

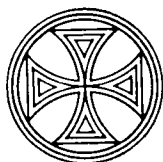
Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΣ
Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου

Ἐπιμελεῖται

ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ & ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑΣ
Ἑφηγηταὶ Θεολ. Σχολῆς

Ἑπεύθυνος συντάξεως
ΕΛ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ
Θεολόγος

Ε Π Ε

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1976

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

10

ΙΣΤΟΡΙΚΟΔΟΓΜΑΤΙΚΑ Γ'

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπὸ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗ

Θεολόγου - Βοηθοῦ Θεολ. Σχολῆς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΚΑΙ

ΛΙΒΥΗΣ

ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

Εἶναι μία ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας του, ἡ ὁποία ἐγράφη μετὰ τὴν τρίτην ἐκδίωξιν τοῦ Ἀθανασίου ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὴν 9ην Φεβρουαρίου τοῦ 356 καὶ πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐκεῖ ὡς ἐπισκόπου τοῦ Ἀρειανοῦ Γεωργίου τὴν 24ην Φεβρουαρίου 357, διότι ἐκ τῆς ἰδίας ἐπιστολῆς φαίνεται ὅτι δὲν εἶχεν ἀκόμῃ ἐγκατασταθῇ «Διὰ τοῦτο ἐπλήρωσαν κάποιον Γεώργιον ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν καὶ θέλουν τώρα νὰ σᾶς τὸν στείλουν» (κ. 7).

Εἶναι τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ ἀντιαρειανικὰ ἔργα τοῦ Ἀθανασίου ποὺ ἐκυκλοφόρησε. Ὅταν ὁμοῦς ἔγραφεν αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν φαίνεται ὅτι εἶχεν ἤδη συγκεντρώσει ὑλικὸν καὶ ἡτοίμαζε τὴν σύνταξιν αὐτοῦ, διότι εἰς αὐτὴν περιέχονται πολλὰ σκέψεις ἐκ τῶν Κατ' Ἀρειανῶν λόγων αὐτοῦ.

Οἱ Ἀρειανοὶ ἤθελαν νὰ ἐπιβάλουν νέαν ἔκθεσιν πίστεως, μετὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἀντικαθιστοῦσαν ἐκείνην τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου. Τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους συνώδευαν μετ' ἀπειλάς, ὅτι εἰς περίπτωσιν ἀρνήσεως δι' ὑπογραφὴν τῆς θὰ ἐξωρίζοντο (κ. 5). Ὁ Ἀθανάσιος μετὰ τὴν ἐπιστολὴν του προτρέπει τοὺς ἐπισκόπους νὰ παραμείνουν ἀκλόνητοι εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς Νικαίας (κ. 6 - 8), μετὰ τὴν ὁποίαν ἔχει καταδικασθῇ ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις. Ἡ ὁμολογία πίστεως τῆς Νικαίας εἶναι πλήρης καὶ σαφής, κάθε προσπάθεια δὲ πρὸς συμπλήρωσιν ἢ ἐρμηνείαν αὐτῆς εἶναι περιττὴ καὶ ἐπιβλαβὴς καὶ ἀποτελεῖ πρόφασιν δι' ἀνακίνησιν τῆς ἀρειανῆς βλασφημίας (κ. 9 - 11).

Ἀκολούθως ἐκθέτει τὴν ἀρειανικὴν διδασκαλίαν ὅπως πρω-

τονεφανίσθη (κ. 12) καὶ ἀναιρεῖ αὐτὴν παραθέτων τὰ κυριώτερα κατ' αὐτῆς ἀγιογραφικὰ κείμενα (κ. 13). Ἡ διδασκαλία τῶν Ἀρειανῶν περὶ τοῦ Λόγου δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν γλῶσσαν τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἀλλὰ συμφωνεῖ περισσότερον μὲ τὰς παλαιότερας αἱρέσεις καὶ μάλιστα μὲ τοὺς Μανιχαίους (κ. 14 - 16). Ἐπειδὴ οἱ Ἀρειανοὶ ἐχρησιμοποιοῦν ὑπὲρ αὐτῶν τὸ χωρίον τῶν Παροιμιῶν 8, 22, ὁ Ἀθανάσιος ἐρμηνεύει αὐτὸ (κ. 17) καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ἐφόρεσε σάρκα. Οἱ Ἀρειανοί, ἐπειδὴ δὲν δέχονται τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν, εἶναι εἰδωλολάτραι. Ἀκολουθῶς περιγράφει τὴν ὑποκρίσιν τοῦ Ἀρείου, ὅταν παρουσιάσθῃ ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου διὰ νὰ ἐκθέσῃ τὴν πίστιν του (κ. 18) καὶ τὸν ἀμέσως μετ' αὐτὴν οἰκτρὸν θάνατον αὐτοῦ ὡς τιμωρίαν ὅχι μόνον τοῦ ἰδίου ἀλλὰ καὶ τῆς αἱρέσεώς του (κ. 19). Ἀκολουθῶς (κ. 20 - 21) συμβουλεύει τοὺς ἐπισκόπους νὰ γίνουν παράδειγμα σταθερᾶς ἐμμονῆς εἰς τὴν πίστιν, ὅπως διευτυπώθῃ εἰς τὴν Νίκαιαν ὑπὸ τῶν Πατέρων, καὶ νὰ καταδικάσουν κάθε καινοτομίαν. Εἰς τὴν συνέχειαν (κ. 22) περιγράφεται ἡ συνωμοσία τῶν Μελιτιανῶν μετὰ τῶν Ἀρειανῶν εἰς βάρος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκφράζεται ἡ ἐλπίς, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖος θὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰ πονηρά των σχέδια (κ. 23).

Ο ΤΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΣ

Εἶναι μία ἐπιστολή, ἡ ὁποία ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου μετὰ ἐξουσιοδότησιν τῆς συνόδου τῆς Ἀλεξανδρείας τοῦ 362, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐξορίας. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ὁ Ἀθανάσιος ἀντιμετωπίζει τρία προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος προσπαθεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὰς δύο διισταμένας μερίδας Ὁρθοδόξων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, τοῦ Μελετίου καὶ τοῦ Παυλίνου, καὶ συγχρόνως διατυπώνει τὸν τρόπον ἀποδοχῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἐπιστρεφόντων Ἀρειανῶν. Δὲν ἀπαιτεῖ τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸ νὰ ἀποκηρύξουν οὗτοι

τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν καὶ νὰ ἀποδεχθῶν τὴν πίστιν τῆς Νικαίας (κ. 1 - 4).

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος (κ. 5 - 6), ἐξ ἀφορμῆς ἐνὸς πᾶπτακίου περὶ πίστεως, τὸ ὁποῖον διέδιδαν μερικοὶ ὅτι συνετάχθη εἰς τὴν σύνοδον τῆς Σαρδικῆς, ἐξετάζει τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου «ὑπόστασις». Τὸ θέμα τοῦτο εἶχεν ἐξετάσει καὶ ἡ σύνοδος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐξ ὁνόματος τῆς ὁποίας γράφει, διότι καὶ εἰς ἐκείνην μετεῖχον δύο μερίδες, καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγαν τρεῖς ὑποστάσεις, ἄλλοι δὲ μίαν. Καὶ οἱ μὲν λέγοντες τρεῖς ὑποστάσεις διηυκρίνησαν ὅτι ὁμιλοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διότι θέλουν νὰ τονίσουν τὴν τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς δὲν εἶναι κατ' ὄνομα Τριάς, ἀλλὰ πραγματικὴ Τριάς. Δηλαδὴ Πατὴρ πραγματικός, ὁ ὁποῖος εἶναι πρόσωπον, Υἱὸς πραγματικός, ὁ ὁποῖος εἶναι πρόσωπον καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ὡς πραγματικὸν πρόσωπον. Μὲ τοῦτο δὲν θέλουν καθόλου νὰ εἰπουν ὅτι εἶναι τρεῖς Θεοὶ ἢ τρεῖς ἀρχαί. Οἱ δὲ λέγοντες μίαν ὑπόστασιν διηυκρίνησαν ὅτι δὲν λέγουν τοῦτο μὲ τὴν Σαβελλιανικὴν ἔννοιαν, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλουν νὰ τονίσουν τὴν ἐνότητα τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως ἐν τῷ Θεῷ. Κατ' αὐτοὺς ταυτίζεται ἡ ἔννοια τῶν ὅρων «ὑπόστασις» καὶ «οὐσία», ἐνῶ διὰ τοὺς προηγουμένους ταυτίζεται ἡ ἔννοια τῶν ὅρων «ὑπόστασις» καὶ «πρόσωπον». Ἡ σύνοδος μὲ τὰς ἐκατέρωθεν ἐξηγήσεις διεπίστωσεν ὅτι ὅλοι πιστεύουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ παρεδέχθησαν ὅλοι ὅτι ἡ πίστις τῆς Νικαίας γίνεται ἔτσι περισσότερον καταληπτῇ.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος ἀσχολεῖται μὲ τὸ ζήτημα τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας τοῦ Σωτῆρος, διότι καὶ μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο ἡσχολήθη ἡ σύνοδος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπειδὴ ἐφαίνετο ὅτι μερικοὶ διεφώνουν μεταξύ των. Μὲ τὴν συζήτησιν ὁμως ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ὑπῆρχε διαφορὰ ἀπόψεων, καὶ ὅλοι ἐπίστευαν ὅτι ὁ Λόγος δὲν κατῆλθεν εἰς κάποιον ἅγιον ἄνθρωπον ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ἔγινε σὰρξ καὶ ἀνέλαβεν ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Οὕτως ἔπαθε μὲν ὡς ἄνθρωπος τέλειος, ὡς Θεὸς δὲ τέλειος ἔσωσεν ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀναλάβει ἐν ἑαυτῷ.

Τὰ προβλήματα αὐτὰ συνεζήτησεν ἡ σύνοδος τῆς Ἀλεξαν-

δρείας, ἃν καὶ ἦσαν λυμένα ἀπὸ προγενεστέρας συνόδους καὶ δὴ τῆς Νικαίας, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔπρεπε νὰ συζητοῦνται ἐκ νέου. Τοῦτο ὁμῶς ἔγινε, μόνον χάριν τῆς εἰρήνης καὶ διὰ νὰ μὴ ἀποκρούωνται ὅσοι, μετανοηθέντες, ἤθελαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν (κ. 8 - 9).

Εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια (10 - 11) ἀκολουθοῦν αἱ ὑπογραφαὶ τῶν ἐπισκόπων, μὲ ἐπιβεβαιωτικὰς σημειώσεις ὠρισμένων ἐξ αὐτῶν.

ΠΡΟΣ ΙΩΒΙΑΝΟΝ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

Μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἀθανασίου ἐκ τῆς τετάρτης ἐξορίας (363), ὁ Ἰωβιανὸς ἔγραψεν πρὸς αὐτὸν ἀποκαθιστῶν αὐτὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας. Φαίνεται ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γράμμα αὐτό, ὁ Ἰωβιανὸς ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον νὰ τοῦ ἀποστείλῃ μίαν πλήρη ὁμολογίαν πίστεως τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ σύνοδος τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξουσιοδότησε τὸν Ἀθανάσιον νὰ γράψῃ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ποία εἶναι ἡ πίστις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν προσεπάθησαν νὰ παραχαράξουν οἱ αἵρετικοί, ἰδιαιτέρως δὲ ὁ Ἄρειος. Ἡ πίστις αὐτὴ διετυπώθη ὡς ὁμολογία εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ἀντὶ δὲ ἄλλης διατυπώσεως τώρα, εἶναι πρέπον νὰ δώσῃ εἰς τὸν βασιλέα τὸ ἴδιον τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας.

Τῆς μικρᾶς αὐτῆς πραγματείας προηγεῖται ἡ πρὸς τὸν Ἀθανάσιον ἐπιστολὴ τοῦ Ἰωβιανοῦ καὶ ἀκολουθοῦν μερικὰ πρακτικὰ συζητήσεων τοῦ Ἰωβιανοῦ μὲ ἀντιπάλους τοῦ Ἀθανασίου, ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ εὗρίσκετο εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Τὰ τελευταῖα αὐτὰ κείμενα φαίνεται ὅτι συνεκεντρώθησαν ἀργότερα κάτω ἀπὸ τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀθανασίου, διὰ νὰ δεῖξουν τὰς διαθέσεις τοῦ Ἰωβιανοῦ ἔναντι αὐτοῦ.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΦΡΙΚΑΝΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἐγράφη ἐξ ὀνόματος συνόδου 90 ἐπισκόπων εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν τὸ 369. Ἐπιδιώκει μὲ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν

νά ἐνημερώσῃ τὰς Ἐκκλησίας τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς διὰ τὴν προσπάθειαν ποὺ κατέβαλλαν οἱ Ἀρειανοὶ νὰ ἀναγνωρισθοῦν αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου τῆς Ἀριμίνου ὡς ἡ πλήρης διατύπωσις τῆς πίστεως, ἡ ὁποία συμπληρώνει τὴν πίστιν τῆς συνόδου τῆς Νικαίας καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ παραμερισθῇ ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος (κ. 1). Ὁ Ἀθανάσιος ἀντιπαραβάλλει (κ. 2) τὰς συνόδους, αἱ ὁποῖαι συνεκροτήθησαν μετὰ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, πρὸς αὐτήν, καὶ τονίζει ὅτι ἡ μὲν σύνοδος τῆς Νικαίας εἶχε λόγους σοβαροὺς νὰ συγκληθῇ, τὸ ζήτημα τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα καὶ τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, τὰ ὁποῖα ἐτακτοποίησε καὶ τὰ δύο, ἐνῶ ὅλοι αἱ ἄλλαι μετ' αὐτὴν σύνοδοι συνῆλθον μὲ διαφόρους προφάσεις καὶ μὲ ἔξωθεν πίεσιν τῶν Ἀρειανῶν διὰ νὰ ἀσχοληθοῦν καὶ αὐταὶ μὲ ζητήματα λυμένα.

Ἀκολουθῶς ὑπενθυμίζει ἐν συντόμῳ τὰ γενόμενα εἰς τὴν σύνοδον τῆς Ἀριμίνου, εἰς τὴν ὁποίαν καθηρέθησαν οἱ ὁμόφρονές των (κ. 3) καὶ ἀπεφασίσθη πάλιν ἡ ἐμμονὴ εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς Νικαίας (κ. 4), ἡ ὁποία εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἁγίας Γραφὰς καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων. Οἱ Ἀρειανοὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν σύνοδον τῆς Ἀριμίνου εἰς τὴν ὁποίαν καθηρέθησαν καὶ νὰ ἀρνοῦνται τὴν Νίκαιαν τὴν ὁποίαν ἐδέχθησαν καὶ οἱ ἰδικοὶ των πατέρες (κ. 7). Ἀκολουθῶς ἐκθέτει τὴν περὶ ὁμοουσίου διδασκαλίαν, καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ἂν καὶ ὁ ὅρος δὲν περιέχεται εἰς τὰς Γραφὰς, ὅμως ἐκφράζει πλήρως τὴν ὀρθὴν πίστιν περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα.

Σημειώνει ὅτι ἐπειδὴ ἦσαν συγκεντρωμένοι ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι μαζὶ εὗρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ γράψουν καὶ πρὸς τὸν Ρώμης Δάμασον, σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τοῦ Αὐξεντίου, ὁ ὁποῖος ἐγκαταστάθῃ μόνος του ὡς ἐπίσκοπος Μεδιολάνων, καὶ νὰ ἐκφράσουν τὴν ἀπορίαν των διατὶ δὲν καθηρέθη ἀκόμη, ἐνῶ εἶναι Ἀρειανὸς καὶ ὑπεύθυνος πολλῶν κακῶν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, μαζὶ μὲ τὸν ὁμόδοξόν του Γρηγόριον. Συνεχάρησαν ὅμως αὐτὸν διότι μὲ τὸ νὰ ἀφορίσῃ τοὺς Ἀρειανούς ποὺ συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Ρώμην ἔσωσεν τὴν ὁμοφυχίαν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς.

Τέλος ἐπιλέγει (κ. 11) ὅτι ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας εἶναι «στηλο-

γραφία κατὰ πάσης αἰρέσεως» ὅχι μόνον διότι ἔδογματίσεν περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ διότι εἰς τὸ τέλος τοῦ συμβόλου περιέλαβε καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· «πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον». Ἔτσι ἡ πίστις εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα ἦτο τελεία καὶ πλήρης.

ΠΕΡΙ ΣΥΝΟΔΩΝ ΑΡΙΜΙΝΟΥ ΚΑΙ ΣΕΛΕΥΚΕΙΑΣ

Αἱ δύο σύνοδοι τοῦ 359, αἱ ὁποῖαι συνεκλήθησαν εἰς τὴν Ἀρίμινον τῆς Ἰταλίας καὶ τὴν Σελεύκειαν τῆς Ἰσαυρίας, ἦσαν μία, ἡ ὁποία συνεκλήθη εἰς δύο τμήματα. Εἰς μὲν τὴν Ἀρίμινον συνήλθον οἱ ἐπίσκοποι τῆς Δύσεως, εἰς δὲ τὴν Σελεύκειαν οἱ τῆς Ἀνατολῆς. Κατ' ἀρχὰς μάλιστα εἶχε συγκληθῆ ὡς μία σύνοδος εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ τὰ γράμματα ποὺ ἐστάλησαν ὠρίζαν ὡς τόπον τῆς συνόδου τὴν Νίκαιαν. Πρὸ τῆςπραγματοποιήσεως ὅμως τῆς συνόδου μὲ νέα γράμματα διηρέθη ἡ σύνοδος εἰς δύο συνέδρια. Ἡ ἐνέργεια αὐτῇ δημιουργεῖ ὑπονοίας διὰ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Ἀρειανῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου. Ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον βεβαίως κάθε νέα σύνοδος μετὰ τὴν Νίκαιαν θεωρεῖται περιττή, διότι ἐκείνη εἶναι πλήρης καὶ αὐτάρκης, καὶ κάθε νέα προσπάθεια διατυπώσεως νέας πίστεως ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῆς ὁμολογίας πίστεως τῆς Νικαίας. Ὅλοι αἱ σύνοδοι ποὺ γίνονται μετὰ ἀπ' αὐτὴν γίνονται χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ λόγος, ἐνῶ ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας εἶχε δύο βασικά προβλήματα νὰ ἀντιμετωπίσῃ, τὸ ζήτημα τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα καὶ τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐλύθησαν ἀπὸ ἐκείνην τὰ δύο αὐτὰ βασικά προβλήματα, δὲν ἐνέκυψε δὲ μετὰ ἀπ' αὐτὴν ἄλλο νέον ζήτημα, διατὶ οἱ Ἀρειανοὶ ἐπιδιώκουν κάθε τόσο νὰ συγκροτοῦν συνόδους καὶ νὰ συζητοῦν ζητήματα λυμένα;

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ὁ Ἀθανάσιος περιγράφει τὸ ἱστορικὸν τῶν δύο αὐτῶν συνόδων. Πρῶτον τῆς Ἀριμίνου, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἀρειανίζοντες ἐπίσκοποι προέβαλαν νέον σύμβολον πίστεως ὡς δῆθεν τῆς συνόδου τοῦ Σιρμίου. Οἱ σκοποὶ των ὅμως ἔγιναν ἀμέσως φανεροὶ καὶ διὰ τοῦτο καθηρέθησαν ὑπὸ τῆς συνόδου, ἡ ὁποία μά-

λιστα ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνστάντιον ἐκθέτουσα τὰ γενόμενα (κ. 8 - 11).

Εἰς τὴν σύνοδον τῆς Σελευκείας οἱ Ἀρειανίζοντες διεσπάσθησαν εἰς ομάδας καὶ ἀλληλοκατηγοροῦντο. Κατόπιν τούτου ἡ σύνοδος κατεδίκασε καὶ τὰς δύο ομάδας, ἀνεκοίνωσε τὴν καταδίκην εἰς τὰς παροικίας των καὶ εἰς τὸν Κωνστάντιον καὶ διελύθη (κ. 12 - 13)

Ἀκολούθως ὁ Ἀθανάσιος κάνει μίαν ἱστορικὴν ἀναδρομὴν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀρειανῶν, ὅπως διατυπώνεται εἰς τὴν Θαλίαν τοῦ Ἀρείου, εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ἀλεξανδρείας καὶ εἰς τὰ ἐν συνεχείᾳ προβληθέντα ὑπ' αὐτῶν σύμβολα πίστεως εἰς διαφόρους συνόδους, τὰ ὅποια ἀλληλοσυγκρούονται καὶ ἀλληλοαναιροῦνται (κ. 15 - 32).

Ἀκολουθεῖ ἡ ἀνασκευὴ τῆς διδασκαλίας τῶν Ὁμοίων βάσει τῆς πίστεως, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τὰς Ἀγίας Γραφὰς καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς Νικαίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀνατρέψουν οἱ αἵρετικοὶ (κ. 33 - 40). Γίνεται κατόπιν διὰ πρώτην φορὰν ἐκκλησις πρὸς τοὺς ἡμιαρειανοὺς - ὁμοιουσιανοὺς νὰ ἀποδεχθοῦν τὸν ὅρον τῆς Νικαίας, διότι βασικὰ δὲν διαφέρουν ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ ὁμοουσίου καὶ ὁμοιουσίου δὲν εἶναι σημαντικὴ καὶ εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ὅτι σημαίνουν τὸ ἴδιον «συζητοῦμεν μὲ αὐτοὺς ὡς ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελφούς, ποὺ ἔχουν μὲν τὴν ἰδίαν πίστιν, διστάζουν δὲ μόνον ὡς πρὸς τὸ ὄνομα» (κ. 41 - 54).

Εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον (55) ὁ Ἀθανάσιος προσέθεσεν ἀργότερα τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κωνσταντίου πρὸς τὴν σύνοδον τῆς Ἀριμίνου καθὼς καὶ τὴν ἀπάντησιν τῆς συνόδου πρὸς αὐτόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΣΕΡΑΠΙΩΝΑ

Ὁ Σεραπίων ἐζήτησε δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον νὰ τοῦ ἐκθέσῃ τὰ παθήματά του ἐξ αἰτίας τῶν Ἀρειανῶν, τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρειανικῆς αἵρέσεως καὶ τὸ συμβάν τοῦ θανάτου τοῦ Ἀρείου. Ὁ Ἀθανάσιος ἀπήντησε διὰ τὰ δύο πρῶτα μὲ τὴν ἀποστολὴν πρὸς τὸν Σεραπίωνα τῆς Ἐπιστολῆς πρὸς μοναχοὺς, εἰς τὴν ὁποίαν ἡσχολεῖτο μὲ αὐτὰ τὰ θέματα. Διὰ τὸ τρίτον θέμα, ἂν καὶ

δὲν ἐπεθύμει νὰ ἀνακατεύεται μὲ τὸν θάνατον ἄλλου ἀνθρώπου, ὁ-
μῶς διὰ νὰ δοθῇ τέλος εἰς τὴν ἀπορίαν, ἐὰν ὁ Ἄρειος ἀπέθανεν ἐντὸς
ἢ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἐξιστορεῖ τὸ συμβάν τοῦ θανάτου τοῦ Ἀ-
ρείου, διότι καὶ μὲ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις
εἶναι θεομίσητος (κ. 1). Ὁ ἴδιος σημειώνει ὅτι δὲν εὗρίσκετο εἰς Κων-
σταντινούπολιν ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ἄρειος, ἀλλ' ὅσα γνωρίζει τὰ
ἐπληροφόρηθη ἀπὸ διήγησιν τοῦ πρεσβυτέρου Μακαρίου, ὁ ὁποῖος
εὗρίσκετο ἐκεῖ καὶ εἶχεν ἰδίαν ἀντίληψιν τοῦ περιστατικοῦ (κ. 2).
Ἀκολούθως διηγεῖται πῶς παρουσιάσθη ὁ Ἄρειος ἐνώπιον τοῦ
αὐτοκράτορος Κωνσταντίου, τὰ τῆς ὑποβληθείσης ὁμολογίας του
καὶ τὸ οἰκτρὸν τέλος του πρὶν προλάβῃ νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὴν Ἐκ-
κλησίαν κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ἐπομένης Κυριακῆς (κ. 2 - 3).
Ὁ ἀπρόοπτος καὶ οἰκτρὸς θάνατος τοῦ Ἀρείου εἶναι διὰ τὸν
Ἀθανάσιον σπουδαία ἀπόδειξις τῆς καταδίκης ὑπὸ τῆς θείας προ-
νοίας τῆς ἀρειανικῆς αἵρέσεως (κ. 4 - 5).

ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΥΣ

Ἐπειδὴ ὁ Ἀθανάσιος ἐπληροφόρηθη, ὅτι πολλοὶ Ἀρειανοὶ πε-
ριήρχοντο τὰ μοναστήρια καί, προσποιούμενοι τοὺς ἀπεσταλμένους
τῶν ὀρθοδόξων, προσεπάθουν νὰ παρασύρουν τοὺς ἀπλοῖκους
μοναχοὺς, διὰ τοῦτο ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν, μὲ τὴν ὁποίαν
παροτρύνει τοὺς μοναχοὺς νὰ προσέχουν νὰ μὴ παραπλανῶνται ἀπ'
αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ἀποφεύγουν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΟΧΟΝ

Οἱ πρεσβύτεροι Ἰωάννης καὶ Ἀντίοχος ἔγραψαν πρὸς τὸν
Ἀθανάσιον ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὸν ἐπληροφόρησαν περὶ τῆς
ἐμφανίσεως διαφόρων νεωτεριστῶν περὶ τὴν πίστιν, οἱ ὁποῖοι προ-
εκάλουν ζητήματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τῆς μικρᾶς αὐτῆς ἐπι-
στολῆς ὁ Ἀθανάσιος συνιστᾷ πρὸς αὐτοὺς νὰ μένουν σταθεροὶ εἰς
τὴν πίστιν τῶν Πατέρων ἀποστρεφόμενοι τοὺς νεωτεριστάς, νὰ
συνιστοῦν δὲ τὸ ἴδιον καὶ εἰς τοὺς ἐκεῖ ἀδελφούς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ

Εἶναι ἀπάντησις εἰς ἐπιστολὴν τοῦ ἐκ Καππαδοκίας πρεσβυτέρου Παλλαδίου μετὴν ὁποίαν τὸν προτρέπει νὰ συμβουλευσῇ τοὺς μοναχοὺς τῆς περιοχῆς νὰ μὴ δημιουργοῦν προβλήματα εἰς τὸν ἐπισκοπον Βασίλειον (τὸν μέγαν). Οἱ μοναχοὶ προέβαλαν ἀντίδρασιν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου χρησιμοποίησιν τοῦ ὅρου «ὁμότιμον» διὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ὄχι «ὁμοούσιον». Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὅρου αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου εἶχε σκοπὸν τὴν προσέλκυσιν τῶν μετριοπαθῶν πνευματομάχων, οἱ ὅποιοι δὲν ἤθελαν νὰ δεχθοῦν, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὁμοούσιον ὅπως ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, δὲν ἐθεώρουν ὅμως αὐτὸ καὶ κτίσμα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΡΟΥΦΙΝΙΑΝΟΝ

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι ἀπάντησις εἰς ἐρώτημα τοῦ Ρουφινιανοῦ περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ δέχωνται τοὺς ἐπιστρέφοντας ἐκ τοῦ Ἀρειανισμοῦ εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν. Τρεῖς εἶναι αἱ κατηγορίαι τῶν ἐπιστρεφόντων. Πρῶτον οἱ προϋστάμενοι τῆς αἵρέσεως εἰς τοὺς ὁποίους δίδεται μὲν συγγνώμη, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνουν δεκτοὶ εἰς τὸν κλῆρον. Δεύτερον ἐκεῖνοι ἐκ τῶν κληρικῶν οἱ ὅποιοι παρεσύρθησαν ἢ ἐξεβιάσθησαν, ἀλλὰ δὲν ἦσαν προϋστάμενοι, καὶ οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὴν αἵρεσιν πιθανῶς διὰ νὰ μὴ γίνουν κληρικοὶ ἄλλοι χειρότεροι καὶ προκαλέσουν μεγαλύτερα κακά. Εἰς αὐτοὺς δίδεται συγγνώμη καὶ ἐπιτρέπεται ἡ παραμονὴ εἰς τὸν κλῆρον. Τρίτον εἶναι οἱ ὑπόλοιποι, οἱ ὅποιοι ἐξηπατήθησαν ἢ ἐξεβιάσθησαν, προφανῶς πρόκειται περὶ λαϊκῶν. Εἰς αὐτοὺς δίδεται συγγνώμη. Ὅλοι ὅμως πρέπει νὰ ἀναθεματίσουν ὀνομαστικῶς τοὺς ἀρχηγούς τῆς αἵρέσεως, καὶ νὰ παραδεχθοῦν τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐκφράζει τὰς ἀπόψεις τῆς συνόδου τῆς Ἀλεξανδρείας τοῦ 362 καὶ ἄλλων συνόδων εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Ἐλαβε κανονικὸν κῦρος εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ συνεκδίδεται μετὰ τὰ ἄλλα κανονικὰ βιβλία.

ΑΙ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ἦταν ἀνεπτυγμένη ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀστρονομίας περισσότερον ἀπὸ ὅπουδῆποτε. Διὰ τοῦτο ἐκεί ὑπῆρχαν ὅλαι αἱ δυνατότητες παρακολουθήσεως τῶν ἡμερολογιακῶν διακυμάνσεων καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ καθορισμὸς τοῦ κατ' ἔτος ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Ἔτσι ὁ ἐκάστοτε ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἀνελάμβανε κατ' ἔτος νὰ ἐνημερώνη τοὺς ἐπισκόπους τῆς δικαιοδοσίας του περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἡμερομηνίας τοῦ ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, καθὼς καὶ περὶ τῆς ἡμερομηνίας ἐνάρξεως καὶ λήξεως τῶν νηστειῶν. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται λόγῳ τοῦ σκοποῦ των ὠνομάζοντο ἐορταστικαὶ καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐρρόντιζε νὰ σταλοῦν ἐγκαίρως ὥστε νὰ ἔχουν φθάσει εἰς τοὺς ἀποδέκτας μέχρι τὰ Θεοφάνεια τοῦ ἔτους εἰς τὸ ὅποῖον ἀνεφέροντο καὶ τοῦτο διὰ νὰ γνωρίζουν ἐγκαίρως πότε θὰ ἀρχίσουν αἱ νηστεῖαι. Ἐπομένως αἱ ἐπιστολαὶ ἐγράφοντο τὸ φθινόπωρον τοῦ προηγούμενου ἔτους. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ὁ Ἀθανάσιος οὐδέποτε ἐγκατέλειπεν, οὔτε κατὰ τὰ χρόνια τῶν μακρῶν ἐξοριῶν του, κατὰ τὸ διάστημα τῆς 45ετοῦς ἀρχιερατείας του.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται τοῦ Ἀθανασίου συνεκεντρώθησαν ἀπὸ ἐνωρὶς εἰς ἓνα τόμον, καὶ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν μετεφράσθησαν εἰς διαφόρους γλώσσας τῆς ἐποχῆς. Ἀπὸ αὐτάς ὅμως δὲν διεσώθησαν ὅλαι. Σήμερον ἔχουν εὑρεθῇ 15 εἰς τὴν συριακὴν καὶ 17 εἰς τὴν κοπτικὴν. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σώζονται ἀκόμη ὀλιγώτερα, ἀποσπάσματα μόνον μικρά. Τὰ ἑλληνικὰ αὐτὰ ἀποσπάσματα περιλαμβάνονται εἰς τὸν παρόντα τόμον. Τοιαῦτα προέρχονται ἐξ ἑνδεκα ἐορταστικῶν ἐπιστολῶν ἡτοι τῶν 2, 5, 6, 22, 24, 28, 29, 40, 42, 43, 45. Ἐπίσης ἐκτὸς τῶν μικρῶν ἀποσπασμάτων διεσώθη μέγα μέρος τῆς 39, μαζὶ δὲ μὲ τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα εἰς τὴν συριακὴν καὶ κοπτικὴν ἀποκαθίσταται αὕτη κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς.

Ὁ Ἀθανάσιος ἐκτὸς τῆς πληροφορήσεως τῆς ἡμερομηνίας ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἡσχολεῖτο καὶ μὲ ἓνα θέμα συνήθως σχετικὸν μὲ τὴν ἐορτήν. Ἔτσι εἰς τὰ ἑνδεκα ἀνωτέρω ἀναφερόμενα ἀποσπάσματα ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα τῆς προετοιμασίας διὰ νὰ ἐορτά-

σωμεν τὴν ἑορτήν, ἣ ὁποία εἶναι τύπος τῆς ἐν οὐρανοῖς χαρᾶς. Εἰς τὴν χαρὰν αὐτὴν ὁδηγεῖ ὁ δρόμος, ὁ ὁποῖος κατασκευάσθη εὐκολοβάδιστος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ δι' ἡμᾶς, ὁ ὁποῖος διῆλθεν αὐτὸν πρῶτος ὡς πρόδρομος τῶν ἀνθρώπων. Διέρχεται διὰ τῶν μέχρι τοῦδε κλεισμένων πυλῶν τοῦ παραδείσου, τὰς ὁποίας ὁ Χριστὸς ἤνοιξε διάπλατα, δι' ὅσους εἶναι ἔτοιμοι νὰ δεχθοῦν τὴν πρόσκλησιν τοῦ Κυρίου, διὰ νὰ παρακαθῇσιν εἰς τὸ οὐράνιον δεῖπνον τῆς χαρᾶς τοῦ Κυρίου, τοῦ ὁποίου τύπος πάλιν εἶναι τὸ πασχάλιον γεῦμα ἐν τῇ γῇ.

Ἡ 39ῃ ἐπιστολῇ ἔχει ἀποκατασταθῇ κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τοῦ Σ. Σάκκου, ὁ ὁποῖος ἐξέδωκεν αὐτὴν καθ' ὃ μέρος ἀπεκατεστάθη, μεταφράσας μάλιστα τὸ ἐξ ἄλλων γλωσσῶν κείμενον εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ πλησιάσας ἐγγύτατα τὸ πρωτότυπον. Τὸ κείμενον τοῦτο χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν.

Ἡ σπουδαιότης τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ἔγκειται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι παραδίδει τὸν κανόνα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Ὁ Κανὼν αὐτὸς κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον εἶναι θεόπνευστος, ἀπαραίτητος διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, αὐτάρκης καὶ κλειστός, δηλαδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ κανὼν, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν δύναται οὔτε νὰ προστεθῇ κάτι οὔτε νὰ ἀφαιρεθῇ. Ὁ κανὼν αὐτὸς εἶναι παραδεδομένος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς ιδρύσεώς της καὶ δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ. Τὸν κανόνα αὐτὸν δέχεται ἡ Ἐκκλησία μέχρι σήμερον.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ θέματος αὐτοῦ ὁ Ἀθανάσιος εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν διδασκαλικὴν ιδιότητα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μόνος Διδάσκαλος. Τοῦτο ἀποδεικνύει προσάγων διάφορα ἀγιογραφικὰ χωρία.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

1. Πάντα μὲν ὅσα ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς ἔγραψεν ὁ Λουκᾶς, πεποίηκέ τε καὶ ἐδίδαξεν, εἰς τὴν ἡμετέραν φανείς σωτηρίαν διεπράξατο. Ἦλθε γάρ, ὡς ὁ Ἰωάν-
10 νης φησὶν, οὐχ ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. Ἔστι δὲ μετὰ πάντων καὶ τοῦτο θαυμάσαι τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, ὅτι καὶ περὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς μαχομένων οὐ παρεσιώπησεν, ἀλλὰ καὶ μάλα προεΐρηκεν, ἵνα, ἐπειδὰν ἐκεῖνα παραγένηται, εὐ-
θέως εὐρεθῶμεν ἡσφαλισμένην ἔχοντες τὴν διάνοιαν ἐκ τῆς ἐκεί-
15 νου διδασκαλίας, λέγοντος· «Ἐγερθήσονται ψευδοπροφῆται καὶ ψευδόχριστοι, καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα, ὥστε πλανᾶσθαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς· ἰδοὺ προεΐρηκα ὑμῖν». Τὰ μὲν γὰρ ἀποτεθέντα μαθήματά τε καὶ χαρίσματα παρ' αὐτοῦ
πολλὰ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπὸν ἔστιν· οὐρανίου γὰρ πολιτείας τύπος,
20 καὶ δύναμις κατὰ δαιμόνων, νίοποίησίν τε καὶ τὸ ὑπὲρ πᾶν χά-

1. Πρβλ. Πράξ. 1, 1.

2. Ἰω. 3, 17.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗΣ

ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

1. Ὅλα λοιπὸν ὅσα ἔπραξε καὶ ἐδίδαξεν ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστός, τὰ ἐπραγματοποίησεν, ὅπως ἔγραψεν ὁ Λουκᾶς ¹, ὅταν ἐφανερώθη διὰ τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν. Δὲν ἦλθε δηλαδὴ διὰ νὰ κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ νὰ σωθῇ δι' αὐτοῦ ὁ κόσμος ². Εἶναι δὲ δυνατόν μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα νὰ θαυμάσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀγαθότητά του καὶ τοῦτο· ὅτι ὅχι μόνον δὲν ἐσιώπησε περὶ ἐκείνων ποὺ ἀγωνίζονται ἐναντίον μας, ἀλλὰ δι' αὐτοὺς προεῖπε μάλιστα πολλά, οὕτως ὥστε, ὅταν θὰ ἔλθουν ἐκεῖνα, νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς ἐξησφαλισμένην τὴν σκέψιν μας μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος λέγει· «Θὰ ἐμφανισθοῦν ψευδοπροφῆται καὶ ψευδόχριστοι καὶ θὰ κάμουν μεγάλα θαύματα καὶ τέρατα, ὥστε νὰ παραπλανηθοῦν, εἰ δυνατόν, καὶ οἱ οἱ ἐκλεκτοί. Ἴδου σᾶς τὰ προεῖπα» ³. Ἡ διδασκαλία λοιπὸν ποὺ ἄφησεν αὐτὸς καὶ τὰ χαρίσματα εἶναι πολλά καὶ ὑπερβαίνουν τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν. Διότι ἡ γνῶσις περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Λόγου αὐτοῦ, εἶναι τύπος οὐρανίου πολιτείας, καὶ δύναμις

ρισμα καὶ ἐξαίρετον, ἡ περὶ τοῦ Πατρὸς γνῶσις καὶ αὐτοῦ τοῦ
 Λόγου, καὶ δωρεὰ Πνεύματος ἁγίου. Ἡ δὲ τῶν ἀνθρώπων διά-
 νοια ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἔγκειται· καὶ μὴν ὁ ἀντίδικος ἡμῶν
 διάβολος, φθονῶν ἐπὶ τοῖς τοσούτοις ἡμῖν ἀγαθοῖς γενομένοις,
 5 περιέρχεται ζητῶν ἁρπάσαι τὰ εἰς ἡμᾶς τοῦ Λόγου σπέρματα. Διὰ
 τοῦτο γοῦν, ὥσπερ ἴδια κειμήλια τὰ μαθήματα σφραγίζων ἐν ἡ-
 μῖν διὰ τῆς προορρήσεως, ἔλεγεν ὁ Κύριος· «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς
 πλανήσῃ. Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες·
 Ἐγὼ εἰμι· καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε», καὶ πολλοὺς πλανήσουσι μὴ
 10 οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν»).

Μέγα τι χάρισμα δέδωκεν ἡμῖν ὁ λόγος, ὥστε μὴ ἐκ τῶν
 φαινομένων ἀπατᾶσθαι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον, καὶ ταῦτα κεκαλυμμέ-
 να τυγχάνη, διακρίνειν τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ-
 λος ἐστὶ μισητὸς ὁ τῆς κακίας εὐρετῆς καὶ μέγας δαίμων ὁ διά-
 15 βολος, μόνον τε φαινόμενος βάλλεται παρὰ πάντων, ὡς ὄφεις, ὡς
 δράκων, ὡς λέων ζητῶν τινὰς ἁρπάσαι καὶ καταπιεῖν, διὰ τοῦτο
 ὁ μὲν ἔστιν αὐτὸς ὑποκρύπτει καὶ σκέπει, τὸ δὲ παρὰ πάντων πο-
 θούμενον ὄνομα ὑποκρίνεται πανούργως, ἵνα, ἀπατήσας τῇ φαν-
 τασίᾳ, λοιπὸν τοὺς πλανηθέντας τοῖς ἰδίῳ περιπείρῃ δεσμοῖς.
 20 Καὶ ὥσπερ ἂν εἴ τις, ἀνδραποδίσασθαι θέλων ἄλλοτρίους παῖδας,
 ἀποδημούντων τῶν γονέων, ὑποκρίνηται τὰς ἐκείνων ὄψεις, καὶ
 ποθοῦντας τοὺς υἱοὺς ἀπατήσῃ, καὶ λοιπὸν ἀπαγαγὼν αὐτοὺς μα-
 κρὰν ἀπολέσῃ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ κακοδαίμων καὶ σκολικὸς
 διάβολος οὐκ ἔχων μὲν αὐτὸς παρησίαν, εἰδὼς δὲ τὸν εἰς τὴν ἀ-
 25 λήθειαν ἔρωτα τῶν ἀνθρώπων, ὑποκρίνεται μὲν ταύτην τῇ φαν-
 τασίᾳ, τὸν δὲ ἴδιον ἰὸν ἐπιβάλλει τοῖς ἐπακολουθήσασιν αὐτῷ.

κατὰ τῶν δαιμόνων, καὶ υἰοθεσία, καὶ χάρισμα μεγαλύτερον ἀπὸ κάθε ἄλλο καὶ ἐξαίρετον, καὶ δωρεὰ ἁγίου Πνεύματος. Ἡ σκέψις ὅμως τῶν ἀνθρώπων παραμένει σταθερὰ προσκολλημένη εἰς τὰ πονηρά, ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς μας ὁ διάβολος ¹, ἐπειδὴ ζηλεύει διὰ τὰ ὅσα καλὰ μᾶς ἔχουν χορηγηθῇ, πηγαينوέρχεται ζητῶντας νὰ ἀρπάσῃ τὰ σπέρματα τοῦ Λόγου ποὺ εὐρίσκονται μέσα μας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Κύριος ἐσφράγισε μέσα μας τὴν διδασκαλίαν του, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο διὰ κειμήλια, ὅταν προέλεγε· «Προσέχετε μὴ σᾶς παραπλανήσῃ κανεὶς, διότι πολλοὶ θὰ ἔλθουν εἰς τὸ ὄνομά μου καὶ θὰ λέγουν· Ἐγὼ εἶμαι καὶ ὁ καιρὸς ἐπλησίασε» καὶ θὰ παραπλανήσουν πολλοὺς. Μὴ τοὺς ἀκολουθήσετε» ².

Ὁ λόγος μᾶς ἔδωσε ἓνα μεγάλο χάρισμα, ὥστε νὰ μὴ ἐξαπατώμεθα ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ φαίνονται, ἀλλὰ νὰ ἡμποροῦμεν νὰ τὰ διακρίνωμεν μετὰ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι καλυμμένα. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τελείως μισητὸς ὁ ἐφευρέτης τῆς κακίας, καὶ ἐπειδὴ ὁ διάβολος εἶναι μεγάλος δαίμονας, καὶ ἡμπορεῖ νὰ κτυπιέται ἀπὸ ὅλους μόνον ὅταν φαίνεται, ὅπως ὁ ὄφης, ὅπως ὁ δράκος, ὅπως τὸ λιοντάρι ποὺ ζητᾷ νὰ ἀρπάσῃ καὶ νὰ καταπιῇ μερικοὺς, διὰ τοῦτο αὐτὸς σκεπάζει καὶ ἀποκρύπτει αὐτὸ ποὺ εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα, οἰκειοποιεῖται δὲ μετὰ ὑποκρισίαν καὶ πονηρίαν τὸ ὄνομα ποὺ ποθοῦν ὅλοι, διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ αὐτοὺς μετὰ τὴν φαντασίαν, καὶ νὰ ἐμπλέξῃ ἔτσι τοὺς παραπλανηθέντας εἰς τὰ δεσμά του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ἂν θέλῃ κανεὶς νὰ ἀπαγάγῃ ξένα παιδιὰ, ὅταν ἀπουσιάζουν οἱ γονεῖς των, ὑποκρίνεται τὰ πρόσωπά των, διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τὰ παιδιὰ ποὺ τοὺς νοσταλγοῦν, ὥστε νὰ τὰ παρασύρῃ μακριὰ καὶ νὰ τὰ ἐξαφανίσῃ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ κακόβουλος καὶ διεστραμμένος διάβολος, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν ἔχει θάρρος, καὶ ἐπειδὴ ξέρει τὸν ἔρωτα τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὑποκρίνεται μὲν αὐτὴν εἰς τὴν φαντασίαν, τοποθετεῖ δὲ τὸ δηλητήριόν του ἐντὸς αὐτῶν ποὺ τὸν ἠκολούθησαν.

2. Οὕτω καὶ τὴν Εὐάν ἠπάτησεν, οὐ τὰ ἴδια λαλῶν, ἀλλ' ὑποκρινόμενος μὲν τὰ τοῦ Θεοῦ ῥήματα, τὴν δὲ διάνοιαν αὐτῶν παραποιῶν· οὕτω καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ Ἰὼβ ὑπέβαλε, πείσας αὐτὴν ὑποκρίνασθαι μὲν φιλανδρίαν, διδάξας δὲ βλασφημεῖν εἰς τὸν Θεόν· οὕτω τοὺς ἀνθρώπους ὁ δόλιος παίζει ταῖς φαντασί-
 5 αῖς, ὑποκλέπτων καὶ σύρων ἕκαστον εἰς τὸν ἴδιον τῆς κακίας βόθρον. Πάλαι μὲν οὖν ἔπατήσας τὸν πρῶτον ἄνθρωπον τὸν Ἀδάμ, καὶ νομίσας δι' ἐκείνου ὑποχειρίους ἐσχηκέναι τοὺς πάντας, ἐνῆλ-
 λετο θρασυνόμενος καὶ λέγων· «Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψο-
 10 μαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὠὰ ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεται με ἢ ἀντείπη μοι». Ὅτε δὲ ὁ Κύριος ἐπεδή-
 μησε, καὶ πείραν ἔσχεν ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀνθρωπίνης οἰκονομίας αὐ-
 τοῦ, μὴ δυνηθεὶς ἀπατήσαι τὴν ὑπ' αὐτοῦ φορουμένην σάρκα, τότε δὴ ὁ τὴν οἰκουμένην ὅλην ἐπαγγελλόμενος καταλαμβάνειν λοι-
 15 πὸν ἐξ ἐκείνου καὶ δι' ἐκείνον παίζεται καὶ ὑπὸ παιδίων, ὡς στρου-
 θίον, ὁ ὑπερήφανος. Παιδίον γὰρ νῦν νήπιον εἰς τρώγλην ἀσπίδων βάλλον τὴν χειρᾶ, γελᾷ τὸν ἀπατήσαντα τὴν Εὐάν· καὶ πάντες δὲ οἱ ὀρθῶς πιστεύοντες εἰς τὸν Κύριον πατοῦσι τὸν εἰπόντα· «Θή-
 σομαι τὸν θρόνον μου ἐπάνω τῶν νεφελῶν, ἀναβήσομαι, ὅμοιος
 20 ἔσομαι τῷ Ὑψίστῳ».

Οὕτω μὲν οὖν πάσχει μετ' αἰσχύνης ἐκεῖνος· ὁμως δέ, εἰ καὶ τολμᾷ πάλιν ὁ ἀναίσχυντος σχηματίζεσθαι, ἀλλὰ γινώσκεται καὶ νῦν μᾶλλον ὁ τάλας ὑπὸ τῶν τὸ σημεῖον ἐν τῷ μετώπῳ φο-
 ρούντων, καὶ δεινότερον ἀποστρέφεται τεταπεινωμένος καὶ κατη-

2. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐξηπάτησε καὶ τὴν Εὐαν, μὲ τὸ νὰ μὴ λέγῃ τὰ ἰδικὰ του λόγια, ἀλλ' ὑποκρινόμενος ὅτι ἔλεγε τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, τῶν ὁποίων παρεπίει τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν. Ἔτσι ὑπεψιθύριζε καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ Ἰώβ καὶ τὴν ἔπεισε νὰ ὑποκρίνεται ὅτι ἀγαπᾷ τὸν ἄνδρα της, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα τὴν ἐδίδασκε νὰ βλασφημῇ τὸν Θεόν. Ἔτσι πάλιν ὁ πανοῦργος περιπαίζει τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐξαπατᾷ καὶ παρασύρει τὸν καθ' ἓνα εἰς τὸν βόθρον τῆς πονηρίας του. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐξ ἀρχῆς ἐξηπάτησε τὸν πρῶτον ἄνθρωπον τὸν Ἀδάμ, καὶ ἐνόμισεν ὅτι δι' ἐκείνου θὰ κρατήσῃ ὑποδούλους τοὺς πάντας, ἐχοροπηδοῦσε μὲ θράσος καὶ ἔλεγε· «Θὰ καταλάβω μὲ τὸ χέρι μου ὅλον τὸν κόσμον ὡσὰν τὴν φωλεάν, καὶ θὰ καταστρέψω αὐτὸν ὡσὰν ἐγκαταλελειμμένα αὐγά, καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ κανεὶς ὁ ὁποῖος θὰ μοῦ διαφύγῃ ἢ θὰ μοῦ φέρῃ ἀντίρρησην»¹. Ὅταν ὁμοῦς ἦλθεν ὁ Κύριος εἰς τὸν κόσμον καὶ ὁ ἐχθρὸς ἐκατάλαβε τὸ ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων λυτρωτικὸν ἔργον του, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐξαπατήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα αὐτοῦ, τότε αὐτὸς ποὺ διεκήρυσσεν ὅτι θὰ καταλάβῃ ὁλόκληρον τὸν κόσμον, περιπαίζεται πλέον ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ παιδάκια, ὡσὰν τὸ σπουργιτάκι ὁ ὑπερήφανος. Διότι τώρα πιά αὐτὸν ποὺ ἐξηπάτησε τὴν Εὐαν τὸν περιγελᾷ ἀκόμη καὶ τὸ παιδί ποὺ εἶναι τόσον νήπιον, ὥστε νὰ βάζῃ τὸ χέρι του εἰς τὴν τρύπαν ὅπου εὐρίσκονται ἔχιδνες². Καὶ ὅλοι ὅσοι πιστεύουν ὀρθῶς εἰς τὸν Κύριον καταπατοῦν πλέον αὐτὸν ποὺ εἶπε· «Θὰ τοποθετήσω τὸν θρόνον μου ὑψηλότερα ἀπὸ τὰ σύννεφα, θὰ ἀνεβῶ, θὰ γίνω ὁμοῖος μὲ τὸν Ὑψιστον»³.

Τέτοια λοιπὸν παθαίνει ἐκεῖνος μὲ ἐντροπήν. Ἀλλὰ ἂν καὶ ξανατολμᾷ ὁ ἀδιάντροπος νὰ προσποιηθῇ, ὅμως ἀναγνωρίζεται ὁ ταλαίπωρος τώρα μάλιστα περισσότερον ἀπ' αὐτοὺς ποὺ φέρουν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ εἰς τὸ μέτωπον, καὶ ἐκδιώκεται σφοδρότερα ταπεινωμένος καὶ καταντροπιασμένος. Καὶ ἂν

2. Πρβλ. Ἦσ. 11, 8.

3. Ἦσ. 14, 14.

σχυμμένος. Καὶν τε γὰρ ὡς ὄφεις νῦν ἔρπων μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός, ἀλλ' οὐκ εἰς ὄνησιν ἔξει τὴν ὑπόκρισιν· πεπαιδευμένα γάρ, ὅτι καὶ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσηται ἡμᾶς παρ' ὃ παρελάβομεν, ἀνάθεμα τοῦτον εἶναι.

5 3. Ἐὰν δὲ καὶ πάλιν τὸ ἴδιον κρύψη ψεῦδος, καὶ λαλεῖν ὑποκρίνηται διὰ χειλέων τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' οὐκ ἀγνοοῦντες αὐτοῦ τὰ νοήματα, δυνάμεθα λέγειν τὰ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος εἰς αὐτὸν εἰρημένα· «Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴνα τί σύ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου;» καὶ· «Οὐχ ὥραϊος αἴνος ἐν τῷ στόματι τοῦ ἁμαρτωλοῦ». Οὐδὲ γὰρ τὴν ἀλήθειαν λέγων ἀξιόπιστός ἐστιν ὁ
10 πανοῦργος. Καὶ τοῦτο ἔδειξε μὲν ἡ Γραφὴ διηγουμένη τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ πρὸς τὴν Εὐὰν αὐτοῦ κακοτεχνίαν, ἥλεγξε δὲ αὐτὸν καὶ ὁ Κύριος, πρῶτον μὲν ἐν τῷ ὄρει, διαιρῶν τὴν πτύξιν τοῦ θώρακος αὐτοῦ καὶ δεικνὺς ὅστις ἐστὶν ὁ δόλιος, καὶ ἐλέγχων, ὅτι μὴ τῶν
15 ἁγίων εἷς ἐστίν, ἀλλὰ Σατανᾶς ἐστίν ὁ πειράζων, ἐν τῷ λέγειν· «Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· γέγραπται γάρ· Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις), καὶ ὅτε δὲ κράζοντας ἀπὸ τῶν μνημείων ἐφίμωσε τοὺς δαίμονας. Ἦν μὲν γὰρ ἀληθὲς τὸ παρ' αὐτῶν λεγόμενον, καὶ οὐκ ἐψεύδοντο τότε λέγον-
20 τες, ὅτι· «Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» καὶ «ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ»· ἀλλ' οὐκ ἤθελε δι' ἀκαθάρτου στόματος τὴν ἀλήθειαν προφέρεισθαι καὶ μάλιστα δι' ἐκείνων, ἵνα μή, προφάσει ταύτης ἐπιμίξαντες τὸ ἴδιον θέλημα τῆς κακίας, ἐπισπειρώσι τοῦ τοκαθεύδουσι τοῖς ἀνθρώποις.

25 Διὰ τοῦτο οὔτε αὐτὸς ἠνέσχετο τοιαῦτα λαλούντων αὐτῶν,

1. Πρβλ. Γαλ. 1, 8.

2. Ψαλμ. 49, 16.

3. Σοφ. Σειρ. 15, 9.

4. Ματθ. 4, 10.

πλέον ὥσάν τὸν ὄφιν ἔρπη καὶ μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός, ὅμως δὲν θὰ τὸν ὠφελήσῃ ἡ προσποίησης. Διότι ἔχομεν μάθει ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος οὐράνιος ἄγγελος μᾶς κηρύξῃ εὐαγγέλιον διαφορετικὸν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχομεν παραλάβει, αὐτὸς νὰ εἶναι ἀνάθεμα ¹.

Ἐὰν δὲ πάλιν ξανακηρύξῃ τὸ ψεῦδος του, καὶ προσποιῇται ὅτι λέγει μὲ τὰ χεῖλη του τὴν ἀλήθειαν, ὅμως ἡμεῖς, ἐπειδὴ γνωρίζομεν τὰς σκέψεις του, ἡμποροῦμεν νὰ τοῦ λέγωμεν αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔχει εἰπῇ εἰς αὐτὸν τὸ Πνεῦμα· «Εἰς δὲ τὸν ἀμαρτωλὸν λέγει ὁ Θεός· πρὸς τί σὺ ἀναφέρεις τὰς ἐντολάς μου;», ² καὶ· «Δὲν ταιριάζει ἡ δοξολογία τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀμαρτωλοῦ» ³. Οὐτε λοιπὸν καὶ ἂν λέγῃ τὴν ἀλήθειαν εἶναι ἀξιόπιστος ὁ πανοῦργος. Καὶ τοῦτο τὸ ἀποδεικνύει ἡ Γραφή, ὅταν διηγῇται τὸ πονηρὸν τέχνασμά του πρὸς τὴν Εὐὰν εἰς τὸν παράδεισον. Ἐφάνερωσεν ὅμως αὐτὸν καὶ ὁ Κύριος, πρῶτον μὲν εἰς τὸ ὄρος, ὅπου τοῦ ἦνοιξε τὸν θώρακα καὶ τοῦ ἐξεσκέπασε τὰς ἐνδομύχους σκέψεις του, καὶ ἀπέδειξε ποῖος εἶναι ὁ πανοῦργος, καὶ τὸν ἤλεγξεν ὅτι δὲν εἶναι ἅγιος αὐτὸς ποὺ πειράζει, ἀλλὰ Σατανᾶς, ὅταν τοῦ εἶπε· «Πήγαινε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, διότι εἶναι γραμμένον, Κύριον τὸν Θεόν σου πρέπει νὰ προσκυνήσῃς καὶ αὐτὸν μόνον νὰ λατρεύσῃς», ⁴ καὶ ὅταν πάλιν ἐφίμωσε τοὺς δαίμονας ποὺ ἐκραύγαζαν ἀπὸ τοὺς τάφους. Διότι ἦταν μὲν ἀληθεὺς ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγαν, καὶ δὲν ἔλεγαν ψέμματα τότε, ὅτι «Σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» ⁵, καὶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ» ⁶. δὲν ἤθελεν ὅμως ὁ Κύριος νὰ λέγεται ἡ ἀλήθεια ἀπὸ ἀκάθαρτον στόμα, καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους, διὰ νὰ μὴ λάβουν τὴν πρόφασιν νὰ σπεύρουν μέσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κοιμοῦνται τὸ πονηρὸν θέλημά τους, τὸ ὁποῖον θὰ ἀνεμίγνυσον μὲ τὴν ἀλήθειαν ⁷.

Διὰ τοῦτο οὐτε αὐτὸς ἀνήχετο νὰ ἀκούῃ αὐτοὺς νὰ λέγουν

5. Πρβλ. Ματθ. 8, 29.

6. Πρβλ. Μαρκ. 1, 24.

7. Πρβλ. Ματθ. 13, 25.

οὐδὲ ἡμᾶς ἀνασχέσθαι τῶν τοιούτων βουλόμενος, παρήγγειλε δι' ἑαυτοῦ μὲν· «Προσέχετε, λέγων, ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἄρπαγες», διὰ δὲ τῶν ἁγίων ἀποστόλων· «Μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε». Τοιοῦτος γὰρ ὁ τρόπος τῆς ἀντικειμένης ἐνεργείας ἐστί· τοιαῦτα δὲ τὰ τῶν αἰρέσεων συγκροτήματα τυγχάνει· πατέρα γὰρ ἐκάστη τῆς ἰδίας ἐπινοίας ἔχουσα τὸν ἐξ ἀρχῆς τραπέντα καὶ γενόμενον ἀνθρωποκτόνον καὶ ψεύστην τὸν διάβολον, καὶ αἰσχυνομένη τὸ τούτου μισητὸν ὄνομα προφέρειν, ὑπο-
 10 κρίνεται τὸ καλὸν καὶ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα τοῦ Σωτῆρος, τὰς τε τῶν Γραφῶν λέξεις περιβάλλεται. Καὶ λέγει μὲν τὰ ῥήματα, κλέπτει δὲ τὴν διάνοιαν τὴν ἀληθῆ· καὶ λοιπόν, ἣν ἔπλασεν ἰδίαν ἐπίνοιαν ὥς ἐν δόλῳ τινὶ σκεπάσασα, ἀνθρωποκτόνος καὶ αὐτὴ γίνεται τῶν πλανωμένων.

15 4. Ἐπεὶ πόθεν Μαρκίῳ καὶ Μανιχαίῳ τὸ Εὐαγγέλιον, ἀρνούμενοις τὸν νόμον; Ἐκ γὰρ τῶν παλαιῶν τὰ νέα, καὶ τὰ νέα τοῖς παλαιοῖς μαρτυρεῖ. Οἱ τοίνυν ἀρνούμενοι ταῦτα πῶς ὁμολογήσουσι τὰ ἐξ ἐκείνων; Παῦλος γὰρ ἀπόστολος Εὐαγγελίου γέγονεν, οὗ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς ἁγίαις.
 20 Ὁ δὲ Κύριος αὐτὸς ἔλεγεν· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς ὅτι αὐταὶ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ». Πῶς οὖν ὁμολογήσουσι τὸν Κύριον, μὴ προερευνῶντες τὰς περὶ αὐτοῦ Γραφάς; Ὁν γὰρ ἔγραψε Μωυσῆς καὶ οἱ προφῆται, τοῦτον εὗρηκέναι λέγουσιν οἱ μαθηταί. Τί δὲ καὶ Σαδδουκαίοις ὁ νόμος μὴ δεχομένοις τοὺς προφήτας; Ὁ
 25 γὰρ τὸν νόμον δεδοκὼς Θεός, αὐτὸς ἐγείρειν ἐν τῷ νόμῳ καὶ προφήτας ἐπηγγείλατο, ὥστε τὸν αὐτὸν εἶναι Κύριον τοῦ τε νόμου

1. Ματθ. 7, 15.

2. Α' Ἰω. 4, 1.

αὐτά, ἐπειδὴ δὲ δὲν ἤθελε οὔτε ἡμεῖς νὰ ἀνεχώμεθα, παρήγγειλε ὁ ἴδιος μὲν· «Προσέχετε τοὺς ψευδοπροφήτας, οἱ ὅποιοι σᾶς ἔρχονται μὲ ἔνδυμα προβάτων, ἐνῷ μέσα τοὺς εἶναι λύκοι ἀρπακτικοί»¹, μὲ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους δέ· «Μὴ πιστεύετε εἰς κάθε πνεῦμα»². Τέτοια εἶναι λοιπὸν ἡ μέθοδος τῆς ἐχθρικῆς δυνάμεως. Τέτοια εἶναι καὶ τὰ ἐπινοήματα τῶν αἱρέσεων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ κάθε μία ἔχει ὡσὰν πατέρα τῆς ἰδικῆς της διδασκαλίας τὸν διάβολον, ὁ ὅποιος ἐξεστράτισεν ἐξ ἀρχῆς καὶ κατήντησεν ἀνθρωποκτόνος καὶ ψεύτης, καὶ ἐπειδὴ ἐντρέπεται νὰ ἀναφέρῃ τὸ μισητόν του ὄνομα, διὰ τοῦτο ὑποκρίνεται τὸ ὄνομα τοῦ Σωτῆρος, τὸ καλὸν καὶ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, καὶ τοποθετεῖ γύρω της τὰ λόγια τῶν Γραφῶν. Καὶ λέγει μὲν τὰ λόγια, ἀποκρύπτει ὁμως τὴν ἀληθινὴν σημασίαν, ὥστε πλέον καὶ αὐτὴ φονεῦει τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ποὺ παραπλανᾷ, διότι κρύβει τὴν διδασκαλίαν ποὺ ἐπλάσεν αὐτή, ὡσὰν εἰς κάποιον δόλωμα.

4. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἔλαβαν τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Μαρκίων καὶ ὁ Μανιχαῖος, οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνται τὸν νόμον; Διότι τὰ νέα μαρτυροῦνται εἰς τὰ παλαιά, καὶ τὰ νέα ἐπιβεβαιοῦν τὰ παλαιά. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ ἀρνοῦνται τὰ παλαιά, πῶς παραδέχονται τὰ νέα ποὺ συνδέονται μὲ αὐτά; Διότι ὁ Παῦλος ἐγένεν ἀπόστολος τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὅποιον εἶχεν ὑποσχεθῇ ἀπὸ πρὶν ὁ Θεὸς διὰ τῶν προφητῶν του εἰς τὰς ἀγίας Γραφάς³. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Κύριος ἔλεγεν· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, διότι ἐκεῖναι μαρτυροῦν δι' ἐμέ»⁴. Πῶς λοιπὸν ὁμολογοῦν τὸν Κύριον, ἀφοῦ δὲν ἐρευνοῦν πρῶτον τὰς Γραφάς ποὺ ὁμιλοῦν δι' αὐτόν; Διότι οἱ μαθηταὶ λέγουν ὅτι εὗρηκαν αὐτόν διὰ τὸν ὅποιον ἔγραψεν ὁ Μωυσῆς καὶ οἱ προφῆται⁵. Καὶ τί ἀξίζει διὰ τοὺς Σαδδουκαίους ὁ νόμος ἀφοῦ δὲν παραδέχονται τοὺς προφήτας; Διότι ὁ Θεός, ὁ ὅποιος ἔδωκε τὸν νόμον, αὐτὸς ὑπεσχέθη εἰς τὸν νόμον, ὅτι θὰ ἀναστήσῃ προφήτας. Ὡστε ὁ ἴδιος εἶναι Κύριος καὶ τοῦ νό-

3. Ρωμ. 1, 2.

4. Ἰω. 5, 39.

5. Πρβλ. Ἰω. 1, 45.

καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τὸν ἀρνούμενον θάτερον αὐτῶν ἀρνεῖσθαι, πάντως καὶ τὸ ἕτερον. Τί δὲ καὶ Ἰουδαίοις λοιπὸν ἡ Παλαιά, μὴ ἐπεγνωκόσι τὸν ἐξ αὐτῆς προσδοκώμενον Κύριον; Εἰ γὰρ ἐπί-
 5 στευον τοῖς Μωυσέως γράμμασιν, ἐπίστευσαν ἂν τοῖς τοῦ Κυρίου ῥήμασι. «Περὶ γὰρ ἐμοῦ», φησὶν, «ἐκεῖνος ἔγραψε». Τί δὲ καὶ τῷ
 Σαμοσατεῖ τὰ τῶν Γραφῶν, ἀρνούμένῳ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ
 τὴν ἐξ ἀμφοτέρων τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης σημαι-
 νομένην καὶ δεικνυμένην ἔνσαρκον τοῦ Λόγου παρουσίαν; Τί δὲ
 καὶ τοῖς Ἀρειανοῖς αἱ Γραφαί, καὶ τί ταύτας οὗτοι προφέρουσιν,
 10 ἄνθρωποι κτίσμα λέγοντες εἶναι τὸν Θεοῦ Λόγον, καὶ ὥς ἂν Ἑλ-
 ληνες, λατρεύοντες τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα Θεόν; Πρὸς μὲν
 γὰρ τὴν ἰδίαν τῆς ἐπινοίας ἀσέβειαν ἐκάστη τούτων τῶν αἰρέσεων
 οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὰς Γραφάς· καὶ τοῦτο ἴσασι καὶ οἱ τὰ τού-
 των πρεσβεύοντες, ὅτι πολὺ, μᾶλλον δὲ τὸ ὅλον εἰσὶν ἐναντίαι
 15 πρὸς τὸ ἐκάστης ἐκείνων φρόνημα· ἀπάτης δὲ χάριν τῶν ἀπλου-
 στέρων, οἱοῖ εἰσι περὶ ὧν ἐν Παροιμίαις γέγραπται· («Ἀκακος πι-
 στεύει παντὶ λόγῳ»), σχηματίζονται μελετᾶν καὶ λέγειν τὰς λέ-
 ξεις, ὥς ὁ πατὴρ αὐτῶν διάβολος, ἵνα ἐκ τῶν λέξεων δόξωσιν ὀρ-
 θὸν ἔχειν καὶ τὸ φρόνημα, καὶ λοιπὸν πείσωσι παρὰ τὰς Γραφὰς
 20 φρονεῖν τοὺς ταλαιπώρους ἀνθρώπους.

Ἀμέλει ἐν ἐκάστη τῶν αἰρέσεων οὕτω σχηματισάμενος ὁ
 διάβολος, λέξεις ὑπέβαλε μεστὰς δολιότητος· περὶ γὰρ τούτων
 ὁ Κύριος εἶρηκεν, ὅτι· («Ἐγερθήσονται ψευδόχριστοι καὶ ψευδο-
 προφηταί, ὥστε πλανῆσαι πολλούς»)· τοιγαροῦν ὁ διάβολος ἦλθε
 25 λέγων δι' ἐκάστης· ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός, καὶ παρ' ἐμοὶ τὸ ἀλη-

1. Ἰω. 5, 46.

2. Πρβλ. Ρωμ. 1, 25.

3. Παροιμ. 14, 15.

μου καὶ τῶν προφητῶν, καὶ αὐτὸς ποὺ ἀρνεῖται τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ὅπωςδὴποτε ἀρνεῖται καὶ τὸ ἄλλο. Καὶ ποῖαν ἀξίαν ἔχει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη διὰ τοὺς Ἰουδαίους οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ἀναγνώρισει τὸν Κύριον, ὁ ὅποιος ἀνεμένετο δι' αὐτῆς. Διότι ἐὰν ἐπίστευαν εἰς τὰ γραπτὰ τοῦ Μωυσέως, θὰ ἐπίστευαν καὶ εἰς τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, ποὺ λέγει· «Δι' ἐμὲ ἔγραψεν ἐκεῖνος»¹. Καὶ ποῖαν ἀξίαν ἔχουν διὰ τὸν Σαμοσατέα ὅλα ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὰς Γραφάς, ἀφοῦ ἀρνεῖται τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν τοῦ Λόγου, ἡ ὁποία κηρύσσεται καὶ ἀποδεικνύεται καὶ ὑπὸ τῶν δύο τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Καὶ ποῖαν ἀξίαν ἔχουν πάλιν αἱ Γραφαὶ διὰ τοὺς Ἀρειανούς, καὶ διατὶ ἀναφέρουν αὐτάς, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωποι ποὺ λέγουν ὅτι εἶναι κτίσμα ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ λατρεύουν τὴν κτίσιν καὶ ὄχι τὸν κτίστην, ὡσὰν νὰ ἦσαν εἰδωλολάτραι; ² Διότι κάθε μία ἀπὸ αὐτάς τὰς αἵρέσεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπινόησιν τῆς ἀσεβείας τῆς, δὲν ἔχει τίποτε κοινὸν πρὸς τὰς Γραφάς. Καὶ τοῦτο τὸ γνωρίζουν καὶ αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν εἰς τὰ διδάγματα τῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς πιὸ ἀμορφώτους, ὅπως εἶναι ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει γραφῇ εἰς τὰς Παροιμίας «Ὁ ἀπονήρευτος πιστεύει εἰς κάθε λόγον» ³, προσποιοῦνται ὅτι μελετοῦν καὶ χρησιμοποιοῦν τὰ λόγια τῶν Γραφῶν, ὅπως κάνει ὁ πατέρας τῶν ὁ διάβολος, διὰ νὰ φανοῦν μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὅτι ἔχουν ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ ἔτσι νὰ πείσουν τοὺς ταλαιπώρους ἀνθρώπους νὰ πιστεύουν πράγματα ἔξω ἀπὸ τὰς Γραφάς.

Λοιπὸν εἰς κάθε αἵρεσιν, ἀφοῦ μετεμορφώθη ὁ διάβολος μὲ τέτοιον τρόπον, ὑπεψιθύρισε λόγια γεμάτα πονηρίαν. Διότι περὶ αὐτῶν λέγει ὁ Κύριος, ὅτι «Θὰ ἀναστηθοῦν ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, ὥστε νὰ πλανήσουν πολλούς»⁴. Λοιπὸν ἦλθεν ὁ διάβολος ὁ ὅποιος διὰ μέσου κάθε αἱρέσεως λέγει· Ἐγὼ εἰμαι ὁ Χριστός, καὶ ἡ ἀλήθεια εὕρσκεται εἰς ἐμέ, καὶ ἔκαμεν ὁ συ-

θές ἐστι· καὶ πάσας ἰδίᾳ καὶ κοινῇ πεποίηκε ψεύδεσθαι ὁ συκο-
 φάντης. Καὶ τό γε παράδοξον, πᾶσαι πρὸς ἑαυτὰς αἱ αἰρέσεις μα-
 χόμεναι περὶ ὧν ἔπλασεν ἑκάστη κακῶν, ἐν μόνῳ τῷ ψεύδεσθαι
 συνεδέθησαν ἀλλήλαις· ἓνα γὰρ ἔχουσι πατέρα τὸν πάσαις ἐπι-
 5 σπείραντα τὸ ψεῦδος. Ὁ μὲν οὖν πιστὸς καὶ τοῦ Εὐαγγελίου μα-
 θητῆς, ἔχων χάριν τοῦ διακρίνειν τὰ πνευματικά, καὶ ἐπὶ τὴν πέ-
 τραν οἰκοδομήσας ἑαυτοῦ τὴν τῆς πίστεως οἰκίαν, ἔστηκεν ἐ-
 δραῖος καὶ ἀσφαλῆς ἀπὸ τῆς τούτων ἀπάτης διαμένων· ὁ δὲ ἁ-
 πλοῦς, ὡς προεῖπον, καὶ μὴ κατηχηθεὶς ἰσχυρῶς, ὁ τοιοῦτος τὰ
 10 λεγόμενα μόνον σκοπῶν καὶ μὴ τὴν διάνοιαν θεωρῶν, εὐθὺς ὑπο-
 σύρεται ταῖς ἐκείνων μεθοδείαις. Διὰ τοῦτο καλὸν ἐστὶ καὶ ἀναγ-
 καῖον εὐχεσθαι λαμβάνειν χάρισμα διακρίσεως πνευμάτων, ἵνα
 ἕκαστος γινώσκῃ κατὰ τοῦ Ἰωάννου παραγγελίαν, τίνας μὲν ἀπο-
 βάλλειν ὀφείλει, τίνας δὲ προσλαμβάνεσθαι, ὡς φίλους καὶ τῆς
 15 αὐτῆς ὄντας πίστεως. Πολλὰ μὲν οὖν ἂν τις γράψειεν, εἰ βούλοιτο
 περὶ τούτων ἐπεξεργάσασθαι· πολλή γὰρ καὶ ποικίλη τῶν αἰρέ-
 σεων ἢ ἀσέβεια καὶ ἢ κακοφροσύνη φανήσεται, καὶ δεινὴ λίαν ἢ
 τῶν ἀπατώντων πανουργία. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θεία Γραφή πάντων ἐ-
 στὶν ἱκανωτέρα, τούτου χάριν τοῖς βουλομένοις τὰ πολλὰ περὶ
 20 τούτων γινώσκειν συμβουλευσας ἐντυγχάνειν τοῖς θείοις λόγοις,
 αὐτὸς νῦν τὸ κατεπεῖγον ἐσπούδασα δηλῶσαι, διὸ μάλιστα καὶ
 οὕτως ἔγραψα.

5. Ἦκουσα ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις διατρίβων, ἀδελφοὶ γὰρ
 γνήσιοι καὶ τῆς ὀρθῆς δόξης ὄντες ἀπήγγειλαν, ὡς ἄρα τινὲς συν-
 25 ἐλθόντες τῶν τὰ Ἀρείου φρονοούντων ἔγραφαν δῆθεν περὶ πί-
 στεως ὡς ἠθέλησαν, καὶ θέλουσιν ἀποστεῖλαι πρὸς ὑμᾶς, ἵνα ἡ
 ὑπογράφητε κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, μᾶλλον δὲ καθὸ ἐνέπνευσεν

κοφάντης τὴν κάθε μίαν ἀπ' αὐτάς, ἀλλὰ καὶ ὅλας μαζί, νὰ ψεύδωνται. Καὶ τὸ πιὸ παράδοξον, ἐνῶ μάχονται μεταξύ των διὰ τὰ κακὰ ποὺ ἐφεῦρε κάθε μία, συνεφώνησαν μεταξύ των μόνον εἰς τὸ νὰ ψεύδωνται, διότι ὅλαι ἔχουν ἓνα πατέρα, αὐτὸν ποὺ ἔβαλε μέσα εἰς ὅλας τὸ ψεῦδος ¹. Ὁ πιστὸς λοιπὸν καὶ μαθητὴς τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπειδὴ ἔχει τὸ χάρισμα νὰ διακρίνη τὰ πνευματικά, καὶ ἐπειδὴ οἰκοδόμησε ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν τὴν οἰκίαν τῆς πίστεως του ², στέκει σταθερὸς καὶ παραμένει ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν ἀπάτην αὐτῶν. Ὁ ἀπλὸς ὁμως, ὅπως προανέφερα, ποὺ δὲν ἔχει κατηχηθῇ ἀρκετά, ἐπειδὴ παρακολουθεῖ μόνον αὐτὰ ποὺ λέγονται, καὶ δὲν ἐξετάζει τὸ νόημά των, ἀμέσως παρασύρεται ἀπὸ τὰ τεχνάσματα ἐκείνων. Διὰ τοῦτο εἶναι καλὸν καὶ ἀναγκαῖον νὰ προσευχώμεθα νὰ λάβωμεν τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων, διὰ νὰ γνωρίζῃ ὁ καθ' ἓνας, σύμφωνα μὲ τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἰωάννου, ποίους ὀφείλει νὰ ἀποστρέφεται καὶ ποίους νὰ προσεταιρίζεται ὡς φίλους καὶ ὁμοδόξους. Πολλὰ λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γράψῃ κανεῖς, ἂν ἤθελε νὰ ἐρευνᾷ δι' αὐτά, διότι θὰ ἀποδειχθῇ μεγάλη καὶ ποικίλη ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ κακοδοξία τῶν αἱρέσεων, καὶ πολὺ φοβερὴ ἡ πανουργία τῶν ἐξαπατώντων. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ θεία Γραφή εἶναι ἱκανωτέρα ἐξ ὅλων, διὰ τοῦτο ἐγὼ τώρα ἔσπευσα νὰ δηλώσω εἰς ὅσους θέλουν νὰ γνωρίζουν περισσότερα περὶ αὐτῶν, καὶ τοὺς συνεβούλευσα νὰ ἐρευνοῦν τὰ θεῖα λόγια. Διὰ τοῦτο καὶ ἔγραψα μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον.

5. Ἐπληροφορήθην τώρα ποὺ ζῶ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη, διότι μὲ ἐπληροφόρησαν μερικοὶ γνήσιοι ἀδελφοὶ ποὺ εἶναι καὶ ὁμόδοξοι, ὅτι συνεκεντρώθησαν μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου καὶ ἔγραψαν δῆθεν περὶ πίστεως, ὅπως ἐνόμισαν, καὶ σκοπεύουν νὰ τὸ ἀποστείλουν πρὸς σᾶς, ὥστε, ἢ νὰ ὑπογράψετε ὅπως θέλουν αὐτοί, μᾶλλον δὲ ὅπως ἐνέπνευσεν αὐτοὺς ὁ διάβολος, ἢ ἂν κανεῖς ἔχη ἀντίρρησιν

αὐτοῖς ὁ διάβολος· ἢ ὁ ἀντιλέγων ὑπερόριος γένηται. Καὶ γὰρ καὶ τοὺς ἐπισκόπους τῶν μερῶν τούτων ἤδη διοχλεῖν ἄρχονται. Ἐν-
 τεῦθεν οὖν ὁ τρόπος τῶν γραφόντων δηλὸς γίνεται. Οἱ γὰρ οὕτω
 γράφοντες, ὥστε τὸ τέλος τῶν γραμμάτων αὐτῶν ἐξορισμὸν καὶ
 5 ἄλλας τιμωρίας ἔχειν, τί ἂν εἶεν οἱ τοιοῦτοι ἢ Χριστιανῶν μὲν
 ἀλλότριον, διαβόλου δὲ καὶ τῶν ἐκείνου δαιμόνων φίλοι; Μάλιστα
 ὅτι, τοῦ θεοσεβεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου φιλανθρώπου ὄν-
 τος, παρὰ γνώμην αὐτοῦ θρυλλοῦσιν ἃ θέλουσιν αὐτοί· καὶ γὰρ καὶ
 τοῦτο ποιοῦσι μετὰ πολλῆς μὲν πανουργίας, δύο δὲ τούτων μάλι-
 10 στα χάριν, ὥς γέ μοι φαίνεται· ἑνὸς μὲν, ἵνα καί, ὑμῶν ὑπογρα-
 φάντων, δόξωσι παύειν μὲν τὴν Ἀρείου κακωνυμίαν, λανθάνειν
 δὲ αὐτοὶ ὡς μὴ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες· ἑτέρου δὲ ἵνα ταῦτα γρά-
 φοντες, δόξωσι πάλιν ἐπικρύπτειν τὴν ἐν Νικαίᾳ γενομένην σύνο-
 δον καὶ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἐν αὐτῇ κατὰ τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως πί-
 15 στιν.

Ἄλλὰ καὶ τοῦτο μᾶλλον ἐλέγχει αὐτῶν τὴν κακοήθειαν καὶ
 τὴν ἑτεροδοξίαν· εἰ γὰρ ἐπίστευον ὀρθῶς, ἠρκοῦντο τῇ ἐν Νικαίᾳ
 ἐκτεθείσῃ πίστει παρὰ πάσης τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου· καὶ εἰ
 ἐνόμιζον ἑαυτοὺς συκοφαντεῖσθαι καὶ μάτην λεγομένους Ἀρεια-
 20 νούς, ἔχρῃν αὐτοὺς μὴ σπουδάζειν ἐναλλάττειν τὰ κατὰ Ἀρείου
 γραφέντα, ἵνα μὴ ὡς κατ' αὐτῶν ἢ ὀρισθέντα τὰ κατ' ἐκείνου γρα-
 φέντα. Νῦν δὲ τοῦτο μὲν οὐ ποιοῦσιν, ὡς δὲ αὐτοὶ ὄντες Ἀρειος
 ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀγωνίζονται. Σκοπεῖτε γὰρ ὡς οὐκ ἀληθείας μέλει
 τούτοις, ἀλλὰ πάντα διὰ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν καὶ λέγουσι καὶ
 25 πράττουσιν. Οἱ γὰρ τολμῶντες διαβάλλειν τὰ καλῶς ὀρισθέντα καὶ
 γράφειν ἐπιχειροῦντες ἄλλα παρ' ἐκεῖνα, τί ἕτερον ποιοῦσιν ἢ κατη-
 γοροῦσι μὲν τῶν Πατέρων, προΐστανται δὲ τῆς αἰρέσεως, καθ' ἧς
 ἐκεῖνοι γεγόνασι τε καὶ ἀπεφήναντο; Καὶ γὰρ καὶ νῦν ἃ γράφουσιν
 οὐκ ἀληθείας φροντίζοντες γράφουσι, καθὰ προεῖπον, ἀλλὰ μᾶλ-

θὰ ἐξορισθῇ. Διότι καὶ τοὺς ἐπισκόπους τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἤρ-
χισαν ἤδη νὰ ἐνοχλοῦν. Ἀπ' αὐτὰ λοιπὸν ἀποδεικνύεται καὶ τὸ
τί εἶναι αὐτοὶ ποὺ γράφουν ἔτσι. Διότι αὐτοὶ ποὺ γράφουν μὲ
αὐτὸν τὸν τρόπον, ὥστε νὰ τελειώνουν τὰ γράμματα μὲ ἀπειλὰς
ἐξορισμοῦ καὶ ἄλλων τιμωριῶν, τί ἄλλο θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἶ-
ναι παρὰ ξένοι μὲν ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, φίλοι δὲ τοῦ διαβόλου
καὶ τῶν δαιμόνων ἐκείνου; Καὶ μάλιστα διατυμπανίζουν αὐτὰ
παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀσεβεστάτου βασιλέως Κωνσταντίου,
ποὺ εἶναι φιλάνθρωπος. Καὶ αὐτὸ τὸ κάνουν μὲ μεγάλην πονη-
ρίαν καί, ὅπως μοῦ φαίνεται, μὲ δύο στόχους· ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ
νὰ φανοῦν ὅτι σταματοῦν τὸ κακὸν ὄνομα τοῦ Ἀρείου, ἀφοῦ καὶ
σεῖς θὰ ὑπογράψετε, οἱ ἴδιοι δὲ νὰ διαφεύγουν τῆς προσοχῆς
ὅτι δὲν πιστεύουν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου, ἀφ' ἑτέρου
δὲ διὰ νὰ φανῇ πάλιν μὲ αὐτὰ ποὺ γράφουν ὅτι ἐπικαλύπτεται
ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας, καὶ ἡ κατ' αὐτὴν διατυπωθεῖσα πίστις
κατὰ τῆς ἀρειανικῆς αἵρέσεως.

Ἄλλὰ τὸ γεγονός αὐτὸ ἐλέγχει περισσότερον τὴν κακοή-
θειαν καὶ τὴν ἑτεροδοξίαν αὐτῶν. Διότι ἐὰν εἶχαν ὀρθὴν πίστιν,
θὰ ἠρκοῦντο εἰς τὴν πίστιν, ἡ ὁποία διευτυπώθη ὑπὸ ὀλοκλήρου
τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου εἰς τὴν Νίκαιαν. Καὶ ἐὰν ἐνόμιζον ὅτι
συκοφαντοῦνται καὶ ὀνομάζονται ἀδίκως Ἀρειανοί, θὰ ἔπρεπε
νὰ μὴν προσπαθοῦν νὰ παραλλάσσουν ὅσα ἐγράφησαν κατὰ
τοῦ Ἀρείου, διὰ νὰ μὴ φαίνωνται ὡσὰν νὰ ἐγράφησαν κατ' αὐ-
τῶν ἐκεῖνα ποὺ ἐγράφησαν κατ' αὐτοῦ. Τώρα ὅμως αὐτοὶ δὲν
κάνουν τοῦτο, ἀλλ' ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν των, ὡσὰν
νὰ ἦσαν αὐτοὶ ὁ Ἀρειος. Διότι προσέξετε, αὐτοὶ δὲν ἐνδιαφέρονται
διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τὰ πάντα λέγουν καὶ πράττουν ὑπὲρ
τῆς ἀρειανικῆς αἵρέσεως. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ τολμοῦν νὰ κατηγο-
ρήσουν ὅσα διευτυπώθησαν ὀρθῶς, καὶ ἐπιχειροῦν νὰ γράψουν
ἄλλα διαφορετικὰ ἀπ' ἐκεῖνα, τί ἄλλο κάνουν, παρὰ κατηγοροῦν
μὲν τοὺς Πατέρας, ὑπερασπίζουν δὲ τὴν αἵρεσιν, ἐναντίον τῆς
ὁποίας συνῆλθαν καὶ ἐδογματίσαν; Διότι καὶ τώρα γράφουν αὐ-
τὰ ποὺ γράφουν ὄχι ἐπειδὴ φροντίζουν διὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅπως
προεῖπα, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλουν νὰ παίξουν, καὶ πράττουν τοῦτο

λον παίζοντες καὶ τέχνη τοῦτο ποιοῦντες, πρὸς ἀπάτην τῶν ἀνθρώπων, ἵν' ἐν τῷ διαπέμπεσθαι τὰς ἐπιστολάς, τὰς μὲν τῶν λαῶν ἀκοὰς ἀπασχολεῖσθαι περὶ ταῦτα ποιήσωσι, κερδάνωσι δὲ τὸν χρόνον τοῦ κατηγορεῖσθαι αὐτοί, καὶ λαθόντες ὡς ἀσεβοῦν-
 5 τες, ἔχωσι χώραν ἐπεκτεῖναι τὴν αἵρεσιν, ὡς γάγγραιναν, ἔχουσιν νομὴν πανταχοῦ.

6. Πάντα γοῦν κινουσι καὶ ταράττουσι, καὶ οὐδὲ οὕτω τοῖς ἑαυτῶν ἀρκοῦνται· κατ' ἐνιαυτὸν γάρ, ὡς οἱ τὰς διαθήκας γράφοντες, συνερχόμενοι καὶ αὐτοί, προσποιοῦνται περὶ πίστεως γρά-
 10 φειν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ γέλωτα μᾶλλον καὶ αἰσχύνῃν ὀφλήσωσιν, ὅτι μὴ παρ' ἐτέρων, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν τὰ αὐτῶν ἐκβάλλεται. Εἰ γὰρ ἐθάρρουν οἷς ἔγραφον προτέροις, οὐκ ἂν δεύτερα γράφειν ἐζή-
 τουν· οὐδὲ πάλιν ἀφέντες ἐκεῖνα, ταῦτα νῦν ἔγραφον ἅπερ, πάν-
 τως τοῦτο μελετήσαντες, πάλιν ἀλλάξουσιν, ἐὰν ὀλίγος πάνυ πα-
 15 ρέλθῃ χρόνος, καὶ πρόφασιν λάβωσι τοῦ συνήθως τισὶν ἐπιβου-
 λεύειν. Τότε γάρ, ὅταν ἐπιβουλεύσωσι, μάλιστα προσποιοῦνται περὶ πίστεως γράφειν, ἵνα, ὡς ὁ Πιλαῖτος ἐνίφατο τὰς χειρὰς, οὕτω καὶ οὗτοι δράκοντες ἀποκτείνωσι τοὺς εἰς Χριστὸν εὐσε-
 βοῦντας· καὶ ἵνα, ὡς περὶ πίστεως ὀρίζοντες, δόξωσιν, ὡς πολ-
 20 λάκις εἶπον, φεύγειν τὸ τῆς ἑτεροδοξίας ἔγκλημα.

Ἄλλ' οὕτε λαθεῖν, οὕτε φυγεῖν δυνήσονται· ἕως γὰρ ἑαυτοῖς ἀπολογοῦνται, ἑαυτῶν ἀεὶ κατήγοροι γίνονται, καὶ δικαίως γε· οὐ γὰρ τοῖς ἐλέγχουσιν αὐτοὺς ἀποκρίνονται, ἀλλ' ἑαυτούς, ὡς βούλονται, πείθουσι. Πότε οὖν, τοῦ ὑπευθύνου κρίνοντος ἑαυτόν,
 25 λύσις γίνεται τοῦ ἐγκλήματος; Διὰ τοῦτο γοῦν ἀεὶ γράφουσι, καὶ ἀεὶ τὰ ἴδια μεταποιοῦντες, ἄδηλον ἔχουσι τὴν πίστιν, μᾶλλον δὲ φανεράν ἔχουσι τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν κακοφροσύνην. Πάσχειν δέ μοι τοῦτο δοκοῦσιν εἰκότως. Ἐπειδὴ γάρ, τῆς ἀληθείας ἀποστάν-
 τες, καὶ θέλοντες ἀνατρέψαι τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν γραφεῖσαν κα-

μέ μεθόδον, διὰ νὰ ἐξαπατοῦν τοὺς ἀνθρώπους ὥστε μὲ τὸ νὰ στέλνουν ἐπιστολὰς νὰ ἀναγκάσουν μὲν τὰ αὐτιά τῶν λαῶν νὰ ἀπασχολοῦνται μὲ αὐτά, αὐτοὶ δὲ νὰ κερδίζουν χρόνον ἀπὸ τὸ νὰ κατηγοροῦνται, καὶ καθὼς δὲν θὰ φαίνωνται πῶς ἀσεβοῦν, θὰ ἔχουν τὸν καιρὸν νὰ ἐξαπλώσουν τὴν αἵρεσιν, ὡσὰν γὰγ-γραιναι, διὰ νὰ νέμεται τὰ πάντα.

6. Τὰ πάντα λοιπὸν κινοῦν καὶ ἀνακατεύουν, καὶ οὔτε ἔτσι ἀρκοῦνται εἰς τὰ ἰδικὰ των, διότι κάθε χρόνον, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ γράφουν τὰς διαθήκας, συγκεντρώνονται καὶ αὐτοί, καὶ προσ-ποιοῦνται ὅτι γράφουν περὶ τῆς πίστεως, διὰ νὰ ἐπισύρουν καὶ μ' αὐτὸ μᾶλλον τὸν γέλωτα καὶ τὴν ἐντροπὴν, ὅτι δὲν λέγονται ἀπὸ ἄλλους αὐτὰ ποὺ θέλουν, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἰδίων. Διότι ἔαν εἶχαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ πρῶτα ποὺ ἔγραφαν, δὲν θὰ προσ-παθοῦσαν νὰ γράψουν δεύτερα· οὔτε πάλιν θὰ ἐγκατέλιπαν ἐ-κεῖνα διὰ νὰ γράψουν τὰ τωρινά, τὰ ὁποῖα ὁπωσδήποτε ἀφοῦ μελετήσουν, πάλιν θὰ τὰ ἀλλάξουν, ἔαν παρέλθῃ πολὺ ὀλίγος χρόνος, καὶ θὰ εὐρίσκουν ἀφορμὴν νὰ κατηγοροῦν μερικοὺς ὅ-πως συνηθίζουν. Διότι μόνον τότε, ὅταν κατηγοροῦν, προσποι-οῦνται περισσότερον ὅτι γράφουν περὶ πίστεως, ὥστε, ὅπως ὁ Πιλαῶτος ἔπλυνε τὰ χέρια, ἔτσι καὶ αὐτοί, ὡσὰν δράκοι, νὰ σκο-τώνουν τοὺς πιστοὺς εἰς τὸν Χριστόν, καὶ διὰ νὰ φανοῦν ὅτι δὲν τοὺς πιάνει ἡ κατηγορία ἐπὶ ἑτεροδοξίᾳ, καθὼς εἶπα ἐ-πανειλημμένως, ἀφοῦ ὁμιλοῦν περὶ πίστεως.

Ἄλλὰ δὲν θὰ ἡμπορέσουν οὔτε νὰ κρυφθοῦν οὔτε νὰ ξεφύ-γουν, διότι ἐφ' ὅσον ἐξακολουθοῦν νὰ ἀπολογοῦνται, πάντοτε θὰ εἶναι κατήγοροι τῶν ἑαυτῶν των, καὶ δικαίως μάλιστα. Διό-τι δὲν ἀπαντοῦν εἰς ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐλέγχουν, ἀλλὰ πείθουν τοὺς ἑαυτοὺς των, ὅπως ἐκεῖνοι θέλουν. Πότε λοιπὸν συμβαίνει ἀπαλλαγὴ ἀπὸ κατηγορίαν, ἔαν ὁ ὑπεύθυνος δικάζει τὸν ἑαυ-τόν του; Διὰ τοῦτο λοιπὸν γράφουν πάντοτε, καὶ ἐπειδὴ πάν-τοτε μεταβάλλουν τὰ ἴδια, ἔχουν ἀμφίβολον πίστιν, μᾶλλον δὲ ἔχουν φανεράν τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν κακοδοξίαν. Καὶ μοῦ φαίνε-ται εἶναι φυσικὸν νὰ παθαίνουν τοῦτο. Διότι, ἐπειδὴ μὲ τὸ νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, καὶ μὲ τὸ νὰ θέλουν νὰ ἀνα-

λῶς, ἡγάπησαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, κινεῖν πόδας ἑαυτῶν, διὰ τοῦτο καὶ οὗτοι ὥς ἢ ποτε Ἱερουσαλήμ, κεκοπιάκασιν καὶ κάμνουσιν ἐν ταῖς μεταβολαῖς, ἄλλοτε ἄλλα γράφοντες, μόνον ἵνα τοὺς χρόνους κερδάνωσι καὶ διαμείνωσι χριστομάχοι τοὺς ἀνθρώπους
5 πλανῶντες.

7. Τίς οὖν, ὃ μάλιστα μέλει ἀληθείας, ἔτι τούτων ἀνέχεσθαι θελήσει; Τίς γράφοντας αὐτοὺς οὐκ ἀποστραφήσεται δικαίως; Τίς οὐκ ἂν καταγνώσεται τῆς τόλμης αὐτῶν; Ὀλίγοι γὰρ ὄντες τὸν ἀριθμὸν θέλουσι τὰ ἑαυτῶν ὑπὲρ πάντων ἰσχύειν· τὰ τε ἑαν-
10 τῶν συγκροτήματα ἐν γωνίαις γινόμενα καὶ ὑποπτα τυγχάνοντα βουλόμενοι κρατεῖν, βιάζονται λύειν καὶ ἀκυροῦν τὴν οἰκουμένην γενομένην ἄδολον καὶ καθαρὰν σύνοδον· καὶ ἄνθρωποι, διὰ τὸ συνηγορεῖν τῇ χριστομάχῳ αἰρέσει προαχθέντες παρὰ τῶν περὶ Εὐσέβιον, τολμῶσιν ὀρίζειν περὶ πίστεως, καὶ ὀφείλοντες ὥς
15 ὑπεύθυνοι κρίνεσθαι, κρίνουν, ὥς οἱ περὶ Καϊάφαν, ἐπιχειροῦσι καὶ αὐτοί· καὶ Θαλίαν ποιοῦσι πιστεύεσθαι θέλοντες, οἱ μὴδὲ πῶς πιστεύουσι γινώσκοντες.

Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι διὰ τὴν τοῦ Ἀρείου μανίαν Σεκοῦνδος μὲν ὁ Πενταπολίτης, ὁ πάλαι πολλάκις καθαιρεθείς, ἐδέχθη παρ' αὐτῶν, προεβλήθησαν δὲ Γεώργιος, ὁ νῦν ἐν Λαοδικείᾳ, καὶ Λεόν-
20 τιος ὁ ἀπόκοπος, καὶ πρὸ αὐτοῦ Στέφανος, καὶ Θεόδωρος ὁ ἐν Ἡρακλείᾳ; Καὶ γὰρ καὶ πρότερον ἀπὸ τοῦ πρεσβυτέρου καθαιρεθέντες, ὕστερον διὰ τὴν ἀσέβειαν ἐκλήθησαν ἐπίσκοποι Οὐρσάκιός τε καὶ Οὐάλης, οἵτινες καὶ τὴν ἀρχὴν ὥς νεώτεροι, παρ'
25 Ἀρείου κατηχήθησαν· Ἀκάκιός τε καὶ Πατρόφιλος καὶ Νάρκισσος, οἱ πρὸς πᾶσαν ἀσέβειαν τολμηρότατοι· οὗτοι μὲν οὖν καὶ ἐν τῇ κατὰ Σαρδικὴν γινομένη μεγάλῃ συνόδῳ καθηρέθησαν·

τρέφουν τὴν ὀρθὴν πίστιν ποὺ ἐξετέθη εἰς τὴν Νίκαιαν, ἐπροτίμησαν, ὅπως εἶναι γραμμένον, νὰ πηγαينوέρχωνται ¹, διὰ τοῦτο καὶ αὐτοί, ὅπως ἡ Ἱερουσαλήμ κάποτε, κοπιᾶζουν καὶ κουράζονται εἰς τὰ μεταβλητά, γράφοντες κάθε τόσο καὶ διαφορετικά, μόνον διὰ νὰ κερδίσουν χρόνον καὶ νὰ παραμείνουν χριστομάχοι ἐξαπατῶντες τοὺς ἀνθρώπους.

7. Ποῖος λοιπὸν, ἐνδιαφερόμενος μάλιστα διὰ τὴν ἀλήθειαν, θὰ θελήσῃ νὰ τοὺς ἀνέχεται ἀκόμη; Ποῖος δὲν θὰ τοὺς ἀποστραφῇ δικαίως ἐπειδὴ γράφουν αὐτά; Ποῖος δὲν θὰ ἀντιληφθῇ τὴν θρασυτητά των. Διότι ἐνῶ εἶναι ἀριθμητικῶς ὀλίγοι, θέλουν νὰ ἔχουν τὰ ἰδικὰ των μεγαλυτέραν δύναμιν, ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ ἐπειδὴ θέλουν νὰ κατισχύσουν αἱ ἰδικαὶ των συνελεύσεις ποὺ γίνονται εἰς τὰς γωνίας καὶ εἶναι δι' αὐτὸ ὕποπτοι, ἐπείγονται νὰ καταλύσουν καὶ νὰ ἀκυρώσουν ἄδολον καὶ καθαρὰν οἰκουμενικὴν σύνοδον. Καὶ διὰ νὰ εἶναι σύμφωνοι μὲ τὴν χριστομάχον αἵρεσιν ὑποκινούμενοι ἀπὸ τὴν ὁμάδα τοῦ Εὐσεβίου, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωποι, τολμοῦν νὰ ἐκθέτουν ὅρους περὶ πίστεως. Καὶ ἐνῶ ὥσαν ὑπόλογοι πρέπει νὰ δικασθοῦν, ἐπιχειροῦν καὶ αὐτοὶ νὰ δικάζουν, ὥσαν ἐκείνους ποὺ ἦσαν περὶ τὸν Καϊάφαν. Καὶ προσπαθοῦν νὰ κάμουν πιστευτὴν τὴν Θαλίαν, αὐτοὶ ποὺ δὲν γνωρίζουν πῶς πιστεύουν.

Ποῖος λοιπὸν δὲν ξέρει ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ἀρειανικῆς κακοδοξίας ἔγινε δεκτὸς ὑπ' αὐτῶν ὁ Σεκοῦνδος ὁ Πενταπολίτης, ὁ ὁποῖος παλαιότερα καθηρέθη ἐπανειλημμένως, ἀνεδείχθησαν δὲ ὑπ' αὐτῶν ὁ Γεώργιος ποὺ εἶναι τώρα εἰς τὴν Λαοδίκειαν, καὶ ὁ Λεόντιος ὁ ἀπόκοπος, καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸν ὁ Στέφανος καὶ ὁ Θεόδωρος εἰς τὴν Ἡράκλειαν; Διότι καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶχαν προηγουμένως καθαιρεθῇ ἀπὸ τὸν βαθμὸν τοῦ πρεσβυτέρου, ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης, ἀργότερα ἔνεκα τῆς ἀσεβείας των ὠνομάσθησαν ἀπ' αὐτοὺς ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι μάλιστα ἐξ ἀρχῆς κατηχήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀρείου ὡς νεώτεροί του. Καὶ ὁ Ἀκάκιος καὶ ὁ Πατρόφιλος καὶ ὁ Νάρκισσος, οἱ ὁποῖοι εἶναι τολμηρότατοι πρὸς κάθε εἶδους ἀσέβειαν. Αὐτοὶ μάλιστα καθηρέθησαν καὶ εἰς τὴν μεγάλην σύνοδον ἢ ὁποῖα ἔγινεν εἰς τὴν Σαρδικήν. Καὶ ὁ

Εὐστάθιος τε ὁ νῦν ἐν Σεβαστείᾳ, Δημόφιλός τε καὶ Γερμίνιος καὶ Εὐσέβιος καὶ Βασίλειος, συνήγοροι τῆς ἀσεβείας ὄντες, εἰς τοῦτο προήχθησαν. Περὶ γὰρ τῶν νῦν Κεκροπίου, καὶ τοῦ λεγομένου Αὐξεντίου, καὶ Ἐπικτήτου τοῦ ὑποκριτοῦ, περιττόν ἐστι
 5 καὶ λέγειν, φανεροῦ πᾶσιν ὄντος, πῶς καὶ διὰ ποίας προφάσεις καὶ παρὰ τίνων ἐχθρῶν καὶ οὗτοι προεβλήθησαν ὑποκρίνασθαι τὰς κατὰ τῶν ἐπιβουλευθέντων ἐπισκόπων ὀρθοδόξων συκοφαντίας· ὅτι καὶ οὗτοι, καίτοι ἀπὸ ὀγδοήκοντα μονῶν τυγχάνοντες, καὶ μὴ γνωσκόμενοι παρὰ τῶν λαῶν, ὅμως διὰ τὴν ἀσέβειαν ἐπραγμα-
 10 τεύσαντο ἑαυτοῖς τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ Γεώργιον ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας τινὰ μισθωσάμενοι, θέλουσι νῦν ἀποστεῖλαι πρὸς ὑμᾶς. Ἄλλ' οὐδὲ περὶ τούτου λόγος οὐδεὶς. Φήμη γὰρ ἐν τοῖς μέρεσιν ἐστὶ τούτοις, ὅτι μηδόλως Χριστιανός ἐστιν οὗτος, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ τῶν εἰδώλων ἐξήλωσε, καὶ τὸν τρό-
 15 πον ἐστὶ δῆμιος· διὸ καὶ τοιοῦτον αὐτὸν ὄντα προσελάβοντο, ὥστε ἀδικεῖν, ἀρπάζειν, φονεύειν δύνασθαι· ταῦτα γὰρ πλέον ἤσκησε, καὶ οὐδόλως οἶδε τὰ ἴδια τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.

8. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τοιαῦτα μηχανῶνται κατὰ τῆς ἀληθείας, ἡ δὲ γνώμη τούτων ἔκδηλος ἔσται πᾶσι, κἂν μυριάκις ὥς ἐγγέ-
 20 λυες ἐξειλεῖν ἐπιχειρῶσι καὶ λανθάνειν ὥς χριστομάχοι. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, μηδεὶς ὑμῶν ἀπατάσθω, μηδεὶς ὑμῶν ὑφαρπαζέσθω· ἀλλὰ μᾶλλον, ὥς Ἰουδαϊκῆς ἀσεβείας ἐπιβαινούσης κατὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, πάντες ζηλώσατε τῷ Κυρίῳ· καὶ κατέ-
 25 θόντες ὑπέμνησαν γράψαντες, μὴ ἀνασχέσθω τῶν κατ' αὐτῆς καινοτομεῖν ἐπιχειρούντων. Κἂν γὰρ τὰς ἀπὸ τῶν Γραφῶν λέξεις γράφωσι, μὴ ἀνέχεσθε τῶν γραφόντων· κἂν τὰ ῥήματα τῆς ὀρθοδοξίας φθέγγωνται, μηδ' οὕτω τοῖς λαλοῦσι προσέχετε. Οὐ γὰρ

Εὐστάθιος πού εἶναι τώρα εἰς Σεβάστειαν, καὶ ὁ Δημόφιλος καὶ ὁ Γερμίνιος καὶ ὁ Εὐδόξιος καὶ ὁ Βασίλειος, οἱ ὅποιοι ἐπειδὴ ἦσαν συνήγοροι τῆς ἀσεβείας προήχθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτό. Διότι εἶναι περιττὸν νὰ ὁμιλῇ κανεὶς περὶ τῶν σημερινῶν Κεκροπίου, καὶ τοῦ λεγομένου Αὐξεντίου, καὶ τοῦ ὑποκριτοῦ Ἐπικτήτου, οἱ ὅποιοι εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους πῶς καὶ με ποίας προφάσεις καὶ ἀπὸ ποίους ἐχθροὺς προεβλήθησαν αὐτοί, με σκοπὸν νὰ ὑποκινοῦν τὰς συκοφαντίας ἐναντίον τῶν κατηγορηθέντων ὀρθοδόξων ἐπισκόπων. Διότι αὐτοί, ἂν καὶ προήρχοντο ἀπὸ ὀγδόντα μοναστήρια καὶ δὲν τοὺς ἐγνώριζαν οἱ λαϊκοί, ὅμως διεπραγματεύθησαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου λόγῳ τῆς ἀσεβείας των. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐπλήρωσαν κάποιον Γεώργιον ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν, καὶ θέλουν τώρα νὰ σᾶς τὸν στείλουν. Ἀλλὰ δι' αὐτὸν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνε-ται λόγος, διότι εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἐπικρατεῖ ἡ φήμη, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι οὔτε κἂν Χριστιανός, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκολουθεῖ τὰ εἰδῶλα καὶ ἔχει χαρακτῆρα δημίου. Διὰ τοῦτο ἐπειδὴ εἶναι τέτοιος τὸν προσέλαβαν, ὥστε νὰ ἡμπορῇ νὰ ἀδικῇ, νὰ ἀρπάξῃ, νὰ φονεύῃ. Αὐτὰ βεβαίως τὰ ἔχει κάνει ἤδη, καὶ δὲν γνωρίζει καθόλου τὰ ἰδιαιτέρα τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

8. Ἐκεῖνοι λοιπὸν μηχανεύονται τέτοια πράγματα ἐναντίον τῆς ἀληθείας. Ἡ σκέψις των ὅμως εἶναι ὀλοφάνερος εἰς ὅλους, καὶ ἃς προσπαθοῦν χιλιάδες φορές νὰ ξεγλυστρήσουν ὥσάν τὰ χέλια καὶ νὰ μὴ φαίνωνται ὥσάν χριστομάχοι. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, ἃς μὴ ἐξαπατᾶται κανεὶς ἀπὸ σᾶς, μὴ παρασύρεται κανεὶς, ἀλλὰ μᾶλλον, ὥσάν νὰ ἐπιτίθεται Ἰουδαϊκὴ ἀσέβεια κατὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὅλοι προσκοληθῆτε εἰς τὸν Κύριον. Καὶ ἀφοῦ ὁ καθ' ἕνας κατέχει τὴν πίστιν τῶν Πατέρων, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι συνῆλθαν εἰς Νίκαιαν, ὑπέμνησαν γραπτῶς, μὴ ἀνέχεται αὐτοὺς οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν νὰ καινοτομήσουν κατ' αὐτῆς. Καὶ ἂν ἀκόμη γράφουν λόγια προερχόμενα ἀπὸ τὰς Γραφάς, μὴ ἀνέχεσθε αὐτοὺς πού τὰ γράφουν. Καὶ ἂν ἐπίσης ἀναφέρουν λόγια ὀρθόδοξα, οὔτε ἔτσι πάλιν νὰ προσέχετε αὐτοὺς ὅταν ὁμιλοῦν. Διότι δὲν ὁμιλοῦν με ὀρθὴν σκέψιν, ἀλλὰ ὥσάν νὰ ἐνδύ-

ὀρθῇ διανοίᾳ λαλοῦσιν, ἀλλ' ὡς ἔνδυμα προβάτου τὰ ῥήματα περιβαλλόμενοι, ἔνδοθεν τὰ τοῦ Ἀρείου φρονοῦσιν, ὡς ὁ τῶν αἱρέσεων καθηγεμὼν διάβολος. Καὶ γὰρ κακεῖνος ἐλάλει μὲν τὰ ἐκ τῶν Γραφῶν, ἐφιμώθη δὲ παρὰ τοῦ Σωτῆρος. Εἰ γὰρ ἃ ἔλεγε, καὶ 5 ἐφρόνει, οὐκ ἂν ἐξέπεσεν ἐκ τῶν οὐρανῶν· νῦν δέ, τῷ φρονήματι πεσὼν, ὑποκρίνεται τοῖς ῥήμασιν ὁ πανοῦργος· πολλάκις δὲ καὶ δι' ἑλληνικῆς κομπολογίας καὶ τοῖς αὐτῆς σοφίσμασι πειράζει πλανᾶν ὁ κακοθελής.

Εἰ μὲν οὖν παρὰ ὀρθοδόξων ἦν τὰ γραφόμενα, οἷα ἂν ἐγγό-
 10 νει παρὰ τοῦ μεγάλου καὶ ὁμολογητοῦ Ὁσίου, καὶ Μαξιμίνου τοῦ τῆς Γαλλίας, ἢ τοῦ διαδεξαμένου τοῦτον, ἢ παρὰ Φιλογονίου καὶ Εὐσταθίου τῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἢ Ἰουλίου καὶ Λιβερίου τῶν ἐπισκόπων Ῥώμης, ἢ Κυριακοῦ τοῦ τῆς Μυσίας, ἢ Πιστοῦ καὶ Ἀρισταίου τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπισκόπων, ἢ Σιλβέστρου
 15 καὶ Πρωτογένους τοῦ τῆς Δακίας, ἢ Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου τῶν τῆς Καππαδοκίας ἐπισκόπων, ἢ Κεκιλιανοῦ τοῦ τῆς Ἀφρικῆς, ἢ Εὐστοργίου τοῦ τῆς Ἰταλίας, ἢ Καπίτωνος τοῦ τῆς Σικελίας, ἢ Μακαρίου τοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἢ Ἀλεξάνδρου τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ Παιδέρωτος τοῦ τῆς Ἡρακλείας, ἢ τῶν μεγάλων
 20 Μελετίου καὶ Βασιλείου καὶ Λογγιανοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς τῶν ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας καὶ τοῦ Πόντου, ἢ Λούπου καὶ Ἀμφίωνος τῶν ἀπὸ τῆς Κιλικίας, ἢ Ἰακώβου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τῶν ἀπὸ τῆς μέσης τῶν ποταμῶν, ἢ τοῦ ἡμετέρου τοῦ μακαρίου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν ὁμοδόξων αὐτοῖς, οὐδὲν ἦν ἐν τοῖς γραφομένοις ὑποπτεύ-
 25 εῖν· ἄδολος γὰρ καὶ ἀπλοῦς ἐστὶν ὁ τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν τρόπος.

9. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τῶν συνηγορεῖν τῇ αἵρέσει χάριν ἡμισθωθέντων ἐστὶ τὰ γραφέντα, κατὰ δὲ τὴν θείαν παροιμίαν· «Οἱ λόγοι τῶν ἀσεβῶν εἰσι δόλιοι», καί· «Στόμα ἀσεβῶν ἀποκρίνεται 30 κακά», καί· «Κυβερνῶσιν ἀσεβεῖς δόλους», γρηγορεῖν δεῖ, ὡς

ουν τὰ λόγια μὲ ἔνδυμα προβάτου, ἀπὸ μέσα σκέπτονται τὰ τοῦ Ἀρείου, ὅπως ὁ ἀρχηγὸς τῶν αἱρέσεων διάβολος. Διότι καὶ ἐκεῖνος ἔλεγε λόγια ἀπὸ τὰς Γραφάς, ἐφिमώθη ὁμως παρὰ τοῦ Σωτῆρος. Διότι ἐὰν ἐπίστευεν ὅσα ἔλεγε, δὲν θὰ εἶχεν ἐκπέσει ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Τώρα ὁμως ποὺ ἐξέπεσε μὲ τὴν σκέψιν, ὑποκρίνεται ὁ παμπόνηρος μὲ τὰ λόγια, πολλές φορές δὲ ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ἑλληνικὴν ὠραιότητα εἰς τὴν ὁμιλίαν καὶ τὰ σοφίσματά της προσπαθεῖ νὰ παραπλανᾷ αὐτὸς ποὺ θέλει τὸ κακόν.

Ἐὰν λοιπὸν τὰ γραφόμενα προήρχοντο ἀπὸ ὀρθοδόξους, ὅπως εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου καὶ ὁμολογητοῦ Ὁσίου, καὶ τοῦ Μαξιμίνου τοῦ τῆς Γαλλίας, ἡ τοῦ διαδόχου του, ἡ ὑπὸ τοῦ Φιλογονίου καὶ Εὐσταθίου, ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς, ἡ τοῦ Ἰουλίου καὶ Λιβερίου τῶν ἐπισκόπων Ρώμης, ἡ τοῦ Κυριακοῦ τῆς Μυσίας, ἡ τοῦ Πιστοῦ καὶ Ἀρισταίου, ἐπισκόπων ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἡ τοῦ Σιλβέστρου καὶ Πρωτογένους τῆς Δακίας, ἡ τοῦ Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου, τῶν ἐπισκόπων τῆς Καππαδοκίας, ἡ τοῦ Κεκιλιανοῦ τοῦ τῆς Ἀφρικῆς, ἡ τοῦ Εὐστοργίου τοῦ τῆς Ἰταλίας, ἡ τοῦ Καπίτωνος τοῦ τῆς Σικελίας, ἡ τοῦ Μακαρίου Ἱερουσαλήμ, ἡ Ἀλεξάνδρου Κωνσταντινουπόλεως, ἡ τοῦ Παιδέρωτος Ἡρακλείας, ἡ τῶν μεγάλων Μελετίου καὶ Βασιλείου καὶ Λογγιανοῦ, καὶ τῶν ὁμοφρόνων τους ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὸν Πόντον, ἡ τοῦ Λούπου καὶ Ἀμφίωνος ἀπὸ τὴν Κιλικίαν, ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ τῶν ὁμοφρόνων του ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν, ἡ τοῦ ἰδικοῦ μας τοῦ μακαρίου Ἀλεξάνδρου, καὶ τῶν ὁμοδόξων μὲ αὐτούς, δὲν θὰ ὑπῆρχε τίποτε τὸ ὑποπτον εἰς τὰ γραφόμενα, διότι ἡ μέθοδος τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν εἶναι ἄδολος καὶ ἄκακος.

9. Ἐπειδὴ ὁμως αὐτὰ ποὺ ἔχουν γραφῇ προέρχονται ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐπληρώθησαν διὰ νὰ κάνουν τοὺς δικηγόρους τῆς αἱρέσεως, κατὰ δὲ τὴν θεῖαν παροιμίαν, «Οἱ λόγοι τῶν ἀσεβῶν εἶναι πονηροί»¹, καί· «Τὰ στόματα τῶν ἀσεβῶν προφέρουν κενούς λόγους»². καί· «Οἱ ἀσεβεῖς πρωτοστατοῦν εἰς πονηρὰ σχέ-

εἶπεν ὁ Κύριος, ἀδελφοί, καὶ νήφειν, μὴ τις ἐκ τῆς κομπολογίας καὶ πανουργίας ἀπάτη γένηται, μὴ τῷ ὀνόματί τις ἔλθῃ λέγων, ὅτι 'Κἀγὼ τὸν Χριστὸν καταγγέλλω', καὶ μετ' ὀλίγον ἀντίχριστος γνωσθῇ. Ἀντίχριστοι δὲ οὗτοι τυγχάνουσιν, ὅσοι διὰ τὴν Ἀρείου
 5 μανίαν ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς. Τί γὰρ λείπει παρ' ὑμῖν, ἵνα ἔξωθέν τις ὑμῖν ἐπιδημήσῃ; Ἡ τίνος αἱ κατ' Αἴγυπτον καὶ Λιβύας καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν Ἐκκλησίαι χρεῖαν ἔχουσιν, ἵνα, ἀντὶ ξύλων καὶ φορτίων πραγματευόμενοι τὴν ἐπισκοπὴν, ἐπιβαίνωσι ταῖς μὴ προσηκούσαις αὐτοῖς Ἐκκλησίαις; Τίς οὐκ οἶδε, τίς οὐ θεωρεῖ
 10 λευκῶς, ὅτι ταῦτα πάντα πράττουσι διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀσεβείας σύστασιν;

Διὰ τοῦτο, κἂν ἐνεοὺς ἑαυτοὺς ποιῶσι, κἂν μείζονα κρά-
 σπεδα τῶν Φαρισαίων περιδήσωσιν ἑαυτοῖς καὶ πλατύνωσιν ἑαυ-
 τοὺς τοῖς φθέγμασι καὶ τὸν νόμον ἀσκήσωσι τῆς φωνῆς, οὐκ ὀφεί-
 15 λουσι πιστεῦσθαι· οὐ γὰρ ἡ λέξις, ἀλλ' ἡ διάνοια καὶ ἡ μετ' εὐ-
 σεβείας ἀγωγή συνίστησι τὸν πιστόν. Διὰ τοῦτο οἱ Σαδδακαῖοι καὶ οἱ Ἡρωδιανοί, καίπερ τὸν νόμον διὰ χειλέων ἔχοντες, ἐνετρά-
 πησαν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀκούσαντες· «Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς Γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ». Καὶ δέδεικται πᾶσιν,
 20 ὅτι καὶ οἱ δοκοῦντες τὸν νόμον λαλεῖν ἠλέγχθησαν τὴν διάνοιαν ὄντες αἵρετικοὶ καὶ θεομάχοι. Ἄλλους μὲν οὖν ἐπλάνησαν τοιαῦ-
 τα λέγοντες, τὸν δὲ Κύριον γενόμενον ἄνθρωπον οὐκ ἠδυνήθησαν ἀπατῆσαι· ὁ Λόγος γὰρ σὰρξ ἐγένετο, ὁ γινώσκων τοὺς διαλογι-
 σμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι· οὕτω γὰρ καὶ Ἰουδαίους
 25 ὑφαρπάζοντας ἠλεγξε, λέγων· «Εἰ ὁ Θεὸς Πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγα-
 πᾶτέ με ἄν· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἤκω πρὸς ὑμᾶς»).

1. Παροιμ. 12, 5.

2. Ματθ. 22, 9.

δια» ¹, διὰ τοῦτο, ἀδελφοί, πρέπει νὰ ἀγρυπνοῦμεν, ὅπως εἶπεν ὁ Κύριος, καὶ νὰ εἴμεθα προσεκτικοί, μήπως κάποτε ἐξαπατηθῶμεν ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῶν λόγων, ἢ μήπως ἔλθῃ κανεὶς με χριστιανικὸν ὄνομα καὶ μᾶς εἴπῃ ὅτι 'Καὶ ἐγὼ κηρύσσω τὸν Χριστόν', καὶ ὕστερα ἀπ' ὀλίγο ἀποδειχθῇ ἀντίχριστος. Καὶ εἶναι πράγματι ἀντίχριστοι ὅσοι ἔρχονται κοντὰ σας πρὸς χάριν τῆς ἀρειανικῆς μανίας. Λοιπὸν τί λείπει ἀπὸ σᾶς, διὰ νὰ ἔλθῃ κανεὶς ἀπ' ἔξω νὰ σᾶς προσφέρῃ; Ἡ ποίαν ἀνάγκην ἔχουν αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Αἰγύπτου, τῆς Λιβύης καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ νὰ ἔρχωνται αὐτοὶ νὰ διαπραγματεύωνται τὴν ἐπισκοπὴν με ἀντίκρυσμα ξυλείαν καὶ φορτία σιταριοῦ, καὶ ἔτσι νὰ καταλαμβάνουν τὰς Ἐκκλησίας ποὺ δὲν τοὺς ταιριάζουν; Ποῖος δὲν γνωρίζει, καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεται ὀλοκάθαρα, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ κάνουν διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀσεβείας;

Διὰ τοῦτο, εἴτε παριστάνουν τοὺς ἀφώνους, εἴτε περιτυλίσσονται με κράσπεδα μεγαλύτερα τῶν Φαρισαίων καὶ κομπάζουν με τὰ λόγια καὶ ὑψώνουν τὸν νόμον τῆς φωνῆς, δὲν πρέπει νὰ γίνωνται πιστευτοί. Διότι τὸν πιστὸν δὲν χαρακτηρίζουν τὰ λόγια, ἀλλ' ἡ εὐσεβὴς συμπεριφορά. Διὰ τοῦτο οἱ Σαδουκαῖοι καὶ οἱ Ἑρωδιανοί, ἂν καὶ εἶχαν εἰς τὸ στόμα τοὺς τὸν νόμον, ὅμως κατεκεραυνώθησαν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ὅταν ἤκουσαν· «Πλανᾶσθε διότι δὲν γνωρίζετε τὰς Γραφὰς οὔτε τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ» ². Καὶ ἀπεδείχθη εἰς ὅλους, ὅτι καὶ αὐτοὶ ποὺ φαίνονται πὼς κηρύσσουν τὸν νόμον ἐφανερώθησαν ὅτι εἰς τὴν σκέψιν εἶναι αἰρετικοὶ καὶ θεομάχοι. Ἄλλους λοιπὸν παρεπλάνησαν λέγοντας αὐτά, τὸν Κύριον ὅμως, ὁ ὁποῖος ἐγένεν ἄνθρωπος δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐξαπατήσουν. Διότι ὁ Λόγος ἐγίνε σὰρξ, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰς ἐνδομύχους σκέψεις τῶν ἀνθρώπων ὅτι εἶναι μάταιαι ³. Ἔτσι λοιπὸν ἤλεγξε καὶ τοὺς Ἰουδαίους ποὺ ἦσαν ὡσὰν κρυφοὶ κλέπται· «Ἐὰν ὁ Θεὸς ἦτο Πατέρας σας, θὰ με ἀγαπούσατε, διότι ἐγὼ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐβγῆκα καὶ ἦλθα ἐδῶ» ⁴.

3. Ψαλμ. 93, 1.

4. Ἰω. 8, 42.

Οὕτω μοι καὶ νῦν οὗτοι δοκοῦσι ποιεῖν· κρύπτουσι γὰρ ἃ φρονοῦσι, καὶ λοιπὸν εἰς τὸ γράφειν χρῶνται παρὰ τῶν Γραφῶν τὰς λέξεις, ἵν' ἐν αὐταῖς δελεάσαντες ὑποσύρῳσιν εἰς τὴν ἰδίαν κακίαν τοὺς ἀγνοοῦντας.

5 10. Θεάσασθε δέ, εἰ μὴ οὕτως ἔχει. Εἰ μὲν γάρ, μηδενὸς ὑποκειμένου, γράφουσι περὶ πίστεως, περιττὸν τὸ ἐπιχείρημα, τάχα δὲ καὶ ἐπιβλαβές, ὅτι, μηδεμιᾶς ζητήσεως οὔσης, αὐτοὶ πρόφασιν λογομαχίας παρέχουσιν ἀνασκευάζοντες τὰς ἀκάκους τῶν ἀδελφῶν καρδίας καὶ παρασπείροντες ἃ μὴδὲ εἰς νοῦν αὐτῶν
10 ποτε ἀνέβη· εἰ δὲ διὰ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν ἀπολογούμενοι γράφειν ἐπιχειροῦσιν, ἔδει τῶν φύντων κακῶν τὰ σπέρματα προανελεῖν καὶ τοὺς τὰ σπέρματα παρασχόντας στηλιτεῦσαι, καὶ οὕτω τὰ ἀντ' ἐκείνων γράφειν ὀρθῶς, ἢ ἐκδικεῖν φανερῶς τὰ Ἀρείου, ἵνα μὴ κεκρυμμένως, ἀλλὰ φανερῶς χριστομάχοι δεικνύωνται,
15 καὶ πάντες αὐτοὺς φεύγῳσιν ὡς ἀπὸ προσώπου ὄψεως. Νῦν δὲ κἀκεῖνα κρύπτουσι, καὶ περὶ ἄλλων προσποιούμενοι γράφουσι· καὶ ὥσπερ ἱατρὸς κληθεὶς πρὸς πληγέντα καὶ κάμνοντα, καὶ εἰσελθὼν περὶ μὲν τῶν τραυμάτων μὴδὲν λέγοι, περὶ δὲ τῶν ὑγιαινόντων μελῶν διαλέγοιτο, πολλῆς ἂν ἐμβροντησίας καταγνωσθείη,
20 ὅτι ὧν μὲν χάριν εἰσῆλθε, σιωπᾷ, τῶν δὲ ἄλλων, ὧν οὐκ ἔστι χρεῖα αὐτοῦ, διαλέγεται· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οὗτοι τὰ μὲν τῆς αἵρέσεως αὐτῶν ἀφιᾷσιν, ἕτερα δὲ γράφειν ἐπιχειροῦσιν. Ἔδει δέ, εἴπερ περὶ πίστεως ἐφρόντιζον καὶ τὸν Χριστὸν ἠγάπων, πρῶτον τὰ κατ' αὐτοῦ βλάσφημα ῥήματα προανελεῖν, καὶ οὕτως ἀντ'
25 ἐκείνων τοὺς ὑγιεινοὺς λέγειν τε καὶ γράφειν λόγους. Ἀλλ' οὔτε αὐτοὶ τοῦτο ποιοῦσιν, οὔτε τοὺς θέλοντας ποιεῖν ἐπιτρέπουσιν, ἢ ἀγνοοῦντες, ἢ τέχνη πανουργίας χρώμενοι.

11. Εἰ μὲν οὖν ἀγνοοῦντες τοῦτο πάσχουσι, προπετείας ἂν

Τὸ ἴδιο μοῦ φαίνεται ὅτι κάνουν καὶ τώρα αὐτοί, διότι ἀποκρύπτουν αὐτὰ ποὺ σκέπτονται, καὶ μετὰ εἰς τὰ γραπτὰ χρησιμοποιοῦν τὰ λόγια τῶν Γραφῶν, διὰ νὰ δελεάσουν μὲ αὐτὰς ἐκείνους ποὺ δὲν ξέρουν καὶ νὰ τοὺς παρασύρουν εἰς τὴν πονηρίαν των.

10. Προσέξτε δὲ ἂν δὲν ἔχη ἔτσι τὸ πρᾶγμα. Διότι ἐὰν αὐτοί, χωρὶς νὰ ὑπάρχη πρόβλημα, γράφουν περὶ πίστεως, ἢ προσπάθειά τους εἶναι περιττή, ἴσως δὲ καὶ ἐπιβλαβής, διότι, ἐνῶ δὲν ὑπάρχη ζήτημα, αὐτοὶ εὐρίσκουν πρόφασιν διὰ νὰ λογομαχοῦν, μὲ τὸ νὰ ἀναστατώνουν τὰς ἀπονηρέτους καρδίας τῶν ἀδελφῶν καὶ διαδίδοντας πράγματα ποὺ οὔτε εἰς τὸν νοῦν τους ἦλθαν ποτέ. Ἐὰν πάλιν προσπαθοῦν νὰ γράψουν διὰ νὰ ἀπολογηθοῦν διὰ τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, θὰ ἔπρεπε πρῶτον νὰ ἐξαφανίσουν τὰ σπέρματα τῶν κακῶν, καὶ νὰ στιγματίσουν αὐτοὺς ποὺ ἔσπειραν αὐτὰ τὰ σπέρματα, καὶ ἔτσι νὰ γράψουν σωστά τὰ ἀντίθετα πρὸς ἐκεῖνα, ἢ, ἂν δὲν κάνουν αὐτό, νὰ ὑπερασπισθοῦν φανερά τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου, διὰ νὰ ἀποδεικνύωνται ὅχι κρυφά, ἀλλὰ φανερά ὅτι εἶναι χριστομάχοι, καὶ ἔτσι νὰ ἀποφεύγουν αὐτοὺς ὅλοι, ὥσάν νὰ πρόκειται περὶ ὀφειῶν. Τώρα ὅμως καὶ ἀποκρύπτουν ἐκεῖνα, καὶ προσποιοῦνται πῶς γράφουν δι' ἄλλα πράγματα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὸν ἱατρόν, ποὺ ἐνῶ καλῆται διὰ κάποιον πληγωμένον καὶ ἀσθενῆ, ὅταν φθάσῃ δὲν λέγει τίποτε διὰ τὰ τραύματα, ἀλλὰ συζητᾷ περὶ τῶν ὑγειῶν· αὐτὸς θὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πολὺ παράφρων, ἐπειδὴ δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὸν σκοπὸν ποὺ ἦλθε, ἀλλὰ συζητᾷ δι' ἄλλα ποὺ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη· κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ αὐτοί, ἐγκαταλείπουν τὴν αἵρεσιν καὶ προσπαθοῦν νὰ γράψουν δι' ἄλλα πράγματα. Ἐπρεπε λοιπὸν ἐὰν ἐνδιεφέροντο διὰ τὴν πίστιν, καὶ ἐὰν ἀγαποῦσαν τὸν Χριστόν, πρῶτον νὰ ἀνασκεύασουν τὰ βλάσφημα κατ' αὐτοῦ λόγια, καὶ μετὰ νὰ γράψουν καὶ νὰ λέγουν ἀντὶ ἐκείνων τὰ σωστά. Ἀλλ' οὔτε αὐτοὶ τὸ κάνουν, οὔτε αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τὸ κάνουν ἀφήνουν, εἴτε διότι δὲν γνωρίζουν, εἴτε χρησιμοποιοῦντες τέχνην πονηράν.

11. Λοιπὸν, ἐὰν μὲν παθαίνουν αὐτὸ διότι ἔχουν ἄγνοιαν,

ἐγκαλοῖντο, ὅτι περὶ ὧν οὐκ ἴσασι, διαβεβαιοῦνται· εἰ δὲ γινώσκοντες ἃ προσποιοῦνται, μείζων κατ' αὐτῶν ἢ κατάγνωσις, ὅτι περὶ μὲν τῶν ἰδίων βουλευόμενοι, πάρεργον οὐδὲν τίθενται· περὶ δὲ τῆς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν πίστεως γράφοντες, παίζουσι, καὶ
 5 πάντα μᾶλλον ἢ ἀληθεύουσι· καὶ κρύπτουσι μὲν, περὶ ὧν ἡ αἵρεσις αὐτῶν ἐγκαλεῖται, λέγουσι δὲ τὰς ἀπὸ τῶν Γραφῶν λέξεις. Ἔστι δὲ τοῦτο κλοπὴ τῆς ἀληθείας ἀντικρυς καὶ πάσης ἀδικίας μεστόν· καὶ τοῦτο εὖ οἶδ' ὅτι καὶ ἡ ὑμετέρα θεοσέβεια συνορᾷ ἐκ τούτων καλῶς δυνήσεται. Οὐδεὶς γὰρ ἐγκαλούμενος περὶ μοι-
 10 χείας ἀπολογεῖται περὶ κλοπῆς, οὐδὲ φόνον τις ἐγκλημα διώκων ἀνέχεται τῶν κατηγορουμένων, εἰ ἀπολογοῖντο λέγοντες, οὐκ ἐπιωρκήσαμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν παρακαταθήκην ἐφυλάξαμεν· μᾶλλον γὰρ ἐστὶ τοῦτο παίγνιον ἢ λύσις ἐγκλήματος καὶ ἀληθείας ἀπόδειξις. Τί γὰρ φόνος πρὸς παρακαταθήκην; ἢ τί μοιχεία πρὸς
 15 κλοπὴν; Εἰ γὰρ καὶ ἀλλήλων ἔχονται αἱ κακίαι ἐκ τῆς αὐτῆς καρδίας ἐξερχόμεναι, ἀλλ' ὥς πρὸς τὸ λῦσαι τὸ πλημμεληθέν, οὐδεμίαν εἰς τοῦτο πρὸς ἑαυτὰς ἔχουσι τὴν κοινωνίαν.

Ὁ οὖν Ἀχαρ, ὡς ἐν τῷ Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυῆ γέγραπται, ἐγκαλούμενος περὶ κλοπῆς, οὐ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις εὐνοίαν προφέ-
 20 ρων ἀπελογεῖτο, ἀλλ' ἐλεγχθεὶς ἐν τῷ κλέμματι, λίθοις ἐβλήθη παρὰ πάντων. Καὶ Σαοῦλ δὲ ὀλιγωρίας καὶ παρανομίας ἐγκαλούμενος, οὐδὲν ὦνησεν ἐν ἄλλοις προφασιζόμενος. Οὐδὲ γὰρ ἡ ἐν ἄλλοις ἀπολογία λύσιν ἄλλων ἐγκλημάτων ἐργάζεται, ἀλλ' εἰ ἄρα δεῖ νομίμως καὶ δικαίως πάντα πράττειν, προσήκει περὶ ὧν ἐγ-
 25 καλεῖται τις, περὶ τούτων καὶ ἀπολογεῖσθαι, καὶ ἡ δεικνύειν, ὅτι μὴ πεποίηκεν, ἢ ὁμολογεῖν, εἰ ἐλέγχοιτο, μηδέτι δρᾶν μηδὲ ποιῆσειν τὰ αὐτά. Ἄν δὲ ἄρα πεποίηκε καὶ δέδρακε, καὶ μήτε ὁμολογοίη, ἀλλὰ καὶ κρύπτων, ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων λέγοι, δηλὸς ἐστὶν

θὰ ἔπρεπε νὰ κατηγορηθοῦν ὡσὰν προπέται, διότι δίδουν ἐξηγήσεις διὰ πράγματα ποὺ δὲν ξέρουν. Ἐὰν ὁμως κάνουν αὐτό, ἐνῶ γνωρίζουν αὐτὰ ποὺ προσποιοῦνται, ἡ κατηγορία ἐναντίον των εἶναι βαρυτέρα, διότι ὅταν μὲν σκέπτονται διὰ τὰ ἰδικά των, ἀσχολοῦνται μὲ ζῆλον, ὅταν δὲ γράφουν περὶ τῆς πίστεως εἰς τὸν Κύριόν μας τότε παίζουν, καὶ κάθε ἄλλο παρὰ λέγουν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ τότε ἀποκρύπτουν μὲν αὐτὰ διὰ τὰ ὅποια κατηγορεῖται ἡ αἵρεσίς των, προφέρουν δὲ τὰ λόγια τῶν Γραφῶν. Αὐτὸ ὁμως εἶναι κλοπὴ ἀντίθετος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ μεγίστη ἀδικία, καὶ αὐτό, γνωρίζω καλὰ, ὅτι ἡ θεοσέβειά σας θὰ ἡμπορέσει νὰ τὸ ἀντιληφθῇ καλὰ ἐκ τούτων. Διότι κανεὶς κατηγορούμενος διὰ μοιχείαν δὲν ἀπολογεῖται περὶ κλοπῆς, οὔτε κανεὶς δικαστὴς ἐγκλήματος φόνου ἡμπορεῖ νὰ ἀκούῃ τοὺς κατηγορουμένους, ἐὰν εἰς τὴν ἀπολογίαν των λέγουν, ὅτι δὲν παρέβημεν τὸν ὄρκον μας, ἀλλ' ἐτηρήσαμεν τὴν ὑπόσχεσίν μας. Διότι αὐτὸ εἶναι περισσότερον παιχνίδι καὶ ὄχι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κατηγορίαν ἢ ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας. Ποίαν σχέσιν δηλαδὴ ἔχει ὁ φόνος μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ἢ ἡ μοιχεία μὲ τὴν κλοπὴν; Διότι καὶ ἂν εἶναι σχετικαὶ μεταξύ των ὅλαι αἱ κακίαι, ἐπειδὴ ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν ἰδίαν καρδίαν, ὁμως διὰ νὰ συγχωρηθῇ τὸ παράπτωμα, δὲν ἔχουν καμμίαν μεταξύ των σχέσιν.

Ὁ Ἀχαρ λοιπόν, ὅπως ἔχει γραφῇ εἰς τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ, ὅταν ἦταν κατηγορούμενος διὰ κλοπὴν, δὲν ἀπελογεῖτο ἀναφερόμενος εἰς τὴν πολεμικὴν του δραστηριότητα, ἀλλὰ καταδικασθεὶς διὰ τὴν κλοπὴν, ἐλιθοβολήθη ὑφ' ὅλων ¹. Καὶ ὁ Σαοὺλ ὅταν κατηγορεῖτο δι' ἀμέλειαν καὶ παρανομίαν, τίποτε δὲν τὸν ὠφέλησεν ἡ πρόφασίς του δι' ἄλλα πράγματα. Διότι οὔτε ἡ ἀπολογία δι' ἄλλα πράγματα φέρει ἀπαλλαγὴν δι' ἄλλας κατηγορίας. Ἀλλ' ἂν πρέπει κανεὶς νὰ κάνῃ ὅλα τὰ δίκαια καὶ τὰ νόμιμα, τότε πρέπει δι' ἐκεῖνα ποὺ κατηγορεῖται, δι' αὐτὰ καὶ νὰ ἀπολογῇται, καί, ἢ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν τὰ διέπραξεν, ἢ νὰ ὁμολογήσῃ, ἐὰν καταδικασθῇ, ὅτι δὲν θὰ ξαναδιαπράξῃ τὰ ἴδια. Ἐὰν ὁμως τὰ διέπραξε καὶ δὲν τὰ ὁμολογῇ, ἀλλὰ τὰ ἀποκρύπτει, καὶ λέγει ἄλλα ἀντ' ἄλλων, φανερώνεται ὅτι δὲν ἔπρα-

οὐκ ὀρθῶς πράξας, ἀλλὰ καὶ συνειδῶς αὐτὸς ἐαυτῷ παρανομῶν. Τί δέ δεῖ λόγων μακρῶν, ὅπου γε καὶ αὐτοὶ οὗτοι κατήγοροι τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεώς εἰσιν; Εἰ γὰρ οὐ θαρροῦσιν εἰπεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον κρύπτουσι τὰ ἐκείνων τῆς βλασφημίας ῥήματα, δηλοῖ εἰσι
 5 γινώσκοντες ξένην καὶ ἄλλοτριαν τῆς ἀληθείας εἶναι τὴν αἵρεσιν ταύτην. Ἐπειδὴ δὲ κρύπτουσιν αὐτοὶ καὶ φοβοῦνται λέγειν, ἀναγκαῖον ἡμᾶς ἀποδοῦσαι τὸ κάλυμμα τῆς ἀσεβείας, καὶ δειγματίσαι τὴν αἵρεσιν, εἰδότας ἃ τότε οἱ περὶ ᾿Αρειον ἔλεγον, καὶ πῶς ἐξεβλήθησαν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ καθηρέθησαν ἀπὸ τοῦ κλή-
 10 ρου· συγγνώμην μέντοι πρότερον αἰτησαμένους, ἐφ' οἷς μέλλομεν προφέρειν ὀυπαροῖς ῥήμασιν, ὅτι μὴ φρονοῦντες, ἀλλὰ ἐλέγχοντες τοὺς αἵρετικούς, λέγομεν ταῦτα.

12. Ὁ τοίνυν μακαρίτης Ἀλέξανδρος ὁ ἐπίσκοπος ἐξέβαλε τὸν ᾿Αρειον τῆς Ἐκκλησίας φρονοῦντα καὶ λέγοντα ταῦτα· «Οὐκ
 15 ἀεὶ ὁ Θεὸς Πατὴρ ἦν, οὐκ ἀεὶ ἦν ὁ Υἱός· ἀλλὰ πάντων ὄντων ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶ· καὶ πάντων ὄντων κτισμάτων, καὶ αὐτὸς κτίσμα καὶ ποιήμᾳ ἐστὶ καὶ πάντων οὐκ ὄντων πρότερον, ἀλλ' ἐπιγενομένων, καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἦν ποτε, ὅτι οὐκ ἦν πρὶν γεννηθῆναι, ἀλλ' ἀρχὴν ἔχει τοῦ
 20 εἶναι· τότε γὰρ γέγονεν, ὅτε βεβούληται αὐτὸν ὁ Θεὸς δημιουργῆσαι· ἐν γὰρ τῶν πάντων ἔργων ἐστὶ καὶ αὐτός· καὶ ὅτι τῇ μὲν φύσει τρεπτός ἐστι, τῷ δὲ ἰδίῳ αὐτεξουσίῳ, ὥς βούλεται, μένει καλός· ὅτε μέντοι θέλει, δύναται τρέπεσθαι καὶ αὐτὸς ὥσπερ καὶ τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Θεός, προγινώσκων ἔσεσθαι καλὸν
 25 αὐτόν, προλαβὼν ταύτην αὐτῷ τὴν δόξαν δέδωκεν, ἣν ἂν καὶ ἐκ τῆς ἀρετῆς ἔσχε μετὰ ταῦτα· ὥστε ἐξ ἔργων αὐτοῦ, ὧν προέγνω ὁ Θεός, τοιοῦτον αὐτόν νῦν γεγονέναι».

ξε σωστά, καὶ ὅτι παρανομεῖ ἐνσυνειδήτως. Καὶ τί ἀνάγκην ἔχομεν μεγάλων λόγων, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶναι κατήγοροι τῆς ἀρειανικῆς αἱρέσεως; Ἐὰν δηλαδή δὲν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ τὸ εἰποῦν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποκρύπτουν τὰ βλάσφημα λόγια ἐκείνων, εἶναι φανερόν ὅτι γνωρίζουν πῶς ἡ αἵρεσις αὕτῃ εἶναι ξένη καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἐπειδὴ ὁμως αὐτοὶ κρύβονται καὶ φοβοῦνται νὰ τὸ εἰποῦν, εἶναι ἀνάγκη ἡμεῖς νὰ ξεσκεπάσωμεν τὴν ἀσέβειαν, καὶ νὰ φανερώσωμεν τὴν αἵρεσιν, διότι γνωρίζομεν τί ἔλεγαν τότε οἱ ὁμόφρονες τοῦ Ἀρείου, καὶ πῶς ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ καθηρέθησαν ἀπὸ τὸν κλῆρον. Λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ λέγομεν ἀφοῦ ζητήσωμεν πρῶτον συγγνώμην δι' ὅσα βρώμικα λόγια πρόκειται νὰ ἀναφέρωμεν, διότι δὲν τὰ λέγομεν ἐπειδὴ τὰ πιστεύομεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλέγξωμεν τοὺς αἱρετικούς.

12. Ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος λοιπὸν ὁ ἐπίσκοπος, ἔδωκεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τὸν Ἀρειον, ἐπειδὴ ἐπίστευε καὶ ἔλεγε τὰ ἐξῆς· «Ὁ Θεὸς δὲν ἦταν πάντοτε Πατὴρ, δὲν ὑπῆρχε πάντοτε ὁ Υἱός, ἀλλ' ὅπως τὰ πάντα προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ προέρχεται ἐκ μὴ ὄντων. Καὶ ὅπως τὰ πάντα εἶναι κτίσματα, ἔτσι καὶ αὐτὸς εἶναι κτίσμα καὶ δημιουργημα. Καὶ ὅπως τὰ πάντα δὲν ὑπῆρχαν πρὶν δημιουργηθῶν, ἀλλ' ἄργότερα ἐγίναν, ἔτσι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὑπῆρξε κάποτε χρόνος, ποὺ δὲν ὑπῆρχε, τότε ποὺ δὲν εἶχεν ἀκόμη γεννηθῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔχει ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς του. Διότι ἐδημιουργήθη τότε, ὅταν ἠθέλησεν ὁ Θεὸς νὰ τὸν δημιουργήσῃ, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς εἶναι ἓνα ἐξ ὅλων τῶν ἔργων». Ἐλεγεν ἀκόμη ὁ Ἀρειος ὅτι· «Κατὰ μὲν τὴν φύσιν εἶναι τρεπτός, μὲ τὴν ἐλευθέραν δὲ βούλησίν του μένει καλὸς ἐπὶ ὅσον χρόνον θέλει. Ὅταν λοιπὸν θέλῃ ἡμπορεῖ καὶ αὐτὸς νὰ μεταβληθῇ, ὅπως καὶ τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἐπειδὴ προέβλεπεν ὁ Θεὸς ὅτι αὐτὸς θὰ ᾔτο καλὸς ἔδωσεν εἰς αὐτὸν προκαταβολικῶς τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν θὰ ἀποκτοῦσε μετὰ ταῦτα διὰ τῆς ἀρετῆς. Ὡστε ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν αὐτὸν τέτοιον, ὅπως ἐγίνε τώρα μόνος του διὰ τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα προέβλεπεν ὁ Θεὸς ὅτι θὰ κάμῃ».

Λέγουσι γοῦν, ὅτι «Οὐδὲ Θεὸς ἀληθινὸς ἐστὶν ὁ Χριστός, ἀλλὰ
 μετοχῇ καὶ αὐτός, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, λέγεται Θεός».

Προστιθέασι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι «Οὐκ ἐστὶν αὐτὸς ὁ ἐν τῷ Πατρὶ
 φύσει, καὶ ἴδιος τῆς οὐσίας αὐτοῦ Λόγος, καὶ ἡ ἰδία Σοφία, ἐν ἣ καὶ

5 τοῦτον πεποίηκε τὸν κόσμον· ἀλλ' ἄλλος μὲν ἐστὶν ὁ ἐν τῷ Πατρὶ
 ἴδιος αὐτοῦ λόγος, καὶ ἄλλη ἡ ἐν τῷ Πατρὶ ἰδία αὐτοῦ σοφία, ἐν ἣ
 σοφία, καὶ τοῦτον τὸν Λόγον πεποίηκεν· αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Κύριος
 κατ' ἐπίνοιαν λέγεται Λόγος διὰ τὰ λογικά, καὶ κατ' ἐπίνοιαν
 λέγεται Σοφία διὰ τὰ σοφισόμενα». Ἀμέλει φασίν, ὅτι «Ξένων

10 πάντων καὶ ἀλλοτρίων ὄντων κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, οὕτω
 καὶ αὐτὸς ξένος μὲν καὶ ἀλλότριος κατὰ πάντα τῆς τοῦ Πατρὸς
 οὐσίας ἐστί, τῶν δὲ γεννητῶν καὶ κτισμάτων ἴδιος καὶ εἰς τυγ-
 χάνει· κτίσμα γάρ ἐστι καὶ ποίημα καὶ ἔργον». Πάλιν τέ φασιν

ὅτι «Οὐχ ἡμᾶς ἔκτισε δι' ἐκεῖνον, ἀλλ' ἐκεῖνον δι' ἡμᾶς. Ἦν

15 γάρ, φασί, μόνος ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἦν ὁ Λόγος σὺν αὐτῷ· εἶτα θε-
 λήσας ἡμᾶς δημιουργῆσαι, τότε πεποίηκε τοῦτον, καὶ ἀφ' οὗ γέ-
 γονεν, ὠνόμασεν αὐτὸν Λόγον καὶ Υἱὸν καὶ Σοφίαν, ἵνα ἡμᾶς δι'
 αὐτοῦ δημιουργήσῃ· καὶ ὥσπερ τὰ πάντα βουλήματι τοῦ Θεοῦ οὐκ

ὄντα πρότερον, ὑπέστη, οὕτω καὶ αὐτὸς τῷ βουλήματι τοῦ Θεοῦ,

20 οὐκ ὢν πρότερον, γέγονεν. Οὐ γάρ ἐστι τοῦ Πατρὸς ἴδιον καὶ φύ-
 σει γέννημα ὁ Λόγος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς χάριτι γέγονεν. Ὁ γὰρ ὢν
 Θεὸς τὸν μὴ ὄντα Υἱὸν πεποίηκε τῇ βουλῇ, ἐν ἣ καὶ τὰ πάντα πε-
 ποίηκε, καὶ ἐδημιούργησε, καὶ ἔκτισε, καὶ γενέσθαι ἠθέλησε».

Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο λέγουσιν, ὅτι «Οὐκ ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἡ φυσικὴ

25 καὶ ἀληθινὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὥσπερ ἡ κάμπη καὶ ὁ βροῦ-
 χος λέγονται δύναμις, οὕτω καὶ αὐτὸς λέγεται δύναμις τοῦ Πα-
 τρός». Πρὸς τούτοις ἔλεγεν, ὅτι «Τῷ Υἱῷ ὁ Πατὴρ ἀρρητος ὑπάρ-
 χει· καὶ οὔτε ὁρᾶν, οὔτε γινώσκειν τελείως καὶ ἀκριβῶς δύναται

Λέγουν λοιπόν ὅτι «Ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι οὔτε ἀληθινὸς Θεός, ἀλλ' ὀνομάζεται καὶ αὐτὸς Θεός, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, μόνον κατὰ μετοχήν». Προσθέτουν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι «Δὲν ἀνήκει αὐτὸς κατὰ φύσιν εἰς τὸν Πατέρα, καὶ δὲν εἶναι ὁ ἴδιος Λόγος τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ ἡ ἰδία Σοφία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἄλλος ὁ λόγος μέσα εἰς τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλη ἡ σοφία αὐτοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν σοφίαν ἐδημιούργησε ἀκόμη καὶ αὐτὸν τὸν Λόγον. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος λέγεται Λόγος κατ' ἐπίνοιαν μόνον διὰ τὰ λογικὰ καὶ Σοφία πάλιν κατ' ἐπίνοιαν διὰ τὰ σοφιζόμενα». Διὰ τοῦτο λέγουν ὅτι· «Ὅπως τὰ πάντα εἶναι ξένα καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός, ἔτσι καὶ αὐτὸς εἶναι ξένος μὲν καὶ διαφορετικὸς κατὰ πάντα ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός, ἀνήκει δὲ εἰς τὰ δημιουργήματα καὶ τὰ κτίσματα, ἓνα ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι, διότι εἶναι κτίσμα καὶ δημιουργημα καὶ ἔργον». Καὶ λέγουν πάλιν ὅτι· «Δὲν ἐδημιούργησεν ἡμᾶς δι' ἐκεῖνον, ἀλλ' ἐκεῖνον δι' ἡμᾶς. Λέγουν δηλαδὴ ὅτι ὑπῆρχε μόνον ὁ Θεός, καὶ δὲν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος μαζὶ μὲ αὐτόν· ἔπειτα ὅταν ἠθέλησε νὰ μᾶς δημιουργήσῃ, τότε ἐδημιούργησεν αὐτόν, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐδημιούργησε, τὸν ὠνόμασε Λόγον καὶ Υἱὸν καὶ Σοφία, διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἡμᾶς δι' αὐτοῦ. Καὶ ὅπως ὅλα ἦλθαν εἰς τὴν ὑπαρξιν μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ ἐνῶ δὲν ὑπῆρχαν προηγουμένως, ἔτσι καὶ αὐτός, ἐνῶ δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως, ἐδημιουργήθη μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι δηλαδὴ ὁ Λόγος γνήσιος καὶ φυσικὸν γέννημα τοῦ Πατρός, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐδημιουργήθη κατὰ χάριν. Διότι ὁ ὑπάρχων Θεὸς κατεσκεύασε τὸν Υἱὸν ποὺ δὲν ὑπῆρχε μὲ τὴν βουλήν του, μὲ τὴν ὁποίαν καὶ κατεσκεύασε τὰ πάντα καὶ ἐδημιούργησε καὶ ἔκτισε καὶ ἠθέλησε νὰ γίνουν». Λοιπὸν καὶ αὐτὸ λέγουν ἀκόμη, ὅτι «Ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ἀληθινὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅπως λέγονται δύναμις ἡ κάμπια καὶ ὁ βροῦχος ¹ ἔτσι καὶ αὐτὸς λέγεται δύναμις τοῦ Πατρός». Μαζὶ μὲ αὐτὰ ἔλεγεν, ὅτι «Ὁ Πατὴρ εἶναι ἀκατανόητος εἰς τὸν Υἱόν, καὶ δὲν ἡμπορεῖ ὁ Υἱὸς οὔτε νὰ ἰδῇ οὔτε νὰ γνωρίσῃ τελείως καὶ ἀκριβῶς τὸν Πα-

ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα. Ἀρχὴν γὰρ ἔχων τοῦ εἶναι, οὐ δύναται τὸν ἀναρχον γινώσκειν· ἀλλὰ καὶ ὁ γινώσκει καὶ βλέπει, ἀναλόγως οἶδε τοῖς ἰδίοις μέτροις, καὶ βλέπει, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς γινώσκομεν καὶ βλέπομεν κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν». Προσετίθει δὲ καὶ τοῦτο,
 5 ὅτι· «Ὁ Υἱὸς οὐ μόνον τὸν Πατέρα τὸν ἴδιον οὐκ οἶδεν ἀκριβῶς, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἰδίαν ἐαυτοῦ οὐσίαν οἶδεν».

13. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα λέγων μὲν ὁ Ἀρειος, αἵρετικὸς ἀπεδείχθη. Ἐγὼ δὲ καὶ μόνον γράφων, ἐκάθαιρον ἐμαυτὸν ἐνθυμούμενος τὰ κατὰ τούτων καὶ κρατῶν τὴν τῆς εὐσεβείας διάνοιαν.
 10 Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ οἱ συνεληθόντες πάντες πανταχόθεν ἐπίσκοποι τὰς μὲν ἀκοὰς ἐπὶ τούτοις ἐκράτουν, παμψηφεί δὲ πάντες καὶ διὰ ταῦτα κατέκριναν τὴν αἵρεσιν ταύτην καὶ ἀνεθεμάτισαν, εἰπόντες ἁλλοτρίαν εἶναι καὶ ξένην ταύτην τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως. Οὐκ ἀνάγκη δὲ τοὺς κρίναντας ἦγεν ἐπὶ
 15 τοῦτο, ἀλλὰ πάντες προαιρέσει τὴν ἀλήθειαν ἐξεδίκουν· πεποιή-
 κασι δὲ τοῦτο δικαίως καὶ ὀρθῶς. Ἀθεότης γὰρ ἐκ τούτων εἰσ-
 ἀγεται, καὶ μᾶλλον παρὰ τὰς Γραφὰς Ἰουδαϊσμός, ἔχων ἐγγὺς ἐπακολουθοῦντα τὸν Ἑλληνισμόν, ὥστε τὸν ταῦτα φρονοῦντα
 μηκέτι μηδὲ Χριστιανὸν καλεῖσθαι· ταῦτα γὰρ πάντα τῶν Γρα-
 20 φῶν ἐστὶν ἐναντία.

Ὁ μὲν γὰρ Ἰωάννης φησὶν· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», οὗτοι δὲ φάσκουσιν· Οὐκ ἦν, πρὶν γεννηθῆ. Καὶ αὐτὸς δὲ πάλιν ἔγραψε· «Καὶ ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ· οὗ-
 τὸς ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος», οὗτοι δὲ ὥσπερ
 25 ἀντιμαχόμενοι φάσκουσι μὴ εἶναι τὸν Χριστὸν ἀληθινὸν Θεόν,
 ἀλλὰ κατὰ μετοχὴν καὶ αὐτὸν ὡς τὰ πάντα λέγεσθαι Θεόν. Καὶ ὁ
 μὲν Ἀπόστολος αἰτιᾶται τοὺς Ἑλληνας, ὅτι κτίσματα σέβουσι,

1. Τὰ κείμενα τῶν Ἀρειανῶν, τὰ ὁποῖα παραθέτει ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἰς

τέρα. Διότι ἀφοῦ ἔχει ἀρχὴν ὑπάρξεως, δὲν ἔμπορεῖ νὰ γνωρίζῃ τὸν ἄναρχον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ποὺ γνωρίζει καὶ βλέπει, τὸ γνωρίζει καὶ τὸ βλέπει ἀναλόγως πρὸς τὰ μέτρα τῶν ἰδικῶν του δυνατοτήτων, ὅπως καὶ ἡμεῖς γνωρίζομεν καὶ βλέπομεν ἀναλόγως πρὸς τὰς ἰδικὰς μας δυνατότητας». Προσθέτει δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι· «Ὁ Υἱὸς ὄχι μόνον τὸν ἰδικόν του Πατέρα δὲν γνωρίζει ἀκριβῶς, ἀλλ' οὔτε τὴν ἰδικήν του οὐσίαν γνωρίζει»¹.

13. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἄρειος ἔλεγεν αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια, ἀπεδείχθη αἰρετικός. Ἐγὼ ὁμως καὶ μόνον ποὺ ἔγραφα, ἐκαθάριζα τὸν ἑαυτόν μου σκεπτόμενος τὰ ἀντίθετα μὲ αὐτοὺς καὶ τηρῶν τὴν εὐσεβῆ πίστιν. Διότι καὶ εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὅποιοι συνεκεντρώθησαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, δὲν ἤθελαν νὰ ἀκούσουν αὐτὰ, ὅλοι δὲ παμψηφεί κατεδίκασαν καὶ δι' αὐτὰ τὴν αἵρεσιν αὐτὴν καὶ τὴν ἀνεθεμάτισαν, διότι ἀπεφάνθησαν ὅτι εἶναι ἀντίθετος καὶ ξένη πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν πίστιν. Δὲν ἐξηναγκάσθησαν δὲ οἱ δικασταὶ δι' αὐτό, ἀλλ' ὅλοι μὲ τὴν θέλησίν τους ὑπεστήριξαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸ ἔκαμαν αὐτὸ δικαίως καὶ ὀρθῶς. Διότι μὲ αὐτὰ εἰσάγεται ἀθεότης καὶ κάτι περισσότερον, ἀντίθετα ἀπὸ τὰς Γραφάς, Ἰουδαϊσμός τέτοιος ποὺ ἔχει κοντινὸν ἐπακόλουθον τὴν εἰδωλολατρίαν, ὥστε αὐτὸς ποὺ πιστεύει αὐτὰ νὰ μὴ ὀνομάζεται πλέον οὔτε Χριστιανός, διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὰς Γραφάς.

Διότι ὁ μὲν Ἰωάννης λέγει· «Ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχεν ὁ Λόγος»², αὐτοὶ δὲ ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ὑπῆρχε πρὶν γεννηθῆ. Καὶ αὐτὸς πάλιν ἔγραψε· «Καὶ εἴμεθα πραγματικὰ ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ του Ἰησοῦ Χριστῷ. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος»³. Αὐτοὶ δὲ ὡσὰν ἀντιμαχόμενοι ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν εἶναι ὁ Χριστὸς ἀληθινὸς Θεός, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς λέγεται Θεὸς κατὰ μετοχήν. Καὶ ὁ μὲν ἀπόστολος κακίζει τοὺς ἐθνικούς, ὅτι

τὴν παράγραφον αὐτὴν εἶναι τοῦ Ἀστερίου Σοφιστοῦ. Πρβλ. Κατ' Ἀρειανῶν, Λόγος...

2. Ἰω. 1, 1.

3. Α' Ἰω. 5, 20.

λέγων· «Ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα Θεόν», οὗτοι δὲ κτίσμα λέγοντες τὸν Κύριον εἶναι καὶ ὡς κτίσματι λατρεύοντες αὐτῷ, τί διαφέρουσιν Ἑλλήνων; Πῶς γάρ, εἰ τοῦτο φρονοῦσιν, οὐχὶ καὶ κατ' αὐτῶν ἐστὶ τὸ ἀνάγνωσμα, καὶ ὡς αὐτοὺς μεμφόμενός ἐστιν ὁ μακάριος Παῦλος; Καὶ ὁ μὲν Κύριός φησιν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν», καί· «Ὁ ἐμὲ ἐωρακὼς ἐώρακε τὸν Πατέρα», καὶ ὁ παρ' αὐτοῦ δὲ κηρύττειν ἀποσταλεῖς Ἀπόστολος γράφει· «Ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ», οὗτοι δὲ τολμῶσι διαιρεῖν, καὶ ἄλλότριον αὐτὸν τῆς
 10 τοῦ Πατρὸς οὐσίας καὶ αἰδιότητος λέγειν, καὶ τρεπτὸν εἰσάγειν οἱ ἄθεοι, οὐ βλέποντες ὅτι, ταῦτα λέγοντες, οὐκέτι ποιοῦσιν αὐτὸν ἐν μετὰ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ μετὰ τῶν κτισμάτων. Τίς γὰρ οὐχ ὁρᾷ, ὅτι ἀδιαίρετόν ἐστι τὸ ἀπαύγασμα πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἴδιον αὐτοῦ συνυπάρχον τούτῳ φύσει, καὶ οὐκ ἐπιγέγονεν ὕστερον; Εἴτα τοῦ
 15 Πατρὸς λέγοντος· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός», καὶ τῶν Γραφῶν λεγουσῶν τοῦτον εἶναι τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, ἐν ᾧ καὶ οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ ἀπλῶς πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, οὗτοι, καινῶν ἐφευρεταὶ δογμάτων καὶ πλασμάτων γενόμενοι, ἔτερον ἐπεισάγουσι λόγον, καὶ ἄλλην σοφίαν τοῦ Πατρὸς εἶναι, τοῦ-
 20 τον δὲ κατ' ἐπίνοιαν διὰ τὰ λογικὰ λέγεσθαι Λόγον καὶ Σοφίαν, οὐχ ὁρῶντες ἐκ τούτου τὸ ἄτοπον.

14. Εἰ γὰρ δι' ἡμᾶς λέγεται κατ' ἐπίνοιαν Λόγος καὶ Σοφία, τί ἂν εἴη αὐτός, οὐκ ἂν εἴποιεν. Εἰ γὰρ ταῦτα αὐτὸν λέγουσιν εἶναι αἱ Γραφαί, οὗτοι δὲ ταῦτα εἶναι τὸν Κύριον οὐ θέλουσι,

1. Ρωμ. 1, 25.

2. Ἰω. 10, 30.

3. Ἰω. 14, 9.

4. Ἐβρ. 1, 3.

λατρεύουν τὰ κτίσματα, ὅταν λέγῃ· «Ἐλάτρευσαν τὴν κτίσιν ἀντὶ τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ» ¹, αὐτοὶ δὲ ὅταν λέγουν ὅτι ὁ Κύριος εἶναι κτίσμα καὶ λατρεύουν αὐτὸν ὡσάν κτίσμα, κατὰ τί διαφέρουν ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς; Λοιπὸν, ἐὰν πιστεύουν αὐτό, πῶς δὲν στρέφεται τὸ ἀνάγνωσμα καὶ κατ' αὐτῶν, καὶ δὲν εἶναι ὡσάν νὰ κατηγορῇ τοὺς ἰδίους ὁ μακάριος Παῦλος; Καὶ ὁ μὲν Κύριος λέγει· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓνα» ² καὶ· «Αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῇ ἐμὲ ἔχει ἰδῇ τὸν Πατέρα» ³. Καὶ ὁ Ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος ἐστάλη ἀπὸ τὸν ἴδιον διὰ νὰ κηρύττῃ γράφει· «Αὐτὸς εἶναι ἡ ἀκτινοβολία τῆς δόξης καὶ ἡ σφραγὶς τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ» ⁴. Αὐτοὶ δὲ τολμοῦν νὰ τὸν ξεχωρίσουν καὶ νὰ τὸν χαρακτηρίσουν διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν οὐσίαν καὶ αἰδιότητα τοῦ Πατρός, καὶ νὰ τὸν κάμουν οἱ ἄθεοι μεταβλητόν, διότι δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅτι μὲ τὸ νὰ λέγουν αὐτά, δὲν τὸν κάνουν πλέον ἓνα μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μὲ τὰ κτίσματα. Διότι ποῖος δὲν βλέπει ὅτι δὲν ξεχωρίζεται ἡ ἀκτινοβολία ἀπὸ τὸ φῶς, καὶ ὅτι συνυπάρχει κατὰ φύσιν μὲ αὐτὸ καὶ εἶναι ἰδική του, καὶ ὅτι δὲν τὴν ἀπέκτησεν ἀργότερα; Ἐπειτα, ἐνῷ ὁ Πατὴρ λέγει· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός» ⁵, καὶ ἐνῷ αἱ Γραφαὶ λέγουν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Πατρός, διὰ τοῦ ὁποῖου κατεσκευάσθησαν καὶ οἱ οὐρανοὶ ⁶ καὶ ἀπλῶς ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ ⁷, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ἐφευρεταὶ νέων δογμάτων καὶ πλασμάτων, ἀνακαλύπτουν ἄλλον λόγον, καὶ ὅτι ὑπάρχει ἄλλη σοφία τοῦ Πατρός, αὐτὸς δὲ λέγεται κατ' ἐπίνοιαν μόνον Λόγος καὶ Σοφία, διὰ τὰ λογικά, χωρὶς νὰ βλέπουν τὸ ἐκ τούτου ἄτοπον.

14. Ἐὰν λοιπὸν δι' ἡμᾶς λέγεται κατ' ἐπίνοιαν Λόγος καὶ Σοφία, δὲν θὰ ἡμποροῦσαν νὰ εἰποῦν τί θὰ ἦταν αὐτός. Διότι ἐὰν αἱ Γραφαὶ λέγουν πῶς αὐτὸς εἶναι αὐτά, αὐτοὶ δὲ δὲν θέλουν νὰ εἶναι ὁ Κύριος αὐτά, εἶναι φανερόν, ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄθεοι καὶ

5. Ματθ. 17, 5.

6. Πρβλ. Ψαλμ. 32, 6.

7. Ἰω. 1, 3.

φανερῶς οὐδὲ ὑπάρχειν αὐτὸν θέλουσιν οἱ ἄθεοι καὶ τῶν Γραφῶν ἐναντίοι. Καὶ τοῦτο οἱ μὲν πιστοὶ δύνανται παρ' αὐτῆς τε τῆς πατρικῆς φωνῆς καὶ παρὰ τῶν προσκυνούντων αὐτὸν ἀγγέλων καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ γραφάντων ἀγίων μαθεῖν. Οὗτοι δέ, ἐπεὶ τὴν
 5 διάνοιαν οὐκ ἔχουσι καθαρὰν, οὐδὲ δύνανται θείων ἐπακούειν καὶ θεολόγων ἀνδρῶν, δύνανται καὶ παρὰ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς δαιμόνων μαθεῖν, ὅτι μὴ ὡς πολλῶν ὄντων ἀνεφώνουν, ἀλλὰ τοῦτον μόνον εἰδότες ἔλεγον· «Σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ», καὶ «ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Καὶ γὰρ καὶ ὁ τὴν αἵρεσιν αὐτοῖς ὑποβαλὼν, πειράζων ἐν
 10 τῷ ὄρει, οὐκ ἔλεγεν· Εἰ καὶ σὺ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, ὡς ὄντων ἄλλων, ἀλλ' «Εἰ σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», ὡς μόνου ὄντος αὐτοῦ.

Ἄλλ' οἱ θαυμαστοί, ὥσπερ Ἕλληνες, ἐκπεσόντες τῆς περὶ τοῦ ἐνὸς Θεοῦ ἐννοίας, εἰς πολυθεότητα κατήλθον, οὕτω καὶ οὗτοι, μὴ πιστεύοντες ἓνα εἶναι τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, εἰς πολλῶν ἐπί-
 15 νοιαν πεπτώκασιν· καὶ τὸν μὲν ὄντως ὄντα Θεὸν καὶ ἀληθινὸν Λόγον ἀρνοῦνται, κτίσμα δὲ αὐτὸν καὶ ἐνθυμεῖσθαι τετολμήκασιν, οὐ βλέποντες ὅσης ἀσεβείας μεστόν ἐστι τὸ φρόνημα. Εἰ γὰρ κτίσμα ἐστί, πῶς αὐτὸς τῶν κτισμάτων ἐστὶ δημιουργός; ἢ πῶς αὐτὸς ὁ Υἱὸς καὶ Σοφία καὶ Λόγος; Λόγος γὰρ οὐ κτίζεται, ἀλλὰ
 20 γεννᾶται· καὶ τὸ κτίσμα οὐχὶ υἱός, ἀλλὰ ποίημα. Καὶ εἰ τὰ κτίσματα δι' αὐτοῦ γέγονε, κτίσμα δέ ἐστι καὶ αὐτός, διὰ τίνος ἄρα καὶ αὐτὸς γέγονεν; Ἀνάγκη γὰρ τὰ ποιήματα διὰ τίνος γίνεσθαι, ὥσπερ οὖν καὶ γέγονε διὰ τοῦ Λόγου, ὅτι μὴ αὐτὸς ἦν ποίημα, ἀλλὰ Λόγος τοῦ Πατρὸς. Καὶ πάλιν, εἰ ἄλλη ἐστὶν ἢ ἐν τῷ Πατρὶ
 25 σοφία παρὰ τὸν Κύριον, καὶ ἡ Σοφία ἐν σοφίᾳ γέγονεν. Εἰ δὲ Σοφία ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, εἴη ἂν καὶ ὁ Λόγος ἐν λόγῳ γεγο-

ἐχθροὶ τῶν Γραφῶν δὲν θέλουν οὔτε νὰ ὑπάρχη αὐτός. Καὶ αὐτὸ ἤμποροῦν οἱ πιστοὶ νὰ τὸ πληροφορηθοῦν ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν φωνὴν τοῦ Πατρὸς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ποὺ προσκυνοῦν αὐτόν, καὶ ἀπὸ ὅσους ἀγίους ἔγραψαν περὶ αὐτοῦ. Αὐτοὶ δέ, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καθαρὰν τὴν σκέψιν καὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀκούουν τοὺς θεολόγους, θὰ ἤμποροῦσαν τουλάχιστον νὰ τὰ πληροφορηθοῦν ἀπὸ τοὺς ὁμοίους των τοὺς δαίμονας, οἱ ὅποιοι δὲν ἀναφωνοῦσαν ὥσάν νὰ ἦσαν πολλοί, ἀλλὰ ἀναγνωρίζοντες ὡς μόνον αὐτὸν ἔλεξαν· «Σὺ εἶσαι ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ»¹ καὶ «ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»². Καὶ μάλιστα καὶ αὐτὸς ποὺ ἐνέσπειρεν εἰς αὐτοὺς τὴν αἴρεσιν, ὅταν ἐπείραζε τὸν Κύριον εἰς τὸ ὅρος δὲν ἔλεγε· Ὑἱὸς καὶ σὺ εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὥσάν νὰ ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ· «Ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»³, διότι μόνον αὐτὸς ἦταν.

Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ παράλογοι, ὥσάν τοὺς ἐθνικοὺς, ποὺ ἔχασαν τὴν πίστιν εἰς ἓνα Θεὸν καὶ ἐξέπεσαν εἰς τὴν πολυθεΐαν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐπειδὴ δὲν πιστεύουν ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς εἶναι ἓνας, ἔπεσαν εἰς τὴν ἐπινόησιν πολλῶν. Καὶ αὐτὸν ποὺ πραγματικὰ εἶναι Θεὸς καὶ ἀληθινὸς Λόγος ἀρνοῦνται, καὶ ἐτόλμησαν νὰ τὸν θεωρήσουν κτίσμα, χωρὶς νὰ ἀντιλαμβάνωνται ἀπὸ πόσῃν ἀσέβειαν εἶναι γεμάτη αὐτὴ ἡ σκέψις. Διότι ἐὰν εἶναι κτίσμα, πῶς εἶναι αὐτὸς δημιουργὸς τῶν κτισμάτων; ἢ πῶς εἶναι αὐτὸς ὁ Υἱὸς καὶ ἡ Σοφία καὶ ὁ Λόγος; Διότι ὁ Λόγος δὲν κτίζεται ἀλλὰ γεννᾶται, καὶ τὸ κτίσμα δὲν εἶναι υἱὸς ἀλλὰ δημιούργημα. Καὶ ἐὰν τὰ κτίσματα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ, εἶναι δὲ καὶ αὐτὸς κτίσμα, διὰ ποίου λοιπὸν ἐδημιουργήθη καὶ αὐτός; Διότι τὰ δημιουργήματα κατ' ἀνάγκην δημιουργοῦνται διὰ κάποιου, ὅπως μάλιστα καὶ ἔγιναν διὰ τοῦ Λόγου, ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἦταν δημιούργημα, ἀλλὰ Λόγος τοῦ Πατρὸς. Καὶ πάλιν, ἐὰν ὑπάρχη ἄλλη σοφία εἰς τὸν Πατέρα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κύριον, τότε καὶ ἡ Σοφία ἔγινε διὰ τῆς σοφίας. Ἐὰν δὲ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι Σοφία,

2. Ματθ. 8, 29.

3. Λουκ. 4, 3.

νώς· καὶ εἰ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ Υἱός, εἴη ἂν καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ νύῳ ποιηθείς.

15. Πῶς τοίνυν ὁ Κύριος ἔλεγεν· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», ὄντος ἐτέρου ἐν τῷ Πατρί, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος γέγονε; Πῶς δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης, ἀφελὶς ἐκεῖνον, περὶ τούτου διηγεῖται λέγων· «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν»; Εἰ δὲ πάντα τὰ βουλήματι γενόμενα δι' αὐτοῦ γέγονε, πῶς καὶ αὐτὸς εἰς τῶν γενομένων ἐστί; Πῶς δὲ καὶ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· «Δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα», οὗτοι λέγουσιν· Ὁὐχ ἡμεῖς δι' αὐτόν, ἀλλ' ἐκεῖνος δι' ἡμᾶς γέγονεν; Ἔδει γάρ, εἴπερ οὕτως ἦν, εἰπεῖν αὐτόν. Δι' οὗς γέγονεν ὁ Λόγος. Νῦν δὲ μὴ τοῦτο λέγω, ἀλλά· «Δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα», δείκνυσι τούτους αἵρετικούς καὶ συσκοφάντας. Ἄλλως τε, εἰ τεθαυρήκασιν ἄλλον εἶναι Λόγον ἐν τῷ Θεῷ, ἐπεὶ μὴ φανερὰς ἔχουσι τὰς ἐκ τῶν Γραφῶν ἀποδείξεις, καὶ ἐν ἔργον αὐτοῦ δεικνύωσαν, ἢ τοῦ Πατρὸς ἔργον χωρὶς τούτου τοῦ Λόγου γεγονός, ἵνα τινὰ δοκῶσι πρόφασιν ἔχειν τῆς ἐαυτῶν ἐπινοίας.

Τοῦ μὲν γὰρ ἀληθινοῦ Λόγου πᾶσιν ἐστὶ φανερά τὰ ἔργα, ὥς καὶ ἐξ αὐτῶν αὐτόν ἀναλόγως θεωρεῖσθαι· ὥς γὰρ τὴν κτίσιν ὁρῶντες, διανοούμεθα τὸν ταύτην κτίσαντα Θεόν, οὕτω βλέποντες μὴδὲ ἄτακτον ἐν τοῖς γενομένοις, ἀλλὰ πάντα τάξει καὶ προνοίᾳ κινούμενά τε καὶ μένοντα, ἐνθυμούμεθα Λόγον εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸν ἐπὶ πάντων ὄντα τε καὶ ἡγεμονεύοντα. Τοῦτο καὶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ μαρτυροῦσι, λέγουσαι αὐτόν τε εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ τὰ πάντα γέγονε, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐ-

1. Ἰω. 14, 10.

2. Ἰω. 1, 3.

θὰ εἶχε γίνει καὶ ὁ Λόγος διὰ λόγου· καὶ ἐὰν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Υἱός, θὰ εἶχε δημιουργηθῇ καὶ ὁ Υἱὸς διὰ τοῦ υἱοῦ.

15. Πῶς λοιπὸν ἔλεγεν ὁ Κύριος· «ἐγὼ εἶμαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμέ»¹ ἀφοῦ ὑπῆρχε κάποιος ἄλλος εἰς τὸν Πατέρα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος; Καὶ διατὶ ὁ Ἰωάννης ἄφησεν ἐκείνον τὸν ἄλλον καὶ ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ ὅταν λέγῃ· «Ὅλα ἔγιναν δι’ αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτὸν τίποτε δὲν ἔγινε»²; Ἐὰν δὲ ὅλα ὅσα ἔγιναν μὲ τὴν θέλησιν ἔγιναν δι’ αὐτοῦ, πῶς εἶναι καὶ αὐτὸς ἓνας ἐξ αὐτῶν ποὺ ἔγιναν; Πῶς πάλιν, ἐνῷ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Δι’ αὐτὸν καὶ δι’ αὐτοῦ ὑπάρχουν τὰ πάντα»³, αὐτοὶ λέγουν·⁶ Δὲν ἐγίναμεν ἡμεῖς δι’ αὐτόν, ἀλλ’ ἐκεῖνος δι’ ἡμᾶς. Ἐπρεπε λοιπὸν, ἂν ἦταν ἔτσι νὰ εἴπῃ ὁ Ἀπόστολος ὅτι δι’ αὐτοὺς ἔγινεν ὁ Λόγος. Τώρα ὁμως, ἐπειδὴ δὲν λέγει τοῦτο, ἀλλὰ «Δι’ αὐτόν καὶ δι’ αὐτοῦ ὑπάρχουν τὰ πάντα», ἀποδεικνύει αὐτοὺς αἰρετικούς καὶ συκοφάντας. Ἀλλως πάλιν, ἐὰν ὑποστηρίζουν μὲ θάρρος ὅτι ὑπάρχει ἄλλος Λόγος εἰς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καθαρὰς ἀποδείξεις ἀπὸ τὰς Γραφάς, ἃς δείξουν τουλάχιστον ἓνα ἔργον αὐτοῦ τοῦ ἄλλου Λόγου, ἢ κάποιον ἔργον τοῦ Πατρὸς ποὺ νὰ μὴ ἔχη γίνει διὰ τοῦ Λόγου, διὰ νὰ φαίνεται ὅτι ἔχουν κάποια δικαιολογίαν διὰ τὴν ἐπινόησίν των.

Διότι τοῦ ἀληθινοῦ Λόγου τὰ ἔργα εἶναι φανερά εἰς ὅλους, ὥστε καὶ ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀναλόγως νὰ θεωρῇται αὐτός. Διότι, ὅπως ὅταν βλέπωμεν τὴν κτίσιν φέρομεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τὴν ἐκτίσεν, ἔτσι καὶ ὅταν βλέπωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία ἀταξία μεταξὺ τῶν δημιουργημάτων, ἀλλὰ τὰ πάντα κινοῦνται καὶ παραμένουν μὲ τάξιν καὶ πρόνοιαν, σκεπτόμεθα ὅτι αὐτὸς ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὰ πάντα καὶ τὰ κυβερνᾷ εἶναι Λόγος τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο μαρτυροῦν καὶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ ὅταν λέγουν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι δι’ αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα καὶ χωρὶς αὐτόν δὲν ἔ-

3. Ἐβρ. 2, 10.

δὲ ἔν. Ἐκείνου δέ, περὶ οὗ λέγουσιν, οὐδὲν οὔτε ῥητὸν οὔτε ἔργον ὑπ' αὐτῶν δείκνυται. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ λέγων· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός», οὐδὲνα ἕτερον εἶναι παρ' αὐτὸν σημαίνει.

5 16. Οὐκοῦν κατὰ τοῦτο καὶ Μανιχαίοις οἱ θαυμαστοὶ λοιπὸν προσετέθησαν. Καὶ γὰρ κακεῖνοι μόνον ἄχρῃς ὀνόματος ἀγαθὸν Θεὸν ὀνομάζουσι, καὶ ἔργον μὲν αὐτοῦ οὔτε βλεπόμενον οὔτε ἀόρατον δεικνύνειν δύνανται, τὸν δὲ ἀληθινὸν καὶ ὄντως ὄντα Θεόν, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ἀοράτων ἀρνούμε-
10 νοι, παντελῶς εἰσι μυθολόγοι. Τοῦτο δὲ καὶ οὗτοι πάσχειν μοι δοκοῦσιν οἱ κακόφρονες. Τοῦ γὰρ ἀληθινοῦ Λόγου καὶ μόνου ὄντος ἐν τῷ Πατρὶ τὰ ἔργα βλέπουσι, καὶ τοῦτον μὲν ἀρνοῦνται, ἄλλον δὲ ἑαυτοῖς ἀναπλάττονται λόγον, ὃν οὔτε ἐξ ἔργων οὔτε ἐξ ἀκοῆς ἀποδεικνύνειν δύνανται· εἰ μὴ ἄρα σύνθετον τὸν Θεόν, ὡς
15 ἄνθρωπον, λαλοῦντα καὶ ἀμείβοντα τοὺς λόγους, καὶ πάλιν οὕτω νοοῦντα καὶ σοφίζόμενον ὑπονοοῦντες μυθολογοῦσιν, οὐχ ὀρῶντες εἰς ὁσὴν ἀλογίαν ταῦτα λέγοντες ἐκπεπτώκασιν. Εἰ μὲν γὰρ ἐπισυμβαίνοντας ἔχει τοὺς λόγους, πολὺ τοῦτο ἄνθρωπον νομίζουσιν· εἰ δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ προφέρονται καὶ λοιπὸν ἀφανίζονται, μειζόνως
20 ἀσεβοῦσιν, ὅτι τὰ ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι ἀναλύουσιν.

Εἰ γὰρ ὅλως γεννᾷν αὐτὸν ὑπονοοῦσι, βέλτιόν ἐστι καὶ εὐσεβέστερον λέγειν ἐνὸς εἶναι Λόγου γεννήτορα τὸν Θεόν, ὅς ἐστι τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος αὐτοῦ, ἐν ᾧ καὶ οἱ θησαυροὶ τῆς γνώσεως πάσης εἰσὶν ἀπόκρυφοι, καὶ τοῦτον λέγειν εἶναί τε καὶ συν-
25 ὑπάρχειν τῷ ἑαυτοῦ Πατρί, δι' οὗ καὶ τὰ πάντα γέγονεν· ἢ πολλῶν μὴ φαινομένων Πατέρων νομίζειν τὸν Θεόν, ἢ ὡς ἐκ πολλῶν συγ-

γινε τίποτε. Ἐκείνου ὅμως, διὰ τὸν ὁποῖον ὁμιλοῦν αὐτοὶ οἱ αἵρετικοί, δὲν παρουσιάζεται ἀπ' αὐτοὺς κανένας λόγος οὔτε ἔργον. Διότι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατὴρ ὅταν λέγῃ· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός»¹ ἐννοεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένας ἄλλος ἐκτὸς ἀπ' αὐτόν.

16. Λοιπὸν κατὰ τοῦτο οἱ παράλογοι προσέθεσαν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ εἰς τοὺς Μανιχαίους. Διότι καὶ ἐκεῖνοι μόνον κατ' ὄνομα ἀναφέρουν ἀγαθὸν Θεόν, καὶ δὲν ἡμποροῦν νὰ δείξουν οὔτε βλεπόμενον οὔτε ἀόρατον ἔργον αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἀρνοῦνται τὸν πραγματικὰ ὑπάρχοντα Θεόν, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ ὅλων τῶν ἀοράτων, εἶναι παντελῶς μυθολόγοι. Τὸ ἴδιο μοῦ φαίνεται ὅτι παθαίνουν καὶ αὐτοὶ ἐδῶ οἱ κακόδοξοι. Διότι ἐνῶ βλέπουν τὰ ἔργα τοῦ ἀληθινοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος μόνος εὐρίσκεται εἰς τὸν Πατέρα, αὐτὸν μὲν ἀρνοῦνται, ἀναπλάσσουν δὲ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἄλλον λόγον, τὸν ὁποῖον οὔτε ἀπὸ τὰ ἔργα οὔτε ἐξ ἀκοῆς ἡμποροῦν νὰ ἀποδείξουν· ἐκτὸς ἂν βεβαίως ὑπονοοοῦν μυθοπλαστικῶς σύνθετον τὸν Θεόν, ὡσὰν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ καὶ ἀποκρίνεται εἰς τὰ λόγια, καὶ ὡς ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος σκέπτεται καὶ σοφίζεται, ἐπειδὴ δὲν βλέπουν εἰς πόσον παραλογισμὸν καταπίπτουν ὅταν λέγουν αὐτά. Διότι ἐὰν ἔχῃ τοὺς λόγους περιστατικούς, τὸν θεωροῦν πολὺ ἄνθρωπον. Ἐὰν δὲ βγαίνουν οἱ λόγοι ἀπ' αὐτόν καὶ μετὰ ἀφανίζονται, τότε ἀσεβοῦν πολὺ περισσότερον, διότι αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὸν πραγματικὸν Θεὸν τὰ διαλύουν εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν.

Ἐὰν λοιπὸν ὑπονοῦν ὅτι ὁ Θεὸς γεννᾷ, εἶναι καλύτερον καὶ εὐσεβέστερον νὰ λέγουν ὅτι εἶναι γεννήτωρ ἑνὸς Λόγου, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι κρυμμένοι οἱ θησαυροὶ ὅλης τῆς γνώσεως² καὶ ἀκόμη ὅτι αὐτὸς εἶναι καὶ συνυπάρχει εἰς τὸν Πατέρα του, καὶ δι' αὐτοῦ ἐγιναν τὰ πάντα, παρὰ νὰ θεωροῦν τὸν Θεὸν Πατέρα πολλῶν λόγων μὴ φαινομένων, ἧ νὰ φαντάζονται ὅτι ὁ ἀπλοῦς κατὰ

κείμενον, ὡς ἀνθρωποπαθῇ καὶ ποικίλον, τὸν ἀπλοῦν ὄντα τῇ φύσει φαντάζεσθαι. Εἶτα τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία», οὗτοι ταῖς πολλαῖς δυνάμεσι ἓνα καὶ τοῦτον συναριθμοῦσι, καὶ τό γε χεῖριστον, ὅτι τῇ κάμπῃ καὶ
 5 τοῖς ἄλλοις ἀλόγοις, τοῖς δι' ἐπιτιμίαν πεμπομένοις δι' αὐτοῦ, παραβάλλουσιν αὐτὸν οἱ παράνομοι. Εἶτα, τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱός», καὶ πάλιν· «Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ἐώρακεν εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Πατρὸς», πῶς οὐκ ἀληθῶς εἰσὶν οὗτοι θεομάχοι, λέγοντες μήτε ὁρᾶσθαι μήτε
 10 ἐπιγινώσκεισθαι τὸν Πατέρα παρὰ τοῦ Υἱοῦ τελείως; Εἰ γὰρ ὁ Κύριος λέγει· «Καθὼς γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα», οὐκ ἐκ μέρους δὲ γινώσκει ὁ Πατήρ τὸν Υἱόν, πῶς οὐ μαίνονται φλυαροῦντες, ὅτι ἐκ μέρους καὶ οὐ πλήρως γινώσκει ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα; Εἶτα, εἰ ἀρχὴν ἔχειν ὁ Υἱὸς εἰς τὸ εἶναι, ἀρ-
 15 χὴν δὲ ἔχει καὶ τὰ πάντα εἰς τὸ γεγενῆσθαι, τί τίνος ἐστὶ πρῶτον, λεγέτωσαν. Ἀλλ' οὔτε τι εἰπεῖν ἔχουσιν, οὔτε τοῦ Λόγου τοιαύτην ἀρχὴν δεικνύειν δύνανται οἱ πανοῦργοι. Τοῦ γὰρ Πατρὸς ἐστὶν ἀληθινὸν καὶ ἴδιον αὐτοῦ γέννημα, καὶ «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Περὶ γὰρ
 20 τοῦ λέγειν αὐτοὺς μὴ εἰδέναι τὸν Υἱὸν τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν περιττόν ἐστιν ἀποκρίνασθαι, εἰ μὴ μόνον μανίας αὐτῶν καταγινώσκειν, εἴ γε ἑαυτὸν οὐκ οἶδεν ὁ Λόγος, ὁ τοῖς πᾶσι τὴν γνῶσιν τὴν περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ ἑαυτοῦ χαριζόμενος καὶ μεμφόμενος τοὺς μὴ γινώσκοντας ἑαυτούς.

25 17. Ἀλλὰ γέγραπται, φασί· «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ»· ἀπαίδευτοι καὶ τὰς φρένας ἐμβεβροντη-

1. Α' Κορ. 1, 24.

2. Πρβλ. Ἰωήλ 2, 5.

3. Ματθ. 11, 27.

τὴν φύσιν ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλά, ὡς ἀνθρωποπαθῆς καὶ ποικίλος. Ἐπειτα ἐπειδὴ λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Ὁ Χριστὸς εἶναι Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία» ¹, αὐτοὶ συγκαταριθμοῦν καὶ αὐτὸν ὡσὰν ἓνα ἐκ τῶν πολλῶν δυνάμεων, καὶ τὸ χειρότερον μάλιστα εἶναι ὅτι τὸν παραβάλλουν οἱ παράνομοι μὲ τὴν κάμπιαν καὶ τὰ ἄλλα ζῶα, τὰ ὁποῖα πέμπονται δι' αὐτοῦ πρὸς τιμωρίαν ². Ἐπειτα ἄφοῦ ὁ Κύριος λέγει· «Οὐδεὶς γνωρίζει καλὰ τὸν Πατέρα, παρὰ ὁ Υἱός» ³ καὶ πάλιν· «Ὁχι ὅτι ἔχει ἰδῆ κανεῖς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἀπὸ τὸν Πατέρα» ⁴ αὐτοὶ δὲ εἶναι πραγματικὰ θεομάχοι, ὅταν λέγουν ὅτι οὔτε βλέπεται οὔτε ἀναγνωρίζεται τελείως ὁ Πατὴρ ἀπὸ τὸν Υἱόν; Διότι ἐὰν ὁ Κύριος λέγῃ· «Ὅπως μὲ γνωρίζει ὁ Πατὴρ, τὸ ἴδιο καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα» ⁵, ὁ Πατὴρ δὲ δὲν γνωρίζει τὸν Υἱὸν μερικῶς μόνον, πῶς δὲν εἶναι μανιακοὶ ὅταν φλυαροῦν, ὅτι ὁ Υἱὸς γνωρίζει τὸν Πατέρα μερικῶς μόνον καὶ ὄχι πλήρως; Ἐπειτα ἐὰν ὁ Υἱὸς ἔχη ἀρχὴν ὑπάρξεως, ἔχουν δὲ καὶ τὰ πάντα ἀρχὴν εἰς τὴν δημιουργίαν των, ἅς μᾶς εἰποῦν ποῖον ἐξ αὐτῶν εἶναι πρῶτον ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἀλλὰ οἱ παμπόνηροι οὔτε ἔχουν νὰ εἰποῦν κάτι ἐπ' αὐτοῦ οὔτε ἡμποροῦν νὰ ἀποδείξουν τέτοια ἀρχὴν τοῦ Λόγου. Διότι εἶναι ἀληθινὸν καὶ γνήσιον γέννημα τοῦ Πατρὸς, καὶ «Ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχεν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦτο πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος» ⁶. Διὰ τὸ ὅτι τώρα αὐτοὶ λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν γνωρίζει τὴν ἰδικήν του οὐσίαν, εἶναι περιττὸν νὰ ἀπαντήσωμεν, παρὰ μόνον θὰ τοὺς καταλογίσωμεν βλακείαν, ἃν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ μὴ γνωρίζῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὁ Λόγος, ὁ ὁποῖος χαρίζει εἰς ὅλους τὴν γνῶσιν περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ ὁ ὁποῖος κακίζει ὅσους δὲν γνωρίζουν τοὺς ἑαυτοὺς των.

17. Ἀλλὰ λέγουν πῶς ἔχει γραφῇ· «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ» ⁷. Ἀμαθεῖς καὶ μανιακοὶ στὰ μυα-

4. Ἰω. 6, 46

5. Ἰω. 10, 15.

6. Ἰω. 1, 1.

7. Παροιμ. 8, 22.

μένοι! Καὶ δοῦλος ἐν ταῖς Γραφαῖς ἐλέχθη, καὶ παιδίσκης υἱός, καὶ ἄρνιον καὶ πρόβατον, καὶ ὅτι κεκοπίακε, καὶ ἐδίψησε, καὶ ἐτυπτήθη, καὶ πέπονθεν. Ἄλλ' ἔχει τὴν πρόφασιν καὶ τὸ αἴτιον εὐλογον ἐγγὺς τὰ τοιαῦτα πάλιν ἐκ τῶν Γραφῶν σημαινόμενα.

5 Ἔστι δὲ τοῦτο, διότι ἄνθρωπος καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου γέγονε λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, ἥτις ἦν ἡ ἀνθρωπίνη σὰρξ. «Ὁ γὰρ Λόγος», φησὶν ὁ Ἰωάννης, «σὰρξ ἐγένετο». Εἰ δὲ ἄνθρωπος γέγονεν, οὐ δεῖ τινὰς ἐπὶ ταῖς τοιαύταις φωναῖς σκανδαλίζεσθαι· ἀνθρώπου γὰρ ἰδιὸν ἐστὶ τὸ κτίζεσθαι, τὸ γίνεσθαι, τὸ πλάττεσθαι, τὸ κο-

10 πιᾶν, τὸ πάσχειν, τὸ ἀποθνήσκειν, τὸ ἐκ νεκρῶν ἐγείρεσθαι. Καὶ ὥσπερ Λόγος ὢν καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς, ἔχει πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ αἰδίον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ κατὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν ὅμοιον, τὸ μὴ πρότερον καὶ ὕστερον, ἀλλὰ τὸ συννύρχειν τῷ Πατρί, καὶ αὐτὸ τὸ τῆς θεότητος εἶδος αὐτὸν εἶναι, καὶ τὸ δημιουργικόν,

15 καὶ τὸ μὴ κτίζεσθαι· ὅμοιος γὰρ ὢν κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἂν εἴη κτιστός, ἀλλὰ κτίστης, ὡς αὐτὸς εἴρηκεν· «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι»· οὕτως ἄνθρωπος γεγονὼς καὶ σὰρκα φορέσας, ἐξ ἀνάγκης κτίζεσθαι λέγεται καὶ ποι-εῖσθαι, καὶ πάντα τὰ τῆς σαρκὸς ἴδια, καὶ οὗτοι, ὡς Ἰουδαῖοι

20 κάπηλοι, τὸν οἶνον μίσγωσιν ὕδατι, ταπεινοῦντες τὸν Λόγον καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ ταῖς τῶν γεννητῶν ἐννοίαις ὑποβάλλοντες.

Διὰ τοῦτο γὰρ εἰκότως καὶ δικαίως οἱ μὲν Πατέρες ἡγανάκτησαν καὶ ἀνεθεμάτισαν τὴν ἀσεβεστάτην ταύτην αἵρεσιν, οὗτοι δὲ ὡς εὐέλεγκτον καὶ πανταχόθεν οὖσαν σαθρὰν φοβοῦνται

25 καὶ κρύπτουσι. Καὶ γὰρ βραχέα μὲν ταῦτα πρὸς κατάγνωσιν αὐτῶν ἡμεῖς ἐγράψαμεν· ἐὰν δέ τις θελήσῃ πλατυτέρῳ τῷ κατ' αὐ-

1. Ἰω. 1, 14.

2. Ἰω. 5, 17.

λά! Εἰς τὰς Γραφὰς ὠνομάσθη καὶ δοῦλος, καὶ παιδίσκης υἱός, καὶ ἄρνιον, καὶ πρόβατον, ἐλέχθη δὲ καὶ ὅτι ἐκοπίασεν, καὶ ἐδίψησε, καὶ ἐκτυπήθη, καὶ ἔπαθε. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ πάλιν ποὺ λέγονται εἰς τὰς Γραφὰς ἔχουν κοντὰ τὴν πρόφασιν καὶ εὐλογον τὴν αἰτίαν. Αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ ὅτι ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου, ὅταν ἔλαβε τὴν μορφήν τοῦ δούλου, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη σάρκα. Διότι ὁ Ἰωάννης λέγει· «Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» ¹. Ἐὰν δὲ ἔγινεν ἄνθρωπος, δὲν πρέπει νὰ σκανδαλίζονται μερικοὶ μὲ τοιαύτας λέξεις, διότι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀρμόζει τὸ νὰ κτίζεται, τὸ νὰ γίνεται, τὸ νὰ πλάσσεται, τὸ νὰ κουράζεται, τὸ νὰ πάσχει, τὸ νὰ ἀποθνήσκει, τὸ νὰ ἀναστήνεται ἐκ νεκρῶν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ἐπειδὴ εἶναι Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρός, ἔχει ὅλα ὅσα ἀνήκουν εἰς τὸν Πατέρα, τὸ αἶδιον, τὸ ἄτρεπτον, τὴν ὁμοιότητα μὲ αὐτὸν κατὰ πάντα καὶ εἰς ὅλα, τὸ ὅτι δὲν εἶναι προηγούμενος ἢ ὕστερος, ἀλλ' ὅτι συνυπάρχει μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἔχει ἀκόμη τὸ ὅτι ἀκριβῶς αὐτὸς εἶναι εἶδος τῆς θεότητος, καὶ τὸ δημιουργικόν, καὶ τὸ ὅτι δὲν κτίζεται, διότι, ἐπειδὴ εἶναι ὅμοιος κατὰ τὴν οὐσίαν μὲ τὸν Πατέρα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι κτιστός, ἀλλὰ κτίστης, ὅπως εἶπεν ὁ ἴδιος· «Ὁ Πατέρας μου, πάντοτε ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι» ², ἔτσι ἀκριβῶς καί, ἐπειδὴ ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ἐφόρεσε σάρκα, κατ' ἀνάγκην λέγεται ὅτι κτίζεται καὶ ποιεῖται, καὶ ὅλα ὅσα προσιδιάζουν εἰς τὴν σάρκα, καὶ ὅς ἀνακατεύουν αὐτοὶ τὸ κρασὶ μὲ τὸ νερό ³, σὰν τοὺς Ἰουδαίους μεταπράτας, ταπεινώνοντας τὸν Λόγον καὶ ἐκφράζοντας τὴν θεότητά του μὲ τὰς ἐννοίας τῶν γεννητῶν.

Διὰ τοῦτο λοιπόν, ὡς ἦτο φυσικὸν καὶ δίκαιον, οἱ μὲν Πατέρες ἡγανάκτησαν, καὶ ἀνεθεμάτισαν τὴν ἀσεβεστάτην αὐτὴν αἵρεσιν, αὐτοὶ δέ, ἐπειδὴ ἡ αἵρεσις των εἶναι εὐάλωτος εἰς τοὺς ἐλέγχους καὶ ἀπὸ παντοῦ ἐτοιμόρροπος, φοβοῦνται καὶ τὴν κρύβουν. Ἡμεῖς λοιπόν ἐγράψαμεν αὐτὰ τὰ ὀλίγα διὰ νὰ τοὺς ἀποκαλύψωμεν μόνον· ἐὰν δὲ κάποιος θελήσῃ νὰ κάμῃ εὐρύτερον ἔ-

τῶν ἐλέγχῳ χρήσασθαι, εὐρήσει τὴν αἵρεσιν ταύτην Ἑλλήνων
 μὲν οὐ μακράν, τῶν δὲ ἄλλων αἱρέσεων ἐσχάτην καὶ τρυγίαν τυγ-
 χάνουσιν. Ἐκεῖναι μὲν γὰρ ἡ περὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν
 τοῦ Κυρίου πλανῶνται, αἱ μὲν οὕτως, αἱ δὲ ἐκείνως καταφευδό-
 5 μεναι, ἢ μηδόλως ἐπιδεδημηκέναι τὸν Κύριον, ὡς Ἰουδαῖοι νο-
 μίζοντες ἐπλανήθησαν· αὕτη δὲ μόνη μανικώτερον εἰς αὐτὴν τὴν
 θεότητα κατατετόλμηκε, λέγουσα μηδόλως εἶναι τὸν Λόγον,
 μηδὲ τὸν Πατέρα αἰὲ Πατέρα εἶναι. Ὅθεν εὐλόγως ἂν τις κατ'
 αὐτῶν ἐκεῖνοι εἴποι γεγράφθαι τὸν ψαλμόν· «Εἶπεν ἄφρων ἐν
 10 καρδίᾳ αὐτοῦ, Οὐκ ἔστι Θεός»· διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν
 ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.

18. Ἀλλὰ καὶ ἰσχύομεν, φασί, καὶ δυνάμεθα ταῖς πανουρ-
 γίαις προστῆναι τῆς αἱρέσεως. Βελτίων δ' ἂν γένοιτο αὐτῶν ἢ
 ἀπολογία, ἐὰν μὴ τέχνη τινὲ μηδὲ σοφίσμασιν Ἑλληνικοῖς, ἀλλ'
 15 ἀπλῇ τῇ πίστει ταύτης προστῆναι δύνανται. Οὐκοῦν εἰ τεθαρρή-
 κασι καὶ γινώσκουσιν ἐκκλησιαστικὴν εἶναι ταύτην, λεγέτωσαν
 φανερώς τὸ φρόνημα· οὐδεὶς γὰρ ἄψας λύχνον τίθῃσιν αὐτὸν ὑπὸ
 τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς εἰσερ-
 χομένοις. Εἰ τοίνυν καὶ οὗτοι προστῆναι δύνανται, γραφάτωσαν
 20 τὰ προειρημένα καὶ δειξάτωσαν πᾶσιν, ὡς λύχνον, γυμνὴν τὴν
 ἑαυτῶν αἵρεσιν· φανερώς τε καὶ κατηγορεῖτωσαν Ἀλεξάνδρου
 τοῦ μακαρίτου ἐπισκόπου, ὡς ἀδίκως ἐκβαλόντος τὸν Ἀρειον
 λέγοντα ταῦτα, καὶ μεμφέσθωσαν τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ἀντὶ
 τῆς ἀσεβείας ὑπομνήσασαν καὶ γράψασαν τὴν εὐσεβεῇ πίστιν.
 25 Ἀλλ' οὐ ποιήσωσιν, εὖ οἶδα, ὅτι οὐχ οὕτως εἰσὶν ἀγνώστες ὧν ἐ-
 πλάσαντο καὶ φιλονεικοῦσιν ἐπισπεῖραι κακῶν· ἀλλὰ καὶ μάλα
 γινώσκουσιν, ὅτι, κἂν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοὺς ἀκεραίους διὰ και-

λεγχον κατ' αὐτῶν θὰ εὕρῃ ὅτι ἡ αἵρεσις αὐτὴ δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦς εἰδωολάτραις, καὶ ὅτι εἶναι ἡ τελευταία καὶ τὸ κατὰ κάθι τῶν ἄλλων αἱρέσεων. Διότι ἐκεῖναι μὲν ἡ ἔχουν ἐσφαλμένην γνώμην διὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου, καὶ ἄλλαι μὲν λέγουν αὐτό, ἄλλαι δὲ ἐκεῖνο τὸ ψεῦδος, ἡ ἐπλανήθησαν διότι νομίζουν, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι δὲν ἦλθε καθόλου ὁ Κύριος· μόνον δὲ αὐτὴ ἐδῶ ἡ αἵρεσις ἐπετέθη μὲ μεγαλυτέραν μανίαν κατὰ τῆς ἰδίας τῆς θεότητος, καὶ λέγει ὅτι δὲν ὑπάρχει καθόλου ὁ Λόγος, οὔτε ὁ Πατέρας εἶναι πάντοτε Πατέρας. Ἐπομένως εὐλόγως θὰ ἤμποροῦσε κανεῖς νὰ εἰπῇ ὅτι ἐκεῖνος ὁ ψαλμὸς ἔχει γραφῇ κατ' αὐτῶν· «Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός»¹· κατεστράφησαν καὶ ἔγιναν ἀηδιαστικοὶ μὲ τὰ καμώματά τους.

18. Ἀλλά, λέγουν, ἔχομεν δύναμιν καὶ ἠμποροῦμεν μὲ τὰς πονηρίας νὰ ὑπερασπισθῶμεν τὴν αἵρεσιν. Θὰ ἦταν καλυτέρα ἡ ἀπολογία των ἐὰν ἠμποροῦσαν νὰ ὑπερασπισθοῦν αὐτὴν ὄχι μὲ τεχνάσματα ἢ μὲ ἑλληνικὰ σοφίσματα, ἀλλὰ μὲ ἀπλὴν πίστιν. Λοιπὸν ἐὰν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ θεωροῦν αὐτὴν ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἃς λέγουν φανερά τὰς ἀπόψεις των· διότι κανεῖς δὲν ἀνάβει τὸν λύχνον καὶ τὸν τοποθετεῖ κάτω ἀπὸ τὸν μῶδιον² ἀλλ' ἐπάνω εἰς τὸν λυχνοστάτην καὶ ἔτσι λάμπει εἰς ὅλους ποὺ εἰσέρχονται³. Ἐὰν λοιπὸν ἠμποροῦν καὶ αὐτοὶ νὰ τὴν ὑπερασπισθοῦν, ἃς γράψουν τὰ προλεχθέντα, καὶ ἃς δείξουν εἰς ὅλους γυμνὴν ὡσὰν τὸν λύχνον τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, καὶ ἀκόμη ἃς κατηγορήσουν φανερά τὸν Ἀλέξανδρον τὸν μακαρίτην ἐπίσκοπον, ὅτι ἀπέβαλε ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τὸν Ἄρειον ὁ ὁποῖος ἔλεγεν αὐτά, καὶ ἃς ψέξουν τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ἡ ὁποία ὑπέμνησε καὶ ἔγραψεν ἀντὶ τῆς ἀσεβείας τὴν εὐσεβῇ πίστιν. Ἀλλὰ γνωρίζω καλὰ ὅτι δὲν θὰ τὸ κάμουν, διότι ξέρουν πολὺ καλὰ τὰ κακά, τὰ ὁποῖα ἐπλάσαν καὶ προσπαθοῦν νὰ διασπείρουν, ἀκόμη δὲ περισσότερο γνωρίζουν ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη κατὰ τὴν ἀρχὴν παρα-

2. Μῶδιος ἦτο ἓνα δοχεῖον μὲ τὸ ὁποῖον ἐμετροῦσαν τὰ σιτηρά.

3. Πρβλ. Ματθ. 5, 15.

νῆς ἀπάτης ὑφαρπάσωσιν, ἀλλ' εὐθὺς ἡ ἔννοια αὐτῶν ὡς φῶς ἀσεβῶν σβέννυται, καὶ στηλιτεύονται πανταχοῦ, ὡς τῆς ἀληθείας ἐχθροί.

Διὰ τοῦτο γοῦν πάντα μωρῶς ποιοῦντες καὶ ὡς μωροὶ λα-
 5 λοῦντες, τοῦτο μόνον, ὡς υἱοὶ τοῦ αἰῶνος ὄντες τούτου, φρονίμως
 πεποιήκασιν κρύπτοντες ὑπὸ τὸν μόδιον τὸν ἑαυτῶν λύχνον, ἵνα
 νομίζεται φαίνειν, καὶ μὴ φαινόμενος ἀποσβεσθῇ καταγινωσκό-
 μενος. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς Ἄρειος ὁ τῆς μὲν αἰρέσεως ἑξαρχος,
 Εὐσεβίου δὲ κοινωνός, κληθεὶς ἐκ σπουδῆς τότε τῶν περὶ Εὐσέ-
 10 βιον παρὰ τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου τοῦ Αὐγούστου καὶ ἀπαι-
 τούμενος εἰπεῖν ἔγγράφως τὴν ἑαυτοῦ πίστιν, ἔγραψεν ὁ δόλιος, κρύ-
 πτων μὲν τὰς ἰδίας τῆς ἀσεβείας λέξεις, ὑποκρινόμενος δὲ καὶ
 αὐτός, ὡς ὁ διάβολος, τὰ τῶν Γραφῶν ῥήματα ἀπλᾶ καὶ ὡς ἐστι
 γεγραμμένα. Εἶτα λέγοντος τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου· «Εἰ
 15 μὴδὲν ἕτερον ἔχεις παρὰ ταῦτα ἐν τῇ διανοίᾳ, μάρτυρα τὴν ἀλή-
 θειαν δός, ἀμύνεται γὰρ ἐπιорκήσαντά σε ὁ Κύριος», ὥμοσεν ὁ
 ἄθλιος μήτε ἔχειν, μήτε ἄλλα παρὰ τὰ νῦν γραφέντα καὶ εἰρῇσθαι
 πώποτε παρ' αὐτοῦ πεφρονῆσθαι. Ἀλλ' εὐθὺς ἐξελθὼν, ὥσπερ
 δίκην δούς, κατέπεσε, καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος.

20 19. Πασι μὲν οὖν ἀνθρώποις κοινὸν τοῦ βίου τέλος ὁ θάνα-
 τός ἐστι, καὶ οὐ δεῖ ἐπεμβαίνειν, καὶ ἐχθρὸς ἢ ὁ τελευτήσας,
 ἀδήλου ὄντος μὴ ἕως ἐσπέρας καὶ αὐτοὺς τοῦτο καταλάβῃ· τὸ
 δὲ τέλος Ἀρείου, ἐπεὶ μὴ ἀπλῶς γέγονε, διὰ τοῦτο καὶ διηγήμα-
 τος ἄξιόν ἐστι. Τῶν γὰρ περὶ Εὐσέβιον ἀπειλούντων εἰσαγαγεῖν
 25 αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπό-

1. Πρβλ. Λουκ. 16, 8.

2. Τὸ ἀκολουθοῦν ἐπεισόδιον τῆς ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἐκθέσεως ὁμο-

σύρουν τοὺς ἀπλοϊκοὺς μὲ νέα τεχνάσματα, ἀλλ' ὁμως ἀμέσως ὁ λογισμὸς αὐτῶν σβήνει ὥσάν τὸ φῶς τῶν ἀσεβῶν καὶ στιγματίζονται πανταχοῦ ὥσάν ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας.

Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐπειδὴ κάνουν τὰ πάντα μὲ παιδαριώδη τρόπον, καὶ ὁμιλοῦν ὥσάν μωροὶ, αὐτὸ μόνον κάνουν μὲ φρόνησιν, ἐπειδὴ εἶναι υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου¹, κρύπτουν τὸν λύχνον αὐτῶν ὑπὸ τὸν μόδιον, διὰ νὰ θεωρῇται ὅτι φέγγει, καὶ καθὼς δὲν θὰ φαίνεται νὰ σβήσῃ περιφρονημένος. Διότι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἄρειος, ὁ ἀρχηγὸς τῆς αἱρέσεως καὶ κοινωνὸς τοῦ Εὐσεβίου ὅταν, ἐκλήθη μὲ τὴν φροντίδα τῶν φίλων τοῦ Εὐσεβίου ἀπὸ τὸν μακαρίτην Αὐγουστον Κωνσταντῖνον, καὶ τοῦ ἐζητήθη νὰ ἀναφέρῃ ἐγγράφως τὴν πίστιν του,² ἔγραψεν ὁ δυστυχής, ἀποκρύπτοντας μὲν τὰ ἰδικά του λόγια ἀσεβείας, προσποιούμενος δὲ καὶ αὐτός, ὥσάν τὸν διάβολον, ὅτι ἀνέφερε τὰ λόγια τῶν Γραφῶν καθαρὰ καὶ ὅπως εἶναι γραμμένα. Ἐπειτα ὅταν εἶπεν ὁ μακαρίτης Κωνσταντῖνος· «Ἐὰν δὲν ἔχῃς τίποτε ἄλλο εἰς τὴν σκέψιν σου ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ὀρκίσου εἰς τὴν ἀλήθειαν, διότι ὁ Κύριος δὲν θὰ σέ δεχθῇ ἂν εἶσαι ἐπίορκος», ὠρκίσθη ὁ ἄθλιος πῶς οὔτε ἔχει ἄλλο εἰς τὴν σκέψιν του, οὔτε ἐπίστευσεν ἢ ἐκήρυξε ποτὲ ἄλλα, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔγραφε τότε. Ἄλλ' ἀμέσως μόλις ἐβγῆκεν ἔξω, ὥσάν τιμωρία, ἔπεσε κάτω πρηνῆς καὶ ἄνοιξε ἡ κοιλιὰ του³.

19. Δι' ὅλους βεβαίως τοὺς ἀνθρώπους εἶναι κοινὸν τὸ τέλος τῆς ζωῆς, ὁ θάνατος, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπιχαίρουν μερικοί, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἐχθρὸς αὐτὸς ποὺ ἀπέθανε, διότι εἶναι ἄγνωστον μήπως μέχρι τὸ βράδυ τοὺς εὖρη καὶ αὐτοὺς τὸ ἴδιον. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ τέλος τοῦ Ἀρείου δὲν ἦλθε τόσον ἀπλᾶ, διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιον νὰ τὸ διηγηθῶμεν. Ὅταν ἡ περὶ τὸν Εὐσέβιον ὁμάδα ἀπειλοῦσε νὰ τὸν δεχθῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς

λογίας πίστεως τοῦ Ἀρείου καὶ τοῦ ἀμέσως μετὰ ταῦτα ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ Ἀρείου περιγράφεται λεπτομερέστερον καὶ εἰς μίαν μικρὰν ἐπιστολὴν τοῦ Μ. Ἀθανασίου πρὸς τὸν Σεραπῖωνα, βλ. σελ. 304-310 τοῦ παρόντος τόμου.

3. Πρβλ. Πράξ. 1, 18.

λεως Ἀλέξανδρος ἀντέλεγεν, ὁ δὲ ᾽Αρείος ἐθάρρει τῇ βίᾳ καὶ ταῖς ἀπειλαῖς Εὐσεβίου, Σάββατον γὰρ ἦν, καὶ προσεδόκα τῇ ἐξῆς συνάγεσθαι. Πολὺς τοίνυν ἦν ἀγών, ἐκείνων μὲν ἀπειλούντων, ᾽Αλεξάνδρου δὲ εὐχομένου· ἀλλ' ὁ Κύριος κριτῆς γενόμενος ἐβρά-
 5 βευσε κατὰ τῶν ἀδικούντων. Οὕτω γὰρ ὁ ἥλιος ἔδυ καὶ χρείας αὐ-
 τὸν ἐλκυσάσης εἰς τόπον, ἐκεῖ κατέπεσε, καὶ ἀμφοτέρων τῆς τε
 κοινωνίας καὶ τοῦ ζῆν εὐθὺς ἐστερήθη. Καὶ ὁ μὲν μακαρίτης Κων-
 σταντῖνος εὐθὺς ἀκούσας ἐθαύμασεν, ἰδὼν ἐλεγχθέντα τοῦτον ἐ-
 πίορκον πᾶσι δὲ γέγονε τότε φανερόν, ὅτι τῶν μὲν περὶ Εὐσέβιον
 10 ἡσθένησαν αἱ ἀπειλαί, καὶ ἡ ἐλπὶς ᾽Αρείου ματαία γέγονεν. ᾽Ε-
 δείχθη δὲ πάλιν ὅτι παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀκοινώνητος γέγονεν ἡ
 ἀρειανὴ μανία καὶ ὧδε καὶ ἐν τῇ πρωτοτόκῳ ἐν οὐρανοῖς ᾽Εκ-
 κλησία.

Τίς οὖν οὐκ ἂν θαυμάσειεν ὁρῶν τούτους ἀδίκως φιλονει-
 15 κοῦντας, οὓς ὁ Κύριος κατέκρινε, καὶ βλέπων αὐτοὺς ἐκδικοῦντας
 τὴν αἵρεσιν, ἣν ὁ Κύριος ἀκοινώνητον ἤλεγξε, μὴ ἀφείς τὸν ταύ-
 τῆς ἑξαρχον εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ μὴ φοβουμένους
 τὸ γεγραμμένον, ἀλλ' ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦντας; («Ἄ γὰρ ὁ Θεὸς
 ὁ ἅγιος βεβούλευται, τίς διασκεδάσει»); Καὶ ὃν ὁ Θεὸς κατέκρινε,
 20 τίς ὁ δικαίων; Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ὡς ἰδίας φαντασίας ἐκδικοῦντες,
 γραφέτωσαν ἃ θέλουσιν, ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, ὡς τὰ τοῦ Κυρίου
 σκευὴ φέροντες καὶ τὰ τῆς ᾽Εκκλησίας ἐκδικοῦντες δόγματα, πα-
 ρακαλῶ, δοκιμασταὶ γίνεσθε τοῦ πράγματος· καὶ εἰ μὲν ἐτέρας
 παρὰ τὰς προειρημένας ᾽Αρείου λέξεις γράφουσιν, ἐντεῦθεν ὡς
 25 ὑποκριτῶν τούτων κατάγνωτε, κρυπτόντων μὲν τὸν ἰὸν τοῦ φρο-
 νήματος, σαινόντων δὲ κατὰ τὸν ὄφιν τοῖς ἀπὸ χειλέων ῥήμασι.
 Καὶ γὰρ ταῦτα γράφοντες ἔχουσι μεθ' ἑαυτῶν τοὺς ἐκβληθέντας
 τότε μετὰ ᾽Αρείου, Σεκοῦνδον τὸν Πενταπολίτην, καὶ τοὺς ἐν

Κωνσταντινουπόλεως Ἀλέξανδρος δὲν ἐσυμφωνοῦσε, ὁ δὲ Ἄρειος ἐστηρίζετο εἰς τὴν βίαν καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Εὐσεβίου, διότι ἦταν Σάββατον, καὶ ἐπερίμενε ὅτι τὴν ἐπομένην θὰ συμφιλιοθῇ. Ἐγίνετο λοιπὸν μεγάλη μάχη, ὅταν ἐκεῖνοι μὲν ἀπειλοῦσαν, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος προσηύχετο. Ἄλλ' ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος ἐστάθη δίκαιος κριτὴς ἀπεφάσισεν ἐναντίον τῶν ἀδικούντων. Διότι πρὶν ἀκόμη δύσῃ ὁ ἥλιος, ὅταν ὑπεχρεώθῃ ἐκ σωματικῆς ἀνάγκης νὰ εὗρεθῇ εἰς τὸ οὐρητήριον, ἐκεῖ ἔπεσε κάτω, καὶ ἔτσι ἔχασεν ἀμέσως καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ζωὴν. Καὶ ὁ μὲν μακαρίτης Κωνσταντῖνος μόλις ἐπληροφορήθη τοῦτο ἐθαύμασε, διότι εἶδε πῶς αὐτὸς ἀπεδείχθη ἐπίορκος, εἰς ὅλους δὲ ἔγινε πλέον φανερόν, ὅτι αἱ μὲν ἀπειλαὶ τῶν φίλων τοῦ Εὐσεβίου ἐξησθένησαν, ἡ δὲ ἐλπίδα τοῦ Ἀρείου ὑπῆρξε ματαία. Ἀπεδείχθη δὲ δι' ἄλλην μίαν φοράν, ὅτι ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις κατέστη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἀκοινώνητος καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὴν ἐν οὐρανοῖς πρωτότοκον Ἐκκλησίαν.

Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ ἀποροῦσε, ἐὰν ἔβλεπεν αὐτοὺς ποὺ ὁ Κύριος κατέκρινε νὰ φιλονεικοῦν ἀδίκως καὶ νὰ ἀντιποιοῦνται τὴν αἵρεσιν, τὴν ὁποῖαν ὁ Κύριος ἀπέδειξεν ἀκοινώνητον μὲ τὸ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὸν ἀρχηγὸν τῆς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ νὰ μὴ φοβοῦνται τὸ γεγραμμένον, ἀλλὰ νὰ ἐπιχειροῦν τὰ ἀδύνατα; «Διότι ποῖος θὰ ματαιώσῃ αὐτὰ ποὺ ἐσχεδίασεν ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος»¹; Καὶ ποῖος θὰ δικαιώσῃ αὐτὸν ποὺ κατεδίκασεν ὁ Θεός; Ἐκεῖνοι λοιπὸν, ἀφοῦ ἀντιποιοῦνται αὐτὰ τὰ φανταστικά ὡσὰν ἰδικά τους, ἃς γράφουν ὅ,τι θέλουν, σεῖς ὅμως, ἀδελφοί, οἱ ὁποῖοι μεταφέρετε τὰ σκεύη τοῦ Κυρίου, καὶ ὑπερασπίζεσθε τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, παρακαλῶ νὰ ἐξετάσετε τὸ πρᾶγμα. Καὶ ἐὰν μὲν γράφουν διαφορετικὰ λόγια ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ προανεφέρθησαν τοῦ Ἀρείου, νὰ τοὺς θεωρήσετε ὡς ὑποκριτὰς, οἱ ὁποῖοι κρύβουν μὲν τὸ δηλητήριον τῆς σκέψεως, παραπλανοῦν δὲ μὲ τὰ λόγια ποὺ λέγουν κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη τους, ὅπως ὁ ὄφις. Διότι ὅταν γράφουν αὐτὰ ἔχουν ὑποστηρικτὰς ἐκείνους ποὺ ἀπεβλήθησαν τότε μαζί μὲ τὸν Ἄρειον, τὸν Σεκοῦνδον τὸν Πεν-

Ἀλεξανδρεία ποτὲ ἐλεγχθέντας κληρικούς, τούτοις τε γράφουσιν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ· καὶ τό γε θαυμαστόν, ἡμᾶς μὲν καὶ τοὺς μεθ' ἡμῶν ἐποίησαν διωχθῆναι, καίτοι τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου μετ' εἰρήνης ἀποστείλαντος ἡμᾶς εἰς τὴν πατρίδα 5 καὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ κηδομένου τῆς ὁμονοίας τῶν λαῶν, τούτοις δὲ παραδοθῆναι νῦν πεποιήκασιν τὰς ἐκκλησίας, καὶ πᾶσιν ἔδειξαν, ὅτι τούτων χάριν ἢ πᾶσα καθ' ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς καὶ κατὰ τῶν ἐτέρων γέγονεν ἐπιβουλή.

20. Πῶς οὖν ταῦτα ποιοῦντες δύνανται ταῦτα γράφοντες πιστεῦσθαι; Εἰ γὰρ ἔγραφον ὀρθῶς, ἐξήλειπον ἣν ἔγραψεν ὁ Ἀρειος Θαλίαν, καὶ ἀπέβαλλον ἂν τὰς τῆς αἰρέσεως παραφνάδας· μαθηταὶ γὰρ οὗτοι καὶ κοινωνοὶ τῆς τε ἀσεβείας καὶ τῆς ἐπιτιμίας γεγόνασιν Ἀρείου· οὐκοῦν, μὴ ἀποβάλλοντες τούτους, ἔκδηλοι πᾶσιν εἰσι μὴ ἔχοντες ὀρθὸν τὸ φρόνημα, κἂν μυριάκις γρά- 15 φωσι. Διὰ τοῦτο γρηγορεῖν προσήκει, μήποτε τῇ περιβολῇ τῶν γραμμάτων ἀπάτη τις γένηται, καὶ παρενέγκωσί τινας ἀπὸ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως. Ἐὰν δὲ τολμήσαντες τὰ Ἀρείου γράψωσιν, ὀρῶντες ἑαυτοὺς εὐδοκούμενους καὶ εὐθηνουμένους, οὐδέν ἐστι λοιπὸν ἢ πολλῇ τῇ παρησιᾷ χρήσασθαι, μνημονεύοντας τῶν ἀπο- 20 στολικῶν προρρήσεων, ἃς διὰ τὰς τοιαύτας αἰρέσεις προμηνύων ἔγραψε, καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν πρέπει· Ὅϊδμεν ὅτι, ὥς γέγραπται, «Ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς ὑγιαινούσης πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμόνων», ἀπο- στροφομένων τὴν ἀλήθειαν, καί· «Ὅσοι μὲν θέλουσιν εὐσεβῶς ζῆν 25 ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται· πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες πρό- κόψουσιν ἐπὶ τὸ χειρόν, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι»'.

ταπολίτην, καὶ τοὺς κληρικοὺς οἱ ὅποιοι κατεκρίθησαν κάποτε εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ εἰς αὐτοὺς γράφουν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Καὶ τὸ περισσότερο περιέργον, κατῴρθωσαν ὥστε, ἡμεῖς μὲν καὶ οἱ ὁμόφρονές μας νὰ διωχθῶμεν, παρὰ τὸ ὅτι ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μᾶς ἀπέστειλεν εἰρηνικῶς εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐνδιεφέρετο ἰδιαίτερως διὰ τὴν ὁμόνοιαν τῶν λαῶν, αἱ ἐκκλησίαι δὲ νὰ παραδοθοῦν εἰς αὐτούς, καὶ ἔδειξαν ἔτσι εἰς ὅλους, ὅτι χάριν αὐτῶν κατεσκευάσθη ἐξ ἀρχῆς ὅλη αὐτὴ ἡ ἐπιβουλή ἐναντίον μας καὶ ἐναντίον τῶν ἄλλων.

20. Πῶς λοιπόν, ἐνῷ κάνουν αὐτά, ἡμποροῦν νὰ εἶναι πιστευτοὶ γράφοντας αὐτά; Διότι ἐὰν ἔγραφαν ὀρθῶς θὰ ἐξηφάνιζαν τὴν Θαλίαν, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ὁ Ἄρειος καὶ θὰ ἀπεμάκρυναν τὰ παρακλάδια τῆς αἵρέσεως, διότι αὐτοὶ ὑπῆρξαν μαθηταὶ καὶ κοινωνοὶ καὶ τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς τιμωρίας τοῦ Ἀρείου. Λοιπὸν ἀφοῦ δὲν ἀπομακρύνουν αὐτοὺς εἶναι ὀλοφάνεροι εἰς ὅλους ὅτι δὲν ἔχουν ὀρθὴν σκέψιν, καί ᾧς γράφουν χιλιάδες φορές. Διότι πρέπει νὰ παραμένωμεν ἄγρυπνοι, μήπως συμβῇ καμμία ἀπάτη μὲ τὴν κάλυψιν τῶν γραμμάτων καὶ παρασύρουν μερικοὺς ἀπὸ τὴν εὐσεβῇ πίστιν. Ἐὰν πάλιν τολμήσουν νὰ γράψουν ὅσα ἔγραψεν ὁ Ἄρειος, βλέποντας ὅτι πηγαίνουν καλὰ καὶ εὐδοκιμοῦν, δὲν ὑπάρχει πλέον ἄλλη δυνατότης παρὰ μὲ πολλὴν παρρησίαν, νὰ ἀναφέρωμεν τὰς ἀποστολικὰς προρρήσεις, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ ἀπόστολος προλέγοντας διὰ τὰς τοιαύτας αἵρέσεις καὶ ἔτσι πρέπει νὰ εἴπωμεν, ‘ γινωρίζομεν πῶς, ὅπως ἔχει γραφῇ, «Κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς μερικοὶ θὰ ἀποστατήσουν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν, διότι θὰ προσέχουν εἰς πνεύματα πλάνης καὶ εἰς διδασκαλίας δαιμόνων» ¹ ποὺ καταπολεμοῦν τὴν ἀλήθειαν, καί· «Ὅσοι θέλουν νὰ ζήσουν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ θὰ διωχθοῦν. Πονηροὶ ὅμως ἄνθρωποι καὶ ἀπατεῶνες θὰ προκόψουν εἰς τὸ χειρότερον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι» ².

Ἄλλ' ἡμᾶς οὐδέν τι πείσει τούτων, οὐδὲ χωρίσει τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, κἂν οἱ αἵρετικοὶ θάνατον ἡμῖν ἀπειλῶσι· Χριστιανοὶ γάρ ἐσμεν, καὶ οὐχὶ Ἀρειανοί. Εἴθε δὲ μηδὲ οἱ ταῦτα γράψαντες ἐφρόνουν τὰ Ἀρείου! Ναί, ἀδελφοί, τοιαύτης παρηρησίας
 5 χρεία νῦν, οὐ γὰρ ἐλάβομεν πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐπ' ἐλευθερίᾳ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεός· καὶ ἔστιν ἀληθῶς αἰσχυρόν καὶ λίαν αἰσχυρόν, ἐάν, ἣν παρὰ τοῦ Σωτῆρος διὰ τῶν ἀποστόλων ἔσχομεν πίστιν, ταύτην διὰ Ἀρειον ἢ τοὺς τὰ Ἀρείου φρονοῦντας καὶ πρεσβεύοντας ἀπολέσωμεν. Ἦδη μὲν οὖν πλεῖστοι καὶ τῶν
 10 μερῶν τούτων, μαθόντες τὴν τῶν γραφόντων πανουργίαν, ἔτοιμοι μέχρις αἵματός εἰσιν ἀντικαταστῆναι πρὸς τὰς ἐκείνων μεθοδείας, ἀκούοντες μάλιστα περὶ τῆς ὑμῶν στερερότητος. Ἐπειδὴ δὲ ἀφ' ὑμῶν ἐξήχηται ὁ κατὰ τῆς αἱρέσεως ἔλεγχος, καὶ ὡς ὄφισ ἐκ τῶν φωλεῶν ἡ αἵρεσις ἀποκεκάλυπται, παρ' ὑμῖν τετήρηται
 15 τὸ παιδίον, ὅπερ Ἡρώδης ἀνελεῖν ἐζήτει, καὶ ζῇ ἐν ὑμῖν ἡ ἀλήθεια, καὶ ὑγιαίνει παρ' ὑμῖν ἡ πίστις.

21. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἔχοντες μετὰ χειρὸς τὴν ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων γραφεῖσαν πίστιν, καὶ ταύτην ἐκδικοῦντες πολλῇ τῇ προθυμίᾳ καὶ τῇ εἰς τὸν Κύριον πεποιθήσει, τύπος
 20 γένεσθε τοῖς πανταχοῦ, δεικνύντες ἀγῶνα προκεῖσθαι νῦν πρὸς τὴν αἵρεσιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ ποικίλας εἶναι τοῦ ἐχθροῦ τὰς μεθοδείας. Οὐ γὰρ μόνον τὸ μὴ θῦσαι λίβανον δείκνυσι μάρτυρας, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἀρνήσασθαι τὴν πίστιν ποιεῖ τὸ μαρτύριον τῆς
 συνειδήσεως λαμπρόν. Καὶ οὐχ οἱ κλίναντες εἰς εἰδωλα μόνον
 25 κατεκρίθησαν ὡς ἀλλότριοι, ἀλλὰ καὶ οἱ προδεδωκότες τὴν ἀλήθειαν. Ἰούδας γοῦν οὐ θύσας ἀπεβλήθη τῆς ἀποστολικῆς τιμῆς,

Ἄλλ' ἡμᾶς τίποτε δὲν θὰ μᾶς πείσει ἀπ' αὐτά, τίποτε δὲν θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ αἵρετικοὶ μᾶς ἀπειλοῦν μὲ θάνατον· διότι εἴμεθα Χριστιανοὶ καὶ ὄχι Ἀρειανοί. Μακάρι δὲ οὔτε καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔγραψαν αὐτὰ νὰ ἐφρόνουν τὰ τοῦ Ἀρείου. Ναί, ἀδελφοί, τοιαύτη παρρησία χρειάζεται τώρα, διότι δὲν ἐλάβομεν Πνεῦμα δουλείας διὰ νὰ φοβούμεθα πάλιν ¹, ἀλλ' ὁ Θεὸς μᾶς ἔχει καλέσει νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι· καὶ ἀληθῶς εἶναι αἰσχρὸν καὶ πολὺ αἰσχρὸν ἔάν, τὴν πίστιν τὴν ὁποίαν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἀποστόλων, τὴν χάσωμεν ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀρείου ἢ αὐτῶν ποὺ φρονοῦν καὶ πρεσβεύουν τὰ τοῦ Ἀρείου. Ἦδη λοιπὸν πάρα πολλοὶ καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ μέρη, μαθόντες τὴν πανουργίαν αὐτῶν ποὺ τὰ γράφουν εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἀντισταθοῦν μέχρι θανάτου εἰς τὰ τεχνάσματα ἐκείνων, ἀκούοντες μάλιστα περὶ τῆς ἰδικῆς σας σταθερότητος. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ σᾶς ἐλέγχεται ἡ αἵρεσις καὶ ἀποκαλύπτεται ὡς ὄφιν ἐκ τῶν φωλεῶν, εἰς σᾶς διαφυλάσσεται τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ὁ Ἡρώδης ἐζήτει νὰ φονεύσῃ ², καὶ ζῇ εἰς σᾶς ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ πίστις ὑγιαίνει.

21. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἔχοντες εἰς τὰς χεῖρας σας τὴν πίστιν τῶν πατέρων τὴν διατυπωθεῖσαν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὑπερασπίζοντες αὐτὴν μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ πίστιν εἰς τὸν Κύριον, νὰ γίνεσθε ὑπόδειγμα εἰς ὅλους, δεικνύοντες ὅτι τώρα ὑφίσταται ἀγὼν κατὰ τῆς αἱρέσεως καὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ ὅτι εἶναι ποικίλα τὰ τεχνάσματα τοῦ ἐχθροῦ. Διότι ὄχι μόνον κάμνει μάρτυρας τὸ νὰ μὴ προσφέρῃ κανεὶς λίβανον εἰς τὸν βωμόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μὴ ἀπαρνηθῇ τὴν πίστιν κανεὶς κάμνει τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως λαμπρόν. Καὶ δὲν κατεκρίσθησαν μόνον ὡς ξένοι αὐτοὶ ποὺ ἐθυσίασαν εἰς εἰδωλα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐπρόδωσαν τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Ἰούδας λοιπὸν δὲν

ἀλλὰ προδότης γενόμενος. Καὶ Ὑμέναιος δὲ καὶ Ἀλέξανδρος οὐκ
 εἰς εἶδωλα τραπέντες ἀπεπήδησαν, ἀλλ' ὅτι περὶ τὴν πίστιν ἐναν-
 ἄγησαν. Πάλιν τε Ἀβραὰμ ὁ πατριάρχης οὐκ ἀναιρεθεὶς ἐστε-
 φανώθη, ἀλλ' ὅτι πιστὸς γέγονε τῷ Θεῷ. Οἱ τε ἄλλοι ἅγιοι, περὶ
 5 ὧν ὁ Παῦλός φησι, Γεδεών, Βαράκ, Σαμφών, Ἰεφθαέ, Δαυὶδ τε
 καὶ Σαμουὴλ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς, οὐχ αἵματος ἐκχυθέντος ἐτελειώ-
 θησαν, ἀλλὰ διὰ πίστεως ἐδικαιώθησαν, καὶ μέχρι νῦν θαυμάζον-
 ται, ὅτι καὶ θάνατον ὑπομένειν ἦσαν ἔτοιμοι διὰ τὴν εἰς τὸν Κύ-
 ριον εὐσέβειαν. Εἰ δὲ δεῖ προσθεῖναι καὶ τὸ γενόμενον ἐφ' ἡμῖν,
 10 οἴδατε πῶς ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος μέχρι θανάτου κατὰ τῆς αἰ-
 ρέσεως ταύτης ἠγωνίσαστο, καὶ ὅσας θλίψεις καὶ πηλίκους πόνους,
 καίτοι γέρων ὢν, ὑπομείνας, ἐν τῇ πρεσβυτικῇ ἡλικίᾳ προσετέθη
 καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ. Πόσοι δὲ καὶ ἄλλοι πόσους
 καμάτων ἐσχήκασιν κατὰ τῆς ἀσεβείας ταύτης διδάσκοντες, καὶ
 15 τὸ καύχημα τῆς ὁμολογίας ἔχουσιν ἐν Χριστῷ. Οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς,
 ὡς τοῦ περὶ παντὸς ὄντος ἡμῖν ἀγῶνος, καὶ προκειμένου νῦν ἢ
 ἀρνήσασθαι ἢ τηρεῖν τὴν πίστιν, σπουδὴν ταύτην καὶ πρόθεσιν
 ἔχομεν, ἃ μὲν παρελάβομεν φυλάττειν, ἔχοντες πρὸς ὑπόμνησιν
 τὴν ἐν Νικαίᾳ γραφεῖσαν πίστιν, τὰς δὲ καινοτομίας ἀποστρέφε-
 20 σθαι καὶ διδάσκειν τοὺς λαοὺς μὴ προσέχειν πνεύμασι πλάνης,
 ἀλλὰ παντελῶς ἐκκλίνειν ἀπὸ τῆς ἀσεβείας τῆς τῶν Ἀρειομανι-
 τῶν καὶ τῆς τῶν Μελιτιανῶν πρὸς αὐτοὺς συνωμοσίας.

22. Ὅρατε γάρ, ὡς τὸ πρότερον μαχόμενοι πρὸς ἑαυτούς,
 νῦν, ὡς Ἡρώδης καὶ Πόντιος, συνεφώνησαν εἰς τὴν κατὰ τοῦ
 25 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βλασφημίαν· ἐφ' ᾧ καὶ μισήσειεν
 ἂν τις αὐτοὺς δικαίως, ὅτι τῶν μὲν ἰδίων χάριν ἀπεχθάνοντο πρὸς

ἀπεστερήθη τῆς ἀποστολικῆς τιμῆς, ἐπειδὴ ἐθυσίασεν εἰς τὰ εἶδωλα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔγινε προδότης. Καὶ ὁ Ὑμέναιος καὶ Ἀλέξανδρος δὲν ἀπεμακρύνθησαν ἐπειδὴ ἐστράφησαν εἰς τὰ εἶδωλα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐναυάγησαν ὡς πρὸς τὴν πίστιν¹. Καὶ πάλιν ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ δὲν ἐστεφανώθη ἐπειδὴ ἐφονεύθη, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν Θεόν. Καὶ οἱ ἄλλοι ἅγιοι, διὰ τοὺς ὁποίους ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος, οἱ Γεδεών, Βαράκ, Σαμψών, Ἰεφθάε, Δαυὶδ καὶ Σαμουὴλ² καὶ ὅσοι ἔζησαν μαζί τους δὲν ἐτελειώθησαν ἐπειδὴ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους, ἀλλ' ἐδικαιώθησαν διὰ τῆς πίστεως καὶ μέχρι σήμερον θαυμάζονται, διότι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ὑποστοῦν καὶ θάνατον διὰ τὴν πρὸς τὸν Κύριον εὐσέβειαν. Καὶ ἂν πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ αὐτὸ ποὺ συνέβη εἰς ἡμᾶς, γνωρίζετε πῶς ἠγωνίσθη ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος μέχρι θανάτου κατὰ τῆς αἰρέσεως αὐτῆς καὶ πόσας θλίψεις καὶ τί κόπους ὑπέστη, ἂν καὶ ἦταν γέρων, καὶ ἔτσι εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν συναριθμήθη καὶ αὐτὸς μαζί με τοὺς προγόνους του. Καὶ πόσοι δὲ ἄλλοι ὑπέμειναν πόσους κόπους, ἐπειδὴ ἐδίδασκαν κατὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῆς καὶ τώρα ἔχουν τὴν καύχησίν των διὰ τὴν ὁμολογίαν εἰς τὸν Χριστόν. Λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ ἡ μάχη ποὺ εὐρίσκεται ἐμπρὸς μας εἶναι διὰ τὸ πᾶν, καὶ ἐπειδὴ τὸ ζήτημά μας τώρα εἶναι ἢ νὰ ἀρνηθῶμεν ἢ νὰ τηρήσωμεν τὴν πίστιν, ἔχομεν αὐτὴν τὴν φροντίδα καὶ πρόθεσιν, ἐκεῖνα μὲν ποὺ παρελάβαμεν νὰ φυλάξωμεν, ἐνθυμούμενοι συνεχῶς τὴν πίστιν, ἢ ὁποία διευτυπώθη εἰς τὴν Νίκαιαν, νὰ ἀποστρεφώμεθα δὲ τὰς καινοτομίας, καὶ νὰ διδάξωμεν τοὺς λαϊκοὺς νὰ μὴ προσέχουν εἰς τὰ πνεύματα τῆς πλάνης, ἀλλὰ νὰ ξεφύγουν τελείως ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν τῶν ἀρειομανιτῶν, καὶ ἀπὸ τὴν ὁμοσπονδίαν ποὺ ἔχουν κάνει με αὐτοὺς οἱ Μελιτιανοί.

22. Διότι βλέπετε ὅτι, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐμάχοντο ἐναντίον ἀλλήλων, τώρα, ὅπως ὁ Ἡρώδης καὶ ὁ Πόντιος Πιλάτος, συνεφώνησαν εἰς τὴν βλασφημίαν κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δικαίως θὰ πρέπει νὰ τοὺς μισή

ἀλλήλους, εἰς δὲ τὴν κατὰ τῆς ἀληθείας ἔχθραν καὶ τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀσέβειαν φίλοι γεγόνασι καὶ ἀλλήλους δεξιοῦνται, πάντα τε παρὰ γνώμην πάσχειν ὑπομένουσι διὰ τὴν ἰδίαν ἕκαστος τῆς προθέσεως ἡδονήν· Μελιτιανοὶ μὲν διὰ τὴν προστασίαν καὶ τὴν μα-
 5 νίαν τῆς φιλαργυρίας, Ἀρειομανῖται δὲ διὰ τὴν ἰδίαν ἀσέβειαν, ἔν' ἐν τῇ τοιαύτῃ συνωμοσίᾳ καὶ τὴν ἰδίαν ἀλλήλοις κακόνοιαν προσκίχρᾱν δύνωνται, καὶ αὐτοὶ μὲν τὴν ἀσέβειαν τούτων ὑποκρίνονται, οὗτοι δὲ τῇ πονηρίᾳ συντρέχωσιν ἐκείνων τῇ κακίᾳ, καὶ λοιπὸν καινῇ τὰ ἴδια ἐαυτῶν πονηρεύματα, ὥσπερ τὸ τῆς Βαβυλῶ-
 10 νος ποτήριον κεράσαντες, ἐπιβουλεύσωσι τοῖς εὐσεβοῦσιν ὀρθῶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἦν μὲν οὖν ἡ πονηρία καὶ ἡ συκοφαντία τῶν Μελιτιανῶν καὶ πρὸ τούτων πᾶσι φανερά, ἦν δὲ καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ θεομάχος αἵρεσις τῶν Ἀρειανῶν πάλαι πανταχοῦ καὶ πᾶσιν ἔκδηλος. Οὐ
 15 γὰρ ὀλίγος ἐστὶν ὁ χρόνος· ἀλλ' οἱ μὲν πρὸ πεντήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν σχισματικοὶ γεγόνασιν· οἱ δὲ πρὸ τριάκοντα καὶ ἑξ ἐτῶν ἀπεδείχθησαν αἵρετικοί, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπεβλήθησαν ἐκ κρίσεως πάσης τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἐξ ὧν δὲ νῦν ἔδρασαν, δέδει-
 20 κται λοιπὸν καὶ τοῖς δοκοῦσιν αὐτῶν προσπειεῖσθαι φανερώς, ὥς δι' οὐδὲν ἕτερον καθ' ἡμῶν καὶ κατὰ πάντων τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπιβουλὴν πεποιήκασιν ἢ διὰ τὴν ἰδίαν ἐαυ-
 τῶν τῆς ἀσεβείας αἵρεσιν. Ἰδοὺ γὰρ τὸ πάλαι σπουδαζόμενον τοῖς περὶ Εὐσέβιον γέγονε νῦν· καὶ ἀφ' ἡμῶν μὲν ἀρπασθῆναι πε-
 ποιήκασιν τὰς ἐκκλησίας, ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους μὴ
 25 κοινωνοῦντας αὐτοῖς ἐξώρισαν ὥς ἠθέλησαν, καὶ τοὺς λαοὺς ἀποστρεφομένους αὐτοὺς ἐξέκλεισαν τῶν ἐκκλησιῶν, τοῖς δὲ Ἀρειανοῖς τοῖς πρὸ τοσούτου χρόνου καταγνωσθεῖσι παρεδεδώκασιν αὐτάς, ἵνα, συνούσης αὐτοῖς καὶ τῆς τῶν Μελιτιανῶν ὑποκρίσεως,

κανείς, ἐπειδὴ διὰ μὲν τὰς μεταξύ των διαφορὰς ἀλληλομισοῦντο, εἰς δὲ τὴν ἔχθραν κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ τὴν ἀσέβειαν πρὸς τὸν Θεὸν ἔχουν γίνεαι φίλοι καὶ ἀλληλοασπάζονται, καὶ καταδέχονται νὰ ὑποστοῦν τὰ πάντα χωρὶς τὴν θέλησίν των, διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ὁ καθένας τὴν πρόθεσίν του. Οἱ μὲν Μελιτιανοὶ διὰ νὰ προστατευθοῦν καὶ διὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν μανίαν τῆς φιλαργυρίας, οἱ δὲ Ἀρειομανῖται διὰ τὴν ἰδικήν των ἀσέβειαν. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ κάνουν ἔτσι, ὥστε νὰ ἡμποροῦν μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ὁμοσπονδίαν νὰ δανείζουν μεταξύ των τὴν κακοβουλίαν τους, καὶ οἱ μὲν νὰ ὑποκρίνονται τὴν ἀσέβειαν τούτων, οἱ δὲ ἄλλοι μὲ πονηρίαν νὰ βοηθοῦν τὴν ἀσέβειαν ἐκείνων, ἔτσι ὥστε, ἀφοῦ ἐνώσουν μαζί τὰς πονηρίας των, ὅπως εἰς τὸ ποτήριον τῆς Βαβυλῶνος ¹, νὰ μηχανεύονται κακὰ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ πιστεύουν ὀρθῶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἡ πονηρία λοιπὸν καὶ ἡ συκοφαντία τῶν Μελιτιανῶν ἦταν φανερά εἰς ὅλους καὶ πρὶν ἀπ' αὐτοῦς. Καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ θεομάχος αἵρεσις τῶν Ἀρειανῶν ἦταν ἐκδηλὸς ἀπὸ παλαιά, πανταχοῦ καὶ εἰς ὅλους. Διότι ὁ χρόνος δὲν εἶναι ὀλίγος· ἀλλ' οἱ μὲν ἔγιναν σχισματικοὶ πρὶν πενήντα πέντε χρόνια, οἱ δὲ ἀπεδείχθησαν αἰρετικοὶ πρὶν τριάντα ἕξ χρόνια, καὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μὲ ἀπόφασιν ὁλοκλήρου τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἀπὸ ὅσα δὲ διέπραξαν τώρα, ἀπεδείχθη φανερά καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ προσποιοῦνται, ὅτι διὰ τίποτε ἄλλο δὲν ἔστρεψαν ἐναντίον μας καὶ ἐναντίον ὅλων τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων τὴν ἀρχικὴν των ἐπιβουλήν, παρὰ χάριν τῆς ἰδικῆς των ἀσεβοῦς αἰρέσεως. Ἴδου λοιπὸν ὅτι αὐτὸ ποὺ ἐπεδίωκαν ἀπὸ παλαιὰ οἱ φίλοι τοῦ Εὐσεβίου συνέβη τώρα. Καὶ κατῴρθωσαν νὰ ἀρπαχθοῦν ἀπὸ ἡμᾶς αἱ Ἐκκλησίαι, καὶ ἐξώρισαν, ὅπως ἤθελαν, τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ποὺ δὲν ἐκοινωνοῦσαν μὲ αὐτοὺς, καὶ ἀπέκλεισαν ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας ὅσους ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς τοὺς ἀπεστρέφοντο, καὶ παρέδωσαν αὐτὰς εἰς τοὺς Ἀρειανούς, οἱ ὅποιοι ἔχουν καταδικασθῇ πρὶν ἀπὸ τόσον χρόνον. Καὶ ἔπραξαν τοῦτο, ὥστε, ἔχοντας βοηθὸν καὶ τὴν ὑποκρισίαν τῶν Μελιτιανῶν,

ἐπ' ἀδείας ἔχουσιν ἐν αὐταῖς τὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἀποπτύειν ῥήματα, καὶ προκατασκευάζειν, ὥς γε νομίζουσι, τῷ τὴν αἵρεσιν αὐτοῖς ἐπισπείραντι τῷ ἀντιχρίστῳ, τὴν τῆς ἀπάτης ὁδόν.

23. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τοσαῦτα νυστάζοντες φανταζέσθωσαν
 5 μάτην· οἶδαμεν γὰρ ὅτι καὶ ὁ φιλόανθρωπος βασιλεὺς ἀκούσας, κωλύσει τὰς πονηρίας αὐτῶν καὶ οὐ χρονιοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ γεγραμμένον, καρδίαι τῶν ἀσεβῶν ταχέως ἐκλείψουσιν· ἡμεῖς δὲ ὥς πρὸς ἀποστάτας καὶ θέλοντας μανίαν ἐν οἴκῳ Κυρίου καταπιῆ-
 ξαι, ἡμφιεσμένοι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τοῖς λόγοις τῶν θείων
 10 Γραφῶν, ἀντικαταστῶμεν, καὶ μήτε θάνατον σωματικὸν φοβηθῶ-
 μεν, μήτε τὰς τούτων ὁδοὺς ζηλώσωμεν· ἀλλὰ πάντων μᾶλλον προκρινέσθω τῆς ἀληθείας ὁ λόγος. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς, ὥς οἶδατε πάντες, ἀξιούμενοι τότε παρὰ τῶν περὶ Εὐσέβιον ἢ ὑποκρίνασθαι σὺν αὐτοῖς τὴν ἀσέβειαν, ἢ προσδοκᾶν ἐπιβουλὴν παρ' αὐτῶν,
 15 οὐκ ἠθελήσαμεν αὐτοῖς συγκαταθέσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον εἰλόμεθα διώκεσθαι παρ' αὐτῶν ἢ τὸν τοῦ Ἰούδα μιμήσασθαι τρόπον. Ἀμέ-
 λει πεποιήκασιν ὅπερ ἠπείλησαν, καὶ μιμησάμενοι τὴν Ἰεζάβελ, ἐγκαθέτους ἑαυτοῖς τοὺς Μελιτιανοὺς κατεσκευάσαν, εἰδότες πῶς κατὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ μάρτυρος, καὶ μετ' αὐτὸν τοῦ με-
 20 γάλου Ἀχιλλᾶ, εἴτα κατὰ τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου γεγόνα-
 σιν, ἴν' οὕτω καὶ καθ' ἡμῶν, ὥσπερ τοῦτο μελετήσαντες, ὑπο-
 κρίνονται μὲν οὗτοι ἅπερ ἂν αὐτοῖς ὑποβληθῇ, ἐκεῖνοι δὲ πρό-
 φασιν λάβωσι διώκειν καὶ ζητεῖν ἡμᾶς ἀποκτεῖναι. Τοῦτο γὰρ δι-
 ψῶσι, καὶ οὐ παύονταί γε μέχρι νῦν τὸ αἷμα ἡμῶν θέλοντες ἐκχέ-
 25 εἶν.

Ἀλλὰ τούτων οὐδεμία μοι φροντίς· οἶδα γὰρ καὶ πέπεισμαι ὅτι τοῖς ὑπομένουσιν ἔσται μισθὸς παρὰ τοῦ Σωτῆρος, καὶ ὅτι

νὰ ἐκβάλλουν ἐλευθέρως εἰς αὐτὰς τὰ λόγια τῆς ἀσεβείας των καὶ νὰ προπαρασκευάζουν, ὅπως τουλάχιστον νομίζουν, τὴν ὁδὸν τῆς ἀπάτης εἰς τὸν ἀντίχριστον, ὁ ὁποῖος ἔσπειρεν εἰς αὐτοὺς τὴν αἵρεσιν.

23. Ἐκεῖνοι μὲν λοιπὸν κυριευμένοι ἀπὸ ὕπνον ὅς κάνουν ματαίως τόσας φαντασίας. Διότι γνωρίζομεν ὅτι καὶ ὁ φιλάνθρωπος βασιλεὺς, ὅταν τοὺς ἀκούσῃ, θὰ ἐμποδίσῃ τὰς πονηρίας των καὶ δὲν θὰ κρατήσουν πολὺ, ἀλλὰ κατὰ τὸ γεγραμμένον, αἱ καρδίαι τῶν ἀσεβῶν θὰ ἀφανισθοῦν ταχέως¹. Ἡμεῖς δὲ ὠπλισμένοι κατὰ τὸ γεγραμμένον² μὲ τὰ λόγια τῶν θείων Γραφῶν ὅς ἀντισταθῶμεν πρὸς αὐτούς, ὥσάν πρὸς ἀποστάτας ποὺ θέλουν νὰ καταφυτεύσουν μανίαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου, καὶ οὔτε νὰ φοβηθῶμεν τὸν σωματικὸν θάνατον οὔτε τοὺς δρόμους των νὰ ζηλέψωμεν, ἀλλὰ περισσότερον ἀπὸ ὅλα νὰ προτιμᾶται ὁ λόγος τῆς ἀληθείας. Διότι καὶ ἡμεῖς, ὅπως ξέρετε ὅλοι, ὅταν μᾶς ἐζητήθη ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Εὐσεβίου ἢ νὰ παραδεχθῶμεν μαζὶ μὲ αὐτοὺς τὴν ἀσέβειαν ἢ νὰ περιμένωμεν τὴν ἐπιβουλήν των, δὲν ἠθελήσαμεν νὰ συνθηκολογήσωμεν μὲ αὐτοὺς ἀλλ' ἐπροτιμήσαμεν καλύτερα νὰ διωκώμεθα ὑπ' αὐτῶν, παρὰ νὰ μιμηθῶμεν τὸν τρόπον τοῦ Ἰούδα. Ἔτσι ἔκαμαν αὐτὸ ποὺ ἀπείλησαν καί, ἀφοῦ ἐμιμήθησαν τὴν Ἰεζάβελ³ ἐπῆραν κατασκόπους των τοὺς Μελιτιανούς, διότι ἤξεραν πῶς ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ μακαρίτου Πέτρου τοῦ μάρτυρος, καὶ μετ' αὐτὸν κατὰ τοῦ μεγάλου Ἀχιλᾶ, καὶ ἔπειτα κατὰ τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου, ἔτσι ὥστε καὶ ἐναντίον μας, ὅπως τὸ προμελέτησαν, νὰ διαδίδουν αὐτοὶ ὅσα θὰ τοὺς ὑπέβαλαν, ἐκεῖνοι δὲ θὰ εὕρισκαν ἀφορμὴν νὰ μᾶς διώξουν καὶ νὰ ζητοῦν νὰ μᾶς φονεύσουν. Διότι αὐτὸ διψοῦν, καὶ μέχρι σήμερον τουλάχιστον δὲν ἔσταμάτησαν νὰ θέλουν νὰ χύσουν τὸ αἷμα μας.

Ἀλλὰ δι' αὐτὰ δὲν ἐνδιαφέρει καθόλου, διότι γνωρίζω καὶ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι διὰ τοὺς ὑπομένοντας θὰ ὑπάρξῃ μι-

2. Πρβλ. Δ' Βασιλ. 17, 9.

3. Πρβλ. Γ' Βασ. 20,7

ὑμεῖς ὑπομείναντες, ὡς οἱ πατέρες, τύποι γενόμενοι τοῖς λαοῖς
 καὶ ἀνατρέποντες τὴν ξένην καὶ ἀλλοτριὰν ταύτην ἐπίνοιαν τῶν
 ἀσεβῶν, ἔξετε μὲν τὸ καύχημα λέγοντες· Τὴν πίστιν τετηρήκαμεν,
 ἀπολήψεσθε δὲ τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς τοῖς
 5 ἀγαπῶσι αὐτόν. Γένοιτο δὲ καὶ μεθ' ὑμῶν τὰς ἐπαγγελίας κλη-
 ρονομῆσαι, τὰς μὴ μόνον τῷ Παύλῳ ῥηθείσας, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς
 ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος καὶ Θεοῦ καὶ
 παμβασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ
 τὸ κράτος ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶ-
 10 νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σθὸς ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, καὶ ὅτι σεῖς ἐπειδὴ ὑπομείνατε, ὅπως οἱ Πατέρες, καὶ ἐγίνατε ἔτσι παραδείγματα εἰς τοὺς λαούς, καὶ ἐπειδὴ ἀνασκευάζετε τὴν παράξενον αὐτὴν καὶ ξένην ἐπινόησιν τῶν ἀσεβῶν, θὰ ἔχετε τὴν καύχησίν σας καὶ θὰ λέγετε· Τὴν πίστιν ἐτηρήσαμεν· θὰ ἀπολάβετε δὲ τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς δι' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν. Ἄς ἀξιωθῶ δὲ καὶ ἐγὼ νὰ κληρονομήσω μαζί σας τὰς ἐπαγγελίας, ποὺ δὲν ἐδόθησαν μόνον εἰς τὸν Παῦλον, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους ὅσοι ἡγάπησαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος καὶ Θεοῦ καὶ παμβασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀποδίδεται εἰς τὸν Πατέρα ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ τώρα καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
Ο ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΣ ΤΟΜΟΣ

Τοῖς ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις συλλειτουργοῖς Εὐσε-
5 βίῳ, Λουκίφερι, Ἀστερίῳ, Κυματίῳ καὶ Ἀνατολίῳ, Ἀθανάσιος
καὶ οἱ παρατυχόντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοποι ἀπὸ τε τῆς Ἰ-
ταλίας καὶ Ἀραβίας, Αἰγύπτου καὶ Λιβύης, Εὐσέβιος, Ἀστέ-
ριος, Γάϊος, Ἀγαθός, Ἀμμώνιος, Ἀγαθοδαίμων, Δρακόντιος,
Ἀδελφίος, Ἑρμαίων, Μᾶρκος, Θεόδωρος, Ἀνδρέας, Παφνού-
10 τιος, ἄλλος Μᾶρκος, Ζώϊλος, Μηνᾶς, Γεώργιος, Λούκιος, Μακά-
ριος καὶ οἱ λοιποί, ἐν Χριστῷ πλεῖστα χαίρειν.

1. Πεπείσμεθα μὲν ὅτι, λειτουργοὶ Θεοῦ καὶ οἰκονόμοι κα-
λοὶ τυγχάνοντες, ἱκανοὶ ἐστε πρὸς ἅπαντα τὰ τῆς Ἐκκλησίας
ἀρμόζεσθαι· ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς ἦλθεν, ὅτι πλεῖστοι πρότερον
15 διὰ φιλονεικίαν διαιρεθέντες ἀφ' ἡμῶν, νῦν εἰρηνεύειν βούλον-
ται, πολλοὶ δὲ καὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἀρειομανίτας σχέσεως ἀπο-
στάντες, ἀντιποιοῦνται τῆς πρὸς ἡμᾶς κοινωνίας, ἀναγκαῖον ἡ-
γησάμεθα ταῦθ' ἅπερ ἐγράψαμεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἀγαπητοὶ ἡμῶν
Εὐσέβιός τε καὶ Ἀστέριος, γράφαι τῇ ὑμῶν χρηστότητι, καὶ
20 αὐτοὶ ἀγαπητοὶ καὶ ὡς ἀληθῶς ποθεινότατοι συλλειτουργοί,
χαίροντες μὲν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀκοῇ, εὐχόμενοι δὲ ἵνα καί, εἴ τις
ἔτι περιλείπεται μακρὰν ἀφ' ἡμῶν καὶ εἴ τις ἔτι τοῖς Ἀρειανοῖς
συνερχόμενος φαίνεται, οὗτος ἀποπηδήσῃ τῆς ἐκείνων μανίας,
ὥστε πάντας πανταχοῦ λοιπὸν λέγει· «Εἰς Κύριος, μία πίστις».
25 «Τί γὰρ οὕτω καλόν», ὡς ὁ Ὑμνωδὸς εἶπεν «ἡ τί τερπνόν» ἀλλ'

Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
Ο ΤΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΣ

Πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς καὶ πολυποθήτους συλλειτουργοὺς Εὐσέβιον, Λουκίφεριν Ἀστέριον, Κυμάτιον καὶ Ἀνατόλιον ὁ Ἀθανάσιος καὶ οἱ τυχαίως εὐρισκόμενοι εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐπίσκοποι ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἀραβίαν καὶ Αἴγυπτον καὶ Λιβύην, Εὐσέβιος, Ἀστέριος, Γάϊος, Ἀγαθός, Ἀμμώνιος, Ἀγαθοδαίμων, Δρακόντιος, Ἀδελφίος, Ἑρμαίων, Μᾶρκος, Θεόδωρος, Ἀνδρέας, Παφνούτιος, ἄλλος Μᾶρκος, Ζώϊλος Μηνᾶς, Γεώργιος, Λούκιος, Μακάριος καὶ οἱ ὑπόλοιποι, χαίρετε ἐν Χριστῷ πάρα πολύ.

1. Εἴμεθα βεβαίως πεπεισμένοι, ὅτι, ἐπειδὴ εἴσθε λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ καλοὶ οἰκονόμοι, ἤμπορεῖτε καὶ τακτοποιῆτε ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Ἐπειδὴ ὁμως ἔφθασε καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ πληροφορία, ὅτι πολλοί, οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἀντιζηλίαν ἐχωρίσθησαν προηγουμένως ἀπὸ σᾶς, τώρα θέλουν νὰ εἰρηνέυσουν, πολλοὶ δὲ οἱ ὅποιοι ἀπεσπάρσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀρειομανίτας, ἐπιδιώκουν τὴν κοινωνίαν μαζί μας, ἔθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον αὐτὰ τὰ ὅποια ἐγράψαμεν καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ ἀγαπητοὶ μας Εὐσέβιος καὶ Ἀστέριος, νὰ τὰ ἀπευθύνωμεν πρὸς τὴν χρηστότητα σας διότι καὶ σεῖς εἴσθε ἀγαπητοὶ καὶ πραγματικὰ πολὺ ποθητοὶ συλλειτουργοί, καὶ χαιρόμεθα μὲν δι' αὐτὰς τὰς πληροφορίας, προσευχόμεθα δέ, ἔαν κανεῖς παραμένη ἀκόμη μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ φαίνεται ὅτι εὐρίσκεται ἀκόμη πλησίον τῶν Ἀρειανῶν, αὐτὸς νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν μανίαν των, ἔτσι ὥστε ὅλοι παντοῦ νὰ λέγουν εἰς τὸ ἕξῃς· «Εἰς Κύριος, μία πίστις»¹. Διότι ὅπως εἶπεν ὁ ὕμνωδός «Τί εἶναι τόσον καλὸν ἢ τόσον εὐχάριστον παρὰ τὸ νὰ κατοικοῦν οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὸ ἴδιο σπίτι;»²

2. Ψαλμ. 132, 1.

ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό»; Οἶκος δὲ ἡμῶν ἢ Ἐκκλησία, καὶ φρόνημα εἶναι πρέπει τὸ αὐτό· οὕτω γὰρ πιστεύομεν καὶ τὸν Κύριον μεθ' ἡμῶν κατοικήσειν λέγοντα· «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω», καί, «ᾧ Ὡδε κατοικήσω, ὅτι ἡρετι-
 5 σάμην αὐτήν». ᾧ Ὡδε δὲ ποῦ, ἢ ἔνθα μία πίστις καὶ εὐσέβεια κηρύσσεται;

2. Ἐβουλόμεθα μὲν οὖν ἀληθῶς καὶ ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἅμα τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς Εὐσεβίῳ καὶ Ἀστερίῳ διὰ πολλὰ μὲν, μάλιστα δὲ τούτου χάριν ἐλθεῖν, ἵν' ἅμα τὴν
 10 ὑμετέραν περιπτυσζόμεθα διάθεσιν καὶ κοινῇ τῆς τοιαύτης ἀπολαύσωμεν εἰρήνης τε καὶ ὁμονοίας· ἐπειδὴ δέ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπιστολαῖς ἐδηλώσαμεν, καὶ δύνασθε μαθεῖν παρὰ τῶν αὐτῶν συλλετουργῶν ἡμῶν, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ χρεῖαι κατέχουσιν ἡμᾶς, ἐλυπήθημεν μὲν, ὅμως δὲ ἡξιώσαμεν τοὺς αὐτοὺς συλ-
 15 λειτουργοὺς ἡμῶν Εὐσέβιον καὶ Ἀστέριον ἐλθεῖν ἀνθ' ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς· καὶ χάρις αὐτῶν τῇ θεοσεβείᾳ, ὅτι, καίπερ αὐτοὶ δυνάμενοι σπεύδειν εἰς τὰς παροικίας ἑαυτῶν, προέκριναν πάντων τὴν πρὸς ὑμᾶς ὁδὸν ἕνεκα τῆς κατεπειγούσης ἐκκλησιαστικῆς χρείας. Συνθεμένων οὖν αὐτῶν παρεμυθησάμεθα ἑαυτούς, ὅτι, αὐτῶν τε
 20 καὶ ὑμῶν ἐκεῖ τυγχανόντων, πάντες ἑαυτοὺς ἡγούμεθα συνεῖναι ὑμῖν.

3. Πάντας τοίνυν τοὺς βουλομένους εἰρηνεύειν πρὸς ἡμᾶς, καὶ μάλιστα τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ συναγομένους, καὶ τοὺς ἀποτρέχοντας δὲ ἀπὸ τῶν Ἀρειανῶν προσκαλέσασθε παρ' ἑαυτοῖς, καὶ
 25 ὥς μὲν πατέρες υἱοὺς προσλάβεσθε, ὥς δὲ διδάσκαλοι καὶ κηδεμόνες ἀποδέξασθε, καὶ συνάψαντες αὐτοὺς τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν τοῖς περὶ Παυλῖνον, μηδὲν πλεον ἀπαιτήσητε παρ' αὐτῶν ἢ ἀνα-

Σπίτι μας δὲ εἶναι ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἡ πίστις πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἰδία, διότι ἔτσι πιστεύομεν ὅτι καὶ ὁ Κύριος θὰ κατοικήσῃ μαζί μας, ὁ ὁποῖος λέγει· «Θὰ κατοικήσω μέσα τους καὶ θὰ περιπατήσω μεταξύ τους» ¹, καί· «Ἐδῶ θὰ κατοικήσω, διότι ἡγάπησα αὐτήν» ². Ποῦ δὲ ἐννοεῖ ὅταν λέγῃ ἐδῶ, παρὰ ἐκεῖ ὅπου κηρύσσεται μία πίστις καὶ εὐσέβεια;

2. Θὰ ἠθέλαμεν λοιπὸν πραγματικὰ καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον νὰ ἔλθωμεν μαζί μὲ τοὺς ἀγαπητοὺς μας ἀδελφούς Εὐσέβιον καὶ Ἀστέριον διὰ πολλοὺς λόγους, ἰδιαιτέρως δὲ διὰ τοῦτο, διὰ νὰ ἀγκαλιάσωμεν τὴν διάθεσίν σας καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν μαζί τὴν τοιαύτην εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν. Ἐπειδὴ ὅμως, καθὼς σᾶς ἀπεκαλύψαμεν καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστολάς, καὶ ἡμπορεῖτε νὰ τὸ διαπιστώσετε ἀπὸ τοὺς ἰδίους συλλειτουργοὺς μας, μὲ κρατοῦν δέσμιον αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀνάγκαι, ἐλυπήθητεν βέβαια, παρὲς τὸ ὅτι ὅμως τοὺς ἰδίους συλλειτουργοὺς μας Εὐσέβιον καὶ Ἀστέριον, νὰ ἔλθουν πρὸς σᾶς ἀντὶ ἐμοῦ. Καὶ χρεωστῶ χάριν εἰς τὴν θεοσέβειαν αὐτῶν, ὅτι, ἂν καὶ ἡμποροῦσαν νὰ σπεύσουν εἰς τὰς ἐπαρχίας των, ἐπροτίμησαν πρὶν ἀπὸ ὅλα νὰ ἔλθουν εἰς σᾶς, ἕνεκα τῆς κατεπειγούσης ἐκκλησιαστικῆς ἀνάγκης. Ἀφοῦ λοιπὸν συνεφώνησαν νὰ ἔλθουν, ἀνεκουφίσθημεν, διότι ἀφοῦ αὐτοὶ καὶ σεῖς θὰ εὐρίσκεσθε ἐκεῖ, ὅλοι μας θὰ θεωροῦμεν ὅτι θὰ εἴμεθα μαζί σας.

3. Καλέσατε λοιπὸν κοντὰ σας ὅλους ὅσους θέλουν νὰ εἰρηνεύσουν μὲ ἡμᾶς, ἰδιαιτέρως δὲ αὐτοὺς ποὺ συνάγονται εἰς τὴν Παλαιὰν πόλιν ³, καὶ ἐκείνους ἀκόμη ποὺ ἀποσπῶνται ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς καὶ στηρίζετε μὲν αὐτοὺς ὅπως οἱ πατέρες τὰ παιδιά, καὶ δεχθῆτε τοὺς ὅπως οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ κηδεμόνες, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐνώσετε μὲ τοὺς ἀγαπητοὺς μας φίλους τοῦ Παυλίνου⁴, νὰ μὴ ἀπαιτήσετε τίποτε περισσότερον ἀπ' αὐτούς, παρὰ

2. Ψαλμ. 131, 14.

3. Ἡ παλαιὰ πόλις

4. Οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν παλαιὰν πόλιν ἦσαν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Μελετίου, οἱ ἄλλοι δὲ τοῦ Παυλίνου.

θεματίζειν μὲν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, ὁμολογεῖν δὲ τὴν παρὰ τῶν
 ἁγίων Πατέρων ὁμολογηθεῖσαν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, ἀναθεματίζειν
 δὲ καὶ τοὺς λέγοντας κτίσμα εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ διη-
 ρημένον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς ἀπο-
 5 πηδᾶν ἀπὸ τῆς μυσταγωγίας αἱρέσεως τῶν Ἀρειανῶν, τὸ μὴ διαι-
 ρεῖν τὴν ἁγίαν Τριάδα καὶ λέγειν τι ταύτης εἶναι κτίσμα. Οἱ γὰρ
 προσποιούμενοι μὲν ὀνομάζειν τὴν ὁμολογηθεῖσαν ἐν Νικαίᾳ πί-
 στιν, τολμῶντες δὲ κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος βλασφημεῖν,
 οὐδὲν πλέον ποιοῦσιν ἢ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν τοῖς μὲν ῥήμασιν
 10 ἀρνοῦνται, τῷ δὲ φρονήματι ταύτην κατέχουσιν. Ἀναθεματιζέ-
 σθω δὲ παρὰ πάντων ἡ Σαβελλίου καὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως
 ἀσέβεια, καὶ Οὐαλεντίνου καὶ Βασιλείδου ἡ μανία, καὶ τῶν Μα-
 νιχαίων ἡ παραφροσύνη· τούτων γὰρ οὕτω γινομένων, πᾶσα παρὰ
 πάντων ὑποψία φάυλη περιαιρεθήσεται, καὶ μόνη τῆς Καθολι-
 15 κῆς Ἐκκλησίας ἡ πίστις καθαρὰ δειχθήσεται.

4. Ὅτι μὲν οὖν ταύτην ἔχομεν τὴν πίστιν ἡμεῖς τε καὶ οἱ
 αἰεὶ μεθ' ἡμῶν τὴν κοινωνίαν ἐσχηκότες, οὐδένα οὔτε ὑμῶν οὔθ'
 ἑτερόν τινα ἀγνοεῖν ἡγούμεθα. Ἐπειδὴ δὲ συγχαίρομεν τοῖς
 βουλομένοις συνάπτεσθαι, πᾶσι μὲν, ἐξαιρέτως δὲ τοῖς ἐν τῇ
 20 Παλαιᾷ συναγομένοις, καὶ μάλιστα τὸν Κύριον ἐδοξάσαμεν, ὥς
 ἐπὶ πᾶσι, καὶ ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ προθέσει τούτων, παρακαλοῦμεν ὑ-
 μᾶς ἐπὶ τούτοις γίνεσθαι τούτων τὴν ὁμόνοιαν, καὶ μηδὲν τού-
 των πλέον, καθὰ προείπομεν, μήτε τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ συναγομέ-
 νους ἀπαιτεῖσθαι παρ' ὑμῶν, μήτε τοὺς περὶ Παυλῖνον ἑτερόν
 25 τι μήτε πλέον τῶν ἐν Νικαίᾳ προβάλλεσθαι.

5. Καὶ τὸ θρυληθὲν γοῦν παρὰ τινων πιττάκιον, ὥς ἐν τῇ
 κατὰ Σαρδικὴν συνόδῳ συνταχθὲν περὶ πίστεως, κωλύετε καὶ
 ὅλως ἀναγινώσκεισθαι ἢ προφέρεισθαι· οὐδὲν γὰρ τοιοῦτον ὥρι-
 σεν ἡ σύνοδος. Ἠξίωσαν μὲν γάρ τινες, ὥς ἐνδεοῦς οὔσης τῆς

νὰ ἀποκηρύξουν τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, καὶ νὰ ἀποδεχθῶν τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὡμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν ὑπὸ τῶν ἀγίων Πατέρων, νὰ ἀποκηρύξουν δὲ ἀκόμη καὶ αὐτοὺς ποὺ λέγουν ὅτι εἶναι κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ διηρημένον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Χριστοῦ. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ νὰ ἀπομακρύνεται κανεὶς ἀπὸ τὴν βδελυρὰν αἵρεσιν τῶν Ἀρειανῶν, νὰ μὴ διαιρῇ τὴν ἁγίαν Τριάδα καὶ νὰ μὴ λέγῃ ὅτι κάτι ἀπ' αὐτὴν εἶναι κτίσμα. Διότι αὐτοὶ ποὺ προσποιοῦνται ὅτι λέγουν μὲ λόγια τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὡμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν, τολμοῦν ὅμως νὰ βλασφημοῦν κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δὲν κάνουν τίποτε περισσότερον, παρὰ νὰ ἀρνοῦνται μὲ τὰ λόγια τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, μὲ τὴν σκέψιν ὅμως νὰ τὴν παραδέχονται. Νὰ ἀποκηρύσσεται δὲ ὑφ' ὅλων ἡ ἀσέβεια τοῦ Σαβελλίου καὶ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, καὶ ἡ μανία τοῦ Οὐαλεντίνου καὶ τοῦ Βασιλείδου, καὶ ἡ παραφροσύνη τῶν Μανιχαίων. Ἐὰν αὐτὰ γίνουν ἔτσι, κάθε κακὴ ὑποψία ἀπὸ οἷονδήποτε θὰ ἀπογυμνωθῇ καὶ μόνον ἡ πίστις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας θὰ ἀποδειχθῇ καθαρὰ.

4. Δὲν νομίζομεν ὅτι ἀγνοεῖ κανεὶς ἀπὸ σᾶς ἡ ὁποιοσδήποτε ἄλλος, ὅτι καὶ ἡμεῖς, καὶ ὅσοι κοινωνοῦν πάντοτε μὲ ἡμᾶς, ἔχομεν αὐτὴν τὴν πίστιν. Ἐπειδὴ δὲ χαιρόμεθα δι' ὅσους θέλουν νὰ συνενωθῶν, δι' ὅλους βεβαίως, ἰδιαιτέρως ὅμως δι' ἐκείνους ποὺ συνάγονται εἰς τὴν Παλαιὰν πόλιν καὶ ἐδοξάσαμεν πάρα πολὺ τὸν Κύριον ὅπως δι' ὅλα, καὶ διὰ τὴν καλὴν τῶν πρόθεσιν, σᾶς παρακαλοῦμεν δι' αὐτὰ τὰ πράγματα νὰ ἔχετε ὁμόνοιαν μὲ αὐτούς, καὶ νὰ μὴ ἀπαιτῇτε τίποτε περισσότερον ἀπ' αὐτά, ὅπως προείπαμεν, οὔτε ἀπ' αὐτοὺς ποὺ συνάγονται εἰς τὴν Παλαιάν, οὔτε ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Παυλίνου, οὔτε νὰ προβάλλετε τίποτε περισσότερον ἀπὸ ὅσα ἐθεσπίσθησαν εἰς τὴν Νίκαιαν.

5. Καὶ τὸ γραπτὸν δε μήνυμα ποὺ διαδίδεται ἀπὸ μερικοὺς, ὅτι δῆθεν συνετάχθη εἰς τὴν σύνοδον τῆς Σαρδικῆς περὶ πίστεως, νὰ τὸ ἐμποδίζετε, ὥστε νὰ μὴ διαβάζεται καθόλου οὔτε νὰ ἀναφέρεται, διότι ἡ σύνοδος δὲν ὥρισε κάτι τέτοιο. Ἐζήτησαν βέβαια μερικοί, ἐπειδὴ δῆθεν ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας ἦταν ἐλλιπής, νὰ γράψουν περὶ πίστεως, καὶ τὸ ἐπεχείρησαν βέβαια μὲ θράσος.

κατὰ Νίκαιαν συνόδου, γράψαι περὶ πίστεως, καὶ ἐπεχειρήσάν γε προπετῶς, ἡ δὲ ἁγία σύνοδος ἡ ἐν Σαρδικῇ συναχθεῖσα ἡγανάκτησε, καὶ ὥρισε μηδὲν ἔτι περὶ πίστεως γράφεσθαι, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τῇ ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθείσῃ πίστει διὰ τὸ
 5 μηδὲν αὐτῇ λείπειν, ἀλλὰ πλήρη εὐσεβείας εἶναι, καὶ ὅτι μὴ δεῖν δευτέραν ἐκτίθεσθαι πίστιν, ἵνα μὴ ἡ ἐν Νικαίᾳ γραφεῖσα ὡς ἀτελὴς οὕσα νομισθῇ, καὶ πρόφασις δοθῇ τοῖς ἐθέλουσι πολλάκις γράφειν καὶ ὀρίζειν περὶ πίστεως. "Οθεν καὶ τοῦτό τις ἢ ἕτερον προβάλληται, παύετε τοὺς τοιούτους, καὶ μάλλον εἰρηνεύειν αὐ-
 10 τοὺς πείθετε· καὶ γὰρ οὐδὲν πλέον συνείδομεν ἐν τούτοις ἢ φιλονεικίαν μόνην.

Οὗς γὰρ ἐμέμφοντό τινες ὡς τρεῖς λέγοντας ὑποστάσεις, διὰ τὸ ἀγράφους καὶ ὑπόπτους αὐτόθεν εἶναι τὰς λέξεις, ἡξιώσαμεν μὲν μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν πλὴν τῆς κατὰ Νίκαιαν ὁμολο-
 15 γίας, ἀνεκρίναμεν δὲ ὅμως τούτους διὰ τὴν φιλονεικίαν, μὴ ἄρ' ὡς οἱ Ἀρειομανῖται λέγουσιν ἀπηλλοτριωμένας καὶ ἀπεξενωμένας, ἀλλοτριουσίους τε ἀλλήλων, καὶ ἐκάστην καθ' ἑαυτὴν ὑπόστα-σιν διηρημένην, ὡς ἔστι τὰ τε ἄλλα κτίσματα, καὶ οἱ ἐξ ἀνθρώπων γεννώμενοι· ἢ ὥσπερ διαφόρους οὐσίας, ὥσπερ ἐστὶ χρυ-
 20 σός, ἢ ἄργυρος, ἢ χαλκός, οὕτω καὶ αὐτοὶ λέγωσιν· ἢ ὡς ἄλλοι αἵρετικοὶ τρεῖς ἀρχὰς καὶ τρεῖς θεοὺς λέγουσιν, οὕτω καὶ οὗτοι φρονοῦντες, τρεῖς ὑποστάσεις λέγωσι; Διεβεβαιώσαντο μήτε λέγειν, μήτε πεφρονηκέναι ποτὲ οὕτως. Ἐρωτῶντων δὲ ἡμῶν αὐτούς· πῶς οὖν ταῦτα λέγετε; "Η διὰ τί δὲ ὅλως τοιαύταις χρῆσθαι
 25 λέξεσιν; Ἀπεκρίναντο, διὰ τὸ εἰς ἁγίαν Τριάδα πιστεύειν, οὐκ ὀνόματι Τριάδι μόνον, ἀλλ' ἀληθῶς οὕσαν καὶ ὑφεστῶσαν, Πατέρα τε ἀληθῶς ὄντα καὶ ὑφεστῶτα, καὶ Υἱὸν ἀληθῶς ἐνούσιον ὄντα καὶ ὑφεστῶτα, καὶ Πνεῦμα ἅγιον ὑφεστῶς καὶ ὑπάρχον οἶδαμεν, μήτε δὲ εἰρηκέναι τρεῖς θεοὺς ἢ τρεῖς ἀρχὰς, μήθ' ὅλως

Ἡ ἁγία σύνοδος ὁμως ἡ συνελθούσα εἰς Σαρδικὴν ἡγανάκτησε καὶ ὥρισε νὰ μὴ γράφεται πλέον τίποτε περὶ πίστεως, ἀλλὰ νὰ ἀρκούμεθα εἰς τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὡμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν παρὰ τῶν Πατέρων, διότι δὲν τῆς λείπει τίποτε, ἀλλ' εἶναι πλήρης εὐσεβείας, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ διατυπώνεται δευτέρα πίστις, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι αὐτὴ ποὺ διετυπώθη εἰς τὴν Νίκαιαν εἶναι ἀτελής, καὶ δοθῇ ἔτσι ἀφορμὴ εἰς αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ γράφουν πολλὰς φορὲς καὶ νὰ ἐκθέτουν ὅρους περὶ πίστεως. Ὡστε λοιπὸν καὶ ἂν κανεῖς παρουσιάσῃ αὐτὸ ἢ κάτι ἄλλο, νὰ τοὺς σταματᾶτε καὶ νὰ προσπαθῆτε νὰ τοὺς πείσετε νὰ συμμορφωθοῦν, διότι ἡμεῖς δὲν διαβλέπομεν εἰς αὐτὰ τίποτε περισσότερον ἀπὸ φιλονεικίαν.

Διότι ἐκεῖ εἰς τὴν σύνοδον ἐζητήσαμεν ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐκατηγοροῦντο ἀπὸ μερικοῦς, ὅτι ἀναφέρουν τρεῖς ὑποστάσεις, ἐπειδὴ αἱ λέξεις αὐταὶ εἶναι ἄγραφοι καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὑποπτοι, νὰ μὴ ἐπιζητοῦν τίποτε περισσότερον ἐκτὸς τῆς ὁμολογίας πίστεως τῆς Νικαίας, τοὺς ἀνεκρίναμεν ὁμως κιόλας διὰ τὴν φιλονεικίαν, μὴ τυχὸν ὅπως οἱ Ἀρειομανῖται ἐννοοῦν τὰς ὑποστάσεις διαφοροποιημένας καὶ ἀποξενωμένας, καὶ ὅτι ἔχουν διαφορετικὰς οὐσίας μεταξὺ των, καὶ κάθε μίαν ἀπ' αὐτὰς διηρημένην καθ' ἑαυτήν, ὅπως εἶναι καὶ τὰ ἄλλα κτίσματα καὶ ὅσοι γεννῶνται ἐξ ἀνθρώπων, ἢ μήπως τὰς ἐννοοῦν ὡς διαφορετικὰς οὐσίας, ὅπως εἶναι ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ἄργυρος ἢ ὁ χαλκός, ἢ μήπως, ὅπως ἄλλοι αἰρετικοὶ λέγουν τρεῖς ἀρχὰς καὶ τρεῖς θεοὺς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον σκεπτόμενοι καὶ αὐτοὶ λέγουν τρεῖς ὑποστάσεις; Διεβεβαίωσαν ὅτι οὔτε λέγουν, οὔτε ἔχουν σκεφθῇ ποτὲ κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν. Ὅταν δὲ τοῦ ἐρωτήσαμεν. Μὲ ποίαν ἐννοίαν λέγετε αὐτά; ἢ διατὶ χρησιμοποιεῖτε τοιαύτας λέξεις; Ἀπήντησαν. Διότι πιστεύομεν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα, ὅχι μόνον κατ' ὄνομα Τριάδα, ἀλλὰ πραγματικὰ ὑπάρχουσιν καὶ μὲ πραγματικὴν ὑπαρξιν, καὶ ἀναγνωρίζομεν Πατέρα πραγματικὰ ὑπάρχοντα μὲ προσωπικὴν ὑπαρξιν, καὶ Υἱὸν πραγματικὸν καὶ μὲ προσωπικὴν ὑπαρξιν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ὑπάρχον μὲ προσωπικὴν ὑπαρξιν. Καὶ εἶπαν ἀκόμη ὅτι δὲν λέγουν τρεῖς θεοὺς

ἀνέχεσθαι τῶν τοῦτο λεγόντων, ἣ φρονούντων· ἀλλ' εἰδέναι ἁγίαν
 μὲν Τριάδα, μίαν δὲ θεότητα καὶ μίαν ἀρχήν, καὶ Υἱὸν μὲν ὁμοού-
 σιον τῷ Πατρὶ, ὡς εἶπον οἱ Πατέρες, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα, οὐ
 κτίσμα, οὐδὲ ξένον, ἀλλ' ἴδιον καὶ ἀδιαίρετον τῆς οὐσίας τοῦ
 5 Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς.

6. Ἀποδεξάμενοι δὲ τούτων τὴν ἐρμηνείαν τῶν λέξεων καὶ
 τὴν ἀπολογία, ἀνεκρίναμεν τοὺς αἰτιαθέντας παρὰ τούτων, ὡς
 λέγοντας μίαν ὑπόστασιν, μὴ ἄρα ὡς Σαβέλλιος φρονεῖ, οὕτω καὶ
 οὗτοι λέγουσι ἐπὶ ἀναιρέσει τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἣ
 10 ὡς ἀνουσίου ὄντος τοῦ Υἱοῦ, ἣ ἀνυποστάτου τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
 τος; Οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ διεβεβαιώσαντο μήτε τοῦτο λέγειν, μήτε
 οὕτω πεφρονηκέναι πώποτε· ἀλλ' ὑπόστασιν μὲν λέγομεν, ἡγού-
 μενοι ταῦτόν εἶναι εἰπεῖν ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν, μίαν δὲ φρονου-
 μεν, διὰ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Υἱόν, καὶ διὰ τὴν
 15 ταυτότητα τῆς φύσεως· μίαν γὰρ θεότητα καὶ μίαν εἶναι τὴν ταύ-
 της φύσιν πιστεύομεν, καὶ οὐκ ἄλλην μὲν τὴν τοῦ Πατρὸς, ξέ-
 νην δὲ τούτου τὴν τοῦ Υἱοῦ καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμέ-
 λει κακεῖ οἱ αἰτιαθέντες ὡς εἰρηκότες τρεῖς ὑποστάσεις συνετί-
 θεντο τούτοις· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ εἰρηκότες μίαν οὐσίαν τὰ ἐκείνων
 20 ὥσπερ ἡρμήνευσαν καὶ ὡμολόγουν, καὶ ἀνεθεματίζετο παρ' ἀμ-
 φοτέρων τῶν μερῶν Ἀρειὸς τε ὡς χριστομάχος, καὶ Σαβέλ-
 λιος καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ὡς ἀσεβεῖς καὶ Οὐαλεντίνος καὶ
 Βασιλείδης ὡς ἀλλότριαι τῆς ἀληθείας, Μανιχαῖος δὲ ὡς ἐφεν-
 ρετῆς κακῶν· πάντες τε τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, καὶ μετὰ τὰς τοιαύ-
 25 τας ἐρμηνείας, ὁμοῦ συντίθενται τῶν τοιούτων λέξεων βελτίονα
 καὶ ἀκριβεστέραν εἶναι τὴν ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμο-
 λογηθεῖσαν πίστιν, καὶ τοῦ λοιποῦ τοῖς ταύτης ἀρκεῖσθαι μᾶλ-
 λον καὶ χρᾶσθαι ῥήμασιν.

7. Ἀλλὰ καὶ τὸ περὶ τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας τοῦ Σω-

ἢ τρεῖς ἀρχάς, καὶ ὅτι δὲν ἀνέχονται καθόλου αὐτοὺς ποὺ λέγουν ἢ πιστεύουν τοῦτο, ἀλλ' ὅτι γνωρίζουν μὲν ἁγίαν Τριάδα, μίαν ὁμως θεότητα καὶ μίαν ἀρχήν, καὶ Υἱὸν μὲν ὁμοούσιον πρὸς τὸν Πατέρα, ὅπως εἶπαν οἱ Πατέρες, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅχι κτίσμα, οὔτε ξένον, ἀλλ' ἀνῆκον εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς καὶ ἀδιαίρετον ἐξ αὐτῆς.

6. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐδέχθημεν τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν τῶν λέξεων, καὶ τὴν ἀπολογίαν των, ἀνεκρίναμεν καὶ αὐτοὺς εἰς τοὺς ὁποίους ἀπέδωσαν τὰς κατηγορίας, ὅτι λέγουν μίαν ὑπόστασιν, μήπως, ὅπως πιστεύει ὁ Σαβέλλιος, τὸ ἴδιον ἐννοοῦν καὶ αὐτοὶ διὰ νὰ καθαιρέσουν τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἢ νὰ ἀποδείξουν χωρὶς οὐσίαν τὸν Υἱὸν ἢ ἀνύπαρκτον τὸ ἅγιον Πνεῦμα; Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν διαβεβαίωσαν ὅτι οὔτε τοῦτο λέγομεν, οὔτε ἐπιστεύσαμεν ποτὲ κάτι τέτοιο, ἀλλὰ λέγομεν ὑπόστασιν, διότι θεωροῦμεν ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον νὰ εἴπωμεν ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν, μίαν δὲ ὑπόστασιν πιστεύομεν, διότι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, καὶ διότι ἡ φύσις εἶναι ἡ αὐτή. Μίαν λοιπὸν θεότητα πιστεύομεν, καὶ ὅτι ἡ φύσις αὐτῆς εἶναι μία, καὶ δὲν εἶναι ἄλλη ἡ φύσις τοῦ Πατρὸς, ξένη δὲ ἀπὸ τὸν Πατέρα ἡ φύσις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔτσι καὶ ἐκεῖ οἱ κατηγορηθέντες ὅτι ἔλεγαν τρεῖς ὑποστάσεις συνεφώνησαν μὲ αὐτούς, καὶ αὐτοὶ πάλιν ποὺ ἔλεγαν μίαν οὐσίαν ἦταν ὥσάν νὰ ἐρμήνευσαν τὴν πίστιν ἐκείνων καὶ παρεδέχθησαν αὐτήν, καὶ ἀπεκηρύσσετο καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ὁ Ἄρειος ὡς χριστομάχος, καὶ ὁ Σαβέλλιος καὶ ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ὡς ἀσεβεῖς, καὶ ὁ Οὐαλεντίνος καὶ ὁ Βασιλείδης ὡς ξένοι ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ὁ δὲ Μανιχαῖος ὡς ἐφευρετὴς κακῶν. Καὶ ὅλοι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὰς τὰς ἐξηγήσεις, συνεφώνησαν μαζί, ὅτι ἡ ὁμολογηθεῖσα παρὰ τῶν Πατέρων εἰς τὴν Νίκαιαν πίστις εἶναι καλυτέρα καὶ ἀκριβεστέρα ἀπ' αὐτὰ τὰ λόγια καὶ ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ἀρκοῦνται περισσότερον εἰς τὰ λόγια αὐτῆς, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ χρησιμοποιοῦν.

7. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ζήτημα τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας τοῦ

τῆρος, ἐπειδὴ καὶ περὶ τούτου ἐδόκουν φιλονεικεῖν τινες πρὸς
 ἀλλήλους, ἀνεκρίναμεν καὶ τούτους κἀκεῖνους· καὶ ἅπερ ὠμολό-
 γουν οὗτοι, συνετίθεντο κἀκεῖνοι, ὅτι οὐχ ὥς εἰς τοὺς προφήτας
 «ἐγένετο ὁ Λόγος Κυρίου», οὕτω καὶ εἰς ἅγιον ἄνθρωπον ἐνεδή-
 5 μησεν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Λόγος σὰρξ ἐγέ-
 νετο· καὶ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἔλαβε δούλου μορφήν, ἐκ τε
 τῆς Μαρίας τὸ κατὰ σάρκα γεγένηται ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς, καὶ
 οὕτω τελείως καὶ ὁλοκλήρως τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐλευθερούμε-
 νον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐν αὐτῷ καὶ ζωοποιούμενον ἐκ τῶν νεκρῶν,
 10 εἰσάγεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁμολογοῦν γὰρ καὶ
 τοῦτο, ὅτι οὐ σῶμα ἄψυχον οὐδ' ἀναίσθητον οὐδ' ἀνόητον εἶ-
 χεν ὁ Σωτὴρ. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν τοῦ Κυρίου δι' ἡμᾶς ἀνθρώπου
 γενομένον, ἀνόητον εἶναι τὸ σῶμα αὐτοῦ, οὐδὲ σώματος μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ψυχῆς ἐν αὐτῷ τῷ Λόγῳ σωτηρία γέγονεν· Υἱὸς τε ὢν
 15 ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ, γέγονε καὶ υἱὸς ἀνθρώπου· καὶ μονογενὴς ὢν
 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γέγονεν ὁ αὐτὸς καὶ πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀ-
 δελφοῖς. Διὸ οὕθ' ἕτερος μὲν ἦν ὁ πρὸ τοῦ Ἀβραάμ Υἱὸς τοῦ Θε-
 οῦ, ἕτερος δὲ ὁ μετὰ Ἀβραάμ· οὐδ' ἕτερος μὲν ἦν ὁ τὸν Λάζα-
 ρον ἐγείρας, ἕτερος δὲ ὁ πνιθανόμενος περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ αὐτὸς
 20 ἦν ἀνθρωπίνως μὲν λέγων, «Ποῦ Λάζαρος κεῖται;», θεϊκῶς δὲ
 τοῦτον ἀνεγείρων· ὁ αὐτὸς δὲ ἦν σωματικῶς μὲν ὡς ἄνθρωπος
 πτύων, θεϊκῶς δὲ ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀνοίγων τοὺς ὀφθαλμοὺς
 τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ· καὶ σαρκὶ μὲν πάσχων, ὡς εἶπεν ὁ Πέ-
 τρος, θεϊκῶς δὲ ἀνοίγων τὰ μνήματα καὶ ἀνεγείρων τοὺς νεκρούς.
 25 Ἐξ ὧν καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ οὕτω νοοῦντες, τὸ αὐτὸ
 φρονεῖν περὶ τῆς σαρκώσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου
 διαβεβαιώσαντο.

Σωτήρης, ἐπειδὴ καὶ διὰ τοῦτο ἐφαίνετο ὅτι ἐφιλονεικοῦσαν μερικοί μεταξύ των, ἀνεκρίναμεν καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δέ. Καὶ ὅσα παρεδέχοντο οἱ μὲν ἐσυμφωνοῦσαν καὶ οἱ δέ, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἦλθεν ὁ Λόγος εἰς κάποιον ἅγιον ἄνθρωπον, ὅταν συνεπληρώθη ὁ καιρὸς κατὰ τὸν τρόπον ποὺ λέγουν οἱ προφῆται «ἐγένετο ὁ Λόγος Κυρίου» ¹, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ἐγινε σὰρξ, καὶ ἐνῶ εἶχε μορφήν Θεοῦ, ἔλαβε μορφήν δούλου, καὶ ἐγινεν ἄνθρωπος κατὰ σάρκα πρὸς χάριν μας ἐκ τῆς Μαρίας, καὶ ἔτσι ἐν τῷ προσώπῳ του ἐλευθερούμενον τελείως ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ζωοποιούμενον ἐκ τῶν νεκρῶν, εἰσάγεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Παρεδέχοντο λοιπὸν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Σωτὴρ δὲν εἶχε σῶμα ἄψυχον, οὔτε ἀναίσθητον, οὔτε χωρὶς νοῦν. Διότι δὲν ἦταν δυνατὸν, ἀφοῦ ὁ Κύριος ἐγινεν ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς, νὰ εἶναι τὸ σῶμα του χωρὶς νοῦν, καὶ οὔτε μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς ἡ σωτηρία ἐπετεύχθη εἰς αὐτὸν τὸν Λόγον. Καὶ ἐνῶ ἦταν ἀληθινὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐγινε καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, καὶ ἐνῶ ἦταν μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἴδιος ἐγινε καὶ πρωτότοκος εἰς πολλοὺς ἀδελφούς. Διὰ τοῦτο δὲν ἦταν ἄλλος μὲν ὁ πρὸ τοῦ Ἀβραάμ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἄλλος δὲ μετὰ τὸν Ἀβραάμ, οὔτε ἦταν ἄλλος ἐκεῖνος ποὺ ἀνέστησε τὸν Λάζαρον καὶ ἄλλος αὐτὸς ποὺ ἐζητοῦσε νὰ πληροφορηθῇ δι' αὐτόν. Ἀλλ' ἦταν ὁ ἴδιος ποὺ ἔλεγε κατ' ἄνθρωπον μὲν «Ποῦ κεῖται ὁ Λάζαρος» ² ὡς Θεὸς δὲ ἀνέστησεν αὐτόν. Ἦταν δὲ πάλιν ὁ ἴδιος ποὺ σωματικῶς μὲν ὡς ἄνθρωπος ἔπτυσεν, θεϊκῶς δὲ ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἥνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ. Καὶ ὁ ἴδιος μὲ τὴν σάρκα μὲν, ὅπως εἶπεν ὁ Πέτρος ³, ἔπαθε, θεϊκῶς δὲ ἥνοιξε τὰ μνήματα, καὶ ἀνέστησε τοὺς νεκρούς. Ἐκ τούτων καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τοῦ Εὐαγγελίου νοοῦντες κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, διεβεβαίωσαν ὅτι τὸ ἴδιο πιστεύουν περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου.

2. Πρβλ. Ἰω. 11, 34.

3. Πρβλ. Α' Πέτρ. 4, 1.

8. Τούτων τοίνυν οὕτως ὁμολογηθέντων, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς τοὺς μὲν οὕτως ὁμολογοῦντας καὶ ἐρμηνεύοντας οὕτω τὰς λέξεις, ἃς λέγουσι, μὴ κατακρίνετε προπετῶς μηδὲ ἀποβάλλετε, ἀλλὰ μᾶλλον εἰρηνεύοντας καὶ ἀπολογουμένους προσλαμβάνετε·
 5 σθε· τοὺς δὲ μὴ βουλομένους οὕτως ὁμολογεῖν καὶ διερμηνεύειν τὰς λέξεις, τούτους κωλύετε καὶ ἐντρέπετε ὡς ὑπόπτους τῷ φρονήματι. Τούτων τε μὴ ἀνεχόμενοι συμβουλευέτε καὶ αἰετῶν τοῖς ὀρθῶς ἐρμηνεύουσίν τε καὶ φρονοῦσιν μηδὲν πλέον ἀλλήλους ἀνακρίνειν μηδὲ λογομαχεῖν ἐπ' οὐδὲν χρήσιμον, μήτε ταῖς τοι-
 10 αῦταις λέξεσι διαμάχεσθαι, ἀλλὰ τῷ φρονήματι τῆς εὐσεβείας συμφωνεῖν. Οἱ γὰρ μὴ οὕτω διανοούμενοι, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τοῖς τοιούτοις λεξειδίῳις φιλονεικοῦντες, καὶ παρὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ γρα-
 φείτω ζητοῦντες, οὐδὲν ἕτερον ποιοῦσιν ἢ «ποτίζουσιν ἀνατρο-
 πὴν θολερὰν τὸν πλησίον», ὡς φθονοῦντες τὴν εἰρήνην καὶ ἀγα-
 15 πῶντες τὰ σχίσματα. Ἄλλ' ὑμεῖς, ὡς ἀγαθοὶ ἄνθρωποι καὶ πι-
 στοὶ δοῦλοι καὶ οἰκονόμοι τοῦ Κυρίου, τὰ μὲν σκανδαλίζοντα καὶ ξενίζοντα παύετε καὶ κωλύετε, πάντων δὲ μᾶλλον προκρίνε-
 τε τὴν τοιαύτην εἰρήνην, οὔσης ὑγιαίνουσας πίστεως· ἴσως ὁ Κύ-
 ριος ἐλεήσει ἡμᾶς, καὶ συνάψει τὰ διηρημένα, καὶ γενομένης μιᾶς
 20 ποίμνης, πάλιν πάντες ἓνα ἔχομεν καθηγεμόνα, τὸν Κύριον ἡ-
 μῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

9. Ταῦτα ἡμεῖς μὲν, εἰ καὶ μηδὲν πλέον ἔδει ζητεῖν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, μηδὲ ἀνέχεσθαι τῶν ἐκ φιλονεικίας ῥημάτων, ἀλλὰ γε διὰ τὴν εἰρήνην καὶ ἕνεκα τοῦ μὴ ἀποβάλλειν τοὺς ὀρθῶς
 25 πιστεύειν ἐθέλοντας, ἀνεκρίναμεν, καὶ ἅπερ ὁμολόγησαν συντό-
 μως ὑπηγορεύσαμεν οἱ περιλειφθέντες ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, κοι-
 νῇ μετὰ τῶν συλλειτουργῶν ἡμῶν Ἀστερίου καὶ Εὐσεβίου· οἱ γὰρ πλεῖστοι ἐξ ἡμῶν ἀπεδήμησαν εἰς τὰς παροικίας ἐαυτῶν.

8. Ἀφοῦ λοιπὸν παραδεχθοῦν αὐτὰ ἔτσι, σᾶς παρακαλοῦμεν, ὅσους μὲν ὁμολογοῦν αὐτὰ καὶ ἐξηγοῦν τὰς λέξεις ποὺ ἀναφέρουν κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, μὴ βιάζεσθε νὰ τοὺς κατακρίνετε, οὔτε νὰ τοὺς διώχνετε, ἀλλὰ καλύτερα, ἀφοῦ θέλουν νὰ εἰρηνεύσουν καὶ ἀπολογηθοῦν, νὰ τοὺς δέχεσθε, ἐκείνους δὲ ποὺ δὲν θέλουν νὰ παραδεχθοῦν καὶ νὰ ἐρμηνεύσουν μὲ τὸν τρόπον αὐτόν τὰς λέξεις, αὐτοὺς νὰ τοὺς ἐμποδίζετε καὶ νὰ τοὺς ἀποκρούετε ὥσάν ὑπόπτους εἰς τὴν πίστιν. Καὶ μὴ ἀνεχόμενοι αὐτοὺς, νὰ συμβουλευέτε ὅσους ἐρμηνεύουν καὶ πιστεύουν ὀρθῶς νὰ μὴ ἀνακρίνουν πλέον ὃ ἓνας τὸν ἄλλον, οὔτε νὰ λογομαχοῦν δι' ὃ, τιδήποτε τὸ χρήσιμον, οὔτε νὰ συζητοῦν ἐπιμόνως διὰ τὰς λέξεις αὐτάς, ἀλλὰ νὰ συμφωνοῦν εἰς τὴν εὐσεβῇ πίστιν. Διότι αὐτοὶ ποὺ δὲν σκέπτονται κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, ἀλλὰ φιλονεικοῦν μόνον διὰ τὰ λεξείδια αὐτά, καὶ ἀναζητοῦν κάτι ἄλλο πέραν αὐτῶν ποὺ ἐγράφησαν εἰς τὴν Νίκαιαν, δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο παρὰ «ποτίζουν τὸν συνάνθρωπόν τους μὲ ποτὸν ποὺ τοὺς θολώνει τὸ μυαλό» ¹ ἐπειδὴ μισοῦν τὴν εἰρήνην καὶ ἀγαποῦν τὰ σχίσματα. Ἀλλὰ σεῖς, ποὺ εἴσθε καλοὶ ἄνθρωποι καὶ πιστοὶ δοῦλοι, καὶ οἰκονόμοι τοῦ Κυρίου, ὅσα μὲν προκαλοῦν σκάνδαλον καὶ παραξενεύουν νὰ τὰ σταματᾶτε καὶ νὰ τὰ ἐμποδίζετε, νὰ προτιμᾶτε δὲ περισσότερον ἀπὸ ὅλα, αὐτὴν τὴν εἰρήνην, ἀφοῦ θὰ ὑπάρχη ὑγιὲς πίστις. Καὶ ἔτσι ἴσως μᾶς ἐλέησῃ ὁ Κύριος καὶ συνενώσῃ τὰ διηρημένα, καὶ ἀφοῦ καταστῇ μία ποίμνη, θὰ ἔχωμεν πάλιν ἓνα ἀρχηγὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

9. Ἄν καὶ δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ζητοῦμεν τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, οὔτε νὰ ἀνεχώμεθα τοὺς ἐριστικούς λόγους, ὅμως χάριν τῆς εἰρήνης, καὶ διὰ νὰ μὴ διώκωνται αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ πιστεύουν ὀρθῶς, ἀνεκρίναμεν αὐτά, καὶ ὅσα ὡμολόγησαν, τὰ ὑπαγορεύσαμεν ἐν συντομίᾳ ἡμεῖς οἱ ὅποιοι παρεμείναμεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁμοῦ μετὰ τῶν συλλειτουργῶν μας Ἀστερίου καὶ Εὐσεβίου, διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἡμᾶς ἀνεχώρησαν διὰ τὰς ἐπαρχίας των. Σεῖς δὲ πάλιν ὅλοι μαζί, ἐκεῖ ποὺ συνηθίζετε νὰ συγκεντρώνεσθε, νὰ ἀναγνώ-

Ἑμεῖς δὲ πάλιν κοινῇ ἔνθα καὶ εἰώθατε συνάγεσθαι, ἀνάγνωτε ταῦτα, καὶ πάντας προσκαλέσασθαι καταξιώσατε. Δίκαιον γὰρ ἐκεῖ πρῶτον τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνωσθῆναι, καὶ τοὺς βουλομένους καὶ ἀντιποιοιμένους τῆς εἰρήνης συνάπτεσθαι· καὶ λοιπὸν
 5 συναφθέντων αὐτῶν, ἔνθα ἂν ἀρέσῃ πᾶσι τοῖς λαοῖς, παρούσης τῆς ὑμετέρας χρηστότητος, ἐκεῖ τὰς συνάξεις ἐπιτελεῖσθαι καὶ τὸν Κύριον κοινῇ παρὰ πάντων δοξάζεσθαι.

Προσαγορεύουσιν ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί. Ἐρρῶσθαι ὑμᾶς, καὶ μνημονεύειν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ εὐχομαι, Ἐγὼ τε Ἀθανά-
 10 σιος· ὁμοίως τε οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι οἱ συνελθόντες ὑπέγραψαν· καὶ οἱ ἀποσταλέντες δὲ παρὰ μὲν Λουκίφερος τοῦ ἐπισκόπου Σαρδίας νήσου, διάκονοι δύο, Ἐρέννιος καὶ Ἀγαπητός, παρὰ δὲ Παυλίου, Μάξιμος καὶ Καλήμερος καὶ αὐτοὶ διάκονοι. Παρῆσαν δὲ καὶ τινες Ἀπολλιναρίου τοῦ ἐπισκόπου μονάζοντες, παρ' αὐ-
 15 τοῦ εἰς τοῦτο πεμφθέντες.

10. Ἔστι δὲ ἕκαστος τῶν προκειμένων ἐπισκόπων, πρὸς οὓς ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη, Εὐσέβιος πόλεως Βιργίλλων τῆς Γαλ-
 λίας, Λουκίφερ τῆς Σαρδίας νήσου, Ἀστέριος Πετρῶν τῆς Ἀρα-
 βίας, Κυμάτιος Παλτοῦ Κοίλης Συρίας, Ἀνατόλιος Εὐλοίας.

20 Οἱ δὲ ἐπιστεῖλαντες ὃ τε πάπας Ἀθανάσιος καὶ οἱ παρατυ-
 χόντες σὺν αὐτῷ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, αὐτός τε Εὐσέβιος καὶ Ἀστέ-
 ριος· καὶ οἱ λοιποὶ Γάιος Παρατονίου τῆς ἔγγιστα Λιβύης, Ἀ-
 γαθὸς Φραγώνεως καὶ μέρους Ἐλεαρχίας τῆς Αἰγύπτου, Ἀμ-
 μώνιος Παχνεμούνεως καὶ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς Ἐλεαρχίας,
 25 Ἀγαθοδαίμων Σχεδίας καὶ Μενελαΐτου, Δρακόντιος Ἐρμου-
 πόλεως μικρᾶς, Ἀδελφίος Ὀνούφεως τῆς Λύχνων, Ἐρμίων
 Τάνεως, Μᾶρκος Ζύγκων τῆς ἔγγιστα Λιβύης, Θεόδωρος Ἀθρί-
 βεως, Ἀνδρέας Ἀρσενόιτου, Παφνούτιος Σάεως, Μᾶρκος Φί-
 λων, Ζώιλος Ἄνδρω, Μῆνας Ἀντίφρων.

30 Τούτοις καὶ Εὐσέβιος ὑπέγραψε Ῥωμαϊστί, ὧν ἡ ἐρμηνεία:

Ἐγὼ Εὐσέβιος ἐπίσκοπος κατὰ τὴν ἀκρίβειαν ὑμῶν τὴν
 παρ' ἐκατέρων τῶν μερῶν ὁμολογηθεῖσαν ἀλλήλοις συντιθεμέ-

σετε αὐτά, καὶ φροντίσατε νὰ προσκληθοῦν ἐκεῖ ὅλοι. Διότι δίκαιον εἶναι ἐκεῖ πρῶτον νὰ ἀναγνωσθῇ ἡ ἐπιστολὴ καὶ ἐκεῖ νὰ συνενώσετε μαζί σας ὅσους θέλουν καὶ ἐπιδιώκουν τὴν εἰρήνην. Καὶ ἀφοῦ λοιπὸν συνδεθοῦν καὶ αὐτοὶ μὲ σᾶς νὰ γίνωνται αἱ συνάξεις σας ἐκεῖ ποὺ ἀρέσει εἰς ὅλους, καὶ νὰ παρευρίσκεται ἐκεῖ καὶ ἡ χρηστότης σας, καὶ νὰ δοξάζεται ὁ Κύριος ὑφ' ὧν μαζί.

Σᾶς χαιρετοῦν οἱ ἀδελφοὶ ποὺ εὐρίσκονται μαζί μου. Εὐχομαι εἰς τὸν Κύριον νὰ ὑγιαίνετε καὶ νὰ μᾶς μνημονεύετε. Ἐγὼ ὁ Ἀθανάσιος καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι ποὺ συνῆλθαν ὑπεγράψαμεν· ὁμοίως καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι, δύο διάκονοι τοῦ Λουκίφερος, ἐπισκόπου τῆς νήσου Σαρδίας, Ἐρέννιος καὶ Ἀγαπητός, καὶ οἱ δύο διάκονοι τοῦ Παυλίνου Μάξιμος καὶ Καλήμερος. Παρευρέθησαν δὲ καὶ μερικοὶ μοναχοὶ ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀπολλιναρίου διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν.

10. Οἱ ἐπίσκοποι δὲ πρὸς τοὺς ὁποίους ἐγράφη ἡ ἐπιστολὴ ἓνας ἕκαστος εἶναι· ὁ Εὐσέβιος τῆς πόλεως Βιργίλλων τῆς Γαλλίας, ὁ Λουκίφερ τῆς νήσου Σαρδίας, ὁ Ἀστέριος Πετρῶν τῆς Ἀραβίας, ὁ Κυμάτιος Παλτοῦ Κοίλης Συρίας, ὁ Ἀνατόλιος Εὐλοίας.

Αὐτοὶ δὲ οἱ ὅποιοι ἔστειλαν τὴν ἐπιστολὴν ἦσαν ὁ πάπας Ἀθανάσιος, καὶ ὅσοι παρευρέθησαν μαζί μὲ αὐτὸν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ὁ ἴδιος Εὐσέβιος καὶ Ἀστέριος, καὶ οἱ ὑπόλοιποι, Γάϊος Παρατονίου κοντὰ εἰς τὴν Λιβύην, Ἀγαθὸς Φραγώνεως καὶ μέρους Ἐλεαρχίας τῆς Αἰγύπτου, Ἀμμόνιος Παχνεμούνεως καὶ τοῦ ὑπολοίπου μέρους τῆς Ἐλεαρχίας, Ἀγαθοδαίμων Σχεδίας καὶ Μενελαΐτου, Δρακόντιος τῆς μικρᾶς Ἑρμουπόλεως, Ἀδέλφιος Ὀνούφεως τῆς Λύχνων, Ἑρμίων Τάνεως, Μᾶρκος Ζύγρων κοντὰ εἰς τὴν Λιβύην, Θεόδωρος Ἀθρίβεως, Ἀνδρέας Ἀρσενοῖτου, Παφνούτιος Σάεως, Μᾶρκος Φίλων, Ζώιλος Ἀνδρου, Μηνᾶς Ἀντίφων.

Εἰς αὐτὰ ὑπέγραψε καὶ ὁ Εὐσέβιος Ρωμαῖστί, τῶν ὁποίων ἡ ἐρμηνεία εἶναι:

Ἐγὼ Εὐσέβιος ὁ ἐπίσκοπος συνεφώνησα μὲ τὴν ἰδικήν σας πίστιν περὶ τῶν ὑποστάσεων, ἡ ὁποία ἔγινε δεκτὴ καὶ ἀπὸ τὰ

νων περὶ τῶν ὑποστάσεων, καὶ αὐτὸς συγκατεθέμην· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, καὶ ἄνθρωπος γέγονεν, ἀναλαβὼν πάντα ἄνευ ἁμαρτίας, οἷος ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνέστηκε κατὰ τὸ τῆς ἐπιστο-
 5 λῆς ὕφος ἐπιστωσάμην. Καὶ ἐπειδὴ ἔξωθεν λέγεται τὸ τῆς Σαρ-
 δικῆς πιπτάκιον ἔνεκεν τοῦ μὴ παρὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν δοκεῖν
 ἐκτίθεσθαι, καὶ ἐγὼ συγκατατίθεμαι, ἵνα μὴ ἡ ἐν Νικαίᾳ πίστις
 διὰ τούτου ἐκκλείεσθαι δόξῃ, μήτε εἶναι προκομιστέον. Ἐρρῶ-
 σθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι.

10 Ἐγὼ Ἀστέριος συνενδοκῶ τοῖς προγεγραμμένοις καὶ ἐρ-
 ρῶσθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι.

11. Καὶ μετὰ τὸ ἀποσταλῆναι ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τὸν τό-
 μον τοῦτον, οὕτω παρὰ τῶν προειρημένων ὑπογεγραμμένον,
 μετὰ ταῦτα καὶ αὐτοὶ ὑπέγραψαν.

15 Ἐγὼ Παυλῖνος οὕτω φρονῶ, καθὼς παρέλαβον παρὰ τῶν
 Πατέρων· Ὅντα καὶ ὕφεστῶτα Πατέρα τέλειον καὶ ὕφεστῶτα
 Υἱὸν τέλειον καὶ ὕφεστηκὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τέλειον. Διὸ
 καὶ ἀποδέχομαι τὴν προγεγραμμένην ἐρμηνείαν περὶ τῶν τριῶν
 ὑποστάσεων καὶ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως, ἥτοι οὐσίας, καὶ τοὺς
 20 φρονοῦντας οὕτως. Εὐσεβὲς γάρ ἐστι φρονεῖν καὶ ὁμολογεῖν τὴν
 ἁγίαν Τριάδα ἐν μιᾷ θεότητι. Καὶ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως δὲ
 τῆς δι' ἡμᾶς γενομένης τοῦ Λόγου τοῦ Πατρὸς οὕτω φρονῶ, κα-
 θὼς γέγραπται, ὅτι, κατὰ τὸν Ἰωάννην «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο»·
 οὐ κατὰ τοὺς ἀσεβεστάτους τοὺς λέγοντας μεταβολὴν αὐτὸν πε-
 25 πονθέναι, ἀλλ' ὅτι ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς γέγονεν ἐκ τῆς ἁγίας Παρ-
 θένου Μαρίας καὶ ἁγίου Πνεύματος γεννηθείς. Οὔτε γὰρ ἄψυ-
 χον οὔτε ἀναίσθητον οὔτε ἀνόητον σῶμα εἶχεν ὁ Σωτὴρ, οὔτε
 γὰρ οἷόν τ' ἦν, τοῦ Κυρίου ἀνθρώπου δι' ἡμᾶς γενομένου, ἀνόη-
 τον εἶναι αὐτοῦ τὸ σῶμα. Ὅθεν ἀναθεματίζω τοὺς τὴν ἐν Νικαίᾳ

δύο μέρη, τὰ ὁποῖα συνηνώθησαν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλ' ἐκφράζω καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην μου εἰς τὴν ἐπιστολὴν διὰ τὸ ζήτημα τῆς σαρκώσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινε καὶ ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἔλαβεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὰ πάντα ἐκτὸς τῆς ἁμαρτίας, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε δημιουργηθῇ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος. Καὶ ἐπειδὴ τὸ πιττάκιον τῆς Σαρδικῆς λέγεται ὅτι προέρχεται ἀπ' ἐξω, ἐπειδὴ δὲν φαίνεται νὰ ἐκθέτῃ ἀκριβῶς τὴν πίστιν τῆς Νικαίας, συμφωνῶ καὶ ἐγὼ νὰ μὴ μειώνεται ἡ δόξα τῆς πίστεως τῆς Νικαίας με αὐτό, οὔτε νὰ προηγήται αὐτῆς τοῦτο. Εὐχομαι νὰ ὑγιαίνετε ἐν Κυρίῳ.

Ἐγὼ ὁ Ἀστέριος συμφωνῶ με αὐτὰ ποὺ γράφονται ἄνωτέρω καὶ εὐχομαι νὰ ὑγιαίνετε ἐν Κυρίῳ.

11. Καὶ ἀφοῦ ἀπεστάλη ὁ τόμος αὐτὸς ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπογεγραμμένος κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ὑπὸ τῶν προαναφερθέντων, ἀργότερα ὑπέγραψαν καὶ αὐτοί.

Ἐγὼ ὁ Παυλῖνος πιστεύω ἔτσι, ὅπως παρέλαβα ἀπὸ τοὺς Πατέρας· δηλαδὴ Πατέρα τέλειον ὑπάρχοντα προσωπικῶς, καὶ Υἱὸν τέλειον μέ προσωπικὴν ὕπαρξιν, καὶ τέλειον ἅγιον Πνεῦμα με προσωπικὴν ὕπαρξιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀποδέχομαι τὴν προαναφερθεῖσαν ἐρμηνείαν περὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων, καὶ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως, δηλαδὴ οὐσίας, καὶ ὅσους πιστεύουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Διότι εἶναι εὐσεβὲς νὰ πιστεύῃ κανεὶς καὶ νὰ ὁμολογῇ τὴν ἁγίαν Τριάδα ἐν μιᾷ θεότητι. Καὶ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως δὲ τοῦ Λόγου τοῦ Πατρός, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη πρὸς χάριν μας, πιστεύω ἔτσι, ὅπως ἔχει γραφῇ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, «ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα» καὶ ὄχι ὅπως πιστεύουν οἱ ἀσεβέστατοι, οἱ ὁποῖοι λέγουν ὅτι ἔπαθε μεταβολήν, ἀλλ' ὅτι ἔγινε πρὸς χάριν μας ἄνθρωπος, γεννηθεὶς ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Σωτὴρ δηλαδὴ δὲν εἶχε σῶμα χωρὶς ψυχὴν ἢ χωρὶς αἰσθήσεις ἢ χωρὶς νοῦν, διότι δὲν ἦταν καὶ δυνατόν, ἐνῷ ὁ Κύριος ἔγινεν ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς, νὰ εἶναι τὸ σῶμα του χωρὶς νοῦν. Διὰ τοῦτο ἀποκηρύσσω ὅσους ἄθετοῦν τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὡμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν, καὶ

ὁμολογηθεῖσαν πίστιν ἀθετοῦντας καὶ μὴ λέγοντας ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί. Ἀναθεματίζω δὲ τοὺς λέγοντας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίσμα δι' Υἱοῦ γεγονός. Ἔτι δὲ ἀναθεματίζω Σαβελλίου καὶ Φωτεινοῦ καὶ πᾶσαν αἵρεσιν στοιχῶν τῇ πίστει τῇ κατὰ Νίκαιαν καὶ πᾶσι τοῖς προγεγραμμένοις.

Ἐρρωσθαι ὑμᾶς εὐχομαι ἐγὼ Καρτέριος.

Ἴσον ἐπιστολῆς Ἰωβιανοῦ βασιλέως, πεμφθείσης πρὸς Ἀθανάσιον, τὸν ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας

10 Τῷ θεοφιλεστάτῳ καὶ φίλῳ τοῦ Θεοῦ Ἀθανασίῳ Ἰωβιανός.

Τοῦ ἐπεικεστάτου σου βίου καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν τῶν ὁ-
λων ὁμοιώσεως καὶ τῆς πρὸς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν τὸν Χριστὸν δια-
θέσεως τὰ κατορθώματα ὑπερθανμάζοντες, ἀποδεχόμεθά σε,
ἐπίσκοπε τιμιώτατε· καὶ ὅτι μὲν πάντα πόνον καὶ τῶν διωκόν-
15 των τὸν φόβον οὐ κατέπτηξας, καὶ κινδύνους καὶ ξίφους ἀπειλὰς
ὥς σκύβαλα ἡγησάμενος, τῆς φίλης σοι ὀρθοδόξου πίστεως τοὺς
οἴακας κατέχων, ἕως τοῦ νῦν ὑπὲρ τῇ ἀληθείας ἀγωνίζῃ, ὑπο-
γραμμὸν δὲ τῷ λαῷ παντὶ τῶν πιστῶν, καὶ τύπον σεαυτὸν τῆς
ἀρετῆς προσφερόμενος διατελεῖς. Ἀνακτᾶταί σε τοίνυν ἡ ἡμετέ-
20 ρα βασιλεία, καὶ ἐπανελθεῖν βούλεται πρὸς τὴν τῆς σωτηρίας
διδασκαλίαν. Ἐπάνιθι τοίνυν εἰς τὰς ἀγίας Ἐκκλησίας καὶ ποί-
μαινε τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας πραότητος
προθύμως εὐχὰς ἀναπέμπετε εἰς Θεόν. Οἶδαμεν γὰρ ὅτι τῇ σῇ
ἰκεσίᾳ ἡμεῖς τε καὶ οἱ σὺν ἡμῖν τὰ Χριστιανῶν φρονοῦντες μεγά-
25 λην ἀντίληψιν σχοίημεν παρὰ τοῦ ὑπερέχοντος Θεοῦ.

δὲν δέχονται ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα. Ἀποκηρύσσω ἀκόμη ὅσους λέγουν ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι κτίσμα καὶ ἐγινε διὰ τοῦ Υἱοῦ. Ἀκόμη δὲ ἀποκηρύσσω τὴν αἵρεσιν τοῦ Σαβελλίου καὶ τοῦ Φωτεινοῦ καὶ ὅποιανδήποτε ἄλλην αἵρεσιν, ἀκολουθῶν τὴν πίστιν τῆς Νικαίας καὶ ὅλα τὰ προαναφερθέντα.

Εὐχομαι νὰ ὑγιαίνετε, ἐγὼ ὁ Καρτέριος.

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς Ἰωβιανοῦ βασιλέως, ἀποσταλείσης πρὸς Ἀθανάσιον, τὸν ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας

Πρὸς τὸν θεοφιλέστατον καὶ φίλον τοῦ Θεοῦ Ἀθανάσιον, Ἰωβιανός.

Ἐπειδὴ ὑπερθauμάζομεν τὰ κατορθώματα τοῦ τελείου βίου σου, καὶ τὴν ὁμοίωσίν σου πρὸς τὸν Θεὸν τῶν ὅλων, καὶ τὴν διάθεσίν σου πρὸς τὸν Σωτῆρα μας Χριστόν, σὲ δεχόμεθα τιμώτατε ἐπίσκοπε. Ἀκόμη δὲ διότι ἀγωνίζεσαι μέχρι σήμερον ὑπὲρ τῆς ἀληθείας χωρὶς νὰ σὲ πτοῇ ὅποιοσδήποτε κόπος ἢ φόβος ἔναντι τῶν διωκτῶν, θεωρῶντας ὡσὰν σκύβαλα τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ ξίφους, καὶ κρατῶντας τὸ τιμόνι τῆς φίλης πρὸς σέ ὀρθοδόξου πίστεως καὶ προσφέρεις διαρκῶς τὸν ἑαυτόν σου ὑπογραμμὸν καὶ παράδειγμα ἀρετῆς εἰς ὅλον τὸν λαὸν τῶν πιστῶν. Σὲ ἀποκαθιστᾷ λοιπὸν ἡ βασιλεία μου καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπανέλθῃς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς σωτηρίας. Ἐπᾶνελθε λοιπὸν εἰς τὰς ἀγίας Ἐκκλησίας, καὶ ποιίμαινε τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνάπτεμπε προθύμως τὰς εὐχὰς σου πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς πραότητός μας. Διότι γνωρίζομεν ὅτι μὲ τὴν ἰδικήν σου προσευχὴν θὰ τύχωμεν ἐκ μέρους τοῦ ὑπερτάτου Θεοῦ μεγάλης βοήθειας καὶ ἡμεῖς καὶ ὅσοι πιστεύουν μαζὶ μὲ ἡμᾶς τὴν πίστιν τῶν Χριστιανῶν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΙΩΒΙΑΝΟΝ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

1. Πρέπουσα θεοφιλεῖ βασιλεῖ φιλομαθῆς προαίρεσις καὶ
5 πόθος τῶν οὐρανίων· οὕτω γὰρ ἀληθῶς καὶ τὴν καρδίαν ἔξεις
ἐν χειρὶ Θεοῦ. Θελησάσης τοίνυν τῆς σῆς εὐσεβείας μαθεῖν παρ'
ἡμῶν τὴν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας πίστιν, εὐχαριστήσαντες
ἐπὶ τούτοις τῷ Κυρίῳ, ἐβουλευσάμεθα μᾶλλον πάντων τὴν παρὰ
τῶν Πατέρων ἐν Νικαίᾳ ὁμολογηθεῖσαν πίστιν ὑπομνησαί τὴν
10 σὴν εὐσέβειαν. Ταύτην γὰρ ἀθετήσαντές τινες, ἡμῖν μὲν ποικί-
λως ἐπεβούλευσαν, ὅτι μὴ ἐπειθόμεθα τῇ ἀρειανῇ αἰρέσει αἴ-
τιοι δὲ γεγόνασιν αἰρέσεως καὶ σχισμάτων τῇ Καθολικῇ Ἐκκλη-
σίᾳ. Ἡ μὲν γὰρ ἀληθὴς καὶ εὐσεβὴς εἰς τὸν Κύριον πίστις φανε-
ρὰ πᾶσι καθέστηκεν, ἐκ τῶν θείων Γραφῶν γνωσκομένη τε καὶ
15 ἀναγινωσκομένη. Ἐν ταύτῃ γὰρ καὶ οἱ ἅγιοι τελειωθέντες ἐμαρ-
τύρησαν καὶ νῦν ἀναλύσαντές εἰσιν ἐν Κυρίῳ· καὶ ἔμεινεν ἂν ἡ
πίστις ἀβλαβὴς διὰ παντός, εἰ μὴ πονηρία τινῶν αἵρετικῶν παρα-
ποιῆσαι ταύτην ἐτόλμησεν. Ἄρειος γάρ τις καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δια-
φθεῖραι ταύτην καὶ ἀσέβειαν κατ' αὐτῆς ἐπεισαγαγεῖν ἐπεχεί-
20 ρησαν, φάσκοντες ἐξ οὐκ ὄντων καὶ κτίσμα καὶ ποίημα καὶ τρε-
πτὸν εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Πολλοὺς δὲ τούτοις ἠπάτησαν τοῖς
λόγοις, ὥστε καὶ τοὺς δοκοῦντας εἶναι τι συναπαχθῆναι αὐτῶν
τῇ βλασφημίᾳ· καίτοι φθάσαντες μὲν οἱ ἅγιοι Πατέρες ἡμῶν

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΙΩΒΙΑΝΟΝ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

1. Ἀρμόζει εἰς θεοφιλῇ βασιλέα ἢ φιλομαθῆς προαίρεσις καὶ ὁ πόθος διὰ τὰ οὐράνια, διότι ἔτσι ἀκριβῶς θὰ εὕρεθῇ πραγματικὰ ἡ καρδιά σου εἰς τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ ¹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ εὐσέβειά σου ἠθέλησε νὰ μάθῃ ἀπὸ ἡμᾶς τὴν πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἠσυχαιστήσαμεν δι' αὐτὸ τὸν Κύριον, ἐσκέφθημεν, καλύτερα ἀπὸ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, νὰ ὑπενθυμίσωμεν εἰς τὴν εὐσέβειάν σου τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὡμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν. Διότι, ἐπειδὴ ἠθέτησαν αὐτὴν μερικοί, ἡμᾶς μὲν ὑπέσκαψαν μὲ διαφόρους τρόπους, διότι δὲν ὑπετάχθημεν εἰς τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, ἔγιναν δὲ αἵτιοι αἰρέσεως καὶ σχισμάτων εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἀληθὴς λοιπὸν καὶ εὐσεβὴς πρὸς τὸν Κύριον πίστις εἶναι φανερὰ εἰς ὅλους, διότι γνωρίζεται καὶ ἀναγινώσκεται ἐκ τῶν θείων Γραφῶν. Διότι μὲ αὐτὴν τὴν πίστιν καὶ οἱ ἅγιοι ἐτελειώθησαν καὶ ἐμαρτύρησαν, καὶ τῶρα μετὰ τὸν θάνατόν των εὐρίσκονται εἰς τὸν Κύριον, καὶ θὰ παρέμεινεν ἡ πίστις αὕτη διὰ παντὸς ἀβλαβής, ἐὰν δὲν ἐτολμοῦσεν ἡ πονηρία μερικῶν αἰρετικῶν νὰ τὴν παραποιήσῃ. Κάποιος Ἀρειὸς δηλαδὴ καὶ οἱ ὁπαδοί του ἐπεχείρησαν νὰ τὴν διαστρεβλώσουν, καὶ νὰ εἰσάγουν ἐναντίον τῆς ἀσέβειαν, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ προέρχεται ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα καὶ ὅτι εἶναι κτίσμα καὶ δημιουργημα καὶ μεταβλητός. Πολλοὺς δὲ ἐξηπάτησαν μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, ὥστε νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὴν βλασφημίαν των καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐφαίνοντο πῶς ᾔσαν κάτι, ἂν καὶ προηγουμένως, ὅπως

συνελθόντες, ὡς προείπομεν, κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ἀνε-
θεμάτισαν, τὴν δὲ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας πίστιν ὡμολόγησαν
ἐγγράφως, ὥστε, ταύτης πανταχοῦ κηρυττομένης, ἀποσβεσθῆ-
ναι τὴν ἀναφθεῖσαν αἵρεσιν παρὰ τῶν αἰρετικῶν.

5 Ἦν μὲν οὖν αὕτη πανταχοῦ κατὰ πᾶσαν Ἐκκλησίαν ἀδό-
λως γνωσκομένη τε καὶ κηρυττομένη· ἀλλ' ἐπειδὴ νῦν, τὴν ἀ-
ρειανὴν αἵρεσιν ἀνανεῶσαι βουλόμενοί τινες, ταύτην μὲν τὴν ἐν
Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν ἐτόλμησαν
ἀθετῆσαι, καὶ σχηματίζονται μὲν ὁμολογεῖν αὐτήν, ταῖς δὲ ἀ-
10 ληθείαις ἀρνοῦνται, παρερμηνεύοντες τὸ ὁμοούσιον, καὶ αὐτοὶ
βλασφημοῦντες εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν τῷ φάσκειν αὐτοὺς
κτίσμα εἶναι αὐτό, καὶ ποίημα διὰ τοῦ Υἱοῦ γεγενῆσθαι· ἀναγ-
καίως θεωρήσαντες τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης βλασφημίας βλάβην γι-
νομένην κατὰ τῶν λαῶν, ἐπιδοῦναι τῇ σῇ εὐλαβείᾳ τὴν ἐν Νικαίᾳ
15 ὁμολογηθεῖσαν πίστιν ἐσπουδάσαμεν, ἵνα γνῶ σου ἡ θεοσέβεια
ἃ μετὰ πάσης ἀκριβείας γέγραπται καὶ ὅσον πλανῶνται οἱ παρὰ
ταύτην διδάσκοντες.

2. Γίνωσκε γάρ, θεοφιλέστατε Αὔγουστε, ὅτι ταῦτα μὲν ἐξ
αἰῶνός ἐστι κηρυττόμενα, ταύτην δὲ οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες
20 ὡμολόγησαν Πατέρες καὶ ταύτη σύμφηφοι τυγχάνουσι πᾶσαι αἱ
πανταχοῦ κατὰ τόπον Ἐκκλησίαι, αἱ τε κατὰ τὴν Σπανίαν καὶ
Βρετανίαν καὶ Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας πάσης καὶ Δαλματίας.
Δακίας τε καὶ Μυσίας, Μακεδονίας καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος καὶ
κατὰ τὴν Ἀφρικὴν πᾶσαν καὶ Σαρδηνίαν καὶ Κύπρον καὶ Κρή-
25 την, Παμφυλίαν τε καὶ Λυκίαν καὶ Ἰσαυρίαν καὶ αἱ κατ' Αἴγυ-
πτον καὶ τὰς Λιβύας καὶ Πόντον καὶ Καππαδοκίαν καὶ αἱ πλη-
σίον ἡμῶν καὶ αἱ κατὰ ἀνατολὰς Ἐκκλησίαι, παρὲς ὀλίγων τῶν
τὰ Ἀρείου φρονούντων. Ἀπάντων γὰρ τῶν προειρημένων καὶ
πεῖρα ἐγνώκαμεν τὴν γνώμην καὶ γράμματα ἔχομεν. Καὶ οἶδας,

προανεφέραμεν, οἱ ἅγιοι Πατέρες μας συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ αὐτὴν μὲν ἀνεθεμάτισαν, τὴν δὲ πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὡμολόγησαν ἐγγράφως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ κηρύσσεται αὕτη πανταχοῦ, καὶ νὰ ἀφανισθῇ ἔτσι ἡ αἵρεσις ποὺ ἤναψεν ἀπὸ τοὺς αἵρετικούς.

Αὕτη λοιπὸν ἡ πίστις ἐγνωρίζετο καὶ ἐκηρύσσετο εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ ὅμως τώρα ἠθέλησαν μερικοὶ νὰ ἀνακινήσουν τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, αὐτὴν μὲ τὴν πίστιν ποὺ ὡμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν ἀπὸ τοὺς Πατέρας ἐτόλμησαν νὰ ἀθετήσουν, καὶ προσποιοῦνται μὲν ὅτι τὴν δέχονται ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα τὴν ἀρνοῦνται, διότι παρερμηνεύουν τὸ ὁμοούσιον, καὶ βλασφημοῦν κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅταν λέγουν ὅτι αὐτὸ εἶναι κτίσμα καὶ δημιούργημα ποὺ ἐγίνε διὰ τοῦ Υἱοῦ. Διὰ τοῦτο κατ' ἀνάγκην ἀφοῦ ἠρεύνησα τὴν ζημίαν ποὺ γίνεται εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἀπ' αὐτὴν τὴν βλασφημίαν, ἐφρόντισα νὰ ἐπιδώσω εἰς τὴν εὐλάβειάν σου τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὡμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν διὰ νὰ γνωρίσῃ ἡ θεοσέβειά σου αὐτὰ ποὺ ἐγράφησαν μὲ κάθε ἀκρίβειαν, καὶ πόσον πλανῶνται αὐτοὶ ποὺ διδάσκουν ἄλλην πίστιν ἐκτὸς αὐτῆς.

2. Διότι πρέπει νὰ γνωρίζῃς, θεοφιλέστατε Αὐγουστε, ὅτι αὐτὰ μὲν κηρύσσονται ἀπὸ αἰῶνας, αὐτὴν δὲ ὡμολόγησαν οἱ Πατέρες, οἱ ὅποιοι συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν, καὶ μὲ αὐτὴν εἶναι σύμφωνοι ὅλοι αἱ πανταχοῦ εὐρισκόμενοι τοπικαὶ Ἐκκλησίαι, καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Βρετανίαν καὶ τὴν Γαλίαν καὶ ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν καὶ Δαλματίαν καὶ Δακίαν καὶ Μυσίαν καὶ Μακεδονίαν καὶ ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ Σαρδηνίαν καὶ Κύπρον καὶ Κρήτην καὶ Παμφυλίαν καὶ Λυκίαν καὶ Ἰσαυρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην καὶ Πόντον καὶ Καππαδοκίαν, καὶ αἱ κοντιναὶ μας Ἐκκλησίαι καὶ αἱ ἀνατολικάι, ἐκτὸς ὀλίγων, αἱ ὁποῖαι πιστεύουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου. Διότι ὅλων τῶν προαναφερθεῖσῶν Ἐκκλησιῶν τὴν γνώμην τὴν γνωρίζομεν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως καὶ ἔχομεν καὶ γράμματα. Καὶ

ὁ θεοφιλέστατε Αὐγουστε, ὅτι, καὶ ὀλίγοι τινὲς ἀντιλέγωσι ταύ-
 τη τῇ πίστει, οὐ δύνανται πρόκριμα ποιεῖν, πάσης τῆς οἰκουμέ-
 νης τὴν ἀποστολικὴν πίστιν κρατούσης. Ἐκεῖνοι γὰρ πολλῶ χρό-
 νῳ βλαβέντες ἀπὸ τῆς ἀρειανῆς αἱρέσεως, φιλονεικότερον ἀνθί-
 5 στανται νῦν τῇ εὐσεβείᾳ. Καὶ ὑπὲρ τοῦ γινώσκειν τὴν σὴν εὐσέ-
 βειαν, καίτοι γινώσκουσιν, ὅμως ἐσπουδάσαμεν τὴν ἐν Νικαίᾳ
 πίστιν ὁμολογηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ὑποτάξαι. Ἔστι μὲν
 οὖν ἡ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθεῖσα πίστις ἐν Νικαίᾳ αὕτη.

3. Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, πάν-
 10 των ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς τὸν ἓνα Κύριον Ἰ-
 ησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς
 μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ,
 φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ
 ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε
 15 ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους
 καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα,
 ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ
 ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νε-
 κρούς· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τοὺς δὲ λέγοντας, Ἐν ποτε,
 20 ὅτε οὐκ ἦν, καί, Ἐπὶ γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι Ἐξ οὐκ ὄντων
 ἐγένετο, ἢ ἐξ ἐτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ
 κτιστόν, ἢ τρεπτόν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τούτους
 ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.

4. Ταύτῃ τῇ πίστει, Αὐγουστε, πάντας ἐπιμένειν ἀναγ-
 25 καῖον, ὡς θεία καὶ ἀποστολικὴ καὶ μηδένα μετακινεῖν αὐτὴν
 πιθανολογίαις καὶ λογομαχίαις, ὅπερ πεποιθήκασιν οἱ Ἀρειομα-
 νῖται, ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ λέγοντες, καὶ ὅτι Ἐν ποτε
 ὅτε οὐκ ἦν, καὶ κτιστός, καὶ ποιητός, καὶ τρεπτός ἐστι. Διὰ τοῦ-
 το γάρ, καθὰ προείπομεν, καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος ἀνεθεμάτισε

γνωρίζεις, θεοφιλέστατε Αὐγουστε, ὅτι ἂν ὀλίγοι ἔχουν ἀντιρρήσεις δι' αὐτὴν τὴν πίστιν, δὲν ἡμποροῦν νὰ κάνουν κρίσεις ἐκ τῶν προτέρων, ἀφοῦ ὁλόκληρος ἡ οἰκουμένη τηρεῖ τὴν ἀποστολικὴν πίστιν. Ἐκεῖνοι λοιπόν, ἐπειδὴ ἔχουν ἐπηρεασθῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπὸ τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, ἀντιστέκονται τώρα ζωηρότερα εἰς τὴν εὐσέβειαν. Διὰ νὰ γνωρίσῃ λοιπόν ἡ εὐσέβειά σου, ἂν καὶ γνωρίζῃ, ὅμως ἐφροντίσαμεν νὰ παραθέσωμεν κατωτέρω τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὡμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν ὑπὸ τῶν Πατέρων. Εἶναι λοιπόν ἡ ὑπὸ τῶν Πατέρων ὁμολογηθεῖσα εἰς τὴν Νίκαιαν πίστις αὕτη.

3. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς τὸν ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὅσους δὲ λέγουσιν διὰ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὑπῆρξε κάποτε χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον δὲ ὑπῆρχε, καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε πρὶν δημιουργηθῇ, καὶ ὅτι ἐδημιουργήθη ἐκ τῶν μὴ ὄντων, ἢ ἰσχυρίζονται ὅτι προέρχεται ἀπὸ ἄλλην ὑπόστασιν ἢ οὐσίαν, ἢ ὅτι εἶναι τρεπτὸς ἢ ἀλλοιωτός, τούτους ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.

4. Εἰς αὐτὴν τὴν πίστιν, Αὐγουστε, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ μένουν σταθεροὶ ὅλοι, ἐπειδὴ εἶναι θεία καὶ ἀποστολική, καὶ δὲν πρέπει νὰ τὴν κλονίζῃ κανεὶς με πιθανολογίας καὶ λογομαχίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔπραξαν οἱ Ἀρειομανῖται, με τὸ νὰ λέγουν, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ προέρχεται ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα, καὶ ὅτι ὑπῆρξε κάποτε χρόνος ποὺ δὲν ὑπῆρχε, καὶ ὅτι εἶναι κτιστὸς καὶ ποιητὸς καὶ τρεπτὸς. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ὅπως προεῖπα, ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος ἀνεθεμάτισεν αὐτὴν τὴν αἵρεσιν, καὶ ὡμολόγησε

τὴν τοιαύτην αἵρεσιν, τὴν δὲ τῆς ἀληθείας πίστιν ὁμολόγησεν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς ὅμοιον εἰρήκασιν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί, ἵνα μὴ ἀπλῶς ὅμοιος Θεῶ, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ Θεὸς ἀληθινὸς πιστεύηται· ἀλλ' ὁμοούσιος ἔγραψαν, ὅπερ ἴδιον ἦν γνησίου καὶ ἀληθινοῦ Υἱοῦ, ἀληθι-
 5 νοῦ καὶ φύσει τοῦ Πατρὸς. Ἀλλ' οὐδὲ ἀπηλλοτριώσαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον συνεδόξασαν αὐτὸ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ ἐν τῇ μιᾷ τῆς ἁγίας Τριάδος πίστει διὰ τὸ καὶ μίαν εἶναι ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι θεότητα.

Ἐντυχία γενομένη ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἰωβιανῷ βασιλεῖ παρὰ Λου-
 10 κίου καὶ Βερνικιανοῦ καὶ ἐτέρων τινῶν Ἀρειανῶν, κατὰ Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας

Πρώτη ἐντυχία, ἣν ἐποιήσαντο ἀπερχομένου τοῦ βασιλέως εἰς
 κάμπον ἐν τῇ Ῥωμανησίᾳ πύλῃ

Δεόμεθά σου τοῦ κράτους καὶ τοῦ βασιλείου σου καὶ τῆς
 15 εὐσεβείας σου, ἄκουσον ἡμῶν. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Τίνες ἐστέ, καὶ πόθεν; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Κύριε, Χριστιανοί. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Πόθεν καὶ ἐκ ποίας πόλεως; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Ἀλεξανδρείας. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Τί βούλεσθε; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Δεόμεθά σου τοῦ κράτους καὶ τοῦ βασιλείου σου, ἐπίσκοπον ἡμῶν δός. Ὁ
 20 βασιλεὺς εἶπεν· Ἐκέλευσα τὸν πρότερον, ὃν περ εἴχετε τὸ πρότερον Ἀθανάσιον, καθέζεσθαι ἐν τῷ θρόνῳ. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Δεόμεθά σου τοῦ κράτους, καὶ ἐν ἐξορισμῷ καὶ ἐν κατηγορίᾳ ἐστὶν ἔτη πολλά. Στρατιώτης ἐξαίφνης ζηλώσας ἀπεκρίνατο· Δέομαί σου τοῦ βασιλείου, αὐτὸς ἐξέτασον, τίνες εἰσί, καὶ πόθεν. Οὗτοι
 25 γάρ εἰσι τὰ λείψανα καὶ ἡ παραβολὴ τῆς Καππαδοκίας, τὰ ὑπόλοιπα τοῦ ἀνοσίου ἐκείνου Γεωργίου, οἱ τὴν πόλιν καὶ τὸν κόσμον

τὴν ἀληθινὴν πίστιν. Δὲν εἶπαν δηλαδὴ τὸν Υἱὸν ἀπλῶς ὅμοιον πρὸς τὸν Πατέρα, διὰ τὸ μὴ πιστεύεται ὅτι εἶναι ἀπλῶς ὅμοιος μὲ τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι εἶναι Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ. Ἐγραψαν δὲ ὁμοούσιος, τὸ ὁποῖον ἤρμοζε εἰς γνήσιον καὶ ἀληθινὸν Υἱόν, τοῦ ὁποίου ὁ Πατὴρ εἶναι ἀληθινὸς καὶ φυσικὸς. Καὶ δὲ ἀπεξένωσαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, ἀλλὰ μᾶλλον συνεδόξασαν αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν μὲ τὴν πίστιν εἰς τὴν μίαν ἁγίαν Τριάδα, ἐπειδὴ μία εἶναι καὶ ἡ θεότης ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι.

Κατηγορία ἡ ὁποία ἐγινεν εἰς Ἀντιόχειαν πρὸς τὸν βασιλέα Ἰωβιανὸν ἀπὸ τὸν Λούκιον καὶ τὸν Βερνικιανὸν καὶ μερικoὺς ἄλλους Ἀρειανούς, ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας.

Πρώτη κατηγορία, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν εἰς τὴν Ρωμανησίαν πύλην ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐξήρχετο εἰς τὸν κάμπον.

Παρακαλοῦμεν τὴν ἐξουσίαν σου καὶ τὴν βασιλείαν σου καὶ τὴν εὐσέβειάν σου, ἄκουσέ μας. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Ποῖοι καὶ ἀπὸ ποῦ εἰστέ; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Κύριε, εἴμεθα Χριστιανοί. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Ἀπὸ ποῦ καὶ ἀπὸ ποῖαν πόλιν; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Τί θέλετε; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Παρακαλοῦμεν τὴν ἐξουσίαν σου καὶ τὴν βασιλείαν σου, δῶσε μας ἐπίσκοπον. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Παρεκάλεσα τὸν προηγούμενον, αὐτὸν ποὺ εἶχατε προηγουμένως, τὸν Ἀθανάσιον, νὰ καθίσῃ εἰς τὸν θρόνον. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Παρακαλοῦμεν τὴν ἐξουσίαν σου, αὐτὸς ἦταν πολλὰ χρόνια ἐξόριστος καὶ κατηγορούμενος. Κάποιος στρατιώτης τότε ξαφνικὰ φιλοτιμηθεὶς ἀπεκρίθη· Παρακαλῶ τὴν ἐξουσίαν σου, ἐξέτασε ὁ ἴδιος ποῖοι εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ. Διότι αὐτοὶ εἶναι τὰ λείψανα καὶ ἡ προέκτασις τῆς Καππαδοκίας, τὰ ὑπόλοιπα τοῦ ἀνοσίου ἐκείνου Γεωργίου, οἱ ὁποῖοι ἐρήμωσαν τὴν πόλιν καὶ τὸν κόσμον. Ὅταν

ἐρημώσαντες. Ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐπτέρνισε τὸν ἵππον, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν κάμπον.

Δευτέρα ἐντυχία τῶν Ἀρειανῶν

Κατηγορίας καὶ ἀποδείξεις ἔχομεν κατὰ Ἀθανασίου, ὅστις
 5 πρὸ δέκα καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἐξωρίσθη ἀπὸ τῶν ἀειμνήστων Κων-
 σταντίνου καὶ Κωνσταντίου, καὶ ἐπὶ τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ φι-
 λοσοφωτάτου καὶ μακαριωτάτου Ἰουλιανοῦ ἔσχε τὴν ἐξόρισιν.
 Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Αἱ πρὸ δέκα καὶ κ', καὶ λ' ἐτῶν κατηγορίαι
 ἤδη παρῆλθον. Ἐμοὶ μὴ λέγετε περὶ Ἀθανασίου, οἶδα γὰρ διὰ
 10 τί κατηγορήθη καὶ πῶς ἐξωρίσθη.

Τρίτη ἐντυχία τῶν Ἀρειανῶν

Καὶ νῦν πάλιν κατηγορίας ἔχομεν ἄλλας τινὰς κατὰ Ἀθα-
 νασίου. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Οὐκ ἐκ τῆς πολυοχλίας καὶ ἐκ τῶν
 πολυφωνημάτων τὰ δίκαια φανήσεται, ἀλλ' ἢ ἐκλέξασθε δύο ἐξ
 15 ἑαυτῶν, καὶ ἐκ τῶν τοῦ πλήθους ἐτέρους δύο. Οὐ γὰρ δύναμαι
 πρὸς ἓνα ἕκαστον ὑμῶν ἀποφαίνεσθαι. Οἱ ἐκ τοῦ πλήθους εἶπαν·
 Οὗτοί εἰσι τὰ λείψανα ἀπὸ τοῦ ἀνοσίου Γεωργίου τοῦ ἐρημώσαν-
 τος τὴν ἐπαρχίαν ἡμῶν, καὶ ἐν ταῖς πόλεσι βουλευτὴν μὴ ἐάσαν-
 τες οἰκῆσαι. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Δεόμεθά σου, εἴ τινα ἂν θέλῃς
 20 χωρὶς Ἀθανασίου. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Εἶπον ὑμῖν, ὅτι τὰ περὶ
 Ἀθανασίου ἤδη διοίκησιν ἔσχε· καὶ ὀργισθεὶς εἶπε· Φέρι φέρι.
 Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Δεόμεθά σου, εἰς πέμψης Ἀθανάσιον, λυ-
 μαίνεται ἡ πόλις ἡμῶν, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ συνέρχεται. Ὁ βασιλεὺς
 εἶπε· Καίτοι περιεργασάμενος, ἔγνω ὅτι καλῶς φρονεῖ καὶ ὀρ-
 25 θόδοξός ἐστι καὶ καλῶς διδάσκει. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Τῷ μὲν
 στόματι καλῶς φθέγγεται, τῇ δὲ ψυχῇ δολίως φρονεῖ. Ὁ βασι-
 λεὺς εἶπε· Τοῦτο ἄρκετόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς ἐμαρτυρήσατε περὶ

ἤκουσεν αὐτὰ ὁ βασιλεὺς ἐκτύπησε τὸ ἄλογον μὲ τὰς πτέρνας καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὸν κάμπον.

Δευτέρα κατηγορία τῶν Ἀρειανῶν

Ἔχομεν κατηγορίας καὶ ἀποδείξεις κατὰ τοῦ Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος πρὸ δέκα καὶ εἴκοσι ἐτῶν ἐξωρίσθη ἀπὸ τοὺς ἀειμνήστους Κωνσταντῖνον καὶ Κωνστάντιον καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ φιλοσοφωτάτου καὶ μακαριωτάτου Ἰουλιανοῦ πάλιν ἐξωρίσθη. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Αἱ πρὸ δέκα καὶ εἴκοσιν ἐτῶν κατηγορίαι ἐπέρασαν πλέον. Ἐμένα μὴ μοῦ ὁμιλῇτε περὶ τοῦ Ἀθανασίου, διότι γνωρίζω διὰ ποῖον λόγον κατηγορήθη καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐξωρίσθη.

Τρίτη κατηγορία τῶν Ἀρειανῶν

Καὶ τώρα πάλιν ἔχομεν μερικὰς ἄλλας κατηγορίας κατὰ τοῦ Ἀθανασίου. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Δὲν θὰ ἀποδειχθῇ τὸ δίκαιον μὲ τὰς πολλὰς ἐνοχλήσεις καὶ τὰς φωνασκίας, ἀλλὰ νὰ διαλέξετε δύο ἀπὸ σᾶς καὶ ἄλλους δύο ἀπὸ τὸ πλῆθος. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαντῶ εἰς τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς. Ἀπὸ τὸ πλῆθος εἶπαν· Αὐτοὶ εἶναι τὰ λείψανα τοῦ ἀνοσίου Γεωργίου, ὁ ὁποῖος ἐρήμωσε τὴν ἐπαρχίαν μας καὶ δὲν ἄφησαν λογικὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς πόλεις. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Σὲ παρακαλοῦμεν, ἂν θέλῃς κάποιον ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Σᾶς εἶπα ὅτι τὰ περὶ τοῦ Ἀθανασίου ἐτακτοποιήθησαν, καὶ ὀργισθεὶς εἶπε· Φέρι φέρι. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Σὲ παρακαλοῦμεν, ἂν πέμψῃς τὸν Ἀθανάσιον, καταστρέφεται ἡ πόλις μας, καὶ κανεὶς δὲν τὸν πλησιάζει. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· ἂν καὶ ἐξήτασα τὸ πρᾶγμα, διεπίστωσα ὅτι ὀρθῶς πιστεύει καὶ εἶναι ὀρθόδοξος καὶ διδάσκει σωστά. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Μὲ τὸ στόμα μὲν ὁμιλεῖ καλὰ, μὲ τὴν ψυχὴν ὅμως σκέπτεται πονηρά. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν ὅτι σεῖς ὡμολογήσατε δι' αὐτόν, ὅτι ὁμιλεῖ ὀρθῶς

αὐτοῦ ὅτι καλῶς φθέγγεται καὶ καλῶς διδάσκει. Εἰ δὲ τῇ γλώσ-
 ση καλῶς διδάσκει καὶ λέγει, τῇ δὲ ψυχῇ κακῶς φρονεῖ, πρὸς τὸν
 Θεὸν ἔχει. "Ανθρωποὶ γὰρ ὄντες τὸν λόγον ἀκούομεν, τὰ δὲ ἐγ-
 κάρδια ὁ Θεὸς οἶδεν. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Κέλευσον ἡμᾶς συνά-
 5 γεσθαι. Ὁ βασιλεὺς εἶπε. Τίς γὰρ κωλύει ὑμᾶς; Οἱ Ἀρειανοὶ
 εἶπον· Δεόμεθά σου, αἵρεσιώτας καὶ δογματιστὰς ἡμᾶς ἀπαγγέλ-
 λει. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Ἔργον αὐτοῦ ἐστὶ καὶ τῶν καλῶς διδα-
 स्कόντων. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Δεόμεθά σου τοῦ κράτους, τοῦτον
 βαστάσαι οὐ δυνάμεθα, καὶ τὰ τεμένη τῶν ἐκκλησιῶν περιῆρεν.
 10 Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Οὐκοῦν ἔνεκεν χρημάτων ἦλθετε ὧδε καὶ οὐχ
 ἔνεκεν πίστεως; Καὶ πάλιν εἶπεν· Ἀπέλθετε καὶ εἰρηνεύετε.
 "Ἐτι προσθεὶς εἶπε πρὸς τοὺς Ἀρειανούς· Ἀπέλθετε εἰς τὴν ἐκ-
 κλησίαν, αὖριον σύναξις ὑμῖν ἐστὶ. Καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν εἰσὶν
 ὧδε ἐπίσκοποι, καὶ Νεμεσίνος ὧδέ ἐστιν· ἕκαστος ὑμῶν, καθὼς
 15 πιστεύει, ὑπογράφει. Καὶ Ἀθανάσιος ὧδέ ἐστιν· ὁ μὴ εἰδὼς τὸν
 τῆς πίστεως λόγον μάθη παρὰ Ἀθανασίου. Ἔχετε τὴν αὖριον
 καὶ ἐπαύριον. Ἐκβαίνω γὰρ ἐγὼ εἰς κάμπον.

Καὶ τις σχολαστικὸς τῶν κυνικῶν ἐνέτυχε τῷ βασιλεῖ. Δέο-
 μαι τοῦ βασιλείου σου, προφάσει Ἀθανασίου ἐπισκόπου ὁ καθο-
 20 λικὸς τὰς οἰκίας μου ἦρεν. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Εἰ ὁ καθολικὸς τὰς
 οἰκίας σου ἦρε, τί κοινὸν Ἀθανασίῳ;

"Ἐτερός τις σχολαστικὸς Πατάλας εἶπε· Κατηγορίαν ἔχω
 κατὰ Ἀθανασίου. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Καὶ σὺ τί κοινὸν ἔχεις πρὸς
 Χριστιανούς, Ἑλλήν ὢν;

25 Τινὲς δὲ τοῦ πλήθους τῶν Ἀντιοχέων κατέσχον Λούκιον
 καὶ προσήνεγκαν τῷ βασιλεῖ λέγοντες· Δεόμεθα τοῦ κράτους
 σου καὶ τοῦ βασιλείου σου, ἵδε τίνα ἠθέλησαν ποιῆσαι ἐπίσκοπον.

καὶ διδάσκει σωστά. Ἐὰν δὲ μὲ τὴν γλῶσσαν διδάσκη καὶ ὁμιλῇ καλὰ, μὲ τὴν ψυχὴν δὲ σκέπτεται πονηρά, εἶναι ὑπεύθυνος ἔναντι τοῦ Θεοῦ. Διότι ἡμεῖς, ἐπειδὴ εἴμεθα ἄνθρωποι, ἀκούομεν μόνον τὸν λόγον, τὰ ἐγκάρδια ὅμως τὰ γνωρίζει μόνον ὁ Θεός. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Διάταξέ μας νὰ συνερχώμεθα μαζί· Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Διατί τί σᾶς ἐμποδίζει; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Σὲ παρακαλοῦμεν, μᾶς ὀνομάζει αἰρετικούς καὶ δογματικούς. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Αὐτὸ εἶναι ἔργον ἰδικόν του καὶ ὅσων διδάσκουν ὀρθῶς. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Παρακαλοῦμεν τὴν ἐξουσίαν σου, δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὸν ἀντιμετωπίσωμεν καὶ ἀφήρесе καὶ τοὺς χώρους τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Λοιπὸν διὰ χρήματα ἦρθατε ἐδῶ, καὶ ὅχι διὰ τὴν πίστιν; Καὶ πάλιν εἶπε· Φύγετε, καὶ εἰρηνεύετε. Καὶ ἀκόμη προσθέτοντας εἶπε πρὸς τοὺς Ἀρειανούς· Πηγαίνετε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, αὔριον θὰ γίνῃ διὰ σᾶς σύναξις. Καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ὑπάρχουν ἐδῶ ἐπίσκοποι, καὶ ὁ Νεμεσῖνος εἶναι ἐδῶ· κάθε ἕνας ἀπὸ σᾶς θὰ ὑπογράψῃ ὅπως πιστεύει. Καὶ ὁ Ἀθανάσιος εἶναι ἐδῶ· ὅποιος δὲν γνωρίζει τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως θὰ τὴν πληροφορηθῇ ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον. Ἔχετε τὴν αὔριον καὶ ἐπαύριον. Διότι ἐγὼ τώρα ἀναχωρῶ εἰς τὸν κάμπον.

Καὶ κάποιος σχολαστικὸς ἀπὸ τοὺς κυνικοὺς ἀπηυθύνθη εἰς τὸν βασιλέα. Παρακαλῶ τὴν βασιλείαν σου, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Ἀθανασίου ὁ οἰκονομικὸς ὑπάλληλος μου ἐπῆρε τὰ σπίτια μου. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Ἐὰν ὁ οἰκονομικὸς ὑπάλληλος ἐπῆρε τὰ σπίτια σου, τί σχέσιν ἔχει αὐτὸ μὲ τὸν Ἀθανάσιον;

Κάποιος ἄλλος σχολαστικὸς Πατάλας εἶπεν· Ἔχω κατηγορίαν ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Σὺ τί σχέσιν ἔχεις μὲ τοὺς Χριστιανούς, ἀφοῦ εἶσαι εἰδωολάτρης;

Μερικοὶ δὲ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἀντιοχέων ἔπιασαν τὸν Λούκιον καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τὸν βασιλέα λέγοντας· Παρακαλοῦμεν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν βασιλείαν σου, κοίταξε ποῖον ἠθέλησαν νὰ κάμουν ἐπίσκοπον.

Ἑτέρα ἐντυχία πρὸς τῷ πυλῶνι τοῦ παλατίου γενομένη παρὰ
Λουκίου

Δέομαί σου τοῦ κράτους, ἄκουσόν μου. Ὁ βασιλεὺς ἐστάθη
καὶ εἶπε· Σοὶ αὐτῷ Λουκίῳ λέγω, πῶς ἦλθες ὧδε, πλοῖ ἢ πεζῇ;
5 Λούκιος εἶπε· Δέομαί σου, πλοῖ. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Πρὸς σέ λέ-
γω, Λούκιε, ὁ Θεὸς τοῦ κόσμου καὶ κομήτης ἥλιος καὶ σελήνη,
ὀργισθεῖη αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς ἐμπλέουσιν ἅμα σοι, ὅτι οὐκ ἔρρι-
ψάν σε εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ ἡ ναῦς δὲ ἐκείνη μὴ ἴσχη εἰς τὸν
ἅπαντα χρόνον εὐδρόμους πνοάς, μήτε χειμαζομένη μετὰ τῶν
10 ἐμπλεόντων λιμένος τύχοι.

Καὶ δι' Εὐζώιου ἠξίωσαν τοὺς περὶ Προβάτιον, τοὺς διαδό-
χους Εὐσεβίου καὶ Βαρδίωνος, τοὺς εὐνούχους, ὥς ἵνα συστάσεως
τύχωσιν οἱ ἄπιστοι Ἀρειανοί. Καὶ γινὺς τοῦτο βασιλεὺς, καὶ
τοὺς εὐνούχους βασανίσας, εἶπεν· Εἴ τις ἐντυχεῖν βούλεται κατὰ
15 Χριστιανῶν, τοιαῦτα πάθοι. Καὶ οὕτως ἀφῆκεν ὁ βασιλεὺς.

Ἄλλη συζήτησις γενομένη κοντὰ εἰς τὴν πύλην
τοῦ παλατίου ἀπὸ τὸν Λούκιον

Παρακαλῶ τὴν ἐξουσίαν σου ἄκουσέ με. Ὁ βασιλεὺς ἐστάθη καὶ εἶπε· Εἰς σέ τὸν ἴδιον τὸν Λούκιον λέγω, πῶς ἦλθες ἐδῶ, μὲ πλοῖον ἢ πεζός; Ὁ Λούκιος εἶπε· Σὲ παρακαλῶ, μὲ πλοῖον. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Εἰς σέ λέγω, Λούκιε, ὁ Θεὸς τοῦ κόσμου καὶ ὁ κομήτης ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, ἃς ὀργισθῇ ἐναντίον ἐκείνων ποῦ ταξιδεύουν μαζί σου, καὶ δὲν σέ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ πλοῖον ἐκεῖνο νὰ μὴ συναντήσῃ ποτὲ οὐρίον ἄνεμον, οὔτε νὰ εὕρῃ λιμάνι, ὅταν μαζί μὲ τοὺς συνταξιδεύοντας μὲ σέ, συναντήσῃ τρικυμίαν.

Ἐζήτησαν ἐπίσης μέσῳ τοῦ Εὐζωίου ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Προβατίου, τοὺς διαδόχους τοῦ Εὐσεβίου καὶ τοῦ Βαρδίωνος, τοὺς θαλαμηπόλους, διὰ νὰ δώσουν συστάσεις διὰ τοὺς ἀπίστους Ἀρειανούς. Καὶ ὅταν ἐπληροφορήθη τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀφοῦ ἐβασάνισε τοὺς θαλαμηπόλους, εἶπε· Ἐὰν κανεῖς θέλῃ νὰ κατηγορήσῃ τοὺς Χριστιανούς αὐτὰ θὰ πάθῃ. Καὶ ἔτσι τοὺς ἀπέπεμψεν ὁ βασιλεὺς.

ΤΩΝ ΚΑΤ' ΑΙΓΥΠΤΟΝ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗΝ

ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΕΝΕΝΗΚΟΝΤΑ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ Τῇ ΑΦΡΙΚῃ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟ- ΠΟΥΣ

1. Ἰκανὰ μὲν τὰ γραφέντα παρὰ τε τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ συλ-
λειτουργοῦ ἡμῶν Δαμάσου, τοῦ ἐπισκόπου τῆς μεγάλης Ῥώμης,
καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τοσούτων συνελθόντων ἐπισκόπων· οὐδὲν δὲ
ἤττον καὶ τὰ τῶν ἄλλων γενομένων συνόδων ἐν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ
10 τῇ Ἰταλίᾳ περὶ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως, ἣν ὁ μὲν Χριστὸς ἔχα-
ρίσατο, οἱ δὲ ἀπόστολοι ἐκήρυξαν καὶ οἱ Πατέρες παραδεδώκα-
σιν οἱ ἐν τῇ Νικαίᾳ συνελθόντες ἀπὸ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκου-
μένης. Τοσαύτη γὰρ γέγονε τότε σπουδὴ διὰ τὴν ἀρειανὴν αἵ-
ρεσιν, ἵνα οἱ μὲν πεπτωκότες εἰς αὐτὴν ἀνασπασθῶσιν, οἱ δὲ
15 ἐφευρόντες ἔκδηλοι γένωνται. Ταύτη γοῦν καὶ πάλαι πᾶσα ἡ οἰ-
κουμένη συμπεφώνηκε, καὶ νῦν δὲ πολλῶν συνόδων γενομένων,
ὑπομνησθέντες πάντες οἳ τε κατὰ τὴν Δαλματίαν καὶ Δαρδανίαν
καὶ Μακεδονίαν, Ἡπείρους τε καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Κρήτην καὶ
τὰς ἄλλας νήσους, Σικελίαν τε καὶ Κύπρον καὶ Παμφυλίαν, Λυ-
20 κίαν τε καὶ Ἰσαυρίαν καὶ πᾶσάν τε τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς Λιβύ-
ας καὶ πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ταύτην ἐπέγνωσαν· καὶ ἐθαύ-
μασάν τε τοὺς ὑπογράφαντας, ὅτι, εἰ καὶ τι περιελέλειπτο παρ'
αὐτοῖς ἐκ τῆς ῥίζης τῶν Ἀρειανῶν ἄνω φύουσα πικρία, Αὐξέν-
τιόν φαμεν καὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρο-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ ΤΩΝ ΕΝΕΝΗΝΤΑ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ
ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ ΤΗΣ
ΑΦΡΙΚΗΣ

1. Εἶναι ἄρκετὰ ὅσα ἐγράφησαν καὶ ἀπὸ τὸν ἀγαπητὸν καὶ συλλειτουργὸν μας ἐπίσκοπον τῆς μεγάλης Ρώμης Δάμασον καὶ τόσους ἐπισκόπους, οἱ ὅποιοι ἐπραγματοποίησαν μαζί με αὐτὸν σύνοδον. Τὸ ἴδιον δὲ εἶναι ὅσα ἔγραψαν διὰ τὴν ὑγιαίνουσαν πίστιν καὶ αἱ ἄλλαι σύνοδοι ποὺ ἐγιναν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, τὴν ὁποίαν πίστιν ὁ μὲν Χριστὸς ἐχάρισεν, οἱ δὲ ἀπόστολοι ἐκήρυξαν καὶ οἱ Πατέρες ποὺ συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην παρέδωσαν. Διότι τότε κατεβλήθη τόσον μεγάλη προσπάθεια διὰ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, εἰς τρόπον ὥστε αὐτοὶ μὲν ποὺ ἔπεσαν εἰς αὐτὴν νὰ ἀνασυρθοῦν, αὐτοὶ δὲ ποὺ τὴν ἐπενόησαν νὰ ἀποκαλυφθοῦν. Μὲ τὴν σύνοδον αὐτὴν πρὸ πολλοῦ ἔχει συμφωνήσῃ ὅλη ἡ οἰκουμένη, καὶ τώρα ἀκόμη ποὺ ἔχουν γίνῃ πολλαὶ ἄλλαι σύνοδοι, τὴν ἐνθυμοῦνται ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν τὴν Δαλματίαν καὶ Δαρδανίαν καὶ Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην, καὶ τὰς ἄλλας νήσους, τὴν Σικελίαν καὶ Κύπρον, τὴν Παμφυλίαν, τὴν Λυκίαν καὶ τὴν Ἰσαυρίαν, καὶ ὅλην τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην, καὶ οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῆς Ἀραβίας αὐτὴν ἀναγνωρίζουν. Καὶ ἐθαύμασαν αὐτοὺς ποὺ ὑπέγραψαν, διότι, ἂν κάποιον πικρὸν κατάλοιπον ἐκ τῆς ρίζης τῶν Ἀρειανῶν ἐπέζησε μεταξύ των, τὸ ὅποιον ἀρχίζει πάλι νὰ φουντώνῃ, ἐννοοῦμεν τὸν Αὐξέντιον καὶ τὸν Οὐρσάκιον καὶ τὸν Οὐάλεντα καὶ ὅσους πιστεύουν τὰ

νοῦντας αὐτοῖς, διὰ τῶν γραμμάτων τούτων ἐξεκόπησαν καὶ ἀπελείφθησαν.

Ἰκανὰ μὲν οὖν τὰ ἐν τῇ Νικαίᾳ ὁμολογηθέντα καὶ αὐτάρ-
 κη, καθὰ προείπομεν, πρὸς τε ἀνατροπὴν πάσης ἀσεβοῦς αἰρέ-
 5 σεως, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ὠφέλειαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς δι-
 δασκαλίας. Ἐπειδὴ δὲ ἠκούσαμεν ὅτι τινές, βουλόμενοι μάχε-
 σθαι πρὸς αὐτήν, ὀνομάζουσιν ἐπιχειροῦσι σύνοδόν τινα ὡς ἐν Ἀ-
 ριμίνῳ γενομένην καὶ φολονεικοῦσι ταύτην μᾶλλον ἢ ἐκείνην κρα-
 τεῖν, ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα γράψαι καὶ ὑπομῆσαι ὑμᾶς, ἵνα μὴ
 10 ἀνέχησθε τῶν τοιούτων· τοῦτο γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ πάλιν
 τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως παραφυάς. Οἱ γὰρ τὴν κατ' αὐτῆς σύνο-
 δον γενομένην παραιτούμενοι (ἔστι δὲ ἡ ἐν Νικαίᾳ γενομένη), τί
 ἕτερον βούλονται ἢ τὰ Ἀρείου κρατεῖν; Τίνος οὖν ἄξιοι οἱ τοιοῦ-
 τοι ἢ Ἀρειανοὶ μὲν καλεῖσθαι, τῆς αὐτῆς δὲ ἐπιτιμίας ἐκείνοις
 15 μετασχεῖν; οἳ μῆτε τὸν Θεὸν ἐφοβήθησαν λέγοντα· «Μὴ μέταιρε
 ὄρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου», καί· «Ὁ κακολογῶν πα-
 τέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω» μῆτε τοὺς Πατέρας ἠδέσθη-
 σαν, παραγγείλαντας ἀνάθεμα εἶναι τοὺς τὰ ἐναντία φρονοῦν-
 τας τῆς ὁμολογίας αὐτῶν.

20 2. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἰκουμενικὴ γέγονεν ἡ ἐν Νικαίᾳ σύ-
 νδος, τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ συνελθόντων ἐπισκόπων περὶ
 τῆς πίστεως διὰ τὴν ἀρειανὴν ἀσέβειαν, ἵνα μηκέτι κατὰ μέρος
 προφάσει πίστεως γίνωνται ἀλλὰ, κὰν γένωνται, μὴ κρατῶσι.
 Τί γὰρ ἐκείνη λείπει, ἵνα καινότερα ζητήσῃ τις; Πλήρης ἐστὶν
 25 εὐσεβείας, ἀγαπητοί· αὕτη πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πεπλήρωκε.
 Ταύτην ἔγνωσαν καὶ Ἰνδοὶ καὶ ὅσοι παρὰ τοῖς ἄλλοις βαρβάρους

ἴδια μὲ αὐτούς, αὐτοὶ μὲ τὰ γράμματα αὐτὰ ἀπεκόπησαν καὶ ἀπεμακρύνθησαν.

Εἶναι λοιπόν, ὅπως προείπαμεν, ἄρκετὰ ὅσα ἐθεσπίσθησαν εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ αὐτάρκη πρὸς ἀνατροπὴν κάθε ἀσεβοῦς αἰρέσεως, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ὠφέλειαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας. Ἐπειδὴ ὁμως ἐπληροφορήθημεν, ὅτι μερικοὶ ποὺ θέλουν νὰ ἀντιμάχωνται πρὸς αὐτὴν, ἐπιχειροῦν νὰ προβάλουν κάποιαν σύνοδον ποὺ ἐγινε δῆθεν εἰς Ἀρίμινον, καὶ ἔχουν τὴν φιλοδοξίαν νὰ θέσουν ὑψηλότερα αὐτὴν τὴν σύνοδον παρὰ τῆς Νικαίας, ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον νὰ σᾶς γράψωμεν καὶ νὰ σᾶς ὑπενθυμίσωμεν νὰ μὴν τοὺς ἀνέχεσθε, διότι ἡ προσπάθεια αὕτη δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἓνα παρακλάδι τῆς ἀρειανικῆς αἰρέσεως. Διότι αὐτοὶ ποὺ ἀπορρίπτουν τὴν σύνοδον ἢ ὁποία συνεκροτήθη κατ' αὐτῆς τῆς αἰρέσεως (ἡ σύνοδος δὲ αὕτη εἶναι ἡ συγκροτηθεῖσα εἰς Νίκαιαν) τί ἄλλο θέλουν παρὰ νὰ ὑπερισχύσουν αἱ γινῶμαι τοῦ Ἀρείου; Τί λοιπόν τοὺς ἀξίζει, παρὰ νὰ ὀνομάζωνται Ἀρειανοὶ καὶ νὰ τύχουν τῆς ἰδίας μὲ ἐκείνους τιμωρίας; Διότι αὐτοὶ μήτε τὸν Θεὸν ἐφοβήθησαν, ὁ ὁποῖος λέγει· «Μὴ μετακινήσῃς τὰ αἰῶνια σύνορα ποὺ ἔθεσαν οἱ Πατέρες σου»¹, καὶ· «Αὐτὸς ποὺ κακολογεῖ πατέρα ἢ μητέρα νὰ πεθάνῃ μὲ θάνατον»², μήτε τοὺς Πατέρας ἐσεβάσθησαν, ποὺ ὥρισαν νὰ εἶναι ἀναθεματισμένοι ὅσοι πιστεύουν ἀντίθετα μὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως αὐτῶν.

2. Διὰ τοῦτο λοιπόν ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας συνεκροτήθη ἐξ ὅλης τῆς οἰκουμένης, διότι συνεκεντρώθησαν εἰς αὐτὴν τριακόσιοι δέκα ὀκτῶ ἐπίσκοποι, διὰ νὰ ὀρίσουν περὶ πίστεως, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀρειανικῆς ἀσεβείας, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπεται πλέον, μὲ πρόφασιν τὴν πίστιν, νὰ γίνωνται κατὰ μέρος μικραὶ σύνοδοι, ἀλλὰ καὶ ἂν γίνωνται, νὰ μὴ ὑπερισχύουν ἐκείνης. Διότι τί λείπει ἀπὸ ἐκείνην, διὰ νὰ ἀναζητῇ κανεὶς νεώτερα; Εἶναι, ἀγαπητοί, γεμάτη εὐσέβεια· αὕτη ἐγέμισεν ὅλην τὴν οἰκουμένην. Αὐτὴν ἀνεγνώρισαν καὶ οἱ Ἰνδοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι Χριστιανοὶ ὑ-

εἰσὶ Χριστιανοί. Οὐκοῦν μάταιος ὁ κάματος τοῖς κατ' αὐτῆς πολ-
λάκις ἐπιχειρήσασιν. Ἦδη γὰρ οἱ τοιοῦτοι δέκα καὶ πλέον που
συνόδους πεποιήκασιν καθ' ἐκάστην μεταβαλλόμενοι, καὶ τὰ μὲν
ἀπὸ τῶν πρώτων ἀφαιροῦντες, τὰ δὲ ταῖς μετὰ ταῦτα ἐναλλάσ-
5 σοντες καὶ προστιθέντες. Καὶ ὦνησαν οὐδὲν μέχρι νῦν γράφον-
τες, ἐξαλείφοντες, βιαζόμενοι, οὐκ εἰδότες, ὅτι «Πᾶσα μὲν φν-
τεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται»,
τὸ δὲ ῥῆμα τοῦ Κυρίου τὸ διὰ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου ἐν τῇ
Νικαίᾳ γενόμενον μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Ἄν τε γὰρ ἀριθμὸν ἀριθ-
10 μῶ τις συμβάλλῃ, πλείους οἱ ἐν Νικαίᾳ τῶν κατὰ μέρος εἰσὶν, ὅσον
καὶ τὸ ὅλον πλεῖον ἐστὶ τοῦ μέρους· ἂν τε τὸ αἷτιον τῆς ἐν Νικαίᾳ
καὶ τῶν μετ' αὐτὴν τοσούτων γενομένων συνόδων παρὰ τούτων
διαγνῶναί τις ἐθέλοι, εὗροι ἂν τὴν μὲν Νικαίᾳ ἔχουσιν τὸ αἷτιον
εὐλογον, τὰς δὲ ἄλλας διὰ μῖσος καὶ φιλονεικίαν ἐκ βίας συγκρο-
15 τηθείσας. Ἡ μὲν γὰρ διὰ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν καὶ διὰ τὸ Πά-
σχα συνήχθη, ἐπειδὴ οἱ κατὰ Συρίαν καὶ Κιλικίαν καὶ Μεσοπο-
ταμίαν διεφώνουν πρὸς ἡμᾶς, καὶ τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ ποιοῦσιν οἱ Ἰ-
ουδαῖοι, ἐποιοῦν καὶ αὐτοί. Ἀλλὰ χάρις τῷ Κυρίῳ, ὥσπερ περὶ
τῆς πίστεως, οὕτω καὶ περὶ τῆς ἀγίας ἐορτῆς γέγονε συμφωνία.
20 Καὶ τοῦτο ἦν τὸ αἷτιον τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· αἱ δὲ μετὰ ταύτην
ὑπὲρ ἀριθμὸν μὲν, κατὰ δὲ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου ἐπενοήθη-
σαν.

3. Τούτων δὲ οὕτω δεικνυμένων, τίς ἀποδέξεται τοὺς τὴν
Ἀρίμινον ἢ ἄλλην σύνοδον παρὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ ὀνομάζοντας; ἢ
25 τίς οὐκ ἂν μισήσειε τοὺς ἀθετοῦντας μὲν τὰ τῶν Πατέρων, τὰ δὲ

1. Ματθ. 15, 13.

2. Τὴν σύγκρισιν αὐτὴν τῶν συνόδων κάνει ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ εἰς

πάρχουν μεταξύ τῶν βαρβαρικῶν λαῶν. Λοιπὸν μάταιος εἶναι ὁ κόπος αὐτῶν ποὺ ἐπανειλημμένως ἐστράφησαν κατ' αὐτῆς. Διότι αὐτοὶ ἤδη ἔχουν πραγματοποιήσαι περισσοτέρας ἀπὸ δέκα συνόδους, καὶ εἰς κάθε μίαν ἀλλάσσουν γνώμην, καὶ ἄλλοτε ἀφαιροῦν κάτι ἀπὸ ὅσα ἀπεφάσισαν εἰς τὰς προηγουμένας, ἄλλοτε δὲ ἀλλάσσουν κάτι ἢ προσθέτουν εἰς τὰς ἐπομένας. Καὶ δὲν ὠφελήθησαν τίποτε μέχρι τώρα μὲ τὸ νὰ γράφουν, νὰ σβήνουν καὶ νὰ ἐκβιάζουν, διότι δὲν γνωρίζουν, ὅτι «Κάθε μὲν φυτόν, ποὺ δὲν ἐφύτευσεν ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος, θὰ ξεριζωθῇ» ¹, ὁ δὲ λόγος τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος διευτυπώθη διὰ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου εἰς τὴν Νίκαιαν παραμένει αἰωνίως. Καὶ ἂν κανεῖς προσθήσῃ ἀριθμητικῶς τοὺς συμμετασχόντας, εἶναι περισσότεροι οἱ Πατέρες τῆς Νικαίας ἀπὸ ἐκείνους τῶν κατὰ μέρος συνόδων, ὅπως καὶ τὸ σύνολον εἶναι περισσότερον ἀπὸ τὸ μέρος. Καὶ ἂν κανεῖς θελήσῃ νὰ ἐξετάσῃ τὴν αἰτίαν τῆς εἰς Νίκαιαν συγκροτηθείσης συνόδου καὶ τῶν συνόδων ποὺ ἔγιναν μετὰ ἀπ' αὐτήν, θὰ εὕρῃ ὅτι ἡ αἰτία τῆς συνόδου τῆς Νικαίας εἶναι εὐεξήγητος, ἐνῶ αἱ ἄλλαι συνεκροτήθησαν μὲ βίαν, ἀπὸ μῖσος καὶ φιλονεικίαν. Δηλαδή ἡ μὲν σύνοδος τῆς Νικαίας συνεκροτήθη διὰ τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν καὶ διὰ τὸ ζήτημα τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἐπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Συρίας, Κιλικίας καὶ Μεσοποταμίας διεφώνουν μὲ ἡμᾶς καὶ ἐώρταζαν τὸ Πάσχα, ὅταν ἐώρταζαν αὐτὸ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ². Ἄλλ' ὀφείλεται χάρις εἰς τὸν Κύριον διότι ἐπετεύχθη συμφωνία καὶ διὰ τὴν ἀγίαν ἑορτήν, ὅπως καὶ διὰ τὴν πίστιν. Καὶ αὕτη ἦταν ἡ αἰτία τῆς συνόδου εἰς τὴν Νίκαιαν. Αἱ δὲ σύνοδοι αἱ ὁποῖαι ἔγιναν μετὰ ἀπ' αὐτήν εἶναι πολυάριθμοι καὶ ἐπενόηθησαν ἐναντίον αὐτῆς.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὰ ἀποδεικνύονται ἔτσι, ποῖος θὰ ἀποδεχθῇ αὐτοὺς ποὺ τοποθετοῦν τὴν σύνοδον τῆς Ἀριμίνου ἢ ὁποιανδήποτε ἄλλην σύνοδον ἐπάνω ἀπὸ τὴν τῆς Νικαίας; Ἡ ποῖος δὲν θὰ ἐμισοῦσε αὐτοὺς ποὺ ἀθετοῦν τὴν πίστιν τῶν Πατέ-

τὸ «Περὶ τῶν Συνόδων Ἀριμίνου καὶ Σελευκείας» κεφ. 5 Βλ. σελ. 130 τοῦ παρόντος τόμου.

νεώτερα ἐν τῇ Ἀριμίνῳ κατὰ φιλονεικίαν καὶ βίαν συντιθέντα προκρίνοντας; Τίς δὲ τούτοις συνελθεῖν ἐβελήσει τοῖς ἀνθρώποις, μηδὲ τὰ ἑαυτῶν ἀποδεχομένοις; Οἱ γὰρ ἐν ταῖς ἑαυτῶν δέκα 5 φροντες, δηλοὶ εἰσιν ἐκάστης αὐτοὶ κατήγοροι γινόμενοι. Πάσχουσι δέ τι τοιοῦτον, οἷον καὶ οἱ τότε τῶν Ἰουδαίων προδότηι πεπόνθασιν· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι, καταλείψαντες τὴν μόνην πηγὴν τοῦ ζῶντος ὕδατος, «Ὁρῶσαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ 10 δυγήσονται ὕδωρ συνέχειν», γέγραπται δὲ τοῦτο παρὰ τῷ προφήτῃ Ἱερεμῖα, οὕτως οὗτοι, μαχόμενοι πρὸς τὴν μίαν καὶ οἰκουμένην σὺν ὁδον, ὥρῶσαν ἑαυτοῖς συνόδους πολλὰς, καὶ πᾶσαι κεναί, αἶ παρ' αὐτοῖς «ὡς δράγμα μὴ ἔχον ἰσχύν» ἐφάνησαν. Μὴ τοίνυν ἀνεχώμεθα τῶν τὴν Ἀρίμινον ἢ ἄλλην ὀνομαζόντων σὺν ὁδον παρὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ γενομένην. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ τὴν 15 Ἀρίμινον ὀνομάζοντες εἰκόασιν μὴ εἰδέναι τὰ ἐν αὐτῇ πραχθέντα· ἢ γὰρ ἂν ἐσιώπησαν.

Οἴδατε γάρ, ἀγαπητοί, μαθόντες καὶ ὑμεῖς παρὰ τῶν ἐλθόντων ἐξ ὑμῶν εἰς τὴν Ἀρίμινον ὡς Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης, Εὐδόξιος καὶ Αὐξέντιος, ἐκεῖ δὲ ἦν σὺν αὐτοῖς καὶ Δημόφιλος, 20 καθηρέθησαν, θελήσαντες ἕτερα παρὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ γράφειν· ὅτε καὶ ἀπαιτηθέντες ἀναθεματίσαι τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν παρητήσαντο, καὶ μᾶλλον αὐτῆς ἠθέλον εἶναι προστάται. Οἱ δὲ γε ἐπίσκοποι, οἱ ἀληθῶς γνήσιοι δοῦλοι τοῦ Κυρίου καὶ ὀρθῶς πιστεύοντες - ἦσαν δὲ ἐγγὺς διακόσιοι - ἔγραψαν ἀρκεῖσθαι τῇ ἐν Νικαίᾳ

ρων, προτιμοῦν δὲ τὰ νεώτερα ποὺ ἔγιναν εἰς τὴν Ἀρίμινον μὲ φιλονεικίαν καὶ βίαν; Ποῖος δὲ θὰ θελήσῃ νὰ συνεργασθῇ μὲ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι δὲν ἀποδέχονται οὔτε τὰς ἰδικὰς τῶν γνώμας; Διότι αὐτοὶ ποὺ εἰς δέκα καὶ παραπάνω συνόδους, ὅπως προείπαμεν, εἰς κάθε μίαν γράφουν ἄλλα εἶναι φανερόν ὅτι οἱ ἴδιοι εἶναι κατήγοροι τῆς καθεμιᾶς. Παθαίνουν δηλαδή κάτι ὡσὰν αὐτὸ ποὺ ἔπαθαν κάποτε οἱ προδόται τῶν Ἰουδαίων· ὅπως δηλαδή ἐκεῖνοι ἐγκατέλειψαν τὴν μοναδικὴν πηγὴν τοῦ ζῶντος ὕδατος «καὶ κατεσκεύασαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς τῶν στέρνας ραγισμένας, αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ ἡμπορέσουν νὰ συγκρατήσουν τὸ ὕδωρ»¹, ἔχει γραφῇ δὲ αὐτὸ ἀπὸ τὸν προφήτην Ἰερεμίαν, ἔτσι καὶ αὐτοί, ἐπειδὴ μάχονται ἐναντίον τῆς μιᾶς οἰκουμενικῆς συνόδου, κατεσκεύασαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς τῶν πολλὰς συνόδους, αἱ ὁποῖαι ὅλαι εἶναι χωρὶς πριεχόμενον καὶ ἀπεδείχθησαν εἰς τὰ χέρια τῶν «συγκομιδῇ χωρὶς δύναμιν»². Νὰ μὴ ἀνεχώμεθα λοιπὸν αὐτοὺς ποὺ θέτουν τὴν Ἀρίμινον, ἢ ὁποιανδήποτε ἄλλην σύνοδον, ἐπάνω ἀπὸ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας. Διότι καὶ αὐτοὶ ποὺ δέχονται τὴν Ἀρίμινον, φαίνονται ὡσὰν νὰ μὴ γνωρίζουν ὅσα ἔγιναν εἰς αὐτήν, διότι ἂν τὰ ἐγνώριζαν θὰ ἐσιωποῦσαν.

Γνωρίζετε λοιπόν, ἀγαπητοί, διότι ἐπληροφορήθητε καὶ σεῖς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἦλθαν ἀπὸ σᾶς εἰς τὴν Ἀρίμινον, ὅτι ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης καὶ ὁ Εὐδόξιος καὶ ὁ Αὐξέντιος ἦταν δὲ ἐκεῖ μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ ὁ Δημόφιλος, καθηρέθησαν, διότι ἠθέλησαν νὰ γράφουν διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς Νικαίας, ὅταν δὲ ἀπητήθη ἀπ' αὐτοὺς νὰ ἀναθεματίσουν τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν δὲν τὸ ἔκαμαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἠθελαν νὰ τὴν προστατεύσουν. Οἱ ἐπίσκοποι ὁμῶς, οἱ πραγματικὰ γνήσιοι δοῦλοι τοῦ Κυρίου καὶ ὀρθῶς πιστεύοντες, οἱ ὅποιοι ἦσαν σχεδὸν διακόσιοι, ἔγραφαν τότε ὅτι πρέπει νὰ ἀρκοῦμεθα μόνον εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, καὶ νὰ μὴ ζητοῦμεν ἢ νὰ πιστεύωμεν τίποτε περισσό-

2. Ὡσ. 8, 7.

μόνη καὶ μηδὲν πλέον ἢ ἔλαττον παρ' ἐκείνην ζητεῖν ἢ φρονεῖν. Ταῦτα καὶ Κωνσταντίῳ δεδηλώκασι, τῷ καὶ τὴν σύνοδον κελεύσαντι γενέσθαι. Ἀλλ' οἱ ἐν τῇ Ἀριμίνῳ καθαιρεθέντες ἀπελθόντες πρὸς Κωνσταντίον, πεποιήκασιν ὑβρισθῆναι μὲν, ἀπειλὰς δὲ
5 γενέσθαι μὴ ἀνακάμψειν εἰς τὰς ἰδίας παροικίας τοὺς κατ' αὐτῶν ἀποφηναμένους, βίαν τε παθεῖν ἐν τῇ Θράκῃ ἐν αὐτῷ τῷ χειμῶνι, ὥστε τῶν παρ' αὐτῶν καινοτομουμένων ἀνέχεσθαι.

4. Εἴπερ οὖν τινες τὴν Ἀρίμινον ὀνομάζουσι, δεικνύτωσαν πρῶτον τὴν καθαίρεσιν τῶν προειρημένων καὶ ἅπερ ἔγραψαν οἱ
10 ἐπίσκοποι, λέγοντες μηδὲν πλέον ζητεῖν τῶν ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθέντων, μηδὲ ὀνομάζειν ἄλλην σύνοδον παρ' ἐκείνην. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κρύπτουσι, τὰ δὲ ἐν τῇ Θράκῃ κατὰ βίαν πραχθέντα προβάλλονται, ἐξ ὧν δέικνυνται, τῆς μὲν ἀρεῖαν
15 στεως. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν μεγάλην σύνοδον καὶ τὰς παρ' ἐκείνων ἂν τις ἐξετάζειν ἐκ παραλλήλου θέλοι, εὖροι ἂν τῶν μὲν τὴν θεοσέβειαν, τῶν δὲ τὴν ἀλογίαν. Οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες οὐ καθαιρεθέντες συνῆλθον, ἀλλὰ καὶ ὡμολόγησαν τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Υἱόν, οὗτοι δὲ καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καθαιρεθέντες καὶ
20 τρίτον ἐν αὐτῇ τῇ Ἀριμίνῳ, γράφειν ἐτόλμησαν μὴ χρῆναι λέγειν οὐσίαν ἢ ὑπόστασιν ἔχειν τὸν Θεόν.

Ἐκ δὴ τούτων σκοπεῖν ἔξεστιν, ἀδελφοί, ὥς οἱ μὲν ἐν Νικαίᾳ τῶν Γραφῶν πνέουσι, λέγοντος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν μὲν τῇ
'Εξόδῳ· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν», διὰ δὲ τοῦ Ἱερεμίου· «Τίς ἐστιν ἐν
25 ὑποστήματι αὐτοῦ, καὶ εἶδε τὸν λόγον αὐτοῦ;»), καὶ μετ' ὀλίγον·

1. Τὰ τῆς παραγράφου ταύτης ἐκτίθενται λεπτομερέστερον εἰς τὸ «Περὶ Συνόδων Ἀριμίνου καὶ Σελευκειᾶς», κεφ. 9. Ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κωνσταντίον παρατίθεται ὁλόκληρος εἰς τὴν κεφ. 10 τοῦ ἔργου ἐκείνου.

τερον ἀπὸ ἐκείνην. Αὐτὰ τὰ ἐγνωστοποίησαν καὶ εἰς τὸν Κωνστάντιον, ὁ ὁποῖος ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ γίνῃ ἡ σύνοδος ¹. Ἄλλ' ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι καθηρέθησαν εἰς τὴν Ἀρίμινον, ἔσπευσαν εἰς τὸν Κωνστάντιον καὶ ἐπέτυχαν, ὥστε αὐτοὶ ποὺ ἔλαβαν τὴν κατ' αὐτῶν ἀπόφασιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ὑβρισθοῦν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀπειληθοῦν ὅτι δὲν θὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἐπάνοδός των εἰς τὰς ἐπαρχίας των καὶ θὰ ταλαιπωρηθοῦν εἰς τὴν Θράκην μέσα εἰς τὸν χειμῶνα, διὰ νὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ δεχθοῦν τὰς καινοτομίας ἐκείνων.

4. Ἐὰν λοιπὸν μερικοὶ προβάλλουν τὴν Ἀρίμινον, ἃς δείξουν πρῶτον τὴν καθαίρεσιν τῶν προαναφερθέντων καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἔγραψαν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι λέγουν νὰ μὴ ἀναζητῶμεν τίποτε περισσότερον ἀπὸ ὅσα ἐθέσπισαν οἱ Πατέρες εἰς Νίκαιαν, οὔτε νὰ δεχώμεθα ἄλλην σύνοδον ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνην. Ἄλλ' αὐτὰ μὲν τὰ κρύβουν καὶ προβάλλουν αὐτὰ ποὺ διεπράχθησαν με βίαν εἰς τὴν Θράκην. Ἐκ τούτων ἀποδεικνύονται ὅτι εἶναι κρυφοὶ μὲν ὑποστηρικταὶ τῆς ἀρειανικῆς αἵρέσεως, ξένοι δὲ πρὸς τὴν ὑγιαίνουσιν πίστιν. Καὶ ἂν κανεὶς θὰ ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ ἐκ παραλλήλου αὐτὴν τὴν μεγάλην σύνοδον καὶ τὰς συνόδους ἐκείνων, θὰ εὔρῃ ὅτι ἡ θεοσέβεια ὑπῆρχεν εἰς τοὺς συμμετασχόντας εἰς τὴν Νίκαιαν, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ἢ παραλογία. Αὐτοὶ ποὺ συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν δὲν συνῆλθαν, καθαιρεθέντες ὡμολόγησαν δὲ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ἐνῶ αὐτοὶ ἀφοῦ καθηρέθησαν μίαν καὶ δύο καὶ διὰ τρίτην φορὰν εἰς αὐτὴν τὴν Ἀρίμινον, ἐτόλμησαν νὰ γράψουν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει οὐσίαν ἢ ὑπόστασιν.

Ἀπ' αὐτὰ λοιπὸν πρέπει νὰ καταλάβετε, ἀδελφοί, ὅτι οἱ μὲν Πατέρες τῆς Νικαίας μυρίζουν Γραφάς, διότι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς λέγει εἰς τὴν Ἑξοδον· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ὢν» ², καὶ διὰ τοῦ Ἱερεμίου· «Ποῖος εὐρίσκεται πλησίον τοῦ Κυρίου διὰ νὰ γνωρίσῃ τὸν λόγον αὐτοῦ» ³, καὶ μετ' ὀλίγον· «Καὶ ἐὰν αὐτοὶ εὐρίσκοντο μαζὶ

2. Ἑξ. 3, 14.

3. Ἱερ. 23, 18.

«Καὶ εἰ ἔστησαν ἐν τῇ ὑποστάσει μου καὶ ἤκουσαν τῶν λόγων μου». Ἡ δὲ ὑπόστασις οὐσία ἐστὶ, καὶ οὐδὲν ἄλλο σημαινόμενον ἔχει ἢ αὐτὸ τὸ ὄν, ὅπερ Ἰερεμίας ὑπαρξιν ὀνομάζει λέγων· «Καὶ οὐκ ἤκουσαν φωνὴν ὑπάρξεως». Ἡ γὰρ ὑπόστασις καὶ ἡ οὐσία
 5 ὑπαρξίς ἐστιν. Ἔστι γὰρ καὶ ὑπάρχει. Τοῦτο νοῶν καὶ ὁ Παῦλος ἔγραψεν Ἑβραίοις· («Ὁς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ»). Οὗτοι δὲ οἱ δροκοῦντες εἰδέναι τὰς Γραφὰς καὶ ὀνομάζοντες ἑαυτοὺς εἶναι σοφούς, μὴ θέλοντες ὑπόστασιν λέγειν ἐπὶ Θεοῦ (τοῦτο γὰρ ἔγραψαν ἐν τῇ Ἀριμίνω
 10 καὶ ἐν ἄλλαις ἑαυτῶν συνόδοις), πῶς οὐ δικαίως καθηρέθησαν, λέγοντες καὶ αὐτοί, ὡς ἄφρων ἐν καρδίᾳ, «Οὐκ ἔστι Θεός»; Πάλιν τε οἱ Πατέρες ἐδίδαξαν ἐν τῇ Νικαίᾳ μὴ εἶναι κτίσμα ἢ ποίημα τὸν Υἱὸν Λόγον, ἀναγνόντες· «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο», καί· «Ἐν αὐτῷ τὰ πάντα ἐκτίσθη» καὶ συνέστηκεν. Οὗτοι δὲ οἱ
 15 μᾶλλον Ἀρειανοὶ ἢ Χριστιανοὶ ὄντες, ἐν ταῖς ἄλλαις ἑαυτῶν συνόδοις κτίσμα τετολμήκασιν εἰπεῖν αὐτὸν καὶ ἓνα τῶν ποιημάτων, ὧν αὐτός ἐστιν ὁ Λόγος δημιουργὸς καὶ ποιητής. Εἰ γὰρ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα γέγονε, κτίσμα δέ ἐστι καὶ αὐτός, εἴη ἂν καὶ ἑαυτὸν κτίζων. Καὶ πῶς δύνатаι τὸ κτιζόμενον κτίζειν; ἢ πῶς
 20 ὁ κτίζων κτίζεται;

5. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως αἰσχύνονται τοιαῦτα λέγοντες, ἐφ' οἷς μισητοὶ καὶ παρὰ πᾶσιν εἰσιν, ὀνομάζοντες μὲν ἀπλῶς Ἀρίμινον, δεικνύμενοι δὲ καὶ ἐν αὐτῇ καθαιρεθέντες. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐν Νικαίᾳ γεγραμμένον, ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί, οὗ χά-
 25 ριν προσποιοῦνται μάχεσθαι πρὸς τὴν σύνοδον καὶ περιβομβοῦ-

1. Ἱερ. 23, 22.

2. Ἱερ. 9, 10.

3. Ἑβρ. 1, 3.

μου καὶ ἐὰν ἤκουσαν τοὺς λόγους μου»¹. Ἡ δὲ ὑπόστασις εἶναι οὐσία, καὶ δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτὸ τὸ ὄν, τὸ ὁποῖον ὁ Ἱερεμίας ὀνομάζει ὕπαρξιν, ὅταν λέγῃ· «Δὲν ἤκουσαν φωνὴν ὑπάρξεως»². Ἡ ὑπόστασις δηλαδή καὶ ἡ οὐσία εἶναι ὕπαρξις. Εἶναι δηλαδή καὶ ὑπάρχει. Ἐχοντας τοῦτο εἰς τὸν νοῦν του καὶ ὁ Παῦλος ἔγραψεν πρὸς Ἑβραίους· «Οὗτος εἶναι ἡ ἀκτινοβολία τῆς δόξης καὶ ἡ σφραγὶς τῆς οὐσίας αὐτοῦ»³. Αὐτοὶ δὲ ποὺ νομίζουν πῶς γνωρίζουν τὰς Γραφάς, καὶ λέγουν πῶς αὐτοὶ εἶναι σοφοί, ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ ἀναφέρουν τὴν λέξιν ὑπόστασις διὰ τὸν Θεὸν (διότι αὐτὸ ἔγραψαν εἰς τὴν Ἀρίμινον καὶ εἰς ἄλλας συνόδους των), πῶς δὲν καθηρέθησαν δικαίως, ἀφοῦ λέγουν καὶ αὐτοί, ὅπως ὁ παράφρων λέγει μὲ τὴν καρδίαν του ὅτι, «Δὲν ὑπάρχει Θεός»⁴; Οἱ Πατέρες πάλιν ἐδίδασκαν εἰς τὴν Νίκαιαν ὅτι ὁ Υἱὸς Λόγος δὲν εἶναι κτίσμα ἢ δημιούργημα, διότι ἀνέγνωσαν· «Τὰ πάντα ἐγίναν δι' αὐτοῦ»⁵, καί· «Δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα»⁶ καὶ ἐστερεώθησαν. Αὐτοὶ δέ, οἱ ὅποιοι εἶναι περισσότερον Ἀρειανοὶ παρὰ Χριστιανοί, εἰς τὰς ἄλλας συνόδους των ἐτόλμησαν νὰ τὸν ὀνομάσουν κτίσμα, καὶ ἓνα ἐκ τῶν δημιουργημάτων, τῶν ὁποίων ὁ ἴδιος ὁ Λόγος εἶναι δημιουργὸς καὶ ποιητής. Ἐὰν λοιπὸν τὰ πάντα ἐγίναν δι' αὐτοῦ, εἶναι δὲ καὶ ὁ ἴδιος κτίσμα, θὰ ἦταν κτίστης καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν αὐτὸ ποὺ κτίζεται νὰ κτίζῃ; Ἡ πῶς κτίζεται αὐτὸς ποὺ κτίζει.

5. Ἀλλ' οὔτε ἔτσι ἐντρέπονται, ὅταν λέγουν αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι εἰς ὅλους μισητοί, καὶ προβάλλουν ἀπλῶς τὴν Ἀρίμινον, ἐνῶ φανερὰ καθηρέθησαν εἰς αὐτήν. Καὶ δι' αὐτὸ ποὺ ἐγράφῃ εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅτι δηλαδή ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, προσποιοῦνται ὅτι μάχονται πρὸς τὴν σύνοδον καὶ περιφέρονται παντοῦ θορυβοῦντες ὥσάν τὰ κουνούπια, διὰ τὴν

4. Ψαλμ. 13, 1.

5. Ἰω. 1, 3.

6. Κολ. 1, 16.

σιν ὡς κώνωπες πανταχοῦ περὶ τῆς λέξεως, ἢ ὡς ἀγνοοῦντες
 προσκόπτουσιν εἰς αὐτό, ὡς οἱ προσκόπτοντες εἰς τὸν τεθέντα
 λίθον ἐν Σιών προσκόμματος· ἢ γινώσκουσι μὲν, διὰ τοῦτο δὲ
 μάχονται καὶ συνεχῶς γογγύζουσιν, ὅτι κατὰ τῆς αἰρέσεώς ἐστιν
 5 αὐτῶν ἀληθῶς αὕτη καὶ ἀκριβῆς ἀπόφασις. Οὐ γὰρ αἱ λέξεις αὐ-
 τοὺς λυποῦσιν, ἀλλ' ἡ ἐν αὐτῇ γενομένη κατάκρισις αὐτῶν. Καὶ
 τούτων δὲ πάλιν αἵτιοι γεγόνασιν αὐτοί, καὶ εἰ τοῦτο κρύπτειν
 αὐτοὶ θέλουσι, καίτοι γινώσκοντες, ἀλλ' ἡμᾶς ἀκόλουθον εἰπεῖν,
 ἵνα καὶ ἐκ τούτων ἡ μετὰ ἀληθείας ἀκρίβεια τῆς μεγάλης συνό-
 10 δον δειχθῇ. Τῶν γὰρ συνελθόντων ἐπισκόπων βουλομένων τὰς
 μὲν παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἐφευρεθείσας τῆς ἀσεβείας λέξεις ἀνε-
 λεῖν, τὸ ὅτι ἔστιν οὐκ ὄντων, καὶ τὸ λέγειν κτίσμα καὶ ποίημα τὸν
 Υἱόν, καί, ὅτι ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ ὅτι τρεπτῆς ἐστὶ φύσεως,
 τὰς δὲ τῶν Γραφῶν ὁμολογουμένας γράφαι, ὅτι τε ἐκ τοῦ Θεοῦ
 15 τῇ φύσει μονογενὴς ἐστὶν ὁ Λόγος, δύναμις, σοφία μόνη τοῦ Πα-
 τρός, Θεὸς ἀληθινός, ὡς εἶπεν ὁ Ἰωάννης, καὶ ὡς ἔγραψεν ὁ
 Παῦλος, ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς τοῦ Πατρὸς
 ὑποστάσεως· οἱ περὶ Εὐσέβιον, ὑπὸ τῆς ἰδίας κακοδοξίας ἐλ-
 κόμενοι, διελάλουν ἀλλήλοις· Συνθώμεθα· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐκ
 20 τοῦ Θεοῦ ἐσμεν· «Εἷς γὰρ Θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα», καί· «Τὰ ἀρ-
 χαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. Τὰ δέ· πάντα ἐκ τοῦ
 Θεοῦ». Ἐλογίζοντο δὲ καὶ τὸ ἐν τῷ Ποιμένι γραφέν· «Πρῶτον
 πάντων πίστευσον, ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ
 καταρτίσας, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι».
 25 Ἀλλ' οἱ ἐπίσκοποι, θεωρήσαντες τὴν πανουργίαν ἐκείνων,
 καὶ τὴν τῆς ἀσεβείας κακοτεχνίαν, λευκότερον εἰρῆκασιν τὸ ἐκ

1. Πρβλ. Ρωμ. 9, 33.

2. Α' Κορ. 8, 6.

λέξιν αὐτήν. Καὶ κάνουν τοῦτο ἢ ἐπειδὴ δὲν τὸ καταλαβαίνουν καὶ σκοντάφτουν ἐπάνω εἰς αὐτό, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ πέφτουν ἐπάνω εἰς τὸν λίθον τοῦ προσκόμματος, ὁ ὁποῖος ἐτέθη εἰς τὴν Σιών ¹, ἢ, τὸ καταλαβαίνουν μὲν, δι' αὐτὸ δὲ μάχονται καὶ γογγύζουν συνεχῶς, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ἀκριβὴς ἀπόφασις στρέφεται πραγματικὰ κατὰ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν. Δὲν τοὺς στενοχωροῦν δηλαδὴ αἱ λέξεις, ἀλλὰ ἡ καταδίκη των ποὺ ἔγινεν εἰς αὐτὴν τὴν σύνοδον. Καὶ δι' ὅλα αὐτὰ πάλιν αὐτοὶ ὑπῆρξαν οἱ αἵτιοι, καὶ ἂν αὐτοὶ θέλουν νὰ κρύψουν αὐτό, ἂν καὶ τὸ γνωρίζουν, ὅμως ἡμεῖς πρέπει νὰ τὸ εἴπωμεν, διὰ νὰ δειχθῇ καὶ μὲ αὐτὰ ἡ ἀληθινὴ ἀκρίβεια τῆς μεγάλης συνόδου. Ὅταν λοιπὸν οἱ συνελθόντες εἰς τὴν σύνοδον ἐπίσκοποι ἤθελαν νὰ ἀνασκευάσουν μὲν τὰς ἀπὸ τοὺς Ἀρειανοὺς ἐφευρεθείσας ἀσεβεῖς ἐκφράσεις, δηλαδὴ τὸ 'ἐξ οὐκ ὄντων', καὶ τὸ ὅτι λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα καὶ δημιούργημα, καὶ τὸ 'Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν', καὶ τὸ ὅτι ἔχει μεταβλητὴν φύσιν, νὰ γράψουν δὲ τὰς φράσεις ποὺ ὁμολογοῦνται εἰς τὰς Γραφάς, ὅτι δηλαδὴ ὁ Λόγος εἶναι κατὰ φύσιν ἐκ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς, καὶ δύναμις, καὶ μοναδικὴ σοφία τοῦ Πατρός, καὶ Θεὸς ἀληθινός, ὅπως εἶπεν ὁ Ἰωάννης, καὶ ὅπως ἔγραψεν ὁ Παῦλος, ἀκτινοβολία τῆς δόξης καὶ σφραγὶς τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός, τότε οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Εὐσεβίου, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὴν κακοδοξίαν των, ἔλεγαν ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον, ἃς συμφωνήσωμεν, διότι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἀπὸ τὸν Θεόν· «Διότι ἓνας εἶναι ὁ Θεός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχονται ὅλα» ², καί· «Τὰ ἀρχαῖα ἐπέρασαν, ἔχουν γίνει ὅλα καινούργια. Ὅλα δὲ προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεόν» ³. Ἐσκέπτοντο δὲ καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει γραφῇ εἰς τὸν Ποιμένα· «Πρῶτον ἐξ ὅλων πρέπει νὰ πιστεύσης, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε καὶ ἐτακτοποίησε τὰ πάντα, καὶ τὰ ἔφερεν εἰς τὴν ὕπαρξιν ἐκ τοῦ μηδενός» ⁴.

Ἄλλ' οἱ ἐπίσκοποι, ἐπειδὴ ἀντελήφθησαν τὴν πονηρίαν ἐκείνων, καὶ τὸ πονηρὸν τέχνασμα τῆς ἀσεβείας, ἐξήγησαν κα-

3. Β' Κορ. 5, 17 - 18.

4. Ἑρμᾶ, Ποιμὴν 26, 1.

τοῦ Θεοῦ καὶ ἔγραψαν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸν Υἱόν, ἵνα τὰ μὲν κτίσματα, διὰ τὸ μὴ ἄφ' ἑαυτῶν χωρὶς αἰτίου εἶναι, ἀλλὰ ἀρχὴν ἔχειν τοῦ γενέσθαι, λέγεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς μόνος ἴδιος τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας· τοῦτο γὰρ ἴδιον μονογενοῦς
 5 καὶ ἀληθινοῦ Λόγον πρὸς Πατέρα. Καὶ περὶ μὲν τοῦ γεγράφθαι ἐκ τῆς οὐσίας ἡ πρόφασις αὕτη. Πάλιν δὲ τῶν ἐπισκόπων ἐρω-
 τῶντων τοὺς δοκοῦντας ὀλίγους, εἶπερ λέγοιεν τὸν Υἱὸν οὐ κτί-
 σμα, ἀλλὰ δύναμιν, σοφίαν μόνην τοῦ Πατρὸς καὶ εἰκόνα αἰδίου, ἀπαράλλακτον κατὰ πάντα τοῦ Πατρὸς καὶ Θεὸν ἀληθινόν, κατε-
 10 λήφθησαν οἱ περὶ Εὐσέβιον διανεύοντες ἀλλήλοις, ὅτι καὶ ταῦτα φθάνει καὶ εἰς ἡμᾶς· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς καὶ εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ λεγόμεθα, καὶ περὶ ἡμῶν εἴρηται· «Ἀεὶ γὰρ ἡμεῖς οἱ ζῶντες». Καὶ δυνάμεις πολλαὶ εἰσι· «Καὶ ἐξηλθε μὲν πᾶσα ἡ δύναμις Κυ-
 ρίου ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ἡ δὲ κάμπη καὶ ἡ ἀκρὺς λέγεται δύνα-
 15 μιν μεγάλη. Καί· «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Ἀλλὰ γὰρ τὸ ἴδιους ἡμᾶς εἶναι τοῦ Θεοῦ ἔχομεν οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀδελφοὺς ἡμᾶς ἐκάλεσεν. Εἰ δὲ καὶ Θεὸν ἀληθινὸν λέγουσι τὸν Υἱόν, οὐ λυπεῖ ἡμᾶς, γενόμενος γάρ, ἀληθινός ἐστιν.

20 6. Αὕτη τῶν Ἀρειανῶν ἡ ἐφθαρμένη διάνοια. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα οἱ ἐπίσκοποι, θεωρήσαντες ἐκείνων τὸ δόλιον, συνήγα-
 γον ἐκ τῶν Γραφῶν τὸ ἀπαύγασμα, τὴν τε πηγὴν καὶ τὸν πο-
 ταμόν, καὶ τὸν χαρακτῆρα πρὸς τὴν ὑπόστασιν, καὶ τό· «Ἐν τῷ
 φωτί σου ὀφόμεθα φῶς», καὶ τό· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν».
 25 Καὶ λευκότερον λοιπὸν καὶ συντόμως ἔγραψαν ὁμοούσιον τῷ
 Πατρὶ τὸν Υἱόν· τὰ γὰρ προειρημένα πάντα ταύτην ἔχει τὴν ση-

1. Ψαλμ. 113, 26.

2. Πρβλ. Ἰωήλ 2, 25.

θαρώτερα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔγραψαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, εἰς τρόπον ὥστε, τὰ μὲν κτίσματα, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν καθ' ἑαυτά, χωρὶς τὸ αἷτιον, ἀλλ' ἔχουν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας των, νὰ λέγεται ὅτι εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς μόνος νὰ λέγεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα σχέσις τοῦ μονογενοῦς καὶ ἀληθινοῦ Λόγου πρὸς τὸν Πατέρα. Διὰ τὸ ὅτι λοιπὸν ἐγράφη ἐκ τῆς οὐσίας ἡ αἰτιολογία εἶναι αὕτη. "Ὅταν δὲ πάλιν ἠρώτησαν οἱ ἐπίσκοποι αὐτοὺς τοὺς ὀλίγους, μήπως ἔλεγαν τὸν Υἱὸν ὄχι κτίσμα, ἀλλὰ δύναμιν, μοναδικὴν σοφίαν τοῦ Πατρός καὶ αἰδίου εἰκόνα, ἀπαράλλακτον κατὰ πάντα τοῦ Πατρός, καὶ Θεὸν ἀληθινόν, τότε οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Εὐσεβίου κατελήφθησαν νὰ συνεννοοῦνται μεταξὺ των μὲ νεύματα, ὅτι καὶ αὐτὰ εἶναι καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους· διότι καὶ ἡμεῖς λεγόμεθα καὶ εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ διότι ἔχει λεχθῇ δι' ἡμᾶς· «Πάντοτε ἡμεῖς οἱ ζῶντες» ¹. Καὶ ὑπάρχουν πολλὰ δυνάμεις· «Καὶ ἐξῆλθε μὲν πᾶσα ἡ δύναμις Κυρίου ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ἡ δὲ κάμπη καὶ ἡ ἀκρίδα λέγεται δύναμις μεγάλη ². Καί· «Ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων εἶναι μαζί μας, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ εἶναι βοηθός μας» ³. Ἀλλ' ὅμως τὸ νὰ ἀνήκωμεν εἰς τὸν Θεὸν δὲν τὸ ἔχομεν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ μᾶς ὠνόμασε καὶ ἀδελφούς. Ἐὰν δὲ λέγουν τὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν ἀληθινόν, αὐτὸ δὲν μᾶς στενοχωρεῖ, διότι ἀφοῦ ἔγινεν, εἶναι ἀληθινός.

6. Αὕτη εἶναι ἡ διεφθαρμένη σκέψις τῶν Ἀρειανῶν. Ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ ἐπίσκοποι ἀντελήφθησαν καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ τὸν ὕπουλον τρόπον αὐτῶν, παρουσίασαν ἐκ τῶν Γραφῶν τὰς λέξεις ἀπαύγασμα, καὶ τὴν πηγὴν, καὶ τὸν ποταμόν, καὶ τὴν σφραγίδα σχετικὰ μὲ τὴν οὐσίαν, καὶ τό· «Μέσα εἰς τὸ φῶς σου θὰ ἴδωμεν τὸ φῶς» ⁴, καὶ τὸ· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν» ⁵. Ἔτσι λοιπὸν ἔγραψαν καθαρώτερα καὶ ἐν συντομίᾳ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα, διότι ὅλα ὅσα προανεφέρθη-

3. Ψαλμ. 45, 8.

4. Ψαλμ. 35, 10.

5. Ἰων. 10, 30.

μασίαν. Καὶ ὁ γογγυσμὸς αὐτῶν, ὅτι ἄγραφοί εἰσιν αἱ λέξεις, ἐλέγχεται παρ' αὐτῶν μάταιος, ἐξ ἀγράφων ἀσεβήσαντες (ἄ-γραφα δὲ τό, ὅτι Ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ τό, ὅτι Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν) αἰ-τιῶνται, ὅτι ἐξ ἀγράφων μετ' εὐσεβείας νοουμένων λέξεων κατε-
 5 κρίθησαν. Αὐτοὶ μὲν ὡς ἐκ κοπρίας ὄντες ἐλάλησαν ἀληθῶς ἀπὸ γῆς, οἱ δὲ ἐπίσκοποι οὐχ ἑαυτοῖς εὐρόντες τὰς λέξεις, ἀλλ' ἐκ Πατέρων ἔχοντες τὴν μαρτυρίαν, οὕτως ἔγραψαν. Ἐπίσκοποι γὰρ ἀρχαῖοι πρὸ ἐτῶν ἐγγύς που ἑκατὸν τριάκοντα τῆς μεγάλης Ῥώμης καὶ τῆς ἡμετέρας πόλεως γράφοντες ἠτιάσαντο τοὺς
 10 ποίημα λέγοντας τὸν Υἱὸν καὶ μὴ ὁμοούσιον τῷ Πατρί· καὶ τοῦτο ἐγίνωσκεν Εὐσέβιος ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας, πρό-τερον μὲν συντρέχων τῇ ἀρειανῇ αἵρέσει, ὕστερον δὲ ὑπογρά-ψας ἐν αὐτῇ τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ, ἔγραψε τοῖς ἰδίους διαβεβαι-ούμενος, ὅτι καὶ τῶν παλαιῶν τινες λογίους καὶ ἐπιφανεῖς ἐπι-
 15 σκόπους καὶ συγγραφείας, ἔγνωμεν ἐπὶ τῆς τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ θεότητος τῷ τοῦ ὁμοουσίου χρησαμένους ὀνόματι.

7. Τί οὖν ἔτι τὴν Ἀρίμινον ὀνομάζουσιν, ἐν ἣ καθηρέθη-σαν; Τί παραιτοῦνται τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ἐν ἣ καὶ οἱ Πατέ-ρες αὐτῶν ὑπέγραψαν καὶ ὁμολόγησαν ἐκ τῆς οὐσίας καὶ ὁμοού-
 20 σιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί; Τί περιτρέχουσιν; Οὐ γὰρ πρὸς μόνους τοὺς ἐν Νικαίᾳ ἐπισκόπους συνελθόντας, ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτῶν μεγάλους ἐπισκόπους, καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους λοιπὸν μάχονται. Τίνων οὖν εἰσι κληρονόμοι καὶ διάδοχοι; Πῶς δύνανται λέγειν Πατέρας τούτους, ὧν οὐκ ἀποδέχονται τὴν ὁμο-
 25 λογίαν τὴν καλῶς καὶ ἀποστολικῶς γραφεῖσαν; Ἐπεὶ, εἰ νομί-ζουσιν ἀντιλέγειν δύνασθαι, εἰπάτωσαν, μᾶλλον δὲ ἀποκρινά-σθωσαν, ἵνα καὶ ἑαυτοῖς περιπίπτοντες ἐλεγχθῶσιν, εἰ πιστεύου-

1. Περὶ τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας ὁμιλεῖ ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ εἰς τὸ «Περὶ Συνόδων Ἀριμίνου καὶ Σελευκείας» κεφ. 13.

σαν ἔχουν αὐτὴν τὴν σημασίαν. Καὶ ἡ διαμαρτυρία των ὅτι αἱ λέξεις αὐταὶ δὲν εἶναι ἐκ τῶν Γραφῶν, ἀποδεικνύεται ματαία ἀπὸ τοὺς ἰδίους, διότι ἐνῶ ἄσεβοῦν μὲ λέξεις ἐκτὸς τῶν Γραφῶν, (διότι τὸ ‘Ἐξ οὐκ ὄντων’, καὶ τό, ‘Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν’, δὲν εἶναι λόγια τῶν Γραφῶν) διαμαρτύρονται ὅτι κατεδικάσθησαν δι’ ἀγράφων λέξεων, αἱ ὁποῖαι ὅμως νοοῦνται ὀρθῶς. Αὐτοὶ μὲν ὥσαν νὰ ἦσαν ἀπὸ κοπριάς, ὠμίλησαν πραγματικὰ ὡς γῆϊνοι ἄνθρωποι, οἱ δὲ ἐπίσκοποι δὲν ἠῦραν μόνοι τους τὰς λέξεις, ἀλλὰ τὰς ἔγραψαν, ἐπειδὴ αὐταὶ ἐμαρτυροῦντο ἀπὸ τοὺς Πατέρας. Διότι ἀρχαῖοι ἐπίσκοποι τῆς μεγάλης Ρώμης καὶ τῆς πόλεώς μας πρὸ ἑκατὸν τριάντα περίπου ἐτῶν ἔγραψαν κατηγοροῦντες αὐτοὺς ποὺ ἔλεγαν τὸν Υἱὸν δημιούργημα, καὶ ὅχι ὁμοούσιον πρὸς τὸν Πατέρα. Καὶ αὐτὸ τὸ ἤξερεν ὁ Εὐσέβιος, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας, καὶ ὁ ὁποῖος κατ’ ἀρχὰς μὲν ἐβοηθοῦσε τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, ἀργότερα ὅμως ὑπέγραψεν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ἔγραφε δὲ καὶ εἰς τοὺς φίλους του βεβαιώνοντάς, ὅτι γνωρίζομεν πῶς καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν παλαιῶν λογίων καὶ ἐπιφανῶν ἐπισκόπων καὶ συγγραφέων, ἐχρησιμοποίησαν διὰ τὴν θεότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὴν λέξιν ὁμοούσιος¹.

7. Διατί λοιπὸν ἐπικαλοῦνται ἀκόμη τὴν Ἀρίμινον, εἰς τὴν ὁποίαν καθηρέθησαν; Διατί ἀρνοῦνται τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ οἱ Πατέρες των ὑπέγραψαν, καὶ παρεδέχθησαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὁμοούσιος μὲ αὐτόν; Τί πηγαινοέρχονται; Διότι δὲν μάχονται μόνον πρὸς τοὺς Πατέρας ποὺ συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἰδικούς των μεγάλους ἐπισκόπους, καὶ ἐναντίον τῶν ἰδικῶν των. Ποίων εἶναι λοιπὸν κληρονόμοι καὶ διάδοχοι; Πῶς ἡμποροῦν νὰ ὀνομάζουν Πατέρας αὐτοὺς, τῶν ὁποίων δὲν ἀποδέχονται τὴν ὁμολογίαν, ἡ ὁποία διευτυπώθη ὀρθῶς καὶ μὲ ἀποστολικὸν τρόπον; Διότι, ἂν νομίζουν ὅτι ἡμποροῦν νὰ ἔχουν ἀντιρρήσεις, ἅς εἴπουν, μᾶλλον δὲ ἅς ἀπαντήσουν, διὰ νὰ συγκρουσθοῦν φανερὰ ἀκόμη καὶ μὲ τοὺς ἑαυτοὺς των, ἐὰν πι-

σι λέγοντι τῷ Υἱῷ· «Ὑγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν», καί· «Ὁ ἑω-
 ρακῶς ἐμὲ ἐώρακε τὸν πατέρα»; Ναί, εἵποιεν ἄν, ἐπειδὴ γέγρα-
 πται, πιστεύομεν. Ἐλλὰ καὶ Ἐπῶς ἓν εἰσί, καὶ Ἐπῶς ὁ ἑωρακῶς
 τὸν Υἱὸν ἐώρακε καὶ τὸν Πατέρα, ἐὰν ἐρωτηθῶσιν εἰπεῖν, πάν-
 5 τως πον φήσουσι, δι' ὁμοιότητα· εἰ μὴ τέλεον συμπεπτώκασι
 τοῖς ἀδελφὰ φρονοῦσιν αὐτοῖς, καὶ λεγομένοις Ἀνομοίοις. Ἐλλ'
 ἐὰν πάλιν ἐρωτηθῶσι, πῶς ὅμοιοι; Ἀποθρασυνόμενοι φήσου-
 σιν· Ἀρετῇ τελείᾳ καὶ συμφωνίᾳ τὸ αὐτὸ θέλειν τῷ Πατρί, καὶ
 μὴ θέλειν ὅπερ ὁ Πατὴρ οὐ θέλει. Ἐλλὰ μαθέτωσαν, ὅτι ἐξ ἀρε-
 10 τῆς καὶ τοῦ θέλειν ὁμοιούμενος τῷ Θεῷ, ἔχει μὲν καὶ τοῦ τρέπε-
 σθαι τὴν προαίρεσιν, οὐκ ἔστι δὲ οὕτως ὁ Λόγος, εἰ μὴ ἄρα ἐκ
 μέρους καὶ κατ' ἡμᾶς ὅμοιος, ὅτι μὴ καὶ κατ' οὐσίαν ὁμοιὸς ἐ-
 στι. Ταῦτα δὲ ἴδια ἡμῶν τῶν γεννητῶν καὶ κτιστῆν ἐχόντων τὴν
 φύσιν. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς, καίτοι μὴ δυνάμενοι ὅμοιοι κατ' οὐ-
 15 σίαν τοῦ Θεοῦ γενέσθαι, ὅμως ἐξ ἀρετῆς βελτιούμενοι, μιμού-
 μεθα τὸν Θεὸν χαρισαμένον καὶ τοῦτο τοῦ Κυρίου, καὶ λέγοντος·
 «Γίνεσθε οἰκτίρμονες, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστί», «Γί-
 νεσθε τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι».

Τρεπτὰ δὲ τὰ γενητά, οὐκ ἄν τις ἀρνήσαιο, ἀγγέλων μὲν
 20 παραβάντων, τοῦ δὲ Ἀδὰμ παρακούσαντος, καὶ πάντων δεομέ-
 νων τῆς τοῦ Λόγου χάριτος. Τρεπτὸν δὲ ἀτρέπτου ὄντος τοῦ
 Θεοῦ οὐκ ἄν εἴη ὅμοιον, ὥσπερ οὐδὲ τὸ κτισθὲν τοῦ κτίσαντος.
 Διὰ τοῦτο περὶ μὲν ἡμῶν σκοπῶν ὁ ἅγιος ἔλεγεν· «Ὁ Θεός, τίς
 ὁμοιωθήσεται σοι;», καί· «Τίς ὁμοιός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε;». Θεοὺς

1. Ἰω. 10, 30.

2. Ἰω. 14, 9.

3. Λουκ. 6, 36.

4. Ματθ. 5, 48.

5. Ψαλμ. 82, 2.

στεύουν εἰς τὸν Υἱὸν ὁ ὁποῖος λέγει· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν» ¹ καὶ· «Αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ ἑμένα, ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα» ². Naί, ἡμπορεῖ νὰ εἶπουν, ἐπειδὴ ἔχει γραφῇ, πιστεύομεν. Ἀλλά, ἐὰν τοὺς ζητηθῇ νὰ εἶπουν, 'πῶς εἶναι ἓν', καὶ 'πῶς αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ τὸν Υἱὸν ἔχει ἰδῆ καὶ τὸν Πατέρα', ὅπως δὴ ποτε θὰ εἶπουν· δι' ὁμοιότητα· ἐκτὸς ἐὰν συμφωνοῦν ἀπολύτως μὲ αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν ἀδελφικὰ μὲ αὐτοὺς, ἐκείνους ποὺ λέγονται Ἀνόμοιοι. Ἀλλ' ἐὰν ἐρωτηθοῦν πάλιν, πῶς εἶναι ὁμοιος μὲ τὸν Πατέρα; Θὰ ἀπαντήσουν μὲ θράσος· Κατὰ τὴν τέλειαν ἀρετὴν καὶ πλήρη συμφωνίαν, ὥστε νὰ θέλῃ τὸ ἴδιο μὲ τὸν Πατέρα, καὶ νὰ μὴ θέλῃ ὅ,τι δὲν θέλει ὁ Πατὴρ. Ἀλλ' ἂς μάθουν ὅτι, ἐὰν εἶναι ὁμοιος μὲ τὸν Θεὸν κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν θέλησιν, ἔχει βέβαια καὶ τὴν δυνατότητα τῆς μεταβλητότητος, δὲν εἶναι ὅμως τέτοιος ὁ Λόγος, ἐκτὸς ἐὰν εἶναι μερικῶς ὁμοιος καὶ μὲ ἡμᾶς, διότι δὲν εἶναι καὶ κατ' οὐσίαν ὁμοιος. Αὐτὰ ὅμως εἶναι ἰδιώματα ἡμῶν ποὺ εἴμεθα δημιουργήματα καὶ ἔχομεν κτιστὴν φύσιν. Διότι καὶ ἡμεῖς, ἂν καὶ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ γίνωμεν ὁμοιοὶ κατ' οὐσίαν μὲ τὸν Θεόν, ὅμως, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἀρετὴν βελτιούμεθα, μιμούμεθα τὸν Θεόν, δυνατότητα τὴν ὁποίαν μᾶς ἐχάρισεν ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος λέγει· «Νὰ εἰσθε φιλεύσπλαγχνοι, ὅπως ὁ Πατέρας σας εἶναι φιλεύσπλαγχνος» ³ «Νὰ εἰσθε τέλειοι, ὅπως ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος εἶναι τέλειος» ⁴.

Ὅτι δὲ τὰ γενητὰ εἶναι τρεπτὰ, δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἀρνηθῇ, διότι οἱ ἄγγελοι μὲν ἔπεσαν εἰς παράβασιν, ὁ δὲ Ἀδὰμ εἰς παρακοήν, καὶ τὰ πάντα ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Λόγου. Τὸ τρεπτὸν δὲ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ὁμοιον μὲ τὸν Θεόν, ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι ἄτρεπτος, ὅπως δὲν εἶναι ὁμοιον τὸ κτιστὸν μὲ ἐκείνον ποὺ τὸ ἔκτισε. Διὰ τοῦτο ὁ ἅγιος ἔχοντας εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἡμᾶς ἔλεγε· «Θεέ μου, ποῖος εἶναι εἰς θέσιν νὰ γίνῃ ὁμοιος μὲ σέ;» ⁵ καὶ «Ποῖος ἐκ τῶν θεῶν εἶναι ὁμοιος μὲ σέ;» ⁶ ἐννοῶντας ὡς θεοὺς, ἐκείνους ποὺ ἐδημιουργήθησαν μὲν, ἔ-

λέγων, τοὺς κτισθέντας μὲν, μετόχους δὲ γενομένους τοῦ Λόγου
 ὡς αὐτὸς εἶπεν· «Εἰ ἐκείνους θεοὺς εἶπε, πρὸς οὓς ὁ Λόγος τοῦ
 Θεοῦ ἐγένετο). Τὰ δὲ μετέχοντα οὐκ ἂν εἶη τὰ αὐτὰ οὐδὲ ὅμοια
 τοῦ μετεχομένου. Περὶ ἑαυτοῦ γοῦν ἔλεγεν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ
 5 ἓν ἐσμεν», ὡς τῶν γεννητῶν μὴ ὄντων οὕτως· Ἐπεὶ ἀποκρινάσθω-
 σαν οἱ τὴν Ἀρίμινον προτείνοντες, εἰ κτιστὴ οὐσία δύναται εἰ-
 πεῖν· «Ἐγὼ βλέπω τὸν Πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα καὶ γὰρ ποιῶ»· ποι-
 ούμενα γὰρ ἐστὶ τὰ γενητά, καὶ οὐ ποιοῦντα, εἰ δὲ μή γε, καὶ
 ἑαυτὰ ἐποίησαν. Ἀμέλει εἰ, ὡς λέγουσι, κτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱός,
 10 καὶ ποιεῖ αὐτὸν ὁ Πατήρ, πάντως ἂν ἐποίησε καὶ ἑαυτὸν ὁ Υἱ-
 ός, δυνάμενος ποιεῖν ἃ ποιεῖ ὁ Πατήρ, ὡς εἶπεν αὐτός· ἀλλ' ἄτο-
 πον καὶ λίαν ἀσύστατόν ἐστι τὸ τοιοῦτον, ποιεῖν γὰρ ἑαυτὸν οὐ-
 δεὶς δύναται.

8. Πάλιν δὲ εἰπάτωσαν, εἰ δύναται τὰ γενητά εἰπεῖν· «Πάν-
 15 τα, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστίν»; Ἐχει δὲ τὸ κτίζειν, τὸ δημι-
 ουργεῖν, τὸ αἰδίων, τὸ εἶναι παντοκράτωρ, τὸ ἄτρεπτον. Τὰ δὲ
 γενητά οὐ δύναται ἔχειν τὸ δημιουργεῖν· κτιστὰ γὰρ ἐστίν, οὐδὲ
 τὸ αἰδίων· ἀρχὴν γὰρ ἔχει τοῦ εἶναι, οὐδὲ τὸ παντοκράτωρ καὶ
 ἄτρεπτον· κρατούμενα γὰρ καὶ τρεπτῆς φύσεώς ἐστίν, ὥσπερ αἱ
 20 Γραφαὶ λέγουσιν. Οὐκοῦν εἰ ταῦτα τοῦ Υἱοῦ ἐστίν, οὐκ ἐξ ἀρε-
 τῆς, ὡς εἴπομεν, ἀλλὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐστὶ δηλονότι, ὡς εἶπεν
 ἡ σύνοδος, οὐκ ἐξ ἄλλης οὐσίας ἐστίν, ἀλλὰ τῆς τοῦ Πατρὸς, ἧς
 ἐστὶ καὶ ταῦτα ἴδια· τὸ δὲ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἴδιον καὶ ἐξ αὐ-
 τῆς γέννημα, τί ἂν εἶη, ἢ πῶς ἂν τις ὀνομάσειεν αὐτό, ἢ ὁμοού-
 25 σιον; Ἐὰν γὰρ βλέπει τις ἐν τῷ Πατρὶ, ταῦτα βλέπει καὶ ἐν τῷ Υἱ-
 ῳ, Υἱῷ δὲ οὐκ ἐκ μετουσίας, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν. Καὶ τοῦτο ἐστίν·

ἐγινάν δὲ μέτοχοι τοῦ Λόγου, ὅπως εἶπεν ὁ ἴδιος· «Ἐὰν ἐκείνους εἶπε θεούς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἦλθεν ὁ Λόγος»¹. Ἄλλ' ἐκεῖνα ποὺ μετέχουν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὅμοια μὲ ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου εἶναι μέτοχοι. Περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του λοιπὸν ἔλεγεν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν», ἐπειδὴ τὰ γενητὰ δὲν εἶναι τέτοια. Διὰ τοῦτο ἄς ἀπαντήσουν αὐτοὶ ποὺ προβάλλουν τὴν Ἀρίμινον, ἐὰν δύναται νὰ εἶπη ἡ κτιστὴ οὐσία· «Αὐτὰ ποὺ βλέπω τὸν Πατέρα νὰ κάνη, αὐτὰ κάνω καὶ ἐγώ»². διότι τὰ γενητὰ εἶναι δημιουργήματα καὶ ὄχι δημιουργά, ἄλλως θὰ εἶχαν δημιουργήσει καὶ τὰ ἑαυτὰ των. Λοιπὸν ἐὰν, ὅπως λέγουν, ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα, καὶ τὸν δημιουργῇ ὁ Πατὴρ, ὅπως δὴποτε θὰ ἐδημιούργησε καὶ τὸν ἑαυτὸν του ὁ Υἱός, ἀφοῦ ἡμπορεῖ νὰ κάνη ὅσα κάνει καὶ ὁ Πατὴρ, ὅπως εἶπεν ὁ ἴδιος. Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι παράλογον καὶ τελείως ἀστήρικτον, διότι οὐδεὶς ἡμπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἑαυτὸν του.

8. Ἄλλ' ἄς εἴπουν πάλιν, ἐὰν τὰ γενητὰ ἡμποροῦν νὰ εἴπουν· «Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, εἶναι ἰδικά μου»³. Ἐχει δὲ τὴν δύναμιν νὰ κτίζῃ καὶ νὰ δημιουργῇ, τὸ αἰδίου, τὸ ὅτι εἶναι παντοκράτωρ, τὸ ἄτρεπτον, ἐνῷ τὰ γενητὰ δὲν ἡμποροῦν νὰ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ δημιουργοῦν, ἐπειδὴ εἶναι κτιστά, οὔτε τὸ αἰδίου, διότι ἔχουν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς των, οὔτε ἔχουν τὸ παντοκράτωρ καὶ τὸ ἄτρεπτον, διότι αὐτὰ ἐξουσιάζονται καὶ ἔχουν μεταβλητὴν φύσιν, ὅπως λέγουν αἱ Γραφαί. Λοιπὸν ἐὰν αὐτὰ τὰ ἔχῃ ὁ Υἱός, δὲν τὰ ἔχει λόγῳ τῆς ἀρετῆς, ὅπως εἶπαμεν, ἀλλ' εἶναι φανερόν ὅτι αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ὅπως εἶπεν ἡ σύνοδος· ὅτι δὲν εἶναι (ὁ Υἱός) ἐξ ἄλλης οὐσίας, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός, τῆς ὁποίας εἶναι αὐτὰ ιδιώματα. Αὐτὸ δὲ ποὺ ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός, καὶ εἶναι γέννημα αὐτῆς, τί ἄλλο θὰ ἡμποροῦσε νὰ εἶναι, ἢ πῶς θὰ ὠνόμαζε κανεὶς αὐτό, παρὰ ὁμοούσιον; Διότι αὐτὰ ποὺ βλέπει κανεὶς εἰς τὸν Πατέρα, αὐτὰ βλέπει καὶ εἰς τὸν Υἱόν, Υἱὸν δὲ ὄχι ἐκ μετουσίας, ἀλλὰ κατ'

2. Ἰω. 5, 19.

3. Ἰω. 16, 15.

«Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν», καί· «Ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς ἑώρακε τὸν Πατέρα».

Ἄλλως τε καὶ ἐκ τούτου πάλιν καλὸν δεικνύναι τὴν ἀφρο-
 σύνην αὐτῶν, εἰ ἐξ ἀρετῆς ἔπεται τὸ θέλειν καὶ τὸ μὴ θέλειν, καὶ
 5 τρόπων βελτίωσις, ὅμοιος καθ' ὑμᾶς ὁ Υἱὸς ἐστὶ τῷ Πατρί, ταῦτα
 δὲ ποιότητος ἴδια· δηλονότι σύνθετον τὸν Θεὸν ἐκ ποιότητος καὶ
 οὐσίας λέγετε. Καὶ τίς ὑμῶν ἀνέξεται ταῦτα λεγόντων, οὐ γὰρ
 σύνθετος ὁ Θεὸς ὁ τὰ πάντα εἰς τὸ εἶναι συντεθεικῶς οὐδὲ τοι-
 οὔτος, οἷά ἐστι τὰ παρ' αὐτοῦ διὰ τοῦ Λόγου γενόμενα, μὴ γένοι-
 10 το! Ἀπλῇ γάρ ἐστιν οὐσία, ἐν ἣ οὐκ ἔνι ποιότης οὐδέ, ὥς εἶπεν
 ὁ Ἰάκωβος, «Παραλλαγή τις ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα». Οὐκοῦν
 εἰ δείκνυται οὐκ ἐξ ἀρετῆς, οὐ γὰρ ποιότης ἐν τῷ Θεῷ οὔτε ἐν
 τῷ Υἱῷ, δηλονότι τῆς οὐσίας ἴδιος ἂν εἴη· καὶ τοῦτο πάντως ὁ-
 μολογήσετε, εἰ μὴ τέλεον τὸ νοεῖν ἀπώλετο ἐν ὑμῖν. Τὸ δὲ ἴδιον
 15 καὶ ταῦτόν τῇ τοῦ Θεοῦ οὐσίᾳ καὶ ἐξ αὐτῆς γέννημα τυγχάνον
 τί ἂν εἴη, ἢ πάλιν καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοούσιον τῷ γεννήσαντι;
 Τοῦτο γὰρ Υἱοῦ πρὸς Πατέρα γνῶρισμα. Καὶ ὁ μὴ τοῦτο λέγων
 οὐ φρονεῖ φύσει καὶ ἀληθῶς Υἱὸν εἶναι τὸν Λόγον.

9. Οὕτω νοήσαντες οἱ Πατέρες ἔγραψαν ὁμοούσιον εἶναι
 20 τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ καὶ ἀνεθεμάτισαν τοὺς λέγοντας ἐξ ἐτέρας
 ὑποστάσεως εἶναι τὸν Υἱόν, οὐχ ἑαυτοῖς πλασάμενοι λέξεις, ἀλλὰ
 καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτῶν Πατέρων μαθόντες, καθάπερ εἵ-
 πομεν. Τούτων δὲ οὕτω δεικνυμένων περιττὴ αὐτῶν ἡ Ἀρίμι-
 νος, περιττὴ καὶ ἡ ἄλλη παρ' αὐτῶν ὀνομαζομένη περὶ πίστεως
 25 σύνοδος. Ἀρκεῖ γὰρ ἡ ἐν Νικαίᾳ σύμφωνος οὔσα καὶ τοῖς ἀρχαί-

1. Ἱω. 10. 30.

2. Ἱω. 14, 9.

οὐσίαν. Καὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓνα»¹ καὶ· «Αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμέ, ἔχει ἰδῆ καὶ τὸν Πατέρα»².

Ἄλλως τε καὶ ἀπὸ τοῦτο εἶναι πάλιν καλὸν νὰ ἀποδείξω-
μεν τὴν ἀφροσύνην αὐτῶν. Ἐὰν τὸ νὰ θέλῃ καὶ νὰ μὴ θέλῃ εἶναι
ἀποτέλεσμα τῆς ἀρετῆς, ὅπως καὶ ἡ βελτίωσις τῶν τρόπων, τότε
ὁ Υἱὸς εἶναι, σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην σας, ὁμοιος μὲ τὸν Πατέρα,
αὐτὰ δὲ εἶναι χαρακτηριστικὰ ποιότητος. Εἶναι φανερόν λοιπὸν
ὅτι λέγετε τὸν Θεὸν σύνθετον ἐκ ποιότητος καὶ οὐσίας. Καὶ ποῖος
θα σᾶς ἀνεχθῇ νὰ λέγετε αὐτά; Διότι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος συνέθεσε
τὰ πάντα δὲν εἶναι σύνθετος, οὔτε εἶναι τέτοιος, ὅπως εἶναι αὐτὰ
ποὺ ἔγιναν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ Λόγου, μὴ γένοιτο! Εἶναι δηλαδὴ
ἀπλῇ οὐσία, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει ποιότης, οὔτε, ὅπως εἶ-
πεν ὁ Ἰάκωβος «Κάποια παραλλαγή ἢ σκιὰ μεταβολῆς»³. Λοι-
πὸν ἐὰν ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν τὰ ἔχει ἐξ ἀρετῆς, διότι δὲν ὑπάρ-
χει ποιότης εἰς τὸν Θεὸν οὔτε εἰς τὸν Υἱόν, εἶναι φανερόν ὅτι εἶ-
ναι τῆς οὐσίας, καὶ αὐτὸ θὰ τὸ παραδεχθῇτε ὅπωςδὴποτε, ἐκ-
τός ἐὰν ἐχάσατε τελείως τὸν νοῦν σας. Αὐτὸ δὲ ποὺ ἀνήκει καὶ
εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ φυσικὸν γέννημα αὐτῆς
τί ἄλλο θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι, παρὰ καὶ κατὰ τοῦτο πάλιν ὁμο-
οῦσιον μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸ ἐγέννησε. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ χαρακτη-
ριστικὴ σχέσις τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν
παραδέχεται τοῦτο, δὲν πιστεύει ὅτι ὁ Λόγος εἶναι φυσικὸς καὶ
πραγματικὸς Υἱός.

9. Ἐπειδὴ ἔτσι τὸ ἐννόησαν οἱ Πατέρες, ἔγραψαν ὅτι ὁ
Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα καὶ ἀνεθεμάτισαν αὐτοὺς ποὺ
λέγουν, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀπὸ ἄλλην ὑπόστασιν, δηλαδὴ οὐσίαν,
καὶ δὲν ἀνεκάλυψαν μόνοι των τὰς λέξεις, ἀλλὰ τὰς ἐπῆραν ἀπὸ
τοὺς πρὸ αὐτῶν Πατέρας, ὅπως εἶπαμεν. Ἀφοῦ δὲ αὐτὰ ἀποδει-
κνύονται ἔτσι, εἶναι περιττὴ δι' αὐτοὺς ἡ Ἀρίμιнос, ἀκόμη δὲ εἶ-
ναι περιττὴ καὶ ἡ ἄλλη, ποὺ ὀνομάζεται ἀπ' αὐτοὺς σύνοδος πε-
ρὶ πίστεως. Ἀρκεῖ λοιπὸν ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας, ἡ ὁποία εἶναι

3. Ἰακ. 1, 17.

οις ἐπισκόποις, ἐν ἧ καὶ οἱ Πατέρες αὐτῶν ὑπέγραψαν, οὓς αἰ-
 δεῖσθαι τούτους ἔπρεπεν, ἵνα μὴ πάντα μᾶλλον ἢ Χριστιανοὶ
 νομισθῶσιν. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τοσαῦτα, μετὰ καὶ τὴν μαρτυρίαν
 τῶν ἀρχαίων ἐπισκόπων, καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῶν ἰδίων Πα-
 5 τέρων, προσποιοῦνται ὡς ἀγνοοῦντες, τὴν λέξιν φοβεῖσθαι τοῦ
 ὁμοουσίου, εἰπάτωσαν καὶ φρονεῖτωσαν ἀπλούστερον μὲν καὶ ἀ-
 ληθῶς τὸν Υἱὸν φύσει Υἱόν, ἀναθεματισάτωσαν δέ, ὡς παρήγ-
 γειλεν ἡ σύνοδος, τοὺς λέγοντας κτίσμα ἢ ποίημα ἢ ἔξ οὐκ ὄντων,
 ἢ ὅτι ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι τρεπτὸς καὶ ἀλ-
 10 λοίωτός ἐστι, καὶ ἔξ ἐτέρας ὑποστάσεως, καὶ οὕτω φευγέτωσαν
 ἀπὸ τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως· καὶ θαρροῦμεν, ὅτι γνησίως ταῦτα
 ἀναθεματίζοντες ὁμολογοῦσιν εὐθὺς ἐκ τῆς οὐσίας καὶ ὁμοούσιον
 εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί.

Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἱ Πατέρες εἰρηκότες ὁμοούσιον εἶναι
 15 τὸν Υἱὸν ἐπήγαγον εὐθύς· τοὺς δὲ λέγοντας κτίσμα ἢ ποίημα ἢ
 ἔξ οὐκ ὄντων ἢ ὅτι ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ
 Ἐκκλησία, ἵνα διὰ τούτων γνωρίσωσιν, ὅτι ταῦτα σημαίνει τὸ
 ὁμοούσιον. Καὶ ἡ τοῦ ὁμοουσίου δύναμις γινώσκεται ἐκ τοῦ μὴ
 εἶναι κτίσμα ἢ ποίημα τὸν Υἱόν, καὶ ὅτι ὁ λέγων ὁμοούσιον οὐ
 20 φρονεῖ κτίσμα εἶναι τὸν Λόγον, καὶ ὁ ἀναθεματίζων τὰ προειρη-
 μένα ὁμοούσιον ἅμα φρονεῖ εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί, καὶ ὁ ὁμο-
 ούσιον λέγων γνήσιον καὶ ἀληθινὸν λέγει τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ.
 Καὶ ὁ γνήσιον λέγων νοεῖ τό· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν» καί·
 «Ὁ ἑώρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα».

25 10. Ἐπρεπε μὲν οὖν διὰ πλειόνων τὰ τοιαῦτα γράφειν, ἐ-
 πειδὴ δὲ πρὸς εἰδότας ὑμᾶς γράφομεν, διὰ τοῦτο συντόμως ὑπη-
 γορεύσαμεν, εὐχόμενοι παρὰ πᾶσι σφύζεσθαι τὸν σύνδεσμον τῆς
 εἰρήνης, καὶ πάντας τοὺς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τὸ αὐτὸ λέ-
 γειν, τὸ αὐτὸ φρονεῖν. Καὶ οὐχ ὡς διδάσκοντες, ἀλλὰ ὡς ὑπομι-

σύμφωνος καὶ μὲ τοὺς ἀρχαίους ἐπισκόπους, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέγραψαν καὶ οἱ ἰδικοὶ τῶν Πατέρες, τοὺς ὁποίους ἔπρεπεν αὐτοὶ νὰ ἐντρέπονται, διὰ νὰ μὴ θεωρηθοῦν κάθε ἄλλο παρὰ Χριστιανοί. Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, καὶ μετὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων ἐπισκόπων, καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῶν ἰδικῶν τῶν Πατέρων, προσποιοῦνται, ὥσάν νὰ μὴ γνωρίζουν, ὅτι φοβοῦνται τὴν λέξιν τοῦ ὁμοουσίου, ἃς ὁμιλήσουν καὶ ἃς πιστεύσουν μὲν ἀπλούστερα καὶ πραγματικὰ τὸν Υἱὸν ὡς φυσικὸν Υἱόν, ἃς ἀναθεματίσουν δέ, ὅπως παρήγγειλεν ἡ σύνοδος ἐκείνους ποὺ λέγουν κτίσμα, ἡ ποίημα, ἡ ἔξ οὐκ ὄντων, ἡ Ἐν ποτε ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι εἶναι τρεπτὸς καὶ ἀλλοιωτός, καὶ ἐκ διαφορετικῆς ὑποστάσεως. Καὶ ἔτσι ἃς ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι, ἐὰν εἰλικρινὰ ἀποκηρύξουν αὐτά, θὰ παραδεχθοῦν ἀμέσως, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὁμοούσιος μὲ αὐτόν.

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Πατέρες, ὅταν εἶπαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀμέσως προσέθεσαν· Ὅσους δὲ λέγουν κτίσμα, ἡ ποίημα, ἡ ἔξ οὐκ ὄντων, ἡ, Ἐν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, διὰ νὰ γνωρίσουν μὲ αὐτά, ὅτι αὐτὰ σημαίνει τὸ ὁμοούσιον. Καὶ ἡ δύναμις τοῦ ὁμοουσίου καθίσταται γνωστὴ ἐκ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι κτίσμα ἡ δημιούργημα ὁ Υἱός, καὶ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ λέγει ὁμοούσιος δὲν πιστεύει ὅτι ὁ Λόγος εἶναι κτίσμα, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀποκηρύσσει τὰ προαναφερθέντα, πιστεύει συγχρόνως ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἐκεῖνος ποὺ λέγει αὐτὸν ὁμοούσιον, λέγει καὶ ὅτι εἶναι γνήσιος καὶ ἀληθινὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸς ποὺ λέγει αὐτὸν γνήσιον Υἱόν, καταλαβαίνει τό· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν», καὶ· «Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμέ, ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα».

10. Ἐπρεπε λοιπὸν αὐτὰ νὰ τὰ γράψωμεν μὲ περισσότερα. Ἐπειδὴ ὅμως γράφομεν πρὸς σᾶς ποὺ γνωρίζετε τὰ πράγματα, διὰ τοῦτο τὰ εἶπαμεν ἐν συντομίᾳ, εὐχόμενοι νὰ διατηρηθῇ εἰς ὅλους ὁ σύνδεσμος τῆς εἰρήνης, καὶ ὅλοι ὅσοι ἀνήκουν εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, νὰ λέγουν τὸ ἴδιον καὶ νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν πίστιν. Καὶ δὲν τὰ γράφομεν αὐτὰ διὰ νὰ σᾶς διδάξωμεν, ἀλλὰ

μνήσκοντές ἐσμεν. Ἐσμὲν δὲ οὐχ ἡμεῖς οἱ γράφοντες μόνοι, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ ταῖς Λιβύαις ἐνενήκοντά
 που ἐπίσκοποι. Πάντων γὰρ ἐν ἐστὶ τοῦτο φρόνημα καὶ ὑπὲρ ἀλ-
 λήλων ἀεὶ ὑπογράφομεν, ἐὰν συμβῇ τινα μὴ παρεῖναι. Οὕτως
 5 οὖν διακείμενοι, ἐπειδὴ συνέβη συνελθεῖν ἡμᾶς, ἐγράψαμεν καὶ
 τῷ ἀγαπητῷ ἡμῶν Δαμάσῳ, τῷ ἐπισκόπῳ τῆς μεγάλης Ῥώμης,
 περὶ τοῦ Ἀύξεντίου τοῦ ἐπελθόντος τῇ ἐν Μεδιολάνῳ ἐκκλησίᾳ
 διηγούμενοι τὰ κατ' αὐτόν, ὅτι τε οὐ μόνον τῆς ἀρειανῆς αἰρέ-
 σεώς ἐστὶ κοινωνός, ἀλλὰ καὶ ὑπεύθυνός ἐστι πολλοῖς κακοῖς,
 10 πράξας ταῦτα μετὰ Γρηγορίου τοῦ κοινωνοῦ τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ
 καὶ θαυμάζοντες πῶς μέχρι νῦν οὐ καθηρέθη καὶ ἐκβέβληται τῆς
 Ἐκκλησίας, καὶ χάριν ὁμολογήσαμεν τῇ θεοσεβείᾳ αὐτοῦ τε καὶ
 τῶν συνελθόντων ἐν τῇ μεγάλῃ Ῥώμῃ, ὅτι καὶ τοὺς περὶ Οὐρ-
 σάκιον καὶ Οὐάλεντα καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ αὐτοῖς φρονούντας ἐκ-
 15 βάλλοντες, ἔσωσαν τὴν ὁμοφυχίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας,
 ἣν καὶ παρ' ὑμῖν εὐχόμενοι σῶζεσθαι, παρακαλοῦμεν μὴ ἀνέ-
 χεσθαι, καθὰ προείπομεν, τῶν προβαλλομένων ὅχλον συνόδων
 προφάσει πίστεως, τὴν ἐν Ἀριμίνῳ, τὴν ἐν Σιρμιῳ, τὴν ἐν τῇ
 Ἰσαυρίᾳ, τὴν ἐν τῇ Θράκῃ, τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὰς ἐν
 20 Ἀντιοχείᾳ πολλὰς καὶ ἀτάκτους. Ἀλλὰ μόνον κρατεῖτω ἐν ὑμῖν
 ἡ ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθεῖσα πίστις, ἐν ᾗ καὶ
 πάντες καὶ τῶν νῦν μαχομένων πρὸς αὐτὴν παρῆσαν Πατέρες,
 καθὰ προείπομεν, καὶ ὑπέγραψαν· ἵνα καὶ περὶ ἡμῶν ὁ Ἀπόστο-
 λος εἴπῃ· «Ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς, ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ κα-
 25 θῶς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις, οὕτω κατέχετε»).

11. Αὕτη γὰρ ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος, ἀληθῶς στηλογραφία
 κατὰ πάσης αἰρέσεώς ἐστίν. Αὕτη καὶ τοὺς βλασφημοῦντας εἰς
 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ λέγοντας αὐτὸ κτίσμα ἀνατρέπει. Εἰρη-

διὰ τὰς ὑπενθυμίσωμεν. Καὶ δὲν τὰ γράφομεν αὐτὰ μόνον ἡμεῖς ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἐνεήντα περίπου ἐπίσκοποι τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Λιβύης. Διότι ἡ πίστις αὕτη εἶναι πίστις ὅλων, καὶ πάντοτε ὑπογράφομεν καὶ ἐξ ὀνόματος τῶν ἄλλων, ἐὰν συμβῇ κανεῖς νὰ ἀπουσιάσῃ. Εὐρισκόμενοι λοιπὸν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἐπειδὴ συνέβη νὰ συνέλθωμεν, ἐγράψαμεν καὶ εἰς τὸν ἀγαπητόν μας Δάμασον, τὸν ἐπίσκοπον τῆς μεγάλης Ρώμης, περὶ τοῦ Αὐξεντίου, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Μεδιολάνου, ἐξιστοροῦντες τὰ περὶ αὐτοῦ. Ὅτι δηλαδή ὄχι μόνον εἶναι κοινὸς τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὑπεύθυνος διὰ πολλὰ κακά, τὰ ὁποῖα διέπραξε μαζὶ μετὰ τὸν Γεώργιον τὸν συμμέτοχον τῆς ἀσεβείας του. Ἐξεφράσαμεν ἀκόμη καὶ τὴν ἀπορίαν μας, πῶς δὲν καθηρέθη μέχρι τώρα καὶ δὲν ἀπεβλήθη ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, εὐχαριστήσαμεν ὅμως τὴν θεοσέβειαν αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων ποὺ συνῆλθαν εἰς τὴν μεγάλην Ρώμην, ὅτι μετὰ τὸ νὰ ἀποβάλουν τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Οὐρσακίου καὶ τοῦ Οὐάλεντος, καὶ ὅσους πιστεύουν τὰ ἴδια μετὰ αὐτούς, ἔσωσαν τὴν ὁμοψυχίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν, προσευχόμενοι νὰ διατηρηθῇ καὶ μεταξύ σας, παρακαλοῦμεν νὰ μὴ ἀνέχεσθε, ὅπως προείπαμεν, τὸ πλῆθος τῶν προβαλλομένων συνόδων μετὰ πρόφασιν τὴν πίστιν, τὴν εἰς τὴν Ἀρίμιον, τὴν εἰς τὸ Σίρμιον, τὴν εἰς τὴν Ἰσαυρίαν, τὴν εἰς τὴν Θράκην, τὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὰς πολλὰς καὶ ἀτάκτους εἰς Ἀντιόχειαν. Ἀλλὰ νὰ ὑπερισχύῃ μεταξύ σας μόνον ἡ σπίτις ἡ ὁποία ἔγινε δεκτὴ παρὰ τῶν Πατέρων εἰς τὴν Νίκαιαν, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρίσκοντο καὶ ὑπέγραψαν, ὅπως προείπαμεν, ὅλοι οἱ Πατέρες, ἀκόμη καὶ οἱ Πατέρες ἐκείνων ποὺ τώρα μάχονται πρὸς αὐτὴν, ὥστε ἔτσι νὰ εἴπῃ καὶ δι' ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος· «Σὰς ἐπαινῶ δὲ διότι εἰς ὅλα μετὰ θυμᾶσθε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ὅπως σὰς τὰς παρέδωκα»¹.

11. Αὕτη λοιπὸν ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας εἶναι πραγματικὰ δημόσιος διασυρμὸς ἐναντίον κάθε αἵρέσεως. Αὕτη ἀνατρέπει καὶ ὅσους βλασφημοῦν εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ λέγουν αὐτὸ κτίσμα. Διότι ἀφοῦ εἶπαν οἱ Πατέρες περὶ τῆς πίστεως εἰς τὸν

κότες γὰρ οἱ Πατέρες περὶ τῆς εἰς τὸν Υἱὸν πίστεως, ἐπήγαγον
 εὐθύς· Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἵνα, τελείαν καὶ
 πλήρη τὴν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα πίστιν ὁμολογήσαντες, τὸν χαρα-
 κτῆρα τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Καθολι-
 5 κῆς Ἐκκλησίας ἐν τούτῳ γνωρίσωσι. Δῆλον γὰρ καὶ παρ' ὑμῖν
 καὶ παρὰ πᾶσι καθέστηκε, καὶ οὐδεὶς ἂν Χριστιανῶν ἀμφίβολον
 εἰς τοῦτο σχοίη τὴν διάνοιαν, ὥς οὐκ ἔστιν ἡμῶν ἡ πίστις εἰς
 τὴν κτίσιν, ἀλλ' εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁ-
 ρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χρι-
 10 στόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ· καὶ εἰς ἓν Πνεῦμα ἅγιον·
 ἓνα Θεὸν τὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ τελείᾳ Τριάδι γνωσκόμενον· εἰς
 ἣν καὶ βαπτίζόμενοι, καὶ ἐν ταύτῃ συναπτόμενοι τῇ θεότητι,
 πιστεύομεν καὶ κληρονομῆσαι βασιλείαν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰ-
 ησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
 15 τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Υιόν, προσέθεσαν ἀμέσως· Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς τρόπον ὥστε, ἀφοῦ ὠμολόγησαν τελείαν καὶ πλήρη τὴν πίστιν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα, κατέστησαν φανερόν τὸν χαρακτῆρα τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστόν, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἔγινε λοιπὸν φανερόν εἰς σᾶς καὶ εἰς ὅλους, καὶ κανενὸς Χριστιανοῦ ἡ σκέψις δὲν θὰ ἀμφέβαλε διὰ τοῦτο, ὅτι ἡ πίστις μας δὲν εἶναι πρὸς τὴν κτίσιν, ἀλλ' εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ· καὶ εἰς ἓν Πνεῦμα ἅγιον. Ἐνα Θεὸν δηλαδή, ὁ ὁποῖος γνωρίζεται εἰς τὴν ἁγίαν καὶ τελείαν Τριάδα, εἰς τὴν ὁποίαν βαπτίζόμενοι, καὶ συνδεόμενοι ἐντὸς αὐτῆς μὲ τὴν θεότητα, πιστεύομεν καὶ ὅτι θὰ κληρονομήσωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀναφέρεται εἰς τὸν Πατέρα ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ ΕΝ Τῇ ΑΡΙΜΙΝΩ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝ ΣΕΛΕΥΚΕΙΑ ΤΗΣ ΙΣΑΥΡΙΑΣ ΣΥΝΟΔΩΝ

5 1. Ἐφθασε μὲν ἴσως καὶ παρ' ὑμᾶς ἡ ἀκοὴ περὶ τῆς καὶ νῦν
θρυλουμένης συνόδου· καὶ γὰρ βασιλέως καὶ τῶν ἐπάρχων ἐφοί-
τησε πανταχῇ γράμματα καλοῦντα τοὺς εἰς ταύτην συνερχομέ-
νους· ἐπειδὴ δὲ καὶ φιλομαθεῖς ὄντες ζητεῖτε γνῶναι τὰ πεπραγμέ-
να ἀκόλουθον εἶναι νενόμικα, ἅπερ ἐώρακα καὶ ἔγνω ἀκριβῶς
10 ταῦτα καὶ ὑμῖν δηλῶσαι, ἵνα μὴ παρ' ἐτέρων ἀκούοντες ἀμφίβο-
λον ἔχητε τὴν διάνοιαν, μάλιστα ὅτι τινὲς εἰώθασιν ἐτέρως ἀπαγ-
γέλλειν τὰ πραττόμενα ἢ ὡς γέγονεν. Ἐν μὲν οὖν τῇ Νικαίᾳ, ὥ-
σπερ ἦν ὁρισθέν, οὐκέτι γέγονε τὸ συνέδριον, ἀλλὰ δεύτερον πρόσ-
ταγμα πεφοίτηκεν, ὥστε τοὺς μὲν ἐν τοῖς δυτικοῖς μέρεσιν ἐπι-
15 σκόπους ἐν Ἀριμίνῳ τῆς Ἰταλίας συνελθεῖν, τοὺς δὲ ἐν τοῖς ἀνα-
τολικοῖς μέρεσιν ἐν τῇ λεγομένῃ Τραχείᾳ Σελευκείᾳ τῆς Ἰσαν-
ρίας συγκροτηθῆναι. Ἡ δὲ πρόφασις τῆς τοιαύτης συνελεύσεως
ἐθρυλεῖτο περὶ πίστεως τῆς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χρι-
στόν, οἱ δὲ ταύτην παρασχόντες εἰσὶν ἀπὸ μὲν τῆς Παννονίας Οὐρ-
20 σάκιος καὶ Οὐάλης καὶ Γερμίνιός τις, ἀπὸ δὲ τῆς Συρίας Ἀκά-
κιος, Εὐδόξιος καὶ Πατρόφιλος ὁ ἀπὸ τῆς ἐπωνύμου τῶν Σκυθῶν
πόλεως τυγχάνων. Οὗτοι γὰρ ἀεὶ τῆς Ἀρείου μερίδος ὄντες καὶ
μὴ «Νοοῦντες μήτε πῶς πιστεύουσι μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦν-
ται», ἀπατῶντες δὲ ἕκαστον ἡρέμα καὶ σπέρματα τῆς αἵρέσεως

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ ΑΙ ΟΠΟΙΑΙ ΕΓΙΝΑΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΙΜΙΝΟΝ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΛΕΥΚΕΙΑΝ ΤΗΣ ΙΣΑΥΡΙΑΣ

1. Θὰ ἀκούσατε ἴσως περὶ τῆς συνόδου, διὰ τὴν ὁποίαν γίνεται τώρα λόγος, διότι καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐπάρχων τὰ γράμματα ἐστάλησαν παντοῦ καὶ ἐκάλουν αὐτοὺς ποὺ συγκεντρώνονται διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτήν· ἐπειδὴ δὲ εἴστε φιλομαθεῖς καὶ θέλετε νὰ μάθετε τὰ συμβάντα, ἐθεώρησα σκόπιμον αὐτὰ ποὺ εἶδα καὶ ἔμαθα ἀκριβῶς αὐτὰ νὰ καταστήσω γνωστὰ καὶ εἰς σᾶς, διὰ νὰ μὴ δημιουργῇται ἀμφιβολία εἰς τὴν σκέψιν σας ἀκούοντας δι' αὐτὰ ἀπὸ ἄλλους, μάλιστα δέ, διότι καὶ μερικοὶ συνηθίζουν νὰ μεταδίδουν ὅσα γίνονται διαφορετικὰ ἀπὸ ὅπως ἔγιναν. Δὲν ἔγινε λοιπὸν τὸ συνέδριον εἰς τὴν Νίκαιαν ὅπως εἶχεν ὀρισθῇ, ἀλλ' ἐκυκλοφόρησε δεύτερον πρόσταγμα, διὰ νὰ συνέλθουν οἱ μὲν ἐπίσκοποι τῆς δύσεως εἰς τὴν Ἀρίμινον τῆς Ἰταλίας, οἱ δὲ τῆς ἀνατολῆς νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὴν λεγομένην Τραχεῖαν Σελεύκειαν τῆς Ἰσαυρίας. Ὡς πρόφασις δὲ αὐτῆς τῆς συνελεύσεως διεδίδετο ὅτι ἦταν τὸ ζήτημα τῆς πίστεως εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, αὐτοὶ δὲ ποὺ διέδωσαν τοῦτο ἦσαν, ἀπὸ μὲν τὴν Παννονίαν ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης καὶ κάποιος Γερμίνιος, ἀπὸ δὲ τὴν Συρίαν ὁ Ἀκάκιος, ὁ Εὐδόξιος καὶ ὁ Πατρόφιλος ἀπὸ τὴν ἐπώνυμον πόλιν τῶν Σκυθῶν. Αὐτοὶ λοιπόν, ἐπειδὴ ἀνῆκαν πάντοτε εἰς τὴν μερίδα τοῦ Ἀρείου καὶ ἐπειδὴ «Δὲν καταλαβαίνουν οὔτε πῶς πιστεύουν οὔτε ὅσα ὑποστηρίζουν» ¹, ἐξαπατῶντες δὲ τὸν κάθε ἓνα μὲ ἥπιον τρόπον καὶ διαδίδοντες τὰ σπέρματα τῆς αἵρέσεως των, παρέσυραν μερικοὺς

ἐαυτῶν ἐπισπεύροντες ὑφήρπασάν τινας «τῶν δοκούντων εἶναι τι» καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Κωνστάντιον αἵρετικὸν ὄντα σχηματισάμενοι περὶ πίστεως, ὥστε ποιῆσαι γενέσθαι σύνοδον, νομίζοντες δύνασθαι καλύψαι τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον καὶ τοὺς πάντας μεταπεί-
5 θειν, ὥστε τὴν ἀσέβειαν ἀντὶ τῆς ἀληθείας κρατῆσαι πανταχοῦ.

2. Πρῶτον μὲν οὖν ἔγωγε θαυμάζω (ἡγοῦμαι δὲ καὶ πάντα ὄντιναοῦν φρόνιμον τοῦτο συνορᾶν) ὅτι καθολικῆς ὁρισθείσης συνόδου καὶ ταύτην πάντων, προσδοκόντων ἐξαίφνης διηρέθη· καὶ οἱ μὲν ἐκεῖ συνῆλθον, οἱ δὲ ὧδε συνεκρότησαν ἑαυτούς. Ἦν δὲ ἄρα
10 τοῦτο τῆς προνοίας ἔργον, ἵνα ἐν ἐκάστη τῶν μὲν τὸ ἄδολον καὶ καθαρὸν τῆς πίστεως δειχθῇ φρόνημα, τῶν δὲ τὸ ὑποπτον καὶ ἀμφίβολον ἦθος ἐλεγχθῇ. Ἔπειτα καὶ κεῖνο διεννοούμεν μετὰ τῶν ἐνταῦθα γνησίων ἀδελφῶν καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἡσχάλλομεν θεωροῦν-
τες τὸ ἀπρεπὲς τῆς τοσαύτης συνδρομῆς. Τί γὰρ τοσοῦτον ἤπει-
15 ξεν, ὥστε τὴν οἰκουμένην διαταραχθῆναι καὶ τοὺς λεγομένους ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ κληρικοὺς διατρέχειν ἄνω καὶ κάτω καὶ ζητεῖν, πῶς ἄρα μάθωσι πιστεύειν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν; Εἰ γὰρ ἐπίστευον, οὐκ ἂν ὥς μὴ ἔχοντες ἐξήτουν. Τοῦτο δὲ τοῖς μὲν κατηγουμένοις οὐκ ὀλίγον σκάνδαλον, τοῖς δὲ Ἑλλήσιν οὐ τὸ
20 τυχόν, ἀλλὰ καὶ πλατὺν γέλωτα παρέσχεν, εἰ Χριστιανοὶ ἐξ ὕπνου νῦν ἐγερθέντες ζητοῦσι, πῶς δεῖ περὶ Χριστοῦ πιστεύειν. Οἱ δὲ λεγόμενοι κληρικοὶ τούτων καίτοι τὰ πρεσβεῖα παρὰ τῶν λαῶν ἐκδικοῦντες ὡς διδάσκαλοι νῦν ἤλεγξαν ἑαυτοὺς ἀπίστους ζητοῦν-
τες ὅπερ οὐκ ἔχουσι. Καὶ ἠγγνόσαν οἱ περὶ Οὐρσάκιον τούτων αἰ-
25 τιοι γενόμενοι, ὅσῃν ἑαυτοῖς ἐθησαύρισαν ὀργὴν λέγοντος τοῦ Κυρίου διὰ μὲν τῶν ἀγίων· «Οὐαὶ δι' οὗς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι», διὰ δὲ ἑαυτοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· «Ὅς οὖν

1. Γαλ. 2, 6.

2. Ρωμ. 2, 24 καὶ Ἑσ. 52, 5.

«ἀπὸ ἐκείνους ποὺ νομίζουν πὼς εἶναι κάτι» ¹ καὶ τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα Κωνστάντιον, ποὺ εἶναι καὶ αὐτὸς αἰρετικός, ὑποκρινόμενοι ὅτι ἐνδιαφέρονται περὶ πίστεως, ὥστε νὰ διατάξῃ νὰ γίνῃ σύνοδος, νομίζοντες πὼς ἔτσι θὰ ἡμπορέσουν νὰ καλύψουν τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, καὶ θὰ μεταπείσουν τοὺς πάντας, καὶ ἔτσι θὰ ἐπικρατήσῃ πανταχοῦ ἡ ἀσέβεια ἀντὶ τῆς ἀληθείας.

2. Κατὰ πρῶτον λοιπὸν ἐγὼ τουλάχιστον ἀπορῶ (νομίζω δὲ καὶ ὁποιοσδήποτε λογικὸς θὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται), ὅτι ἐνῶ ὠρίσθη καθολικὴ σύνοδος, καὶ ὅλοι τὴν ἐπερίμεναν, ξαφνικὰ διηρέθη καὶ οἱ μὲν συνῆλθαν ἐκεῖ, οἱ δὲ συνεκεντρώθησαν ἐδῶ. Ἦταν βέβαια καὶ αὐτὸ ἔργον τῆς θείας προνοίας, ὥστε εἰς κάθε μίαν ἀπὸ αὐτὰς τῶν μὲν νὰ δειχθῇ τὸ ἄδολον καὶ καθαρὸν φρόνημα τῆς πίστεως, τῶν δὲ νὰ ἐλεγχθῇ τὸ ὑποπτον καὶ ἀμφίβολον ἦθος. Ἐπειτα ἐσκεπτόμεθα καὶ ἐκεῖνο μαζί μὲ τοὺς ἐδῶ γνησίους ἀδελφούς καὶ ἐλυπούμεθα ὅλοι μέσα μας παρατηρῶντας τὴν ἀπρέπειαν αὐτῆς τῆς τόσον ταραχώδους συγκεντρώσεως. Τί δηλαδὴ τοὺς ἐπίεσε τόσον πολὺ, ὥστε νὰ διαταραχθῇ ἡ οἰκουμένη, καὶ οἱ λεγόμενοι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κληρικοὶ νὰ περιφέρωνται πάνω καὶ κάτω καὶ νὰ ζητοῦν, πὼς θὰ μάθουν νὰ πιστεύουν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν; Διότι ἐὰν ἐπίστευον, δὲν θὰ ἐζητοῦσαν κάτι, ὡσὰν νὰ μὴ τὸ ἔχουν. Τοῦτο δὲ ἐπροξένησεν εἰς μὲν τοὺς κατηχουμένους μεγάλον σκάνδαλον, εἰς δὲ τοὺς εἰδωλολάτραις ὅχι τυχαῖον ἀλλὰ καὶ πλατὺ γέλιο, ἐὰν οἱ Χριστιανοὶ τώρα ἐξύπνησαν ἀπὸ τὸν ὕπνον καὶ ἀναζητοῦν, πὼς πρέπει νὰ πιστεύουν περὶ τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοὶ δὲ ποὺ ὀνομάζονται κληρικοὶ των, ἂν καὶ ἀντιποιοῦνται τὰ πρεσβεῖα ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς ὡσὰν διδάσκαλοι, τώρα ἐφανέρωσαν τοὺς ἑαυτοῦς των ἀπίστους, διότι ἀναζητοῦν αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχουν. Καὶ ἔλησμήνησαν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Οὐρσακίου, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν αἵτιοι ὅλων αὐτῶν, πόσῃν ὀργὴν συνεκέντρωσαν εἰς τοὺς ἑαυτοῦς των, διότι ὁ Κύριος λέγει διὰ μὲν τῶν ἀγίων· «Ἀλλοίμονον εἰς αὐτοὺς ποὺ ἐξ αἰτίας των βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν» ², διὰ τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ του δὲ εἰς τὰ Εὐαγγέλια· «Ἐ-

ἐὰν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα μύλος ὀνικὸς κρεμασθῇ εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης, ἢ ἵνα», ὡς ὁ Λουκᾶς προσέθηκε, «σκανδαλίση τῶν μικρῶν τούτων ἓνα».

5 3. Τί γὰρ ἔλειπε διδασκαλίας εἰς εὐσέβειαν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἵνα νῦν περὶ πίστεως ζητῶσι καὶ τὴν ὑπατείαν τῶν παρόντων χρόνων προτάσσωσι τῶν παρ' αὐτῶν ἐκτιθεμένων ῥημάτων δῆθεν περὶ πίστεως; Οὐρσάκιος γὰρ καὶ Οὐάλης καὶ Γερμίνιος καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πεποιήκασιν ὁ μήτε γέγονε μήτε ἠκούσθη πώπο-
 10 τε παρὰ Χριστιανοῖς. Γράψαντες γὰρ ὡς ἤθελον αὐτοὶ πιστεύειν προέταξαν τὴν ὑπατείαν καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ παρόντος χρόνου, ἵνα δείξωσι πᾶσι τοῖς φρονίμοις ὅτι μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν ἐπὶ Κωνσταντίου ἀρχὴν ἔχει τούτων ἡ πίστις· πάντα γὰρ πρὸς τὴν ἰδίαν αἵρεσιν βλέποντες ἔγραψαν. Πρὸς τούτοις περὶ
 15 τοῦ Κυρίου προσποιούμενοι γράφειν ἄλλον 'δεσπότην' ὀνομάζουσιν ἑαυτοῖς Κωνσταντίον· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ τὴν δυναστείαν τῆς ἀσεβείας αὐτοῖς παρέχων· καὶ 'αἰώνιον' δὲ αὐτὸν 'βασιλέα' εἰρήκασιν οἱ τὸν Υἱὸν αἰδίδιον ἀρνούμενοι· οὕτως εἰσὶ πρὸς ἀσέβειαν χριστομάχοι. Ἄλλ' ἴσως αὐτοῖς ἐστὶ πρόφασις τῆς ὑπατείας ἡ τῶν ἀ-
 20 γίων προφητῶν χρονογραφία. Ἄλλὰ κἂν τοῦτο τολμήσωσιν εἰπεῖν, πολὺ τὴν ἀμαθίαν ἑαυτῶν ἐξαγγέλλουσιν. Αἱ μὲν γὰρ τῶν ἁγίων προφητεῖαι χρόνων ἔχουσι μνήμην. Καὶ Ἡσαῖας μὲν καὶ Ὡσηὲ «Ἐν ἡμέραις Ὁζίου καὶ Ἰωάθαμ καὶ Ἀχάζ καὶ Ἐζεκίου» γεγόνασιν, Ἰερεμίας δὲ ἐν ἡμέραις Ἰωσίου, Ἰεζεκιήλ δὲ καὶ Δα-
 25 νιήλ ἐπὶ Κύρου καὶ Δαρείου καὶ ἄλλοι ἐν ἄλλοις χρόνοις ἐπροφήτευσαν οὐ τῆς θεοσεβείας ἀρχὴν καταβαλλόμενοι. Ἦν γὰρ καὶ

1. Ματθ. 18, 6.

2. Ἦσ. 1, 1.

κεῖνος ποὺ θὰ σκανδαλίση ἓνα ἀπὸ τοὺς μικροὺς τούτους, τὸν συμφέρει νὰ κρεμασθῇ ἀπὸ τὸν λαιμόν του μία μυλόπετρα καὶ νὰ καταποντισθῇ εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης» ¹, «παρὰ νὰ σκανδαλίση ἔστω καὶ ἓνα ἀπὸ τοὺς μικροὺς αὐτούς» ὅπως προσέθεσεν ὁ Λουκάς.

3. Τί ἔλειπε λοιπὸν ἐκ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν, ὥστε τώρα νὰ συζητοῦν περὶ πίστεως καὶ νὰ θέτουν ὡς χρονολόγησιν τῶν λόγων των περὶ πίστεως τὴν ὑπατείαν τῶν σημερινῶν χρόνων; Διότι ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης καὶ ὁ Γερμίνιος καὶ οἱ ὀπαδοὶ των, ἔκαμαν αὐτὸ ποὺ οὔτε ἔγινε ποτὲ οὔτε ἠκούσθη μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν. Ὅταν δηλαδὴ διετύπωσαν αὐτὰ ποὺ ἤθελαν αὐτοὶ νὰ πιστεύουν, ἔθεσαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ γραπτοῦ τὴν ὑπατείαν καὶ τὸ μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ παρόντος ἔτους, διὰ νὰ δείξουν ἔτσι εἰς ὅλους, ὅσους ἔχουν ὀρθὴν σκέψιν ὅτι ἡ πίστις ἡ ἰδικὴ των δὲν ἤρχισε πιὸ μπροστά, ἀλλὰ τώρα ἐπὶ Κωνσταντίου. Διότι ὅλα τὰ ἔγραψαν ἔχοντες ὡς στόχον τὴν αἵρεσιν των. Ἐκτὸς τούτων δέ, ἐνῶ προσποιοῦνται ὅτι γράφουν περὶ τοῦ Κυρίου, παραδέχονται διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἄλλον «δεσπότην», τὸν Κωνσταντίον, διότι αὐτὸς ἦταν ποὺ ἐβοηθοῦσεν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀσεβείας των, καὶ ὠνόμασαν αὐτὸν «αἰώνιον βασιλέα», αὐτοὶ ποὺ ἀρνοῦνται, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αἰδίδιος. Ἔτσι κατήντησαν ἀσεβεῖς χριστομάχοι. Ἀλλ' εἶναι πιθανὸν νὰ προβάλουν ὡς δικαιολογίαν διὰ τὴν ὑπατείαν τὴν χρονογραφίαν τῶν ἁγίων προφητῶν. Ἄν ὁμως τολμήσουν νὰ εἴπουν τοῦτο, φανερώνουν τὴν μεγάλην ἀμάθειάν των, διότι αἱ προφητεῖαι τῶν ἁγίων ἀναφέρονται εἰς χρόνους. Ἔτσι ὁ Ἡσαΐας καὶ ὁ Ὡσηὲ ἐνεφανίσθησαν «Κατὰ τὰς ἡμέρας Ὁζίου καὶ Ἰωάθαμ καὶ Ἀχάζ καὶ Ἐζεκίου» ², ὁ Ἱερεμίας κατὰ τὰς ἡμέρας Ἰωσίου, ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ ὁ Δανιήλ ἐπὶ Κύρου καὶ Δαρείου ³, καὶ ἄλλοι ἐπροφήτευσαν εἰς ἄλλους χρόνους, χωρὶς νὰ ἀναφέρουν τὴν ἀρχὴν τῆς θεοσεβείας.

3. Ἱερ. 1, 2.

πρὸ αὐτῶν καὶ αἰεὶ ἦν καὶ πρὸ καταβολῆς κόσμου ταύτην ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ προητοίμασεν. Οὐδὲ τῆς αὐτῶν δὴ πίστεως τοὺς χρόνους ἐσήμαινον· ἦσαν γὰρ καὶ πρὸ τούτων τῶν χρόνων αὐτοὶ πιστοί· ἀλλὰ τῆς δι' αὐτῶν ἀπαγγελίας ἦσαν οἱ χρόνοι. Ἦν δὲ ἡ ἀπαγγελία προηγουμένη μὲν περὶ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος ἐπα-
 5 κολουύθημα δὲ περὶ τῶν ἐσομένων τῷ Ἰσραὴλ καὶ τοῖς ἔθνεσι. Καὶ ἦσαν οἱ χρόνοι σημαινόμενοι οὐκ ἀρχῆς πίστεως, καθὰ προεῖπον, ἀλλ' αὐτῶν τῶν προφητῶν, καθ' οὓς οὗτοι γενόμενοι τοιαῦτα προεφάρτεον. Οὗτοι δὲ οἱ νῦν σοφοὶ οὐχ ἱστορίας ἐξηγούμενοι οὐδὲ
 10 τὰ μέλλοντα προλέγοντες, ἀλλὰ γράψαντες ἔξετέθη ἡ πίστις ἡ καθολικὴ· εὐθὺς προσέθηκαν καὶ τὴν ὑπατείαν καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν, ἵνα, ὥσπερ οἱ ἅγιοι τῶν ἱστοριῶν καὶ τῆς ἐαυτῶν διακονίας τοὺς χρόνους ἔγραφον, οὕτως οὗτοι τῆς ἐαυτῶν πίστεως τὸν χρόνον σημάνωσι. Καὶ εἶθε περὶ τῆς ἐαυτῶν ἔγραφον ἔνυν γὰρ
 15 ἤρξατο· καὶ μὴ ὡς περὶ τῆς καθολικῆς ἐπεχειροῦν· οὐ γὰρ ἔγραφαν ὡς πιστεύομεν, ἀλλ' ὅτι ἐξετέθη ἡ καθολικὴ πίστις'.

4. Τὸ μὲν οὖν τολμηρὸν τῆς προαιρέσεως ἐλέγχει τὴν ἀμαθίαν αὐτῶν, τὸ δὲ καινὸν ἐπινόημα τῆς γραφῆς ἴσον ἐστὶ τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως. Οὕτω γὰρ γράψαντες ἔδειξαν, πότε μὲν ἤρξαντο πι-
 20 στεύειν αὐτοί, ἀπὸ δὲ τοῦ νῦν βούλονται τὴν πίστιν αὐτῶν καταγγέλλεσθαι. Καὶ ὥσπερ κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν «ἐτέθη δόγμα» περὶ τῆς ἀπογραφῆς καὶ τοῦτο τὸ δόγμα πρότερον μὲν οὐκ ἦν, ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ἤρξατο, ἐν αἷς καὶ ἐτέθη παρὰ τοῦ γράψαντος, οὕτω καὶ οὗτοι γράψαντες, ἔξετέθη νῦν ἡ πίστις'
 25 ἔδειξαν ὅτι νεώτερόν ἐστι τὸ τῆς αἵρέσεως αὐτῶν φρόνημα καὶ οὐκ ἦν πρότερον. Εἰ δὲ προστιθέασι τῆς καθολικῆς, ἔλαθον ἐαυτοὺς πεσόντες εἰς τὴν παράνοιαν τῶν ἀπὸ Φρυγίας, ὥστε καὶ αὐτοὺς

Διότι αὐτὴ ὑπῆρχε καὶ πρὶν ἀπ' αὐτούς, καὶ ὑπῆρχε πάντοτε, καὶ ὁ Θεὸς προητοίμασεν δι' ἡμᾶς πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Καὶ οὔτε καθώριζαν τοὺς χρόνους τῆς πίστεώς των, διότι ὑπῆρχαν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτῶν πιστοί, ἀλλ' οἱ χρόνοι ποὺ ἀνέφερον, ἦσαν ἐκεῖνοι κατὰ τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἐκήρυξαν τὴν πίστιν. Ἦταν δὲ ἡ ἐπαγγελία περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος προηγουμένη, ἡ ἐξαγγελία δὲ περὶ ὧν ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν εἰς τὸ Ἰσραὴλ καὶ τὰ ἔθνη ἦταν ἐπακολούθημα. Καὶ οἱ χρόνοι ποὺ ἀναφέρουν οἱ προφῆται δὲ ἦσαν ἡ ἀρχὴ τῆς πίστεως, ὅπως προεῖπα, ἀλλὰ οἱ χρόνοι τῶν προφητῶν, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐνεφανίσθησαν αὐτοὶ καὶ ἐκήρυξαν αὐτά. Αὐτοὶ ὅμως οἱ σημερινοὶ σοφοὶ δὲν ἐξηγοῦν τὰς ἱστορίας, οὔτε προλέγουν τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ ἀφοῦ ἔγραψαν 'ἐξετέθη ἡ πίστις ἡ καθολικὴ', ἀμέσως προσέθεσαν καὶ τὴν ὑπατείαν καὶ τὸν μῆνα καὶ ἡμέραν, εἰς τρόπον ὥστε, ὅπως οἱ ἅγιοι ἔγραφαν τοὺς χρόνους τῶν ἱστοριῶν καὶ τῆς ἰδικῆς των διακονίας, ἔτσι αὐτοὶ νὰ φανερώσουν τὸν χρόνον τῆς ἰδικῆς των πίστεως. Καὶ μακάρι νὰ ἔγραφαν μόνον διὰ τὴν ἰδικὴν των πίστιν τὸ 'νῦν γὰρ ἤρξατο', καὶ νὰ μὴ ἐπιχειροῦσαν νὰ ἀναφέρουν τοῦτο εἰς τὴν καθολικὴν πίστιν· δὲν ἔγραψαν δηλαδὴ, 'οὕτω πιστεύομεν', ἀλλ' ὅτι 'ἐξετέθη ἡ καθολικὴ πίστις'.

4. Ἡ μὲν λοιπὸν τολμηρὰ προαίρεσις αὐτῶν καταδεικνύει τὴν ἀμάθειάν των, ἡ δὲ νέα ἐπινόησις τῶν γραφομένων των εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν. Διότι μὲ τὸ νὰ γράψουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐφανέρωσαν, πότε μὲν ἤρχισαν νὰ πιστεύουν, ἀπὸ τῶρα δὲ θέλουν νὰ διακηρύσσεται ἡ πίστις των. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν «ἐτέθη δόγμα»¹ περὶ τῆς ἀπογραφῆς, καὶ αὐτὸ τὸ δόγμα προηγουμένως μὲν δὲν ὑπῆρχεν, ἤρχισε δὲ νὰ ὑπάρχῃ ἀπὸ ἐκείνας τὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐξεδόθη ὑπ' αὐτοῦ ποὺ τὸ ἔγραψεν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ, μὲ τὸ νὰ γράψουν 'ἐξετέθη νῦν ἡ πίστις,' ἐφανέρωσαν ὅτι τὸ φρόνημα τῆς αἰρέσεώς των εἶναι νεώτερον καὶ δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως. Ἐπειδὴ δὲ προσέθεσαν 'τῆς καθολικῆς', χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ἔπεσαν εἰς τὸν παραλογισμὸν τῆς αἰρέσεως τῆς Φρυ-

κατ' ἐκείνους εἰπεῖν· ἡμῖν πρῶτον ἀπεκαλύφθη καὶ ἀφ' ἡμῶν ἡ
πίστις ἄρχεται τῶν Χριστιανῶν. Καὶ ὥσπερ ἐκεῖνοι Μαξιμίλλαν
καὶ Μοντανόν, οὕτως οὗτοι ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ Κωνστάντιον ἑ-
σπότην ἐπιγράφονται. Εἰ δὲ κατ' αὐτοὺς ἀπὸ τῆς νῦν ὑπατείας ἀρ-
5 χὴν ἡ πίστις ἔχει, τί ποιήσουσιν οἱ Πατέρες καὶ οἱ μακάριοι μάρ-
τυρες, τί δὲ καὶ αὐτοὶ ποιήσουσι τοὺς παρ' αὐτῶν κατηχηθέντας
καὶ πρὸ τῆς ὑπατείας ταύτης κοιμηθέντας, πῶς αὐτοὺς ἐγείρου-
σιν, ἵνα ἃ μὲν ἔδοξαν δεδιδαχέναι τούτους ἀπαλείψωσιν, ἃ δὲ νῦν
ὥς ἐφευρόντες ἔγραψαν ἐπισπεύρωσιν αὐτοῖς; Οὕτως εἰσὶν ἀμαθεῖς
10 μόνον εἰδότες πλάττειν προφάσεις καὶ ταύτας ἀπρεπεῖς καὶ ἀπι-
θάνους ἐχούσας ἐγγὺς τὸν ἔλεγχον.

5. Ἡ μὲν γὰρ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος οὐχ ἀπλῶς γέγονεν, ἀλλ' εἴ-
χε τὴν χρεῖαν κατεπεύγουσαν καὶ τὴν αἰτίαν εὐλογον. Οἱ μὲν γὰρ
ἀπὸ τῆς Συρίας καὶ Κιλικίας καὶ Μεσοποταμίας ἐχώλεον περὶ
15 τὴν ἑορτὴν καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐποίουν τὸ Πάσχα, ἥ τε ἀρεια-
νὴ αἵρεσις ἐπαναστᾶσα ἦν κατὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ
προστάτας εἶχεν εἷς τε τὴν ὑπὲρ ἑαυτῆς σπουδὴν καὶ εἰς τὴν κατὰ
τῶν εὐσεβούντων ἐπιβουλὴν τοὺς περὶ Εὐσέβιον. Καὶ αὕτη αἰτία
γέγονεν οἰκουμενικὴν συναχθῆναι σύνοδον, ἵνα πανταχοῦ μία
20 τῆς ἑορτῆς ἡμέρα ἐπιτελῇται· καὶ ἡ παραφνεῖσα αἵρεσις ἀναθεμα-
τισθῇ. Γέγονε γοῦν, καὶ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς Συρίας ἐπείσθησαν, τὴν
δὲ ἀρειανὴν αἵρεσιν ἀπεφήναντο πρόδρομον τοῦ ἀντιχρίστου καὶ
κατ' αὐτῆς γράψαντες ἐκδεδώκασιν καλῶς. Καὶ ὁμῶς γράψαντες
καὶ τοσοῦτοι ὄντες οὐδὲν τοιοῦτον τετολμήκασιν οἷον οἱ τρεῖς ἢ
25 τέσσαρες οὗτοι· οὐ γὰρ προέταξαν ὑπατείαν καὶ μῆνα καὶ ἡμέραν,
ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ Πάσχα ἔδοξε τὰ ὑποτεταγμένα· τότε γὰρ ἔδοξε
πάντας πείθεσθαι, περὶ δὲ τῆς πίστεως ἔγραψαν οὐκ ἔδοξεν, ἀλλ'
'οὕτω πιστεύει ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία' καὶ εὐθὺς ὡμολόγησαν πῶς

γίας δηλ. τοῦ Μοντανισμοῦ, ὥστε καὶ αὐτοὶ εἶπαν ὅπως καὶ ἐκεῖνοι 'εἰς ἡμᾶς ἀπεκαλύφθη πρῶτον καὶ ἀπὸ ἡμᾶς προέρχεται ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν'. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ἔχουν εἰς τὴν κορυφὴν τὴν Μαξιμίλλαν καὶ τὸν Μοντανόν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ θέτουν ἐπι-κεφαλῆς, ὡς δεσπότην, τὸν Κωνστάντιον ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἐ-ὰν δέ, σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην των, ἡ πίστις ἤρχισεν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς σημερινῆς ὑπατείας, τί θὰ κάμουν οἱ Πατέρες καὶ οἱ μακάριοι μάρτυρες, τί θὰ κάμουν δὲ καὶ οἱ ἴδιοι δι' ἐκείνους ποὺ κατηχήθησαν ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀπέθαναν πρὶν ἀπ' αὐτὴν τὴν ὑπατείαν, πῶς θὰ τοὺς ἀναστήσουν, διὰ νὰ τοὺς σβήσουν αὐτὰ ποὺ ἐδιδάχθησαν, καὶ νὰ τοὺς ἐπισπείρουν αὐτὰ ποὺ ἔγραψαν τώρα ὡσὰν καινούργια ἐφευρήματα; Τόσον ἀμαθεῖς εἶναι, καὶ ξέρουν μόνον νὰ κατασκευάζουν δικαιολογίας καὶ μάλιστα ἀπρε-πεῖς καὶ ἀπιθάνους ποὺ ἐλέγχονται εὐκολα.

5. Ἡ σύνοδος λοιπὸν τῆς Νικαίας δὲν ἐγίνε χωρὶς λόγον, ἀλλ' ὑπῆρχε κατεπείγουσα ἀνάγκη καὶ εὐλογος αἰτία. Δηλαδή οἱ μὲν Χριστιανοὶ τῆς Συρίας καὶ Κιλικίας καὶ Μεσοποταμίας ἐ-χώλεσαν εἰς τὸ θέμα τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, τὸ ὁποῖον ἐώρταζαν μαζὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις εἶχεν ἐπαναστα-τήσει κατὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ εἶχεν ὑποστηρικτὰς εἰς τὴν προσπάθειάν της αὐτὴν καὶ εἰς τὴν πονηρίαν της κατὰ τῶν εὐσεβῶν τοὺς φίλους τοῦ Εὐσεβίου. Καὶ αὕτη ἦταν ἡ αἰτία διὰ νὰ συγκροτηθῇ οἰκουμενικὴ σύνοδος, διὰ νὰ καθορισθῇ κοι-νὴ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ ἀναθεματι-σθῇ ἡ αἵρεσις ποὺ ἐφύτρωσε. Ἐγίνε λοιπὸν ἡ σύνοδος, καὶ οἱ μὲν Χριστιανοὶ τῆς Συρίας ἐπείσθησαν, τὴν δὲ ἀρειανικὴν αἵρε-σιν ἐχαρακτήρισαν πρόδρομον τοῦ ἀντιχρίστου, καὶ ὅσα ἔγρα-ψαν κατ' αὐτῆς τὰ διετύπωσαν ὀρθῶς. Καὶ ὁμως ὅταν ἔγραψαν, ἂν καὶ ἦσαν τόσον πολλοί, δὲν ἐτόλμησαν κάτι τέτοιο, ὅπως αὐ-τοὶ οἱ τρεῖς ἢ τέσσαρες. Δὲν προέταξαν δηλαδή ὑπατείαν καὶ μῆνα καὶ ἡμέραν, ἀλλὰ διὰ μὲν τὸ Πάσχα εἶπαν 'ἔδοξε τὰ ὑπο-τεταγμένα', διότι τότε ἐφάνη καλὸν νὰ πεισθοῦν ὅλοι, περὶ δὲ τῆς πίστεως δὲν ἔγραψαν 'ἔδοξεν', ἀλλ' 'οὕτω πιστεύει ἡ Κα-θολικὴ Ἐκκλησία' καὶ ἀμέσως εἶπαν τί πιστεύουν, διὰ νὰ δείξουν

πιστεύουσιν, ἵνα δείξωσιν ὅτι μὴ νεώτερον, ἀλλ' ἀποστολικὸν ἐστὶν αὐτῶν τὸ φρόνημα καὶ ἃ ἔγραψαν οὐκ ἐξ αὐτῶν εὗρέθη, ἀλλὰ τοῦτ' ἐστὶν ἅπερ ἐδίδαξαν οἱ ἀπόστολοι.

6. Αἱ δὲ νῦν κινούμεναι παρ' αὐτῶν σύνοδοι ποίαν ἔχουσιν εὐ-
 5 λογον αἰτίαν; Εἰ μὲν γὰρ καινότερα τις ἄλλη γέγονεν αἵρεσις μετὰ
 τὴν ἀρειανήν, εἰπάτωσαν τὰ τῆς ἐπινοίας αὐτῆς ῥήματα καὶ τίνες
 οἱ ταύτην ἐφευρόντες εἰσὶ, γράφοντές τε ἀναθεματιζέτωσαν τὰς
 πρὸ τῆς συνόδου ταύτης αἱρέσεις, ἐν αἷς ἐστὶ καὶ ἡ ἀρειανή, ὥσπερ
 οἱ ἐν Νικαίᾳ πεποιήκασιν, ἵνα δόξωσι καὶ αὐτοὶ πιθανήν τινα πρό-
 10 φασιν ἔχειν τοῦ καινότερα λέγειν· εἰ δὲ μηδὲν τι τοιοῦτον γέγονε,
 μηδὲ δύνανται δεῖξαι (αὐτοὶ δὲ μᾶλλον ἔχοντες τὴν ἀσέβειαν Ἀ-
 ρείου ταῦτα φθέγγονται καὶ καθημέραν ἐλεγχόμενοι μεταβάλλον-
 ται), τίς ἡ χρεία τῶν συνόδων ἀρκούσης τῆς ἐν Νικαίᾳ γενομένης
 πρὸς τε τὴν ἀρειανήν καὶ τὰς ἄλλας αἱρέσεις, ἃς κατέκρινε πά-
 15 σας διὰ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως. Καὶ γὰρ καὶ ὁ θρυλούμενος Ἀέ-
 τιος, ὁ ἐπικληθεὶς Ἄθεος, οὐκ ἰδίαν ἐφευρὼν μανίαν θρασύνεται,
 ἀλλ' εἰς τὴν ἀρειανὴν ἑτεροδοξίαν χειμαζόμενος ἐνανάγησε καὶ
 αὐτὸς μετὰ τῶν ἀπατηθέντων παρ' αὐτοῦ. Μάτην γοῦν περιτρέ-
 χοντες προφασίζονται διὰ πίστιν ἡξιωκέναι γενέσθαι τὰς συνόδους.
 20 Ἔστι μὲν γὰρ ἱκανότερα πάντων ἡ θεία Γραφή, εἰ δὲ καὶ συνό-
 δου χρεία περὶ τούτου, ἐστὶ τὰ τῶν Πατέρων. Καὶ τούτου γὰρ οὐκ
 ἡμέλησαν οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες, ἀλλὰ καὶ ἔγραψαν, οὕτω κα-
 λῶς, ὥστε τοὺς γνησίως ἐντυγχάνοντας τοῖς ἐκείνων γράμμασι
 δύνασθαι παρ' αὐτῶν ὑπομιμνήσκεισθαι τὴν ἐν ταῖς θεαῖς Γραφαῖς
 25 καταγγελλομένην εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν.

7. Οὐκοῦν, ἐπειδὴ μηδὲν εὐλογόν ἐστὶ παρ' αὐτοῖς, ἀποροῦσι
 δὲ πανταχόθεν, καίτοι καὶ προφάσεις πλάττοντες, τοῦτο λοιπὸν

ἔτσι, ὅτι ἡ πίστις των δὲν εἶναι νεωτέρα, ἀλλ' ἀποστολική, καὶ ὅτι ὅσα ἔγραψαν δὲν τὰ ηὔραν ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀλλ' εἶναι ἀκριβῶς αὐτὰ ποὺ ἐδίδαξαν οἱ ἀπόστολοι.

6. Αἱ σύνοδοι ὅμως ποὺ ὑποκινοῦνται τῶρα ἀπ' αὐτοὺς ποῖαν εὐλογον αἰτίαν ἔχουν; Ἐὰν λοιπὸν παρουσιάσθῃ κάποια ἄλλη νεωτέρα αἵρεσις μετὰ τὴν ἀρειανικὴν, ἃς εἰποῦν τὰ λόγια ποὺ ἔχει ἐπινοήσῃ καὶ ποῖοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τὴν ηὔραν, καὶ ὅταν γράφουν νὰ ἀναθεματίζουν πρῶτον ὅλας τὰς αἵρέσεις ποὺ ὑπῆρξαν πρὶν ἀπ' αὐτὴν τὴν σύνοδον, μετὰ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ ἀρειανική, ὅπως ἔκαμαν οἱ Πατέρες τῆς Νικαίας, διὰ νὰ φαίνωνται καὶ αὐτοὶ πῶς ἔχουν κάποιαν πιθανὴν πρόφασιν διὰ νὰ λέγουν νεώτερα. Ἐὰν ὅμως δὲν συνέβῃ κάτι τέτοιο, δὲν ἤμποροῦν οὔτε νὰ ἀποδείξουν (διότι αὐτοὶ μᾶλλον συνεχίζουν τὴν ἀσέβειαν τοῦ Ἀρείου καὶ ἰσχυρίζονται αὐτά, καὶ ἐπειδὴ ἐλέγχονται μεταβάλλουν καθημερινῶς τὴν πίστιν των) ποῖα ἀνάγκη ὑπάρχει διὰ νὰ γίνωνται σύνοδοι, ἀφοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ σύνοδος ποὺ ἐγένεν εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ ἐναντίον τῆς ἀρειανικῆς καὶ ἐναντίον τῶν ἄλλων αἵρέσεων, τὰς ὁποίας κατεδίκασεν ὅλας διὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Καὶ ὁ πασίγνωστος μάλιστα Ἀέτιος, ὁ ἐπωνομασθεὶς ἄθεος, δὲν ἀποθρασύνεται ἐπειδὴ ἀνεκάλυψε κάποιαν ἰδικὴν του μανίαν, ἀλλὰ ταλαιπωρούμενος εἰς τὴν ἀρειανικὴν ἑτεροδοξίαν, ἐναυάγησε καὶ αὐτὸς μαζί μὲ ἐκείνους ποὺ ἐξηπάτησε. Ματαίως λοιπὸν περιφέρονται καὶ δικαιολογοῦνται, ὅτι ἡξίωσαν νὰ γίνουν αἱ σύνοδοι χάριν τῆς πίστεως. Διότι ἡ θεία Γραφὴ εἶναι πληρεστέρα ἀπὸ ὅλας τὰς συνόδους καὶ ἂν ὅμως πάλιν ὑπάρχῃ διὰ τὸ θέμα τοῦτο ἀνάγκη συνόδου, ὑπάρχουν τὰ λόγια τῶν Πατέρων. Διότι οὔτε αὐτὸ παρέλειψαν οἱ Πατέρες ποὺ συνῆλθαν εἰς Νίκαιαν, ἀλλὰ μάλιστα ἔγραψαν τόσον σαφῶς, ὥστε αὐτοὶ ποὺ διαβάζουν ἀπροκατάληπτα τὰ γραπτὰ ἐκείνων, νὰ ἤμποροῦν νὰ φέρουν δι' αὐτῶν εἰς τὴν μνήμην των τὴν εὐσέβειαν πρὸς τὸν Χριστόν, τὴν ὁποίαν κηρύσσουν αἱ θεῖαι Γραφαί.

7. Λοιπόν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καμμίαν δικαιολογίαν, δὲν εὐρίσκουν δὲ πουθενά, ἂν καὶ κατασκευάζουν προφάσεις, αὐτὸ

αὐτοῖς περιλείπεται λέγειν· ἡμεῖς ἀντιλέγοντες τοῖς πρὸ ἡμῶν
καὶ παραβαίνοντες τὰς τῶν πατέρων παραδόσεις ἡξιώσαμεν σύν-
οδον γενέσθαι. Ἄλλὰ πάλιν φοβηθέντες μὴ πάλιν εἰς ἓν συνελθόν-
των μάταιος ἡμῖν ἢ σπουδὴ γένηται, ἡξιώσαμεν εἰς δύο διαιρε-
5 θῆναι τὴν σύνοδον, ἵνα ἐν μέρει γενόμενοι δείξαντες ἅπερ ἐγράφα-
μεν ὑφαρπάσαι δυνηθῶμεν τὸ πλέον ἀπειλοῦντες τὸν προϊστάμε-
νον τῆς ἀσεβείας Κωνστάντιον, καὶ οὕτω τὰ μὲν ἐν Νικαίᾳ πρα-
χθέντα σχολάσαι ποιήσωμεν σχηματισάμενοι τὴν ἀπλότητα τῶν
γραφέντων παρ' ἡμῶν. Ταῦτα δὲ εἰ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασιν αὐτοῖς
10 εἰρηκάσιν, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ ταύτῃ πάντα πεποιθήκασί τε καὶ διετά-
ραξαν. Ἀμέλει πολλὰ πολλάκις εἰρηκότες καὶ γράψαντες ἐν δια-
φόροις συνόδοις οὐδεπώποτε περὶ τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως ὡς φαύ-
λης ἐμνημόνευσαν, ἀλλ' εἰ καὶ ποτε παρόντες τινὲς τὰς αἱρέσεις
διέβαλλον, αὐτοὶ τὴν ἀρειανὴν ἐξεδίκουν, ἣν ἢ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος
15 ἀνεθεμάτισε, καὶ μᾶλλον οὗτοι τοὺς τὰ Ἀρείου λέγοντας γνησίως
ἐδέχοντο. Μέγα μὲν οὖν καὶ τοῦτο τεκμήριον, ὅτι μὴ δι' ἀλήθειαν,
ἀλλ' ἐπ' ἀναιρέσει τῶν ἐν Νικαίᾳ πραχθέντων ἢ ἐπίνοια τῶν νῦν
συνόδων ἦν· ἃ δὲ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς συνόδοις παρ' αὐτῶν καὶ τῶν
ὁμοίων πέπρακται, δείκνυσιν οὐδὲν ἥττον εἶναι ταῦτα ἀληθῆ.
20 Λοιπὸν γὰρ ἀναγκαῖον ὡς ἕκαστα γέγονε δηλῶσαι.

8. Πάντων προσδοκῶντων εἰς ἓν συνέρχεσθαι, οὓς ἐκάλει τὰ
παρὰ βασιλέως γράμματα, καὶ μίαν γίνεσθαι τὴν σύνοδον, ἐπειδὴ
διηρέθησαν, καὶ οἱ μὲν εἰς Σελεύκειαν τὴν λεγομένην Τραχεῖαν
κατῆλθον, οἱ δὲ ἐν τῇ Ἀριμίνῳ συνῆλθον, ἦσαν δὲ οἱ ἐν αὐτῇ ἐπί-
25 σκοποι υ' καὶ πλέον· εἰς ταύτην ἀνῆλθον καὶ Γερμίνιος καὶ Αὐξέν-
τιος καὶ Οὐάλης καὶ Οὐρσάκιος Δημόφιλος τε καὶ Γάιος. Ἄλλὰ
τῶν ἐπισκόπων πάντων διαλεγομένων ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν οὗ-
τοι χάρτην ἐπεδείκνυν καὶ τὴν ὑπατείαν ἀναγινώσκοντες ἡξίουν

μόνον τοὺς μένει πλέον νὰ εἰποῦν· ἐπειδὴ ἡμεῖς ἀντιλέγομεν εἰς τοὺς προηγουμένους μας καὶ παραβαίνομεν τὰς παραδόσεις τῶν Πατέρων διὰ τοῦτο ἡξιώσαμεν νὰ γίνῃ σύνοδος. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάλιν ἐφοβήθημεν μήπως, ἂν συνέλθωμεν ὅλοι μαζί, ἀποβῇ ματαία ἢ προσπάθειά μας, ἐζητήσαμεν νὰ διαιρεθῇ ἡ σύνοδος εἰς δύο, ὥστε ἔτσι ποὺ θὰ χωριστοῦν εἰς κομμάτια, ἂν δειξωμεν αὐτὰ ποὺ ἐγράψαμεν θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ παρασύρωμεν τὸ μεγαλύτερον μέρος, ἐπισείοντες τὴν ἀπειλὴν τοῦ Πάτρονος τῆς ἀσεβείας Κωνσταντίου, καὶ ἔτσι νὰ κατορθώσωμεν νὰ παύσουν νὰ ἰσχύουν ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν Νίκαιαν, μὲ τὴν ὑποκρισίαν τῆς ἀπλότητος αὐτῶν ποὺ ἐγράψαμεν ἡμεῖς. Αὐτὰ δὲ ἂν καὶ δὲν τὰ εἶπαν μὲ αὐτὰς τὰς λέξεις, ὅμως μὲ αὐτὴν τὴν σκέψιν ἔκαμαν τὰ πάντα καὶ διετάραξαν τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο μάλιστα, ἂν καὶ ἔχουν εἰπῇ καὶ γράφει πολλὰ ἐπανειλημμένως εἰς διαφόρους συνόδους, ὅμως οὐδέποτε ἀνέφεραν τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν ὡς πονηράν, ἀλλ' ἂν καὶ καμμιά φορὰ ἦσαν παρόντες μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς καὶ συνέβαινε νὰ κατηγοροῦν τὰς αἱρέσεις, αὐτοὶ ἐδικαιολογοῦσαν τὴν ἀρειανικὴν, τὴν ὁποίαν ἀνεθεμάτισεν ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας, καὶ μᾶλλον ἀπεδέχοντο αὐτοὺς ποὺ ἔλεγαν τὰ λόγια τοῦ Ἀρείου. Μεγάλῃ λοιπὸν ἀπόδειξις εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἐσκέπτοντο τὰς συνόδους, ὅχι διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνατραποῦν ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅσα δὲ διεπράχθησαν ὑπ' αὐτῶν καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοίων εἰς αὐτὰς τὰς συνόδους, ἀποδεικνύουν τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων. Λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ φανερώσωμεν πῶς ἔγινε τὸ κάθε τι.

8. Ἐνῷ λοιπὸν ὅλοι ἀνέμεναν νὰ συνέλθουν ὅλοι μαζί, ὅσους ἐκαλοῦσαν τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως, καὶ νὰ γίνῃ μία σύνοδος, ἐπειδὴ διηρέθησαν, οἱ μὲν κατέβησαν εἰς τὴν Σελεύκειαν ποὺ λέγεται Τραχεῖα, οἱ δὲ συνῆλθαν εἰς τὴν Ἀρίμινον. Οἱ ἐπίσκοποι δὲ εἰς αὐτὴν ἦσαν 400 καὶ πλέον· εἰς αὐτὴν ἀνέβησαν καὶ ὁ Γερμίνιος καὶ ὁ Αὐξέντιος καὶ ὁ Οὐάλης καὶ ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Δημόφιλος καὶ ὁ Γάϊος. Ἄλλ' ἐνῷ ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι ἐσυζητοῦσαν ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς, αὐτοὶ ἐπέδειξαν χαρτὶ καὶ διαβάζοντας τὴν χρονολόγησιν διὰ τῆς ὑπατείας ἡξίωσαν αὐτὰ νὰ προ-

ταῦτα προκρίνεσθαι πάσης συνόδου καὶ τούτων μηδὲν πλέον ζητεῖν παρὰ τῶν αἵρετικῶν μηδὲ ἐρευνᾶσθαι τὴν ἐκείνων διάνοιαν, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τούτοις μόνοις. Καὶ ἔστι τὰ γραφέντα παρ' αὐτῶν ταῦτα:

- 5 Ἐξετέθη ἡ πίστις ἡ καθολικὴ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ δεσπότου ἡμῶν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ καλλινίκου βασιλέως Κωνσταντίου Αὐγούστου τοῦ αἰωνίου Σεβαστοῦ ὑπατεία Φλαυίων Εὐσεβίου καὶ Ὑπατίου τῶν λαμπροτάτων ἐν Σιριμίῳ τῇ πρὸ ια' καλανδῶν Ἰουνίων.
- 10 Πιστεύομεν εἰς ἓνα τὸν μόνον καὶ ἀληθινὸν Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα καὶ κτίστην καὶ δημιουργὸν τῶν πάντων, καὶ εἰς ἓνα μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ πρὸ πάσης ἀρχῆς καὶ πρὸ παντὸς ἐπινοουμένου χρόνου καὶ πρὸ πάσης καταληπτῆς οὐσίας γεγεννημένον ἀπαθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ οἱ τε
- 15 αἰῶνες κατηρτίσθησαν καὶ τὰ πάντα ἐγένετο, γεγεννημένον δὲ μονογενῆ, μόνον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, ὅμοιον τῷ γεννήσαντι αὐτὸν Πατρὶ κατὰ τὰς Γραφάς, οὗ τὴν γένεσιν οὐδεὶς ἐπίσταται εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ γεννήσας αὐτὸν Πατήρ. Τοῦτον ἴσμεν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ Υἱόν, νεύματι πατρικῷ παραγεγόμενον ἐκ τῶν
- 20 οὐρανῶν εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας καὶ γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἀναστραφέντα μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν πληρώσαντα κατὰ τὴν πατρικὴν βούλησιν, σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ εἰς τὰ καταχθόνια κατελθόντα καὶ τὰ ἐκεῖσε οἰκονομήσαντα, ὃν «πυλῶροὶ ἄδου ἰδόντες» ἔφριξαν, καὶ
- 25 ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστραφέντα μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν πληρώσαντα καὶ πεντήκοντα ἡμερῶν πληρουμένων ἀναληφθέντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ ἐλευσόμενον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως τῇ δόξῃ τῇ πατρικῇ ἀποδιδόντα ἐκάστῳ κατὰ
- 30 τὰ ἔργα αὐτοῦ. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὃ αὐτὸς ὁ μονογενὴς

τιμηθούν ἀπὸ κάθε ἄλλην σύνοδον καὶ νὰ μὴ ζητῆται πλέον ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς τίποτε περισσότερον ἀπ' αὐτά, οὔτε νὰ ἐξετάζεται πλέον ἢ πίστις των, ἀλλὰ νὰ ἄρκοῦνται εἰς αὐτὰ μόνον. Καὶ αὐτὰ ποὺ ἔγραφαν ἦσαν τὰ ἑξῆς:

“Ἐξετέθη ἡ καθολικὴ πίστις παρόντος τοῦ δεσπότης ἡμῶν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ καλλινίκου βασιλέως Κωνσταντίου Αὐγούστου, τοῦ αἰωνίου Σεβαστοῦ κατὰ τὴν ὑπατείαν τῶν Φλαυίων Εὐσεβίου καὶ Ὑπατίου εἰς τὸ Σίρμιον τὴν 11ην πρὸ τῶν Καλανδῶν τοῦ Ἰουνίου.

Πιστεύομεν εἰς ἓνα μοναδικὸν καὶ ἀληθινὸν Θεὸν, Πατέρα Παντοκράτορα καὶ κτίστην καὶ δημιουργὸν τῶν πάντων, καὶ εἰς ἓνα μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπαθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε ἀρχῆν καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε χρονικὴν στιγμήν ποὺ ἡμποροῦμεν νὰ συλλάβωμεν μὲ τὸν νοῦν μας, καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε καταληπτὴν οὐσίαν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθησαν ὅλοι οἱ κόσμοι, καὶ ἔγιναν τὰ πάντα, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη μονογενής, μοναδικὸς ἀπὸ μόνον τὸν Πατέρα, Θεὸς ἐκ Θεοῦ, ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα ποὺ τὸν ἐγέννησε, συμφώνως πρὸς τὰς Γραφάς, τοῦ ὁποίου τὴν γέννησιν οὐδεὶς κατανοεῖ, παρὰ μόνον ὁ Πατὴρ ποὺ τὸν ἐγέννησε. Τοῦτον ἀναγνωρίζομεν ὡς μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς μὲ τὴν πατρικὴν ἐπίνευσιν, μὲ σκοπὸν τὴν κατάργησιν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας, καὶ συνανέστράφη μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς, καὶ ἐξεπλήρωσεν ὁλόκληρον τὸ σχέδιον τῆς ἀπολυτρώσεως, ὅπως ἤθελεν ὁ Πατὴρ, καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καὶ κατῆλθεν εἰς τὸν ᾄδην καὶ ἀπελύτρωσε καὶ τὰ ἐκεῖ, τὸν ὁποῖον ὅταν εἶδαν «οἱ φύλακες τοῦ ᾄδου» ἔφριξαν ¹, καὶ ὁ ὁποῖος ἀνεστήθη ἐκ τῶν νεκρῶν τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἔζησε μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς καὶ συνεπλήρωσε τὸ σχέδιον τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ ἀφοῦ συνεπληρώθησαν πενήντα ἡμέραι ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς διὰ νὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως μὲ τὴν πατρικὴν δόξαν διὰ νὰ ἀποδώσῃ εἰς κάθε ἓνα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα,

ἐπηγγείλατο πέμψαι τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, τὸν Παράκλητον, κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Ἀπέρχομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ πα-
ρακαλέσω τὸν Πατέρα καὶ ἄλλον Παράκλητον πέμψει ὑμῖν τὸ
Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνος ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήφεται καὶ διδάξει
5 καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα». Τὸ δὲ ὄνομα τῆς οὐσίας διὰ τὸ ἀ-
πλούστερον παρὰ τῶν πατέρων τεθεῖσθαι, ἀγνοούμενον δὲ ὑπὸ τῶν
λαῶν σκάνδαλον φέρειν, διὰ τὸ μήτε τὰς Γραφὰς τοῦτο περιέχειν,
ἤρесе τοῦτο περαιοθεῖν καὶ παντελῶς μηδεμίαν μνήμην οὐσίας
ἐπὶ Θεοῦ εἶναι τοῦ λοιποῦ διὰ τὸ τὰς θείας Γραφὰς μηδαμοῦ περὶ
10 Πατρὸς καὶ Υἱοῦ οὐσίας μεμνηθῆναι. Ὅμοιον δὲ λέγομεν τὸν Υἱὸν
τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα ὡς καὶ αἱ ἅγαι Γραφαὶ λέγουσί τε καὶ
διδάσκουσι.

9. Τούτων ἀναγνωσθέντων οὐ μακρὰν ἐγνώσθη τῶν γραφάν-
των ἡ πανουργία. Τῶν γὰρ ἐπισκόπων προτεινάντων ἀναθεματι-
15 σθῆναι τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν μετὰ καὶ τῶν ἄλλων αἱρέσεων πάντων
τε ἐπὶ τούτῳ συνθεμένων Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης καὶ οἱ σὺν αὐ-
τοῖς ἀνένευον. Καὶ λοιπὸν κατεγνώσθησαν ὡς οὐ γνησίως, ἀλλ'
ἐπ' ἀναιρέσει τῶν ἐν Νικαίᾳ πραχθέντων γράψαντες ταῦτα, ἵνα
τὴν δυσώνυμον αἵρεσιν ἀντείστασιν. Θανμάσαντες γοῦν ἐπὶ τοῖς
20 δολίοις αὐτῶν ῥήμασι καὶ πανούργῳ προαιρέσει ἔλεγον· Ἡμεῖς
οὐ δεόμενοι πίστεως συνήλθομεν (ἔχομεν γὰρ ἐν ἑαυτοῖς ὑγιαίνου-
σαν τὴν πίστιν), ἀλλ' ἵνα τοὺς ἀντιλέγοντας τῇ ἀληθείᾳ καὶ καινο-
τομεῖν ἐπιχειροῦντας ἐντρέψωμεν. Εἰ μὲν οὖν ὑμεῖς ὡς νῦν ἀρχό-
μενοι πιστεύειν ἐγράφατε ταῦτα, οὐπω ἐστὲ κληρικοὶ ἀρχὴν ἔ-
25 χοντες τοῦ κατηχεῖσθαι, εἰ δὲ τῇ γνώμῃ ἢ συνήλθομεν ἡμεῖς ταύ-
την καὶ ὑμεῖς ἔχοντες ἀπηντήσατε, ἔστω πάντων ὁμοφροσύνη καὶ
τὰς μὲν αἱρέσεις ἀναθέματι ἀναθεματίσωμεν, τὰ δὲ τῶν Πατέρων
φυλάξωμεν ὑπὲρ τοῦ μηκέτι διατρέχειν προφάσεις συνόδων ἅπαξ

τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ μονογενὴς ὑπεσχέθη νὰ στείλῃ εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸν Παράκλητον, κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Ἀναχωρῶ πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα καὶ θὰ σᾶς στείλῃ ἄλλον Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνος θὰ πάρῃ ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἰδικόν μου καὶ θὰ σᾶς διδάξῃ καὶ θὰ σᾶς ὑπενθυμίσῃ τὰ πάντα»¹. Τὸ δὲ ὄνομα τῆς οὐσίας, ἐπειδὴ ἐτέθη ὑπὸ τῶν Πατέρων χωρὶς ἐξέτασιν, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἄγνωστον εἰς τὸν λαὸν καὶ διὰ τοῦτο σκανδαλίζει, διότι οὔτε καὶ αἱ Γραφαὶ τὸ περιέχουν, θὰ ἦταν καλύτερον νὰ ἀπαλειφθῇ, καὶ τοῦ λοιποῦ νὰ μὴ γίνεταί καθόλου μνεῖα οὐσίας διὰ τὸν Θεόν, ἐπειδὴ καὶ αἱ Γραφαὶ δὲν κάνουν πουθενὰ λόγον περὶ οὐσίας Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Λέγομεν δὲ τὸν Υἱὸν ὅμοιον μὲ τὸν Πατέρα κατὰ πάντα, ὅπως καὶ αἱ ἅγιοι Γραφαὶ καὶ λέγουν καὶ διδάσκουν’.

9. Ὅταν ἀνεγνώσθησαν αὐτὰ δὲν ἦταν δύσκολον νὰ φανῇ ἡ πονηρία αὐτῶν ποὺ τὰ ἔγραψαν. Διότι, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι ἐπρότειναν νὰ ἀναθεματισθῇ ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις μαζὶ καὶ μετὰς ἄλλας αἱρέσεις, καὶ ἐνῶ ὅλοι ἦσαν σύμφωνοι, ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης καὶ οἱ ἰδικοὶ των ἡρνοῦντο. Ἐτσι ἀπεδείχθησαν ὅτι ἔγραψαν αὐτὰ ὅχι εἰλικρινῶς, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν τὴν ἀνατροπὴν αὐτῶν ποὺ ἔγιναν εἰς τὴν Νίκαιαν, διὰ νὰ ἐπαναφέρουν τὴν μισητὴν αἵρεσιν. Οἱ ἐπίσκοποι λοιπὸν ἐπειδὴ ἠπόρησαν διὰ τὰ ὑπουλα λόγια αὐτῶν καὶ τὴν πονηρὰν σκέψιν, ἔλεξαν· ἡμεῖς δὲν συνήλθαμεν ἐδῶ ἐπειδὴ ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ πίστιν (διότι ἔχομεν μέσα μας τὴν ὀρθὴν πίστιν), ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνατρέψωμεν ἐκείνους ποὺ φέρουν προσκόμματα εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐπιχειροῦν νὰ καινοτομήσουν. Ἐὰν λοιπὸν σεῖς ἐγράψατε αὐτά, ὥσάν νὰ ἀρχίζετε τῶρα νὰ πιστεύετε, δὲν εἴσθε ἀκόμη κληρικοί, ἀφοῦ εὐρίσκεσθε εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κατηχήσεως, ἐὰν ὅμως ἦλθατε ἐδῶ μὲ τὴν ἰδίαν σκέψιν, μὲ τὴν ὁποῖαν ἦλθαμεν καὶ ἡμεῖς, ἃς ὁμονήσωμεν ὅλοι, καὶ ἃς ἀναθεματίσωμεν μὲν τὰς αἱρέσεις, ἃς τηρήσωμεν δὲ τὰ τῶν Πατέρων, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχουν πλέον προφάσεις διὰ νὰ γίνωνται σύνοδοι, μιὰ καὶ οἱ Πατέρες ποὺ συνήλ-

προλαβόντων τῶν ἐν Νικαία συνελθόντων καὶ πάντα πραξάντων
 ὑπὲρ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας'. Ἀλλὰ καὶ οὕτω τῶν ἐπισκόπων
 πάλιν πάντων συνθεμένων ἀνένευσαν οἱ προειρημένοι, καὶ λοιπὸν
 καταγνόντες αὐτῶν ὡς ἁμαθῶν, δολίων τε καὶ μᾶλλον αἰρετικῶν,
 5 τῇ μὲν ἐν Νικαία γενομένη συνόδῳ συνεψηφίσαντο πάντες καὶ
 ταύτη πάντες ἔκριναν ἀρκεῖσθαι, τοὺς δὲ προειρημένους Οὐρσά-
 κιον καὶ Οὐάλεντα, Γερμίνιον, Αὐξέντιον, Γάιον, Δημόφιλον αἰρε-
 τικοὺς ἀπέφηναν καὶ καθελόντες αὐτοὺς ὡς μὴ ὄντας ἀληθῶς Χρι-
 στιανούς, ἀλλ' Ἀρειανούς, ἔγραψαν κατ' αὐτῶν Ῥωμαῖστί μὲν,
 10 ἔρμηνευθέντα δὲ Ἑλληνιστὶ κατὰ δύναμιν ταῦτα:

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς παρὰ τῆς συνό-
 δου πρὸς τὸν Αὐγουστον Κωνσταντίον

10. Ἐκ τε τῆς τοῦ Θεοῦ κελεύσεως καὶ τοῦ τῆς σῆς εὐσεβείας
 προστάγματος τὰ πάλοι δογματισθέντα γεγενῆσθαι πιστεύομεν.
 15 Εἰς γὰρ Ἀρίμινον ἐκ πασῶν τῶν πρὸς δύοσιν πόλεων εἰς τὸ αὐτὸ
 πάντες οἱ ἐπίσκοποι συνήλθομεν, ἵνα καὶ ἡ πίστις τῆς Καθολικῆς
 Ἐκκλησίας γνωρισθῇ καὶ οἱ τᾶναντία φρονοῦντες ἔκδηλοι γένων-
 ται. Ὡς γὰρ ἐπὶ πλεῖστον διασκοποῦντες εὐρήκαμεν, ἀρεστὸν ἐ-
 φάνη τὴν πίστιν τὴν ἐκ παλαιοῦ διαμένουσαν, ἣν καὶ οἱ προφῆται
 20 καὶ τὰ Εὐαγγέλια καὶ οἱ ἀπόστολοι διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ ἐκήρυξαν, τοῦ καὶ τῆς σῆς βασιλείας φρουροῦ καὶ τῆς
 σῆς ῥώσεως προστάτου, ἵνα ταύτην κατασχόντες φυλάξωμεν καὶ
 φυλάττοντες μέχρι τέλους διατηρήσωμεν. Ἀτοπον γὰρ καὶ ἀθέμι-
 τον ἐφάνη τῶν ὀρθῶς καὶ δικαίως ὠρισμένων τι μεταλλάσσειν
 25 καὶ τῶν ἐν Νικαία κοινῇ μετὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου Κωνσταντίνου τοῦ
 σοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως ἐσκεμμένων, ὧν ἡ διδασκαλία καὶ τὸ
 φρόνημα διήλθε τε καὶ ἐκηρύχθη εἰς πάσας ἀνθρώπων ἀκοάς τε

θαν εἰς τὴν Νίκαιαν ἐπρόφθασαν καὶ ἕκαμαν τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας'. Ἄλλ' ἂν καὶ συνεφώνησαν μ' αὐτὸ ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι, ἡρνήθησαν πάλιν οἱ προαναφερθέντες, καὶ ἔτσι ἔκριναν πλεόν αὐτοὺς ἀμαθεῖς καὶ ὑποῦλους καὶ περισσότερον αἰρετικούς, καὶ ἐτάχθησαν ὅλοι μὲ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, καὶ ὅλοι ἔκριναν ὅτι πρέπει νὰ ἀρκοῦνται εἰς αὐτήν. Τοὺς δὲ προαναφερθέντας Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα καὶ Γερμίνιον καὶ Αὐξέντιον καὶ Γάϊον καὶ Δημόφιλον ἐχαρακτήρισαν αἰρετικούς, καὶ ἀφοῦ καθήρεσαν αὐτούς, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἀληθινοὶ Χριστιανοί, ἀλλ' Ἀρειανοί, ἔγραψαν ἐναντίον αὐτῶν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν μὲν γλῶσσαν, τὰ ὁποῖα ὁμως ὅσον ἦταν δυνατὸν ἡρμηνεύθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν, τὰ ἑξῆς:

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τῆς συνόδου
πρὸς τὸν Αὐγουστον Κωνστάντιον

10. Ὅσα ἀπεφασίσθησαν πρὸ μικροῦ πιστεύομεν ὅτι ἐγιναν κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὸ πρόσταγμα τῆς ἰδικῆς σου εὐσεβείας. Συνήλθαμεν λοιπὸν εἰς τὴν Ἀρίμινον ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι ἐξ ὅλων τῶν πόλεων τῆς δύσεως, διὰ νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ πίστις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ γίνουν φανεροὶ ὅσοι πιστεύουν τὰ ἀντίθετα. Ὅπως λοιπὸν εὐρήκαμεν μετὰ ἀπὸ ἐπισταμένην ἐξέτασιν, ἐφάνη ὀρθὸν τὴν πίστιν ποὺ σώζεται ἀπὸ παλαιά, τὴν ὁποίαν ἐκήρυξαν καὶ οἱ προφῆται καὶ τὰ Εὐαγγέλια καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐκήρυξαν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι φρουρὸς τῆς βασιλείας σου καὶ προστάτης τῆς ὑγείας σου, αὐτὴν νὰ κρατήσωμεν καὶ νὰ φυλάξωμεν, καὶ φυλάσσοντες αὐτὴν νὰ τὴν διατηρήσωμεν μέχρι τέλους. Ἐφάνη λοιπὸν παράλογον καὶ ἀθέμιτον νὰ ἀλλάξωμεν κάτι ἀπὸ ὅσα ὀρθῶς καὶ δικαίως εἶχαν θεσπισθῇ καὶ ἀπὸ ὅσα ἀπεφασίσθησαν εἰς τὴν Νίκαιαν, μαζὶ μὲ τὸν ἐνδοξότατον Κωνσταντῖνον τὸν πατέρα σου καὶ βασιλέα, τῶν ὁποίων ἡ διδασκαλία καὶ ἡ πίστις διέτρεξε καὶ ἐκηρύχθη εἰς τὰ αὐτιὰ καὶ τὰς καρδίας ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία ὑπῆρξε μοναδικὴ ἀντίπαλος καὶ

καὶ διανοίας, ἥτις ἀντίπαλος μόνη καὶ ὀλετήρ τῆς Ἀρείου αἵρέσεως ὑπῆρξε, δι' ἧς οὐ μόνον αὕτη, ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ αἵρέσεις καθηρέθησαν, ἐν ᾗ ὄντως καὶ τὸ προσθεῖναι τι σφαλερὸν καὶ τὸ ἀφελῆσθαι τι ἐπικίνδυνον ὑπάρχει, ὥς, εἴπερ τι θάτερον γένοιτο, 5 ἔσται τοῖς ἐχθροῖς ἄδεια τοῦ ποιεῖν ἅπερ βούλονται.

Ὅθεν Οὐρσάκιός τε καὶ Οὐάλης, ἐπειδὴ ἔκπαλαι μέτοχοί τε καὶ σύμφωνοι τοῦ ἀρειανοῦ δόγματος ἦσαν καθεστηκότες καὶ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας χωρισθέντες ἀπεφάνθησαν, ἧς ἵνα μετασχῶσιν ἐφ' οἷς ἑαυτοῖς συνεγνώκεισαν πλημμελήσαντες μετα- 10 νοίας τε καὶ συγγνώμης ἡξιούν τευχεῖν, ὥς καὶ τὰ ἐγγραφα τὰ ὑπ' ἐκείνων γεγενημένα μαρτυρεῖ, δι' ὧν ἀπάντων φειδῶ γεγένηται καὶ τῶν ἐγκλημάτων συγγνώμη (ἦν δὲ ὁ καιρὸς καθ' ὃν ταῦτα ἐπράττετο, ὅτε ἐν Μεδιολάνῳ τὸ συνέδριον τῆς συνόδου συνεκροτεῖτο, συμπαρόντων δὲ καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῆς τῶν Ῥωμαίων 15 Ἐκκλησίας), ἐγνωκότες δὲ ἅμα καὶ τὸν μετὰ τελευτὴν ἄξιον μνήμης Κωνσταντῖνον μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ἐξετάσεως τὴν συγγραφεῖσαν πίστιν ἐκτεθεικότα. Ἐπειδὴ δὲ ὥς ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο βαπτισθεὶς καὶ πρὸς τὴν ὀφειλομένην εἰρήνην ἀνεχώρησεν, ἄτοπον εἶναι ἐνομίσαμεν μετ' ἐκείνόν τι καινοτομεῖν καὶ 20 τοσοῦτους ἀγίους ὁμολογητάς, μάρτυρας, τοὺς καὶ τοῦδε τοῦ δόγματος συγγραφεῖς τε καὶ εὐρετὰς ὑπεριδεῖν, οἵτινες κατὰ τὸν παλαιὸν τῆς Ἐκκλησίας θεσμὸν ἅπαντα φρονοῦντες διαμεμενέ-κασιν, ὧν ὁ Θεὸς τὴν πίστιν καὶ εἰς τοὺς σοὺς χρόνους τῆς βασιλείας μετέδωκε διὰ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ 25 σοὶ καὶ τὸ βασιλεύειν οὕτως ὑπῆρξεν, ὥς καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης κρατεῖν.

Πάλιν γοῦν οἱ ἐλεεινοὶ καὶ οἰκτροὶ τῷ φρονήματι ἀθεμίτω τολμήματι τῆς δυσσεβοῦς φρονήσεως κήρυκας ἑαυτοὺς ἀνήγγειλαν καὶ ἐπιχειροῦσιν ἀνατρέπειν πᾶν ἀληθείας σύνταγμα. Ὡς 30 γὰρ κατὰ τὸ σὸν πρόσταγμα τὸ συνέδριον τῆς συνόδου συνεκρότητο, κακεῖνοι τῆς ἰδίας ἀπάτης ἐγύνουν τὴν σκέψιν. Ἐπειρῶντο γὰρ πανουργία τινὶ καὶ ταραχῇ προσφέροντές τι καινοτομεῖν τῆς

καταστροφή τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἀρείου, διὰ τῆς ὁποίας ὄχι μόνον αὐτή, ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι αἰρέσεις καθηρέθησαν, εἰς τὴν ὁποίαν, ἂν προστεθῇ κάτι, εἶναι σφάλμα, καὶ ἂν ἀφαιρεθῇ εἶναι ἐπικίνδυνον, καθ' ὅσον ἂν συμβῇ κάτι ἀπ' αὐτά, αὐτὸ θὰ εἶναι ἄδεια διὰ τοὺς ἐχθροὺς νὰ κάνουν αὐτὰ ποὺ θέλουν.

Διὰ τοῦτο ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης, ἐπειδὴ ἀπὸ παλαιὰ εἶχαν κάνει τοὺς ἑαυτοὺς των μετόχους καὶ ὑποστηρικτὰς τοῦ ἄρειανοῦ δόγματος, καὶ ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν με ἡμᾶς, τῆς ὁποίας διὰ νὰ μετᾶσχουν ἐζήτησαν νὰ τοὺς δοθῇ μετάνοια καὶ συγγνώμη δι' ὅσα πλημμελήματα διέπραξαν ἐν γνώσει των, ὅπως δεῖχνουν καὶ τὰ ἔγγραφα των, δι' ὅλα αὐτὰ τοὺς ἐλυπήθημεν καὶ τοὺς ἐδόθη συγγνώμη διὰ τὰ κακὰ ποὺ διέπραξαν (ὁ καιρὸς δὲ ποὺ ἐγιναν αὐτὰ ἦταν τότε ποὺ τὸ συνέδριον τῆς συνόδου εἶχε συγκροτηθῇ εἰς τὸ Μεδιόλανον, ἦσαν δὲ παρόντες καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων), ἐπειδὴ συγχρόνως ἀνεμνήσθημεν καὶ τὸν Κωνσταντῖνον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἄξιος μνήμης μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ ὁ ὁποῖος διετύπωσε με κάθε ἀκρίβειαν καὶ ὕστερα ἀπὸ ἐξέτασιν τὴν γραπτὴν πίστιν. Ἐπειδὴ δέ, ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἐβαπτίσθη καὶ ἔφυγε διὰ τὴν αἰώνιον εἰρήνην, ἔθεωρήσαμεν ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον νὰ καινοτομήσωμεν κάτι, καὶ νὰ παρίδωμεν τόσους ἀγίους ὁμολογητὰς καὶ μάρτυρας καὶ συγγραφεῖς καὶ εὐρετὰς αὐτῆς τῆς πίστεως, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸν παλαιὸν θεσμὸν τῆς Ἐκκλησίας, ἔζησαν πιστεύοντας συνεχῶς ὅλα αὐτά, τῶν ὁποίων τὴν πίστιν μετέδωκεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν καιρὸν τῆς βασιλείας σου, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἡ βασιλεία σου ἐπέτυχε νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην μας.

Πάλιν ὅμως οἱ ἐλεεινοὶ καὶ ἄθλιοι εἰς τὴν σκέψιν ἔκαμαν τὸ ἀθέμιτον τόλμημα νὰ ἀναγορεύσουν τοὺς ἑαυτοὺς των κήρυκας τῆς δυσεβοῦς πίστεως, καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀνατρέψουν κάθε βάσιν τῆς ἀληθείας. Διότι μόλις συνεκροτήθη τὸ συνέδριον τῆς συνόδου, ἀμέσως ἐκεῖνοι ἐφάνέρωσαν τὴν ἀπατηλὴν των σκέψιν. Προσπαθοῦσαν λοιπὸν με κάποιαν πονηρίαν καὶ με δη-

τοιαύτης ἑταιρίας τοὺς συναλισκομένους εὐρόντες Γερμίνιον, Ἀϋξέντιον καὶ Γάιον τοὺς τὴν ἔριν καὶ διχοστασίαν ἐμποιοῦντας, ὧν ἡ διδασκαλία μία μὲν οὖσα πᾶν πλῆθος βλασφημιῶν ὑπερβέβηκεν. Ὡς δὲ συνειδὼν οὐχὶ τῆς τοιαύτης προαιρέσεως ὄντας οὔτε
 5 ὁμογνωμονοῦντας ἐφ' οἷς κακῶς ἐφρόνουν, εἰς τὸ συμβούλιον ἡμῶν μετήγαγον ἑαυτοὺς ὡς δοκεῖν ἕτερόν τι γράφειν· ἦν δὲ ὁ καιρὸς βραχύς ὁ καὶ τὰς γνώμας αὐτῶν ἐξελέγχων. Ἵνα οὖν μὴ τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας περιπίπτῃ καὶ ταραχὴ καὶ θόρυβος καλινδούμενος ἅπαντα συγχέῃ, βέβαιον ἐφάνη τὰ πάλοι διωρι-
 10 σμένα ἔννομα καὶ ἀμετακίνητα διαφυλάττειν, τοὺς δὲ προειρημένους τῆς ἡμετέρας κοινωνίας ἀποκεχωρίσθαι, δι' ἣν αἰτίαν τοὺς ἀναδιδάξοντας πρέσβεις πρὸς τὴν σὴν ἐπιείκειαν ἀπεστάλακαμεν τὴν γνώμην τοῦ συνεδρίου διὰ τῆς ἐπιστολῆς μηνύσοντας. Τοῖς δὲ πρέσβεσι πρὸ γε πάντων τοῦτο παρεκελευσάμεθα τὸ τὴν ἀλή-
 15 θειαν πιστώσασθαι ἐκ τῶν πάλοι ἀρχαίων καὶ δικαίων ὁρμωμένους· οἳ καὶ τὴν σὴν ἀναδιδάξουσιν ὁσιότητα ὅτι οὐχ ὥσπερ ἔφησαν Οὐρσάκιός τε καὶ Οὐάλης ἔσται εἰρήνη, εἴπερ τι τῶν δικαίων ἀνατραπείῃ. Πῶς γὰρ εἰρήνην οἶόν τε ἄγειν τοὺς τὴν εἰρήνην καταλύοντας; Μᾶλλον γὰρ ἔρις καὶ ταραχὴ ἐκ τούτων σὺν ταῖς
 20 λοιπαῖς πόλεσι καὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ γενήσεται.

Διὸ δὴ ἱκετεύομεν τὴν σὴν ἐπιείκειαν, ἵνα προσηγέσιν ἀκοαῖς καὶ γαληναίῳ βλέμματι τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις ἀθρήσειας μήτε πρὸς ὕβριν τῶν τετελευτηκότων καινόν τι μεταλλάττειν ἐπιτρέψειας, ἀλλ' ἐάσης ἐμμένειν ἡμᾶς τοῖς παρὰ τῶν προγόνων ὀρι-
 25 σθεῖσί τε καὶ νενομοθετημένοις, οὓς ἅπαντα μετὰ ἀγχινοίας τε καὶ φρονήσεως καὶ Πνεύματος ἁγίου πεποιηκέναι φήσαιμεν ἄν. Τὰ γὰρ νῦν παρ' ἐκείνων καινοτομούμενα τοῖς μὲν πιστεύουσιν ἀπιστίαν ἐμποιεῖ, τοῖς δὲ ἀπιστοῦσιν ὠμότητα. Ἰκετεύομεν δὲ

μιουργίαν ἀναταραχῆς νὰ προβάλουν τὰς καινοτομίας των, ἔχοντες ὑποστηρικτὰς αὐτῆς τῆς ἐπιχειρήσεως τὸν Γερμίνιον, τὸν Αὐξέντιον καὶ τὸν Γάϊον, οἱ ὅποιοι προκαλοῦσαν τὴν ἔριδα καὶ τὰς ἀντιρρήσεις, τῶν ὁποίων ἡ διδασκαλία, ἂν καὶ ἦταν ἡ ἰδία μὲ ἐκείνων, ξεπερνοῦσε κάθε πλῆθος βλασφημιῶν. Μόλις δὲ ἀντελήφθησαν ὅτι δὲν εἶχαν ὅλοι τὸν ἴδιον σκοπὸν, οὔτε συνεφώνουν εἰς ὅσα κακὰ ἐπίστευαν, παρουσιάσθησαν εἰς τὸ συμβούλιόν μας, διότι δῆθεν ἤθελαν νὰ γράψουν κάτι ἄλλο. Ἦταν ὅμως ἐλάχιστος ὁ χρόνος ποὺ ἐχρειάσθη διὰ νὰ ἐξελεγχθοῦν αἱ σκέψεις των. Διὰ νὰ μὴ ξαναπέσῃ λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὰ ἴδια, καὶ διὰ νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνεται διαρκῶς ἡ ταραχὴ καὶ ὁ θόρυβος καὶ προκαλῆται σύγχυσις, ἐβρωρήθη καλύτερον νὰ διαφυλαχθοῦν τὰ ἀπὸ παλαιὰ θεσπισθέντα νόμιμα καὶ ἀμετακίνητα, οἱ δὲ προαναφερθέντες νὰ ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν μὲ ἡμᾶς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐστείλαμεν πρὸς τὴν καλωσύνην σου τοὺς πρεσβευτάς, οἱ ὅποιοι θὰ σοῦ ἐξιστορήσουν τὰ συμβάντα καὶ θὰ σοῦ ἐξηγήσουν διὰ τῆς ἐπιστολῆς τὴν ἀπόφασιν τοῦ συνεδρίου. Εἰς τοὺς πρεσβευτάς δὲ παρηγγείλαμεν, πρὶν ἀπὸ ὅλα, νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴν ἀλήθειαν ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα καὶ δίκαια. Αὐτοὶ θὰ ἐξηγήσουν καὶ εἰς τὴν ὁσιότητά σου, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ εἰρήνη, ὅπως ἰσχυρίσθησαν ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης, ἐὰν ἀνατραπῇ κάτι ἀπὸ τὰ δίκαια. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ζοῦν εἰρηνικὰ αὐτοὶ ποὺ καταλύουν τὴν εἰρήνην; Μᾶλλον λοιπὸν μὲ αὐτὰ θὰ προκληθῇ ἔριδα καὶ ταραχὴ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ρωμαίων, ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρακαλοῦμεν τὴν καλωσύνην σου, νὰ δεχθῇς τοὺς πρεσβευτάς μας καὶ νὰ τοὺς ἀκούσῃς προσεκτικὰ καὶ μὲ γαλήνιον βλέμμα, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ καινοτομηθῇ κάτι πρὸς ὕβριν τῶν προαποθανόντων, ἀλλὰ νὰ μᾶς ἐπιτρέψῃς νὰ μείνωμεν σταθεροὶ εἰς ἐκεῖνα ποὺ ὥρισαν καὶ ἐνομοθέτησαν οἱ πρόγονοι, οἱ ὅποιοι, θὰ ἐλέγαμεν, ὅτι ὅλα τὰ ἔκαμαν μὲ καθαρὰν σκέψιν καὶ φρόνησιν καὶ μὲ ἅγιον Πνεῦμα. Διότι τώρα αἱ καινοτομαὶ ἐκείνων, εἰς μὲν τοὺς πιστοὺς προξενοῦν ἀπιστίαν, εἰς

ἔτι, ἵνα κελεύσῃς τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἐν ταῖς ἀλλοδαπαῖς δια-
 τρίβοντας, οὓς καὶ τὸ τῆς ἡλικίας ἐπίπονον καὶ τὸ τῆς πενίας ἐν-
 δεὲς τρύχει, τὴν εἰς τὰ οἰκεῖα ἀνακομιδὴν ῥαδίαν ποιήσασθαι, ἵνα
 μὴ ἔρημοι τῶν ἐπισκόπων ἀφωρισμένων, αἱ ἐκκλησίαι διαμένω-
 5 σιν. Ἔτι δὲ πρὸς ἅπασιν καὶ τοῦτο δεόμεθα, ἵνα μηδὲν μήτε ἐλλεί-
 πῃ τῶν προϋπαρξάντων μήτε πλεονάζῃ, ἀλλὰ πάντα ἄρρηκτα
 διαμείνῃ ἐκ τῆς τοῦ σοῦ πατρὸς εὐσεβείας καὶ εἰς τὸν νῦν χρόνον
 διαφυλαττόμενα, μήτε λοιπὸν ἡμᾶς μοχθεῖν καὶ τῶν οἰκείων πα-
 ροικήσεων ἀλλοτρίους ἐπιτρέφειας γίνεσθαι, ἀλλ' ἵνα οἱ ἐπίσκο-
 10 ποι σὺν τοῖς ἰδίοις λαοῖς μετ' εἰρήνης εἰς εὐχὰς τε καὶ λατρείας
 σχολὴν ἄγοιεν ἱκετεύοντες ὑπὲρ τῆς σῆς βασιλείας καὶ σωτηρίας
 καὶ εἰρήνης, ἣν ἡ θειότης σοι εἰς τὸ διηνεκὲς χαριεῖται. Οἱ δὲ ἡ-
 μέτεροι πρέσβεις τὰς τε ὑπογραφὰς καὶ τὰς τῶν ἐπισκόπων προσ-
 ηγορίας κομίζουσιν, οἵτινες καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν θείων Γραφῶν τὴν
 15 σὴν ἀναδιδάξουσιν ὁσιότητα.

Ἀποφασίς τῆς συνόδου

11. Ἔως προσῆκον ἦν καὶ δυνατόν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ἡ καθο-
 λικὴ σύνοδος καὶ ἡ ἀγία Ἐκκλησία τῇ ἰδίᾳ ὑπομονῇ καὶ ἀνεξι-
 κακία ἠνεγκεν οὐκ ἀγενῶς Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλην καὶ Γάιον καὶ
 20 Γερμίνιον καὶ Αὐξέντιον, οἵτινες ἄλλοτε ἄλλα φρονοῦντες πάσας
 τὰς Ἐκκλησίας συνετάραξαν, οἳ καὶ νῦν ἐπιχειρῆσαι τετολμήκα-
 σιν τὸν αἵρετικὸν λογισμὸν τῇ τῶν ὀρθοδόξων πίστει συνάψαι καὶ
 διαλῦσαι τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ἣτις ἀντίμαχος ὑπάρχει τῇ τῶν
 Ἀρειανῶν αἵρέσει, ἔξωθεν ἰδίαν τινὰ καὶ ἀλλοτριωτάτην τῆς ἀ-
 25 γιωτάτης Ἐκκλησίας συγγραφεῖσαν πίστιν προσφέροντες, ἦντι-
 να ἡμᾶς δέξασθαι ἀθέμιτον ἡγήσάμεθα. Ἐκπαλαὶ γὰρ οὗτοι αἰ-
 ρετικοὶ ὄντες καὶ τὰναντία φρονοῦντες καὶ νῦν ἀπεδείχθησαν,
 οὓς πρὸς τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν συνελθεῖν οὐκ ἐπιτρέπομεν τῇ

δὲ τοὺς ἀπίστους σκληρότητα. Παρακαλοῦμεν δὲ ἀκόμη νὰ διατάξης νὰ ἐπανέλθουν ἀνεμποδίστως εἰς τὰς ἐπισκοπὰς των, οἱ ἐπίσκοποι ποὺ ζοῦν εἰς ξένα μέρη, τοὺς ὁποίους ταλαιπωρεῖ ἡ μεγάλη ἡλικία καὶ ἡ πτωχεία, διὰ νὰ μὴ μένουν αἱ ἐκκλησίαι ἔρημοι, ἐπειδὴ οἱ ἐπίσκοποι των εἶναι ἀπομακρυσμένοι. Ἀκόμη δὲ μαζί μὲ ὅλα παρακαλοῦμεν καὶ διὰ τοῦτο, νὰ μὴ ἐλλείψη τίποτε ἀπὸ τὰ προηγούμενα, οὔτε νὰ πλεονάσῃ, ἀλλ' ὁλόκληρος ἡ εὐσέβεια τοῦ Πατρός σου νὰ παραμείνῃ ἀκεραία καὶ νὰ διαφυλαχθῇ κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ κοπιάζωμεν ἡμεῖς, καὶ νὰ ἀποξενωνώμεθα ἀπὸ τὰς παροικίας μας, διὰ νὰ ζοῦν οἱ ἐπίσκοποι μὲ τὸν λαόν τους εἰρηνικά, ἀσχολούμενοι μὲ τὰς προσευχὰς καὶ τὴν λατρείαν, παρακαλοῦντες ὑπὲρ τῆς ἰδικῆς σου βασιλείας καὶ σωτηρίας καὶ εἰρήνης, τὴν ὁποίαν νὰ σοῦ χαρίσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸ διηκεές. Οἱ δὲ πρεσβευταί μας μεταφέρουν καὶ τὰς ὑπογραφὰς καὶ τοὺς ἀσπασμούς τῶν ἐπισκόπων, καὶ θὰ ἐξηγήσουν καλύτερα εἰς τὴν ὁσιότητά σου μὲ βάσιν τὰς θείας Γραφάς.

Ἀπόφασις τῆς συνόδου

11. Μέχρι ποῦ ἔπρεπε καὶ ἦταν δυνατόν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ἡ καθολικὴ σύνοδος καὶ ἡ ἁγία Ἐκκλησία, μὲ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἀνεξικακίαν τῆς ὑπέμενεν, ὅχι ἀπὸ φόβον τὸν Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλην καὶ Γάϊον καὶ Γερμίνιον καὶ Αὐξέντιον, οἱ ὁποῖοι κάθε τόσο ἀλλάζοντας πίστιν, συνετάραξαν ὅλας τὰς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι καὶ τώρα ἐτόλμησαν νὰ συνδέσουν τὴν αἰρετικὴν σκέψιν μὲ τὴν πίστιν τῶν ὀρθοδόξων, καὶ νὰ διαλύσουν τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ἡ ὁποία εἶναι ἀντίμαχος πρὸς τὴν αἵρεσιν τῶν Ἀρειανῶν, παρουσιάζοντες κάποιαν ἰδικὴν των πίστιν, ἡ ὁποία διετυπώθη κάπου ἔξω ἀπὸ τὴν σύνοδον καὶ εἶναι ἐντελῶς ξένη πρὸς τὴν ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν πίστιν ἡμεῖς ἐθεωρήσαμεν ἀθέμιτον νὰ δεχθῶμεν. Διότι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου αὐτοὶ εἶναι αἰρετικοὶ καὶ πιστεύουν τὰ ἀντίθετα, ὅπως ἀπεδείχθησαν καὶ τώρα, τοὺς ὁποίους δὲν ἐπιτρέπομεν νὰ κοινωνήσουν μαζί μὲ ἡμᾶς, ἐπειδὴ ὁμοφώνως κατεδικάσαμεν καὶ

ἰδία φωνῇ παρόντας αὐτοὺς κατακρίναντες καὶ καθαιροῦντες. Νῦν τοίνυν ὅπερ δοκεῖ ἀποφήνασθε, ἵνα ἐνὸς ἐκάστου ἡ γνῶσις ἐκ τῆς ὑπογραφῆς εἴη βέβαιος. Ὁμοθυμαδὸν οἱ ἐπίσκοποι φάσκομεν· Ὅι προειρημένοι ἐχθροὶ καθαιρεθῶσιν, ἵνα ἡ καθολικὴ πίστις ἐν
5 εἰρήνῃ διαμείνη·.

Καὶ τὰ μὲν ἐν τῇ Ἀριμίνῳ πραχθέντα ταχεῖαν καὶ τοιαύτην ἔσχε τὴν διάλυσιν, οὐδεὶς γὰρ ἐκεῖ διεφώνησεν, ἀλλὰ πάντες συμφώνως ἔγραψαν τὰ δόξαντα καὶ τοὺς Ἀρειανοὺς καθήρησαν.

12. Τὰ δὲ ἐν Σελενκείᾳ τῇ Τραχείᾳ γενόμενα ταῦτά ἐστι. Μὴν
10 μὲν ἦν ὁ κατὰ Ῥωμαίους καλούμενος Σεπτέμβριος, κατὰ δὲ τοὺς Αἰγύπτιους Θῶθ καὶ κατὰ Μακεδόνας Γορπιαῖος καὶ ἡμέρα ἰς τοῦ μηνὸς κατ' Αἰγυπτίους, εἰς ἣν συνέδραμον πάντες οἱ κληθέντες συνελθεῖν ἦσαν δὲ κακεῖ πον ρξ'. Πολλῶν δὲ ὄντων τῶν ἐν αὐτοῖς κατηγορουμένων καὶ τῶν κατηγορούντων βοώντων κατ' αὐ-
15 τῶν Ἀκάκιος καὶ Πατρόφιλος καὶ Οὐράνιος ὁ ἀπὸ Τύρου καὶ Εὐδόξιος ὁ ἐπεισπηδήσας τῇ Ἀντιοχείῳ ἐκκλησίᾳ, Λεόντιός τε καὶ Θεοδόσιος καὶ Εὐάγριος καὶ Θεόδουλος καὶ Γεώργιος ὁ διωχθεὶς ἀπὸ τῆς οἰκουμένης πράττουσί τι κακοῦργον. Φοβηθέντες γὰρ τοὺς κατ' αὐτῶν παρὰ τῶν κατηγορῶν ἐλέγχους προσελάβοντο
20 τοὺς ἄλλους τῆς Ἀρείου μερίδος τοὺς εἰς αὐτὸ τοῦτο μισθωτοὺς εἰς ἀσέβειαν γινομένους καὶ κατασταθέντας παρὰ Σεκούνδου τοῦ καθαιρεθέντος παρὰ τῆς μεγάλης συνόδου, ἀπὸ μὲν τῆς Λιβύης Στέφανον καὶ Σερὰν καὶ Πολυδεύκην κατηγορουμένους ἐπὶ διαφόροις ἐγκλήμασι καὶ λοιπὸν Παγκράτιον καὶ Πτολεμαῖον Μελι-
25 τιανόν τινα· καὶ σχηματисάμενοι δῆθεν περὶ πίστεως ζητεῖν οὐκ ἐλάνθανον τοὺς κατηγοροὺς δεδιότες. Καὶ τὴν αἴρεσιν ἐξεδίκουν καὶ λοιπὸν ἐσχίσθησαν. Καὶ οἱ μὲν μετὰ τῶν περὶ Ἀκάκιον ἦσαν ὑποπτοι καὶ ὀλίγοι παντελῶς, οἱ δὲ ἄλλοι τὸ πλῆθος ἦσαν. Οἱ μὲν οὖν περὶ Ἀκάκιον ἀποχρησάμενοι τῷ τῆς ἀπονοίας θράσει

καθηρέσαμεν αὐτούς. Τώρα λοιπὸν ἀποφασίσατε αὐτὸ ποὺ πρέπει, διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἡ γνώμη τοῦ καθενὸς διὰ τῆς ὑπογραφῆς. Ὅλοι μαζί οἱ ἐπίσκοποι ἀποφασίζομεν· Ὅι προαναφερθέντες ἐχθροὶ νὰ καθαιρεθοῦν, διὰ νὰ διατηρηθῇ μὲ εἰρήνην ἡ καθολικὴ πίστις·.

Καὶ αὐτὰ μὲν ποὺ συνέβησαν εἰς τὴν Ἀρίμινον ἐτελείωσαν ἔτσι γρήγορα, διότι ἐκεῖ δὲν διεφώνησε κανεὶς, ἀλλ' ὅλοι σύμφωνοι ἔγραψαν αὐτὰ ποὺ ἀπεφάσισαν καὶ καθήρεσαν τοὺς Ἀρειανούς.

12. Τὰ συμβάντα δὲ εἰς τὴν Τραχεῖαν Σελεύκειαν εἶναι τὰ ἐξῆς· Ἦταν μῆνας κατὰ Ρωμαίους ὁ Σεπτέμβριος, κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους ὁ Θῶθ καὶ κατὰ τοὺς Μακεδόνας Γορπιαῖος καὶ ἡμέρα 16 τοῦ μηνὸς κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους κατὰ τὴν ὁποίαν ἔφθασαν ὅλοι ὅσοι ἐκλήθησαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν σύνοδον· ἦσαν δὲ καὶ ἐκεῖ περίπου 160. Ἐνῶ λοιπὸν ὑπῆρχαν μεταξύ των πολλοὶ κατηγορούμενοι καὶ οἱ κατηγοροῦντες ἐκραύγαζαν ἐναντίον των, ὁ Ἀκάκιος καὶ ὁ Πατρόφιλος καὶ ὁ Οὐράνιος ἀπὸ τὴν Τύρον καὶ ὁ Εὐδόξιος, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀντιοχέων καὶ ὁ Λεόντιος καὶ ὁ Θεοδοσίος καὶ ὁ Εὐάγριος καὶ ὁ Θεόδουλος καὶ ὁ Γεώργιος, ὁ ὁποῖος ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν οἰκουμένην, διέπραξαν κάποιο κακούργημα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐφοβήθησαν τοὺς ἐλέγχους τῶν κατηγορῶν ἐναντίον των, ἐπῆραν μαζί τους τὴν ἄλλην μερίδα τῶν Ἀρειανῶν, αὐτοὺς ποὺ εἶχαν πληρωθῇ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, διὰ τὴν ἀσέβειαν, οἱ ὁποῖοι ἐχειροτονήθησαν ἀπὸ τὸν καθαιρεθέντα ὑπὸ τῆς μεγάλης συνόδου Σεκοῦνδον, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀπὸ μὲν τὴν Λιβύην ὁ Στέφανος καὶ Σερὰς καὶ Πολυδεύκης, κατηγορούμενοι διὰ διάφορα ἐγκλήματα, καὶ ἀκόμη τὸν Παγκράτιον καὶ τὸν Πτολεμαῖον καὶ κάποιον Μελιτιανόν, καὶ προσπιούμενοι ὅτι συζητοῦσαν περὶ πίστεως, δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν φόβον τῶν κατηγορῶν. Καὶ ἐδικαιολογοῦσαν τὴν αἴρεσιν καὶ ἔτσι ἀπεσχίσθησαν πλέον. Καὶ αὐτοὶ ποὺ ἦσαν μὲ τὴν ὁμάδα τοῦ Ἀκακαίου ἦσαν ὑποπτοι καὶ πολὺ ὀλίγοι, οἱ δὲ ἄλλοι ἦσαν τὸ πλῆθος. Οἱ φίλοι λοιπὸν τοῦ Ἀκακίου ἀφοῦ ὑπερέβησαν τὸ θράσος τοῦ παραλογισμοῦ, ἤρνούντο τε-

τέλεον ἡρνοῦντο τὰ ἐν Νικαία γραφέντα καὶ τὴν σύνοδον διέβαλλον, οἱ δὲ ἄλλοι (τὸ πλῆθος δὲ ἦσαν οὗτοι) τὰ μὲν ἄλλα πάντα τῆς συνόδου ἀπεδέχοντο, μόνην δὲ τὴν τοῦ ὁμοουσίου λέξιν ὡς ἐκ τῆς ἀσαφείας ὑποπτον ἐπροφασίζοντο. Ἐγχρονιζόντων τοίνυν ἐν τῷ
 5 τόπῳ καὶ τῶν μὲν κατηγορῶν ἐπικειμένων, τῶν δὲ κατηγορουμένων φευγόντων καὶ διὰ τοῦτο πλέον ἐν ἀσεβείαις ἐξαγομένων καὶ βλασφημούντων εἰς τὸν Κύριον ἡγανάκτησε τὸ πλῆθος τῶν ἐπισκόπων καὶ καθήρησαν μὲν Ἀκάκιον, Πατρόφιλον, Οὐράνιον, Εὐδόξιον καὶ τὸν ἀπὸ ὑποδεκτῶν Γεώργιον καὶ ἄλλους ἀπὸ τῆς
 10 Ἀσίας, Λεόντιον καὶ Θεοδοσίον, Εὐάγριον καὶ Θεόδουλον, ἀκωνιωνήτους δὲ πεποιήκασιν Ἀστέριον, Εὐσέβιον, Αὐγαρον καὶ Βασιλικὸν καὶ Φοῖβον καὶ Φιδήλιον καὶ Εὐστάθιον καὶ Εὐτύχιον καὶ Μάγνον. Τοῦτο δὲ πεποιήκασιν, ἐπειδὴ κληθέντες ἀπολογήσασθαι ἐφ' οἷς αὐτῶν πλεῖστοι κατηγοροῦν οὐκ ἀπήντησαν. Καὶ ὥ-
 15 ρισαν οὕτω μένειν αὐτούς, ἕως ἂν ἀπολογησάμενοι δείξωσιν ἑαυτοὺς καθαρὸς ἀπὸ τῶν ἐπιφερομένων αὐτοῖς ἐγκλημάτων. Γράψαντές τε εἰς τὴν ἐκάστου παροικίαν τὴν κατ' αὐτῶν γενομένην κρίσιν ἀνῆλθον παρὰ τὸν ἀσεβέστατον Αὐγουστον Κωνστάντιον ἀπαγγελοῦντες αὐτῷ τὰ πεπραγμένα· ταύτην γὰρ εἶχον πρόστα-
 20 ξιν. Καὶ τοῦτο τέλος γέγονε καὶ τῆς ἐν Σελευκείᾳ συνόδου.

13. Τίς τοίνυν οὐκ ἂν ἀποδέξαιτο μὲν τὴν εὐλάβειαν τῶν ἐν τῇ Ἀριμίνῳ συνόδῳ συνελθόντων ἐπισκόπων; οἱ τοσοῦτον κάματον ὁδοῦ καὶ θαλάττης κινδύνους ὑπέμειναν, ἵνα τοὺς μὲν φρονοῦντας τὰ Ἀρείου καθέλωσι, τοὺς δὲ τῶν πατέρων ὄρους ἀκεραίους φυ-
 25 λάξωσιν ὁσίως καὶ κανονικῶς τοῦτο βουλευσάμενοι· ἡγεῖτο γὰρ ἕκαστος αὐτῶν, εἰ λύσαιεν τὰ τῶν πρὸ αὐτῶν, πρόφασιν διδόναι τοῖς μετὰ ταῦτα, ὥστε λῦσαι τὰ παρ' αὐτῶν νῦν γινόμενα. Τίς δὲ οὐκ ἂν καταγνοίῃ τῆς εὐχερείας τῶν περὶ Εὐδόξιον καὶ Ἀκάκιον, οἱ τὴν τῶν ἑαυτῶν πατέρων τιμὴν προπίνουσι τῇ πρὸς τοὺς Ἀρει-

λείως αὐτὰ ποὺ ἐγράφησαν εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ κατηγοροῦσαν τὴν σύνοδον, οἱ δὲ ἄλλοι (ποὺ ἦσαν τὸ πλῆθος), ὅλα μὲν τὰ ἄλλα τῆς συνόδου παρεδέχοντο, μόνον δὲ τὴν λέξιν τοῦ ὁμοουσίου ἐνόμιζαν ὑποπτον λόγῳ τῆς ἀσαφείας τῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ παραέκαναν ἐκεῖ, καὶ οἱ μὲν κατήγοροι ἐπετίθεντο, οἱ δὲ κατηγορούμενοι ἡμύνοντο, καὶ διὰ τοῦτο ἐπροχωροῦσαν περισσότερον εἰς ἀσεβείας καὶ ἐβλασφημοῦσαν κατὰ τοῦ Κυρίου, ἡγανάκτησε τὸ πλῆθος τῶν ἐπισκόπων, καὶ καθήρεσαν μὲν τοὺς Ἀκάκιον, Πατρόφιλον, Οὐράνιον, Εὐδόξιον καὶ τὸν ἐκ τῶν προσχωρησάντων Γεώργιον καὶ ἄλλους ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, Λεόντιον καὶ Θεοδόσιον, Εὐάγριον καὶ Θεόδουλον, ἀπέκλεισαν δὲ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τοὺς Ἀστέριον, Εὐσέβιον, Αὐγαρον καὶ Βασιλικὸν καὶ Φοῖβον καὶ Φιδήλιον καὶ Εὐστάθιον καὶ Εὐτύχιον καὶ Μάγνον. Ἐπραξαν δὲ αὐτό, ἐπειδὴ, ἐνῷ ἐκλήθησαν νὰ ἀπολογηθοῦν δι' ὅσα τοὺς κατηγοροῦσαν οἱ πολλοὶ δὲν ἀπήντησαν. Καὶ ὥρισαν νὰ παραμένουν ἀκοινωνήτοι, ἕως ὅτου ἀπολογηθοῦν καὶ ἀποδείξουν, ὅτι εἶναι καθαροὶ ἀπὸ τὰς κατηγορίας ποὺ τοὺς προσάπτονται. Καὶ ἀφοῦ ἔγραψαν εἰς τὴν παροικίαν τοῦ καθενὸς τὴν καταδίκην αὐτῶν, ἀνῆλθαν εἰς τὸν ἀσεβέστατον Αὐγουστον Κωνστάντιον διὰ νὰ ἀνακοινώσουν εἰς αὐτὸν τὰ συμβάντα, διότι εἶχαν τέτοιαν προσταγὴν. Καὶ ἔτσι ἐτελείωσε καὶ ἡ σύνοδος εἰς τὴν Σελεύκειαν.

13. Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ παραδεχθῇ τὴν εὐλάβειαν τῶν ἐπισκόπων ποὺ συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Ἀρίμινον; Οἱ ὅποιοι ὑπέστησαν τόσον κόπον εἰς τὸν δρόμον καὶ τόσους κινδύνους εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ καθαιρέσουν μὲν ὅσους ἐπίστευαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου, νὰ διαφυλάξουν δὲ ἀκεραίους τοὺς ὄρους τῶν Πατέρων, σκεπτόμενοι τοῦτο εὐσεβῶς καὶ κανονικῶς. Διότι ὁ καθένας ἐσκέπτετο ὅτι, ἐὰν ἐκαταργοῦσαν τὰς ἀποφάσεις τῶν πρὸ αὐτῶν, θὰ ἔδιδαν ἀφορμὴν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ καταργήσουν ὅσα κάνουν αὐτοὶ τώρα. Ποῖος δὲ δὲν θὰ καταδικάσῃ τὴν ἰταμότητα τῆς ὁμάδος τοῦ Εὐδοξίου καὶ Ἀκακίου, οἱ ὅποιοι θυσιάζουν τὴν τιμὴν τῶν Πατέρων των πρὸς χάριν

ομανίτας σπουδῇ καὶ χάριτι; Ποία γὰρ πίστις τοῖς παρ' αὐτῶν
 γινομένοις, εἰ τὰ τῶν προτέρων καταλύεται; Ἡ πῶς 'πατέρας' ὀ-
 νομάζουσιν οὓς διεδέξαντο, ὧν αὐτοὶ τῆς γνώμης κατήγοροι γί-
 νονται; Μάλιστα δὲ Ἀκάκιος τί ἂν εἴποι πρὸς Εὐσέβιον τὸν ἐαν-
 5 τοῦ διδάσκαλον, ὃς οὐ μόνον ὑπέγραψεν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνό-
 δῳ ἀλλὰ γὰρ καὶ δι' ἐπιστολῆς ἐδήλωσε τοῖς ὑπ' αὐτὸν λαοῖς ταύ-
 την εἶναι πίστιν ἀληθῆ τὴν ὁμολογηθεῖσαν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν
 συνόδῳ; Εἰ γὰρ καὶ ὡς ἠθέλησεν ἀπελογήσατο διὰ τῆς ἐπιστολῆς,
 ἀλλὰ γε τὰς λέξεις οὐκ ἠρνήσατο, ἀλλὰ καὶ κατηγορήσε τῶν Ἀ-
 10 ρειανῶν ὅτι λέγοντες· 'οὐκ ἦν πρὶν γεννηθῆ ὁ Υἱός, οὐδὲ πρὸ Μα-
 ρίας αὐτὸν ἤθελον εἶναι'. Τί ἄρα καὶ διδάξουσιν τοὺς λαοὺς τοὺς
 παρ' ἐκείνων διδαχθέντας; Ὅτι ἐσφάλησαν οἱ πατέρες; Καὶ πῶς
 αὐτοὶ πιστευθήσονται παρ' αὐτοῖς οὓς διδάσκουσι παρακούειν
 τῶν διδασκάλων; Ποίοις δὲ ὄμμασιν ἐμβλέπονται καὶ τοῖς μνήμα-
 15 σι τῶν πατέρων οὓς ὀνομάζουσιν νῦν αἵρετικούς; Τί δὲ τοὺς ἀπὸ
 Οὐαλεντίνου καὶ Φρυγίας καὶ Μανιχαίους διασύρουσι, τοὺς δὲ τὰ
 ὅμοια φθαγξαμένους, ὡς ὑπονοοῦσιν αὐτοί, 'ἁγίους' ὀνομάζουσιν;
 Ἡ πῶς αὐτοὶ ἔτι δύνανται εἶναι ἐπίσκοποι, εἰ παρ' αἵρετικῶν, ὡς
 αὐτοὶ διαβάλλουσι κατεστάθησαν; Εἰ δὲ καὶ κακῶς ἐφρόνησαν καὶ
 20 γράφαντες ἐπλάνησαν τὴν οἰκουμένην, πανθήτω τέλεον καὶ ἡ περὶ
 τούτων μνήμη. Καὶ εἰ τὰ γράμματα αὐτῶν ἐκβάλλεται, ἐκβάλλε-
 τε ὑμεῖς ἀπελθόντες ἀπὸ τῶν κοιμητηρίων τὰ λείψανα τούτων,
 ἵνα γινῶσιν ἅπαντες ἐκείνους μὲν πλάνους, ὑμᾶς δὲ πατροκτόνους.

14. Ὁ μὲν οὖν μακάριος ἀπόστολος ἀποδέχεται τοὺς Κορινθί-
 25 οὺς λέγων· «Ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν
 τὰς παραδόσεις, οὕτω κατέχετε», οὗτοι δὲ τοιαῦτα περὶ τῶν πρὸ

1. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ἡ ἰδίᾳ μὲ τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸ ἔργον Πρὸς τοὺς
 ἐν Ἀφρικῇ ἐπίσκοπους, κεφ. 6 σελ. 134-136 τοῦ παρόντος τόμου.

τῶν Ἀρειομανιτῶν; Διότι ποία ἐμπιστοσύνη πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἰς αὐτὰ ποὺ κάνουν, ἐὰν μὲ αὐτὰ καταργοῦνται τὰ τῶν προηγούμενων; Ἡ πῶς ὀνομάζουν Πατέρας αὐτοὺς ποὺ διεδέχθησαν, τῶν ὁποίων κατηγοροῦν τὴν πίστιν; Μάλιστα δὲ ὁ Ἀκάκιος τί θὰ ἔλεγε πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Εὐσέβιον, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον ὑπέγραψεν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ δι' ἐπιστολῆς ἐδήλωσε πρὸς τὸν λαόν του ὅτι πίστις ἀληθινὴ εἶναι αὕτῃ ποὺ διευτυπώθη εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας¹; διότι ἂν καὶ ἀπελογήθη μὲ τὸν τρόπον ποὺ ἤθελεν αὐτός, ὅμως δὲν ἡρνήθη τὰς λέξεις, ἀλλὰ καὶ κατηγορήσῃ τοὺς Ἀρειανούς, διότι μὲ τὸ νὰ λέγουν· «Δὲν ὑπῆρχεν ὁ Υἱὸς πρὶν γεννηθῆναι δὲν ἐδέχοντο ὅτι ὑπῆρχεν πρὸ τῆς Μαρίας». Καὶ τί θὰ διδάξουν τώρα αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἐδιδάχθησαν ἀπὸ ἐκείνους; Ὅτι ἔκαμαν λάθος οἱ Πατέρες; Καὶ πῶς θὰ γίνουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους πιστευτοὶ αὐτοί, οἱ ὁποῖοι διδάσκουν νὰ μὴ ἀκούωμεν τοὺς διδασκάλους; Καὶ μὲ τί μάτια θὰ ἰδοῦν τὰ μνήματα τῶν Πατέρων, τοὺς ὁποῖους τώρα αὐτοὶ ὀνομάζουν αἰρετικούς; Διατί δὲ διασύρουν μὲν τοὺς Οὐαλεντινιανούς καὶ Μοντανιστὰς καὶ Μανιχαίους, ὀνομάζουν δὲ ἁγίους ὅσους λέγουν τὰ ὅμοια μὲ ἐκείνους, ὅπως τὰ ἐκλαμβάνουν αὐτοί; Ἡ πῶς ἡμποροῦν ἀκόμη αὐτοὶ νὰ εἶναι ἐπίσκοποι, ἐὰν ἐχειροτονήθησαν ὑπὸ αἰρετικῶν ὅπως τοὺς κατηγοροῦν αὐτοί; Ἐὰν δὲ οἱ Πατέρες δὲν εἶχαν ὀρθὴν πίστιν καὶ μὲ τὰ γραφόμενά τους παρεπλάνησαν τὴν οἰκουμένην, ἃς σταματήσῃ πλέον τελείως νὰ γίνεται λόγος περὶ αὐτῶν. Καὶ ἐὰν ἀπορρίπτωνται τὰ γραπτά των, πηγαίνετε καὶ σεῖς νὰ πετάξετε τὰ λείψανά των ἀπὸ τὰ κοιμητήρια, διὰ νὰ ἰδοῦν ὅλοι, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἦσαν πλάνοι, σεῖς δὲ πατροκτόνοι.

14. Ὁ μὲν λοιπὸν μακάριος ἀπόστολος ἐπαινεῖ τοὺς Κορινθίους ὅταν λέγῃ· «Διότι εἰς ὅλα μὲ ἐνθυμεῖσθε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ὅπως σᾶς τὰς παρέδωκα» ², αὐτοὶ δὲ ἐπειδὴ σκέπτονται τέτοια πράγματα περὶ τῶν προφητῶν των, ὅπως δὲ

αὐτῶν ἐνθυμούμενοι τὰναντία πάντως τοῖς λαοῖς καὶ εἰπεῖν τολμήσουσιν· οὐκ ἐπαινοῦμεν ὑμᾶς μνημονεύοντας τῶν πατέρων, ἀλλ' ἀποδεχόμεθα μᾶλλον ὑμᾶς, ὅταν τὰς παραδόσεις αὐτῶν μὴ κατέχητε'. Καὶ λοιπὸν διαβαλλέτωσαν τὴν ἑαυτῶν δυσγένειαν
 5 καὶ λεγέτωσαν· ἡμεῖς οὐκ ἐξ εὐσεβῶν, ἀλλ' ἐξ αἵρετικῶν γεγόναμεν'. Τοιαῦτα γὰρ ἀρμόζει λέγειν τοῖς, ὡς προεῖπον, προπίπουσι τὴν τῶν πατέρων τιμὴν καὶ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν τῇ ἀρεیانῃ αἰρέσει καὶ μὴ φοβουμένοις ἀκοῦσαι τὸ ἐν τῇ θεῇ παροιμία γεγραμμένον· («Ἐκγονον κακὸν πατέρα καταρᾶται») καὶ τὴν ἐν
 10 τῷ νόμῳ κατὰ τῶν τοιούτων κειμένην ἀπειλήν.

Ἐκεῖνοι μὲν οὖν διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς αἰρέσεως σπουδὴν τοιοῦτον φιλόνηκον ἐσχίκασι καὶ τὸ φρόνημα, ὑμεῖς δὲ μὴ διὰ τοῦτο ταρᾶχθῆτε μηδὲ τὴν ἐκείνων τόλμαν ἀλήθειαν ἡγήσησθε. Καὶ γὰρ καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἀνθίστανται καὶ τῶν πατέρων ἀποστάντες μίαν οὐκ ἔ-
 15 χουσι τὴν γνώμην, ἀλλὰ ποικίλαις καὶ διαφόροις νήχονται μεταβολαῖς. Καὶ πρὸς τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον ἐρίζοντες πολλὰς μὲν συνόδους πεποιήκασι καὶ αὐτοί, καθ' ἑκάστην δὲ πίστιν ἐκτιθέμενοι ἐν οὐδεμιᾷ μεμενήκασιν· ἀλλὰ καὶ οὐ παύσονται γε αἰεὶ τοῦτο ποι-
 20 οῦντες, ὅτι κακῶς ζητοῦντες οὐχ εὐρήσουσιν ἣν ἐμίσησαν σοφίαν. Ὑπέταξα τοίνυν ἀναγκαίως ἀπὸ μέρους τά τε παρὰ Ἀρείου γραφέντα καὶ ὅσα συναγαγεῖν ἡδυνήθην ὧν ἐν διαφόροις οὐτοι συνόδοις ἐξέθεντο, ἵνα γνῶτε καὶ θαυμάσητε, τίνος ἕνεκα πρὸς οἰκουμενικὴν σύνοδον καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτῶν πατέρας φιλονεικοῦντες οὐ καταδύονται.

25 15. Ἀρείος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ φρονήσαντες καὶ λέγοντες· ἐξ οὐκ ὄντων πεποίηκε τὸν Υἱὸν ὁ Θεὸς καὶ κέκληκεν ἑαυτῷ Υἱόν, καὶ ἐν τῶν κτισμάτων ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, τρεπτὸς δὲ ἐστὶ δυνάμενος, ὅτε βούλεται, τραπῆναι· ἐξεβλήθη-

ποτε θὰ τολμήσουν νὰ εἶπουν τὰ ἀντίθετα εἰς τοὺς ἀνθρώπους· Ἐν σᾶς ἐπαινοῦμεν ἐπειδὴ ἀναφέρετε τοὺς Πατέρας, ἀλλὰ σᾶς ἐπαινοῦμεν περισσότερον ὅταν δὲν κρατῆτε τὰς παραδόσεις αὐτῶν. Λοιπὸν ἂς κακοχαρακτηρίσουν καὶ τὴν κακὴν των καταγωγὴν καὶ ἂς εἶπουν· Ἡμεῖς δὲν προήλθαμεν ἀπὸ εὐσεβεῖς ἀλλ' ἀπὸ αἰρετικούς. Διότι αὐτὰ ἀρμόζει νὰ λέγουν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι, ὅπως προεῖπα, χαρίζουν τὴν τιμὴν τῶν πατέρων καὶ τὴν σωτηρίαν τοὺς εἰς τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, καὶ δὲν φοβοῦνται νὰ ἀκούσουν αὐτὸ ποὺ γράφει ἡ θεία παροιμία· «Τὸ κακὸ παιδί καταρᾶται τὸν πατέρα του»¹ καὶ τὴν ἀπειλὴν κατ' αὐτῶν ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὸν Νόμον.

Ἐκεῖνοι λοιπὸν λόγῳ τοῦ ζήλου των ὑπὲρ τῆς αἱρέσεως εἶχαν τοιαύτη πίστιν, σεῖς ὅμως μὴ ἀνησυχήσετε δι' αὐτό, οὔτε νὰ θεωρήσετε τὴν αὐθάδειάν των ἀλήθειαν, διότι καὶ τοὺς ἑαυτοὺς των ἀντιμάχονται, καί, ἐφ' ὅσον ἔχουν ἀποστατήσῃ ἀπὸ τοὺς Πατέρας, δὲν ἔχουν σταθερὰν πίστιν, ἀλλὰ καταποντίζονται εἰς πολλὰς καὶ διαφορετικὰς τροποποιήσεις. Καὶ ἐπειδὴ ἀντιμάχονται πρὸς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας συνεκρότησαν καὶ αὐτοὶ πολλὰς συνόδους, καὶ ἐνῶ εἰς ὅλας διετύπωναν ὁμολογίαν πίστεως, δὲν παρέμειναν σταθεροὶ εἰς οὐδεμίαν, ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ παύσουν νὰ κάνουν διαρκῶς τοῦτο, διότι, ἐπειδὴ ψάχνουν μὲ κακὴν νοοτροπίαν, δὲν πρόκειται νὰ ἀνακαλύψουν τὴν σοφίαν τὴν ὁποίαν ἐμίσησαν. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν περιέλαβα κατωτέρω μερικὰ ἀπὸ τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ Ἀρείου καὶ ὅσα ἡμπόρεσα νὰ συγκεντρώσω ἀπ' αὐτὰ ποὺ διετύπωσαν αὐτοὶ εἰς διαφόρους συνόδους, διὰ νὰ ἀντιληφθῇτε καὶ νὰ θαυμάσετε διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐντρέπονται νὰ φιλονεικοῦν πρὸς οἰκουμενικὴν σύνοδον καὶ πρὸς τοὺς Πατέρας των.

15. Ὁ Ἀρειὸς καὶ οἱ ὁμόδοξοί του ἐπειδὴ ἐπίστευαν καὶ ἔλεγον ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν Υἱὸν ἐξ οὐκ ὄντων καὶ τὸν ὠνόμασεν διὰ τὸν ἑαυτόν του Υἱόν, καὶ ὅτι ὁ Λόγος εἶναι ἓνας ἐκ τῶν κτισμάτων, καὶ ὅτι ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, εἶναι δὲ μεταβλητός, διότι ἡμπορεῖ, ὅταν θέλῃ, νὰ μεταβληθῇ, διὰ τοῦτο ἐδιώχθη-

σαν τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου. Ἀλλ' ἐκβληθεὶς καὶ ἐπιτριβεὶς Ἀρειος παρὰ τῶν περὶ Εὐσέβιον συνέθηκεν ἑαυτοῦ τὴν αἵρεσιν ἐν χάριτι καὶ ὥς ἐν Ῥαλίᾳ ζηλώσας οὐδένα τῶν φρονίμων, ἀλλὰ τὸν Αἰγύπτιον Σωσάτην ἐν τῷ ἤθει
5 καὶ τῇ ἐκλύσει τοῦ μέλους, γράφει μὲν πολλά, ἀπὸ μέρους δέ ἐστιν αὐτοῦ ταῦτα:

Β λ α σ φ η μ ί α ι Ἀ ρ ε ί ο υ

- Αὐτὸς γοῦν ὁ Θεὸς καθὼ ἐστὶν ἄρρητος ἅπασιν ὑπάρχει.
Ἴσον οὐδὲ ὅμοιον, οὐχ ὁμόδοξον ἔχει μόνος οὗτος.
10 Ἀγέννητον δὲ αὐτὸν φαμεν διὰ τὸν τὴν φύσιν γεννητόν.
Τοῦτον ἄναρχον ἀνυμνοῦμεν διὰ τὸν ἀρχὴν ἔχοντα,
αἰδίον δὲ αὐτὸν σέβομεν διὰ τὸν ἐν χρόνοις γεγονότα.
Ἀρχὴν τὸν Υἱὸν ἔθηκε τῶν γεννητῶν ὁ ἄναρχος,
καὶ ἤνεγκεν εἰς Υἱὸν ἑαυτῷ τόνδε τεκνοποιήσας.
15 Ἴδιον οὐδὲν ἔχει τοῦ Θεοῦ καθ' ὑπόστασιν ιδιότητος,
οὐδὲ γάρ ἐστιν ἴσος, ἀλλ' οὐδὲ ὁμοούσιος αὐτῷ.
Σοφὸς δὲ ἐστὶν ὁ Θεός, ὅτι τῆς σοφίας διδάσκαλος αὐτός.
Ἰκανὴ δὲ ἀπόδειξις ὅτι ὁ Θεὸς ἀόρατος ἅπασι,
τοῖς τε διὰ Υἱοῦ καὶ αὐτῷ τῷ Υἱῷ ἀόρατος ὁ αὐτός.
20 Ρητῶς δὲ λέξω, πῶς τῷ Υἱῷ ὁράται ὁ ἀόρατος·
τῇ δυνάμει ἢ δύναται ὁ Θεὸς ἰδεῖν· ἰδίους τε μέτροις
ὑπομένει ὁ Υἱὸς ἰδεῖν τὸν Πατέρα, ὡς θέμις ἐστίν.
Ἦγον Τριάς ἐστι δόξαις οὐχ ὁμοίαις, ἀνεπίμικτοι ἑαυταῖς
εἰσιν αἱ ὑποστάσεις αὐτῶν.
25 Μία τῆς μιᾶς ἐνδοξοτέρα δόξαις ἐπ' ἄπειρον.
Ξένος τοῦ Υἱοῦ κατ' οὐσίαν ὁ Πατήρ, ὅτι ἄναρχος ὑπάρχει.
Σύνες ὅτι ἡ μονὰς ἦν, ἡ δυνὰς δὲ οὐκ ἦν, πρὶν ὑπάρξῃ.
Αὐτίκα γοῦν Υἱοῦ μὴ ὄντος ὁ Πατήρ Θεός ἐστι.
Λοιπὸν ὁ Υἱὸς οὐκ ὦν (ὑπῆρξε δὲ θελήσει πατρῷα)

1. Ὁ Σωσάτης εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν Σωτάδην, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται εἰς τὸν Λόγον κατ' Ἀρειανῶν Α', 2, καὶ 4 Βλ. τόμ. Β', σελ. 30, 36 τῆς παρούσης ἐκδόσεως.

σαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ ὑποστηρικτοῦ ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Εὐσεβίου, διετύπωσε τὴν αἵρεσίν του εἰς χάρτην καὶ ὡσὰν «Θαλίαν» δὲν ἐμιμήθη κανένα φρόνιμον, ἀλλὰ τὸν Αἰγύπτιον Σωσάντην¹ εἰς τὸ ἦθος καὶ τὴν ἀνηθικότητα τοῦ μέλους, καὶ ἔγραψε μὲν πολλὰ, μερικά δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ ἑξῆς·

Βλασφημίαι Ἀρείου

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν οὐσίαν εἶναι ἄρρητος εἰς ὅλους. Μόνον αὐτὸς δὲν ἔχει τὸν ἴσον ἢ τὸν ὁμοιον ἢ τὸν ὁμόδοξόν του. Ἀγέννητον δὲ λέγομεν αὐτὸν ἐν σχέσει μ' αὐτὸ ποὺ εἶναι γεννητόν. Ὡς ἀναρχον ἀνυμνοῦμεν αὐτὸν ἐν σχέσει μ' αὐτὸν ποὺ ἔχει ἀρχήν, ὡς αἰδίων δὲ σέβομεν αὐτὸν ἐν σχέσει μ' αὐτὸν ποὺ ἐγενεν ἐν χρόνῳ. Ἀρχὴν τῶν γενητῶν ἔθεσεν ὁ ἀναρχος τὸν Υἱόν, καὶ ἔκαμεν αὐτὸν Υἱόν του ὅταν ἐγέννησεν αὐτόν. Δὲν ἔχει τίποτε κοινὸν μὲ τὸν Θεὸν ὡς πρὸς τὰς ιδιότητας τῆς οὐσίας,

διότι δὲν εἶναι ἴσος μὲ αὐτόν, οὔτε καὶ ὁμοούσιος. Σοφὸς δὲ εἶναι ὁ Θεὸς ὡς διδάσκαλος τῆς σοφίας. Πλήρης δ' ἀπόδειξις τούτου, ὅτι εἶναι ἀόρατος εἰς ὅλους, ἀόρατος τοῖς δι' Υἱοῦ, καὶ εἰς τὸν ἴδιον τὸν Υἱόν· Θὰ εἴπω δὲ ἀκριβῶς πῶς βλέπεται ὁ ἀόρατος ἀπ' τὸν Υἱόν· μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ νὰ ἰδῇ· καὶ μὲ τὰ ἰδικά του μέτρα

ἠμπορεῖ ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα νὰ ἰδῇ, ὅπως εἶναι δίκαιον. Εἶναι λοιπὸν Τριάδα, ἀλλ' ὅχι μὲ ἴσην δόξαν, διότι δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐνωθοῦν αἱ ὑποστάσεις αὐτῶν. Ἡ μία εἶναι ἐνδοξότερα τῆς ἄλλης ἐπ' ἅπειρον. Ξένος εἶναι ὁ Πατὴρ ἀπ' τὸν Υἱὸν κατ' οὐσίαν, διότι εἶναι ἀναρχος. Κατάλαβε ὅτι ἡ μονὰς ὑπῆρχε, ἡ δὲ δυὰς δὲν ὑπῆρχε, πρὶν ὑπάρξει.

Καὶ ὅταν λοιπὸν δὲν ὑπῆρχεν ὁ Υἱός, ὁ Πατὴρ ἦταν Θεός. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Υἱὸς δὲν ὑπῆρχε (διότι ὑπῆρξε μὲ τὴν πατρικὴν θέλησιν)

μονογενῆς Θεός ἐστι καὶ ἐκατέρων ἀλλότριος οὗτος.

Ἡ σοφία σοφία ὑπῆρξε σοφοῦ Θεοῦ θελήσει.

Ἐπινοεῖται γοῦν μυρίαὶ δσais ἐπινοίαις πνεῦμα, δύναμις, σοφία,

5 δόξα Θεοῦ, ἀλήθειά τε καὶ εἰκὼν καὶ Λόγος οὗτος.

Σύνες ὅτι καὶ ἀπαύγασμα καὶ φῶς ἐπινοεῖται.

Ἴσον μὲν τοῦ Υἱοῦ γεννᾶν δυνατός ἐστιν ὁ κρείττων, διαφορώτερον δὲ ἢ κρείττονα ἢ μείζονα οὐχί.

Θεοῦ θελήσει ὁ Υἱὸς ἡλίκος καὶ ὅσος ἐστίν

10 ἐξ ὅτε καὶ ἀφ' οὗ καὶ ἀπὸ τότε ἐκ τοῦ Θεοῦ ὑπέστη.

Ἰσχυρὸς Θεὸς ὢν τὸν κρείττονα ἐκ μέρους ὑμνεῖ.

Συνελόντι εἰπεῖν τῷ Υἱῷ ὁ Θεὸς ἄρρητος ὑπάρχει·

ἐστι γὰρ ἐαυτῷ ὃ ἐστι τοῦτ' ἔστιν, ἄλεκτος,

ὥστε οὐδὲν τῶν λεγομένων κατὰ τε κατάληψιν συνίει ἐξει-

15 πεῖν ὁ Υἱός.

Ἀδύνατα γὰρ αὐτῷ τὸν Πατέρα τε ἐξιχνιάσει, ὅς ἐστιν ἐφ' ἑαυτοῦ.

Αὐτὸς γὰρ ὁ Υἱὸς τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν οὐκ οἶδεν,

Υἱὸς γὰρ ὢν θελήσει Πατρὸς ὑπῆρξεν ἀληθῶς.

20 Τίς γοῦν λόγος συγχωρεῖ τὸν ἐκ Πατρὸς ὄντα

αὐτὸν τὸν γεννήσαντα γινῶναι ἐν καταλήψει;

Δῆλον γὰρ ὅτι τὸ ἀρχὴν ἔχον, τὸ ἄναρχον, ὥς ἐστιν,

ἐμπερινοῆσαι ἢ ἐμπεριδράξασθαι οὐχ οἷόν τέ ἐστιν.

16. Ἡ δὲ καὶ δι' ἐπιστολῆς ἔγραψαν πρὸς τὸν μακαρίτην
25 Ἀλέξανδρον τὸν ἐπίσκοπον, ἔστι ταῦτα:

Μακαρίῳ πάπα καὶ ἐπισκόπῳ ἡμῶν Ἀλεξάνδρῳ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ἡ πίστις ἡμῶν ἡ ἐκ προγόνων, ἣν καὶ ἀπὸ σοῦ μεμαθήκαμεν, μακάριε πάπα, ἔστιν αὕτη· οἶδαμεν ἓνα Θεόν, μόνον ἀγέννητον, μόνον αἰδίου, μόνον ἄναρχον, 30 μόνον ἀληθινόν, μόνον ἀθανασίαν ἔχοντα, μόνον σοφόν, μόνον ἀγαθόν, μόνον δυνάστην, πάντων κριτὴν, διοικητὴν, οἰκονόμον,

ἦταν Θεὸς μονογενής, καὶ ξένος καὶ ἅπ' τοὺς δύο.
 Ἡ σοφία ὑπῆρξε σοφία διότι τὸ ἠθέλησεν ὁ Θεός.
 Ἐπινοεῖται δὲ οὗτος μὲ μυρίας ἐπινοήσεις, πνεῦμα, δύνამις, σοφία
 δόξα Θεοῦ, καὶ ἀλήθεια καὶ εἰκὼν καὶ Λόγος.
 Κατάλαβε ὅτι ἐπινοεῖται καὶ ὡς ἀκτινοβολία καὶ φῶς.
 Ὁ μεγαλύτερος ἤμπορεῖ νὰ γεννᾷ ἴσον μὲ τὸν Υἱὸν
 διαφορώτερον δὲ ἢ καλύτερον ἢ μεγαλύτερον ὄχι.
 Μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ εἶναι τέτοιος ὁ Υἱός,
 ἀπὸ τότε ποὺ ἔλαβεν ὕπαρξιν ἅπ' τὸν Θεόν.
 Ἐπειδὴ εἶναι ἰσχυρὸς Θεός, ὕμνεῖ μερικῶς τὸν καλύτερον.
 Διὰ νὰ εἴπωμεν ἐν ὀλίγοις, ὁ Θεὸς εἶναι ἄρρητος εἰς τὸν Υἱὸν
 διότι εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι, δηλαδὴ ἀπερίγραπτος,
 ὥστε ὁ Υἱὸς νὰ μὴ ἤμπορῇ νὰ εἰπῇ μὲ λόγια ὅσα λέγονται καὶ νο-
 οῦνται.

Διότι αὐτὰ εἶναι ἀδύνατα δι' αὐτόν, καὶ δὲν ἤμπορεῖ
 οὔτε τὸν Πατέρα νὰ ἐξερευνήσῃ ὁ ὁποῖος ὑπάρχει ἅφ' ἑαυτοῦ.
 Διότι ὁ Υἱὸς δὲν γνωρίζει τὴν ἰδικήν του οὐσίαν
 διότι, ἐπειδὴ εἶναι Υἱός, ὑπῆρξε ἀληθῶς μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Πα-
 τρός.

Ποῖος λογισμὸς λοιπὸν ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸν ποὺ εἶναι ἐκ Πατρὸς
 νὰ κατανοήσῃ μὲ τὸν νοῦν τοῦ αὐτοῦ τὸν ἴδιον ποὺ τὸν ἐγέν-
 νησε;

Εἶναι φανερόν λοιπόν, ὅτι, αὐτὸ ποὺ ἔχει ἀρχήν, τὸν ἀναρχον,
 ὅπως εἶναι,
 νὰ κατανοήσῃ ἢ νὰ συλλάβῃ δὲν ἤμπορεῖ.

16. Αὐτὰ δὲ ποὺ ἔγραψαν δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν μακαρί-
 την Ἀλέξανδρον τὸν ἐπίσκοπον, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Πρὸς τὸν μακάριον πάπαν καὶ ἐπίσκοπόν μας Ἀλέξανδρον,
 οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι, χαίρετε. Ἡ πίστις μας ποὺ ἔχο-
 μεν ἀπὸ τοὺς προγόνους, τὴν ὁποῖαν ἐδιδάχθημεν καὶ ἀπὸ σέ,
 μακάριε πάπα, εἶναι αὕτη· Ἐνα Θεὸν γνωρίζομεν, μόνον ἀγέν-
 νητον, μόνον αἰδίου, μόνον ἀναρχον, μόνον ἀληθινόν, μόνον μὲ
 ἀθανασία, μόνον σοφόν, μόνον ἀγαθόν, μόνον ἐξουσιαστήν,
 κριτὴν ὄλων, διοικητὴν, οἰκονόμον, ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον,

ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον, δίκαιον καὶ ἀγαθόν, νόμον καὶ προ-
 φητῶν καὶ Καινῆς Διαθήκης τοῦτον Θεόν, γεννήσαντα Υἱὸν μονο-
 γενῇ πρὸ χρόνων αἰωνίων, «δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας καὶ τὰ ὅλα πε-
 ποίηκε», γεννήσαντα δὲ οὐ δοκῆσει, ἀλλὰ ἀληθείᾳ ὑποστήσαντα
 5 ἰδίῳ θελήματι ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον κτίσμα τοῦ Θεοῦ τέ-
 λειον, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν κτισμάτων· γέννημα, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν
 τῶν γεγεννημένων, οὐδ' ὡς Οὐαλεντίνος προβολὴν τὸ γέννημα
 τοῦ Πατρὸς ἐδογμάτισεν, οὐδ' ὡς Μανιχαῖος μέρος ὁμοούσιον
 τοῦ Πατρὸς τὸ γέννημα εἰσηγήσατο, οὐδ' ὡς Σαβέλλιος τὴν μο-
 10 νάδα διαιρῶν νίοπάτορα εἶπεν, οὐδ' ὡς Ἰέρακας λύχνον ἀπὸ λύχ-
 νου ἢ ὡς λαμπάδα εἰς δύο, οὐδὲ τὸν ὄντα πρότερον ὕστερον γεν-
 νηθέντα ἢ ἐπικτισθέντα εἰς Υἱόν, ὡς καὶ σὺ αὐτός, μακάριε πάπα,
 κατὰ μέσσην τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐν συνεδρίῳ πλειστάκις τοὺς ταῦ-
 τα εἰσηγησαμένους ἀπηγόρευσας, ἀλλ' ὡς φαμεν θελήματι τοῦ
 15 Θεοῦ πρὸ χρόνων καὶ πρὸ αἰώνων κτισθέντα καὶ τὸ ζῆν καὶ τὸ εἶ-
 ναι παρὰ τοῦ Πατρὸς εἰληφότα καὶ τὰς δόξας, συνυποστήσαντος
 αὐτῷ τοῦ Πατρὸς. Οὐ γὰρ ὁ Πατὴρ δοὺς αὐτῷ πάντων τὴν κλη-
 ρονομίαν ἐστέρησεν ἑαυτὸν ὧν ἀγεννήτως ἔχει ἐν ἑαυτῷ· πηγὴ
 γὰρ ἐστὶ πάντων. Ὡστε τρεῖς εἰσιν ὑποστάσεις. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς
 20 αἷτιος τῶν πάντων τυγχάνων ἐστὶν ἄναρχος μονώτατος, ὁ δὲ
 Υἱὸς ἀχρόνως γεννηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ πρὸ αἰώνων κτι-
 σθεὶς καὶ θεμελιωθεὶς οὐκ ἦν πρὸ τοῦ γεννηθῆναι, ἀλλὰ ἀχρόνως
 πρὸ πάντων γεννηθεὶς μόνος ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ὑπέστη. Οὐδὲ γὰρ
 ἐστὶν αἰδίδιος ἢ συναἰδίδιος ἢ συναγέννητος τῷ Πατρί, οὐδὲ ἅμα τῷ
 25 Πατρὶ τὸ εἶναι ἔχει, ὡς τινες λέγουσι τὰ πρὸς τι, δύο ἀγεννήτους
 ἀρχὰς εἰσηγούμενοι, ἀλλ' ὡς μονὰς καὶ ἀρχὴ πάντων, οὕτως ὁ
 Θεὸς πρὸ πάντων ἐστὶ. Διὸ καὶ πρὸ τοῦ Υἱοῦ ἐστὶν, ὡς καὶ παρὰ
 σοῦ μεμαθήκαμεν κατὰ μέσσην τὴν ἐκκλησίαν κηρύξαντος. Καθὼ

δίκαιον καὶ ἀγαθόν, Θεὸν τοῦ Νόμου καὶ τῶν προφητῶν καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ ὁποῖος ἐγέννησε μονογενῆ Υἱὸν πρὸ χρόνων αἰώνων, «Διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιούργησε καὶ τὸν κόσμον καὶ τὰ πάντα» ¹, ἐγέννησε δὲ ὅχι φαινομενικὰ ἀλλὰ πραγματικά· ὁ ὁποῖος μὲ τὴν θέλησιν του ἔφερεν εἰς τὴν ὕπαρξιν ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον τέλειον κτίσμα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅχι ὥσάν ἓνα ἀπὸ τὰ κτίσματα· γέννημα, ἀλλ' ὅχι ὥσάν ἓνα ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔχουν γεννηθῆ, οὔτε ὅπως ὁ Οὐαλεντῖνος ἐχαρακτήρισε προβολὴν τὸ γέννημα τοῦ Πατρός, οὔτε ὅπως ὁ Μανιχαῖος ἐθεώρησε τὸ γέννημα ὡς ὁμοούσιον μέρος τοῦ Πατρός, οὔτε ὅπως ὁ Σαβέλλιος, ἀφοῦ διήρесе τὴν μονάδα τὸν ὠνόμασε υἱοπάτορα, οὔτε ὅπως ὁ Ἱέρακας λύχνον ἀπὸ λύχνου, ἢ μίαν λαμπάδα εἰς δύο μέρη, οὔτε ὅτι αὐτὸς ποὺ ὑπῆρχε προηγουμένως μετὰ ἐγεννήθη, ἢ ἐπῆρε ἐπάνω του καὶ τὸ Υἱός, ὅπως καὶ σὺ ὁ ἴδιος, μακάριε πάπα, εἰς τὸ μέσον τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς συμβούλιον ἐπανειλημμένως ἀπηγόρευες αὐτοὺς ποὺ ἰσχυρίσθησαν αὐτά, ἀλλ' ὅπως λέγομεν, ἐκτίσθη μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ πρὸ χρόνων καὶ πρὸ αἰώνων καὶ ἔχει λάβει καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὰς δόξας ἀπὸ τὸν Πατέρα ἀφοῦ συνυπῆρξε μὲ αὐτὸν ὁ Πατήρ. Μὲ τὸ νὰ δώσῃ δὲ ὁ Πατήρ εἰς αὐτὸν τὴν κληρονομίαν τῶν πάντων, δὲν ἐστέρησε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ ὅσα ἔχει ὁ ἴδιος ἀγεννήτως, διότι αὐτὸς εἶναι πηγὴ τῶν πάντων. Ὡστε εἶναι τρεῖς ὑποστάσεις. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς ἐπειδὴ εἶναι αἷτιος τῶν πάντων εἶναι ἀναρχος μονώτατος, ὁ δὲ Υἱὸς ἐπειδὴ ἐγεννήθη ἀχρόνως ὑπὸ τοῦ Πατρός καὶ ἐκτίσθη καὶ ἐθεμελιώθη πρὸ τοῦ κόσμου, δὲν ὑπῆρχε πρὶν γεννηθῆ, ἀλλὰ γεννηθεὶς ἀχρόνως πρὸ πάντων, μόνον αὐτὸς ἔλαβε τὴν ὕπαρξιν ἀπὸ τὸν Πατέρα. Δὲν εἶναι δηλαδὴ αἰδῖος ἢ συναἰδῖος ἢ συναγέννητος μὲ τὸν Πατέρα, οὔτε ἔχει τὴν ὕπαρξιν συγχρόνως μὲ τὸν Πατέρα, ὅπως λέγουν μερικοὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς ἄλλο, εἰσηγούμενοι δύο ἀγεννήτους ἀρχάς, ἀλλ' ὥσάν μονάδα καὶ ἀρχὴ πάντων ὁ Θεὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τοῦ Υἱοῦ ὑπάρχει, ὅπως ἐδιδάχθημεν καὶ ἀπὸ σέ, ὅταν ἐκήρυξες εἰς τὸ μέσον τῆς Ἐκκλησίας.

οὖν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ εἶναι ἔχει καὶ τὰς δόξας καὶ τὸ ζῆν καὶ τὰ πάντα αὐτῷ παρεδόθη, κατὰ τοῦτο ἀρχὴ αὐτοῦ ἐστὶν ὁ Θεός. Ἄρχει γὰρ αὐτοῦ ὡς Θεὸς αὐτοῦ καὶ πρὸ αὐτοῦ ὢν. Εἰ δὲ τὸ «ἐξ αὐτοῦ» καὶ τὸ «ἐκ γαστροῦς» καὶ τὸ «ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξηλθον καὶ 5 ἦκω» ὡς μέρος αὐτοῦ ὁμοουσίον καὶ ὡς προβολὴ ὑπὸ τινων νοεῖται, σύνθετος ἔσται ὁ Πατὴρ καὶ διαιρετὸς καὶ τρεπτὸς καὶ σῶμα κατ' αὐτοὺς καὶ τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς τὰ ἀκόλουθα σώματι πάσχων ὁ ἀσώματος Θεός.

17. Ταῦτα ἀπὸ μέρους ὧν ἤμεσαν ἐκ τῆς ἐαυτῶν αἰρετικῆς καρ-
 10 δίας οἱ περὶ Ἄρειόν ἐστι· πρὸ δὲ τοῦ γενέσθαι τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνο-
 δον ἔγραψαν καὶ οἱ περὶ Εὐσέβιον, Νάρκισσόν τε καὶ Πατρόφι-
 λον καὶ Μάριν, Πανλῖνόν τε καὶ Θεόδοτον καὶ Ἀθανάσιον τὸν
 ἀπὸ Ναζαρεθῶν τὰ ὅμοια αὐτοῖς. Καὶ ὁ μὲν ἀπὸ τῆς Νικομηδείας
 Εὐσέβιος κατὰ περιττὸν ἔγραψεν Ἀρείῳ ὅτι «Καλῶς φρονῶν εὐ-
 15 χον πάντα οὕτω φρονεῖν παντὶ γὰρ δηλόν ἐστιν ὅτι τὸ πεποιη-
 μένον οὐκ ἦν πρὶν γενέσθαι, τὸ γενόμενον δὲ ἀρχὴν ἔχει τοῦ εἶναι». Ὁ δὲ ἀπὸ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης Εὐσέβιος γράφων πρὸς
 Εὐφρατίωνα τὸν ἐπίσκοπον οὐκ ἐφοβήθη φανερώς εἰπεῖν ὅτι ὁ
 Χριστὸς οὐκ ἔστιν ἀληθινὸς Θεός'. Καὶ Ἀθανάσιος δὲ ὁ ἀπὸ Να-
 20 ζαρεθῶν ἔτι γυννότερον ἀπεκάλυπτε τὴν αἵρεσιν ἕνα τῶν ἑκατὸν
 προβάτων λέγων εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Γράφων γὰρ πρὸς Ἀλέ-
 ξανδρον τὸν ἐπίσκοπον ἀπετόλμησεν οὕτως εἰπεῖν «Τί μέμφη τοῖς
 περὶ Ἄρειον, εἰ λέγουσιν· ἐξ οὐκ ὄντων κτίσμα πεποιήται ὁ Υἱὸς
 τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῶν πάντων ἐστίν; ἐν ἑκατὸν γὰρ προβάτοις
 25 παραβαλλομένων πάντων τῶν πεποιημένων εἷς ἐστι καὶ ὁ Υἱὸς
 ἐξ αὐτῶν. Εἰ μὲν οὖν τὰ ἑκατὸν οὐκ ἔστι κτίσματα καὶ γενητὰ ἢ
 ἐνὶ πλείον τι τῶν ἑκατὸν, δηλονότι μηδὲ ὁ Υἱὸς ἔστω κτίσμα καὶ
 εἷς τῶν πάντων. Εἰ δὲ τὰ ἑκατὸν πάντα γενητὰ καὶ οὐδέν ἐστιν

Καθ' ὅσον λοιπὸν ἔχει τὴν ὑπαρξιν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὰς δόξας καὶ τὴν ζωὴν, καὶ παρεδόθησαν εἰς αὐτοὺς τὰ πάντα, κατὰ τοῦτο εἶναι ἀρχὴ τοῦ ὁ Θεός· ἀρχεὶ δηλαδὴ αὐτοῦ, ὡς Θεὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχει πρὶν ἀπ' αὐτόν. Ἐὰν δὲ τὸ «ἐξ αὐτοῦ» καὶ τὸ «ἐκ γαστροῦ»¹ καὶ τὸ «ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξηλθον καὶ ἦκω»² ἐξηγεῖται ὑπὸ μερικῶν ὡσὰν μέρος τοῦ ὁμοουσίου, καὶ ὡς προβολὴ αὐτοῦ, τότε ὁ Πατὴρ εἶναι σύνθετος καὶ διαιρετὸς καὶ τρεπτὸς καὶ σῶμα, σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην τους, καὶ ὅσα εἶναι ἐπακόλουθα τούτων, ἀφοῦ ἔτσι ὁ ἀσώματος Θεὸς πάσχει μὲ τὸ σῶμα.

17. Αὐτὰ εἶναι μερικὰ ἀπὸ ὅσα ἐξέρασαν ἀπὸ τὴν αἵρετικὴν τους καρδίαν, οἱ Ἀρειανοί. Πρὶν δὲ γίνῃ ἡ σύνοδος εἰς Νίκαιαν ἔγραψαν ὅμοια μὲ αὐτὰ καὶ οἱ φίλοι τοῦ Εὐσεβίου καὶ Ναρκίσσου καὶ Πατροφίλου καὶ Μάριτος καὶ Παυλίνου καὶ Θεοδότου καὶ Ἀθανασίου τοῦ ἀπὸ Ναζαρθῶν. Καὶ ὁ μὲν Εὐσέβιος Νικομηδείας ἔγραψε περίσσια εἰς τὸν Ἀρειὸν ὅτι· «Ἐπειδὴ πιστεύεις καλῶς, νὰ προσεύχῃσαι νὰ πιστεύουν ὅλοι τὸ ἴδιον διότι εἶναι φανερόν εἰς ὅλους, ὅτι αὐτὸ ποὺ εἶναι δημιουργημένον, δὲν ὑπῆρχε πρὶν γίνῃ, αὐτὸ δὲ ποὺ ἐγένεν ἔχει ἀρχὴν ὑπάρξεως». Ὁ δὲ Εὐσέβιος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης γράφων πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Εὐφρατίωνα δὲν ἐφοβήθη νὰ εἴπῃ φανερά, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ἀληθινὸς Θεός· Καὶ ὁ Ἀθανάσιος Ναζαρθῶν ἀπεκάλυπτε τὴν αἵρεσιν ἀκόμῃ γυμνοτέραν, ὅταν ἔλεγεν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἓνας ἀπὸ τὰ ἑκατὸν πρόβατα. Ὄταν λοιπὸν ἔγραφε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον ἀπετόλμησε νὰ εἴπῃ τοῦτο· «Διατὶ κατηγορεῖς τοὺς Ἀρειανούς, ὅταν λέγουν· ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐδημιουργήθη ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ εἶναι ἓνα ἐκ τῶν πάντων; Διότι ὅταν ὅλα τὰ δημιουργήματα παριστάνωνται μὲ ἑκατὸν πρόβατα³, ὁ Υἱὸς εἶναι καὶ αὐτὸς ἓνας ἐξ αὐτῶν. Ἐὰν λοιπὸν τὰ ἑκατὸν δὲν εἶναι κτίσματα καὶ γενητά, ἢ ἔαν ὑπάρχη

2. Ἰω. 8, 42.

3. Πρβλ. Λουκ. 15, 4.

ἐκτὸς τῶν ἑκατὸν πλὴν μόνου τοῦ Θεοῦ, τί ἄτοπον λέγουσιν οἱ
περὶ ᾿Αρειον, εἰ ἓν ἐν τοῖς ἑκατὸν περιλαβόντες καὶ ἀριθμοῦντες
τὸν Χριστὸν ἕνα τῶν πάντων αὐτὸν εἰρήκασι;». Γεώργιος δὲ ὁ
νῦν ἐν Λαοδικείᾳ, πρεσβύτερος ὢν τότε τῆς ᾿Αλεξανδρείας καὶ ἐν
5 ᾿Αντιοχείᾳ διατρίβων, πρὸς μὲν ᾿Αλέξανδρον τὸν ἐπίσκοπον ἔ-
γραφεν ὅτι· «Μὴ μέμφου τοῖς περὶ ᾿Αρειον, εἰ λέγουσιν· ἦν ποτε,
ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ ὁ ᾿Ησαΐας υἱὸς γέγονεν ᾿Α-
μώς, καὶ ὁμῶς ὁ μὲν ᾿Αμὼς ἦν πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν ᾿Ησαΐαν, ὁ
δὲ ᾿Ησαΐας οὐκ ἦν πρότερον, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα γέγονε». Πρὸς δὲ
10 τοὺς ᾿Αρειανοὺς ἔγραφε· «Τί μέμφεσθε ᾿Αλεξάνδρῳ τῷ πάπα λέ-
γοντι ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν; Καὶ γὰρ καὶ ὑμεῖς μὴ φοβηθῆτε
εἰπεῖν καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱόν. Εἰ γὰρ ὁ ἀπόστολος ἔγραφε· ᾿τὰ
δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔστι δηλὸν ἐξ οὐκ ὄντων πεποιῆσθαι
τὰ πάντα, ἔστι δὲ καὶ ὁ Υἱὸς κτίσμα καὶ τῶν πεποιημένων εἷς,
15 λεχθεὶς ἂν καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Θεοῦ οὕτως, ὥσπερ καὶ τὰ πάντα
λέγεται ἐκ τοῦ Θεοῦ». ᾿Εξ ἐκείνου γοῦν ἔμαθον οἱ τὰ ᾿Αρείου
φρονοῦντες ὑποκρίνεσθαι τὴν λέξιν τὴν ᾿ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγειν
μὲν τὴν λέξιν, μὴ φρονεῖν δὲ καλῶς. Αὐτὸς δὲ ὁ Γεώργιος καθη-
ρέθη ὑπὸ ᾿Αλεξάνδρου καὶ δι᾿ ἄλλα μὲν, ὅτι δὲ καὶ ἀσεβὴς ἐφάνη·
20 πρεσβύτερος γὰρ ἦν αὐτός, καθὰ προεῖρηται.

18. Καὶ ὅλως ἔγραφον οὗτοι τοιαῦτα ὡς ἕκαστον ἐρίζειν καὶ
φιλοτιμεῖσθαι, τίς πλεον αὐξήσει τὴν ἀσέβειαν τῆς αἵρέσεως καὶ
μᾶλλον αὐτὴν δείξει γυμνότερον. Καὶ τὰς μὲν ἐπιστολὰς αὐτῶν
οὐκ ἔσχον ἐν ἐτοιμῳ, ὥστε καὶ ἀποστεῖλαι, εἰ δ᾿ οὖν, καὶ ἀντίγρα-
25 φα καὶ αὐτῶν ὑμῖν ἔπεμψα ἂν, τοῦ δὲ Κυρίου θέλοντος, ἐὰν εὐπο-
ρήσω καὶ τοῦτο ποιήσω. Καὶ ᾿Αστέριος δέ τις ἀπὸ Καππαδοκίας,
πολυνκέφαλος σοφιστής, εἷς ὢν τῶν περὶ Εὐσέβιον, ἐπειδὴ θύσας

κάτι πέραν τῶν ἑκατόν, τότε εἶναι φανερόν ὅτι οὔτε ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα καὶ ἓνας ἐξ ὅλων. Ἐὰν ὁμως τὰ ἑκατόν εἶναι ὅλα γενητὰ καὶ δὲν ὑπάρχη τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἑκατόν, πλὴν μόνον ὁ Θεός, τί παράλογον λέγουν οἱ Ἀρειανοί, ὅταν, ἐπειδὴ περιέλαβαν καὶ ἠρίθμησαν τὸν Χριστὸν ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἑκατόν, τὸν ἐχαρακτήρισαν ὡς ἓνα ἐξ ὅλων;». Ὁ Γεώργιος δὲ ὁ νῦν Λαοδικεῖας, ὁ ὁποῖος ἦταν τότε πρεσβύτερος τῆς Ἀλεξανδρείας, πρὸς μὲν τὸν ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον ἔγραφεν· «Μὴ κατηγορῆς τοὺς Ἀρειανούς, ἐπειδὴ λέγουν· ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ ὁ Ἡσαΐας ἦταν υἱὸς τοῦ Ἀμῶς¹, καὶ ὁμως ὁ μὲν Ἀμῶς ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν Ἡσαΐαν, ὁ δὲ Ἡσαΐας δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως, ἀλλ' ἔζησε μετὰ ταῦτα», πρὸς δὲ τοὺς Ἀρειανούς ἔγραφε· «Διατί κατηγορεῖτε τὸν Πάπαν Ἀλέξανδρον ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τοῦ Πατρός; διότι καὶ σεῖς νὰ μὴ φοβηθῆτε νὰ εἰπῆτε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν ὁ ἀπόστολος ἔγραφε· 'τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ'², καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν ἐξ οὐκ ὄντων, εἶναι δὲ καὶ ὁ Υἱὸς κτίσμα καὶ ἓνας ἐκ τῶν δημιουργημάτων, ἡμπορεῖ καὶ ὁ Υἱὸς νὰ λέγεται ἐκ τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν ἰδίαν σημασίαν, ὅπως καὶ τὰ πάντα λέγονται ἐκ τοῦ Θεοῦ». Ἐξ ἐκείνου λοιπὸν ἐδιδάχθησαν οἱ Ἀρειανοὶ νὰ χρησιμοποιοῦν ὑποκριτικῶς τὴν φράσιν 'ἐκ τοῦ Θεοῦ' νὰ μὴ πιστεύουν ὁμως καλῶς. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Γεώργιος καθηρέθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ δι' ἄλλα βεβαίως, ἀλλὰ καὶ διότι ἀπεδείχθη ἀσεβής, διότι ἦταν πρεσβύτερος ὅπως προανεφέρθη.

18. Καὶ συνεχῶς ἔγραφαν τέτοια, ἐπειδὴ ὁ καθένας ἠγωνίζετο καὶ ἐφιλοδοξοῦσε, ποῖος θὰ αὐξήσῃ περισσότερο τὴν ἀσέβειαν τῆς αἵρέσεως καὶ νὰ τὴν ἀποδείξῃ γυμνοτέραν. Καὶ τὰς ἐπιστολάς των βέβαια δὲν ἔχω ἐτοίμους διὰ νὰ σᾶς τὰς ἀποστείλω, διότι ἂν τὰς εἶχα θὰ σᾶς ἔστειλα ἀντίγραφα αὐτῶν. Ἄν ὁμως θελήσῃ ὁ Θεὸς καὶ ἡμπορέσω θὰ κάμω καὶ αὐτό. Κάποιος Ἀστέριος δὲ ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν, σοφιστὴς μὲ πολλὰς κεφαλὰς, ὁ ὁποῖ-

ἐν τῷ προτέρῳ διωγμῷ τῷ κατὰ τὸν πάππον Κωνσταντίου οὐκ ἠδύνατο παρ' αὐτῶν εἰς κληρὸν προαχθῆναι, ποιεῖ μετὰ γνώμης τῶν περὶ Εὐσέβιον συνταγμάτων, ὅποιον μὲν ἤθελον αὐτοί, ἴσον δὲ τῷ τῆς θυσίας αὐτοῦ τολμήματι. Ἐν γὰρ τούτῳ τὴν ἀκρίδα
 5 καὶ τὴν κάμπην τῷ Χριστῷ συγκρίνας, μᾶλλον δὲ προτιμήσας αὐτοῦ, καὶ λέγων ἄλλην εἶναι παρὰ τὸν Χριστὸν ἐν τῷ Θεῷ σοφίαν τὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ κόσμου δημιουργικὴν, περιήρχετο τὰς ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας κατὰ σύστασιν τῶν περὶ Εὐσέβιον, ἵνα ἅπαξ ἀρνεῖσθαι μελετήσας οὕτω καὶ νῦν θρασύνη-
 10 ται κατὰ τῆς ἀληθείας. Ἐπέβαινεν οὖν εἰς τοὺς μὴ ἐξὸν αὐτῷ τόπους ὁ πάντα τολμηρός, καὶ εἰς τὸν τῶν κληρικῶν τόπον καθεζόμενος, ἀνεγίνωσκε δημοσίᾳ τὸ συνταγμάτιον, καίτοι τῶν ἄλλων δυσανασχετούντων ἐπ' αὐτῷ.

Καὶ τὸ μὲν συνταγμάτιον διὰ πολλῶν ἐστὶ γεγραμμένον,
 15 μέρη δὲ αὐτοῦ ἐστὶ ταῦτα· «Οὐ γὰρ εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος Χριστὸν κηρύσσειν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δύναμιν ἢ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, τουτέστι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δίχα τῆς προσθήκης δύναμιν Θεοῦ καὶ Θεοῦ σοφίαν, ἄλλην μὲν εἶναι τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δύναμιν, τὴν ἔμφυτον αὐτῷ καὶ συννύαρχουσαν αὐτῷ ἀγενήτως κηρύσσων,
 20 γεννητικὴν μὲν οὖσαν, δηλονότι τοῦ Χριστοῦ, δημιουργικὴν δὲ τοῦ παντὸς κόσμου. Περὶ ἧς ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ διδάσκων ἔλεγε· «τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται ἢ τε αἰδὶος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης». Ὡσπερ γὰρ τὴν εἰρημένην ἐντανθοῖ θεότητα οὐκ ἂν τις φαί-
 25 η Χριστὸν εἶναι, ἀλλ' αὐτὸν ὑπάρχειν τὸν Πατέρα, οὕτως, οἶμαι, καὶ ἡ αἰδὶος αὐτοῦ δύναμις οὐχ ὁ μονογενὴς Θεός, ἀλλ' ὁ γεννή-

ος ἦταν ἓνας ἐκ τῶν φίλων τοῦ Εὐσεβίου, ἐπεὶ δὴ κατὰ τὸν προηγούμενον διωγμόν, ποὺ ἐγένεεν ἐπὶ τοῦ πάππου τοῦ Κωνσταντίου, ἐθυσίασε, δὲν ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ κληρικός ὑπ' αὐτῶν, διὰ τοῦτο μὲ τὴν σύμφωνον γνώμην τῶν φίλων τοῦ Εὐσεβίου ἔγραψεν ἓνα συνταγμάτιον, ὅπως βέβαια τὸ ἤθελαν αὐτοί, ποὺ ἦταν ἴσον μὲ τὸ τόλμημα τῆς θυσίας του. Εἰς αὐτὸ λοιπὸν ἔκανε σύγκρισιν τῆς ἀκρίδας καὶ τῆς κάμπιας μὲ τὸν Χριστόν, μᾶλλον δὲ ἐπροτιμοῦσεν αὐτάς, καὶ ἔλεγεν ὅτι, ἐκτὸς τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχει ἄλλη σοφία εἰς τὸν Θεόν, ἡ ὁποία εἶναι δημιουργικὴ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ περιεφέρετο εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Συρίας καὶ ἄλλων περιοχῶν μὲ τὴν σύστασιν τῶν φίλων τοῦ Εὐσεβίου, διὰ νὰ ὑβρίζῃ τὴν ἀλήθειαν, μιὰ ποὺ ἐσχεδίασε νὰ τὴν ἀπαρνηθῇ. Εἰσῆρχετο λοιπόν, αὐτὸς ποὺ ἐτολμοῦσε τὰ πάντα, εἰς χώρους ὅπου δὲν τοῦ ἐπετρέπετο ἡ εἰσοδος, καὶ ἐκάθητο εἰς τὰ σημεῖα ὅπου ἐκάθηντο μόνον κληρικοὶ καὶ ἐδιάβαζε δημοσίως τὸ συνταγμάτιον, παρὰ τὸ ὅτι οἱ ἄλλοι δυσανασχετοῦσαν δι' αὐτό.

Καὶ τὸ μὲν συνταγμάτιον περιέχει πολλά, μερικὰ δὲ ἀπ' αὐτὰ εἶναι τὰ ἐξῆς· «Δὲν εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος ὅτι κηρύσσει Χριστόν, τὴν δύναμιν του ἢ τὴν σοφίαν του, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ χωρὶς τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου εἶπεν δύναμιν Θεοῦ καὶ Θεοῦ σοφίαν ¹⁸ καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ἄλλη εἶναι ἡ γνησία τοῦ Θεοῦ δύναμις, ἡ ὁποία εἶναι ἔμφυτος εἰς αὐτὸν καὶ συνυπάρχει μὲ αὐτὸν ἀγεννήτως, καὶ ἡ ὁποία ἐγέννησε μὲν τὸν Χριστόν, ἐδημιούργησε δὲ τὸν κόσμον ὁλόκληρον. Περὶ αὐτῆς διδάσκει εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν καὶ λέγει· 'διότι αἱ ἀόρατοι ἰδιότητές του, δηλαδὴ ἡ αἰωνία δύναμις του καὶ ἡ θεότης του, βλέπονται καθαρὰ, ἀφ' ὅτου ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, γινόμεναι νοηταὶ διὰ μέσου τῶν δημιουργημάτων' ². Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ δὲν θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ ἀναφερομένη ἐδῶ θεότης εἶναι ὁ Χριστός, ἀλλ' ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Πατήρ, ἔτσι νομίζω ὅτι καὶ ἡ αἰωνία αὐτοῦ δύναμις καὶ θεότης δὲν εἶναι ὁ μονογενὴς Υἱός, ἀλλ' ὁ Πατήρ ὁ ὁ-

σας ὑπάρχει Πατήρ. " Ἀλλην δὲ δύναμιν καὶ σοφίαν διδάσκει Θεοῦ
 τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ δεικνυμένην δηλονότι καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐ-
 τῶν τῆς διακονίας αὐτοῦ γνωριζομένην». Καὶ πάλιν· «Καίτοι γε
 ἡ μὲν αἰδίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ σοφία, ἣν ἀναρχόν τε καὶ ἀγέννη-
 5 τον οἱ τῆς ἀληθείας ἀποφαίνονται λογισμοί, μία ἂν εἴη δῆπουθεν
 καὶ ἡ αὐτή. Πολλοὶ δὲ αἱ καθ' ἕκαστον ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαι,
 ὧν πρωτότοκος καὶ μονογενὴς ὁ Χριστός· πᾶσαί γε μὴν ὁμοίως
 εἰς τὸν κεκτημένον ἀνήρτηνται καὶ πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ τοῦ
 κτίσαντος καὶ χρωμένον καλοῦνται δικαίως· οἷον ὁ μὲν προφήτης
 10 τὴν ἀκρίδα δίκην τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων θεήλατον γι-
 νομένην οὐ δύναμιν μόνον Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ μεγάλην φησὶν ὑπ'
 αὐτοῦ προσαγορεύεσθαι τοῦ Θεοῦ, ὁ δέ γε μακάριος Δαυὶδ ἐν
 πλείοσι τῶν ψαλμῶν οὐκ ἀγγέλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ δυνάμεσιν αἰ-
 νεῖν παρακελεύεται τὸν Θεόν· καὶ πάσας γε ἐπὶ τὸν ὕμνον παρα-
 15 καλῶν καὶ τὸ πλῆθος παρίστησι καὶ λειτουργοὺς Θεοῦ καλεῖν οὐ
 παραιτεῖται καὶ ποιεῖν αὐτοῦ τὸ θέλημα διδάσκει».

19. Τοιαῦτα τολμήσας κατὰ τοῦ Σωτῆρος οὐκ ἠρκέσθη, ἀλλὰ
 καὶ πλέον ἐπεκτείνει τὰς βλασφημίας αὐτοῦ λέγων ὅτι εἰς τῶν
 πάντων ἐστὶν ὁ Υἱός· «Πρῶτον γὰρ ἐστὶ τῶν γεννητῶν καὶ εἰς τῶν
 20 νοητῶν φύσεών ἐστι, καὶ ὥσπερ ἥλιος ἐν τοῖς βλεπομένοις εἰς
 μὲν ἐστὶ τῶν φαινομένων, λάμπει δὲ παντὶ τῷ κόσμῳ κατὰ πρόσ-
 ταξιν τοῦ πεποιηκότος, οὕτως ὁ Υἱός εἰς ὧν τῶν νοητῶν φύσεων
 φωτίζει καὶ λάμπει καὶ αὐτὸς πᾶσι τοῖς ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ».
 Πάλιν τέ φησιν ἥν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν' οὕτω γράφων· «Καὶ πρὶν
 25 τῆς γενέσεως τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατήρ προϋπάρχουσαν εἶχε τὴν τοῦ γεν-
 νᾶν ἐπιστήμην, ἐπεὶ καὶ ἱατρὸς πρὸ τοῦ ἱατρεῦειν εἶχε τὴν τοῦ

1. Ἰωήλ 2, 25.

2. Πρβλ. Ψαλμ. 102, 21. Διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς παραγράφου ταύ-

ποῖος τὸν ἐγέννησεν. Ἄλλη δὲ δύναμις καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ διδάσκει ὅτι ὑπάρχει, ἡ ὁποία φανερώνεται διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ γίνεται γνωστὴ διὰ τῶν ἰδίων τῶν ἔργων διὰ τὰ ὁποῖα διηκόνησεν». Καὶ πάλιν· «Ἄν καὶ βεβαίως, ἡ μὲν αἰδὶς δύναμις καὶ σοφία αὐτοῦ, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀληθινοὶ συλλογισμοὶ λέγουσιν ὅτι εἶναι καὶ ἄναρχος καὶ αἰδὶς, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὅπως δὴ ποτε μία καὶ ἡ αὐτή, πολλὰ δὲ αὐταὶ αἱ ὁποῖαι ἐκτίσθησαν κατὰ μέρος ὑπ' αὐτοῦ, τῶν ὁποίων πρωτότοκος καὶ μονογενὴς εἶναι ὁ Χριστός· καὶ ὅλοι βεβαίως καθ' ὅμοιον τρόπον ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτὸν ποὺ τὰς ἔχει ἰδικὰς του, καὶ ὅλοι ὀνομάζονται δικαίως δυνάμεις αὐτοῦ ποὺ τὰς ἔκτισε καὶ τὰς χρησιμοποιεῖ, ὅπως ὁ μὲν προφῆτης τὴν ἀκρίδα, ἡ ὁποία ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων, λέγει ὅτι ἀποκαλεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν ὅχι ἀπλῶς δύναμις Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ μεγάλη ¹. Ὁ δὲ μακαριὸς Δαυὶδ προτρέπει εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν ψαλμῶν νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεὸν ὅχι μόνον τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ καὶ τὰς δυνάμεις· καὶ ὅταν προτρέπη ὅλας μαζί πρὸς δοξολογίαν ἀπεικονίζει καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ δὲν παραλείπει νὰ τὰς ὀνομάσῃ καὶ λειτουργοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ κηρύσσει ὅτι αὐταὶ ποιοῦν τὸ θέλημα αὐτοῦ» ².

19. Καὶ ἀφοῦ ἐτόλμησε νὰ γράψῃ τέτοια κατὰ τοῦ Σωτῆρος δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτά, ἀλλ' ἐπεξέτεινε περισσότερο τὰς βλασφημίας του λέγοντας ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνας ἐξ ὅλων· «Εἶναι τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ γενητὰ καὶ ἓνας ἐκ τῶν νοητῶν ὑπάρξεων, καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος μεταξὺ αὐτῶν ποὺ βλέπονται, εἶναι ἓνας ἐκ τῶν φαινομένων, λάμπει δὲ εἰς ὅλον τὸν κόσμον κατὰ προσταγὴν ἐκείνου ποὺ τὸν ἐδημιούργησε, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνας ἐκ τῶν νοητῶν ὑπάρξεων καὶ φωτίζει καὶ λάμπει καὶ αὐτὸς εἰς ἐκείνους ποὺ ζοῦν εἰς τὸν νοητὸν κόσμον». Καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι, «ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν» ὅταν γράφῃ ἔτσι· «Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γένεσιν τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατὴρ εἶχε προϋπάρχουσαν τὴν δυνατότητα νὰ γεννᾷ ὅπως καὶ ὁ ἱατρός, πρὶν ἰατρεύσῃ, εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ ἰατρεύῃ». Καὶ

ιατρεύειν ἐπιστήμην)). Καὶ πάλιν φησὶν· «Εὐεργετικῇ φιλοτιμίᾳ ἐκτίσθη ὁ Υἱός, καὶ περιουσίᾳ δυνάμεως ἐποίησεν αὐτὸν ὁ Πατήρ», καὶ πάλιν· «Εἰ τὸ θέλειν τοῦ Θεοῦ διὰ πάντων ἐφεξῆς τῶν ποιημάτων διελέλυθε, δηλονότι καὶ ὁ Υἱὸς ποίημα ὢν βουλήσει
5 γέγονε καὶ πεποιήται)). Ταῦτα δὲ ᾽Αστέριος ἔγραψε μόνος, οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον ἐφρόνουν αὐτὰ καινῇ μετ' αὐτοῦ.

20. Ταῦτά ἐστιν ὑπὲρ ὧν ἀγωνίζονται, διὰ ταῦτα μάχονται πρὸς τὴν ἀρχαίαν σύνοδον, ὅτι μὴ τὰ ὅμοια αὐτῶν ἔγραφαν οἱ συνεληθόντες ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνεθεμάτισαν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν,
10 ἣν ἐσπούδαζον οὗτοι συστήσαι. Διὰ τοῦτο καὶ ᾽Αστέριον τὸν θύσαντα, σοφιστὴν ὄντα, συνήγορον τῆς ἀσεβείας ἑαυτῶν προβάλλοντο, ἵνα μὴ φείδεται μήτε κατὰ τοῦ Κυρίου φθέγγεσθαι μήτε τοὺς ἀκεραίους τῇ πιθανολογίᾳ πλανᾶν. Καὶ ἡγνόησάν γε οἱ ἀμαθεῖς ὅτι καθ' ἑαυτῶν εἰργάζοντο τοῦτο· ἡ γὰρ δυσωδία τῆς
15 εἰς τὰ εἰδῶλα θυσίας τοῦ συνηγόρου ἔτι πλέον τὴν αἵρεσιν Χριστομάχον ἐδείκνυε. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν πάντα κινουσι καὶ θορυβοῦσι νομίζοντες ὅτι, κἂν πλείονας ἀποκτείνωσι καὶ συνόδους κατὰ μῆνα συγκροτήσωσι, παύσεται ποτε ἡ κατὰ τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως ἀπόφασις. Ἐοίκασι δὲ πάλιν ἀγνοεῖν ἢ εἰδέναι μὲν, ἀπο-
20 προσποιεῖσθαι δέ, ὅτι καὶ πρὸ τῆς Νικαίας ἡ αἵρεσις ἦν βδελυκτὴ, ὅτε ταύτην ᾽Αρτεμᾶς κατεβάλλετο καὶ πρὸ αὐτοῦ τὸ τοῦ Καϊάφα καὶ τὸ τῶν τότε Φαρισαίων συνέδριον. Καὶ ἀεὶ δὲ τὸ χριστομάχον ἐργαστήριον βδελυκτὸν ἐστὶ, καὶ οὐ παύσεται τοῦ εἶναι μισητὸν ἐρασμίῳ ὄντος τοῦ κυριακοῦ ὀνόματος καὶ καμπτού-
25 σης πάσης τῆς κτίσεως τὰ γόνата καὶ ἐξομολογουμένης· («Ὅτι Κύριος ᾽Ιησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς)).

21. Πλὴν ὅτι συνόδους συνεχεῖς κατὰ τῆς οἰκουμενικῆς ποιούντες οὐδέπω κεκμήκασιν. Μετὰ γὰρ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον οἱ περὶ Εὐσέβιον καθηρέθησαν, ἀλλὰ μετὰ χρόνον ἐπιβάντες ἀναισχύν-
30 τως ταῖς ᾽Εκκλησίαις ἤρξαντο τοῖς μὲν ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς ἐπι-

πάλιν ἰσχυρίζεται· «Ὁ Υἱὸς ἐκτίσθη ἀπὸ εὐεργετικὴν φιλοτιμίαν, καὶ ἐδημιούργησεν αὐτὸν ὁ Πατὴρ μὲ τὴν πλουσίαν δύναμιν ποῦ ἔχει»· καὶ πάλιν· «Ἐάν ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ ἦταν ἡ αἰτία ὅλων τῶν δημιουργημάτων, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς ἀφοῦ εἶναι δημιούργημα, ἔγινε καὶ ἐδημιουργήθη μὲ τὴν θέλησιν». Αὐτὰ δὲ τὰ ἔγραψε μόνος τοῦ ὁ Ἀστέριος, οἱ δὲ τῆς ὁμάδος τοῦ Εὐσεβίου ἐπίστευσαν αὐτὰ μαζὶ μὲ αὐτόν.

20. Αὐτὰ εἶναι διὰ τὰ ὁποῖα ἀγωνίζονται, δι' αὐτὰ μάχονται πρὸς τὴν ἀρχαίαν σύνοδον, ἐπειδὴ αὐτοὶ ποῦ ἔλαβαν μέρος εἰς αὐτὴν δὲν ἔγραψαν τὰ ὅμοια πρὸς αὐτά, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνεθεμάτισαν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐφρόντιζαν νὰ στηρίξουν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸν Ἀστέριον ποῦ ἐθυσίασε, ἐνῶ ἦταν σοφιστής, ἀνέδειξαν συνήγορον τῆς ἀσεβείας των, διὰ νὰ μὴ δυσκολεύεται οὔτε κατὰ τοῦ Κυρίου νὰ ὁμιλῇ, οὔτε τοὺς ἀπλοικοὺς νὰ παραπλανᾷ μὲ τὰ σοφίσματά του. Καὶ δὲν ἐκατάλαβαν οἱ ἀπληροφόρητοι, ὅτι αὐτὸ ποῦ ἔκαναν ἦταν ἐναντίον τους, διότι ἡ δυσωδία τῆς εἰς τὰ εἰδωλα θυσίας τοῦ συνηγόρου των ἀπεδείκνυε τὴν αἵρεσιν περισσότερον χριστομάχον. Διὰ τοῦτο καὶ τώρα ἀνακινοῦν τὰ πάντα καὶ θορυβοῦν, διότι νομίζουν ὅτι ἂν δολοφονήσουν περισσοτέρους καὶ συγκροτοῦν συνόδους κάθε μῆνα, θὰ παύσῃ κάποτε νὰ ἔχῃ ἰσχὺν ἡ κατὰ τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως ἀπόφασις. Φαίνονται δὲ πάλιν ὥσάν νὰ μὴ γνωρίζουν, ἢ ὅτι γνωρίζουν μέν, ξεχνοῦν ὅμως, ὅτι ἡ αἵρεσις ἦταν μισητὴ καὶ πρὸ τῆς Νικαίας, ὅταν εἶχε ἐμφανίσῃ αὐτὴν ὁ Ἀρτεμᾶς, καὶ πρὶν ἀπ' αὐτόν τὸ συνέδριον τοῦ Καϊάφα καὶ τῶν Φαρισαίων. Καὶ πάντοτε βέβαια εἶναι βρωμερὸν τὸ χριστομάχον ἐργαστήριον, καὶ δὲν θὰ παύσῃ νὰ εἶναι μισητόν, ἀφοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εἶναι σεβαστόν καὶ διότι ὅλη ἡ κτίσις κλίνει τὰ γόνατα καὶ ὁμολογεῖ· «ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός»¹.

21. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἂν καὶ κάνουν συνεχεῖς συνόδους κατὰ τῆς οἰκουμενικῆς, οὐδέποτε ἐκουράσθησαν. Μετὰ λοιπὸν τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας οἱ φίλοι τοῦ Εὐσεβίου καθηρέθησαν, ἀλλὰ κατέλαβαν τὰς Ἐκκλησίας, καὶ ἄρχισαν νὰ διασύρουν μέν τοὺς ἐπισκόπους ποῦ ἀντετάσσοντο εἰς αὐτούς, ἀντὶ δὲ αὐτῶν ἐγκα-

σκοποῖς ἐπιβουλεύειν, ἀντὶ δὲ τούτων τοὺς τῆς αἰρέσεως ἑαυτῶν καθιστάνειν εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἵν' ὅτε βούλονται ποιήσωσι τὰς συνόδους ἔχοντες τοὺς συντρέχοντας αὐτοῖς, οὓς ἐπίτηδες εἰς αὐτὸ τοῦτο προεχειρίσαντο. Συνέρχονται τοίνυν ἐν Ἱερουσαλὴμ
5 καὶ γράφουσι ταῦτα:

Ἡ ἁγία σύνοδος ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις Θεοῦ χάριτι συναχθεῖσα τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τοῖς κατὰ πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον καὶ Θηβαΐδα καὶ Λιβύην καὶ Πεντάπολιν καὶ τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις καὶ δια-
10 κόνοις ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Πᾶσι μὲν ἡμῖν τοῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθοῦσιν ἐξ ἐπαρχιῶν διαφόρων πρὸς τῇ μεγάλῃ πανηγύρει, ἣν ἐπὶ τῇ ἀφιερώσει τοῦ σωτηρίου μαρτυρίου σπουδῇ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου τῷ πάντων βασιλεῖ Θεῷ καὶ τῷ Χριστῷ αὐτοῦ κατα-
15 σκευασθέντος ἐπετελέσαμεν, πλείονα θυμηδίαν ἢ τοῦ Χριστοῦ χάρις παρέσχεν, ἣν ἐποίησεν αὐτός τε ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς διὰ γραμμάτων οἰκείων τοῦθ', ὅπερ ἔχρην, παρορμήσας πάντα μὲν ἐξορίσαι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ φθόνον καὶ πᾶσαν μακρὰν ἀπελάσαι βασκανίαν, δι' ἧς τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλη πάλοι πρότερον
20 διειστήκει, ἡπλωμένη δὲ καὶ εἰρηναία ψυχῇ δέξασθαι τοὺς περὶ Ἄρειον, οὓς πρὸς τινα καιρὸν ὁ μισόκαλος φθόνος ἔξω γενέσθαι τῆς Ἐκκλησίας εἰργάσατο. Ἐμαρτύρει δὲ τοῖς ἀνδράσιν ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς διὰ τῆς ἐπιστολῆς πίστεως ὀρθοτομίαν, ἣν παρ' αὐτῶν πυθόμενος αὐτός τε δι' ἑαυτοῦ παρὰ ζώσης φωνῆς
25 αὐτῶν ἀκούσας ἀπεδέξατο ἡμῖν τε φανεράν κατεστήσατο, ὑποτάξας τοῖς ἑαυτοῦ γράμμασιν ἔγγραφον τὴν τῶν ἀνδρῶν ὀρθοδοξίαν, ἣν ἐπέγνωνμεν οἱ πάντες ὕγιῃ τε οὕσαν καὶ ἐκκλησιαστικὴν. Καὶ εἰκότως παρεκάλει τοὺς ἀνδρας ὑποδεχθῆναι καὶ ἐνω-

1. Προφανῶς πρόκειται διὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως τῶν

θιστοῦσαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἐκείνους ποὺ ἀνῆκαν εἰς τὴν αἵρεσίν των, ὥστε ὅταν θὰ θέλουν νὰ κάνουν συνόδους ἔχοντας ὑποστηρικτάς των αὐτοὺς ποὺ ἐχειροτόνησαν ἐπίτηδες διὰ τὸν λόγον αὐτόν. Συνεκεντρώθησαν λοιπὸν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔγραψαν τὰ ἀκόλουθα:

Ἡ ἁγία σύνοδος ἡ συγκροτηθεῖσα μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διδασκάλους τῆς Αἰγύπτου καὶ Θηβαίδος καὶ Λιβύης καὶ Πενταπόλεως καὶ ὅλης τῆς οἰκουμένης, χαίρετε ἐν Κυρίῳ.

Εἰς ὅλους μας βεβαίως ὅσοι συνεκεντρώθημεν ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν εἰς τὴν μεγάλην πανήγυριν, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποιήσαμεν διὰ τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ σωτηρίου μαρτυρίου¹ μετὰ τὴν φροντίδα τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου, τὸ ὁποῖον κατεσκευάσθη διὰ τὸν βασιλέα τῶν ὅλων Θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, εἰς ὅλους ἐπροξένησεν ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ περισσοτέραν ἀγαλλίασιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ ἴδιος ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς, προτρέψας διὰ ἰδικῶν του γραμμάτων, ὅπως ἔπρεπε, νὰ διώξωμεν μὲν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ κάθε φθόνον καὶ νὰ ἀπομακρύνωμεν κάθε μῖσος, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχαν πρὸ πολλοῦ διαιρεθῇ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, νὰ ὑποδεχθῶμεν δὲ μετὰ ἀνοικτὴν καὶ εἰρηνικὴν καρδίαν τοὺς Ἀρειανούς, τοὺς ὁποίους ἐπ' ὀλίγον χρόνον ὁ μισόκαλος φθόνος ὑπεχρέωσε νὰ εὕρισκωνται ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐδήλωνε δὲ διὰ τῆς ἐπιστολῆς ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς πρὸς τοὺς ἄνδρας ὀρθοτομίαν πίστεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἐζήτησε νὰ πληροφορηθῇ ἐξ αὐτῶν, καὶ ἀφοῦ τὴν ἤκουσεν ὁ ἴδιος διὰ ζώσης φωνῆς, τὴν ἀπεδέχθη καὶ τὴν ἡσπάσθη ἐνώπιόν μας, ἐσημείωσεν ἐγγράφως κάτω ἀπὸ τὰ γράμματά του τὴν ὀρθοδοξίαν τῶν ἀνδρῶν, τὴν ὁποίαν ἀνεγνωρίσαμεν ὅλοι, ὅτι εἶναι ὀρθὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ. Καὶ παρεκάλει εὐλόγως

¹ Ἱεροσολύμων, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς Ἀγίας Ἑλένης εἰς τὸ σημεῖον ποὺ ἀνευρέθη ὁ τίμιος σταυρός.

θῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ὥσπερ οὖν καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν ἰσο-
 τύπων εἴσεσθε τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς, ἥς πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐλά-
 βειαν διεπεμφάμεθα. Πιστεύομεν ὅτι καὶ ὑμῖν αὐτοῖς, ὡς ἂν τὰ
 οἰκεῖα μέλη τοῦ ὑμετέρου σώματος ἀπολαμβάνουσι, μεγάλη χαρὰ
 5 καὶ εὐφροσύνη γενήσεται τὰ ἑαυτῶν σπλάγχνα καὶ τοὺς ἑαυτῶν
 ἀδελφούς τε καὶ πατέρας γνωρίζουσιν τε καὶ ἀπολαμβάνουσιν, οὐ
 μόνον τῶν πρεσβυτέρων τῶν περὶ Ἄρειον ἀποδοθέντων ὑμῖν,
 ἀλλὰ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ τῆς πληθύος ἀπάσης, ἣ προφάσει
 τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν μακρῷ χρόνῳ παρ' ὑμῖν διειστήκει. Καὶ
 10 πρέπει γε ἀληθῶς γνόντας ὑμᾶς τὰ πεπραγμένα, καὶ ὡς ἐκοινώ-
 νησαν οἱ ἄνδρες παρεδέχθησάν τε ὑπὸ τῆς τοσαύτης ἀγίας συνό-
 δου, προθυμότατα καὶ αὐτοὺς ἀσπάσασθαι τὴν πρὸς τὰ οἰκεῖα μέ-
 λη συνάφειάν τε καὶ εἰρήνην, ὅτι μάλιστα τὰ τῆς ἐκτεθείσης ὑπ'
 αὐτῶν πίστεως ἀναμφήριστον σῶζει τὴν παρὰ τοῖς πᾶσιν ὁμολο-
 15 γουμένην ἀποστολικὴν παράδοσιν τε καὶ διδασκαλίαν.

22. Αὕτη τῶν συνόδων αὐτῶν ἡ ἀρχὴ γέγονεν, ἐν ἣ καὶ τὴν προ-
 αῖρεσιν ἑαυτῶν ταχέως ἐξηγγειλαν καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν κρύψαι.
 Εἰρηκότες γὰρ ἐξηλαῖσθαι πάντα φθόνον καὶ μετὰ τὸ ἐξορισθῆναι
 τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον γράφοντες δεῖν
 20 δεχθῆναι Ἄρειον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ἔδειξαν ὅτι διὰ τοῦτο αὐτῷ
 τε τῷ Ἀθανασίῳ ἐπεβούλευον καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἐπισκόποις
 τοῖς ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς ἐπεβούλευσαν ὑπὲρ τοῦ τοὺς περὶ Ἄ-
 ρειον δέξασθαι καὶ τὴν αἵρεσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσαγαγεῖν.
 Καὶ εἰ καὶ πᾶσαν τὴν Ἀρείου κακοφροσύνην ἐπῆνεσαν ἐν ταύτῃ
 25 καὶ εἰς κοινωνίαν προσέταξαν αὐτοὺς δεχθῆναι, αὐτοὶ πρότερον
 τοῦτο ποιήσαντες, ὅμως ἡγούμενοι λείπειν αὐτοῖς ἔτι πρὸς ὁ
 βούλονται συγκροτοῦσιν ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδον προφάσει τῶν
 λεγομένων Ἐγκαινίων. Καὶ ἐπειδὴ αἰεὶ ὑπὸ πάντων κατηγοροῦν-
 το περὶ τῆς αἱρέσεως γράφουσι διαφόρως τὰ μὲν οὕτως, τὰ δὲ

τοὺς ἄνδρας νὰ τὴν δεχθοῦν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως καὶ σεῖς θὰ ἀντιληφθῆτε ἀπὸ τὰ ἀκριβῆ ἀντίγραφα τῆς ἐπιστολῆς τὰ ὁποῖα ἐστείλαμεν πρὸς τὴν εὐλάβειάν σας. Πιστεύομεν ὅτι καὶ εἰς σᾶς τοὺς ἴδιους, ὡς ἐὰν θὰ ξαναπαίρνατε τὰ μέλη τοῦ σώματός σας, θὰ προξενηθῇ μεγάλη χαρὰ καὶ εὐφροσύνη, ὅταν θὰ γνωρίσετε καὶ θὰ ξαναδεχθῆτε τὰ σπλάγχχνα σας καὶ τοὺς ἀδελφούς σας καὶ τοὺς Πατέρας, διότι θὰ σᾶς ἀποδοθοῦν ὄχι μόνον οἱ πρεσβύτεροι ποὺ εἶναι γύρω ἀπὸ τὸν Ἄρειον, ἀλλὰ καὶ ὅλος ὁ λαὸς καὶ ὁλόκληρον τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀναφερθέντων ἀνδρῶν εἶχεν ἀποσχισθῇ ἀπὸ σᾶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Καὶ πρέπει πραγματικά, ὅταν θὰ μάθετε τὰ συμβάντα, καὶ πῶς ἐκοινώνησαν οἱ ἄνδρες καὶ ἔγιναν δεκτοὶ ὑπὸ τῆς ἀγίας συνόδου, νὰ δεχθῆτε καὶ σεῖς μὲ μεγάλην προθυμίαν τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν εἰρήνην πρὸς τὰ μέλη σας, ἀφοῦ μάλιστα ἡ πίστις ποὺ διετυπώθη ὑπ' αὐτῶν διαφυλάσσει ἀδιάβλητον τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν καὶ διδασκαλίαν, ἡ ὁποία εἶναι δεκτὴ ὑφ' ὅλων.

22. Αὐτὴ ἦταν ἡ ἀρχὴ τῶν συνόδων αὐτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν διεκήρυξαν ἀμέσως τὰ σχέδιά των καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὰ ἀποκρύψουν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶπουν ὅτι πρέπει νὰ ἀπομακρυνθῇ κάθε φθόνος, καὶ μὲ τὸ νὰ γράψουν μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἀθανασίου, ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὸς ὁ Ἄρειος καὶ οἱ ἰδικοὶ του, ἔδειξαν ὅτι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν διέσυραν τὸν ἴδιον τὸν Ἀθανάσιον καὶ κατηγόρησαν καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους ποὺ ἀντετάσσοντο εἰς αὐτούς, διὰ νὰ γίνῃ δεκτὸς ὁ Ἄρειος καὶ νὰ εἰσαγάγουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν αἵρεσιν. Καὶ ἂν καὶ ἐπήνεσαν εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν κακοφροσύνην τοῦ Ἀρείου καὶ ἐπρόσταξαν νὰ γίνουν αὐτοὶ δεκτοὶ εἰς κοινωνίαν, ἐνῶ αὐτοὶ τὸ εἶχαν πράξει προηγουμένως, ὅμως, ἐπειδὴ ἐνόμιζαν ὅτι λείπει ἀπ' αὐτοὺς κάτι ἀκόμῃ πρὸς πραγματοποίησιν αὐτοῦ ποὺ θέλουν, συγκροτοῦν σύνοδον εἰς Ἀντιόχειαν ἐξ ἀφορμῆς τῶν λεγομένων Ἐγκαινίων καὶ ἐπειδὴ κατηγοροῦντο πάντοτε ὑπὸ πάντων περὶ τῆς αἰρέσεως ἔγραψαν κατὰ διάφορον τρόπον, ἄλλα μὲν ἔτσι, ἄλλα δὲ ἄλλιῶς.

ἐκείνως. Καὶ τὰ μὲν ἐν μιᾷ ἐπιστολῇ γραφέντα παρ' αὐτῶν ἐστι ταῦτα:

Ἡμεῖς οὐτε ἀκόλουθοι Ἀρείου γεγόναμεν· πῶς γὰρ ἐπίσκοποι ὄντες ἀκολουθοῦμεν πρεσβυτέρῳ; οὐτε ἄλλην τινὰ πίστιν παρὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς παραδοθεῖσαν ἐδεξάμεθα. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐξετασταὶ καὶ δοκιμασταὶ τῆς πίστεως αὐτοῦ γενόμενοι μᾶλλον αὐτὸν προσηγάμεθα ἢ περ ἠκολουθήσαμεν· γνώσεσθε δὲ ἀπὸ τῶν λεγομένων. Μεμαθήκαμεν γὰρ ἐξ ἀρχῆς εἰς ἓνα Θεὸν τὸν τῶν ὅλων Θεὸν πιστεύειν, τὸν πάντων νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν δημιουργόν τε καὶ προνοητήν, καὶ εἰς ἓνα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ, πρὸ πάντων αἰώνων ὑπάρχοντα καὶ συνόντα τῷ γεγεννηκότι αὐτὸν Πατρί, δι' οὗ καὶ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα, τὸν καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν κατ' εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς κατελθόντα καὶ σάρκα ἐκ τῆς Παρθένου ἀνειληφότα καὶ πᾶσαν τὴν πατρικὴν αὐτοῦ βούλησιν συνεκπεπληρωκότα, πεπονθέναι καὶ ἐγηγέρθαι καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνεληλυθέναι καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθέζεσθαι καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ διαμένοντα βασιλέα καὶ Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· εἰ δὲ δεῖ προσθεῖναι πιστεύομεν καὶ περὶ σαρκὸς ἀναστάσεως καὶ ζωῆς αἰωνίου.

23. "Α δὲ καὶ ἐν ἐτέρᾳ ἐπιστολῇ δεύτερον ἐν τοῖς αὐτοῖς Ἐγκαινίοις ἐκτίθενται μεταγνόντες μὲν ἐπὶ τοῖς προτέροις, ἐπινοήσαντες δὲ καινότερά τινα καὶ πλείονα ἔστι ταῦτα:

Πιστεύομεν ἀκολουθῶς τῇ εὐαγγελικῇ καὶ ἀποστολικῇ παραδόσει εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν τε καὶ ποιητήν καὶ προνοητήν, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, τὸν μονογενῆ Θεόν, δι' οὗ τὰ πάντα, τὸν γεννηθέντα πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, ὅλον ἐξ ὅλου, μόνον ἐκ μόνου, τέλειον ἐκ τελείου, βασιλέα ἐκ βασιλέως, Κύριον ἀπὸ Κυρίου, λόγον ζῶντα, σοφίαν ζῶσαν, φῶς ἀληθινόν, ὁδόν, ἀλήθειαν, ἀνάστασιν, ποιμένα, θύραν, ἄτρεπτόν τε καὶ ἀναλλοίωτον, τῆς θεότητος οὐσίας τε

Καὶ αὐτὰ ποὺ ἐγράφησαν εἰς τὴν μίαν ἐπιστολὴν ὑπ' αὐτῶν εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἡμεῖς δὲν ὑπήρξαμεν ἀκόλουθοι τοῦ Ἀρείου, διότι πῶς, ἐνῷ εἴμεθα ἐπίσκοποι, ἀκολουθοῦμεν πρεσβύτερον; οὔτε ἐδιδάχθημεν κάποιαν ἄλλην πίστιν ἐκτὸς ἀπ' αὐτὴν ποὺ μᾶς παρεδόθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἀφοῦ ἐξητάσαμεν καὶ ἐδοκιμάσαμεν τὴν πίστιν αὐτοῦ, μᾶλλον τὸν ἐδέχθημεν παρὰ τὸν ἠκολουθήσαμεν, θὰ τὸ καταλάβετε δὲ ἀπὸ τὰ λεγόμενα. Ἐμάθαμεν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ πιστεύωμεν εἰς ἓνα Θεὸν τῶν ὅλων, τὸν δημιουργὸν καὶ προνοητὴν ὅλων τῶν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν. Καὶ εἰς ἓνα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνας, καὶ συνυπάρχει μὲ τὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος ἐγέννησεν αὐτόν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγιναν ὅλα, καὶ τὰ ὀρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, καὶ ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Πατρὸς, κατήλθε καὶ ἀνέλαβε σάρκα ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ συνεπλήρωσεν ὁλόκληρον τὸ πατρικὸν σχέδιον καὶ ὅτι ἔπαθε καὶ ἀνεστήθη καὶ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ θὰ ἔλθῃ πάλιν διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ εἶναι βασιλεὺς καὶ Θεὸς ποὺ ζῇ αἰωνίως. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· καὶ ἂν πρέπει νὰ προσθέσωμεν, πιστεύομεν καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

23. Ὅσα δὲ ἔγραψαν εἰς τὴν ἄλλην ἐπιστολὴν διὰ δευτέραν φορὰν εἰς τὴν σύνοδον τῶν Ἐγκαινίων, ἐπειδὴ μετενόησαν διὰ τὰ προηγούμενα καὶ ἐπενόησαν κάτι νεώτερα καὶ περισσότερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Πιστεύομεν σύμφωνα μὲ τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἀποστολικὴν παράδοσιν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, τὸν δημιουργὸν καὶ ποιητὴν καὶ προνοητὴν ὅλων, ἐκ τοῦ ὁποῖου προέρχονται τὰ πάντα. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, τὸν μονογενῆ Θεόν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγιναν ὅλα, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων καὶ εἶναι Θεὸς ἐκ Θεοῦ, ὅλος ἐξ ὅλου, μόνος ἐκ μόνου, τέλειος ἐκ τελείου, βασιλεὺς ἐκ βασιλείως, Κύριος ἀπὸ Κυρίου, Λόγος ζῶν, σοφία ζῶσα, φῶς ἀληθινόν, ὁδός, ἀλήθεια, ἀνάστασις, ποιμήν, θύρα, ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίω-

καὶ βουλῆς καὶ δυνάμεως καὶ δόξης τοῦ Πατρὸς ἀπαράλλακτον
εἰκόνα, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸν ὄντα ἐν ἀρχῇ πρὸς
τὸν Θεόν, Λόγον Θεὸν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· «Καὶ
Θεὸς ἦν ὁ Λόγος», δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα συν-
5 ἔστηκε, τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθόντα ἄνωθεν καὶ
γεννηθέντα ἐκ Παρθένου κατὰ τὰς Γραφὰς καὶ ἄνθρωπον γενό-
μενον, μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀπόστολόν τε τῆς πίστεως
ἡμῶν καὶ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ὥς φησιν ὅτι «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ
10 πέμψαντός με», τὸν παθόντα ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ
ἡμέρᾳ καὶ ἀνελθόντα εἰς οὐρανοὺς, καὶ καθεσθέντα ἐν δεξιᾷ τοῦ
Πατρὸς καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως κρῖναι
ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ εἰς παρά-
κλησιν καὶ ἁγιασμὸν καὶ τελείωσιν τοῖς πιστεύουσι διδόμενον,
15 καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διετάξατο τοῖς μα-
θηταῖς λέγων· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτί-
ζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁ-
γίου Πνεύματος», δηλονότι Πατρός, ἀληθῶς Πατρός ὄντος, Υἱοῦ
δέ, ἀληθῶς Υἱοῦ ὄντος, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος, ἀληθῶς ἁγίου
20 Πνεύματος ὄντος, τῶν ὀνομάτων οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ἀργῶς κειμέ-
νων, ἀλλὰ σημαινόντων ἀκριβῶς τὴν οἰκείαν ἐκάστου τῶν ὀνο-
μαζομένων ὑπόστασιν τε καὶ τάξιν καὶ δόξαν, ὥς εἶναι τῇ μὲν
ὑποστάσει τρία, τῇ δὲ συμφωνίᾳ ἓν. Ταύτην οὖν ἔχοντες τὴν πί-
στιν καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τέλους ἔχοντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ
25 τοῦ Χριστοῦ πᾶσαν αἵρετικὴν κακοδοξίαν ἀναθεματίζομεν. Καὶ
εἴ τις παρὰ τὴν ὑγιῆ τῶν Γραφῶν πίστιν διδάσκει λέγων ἢ χρό-
νον ἢ καιρὸν ἢ αἰῶνα ἢ εἶναι ἢ γεγονέναι πρὸ τοῦ γεννηθῆναι τὸν

τος, ἀπαράλλακτος εἰκὼν τῆς θεότητος τῆς οὐσίας καὶ τῆς βουλῆς καὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, ὁ πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως, ὁ ὁποῖος ὑπῆρχε ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὸν Θεόν, Λόγος Θεὸς σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθῆ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον «καὶ Θεὸς ἦταν ὁ Λόγος» ¹, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγιναν ὅλα, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἐστηρίχθησαν τὰ πάντα, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας κατῆλθεν ἄνωθεν καὶ ἐγεννήθη ἐκ Παρθένου κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ἐγένεν ἄνθρωπος, μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ ἀπόστολος τῆς πίστεώς μας καὶ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, καθὼς λέγει ὅτι· «Κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ὅχι διὰ νὰ κάνω τὸ θέλημα τὸ ἰδικό μου ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου ποὺ με ἔστειλε» ², ὁ ὁποῖος ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀνεστήθη τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἀνῆλθεν εἰς οὐρανούς καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ θὰ ἔλθῃ πάλιν με δόξαν καὶ δύναμιν διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον δίδεται εἰς τοὺς πιστεύοντας πρὸς παραμυθίαν καὶ ἁγιασμὸν καὶ τελείωσιν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητὰς λέγων· «Πηγαίνετε καὶ κάνετε ὅλα τὰ ἔθνη μαθητὰς μου, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» ³, τὸ ὁποῖον σημαίνει Πατὸς ποὺ εἶναι ἀληθινὰ Πατήρ, Υἱοῦ ποὺ εἶναι ἀληθινὰ Υἱός, καὶ ἁγίου Πνεύματος ποὺ εἶναι ἀληθινὰ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ὅχι ὀνόματα ἀπλᾶ καὶ χωρὶς περιεχόμενον, ἀλλὰ ποὺ σημαίνουν ἀκριβῶς τὴν ἰδιαιτέραν τοῦ καθενὸς ἐξ αὐτῶν ποὺ ὀνομάζονται ὑπόστασιν καὶ τάξιν καὶ δόξαν, ὥστε νὰ εἶναι κατὰ μὲν τὴν ὑπόστασιν τρία, κατὰ δὲ τὴν συμφωνίαν ἓνα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχομεν αὐτὴν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἔχομεν μάλιστα ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀναθεματίζομεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ κάθε αἵρετικὴν κακοδοξίαν. Καὶ ἐὰν κανεῖς διδασκὴ ἄλλην πίστιν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν τῶν Γραφῶν, καὶ λέγει ὅτι πρὶν γεννηθῆ ὁ Υἱὸς ὑπῆρχεν ἢ ὑπῆρξε χρόνος ἢ ἐποχὴ ἢ αἰὼν, αὐτὸς νὰ

2. Ἰω. 6, 38.

3. Ματθ. 28, 19.

Υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις λέγει τὸν Υἱὸν κτίσμα ὡς ἐν τῶν
κτισμάτων ἢ γέννημα ὡς ἐν τῶν γεννημάτων ἢ ποίημα ὡς ἐν τῶν
ποιημάτων καὶ μὴ ὡς αἱ θεῖαι Γραφαὶ παραδέδωκαν τῶν προει-
ρημένων ἕκαστον (ἀφ' ἑκάστου), ἢ εἴ τι ἄλλο διδάσκει ἢ εὐαγ-
5 γελίζεται, παρ' ὃ παρελάβομεν, ἀνάθεμα ἔστω. Ἡμεῖς γὰρ πᾶσι
τοῖς ἐκ τῶν θείων Γραφῶν παραδεδομένοις ὑπὸ τε προφητῶν καὶ
ἀποστόλων ἀληθινῶς τε καὶ ἐμφόβως καὶ πιστεύομεν καὶ ἀκολου-
θοῦμεν.

24. Καὶ Θεοφρόνιος δέ τις ἐπίσκοπος Τυνάνων συνθεὶς καὶ αὐ-
10 τὸς ἐξέθετο τὴν πίστιν ταύτην ἔμπροσθεν τῶν πάντων, ἥ καὶ
πάντες ὑπέγραψαν ἀποδεξάμενοι τὴν τοῦ ἀνθρώπου πίστιν:

Οἶδεν ὁ Θεός, ὃν μάρτυρα καλῶ ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὅτι
οὕτω πιστεύω· εἰς Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν ὅλων
κτίστην καὶ ποιητὴν, ἐξ οὗ τὰ πάντα. Καὶ εἰς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν
15 μονογενῆ, Θεόν, Λόγον, δύναμιν καὶ σοφίαν, τὸν Κύριον ἡμῶν
Ἰησοῦν Χριστόν, δι' οὗ τὰ πάντα, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς
πρὸ τῶν αἰώνων, Θεὸν τέλειον ἐκ Θεοῦ τελείου καὶ ὄντα πρὸς τὸν
Θεὸν ἐν ὑποστάσει, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν κατελθόντα καὶ
γεννηθέντα ἐκ τῆς Παρθένου κατὰ τὰς Γραφάς, ἐνανθρωπήσαντα,
20 παθόντα καὶ ἀναστάντα ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς
οὐρανοὺς καὶ καθεσθέντα ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καὶ πάλιν
ἐρχόμενον μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς
καὶ μένοντα εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸν
Παράκλητον, «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας», ὃ καὶ διὰ τοῦ προφήτου
25 ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς ἐκχέειν ἐπὶ τοὺς ἑαυτοῦ δούλους καὶ ὁ Κύ-
ριος ἐπηγγείλατο πέμψαι τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ὃ καὶ ἔπεμψεν,
ὡς αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μαρτυροῦσιν. Εἰ δέ τις παρὰ ταύ-

εἶναι ἀναθεματισμένους. Καὶ ἐὰν κανεῖς λέγῃ, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα ὥσάν ἓνα ἀπὸ τὰ κτίσματα ἢ γέννημα ὥσάν ἓνα ἀπὸ τὰ γεννήματα, ἢ δημιούργημα ὥσάν ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, καὶ ὅχι ὅπως αἱ θεῖαι Γραφαὶ διδάσκουν διὰ τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, ἢ διδάσκει ἢ κηρύσσει κάτι διαφορετικὸν ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ παρελάβαμεν, αὐτὸς νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος. Διότι ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν καὶ πιστεύομεν ἀληθινὰ καὶ μὲ φόβον ὅλα ὅσα ἔχουν παραδοθῇ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν καὶ ὑπὸ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων.

24. Καὶ κάποιος Θεοφρόνιος ἐπίσκοπος Τυάνων ἔλαβε μέρος εἰς ἐκείνην τὴν σύνοδον καὶ διετύπωσε καὶ αὐτὸς τὴν πίστιν αὐτὴν ἐνώπιον ὅλων, τὴν ὁποῖαν ὑπέγραψαν ὅλοι διότι ἀπεδέχθησαν τὴν πίστιν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Θεὸς γνωρίζει, τὸν ὁποῖον ἐπικαλοῦμαι μάρτυρα τῆς ψυχῆς μου, ὅτι ἔτσι πιστεύω· εἰς Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, τὸν κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν ὅλων, ἐκ τοῦ ὁποῖου προέρχονται τὰ πάντα. Καὶ εἰς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ Θεόν, Λόγον, δύναμιν καὶ σοφίαν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγιναν τὰ πάντα, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεὸς τέλειος ἐκ Θεοῦ τελείου καὶ ὑπάρχει πρὸς τὸν Θεὸν ὑποστατικῶς, ὁ ὁποῖος κατῆλθε κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου κατὰ τὰς Γραφάς, ἐγένεν ἄνθρωπος, ἔπαθε καὶ ἀνεστήθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς του καὶ θὰ ἔλθῃ πάλιν μὲ δόξαν καὶ δύναμιν διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ὁ ὁποῖος ζῇ αἰωνίως. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ Παράκλητος, «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» ¹, τὸ ὁποῖον ὑπεσχέθη διὰ τοῦ προφήτου ὁ Θεὸς νὰ ἐκχύσῃ ἐπὶ τῶν δούλων του ² καὶ ὑπεσχέθη καὶ ὁ Κύριος ὅτι θὰ πέμψῃ εἰς τοὺς μαθητάς του, καὶ πράγματι τὸ ἔστειλεν ὅπως βεβαιώνουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ³. Ἐὰν δὲ κανεῖς διδάσκῃ διαφορετικὰ ἀπ' αὐτὴν τὴν πί-

2. Πρβλ. Ἰωήλ 3, 1.

3. Πρβλ. Πράξ. 2, 3.

την τὴν πίστιν διδάσκει ἢ ἔχει ἐν ἑαυτῷ, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ <κατὰ> Μαρκέλλου τοῦ Ἀγκύρας ἢ Σαβελλίου ἢ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως· ἀνάθεμα ἔστω καὶ αὐτὸς καὶ πάντες οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ.

5 25. Ἦσαν δὲ οἱ συνελθόντες ἐν τοῖς Ἐγκαινίοις ἐπίσκοποι ἐνενήκοντα, ὑπατεία Μαρκελλίνου καὶ Προβίνου, ἰνδικτιῶνος ιδ', ἐκεῖ ὄντος Κωνσταντίου τοῦ ἀσεβεστάτου. Ταῦτα πράξαντες ἐν Ἀντιοχείᾳ τοῖς Ἐγκαινίοις, νομίσαντες δὲ μὴ τελείως γεγραφέ-
 10 ναι, ῥεμβομένην δὲ τὴν διάνοιαν ἔχοντες αὖθις πάλιν συντιθέασιν ἄλλο γράμμα δῆθεν περὶ πίστεως μετὰ μῆνας ὀλίγους, καὶ ἀποστέλλουσιν εἰς τὰς Γαλλίας Νάρκισσον, Μάριν, Θεόδωρον καὶ Μᾶρκον. Κάκεινοι ὥς ἀπὸ συνόδου πεμφθέντες ἐπιδεδώκασιν τῷ τῆς μακαρίας μνήμης Κώνσταντι τῷ Αὐγούστῳ καὶ τοῖς ἐκεῖ πᾶσι ταῦτα:

15 Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, («Ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται»). Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, δι' οὗ ἐγένετο τὰ
 20 πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, Λόγον ὄντα καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ζωὴν καὶ φῶς ἀληθινόν, τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου, τὸν σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ
 25 ἀναληφθέντα εἰς οὐρανὸν καὶ καθεσθέντα ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἵωνος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὗ ἡ βασιλεία ἀκατάλυτος οὕσα διαμένει εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας· ἔσται γὰρ καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ
 30 καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τουτέστι τὸν Παράκλητον, ὅπερ ἐπαγγειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις, μετὰ τὴν εἰς οὐ-

στιν, ἢ σκέπτεται κάτι τέτοιο μέσα του, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος καὶ ὅποιος πιστεύει ὅπως ὁ Μαρκέλλος Ἀγκύρας ἢ ὁ Σαβέλλιος ἢ ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος καὶ αὐτὸς καὶ ὅλοι ὅσοι ἔχουν κοινωνίαν μὲ αὐτόν.

25. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ συνεκεντρώθησαν εἰς τὰ Ἐγκαίνια ἦσαν ἐνενήντα ἐπίσκοποι, κατὰ τὴν ὑπατείαν Μαρκελλίνου καὶ Προβίνου, ἰνδιοκτιῶνος 14, ἐνῶ ἦταν ἐκεῖ καὶ ὁ ἀσεβέστατος Κωνσταντῖος. Ἀφοῦ ἔπραξαν αὐτὰ εἰς τὰ Ἐγκαίνια εἰς Ἀντιόχειαν, ἐπειδὴ ἐνόμισαν ὅτι δὲν τὰ ἔγραψαν τέλεια, καὶ ἐπειδὴ εἶχαν ἀμφιταλαντευομένην σκέψιν, ἀμέσως πάλιν συνέταξαν ἄλλο γράμμα, δῆθεν περὶ πίστεως, μετὰ ἀπὸ ὀλίγους μῆνας, καὶ ἔστειλαν εἰς τὰς Γαλλίας πρὸς τοὺς Νάρκισσον, Μάριν, Θεόδωρον καὶ Μᾶρκον, ἐκεῖνοι δὲ ὡσὰν ἀπεσταλμένοι συνόδου διεβίβασαν εἰς τὸν μακαρίτην Κώνσταντα τὸν Αὐγουστον καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἐκεῖ τὰ ἀκόλουθα:

Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, «Ἀπὸ τὸν ὁποῖον κάθε γένος εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν γῆν παίρνει τὸ ὄνομα» ¹. Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεὸς ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν τὰ πάντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος καὶ σοφία καὶ δύναμις καὶ ζωὴ καὶ φῶς ἀληθινόν, ἐνηνθρώπησε κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας χάριν ἡμῶν καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ θὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, τοῦ ὁποίου ἡ βασιλεία, ἐπειδὴ εἶναι ἀκατάλυτος, διαρκεῖ εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας· θὰ κάθεται δὲ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὅχι μόνον εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, δη-
δὴ τὸν Παράκλητον, τὸ ὁποῖον ὑπεσχέθη καὶ πράγματι ἀπέστει-
λεν εἰς τοὺς ἀποστόλους μετὰ τὴν ἄνοδόν του εἰς τοὺς οὐρανοὺς,

ρανούς αὐτοῦ ἄνοδον ἀπέστειλε διδάξαι αὐτοὺς καὶ ὑπομῆσαι πάντα, δι' οὗ καὶ ἁγιασθήσονται αἱ τῶν εἰλικρινῶς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ψυχαί. Τοὺς δὲ λέγοντας ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Υἱὸν ἢ ἐξ ἐτέρας ὑποστάσεως καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ἦν ποτε χρόνος 5 ὅτε οὐκ ἦν ἄλλοτρίους οἶδεν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

26. Ἐπὶ τούτοις ὥσπερ μεταγρόντες συλλέγουσι πάλιν τὸ συνέδριον ἑαυτῶν μετὰ ἔτη τρία, καὶ ἀποστέλλουσιν Εὐδόξιον, Μαρτύριον καὶ Μακεδόنيον τὸν ἀπὸ Κιλικίας καὶ σὺν αὐτοῖς ἑτέρους τινὰς εἰς τὰ μέρη τῆς Ἰταλίας ἀποφέροντας πίστιν διὰ πολλῶν 10 γραφεῖσαν, προσθήκας τε ἔχουσαν πλείστας παρὰ τὰς προτέρας, ὥς γὰρ καινότερά τινα ἐπινοήσαντες ἀπεδήμησαν ἔχοντες ταῦτα:

I. Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, («Ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται»). Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύ- 15 ριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν πρὸ πάντων αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, δι' οὗ ἐγένετο τὰ πάντα τὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα, Λόγον ὄντα καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ζωὴν καὶ φῶς ἀληθινόν, τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα 20 καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα ἐκ τῶν νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανὸν καὶ καθεσθέντα ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἵωνος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὗ ἡ βα- 25 σιλεία ἀκατάπαυστος οὕσα διαμένει εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας· καθέζεται γὰρ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τουτέστι τὸν παράκλητον, ὅπερ ἐπαγγειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις, μετὰ τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον ἀπέστειλε διδάξαι αὐτοὺς

διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ καὶ νὰ τοὺς ὑπομνήσῃ ὅλα, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ θὰ ἀγιασθοῦν αἱ ψυχαὶ ἐκείνων ποὺ ἐπίστευσαν εἰλικρινῶς εἰς αὐτόν. Ὅσους δὲ λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐξ οὐκ ὄντων, ἢ ἀπὸ ἄλλην ὑπόστασιν (δηλαδὴ οὐσίαν) καὶ ὄχι ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἦν ποτε χρόνος ὅτε οὐκ ἦν ὅλους αὐτοὺς θεωρεῖ ἐχθροὺς ἢ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

26. Ὑστερα ἀπ' αὐτά, ὥσάν νὰ μετενόησαν, συνεκάλεσαν πάλιν τὸ συνέδριόν τους μετὰ τρία χρόνια, καὶ ἀπέστειλαν τοὺς Εὐδόξιον, Μαρτύριον καὶ Μακεδόنيον ἀπὸ τὴν Κιλικίαν καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ μερικοὺς ἄλλους εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἰταλίας, οἱ ὅποιοι ἔφεραν μαζί των ὁμολογίαν πίστεως, ἡ ὁποία εἶχε διατυπωθῇ μὲ πολλὰ λόγια καὶ περιεῖχε πάρα πολλὰς προσθήκας διαφορετικὰς ἀπὸ τὰς προηγουμένας. Ὡσάν νὰ ἐπενόησαν λοιπὸν τίποτε νεώτερα ἀνεχώρησαν ἔχοντες μαζί των τὰ ἐξῆς:

Ι. Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, «Ἀπὸ τὸν ὁποῖον κάθε γένος εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παίρνει τὸ ὄνομα». Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεὸς ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγιναν τὰ πάντα εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος καὶ σοφία καὶ δύναμις καὶ ζωὴ καὶ φῶς ἀληθινόν, ἐνηνθρώπησε κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας πρὸς χάριν μας καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνεστήθη ἐκ τῶν νεκρῶν τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ θὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, τοῦ ὁποίου ἡ βασιλεία ἐπειδὴ εἶναι ἀσταμάτητος, παραμένει εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας· κάθεται δὲ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὄχι μόνον εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, δηλαδὴ τὸν Παράκλητον, τὸ ὁποῖον ὑπεσχέθη καὶ πράγματι ἀπέστειλεν εἰς τοὺς ἀποστόλους μετὰ τὴν ἄνοδόν του εἰς τοὺς οὐρανοὺς, διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ καὶ νὰ τοὺς ὑπομνήσῃ ὅλα, διὰ τοῦ ὁποί-

καὶ ὑπομνήσαι πάντα, δι' οὗ καὶ ἁγιασθήσονται αἱ τῶν εἰλικρινῶς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ψυχαί.

II. Τοὺς δὲ λέγοντας ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Υἱὸν ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἦν χρόνος ποτὲ ἢ αἰὼν, ὅτε
 5 μὴ ἦν, ἄλλοτρίους οἶδεν ἡ Καθολικὴ καὶ ἁγία Ἐκκλησία. Ὁμοίως καὶ τοὺς λέγοντας τρεῖς εἶναι θεοὺς ἢ τὸν Χριστὸν μὴ εἶναι Θεὸν ἢ πρὸ τῶν αἰώνων μήτε Χριστὸν μήτε Υἱὸν αὐτὸν εἶναι Θεοῦ ἢ τὸν αὐτὸν εἶναι Πατέρα καὶ Υἱὸν ἢ ἅγιον Πνεῦμα ἢ ἀγέννητον Υἱὸν ἢ ὅτι οὐ βουλήσει οὐδὲ θελήσει ἐγέννησεν ὁ Πατὴρ
 10 τὸν Υἱὸν ἀναθεματίζει ἡ ἁγία καὶ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

III. Οὔτε γὰρ ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Υἱὸν λέγειν ἀσφαλές, ἐπεὶ
 μηδαμοῦ τοῦτο τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν φέρεται περὶ αὐτοῦ, οὔτε
 μὴν ἐξ ἑτέρας τινὸς ὑποστάσεως παρὰ τὸν Πατέρα προϋποκει-
 μένης, ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ Θεοῦ γνησίως αὐτὸν γεγεννηθῆαι διο-
 15 ριζόμεθα. Ἐν γὰρ τὸ ἀγέννητον καὶ ἄναρχον τὸν Χριστοῦ Πατέ-
 ρα ὁ θεὸς διδάσκει λόγος. Ἄλλ' οὐδὲ τὸ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν
 ἐξ ἀγραφῶν ἐπισφαλῶς λέγοντας χρονικόν τι διάστημα προεσθυσ-
 μένον αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ μόνον τὸν ἀχρόνως αὐτὸν γεγεννηκότα Θεόν
 καὶ χρόνοι γὰρ καὶ αἰῶνες γεγόνασι δι' αὐτοῦ. Οὔτε μὴν συνάναρ-
 20 χον καὶ συναγέννητον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εἶναι νομιστέον· συν-
 ἀνάρχου γὰρ καὶ συναγεννήτου οὐδεὶς κυρίως Πατὴρ ἢ Υἱὸς λεχ-
 θήσεται. Ἀλλὰ τὸν μὲν Πατέρα μόνον ἄναρχον ὄντα καὶ ἀγέννη-
 τον γεγεννηκέναι ἀνεφίκτως καὶ πᾶσιν ἀκαταλήπτως οἶδαμεν,
 τὸν δὲ Υἱὸν γεγεννηθῆαι πρὸ αἰώνων καὶ μηκέτι ὁμοίως τῷ Πα-
 25 τρὶ ἀγέννητον εἶναι καὶ αὐτόν, ἀλλ' ἀρχὴν ἔχειν τὸν γεννήσαντα
 Πατέρα· «Κεφαλὴ γὰρ Χριστοῦ ὁ Θεός».

IV. Οὔτε μὴν τρία ὁμολογοῦντες πράγματα καὶ τρία πρό-
 σωπα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ
 τὰς Γραφὰς τρεῖς διὰ τοῦτο τοὺς θεοὺς ποιοῦμεν, ἐπειδὴ τὸν

ου καὶ θὰ ἁγιασθοῦν αἱ ψυχαὶ ἐκείνων ποὺ ἐπίστευσαν εἰλικρινῶς εἰς αὐτόν.

II. Ὅσους δὲ λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐξ οὐκ ὄντων ἢ ἐξ ἄλλης ὑποστάσεως (δηλαδή οὐσίας) καὶ ὄχι ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ὑπῆρχε κάποτε χρόνος ἢ αἰὼν, ποὺ δὲν ὑπῆρχεν, ὅλους αὐτοὺς θεωρεῖ ἔχθρους ἢ Καθολικὴ Ἐκκλησία. Ὁμοίως καὶ ὅσους λέγουν, ὅτι εἶναι τρεῖς θεοί, ἢ ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι Θεός, ἢ ὅτι πρὸ τῶν αἰώνων δὲν ἦταν οὔτε Χριστὸς οὔτε Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι Πατὴρ καὶ Υἱὸς ἢ ἅγιον Πνεῦμα, ἢ ἀγέννητος Υἱός, ἢ ὅτι ὁ Πατὴρ δὲν ἐγέννησε τὸν Υἱὸν μετὰ τὴν βούλησιν ἢ τὴν θελησίν του, τούτους ἀναθεματίζει ἡ ἁγία καὶ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

III. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀσφαλὲς νὰ λέγεται ὁ Υἱὸς ἐξ οὐκ ὄντων, ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἀναφέρεται περὶ αὐτοῦ πούθεν εἰς τὰς θείας Γραφάς, οὔτε νὰ λέγεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ κάποιαν ἄλλην ὑπόστασιν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα ἢ ὁποία προὑπῆρχε, ἀλλὰ ὀρίζομεν ὅτι αὐτὸς ἔχει γεννηθῆ γνησίως ἐκ μόνου τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ θεῖος Λόγος διδάσκει, ὅτι τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ ἀναρχον εἶναι ἓνα, ὁ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ «ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν», τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπισφαλὲς νὰ λέγεται ἐπειδὴ δὲν εἶναι γραφικόν, δὲν πρέπει νὰ ἐννοῇ κάποιο χρονικὸν διάστημα δι' αὐτόν, ἀλλὰ μόνον νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος ἐγέννησεν ἀχρόνως, διότι καὶ οἱ χρόνοι καὶ οἱ αἰῶνες ἔγιναν δι' αὐτοῦ. Οὔτε πρέπει νὰ θεωρῇται ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι συνἀναρχος καὶ συναγέννητος μετὰ τὸν Πατέρα. Διότι δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ὀνομασθῇ πραγματικὰ Πατὴρ ἢ Υἱὸς κάποιου ἄλλου ποὺ εἶναι συνἀναρχός του ἢ συναγέννητος. Ἀλλὰ γνωρίζομεν ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ, ὁ ὁποῖος εἶναι μόνος ἀναρχος καὶ ἀγέννητος, ἔχει γεννήσει κατὰ τρόπον μὴ ἐφικτὸν καὶ εἰς ὅλους ἀκατάληπτον, ὁ δὲ Υἱὸς ἔχει γεννηθῆ πρὸ αἰώνων καὶ δὲν εἶναι καὶ αὐτὸς καθόλου ὁμοίως μετὰ τὸν Πατέρα ἀγέννητος, ἀλλ' ἔχει ἀρχὴν τὸν Πατέρα ποὺ τὸν ἐγέννησε· «Διότι κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ Θεός» ¹.

IV. Οὔτε δὲ ἐπειδὴ ὁμολογοῦμεν τρία πράγματα καὶ τρία πρόσωπα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος σύμφωνα μετὰ τὰς Γραφάς, διὰ τοῦτο κατασκευάζομεν τρεῖς θεούς, ἐ-

αὐτοτελῇ καὶ ἀγέννητον ἀναρχόν τε καὶ ἀόρατον Θεὸν ἓνα μόνον
οἶδαμεν, τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ μονογενοῦς, τὸν μόνον μὲν
ἐξ αὐτοῦ τὸ εἶναι ἔχοντα, μόνον δὲ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἀφθόνως
τοῦτο χαριζόμενον. Οὕτε μὴν ἓνα Θεὸν μόνον λέγοντες εἶναι τὸν
5 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Πατέρα, τὸν μόνον ἀγέννητον,
διὰ τοῦτο ἀρνούμεθα καὶ τὸν Χριστὸν Θεὸν εἶναι πρὸ αἰώνων,
ὅποιοί εἰσιν οἱ ἀπὸ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως ὕστερον αὐτὸν μετὰ
τὴν ἐνανθρώπησιν ἐκ προκοπῆς τεθεοποιῆσθαι λέγοντες τῷ τὴν
φύσιν ψιλὸν ἄνθρωπον γεγονέναι. Οἶδαμεν γὰρ καὶ αὐτόν, εἰ καὶ
10 ὑποτέτακται τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Θεῷ, ἀλλ' ὁμως πρὸ αἰώνων γεν-
νηθέντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, Θεὸν κατὰ φύσιν τέλειον εἶναι καὶ ἀληθῆ καὶ
μὴ ἐξ ἀνθρώπων μετὰ ταῦτα Θεόν, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐνανθρωπήσαι
δι' ἡμᾶς, καὶ μηδέποτε ἀπολωλεκότα τὸ εἶναι.

V. Βδελυσσόμεθα δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἀναθεματίζομεν καὶ
15 τοὺς Λόγον μὲν μόνον αὐτὸν ψιλὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνύπαρκτον ἐπι-
πλάστως καλοῦντας, ἐν ἑτέρῳ τὸ εἶναι ἔχοντα, νῦν μὲν ὡς τὸν
προφορικὸν λεγόμενον ὑπὸ τινων, νῦν δὲ ὡς τὸν ἐνδιάθετον, Χρι-
στὸν δὲ αὐτὸν καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ μεσίτην καὶ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ
μὴ εἶναι πρὸ αἰώνων θέλοντας, ἀλλ' ἐκ τότε Χριστὸν αὐτὸν γεγο-
20 νέναι καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἐξ οὗ τὴν ἡμετέραν ἐκ τῆς Παρθένου σάρ-
κα ἀνείληφε πρὸ τετρακοσίων οὐχ ὅλων ἐτῶν. Ἐκ τότε γὰρ τὸν
Χριστὸν ἀρχὴν βασιλείας ἐσχηκέναι ἐθέλουσι καὶ τέλος ἔξειν αὐ-
τὴν μετὰ τὴν συντέλειαν καὶ τὴν κρίσιν.

VI. Τοιοῦτοι δὲ εἰσιν οἱ ἀπὸ Μαρκέλλου καὶ Σκοτεινοῦ τῶν
25 Ἀγκυρογαλατῶν, οἳ τὴν προαιώνιον ὑπαρξιν τοῦ Χριστοῦ καὶ
τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀτελεύτητον αὐτοῦ βασιλείαν ὁμοίως Ἰου-
δαίοις ἀθετοῦσιν ἐπὶ προφάσει τοῦ συνίστασθαι δοκεῖν τῇ μο-
ναρχίᾳ. Ἴσμεν γὰρ αὐτὸν ἡμεῖς οὐχ ἀπλῶς προφορικὸν λόγον ἢ
ἐνδιάθετον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ζῶντα Θεὸν Λόγον καθ' ἑαυτὸν ὑπάρ-

πειδὴ γνωρίζομεν μόνον ἓνα αὐτοτελῆ καὶ ἀγέννητον καὶ ἀναρχον καὶ ἀόρατον Θεόν, τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ μονογενοῦς, ὁ ὁποῖος μόνος ἔχει τὴν ὑπαρξιν ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ μόνος αὐτὸς χαρίζει εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους τοῦτο. Οὐτε πάλιν ἐπειδὴ λέγομεν ὅτι ὑπάρχει μόνον ἓνας Θεός, ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μόνος ἀγέννητος, διὰ τοῦτο ἀρνούμεθα καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεὸς πρὸ αἰώνων, ὅπως κάνουν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Παύλου Σαμοσατέως, οἱ ὅποιοι λέγουν ὅτι ἀργότερα μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐθεοποιήθη ἐκ προκοπῆς, ἀφ' ὅτου ἔγινε κατὰ τὴν φύσιν ψιλὸς ἄνθρωπος. Ἀναγνωρίζομεν λοιπὸν ὅτι καὶ αὐτός, ἂν καὶ εἶναι ὑποτεταγμένος εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Θεόν, ὅμως ἐγεννήθη προαιωνίως ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι εἶναι κατὰ φύσιν Θεὸς τέλειος καὶ ἀληθινός, καὶ δὲν ἔγινε μετὰ ταῦτα ἀπὸ ἄνθρωπος Θεός, ἀλλ' ὅτι ἐνῶ ἦταν Θεὸς ἔγινεν ἄνθρωπος πρὸς χάριν μας, καὶ οὐδέποτε ἔχασε τὴν πραγματικὴν του ὑπαρξιν.

V. Ἀποστρεφόμεθα δὲ ἀκόμη καὶ ἀναθεματίζομεν καὶ ὅσους ὀνομάζουν μὲν αὐτὸν ψευδῶς μόνον Λόγον ψιλὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνύπαρκτον, ὁ ὁποῖος ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν του εἰς ἄλλον, ἄλλοτε μὲν ὡσὰν τὸν προφορικὸν λόγον, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖται ὑπὸ μερικῶν, ἄλλοτε δὲ ὡσὰν τὸν ἐνδιάθετον, ἀλλὰ δὲν θέλουν αὐτὸς νὰ εἶναι Χριστὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ μεσίτης καὶ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ προαιωνίως, ἀλλὰ λέγουν ὅτι αὐτὸς ἔγινε Χριστὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τότε ποὺ ἔλαβε τὴν σάρκα μας ἐκ τῆς Παρθένου ὀλιγώτερον πρὶν ἀπὸ τετρακόσια χρόνια. Ἀπὸ τότε θέλουν νὰ πιστεύουν ὅτι ὁ Χριστὸς ἤρχισε τὴν βασιλείαν του, ἡ ὁποία καὶ θὰ τελειώσῃ μετὰ τὴν συντέλειαν καὶ τὴν κρίσιν.

VI. Τέτοιοι δὲ εἶναι οἱ μαθηταὶ τοῦ Μαρκέλλου καὶ τοῦ Σκοτεινοῦ τῶν Ἀγκυρογαλατῶν, οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνται ὡσὰν τοὺς Ἰουδαίους τὴν προαιωνιον ὑπαρξιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν θεότητα καὶ τὴν βασιλείαν μετὰ τὴν δικαιολογίαν ὅτι φαίνεται πῶς αὐτὸ συνιστᾷ μοναρχιανισμόν. Διότι ἡμεῖς πιστεύομεν, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπλῶς προφορικὸς ἢ ἐνδιάθετος λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ζῶν Θεὸς Λόγος, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει καθ' ἑαυτὸν καὶ εἶναι Υἱὸς Θεοῦ καὶ

χοντα καὶ Υἱὸν Θεοῦ καὶ Χριστὸν καὶ οὐ προγνωστικῶς συνόντα καὶ συνδιατρίβοντα πρὸ αἰώνων τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ καὶ πρὸς πᾶσαν διακονησάμενον αὐτῷ τὴν δημιουργίαν εἴτε τῶν ὁρατῶν εἴτε τῶν ἀοράτων. Οὗτος γάρ ἐστι πρὸς ὃν εἶπεν ὁ Πατὴρ ὅτι «Ποιή-
 5 σωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν», ὁ καὶ τοῖς πατριάρχαις αὐτοπροσώπως ὁφθείς, δεδοκῶς τὸν νόμον καὶ λαλήσας διὰ τῶν προφητῶν καὶ τὰ τελευταῖα ἐνανθρωπήσας καὶ τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα πᾶσιν ἀνθρώποις φανερώσας καὶ βασιλεύων εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Οὐδὲν γὰρ πρόσφατον ὁ
 10 Χριστὸς προσείληφεν ἀξίωμα, ἀλλ' ἄνωθεν τέλειον αὐτὸν καὶ τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα ὅμοιον εἶναι πεπιστεύκαμεν.

VII. Καὶ τοὺς λέγοντας δὲ τὸν αὐτὸν εἶναι Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, καθ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματός τε καὶ προσώπου τὰ τρία ὀνόματα ἀσεβῶς ἐκλαμβάνοντας εἰκότως
 15 ἀποκηρύσσομεν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι τὸν ἀχώρητον καὶ ἀπαθῆ Πατέρα χωρητὸν ἅμα καὶ παθητὸν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὑποτίθενται. Τοιοῦτοι γάρ εἰσιν οἱ Πατροπασχιστοὶ μὲν παρὰ Ῥωμαίοις, Σαβελλιανοὶ δὲ καλούμενοι παρ' ἡμῖν. Οἶδαμεν γὰρ ἡμεῖς τὸν μὲν ἀποστείλαντα Πατέρα ἐν τῷ οἰκείῳ τῆς ἀναλλοιώτου
 20 θεότητος ἦθει μεμενηκέναι, τὸν δὲ ἀποσταλέντα Χριστὸν τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν πεπληρωκέναι.

VIII. Ὅμως δὲ καὶ τοὺς οὐ βουλήσει οὐδὲ θελήσει γεγεννηθῆναι τὸν Υἱὸν εἰρηκότας ἀνευλαβῶς, ἀνάγκην δὲ δηλονότι ἀβούλητον καὶ ἀπροαίρετον περιτεθεικότας τῷ Θεῷ, ἵνα ἄκων
 25 γεννήσῃ τὸν Υἱόν, δυσσεβεστάτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ξένους ἐπιγινώσκομεν, ὅτι τε παρὰ τὰς κοινὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας καὶ δὴ καὶ παρὰ τὸ βούλημα τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τοιαῦτα τετολμήκασι περὶ αὐτοῦ διορίσασθαι. Αὐτοκράτορα γὰρ ἡμεῖς τὸν Θεὸν καὶ Κύριον αὐτὸν ἑαυτοῦ εἰδότες ἐκουσίως αὐτὸν καὶ ἐθε-
 30 λοντὴν τὸν Υἱὸν γεγεννηκέναι εὐσεβῶς ὑπειλήφαμεν. Πιστεύον-

Χριστός, ὅχι ὅμως ὅτι συνυπάρχει καὶ συνδιατρίβει προαιωνίως μετὸν Πατέρα του, ὡς προγινωσκόμενος καὶ διακονήσας μόνον αὐτὸν εἰς τὴν δημιουργίαν ὅλης τῆς κτίσεως εἴτε τῶν ὁρατῶν εἴτε τῶν ἀοράτων. Διότι αὐτὸς εἶναι πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπεν ὁ Πατήρ· «Ἄς κάμωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα μας καὶ τὴν ὁμοίωσίν μας» ¹, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως εἰς τοὺς πατριάρχας, ἔδωκε τὸν νόμον καὶ ὠμίλησε διὰ τῶν προφητῶν, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ τέλος ἐνηθρώπησε καὶ ἐφάνέρωσε τὸν Πατέρα του εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ βασιλεύει εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας. Δὲν προσέλαβε λοιπὸν ὁ Χριστὸς κάποιο νέον ἀξίωμα, ἀλλὰ πιστεύομεν ὅτι εἶναι αὐτὸς ἄνωθεν τέλειος καὶ κατὰ πάντα ὅμοιος μετὸν Πατέρα.

VII. Καὶ ἐκείνους ποὺ λέγουν ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι Πατήρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἀναφέροντας καὶ τὰ τρία ὀνόματα εἰς τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καὶ πρόσωπον, εὐλόγως ἀποκηρύσσομεν καὶ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, διότι θεωροῦν ὅτι ὁ ἀχώρητος καὶ ἀπαθὴς Πατήρ ἔγινε διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως χωρητὸς συγχρόνως καὶ παθητὸς. Τέτοιοι δὲ εἶναι αὐτοὶ ποὺ ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους μὲν Πατροπασχιανοί, ἀπὸ μᾶς δὲ Σαβελλιανοί. Ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν ὅτι ὁ μὲν Πατήρ, ὁ ὁποῖος ἀπέστειλε τὸν Υἱόν, ἔμεινεν εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀναλλοίωτον κατάστασιν τῆς θεότητος, ὁ δὲ ἀποσταλὴς Χριστὸς ἐξεπλήρωσε τὸ ἀπολυτρωτικὸν σχέδιον τῆς ἐνανθρωπήσεως.

VIII. Ὅμως θεωροῦμεν δυσσεβεστάτους καὶ ξένους τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκείνους ποὺ ἰσχυρίζονται ἀνευλαβῶς ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν ἐγεννήθη μετὰ τὴν βούλησιν ἢ τὴν θέλησιν (τοῦ Πατρὸς) διότι κατ' ἀνάγκην εἶναι φανερόν ὅτι φορτώνουν αὐτὸν εἰς τὸν Θεὸν χωρὶς νὰ τὸν θέλῃ ἢ νὰ τὸν ἐπιδιώκῃ, ὥστε ἐγέννησε χωρὶς νὰ θέλῃ τὸν Υἱόν. Ἐτόλμησαν δηλαδή νὰ θεσπίσουν αὐτὰ περὶ τοῦ Θεοῦ παρὰ τὴν κοινὴν λογικὴν περὶ αὐτοῦ καὶ παρὰ τὴν ὀρθὴν σημασίαν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Διότι ἡμεῖς ἐπειδὴ ἀναγνωρίζομεν τὸν Θεὸν αὐτοεξουσιαστὴν καὶ Κύριον τοῦ ἑαυτοῦ του, διὰ τοῦτο πιστεύομεν εὐσεβῶς, ὅτι ἐγέννησεν ἐκουσίως καὶ ἐθελοντικῶς τὸν Υἱόν. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ φόβον πιστεύομεν καὶ εἰς τὸν ἴδιον,

τες δὲ ἐμφόβως καὶ τῷ περὶ ἑαυτοῦ λέγοντι· «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ», οὐχ ὁμοίως αὐτὸν τοῖς δι' αὐτοῦ γενομένοις κτίσμασιν ἢ ποιήμασι γεγενῆσθαι νοοῦμεν. Ἀσεβὲς γὰρ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως ἀλλότριον τὸ τὸν
 5 κτίστην τοῖς δι' αὐτοῦ κεκτισμένοις δημιουργήμασι παραβάλλειν καὶ τὸν αὐτὸν τῆς γενέσεως τοῖς ἄλλοις τρόπον ἔχειν αὐτὸν νομίζειν. Μόνον γὰρ καὶ μόνως τὸν μονογενῆ Υἱὸν γεγενῆσθαι γνησίως τε καὶ ἀληθῶς διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ θεῖαι Γραφαί.

IX. Ἄλλ' οὐδὲ τὸν Υἱὸν καθ' ἑαυτὸν εἶναι ζῆν τε καὶ ὑπάρ-
 10 χειν ὁμοίως τῷ Πατρὶ λέγοντες διὰ τοῦτο χωρίζομεν αὐτὸν τοῦ Πατρὸς τόπους καὶ διαστήματά τινα μεταξὺ τῆς συναφείας αὐτῶν σωματικῶς ἐπινοοῦντες. Πεπιστεύκαμεν γὰρ ἀμεσιτεύτως αὐτοὺς καὶ ἀδιαστάτως ἀλλήλοις ἐπισυνῆφθαι καὶ ἀχωρίστους ὑπάρχειν ἑαυτῶν, ὅλου μὲν τοῦ Πατρὸς ἐνστερνισμένου τὸν Υἱόν,
 15 ὅλου δὲ τοῦ Υἱοῦ ἐξηρητημένον καὶ προσπεφυκότος τῷ Πατρὶ καὶ μόνου τοῖς πατρώοις κόλποις ἐπαναπανομένου διηνεκῶς. Πιστεύοντες οὖν εἰς τὴν παντέλειον Τριάδα τὴν ἁγιωτάτην, τουτέστιν εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸν Υἱὸν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ Θεὸν μὲν τὸν Πατέρα λέγοντες, Θεὸν δὲ καὶ τὸν Υἱόν,
 20 οὐ δύο τούτους θεούς, ἀλλ' ἐν ὁμολογοῦμεν τῆς θεότητος ἀξίωμα καὶ μίαν ἀκριβῆ τῆς βασιλείας τὴν συμφωνίαν, πανταρχοῦντος μὲν καθόλου πάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ μόνου τοῦ Πατρὸς, τοῦ δὲ Υἱοῦ ὑποτεταγμένου τῷ Πατρί, ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ πάντων μετ' αὐτὸν βασιλεύοντος τῶν δι' αὐτοῦ γενομένων καὶ τὴν τοῦ
 25 ἁγίου Πνεύματος χάριν ἀφθόνως τοῖς ἁγίοις δωρουμένου πατρικῷ βουλήματι. Οὕτω γὰρ τὸν περὶ τῆς εἰς Χριστὸν μοναρχίας συνίστασθαι λόγον παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἱεροὶ λόγοι.

X. Ταῦτα ἠναγκάσθημεν μετὰ τὴν ἐν ἐπιτομῇ προεκτεθεῖσαν πίστιν πλατύτερον ἐπεξεργάσασθαι οὐ κατὰ περιττὴν φιλο-
 30 τιμίαν, ἀλλ' ἵνα πᾶσαν τὴν τῆς ἡμετέρας ὑπολήψεως ἀλλοτρίαν ἀνακαθάρωμεν ὑποψίαν παρὰ τοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς ἀγνοοῦσι καὶ

ὁ ὁποῖος λέγει διὰ τὸν ἑαυτὸν του· «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ» ¹, ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι δὲν ἔγινε καὶ αὐτὸς καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ τὰ δι' αὐτοῦ γενόμενα κτίσματα ἢ δημιουργήματα. Διότι εἶναι ἀσεβὲς καὶ ξένον πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν πίστιν νὰ συγκρίνεται ὁ κτίστης μὲ τὰ δημιουργήματα ποὺ ἐκτίσθησαν δι' αὐτοῦ καὶ νὰ νομίζεται ὅτι καὶ αὐτὸς ἔγινε μὲ τὸν ἴδιον τρόπον γενέσεως τῶν ἄλλων. Διότι αἱ θεῖαι Γραφαὶ διδάσκουν ὅτι μόνον ὁ μονογενὴς Υἱὸς ἐγεννήθη γνησίως καὶ ἀληθῶς κατὰ μοναδικὸν τρόπον.

ΙΧ. Ἄλλ' οὕτε, ἐπειδὴ λέγομεν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι καὶ ζῇ καὶ ὑπάρχει καθ' ἑαυτὸν, ὁμοίως μὲ τὸν Πατέρα, διὰ τοῦτο χωρίζομεν αὐτὸν ἀπὸ τὸν Πατέρα, θεωροῦντες ὅτι ὑπάρχουν μεταξύ των χῶροι καὶ μερικὰ διαστήματα μεταξύ τοῦ συνδέσμου των σωματικῶς. Πιστεύομεν δηλαδή ὅτι εἶναι συνδεδεμένοι μεταξύ των, χωρὶς νὰ ὑπάρχη κάτι ἐνδιάμεσά τους, καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν ἀπόστασιν εἰς τὸ μέσον, καὶ ὅτι εἶναι ἀχώριστοι. Καὶ ὅλος ὁ Πατὴρ ἔχει μέσα του τὸν Υἱόν, ὅλος δὲ ὁ Υἱὸς ἐξαρτᾶται καὶ εἶναι προσκολλημένος εἰς τὸν Πατέρα, καὶ ἐπαναπαύεται διαρκῶς εἰς τὰς πατρικὰς ἀγκάλας. Πιστεύοντες λοιπὸν εἰς τὴν παντέλειον Τριάδα τὴν ἁγιωτάτην, δηλαδή εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸν Υἱόν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ Θεὸν μὲν ὀνομάζομεν τὸν Πατέρα, Θεὸν δὲ καὶ τὸν Υἱόν, δὲν θεωροῦμεν ὅμως αὐτοὺς δύο θεούς, ἀλλὰ παραδεχόμεθα ἓνα ἄξιωμα τῆς θεότητος καὶ μίαν ἀκριβῆ συμφωνίαν τῆς βασιλείας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Πατὴρ ἄρχει ὁλοκληρωτικῶς πάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς εἶναι ὑποτεταγμένος εἰς τὸν Πατέρα, ἐκτὸς δὲ τοῦ Πατρὸς βασιλεύει εἰς ὅλα ὅσα εἶναι μετὰ ἀπ' αὐτὸν καὶ ἔγιναν δι' αὐτοῦ, καὶ δωρίζει ἀφθόνως μὲ τὴν πατρικὴν θέλησιν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς ἁγίους. Ἔτσι λοιπὸν παρέδωσαν εἰς ἡμᾶς οἱ ἱεροὶ λόγοι ὅτι συγκροτεῖται ἡ διδασκαλία περὶ τῆς μοναρχίας τοῦ Χριστοῦ.

Χ. Αὐτὰ ἡναγκάσθημεν νὰ ἐπεξεργασθῶμεν πλατύτερα μετὰ τὴν προεκτεθεῖσαν σύντομον ὁμολογίαν πίστεως, ὅχι ἀπὸ ὑπερβολικὴν φιλοτιμίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ξεκαθαρίσωμεν ἀπὸ κάθε κακὴν ὑποψίαν τὴν πίστιν μας, δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀγνοοῦν

γνωσιν οἱ κατὰ τὴν δύσιν πάντες ὁμοῦ μὲν τῆς συκοφαντίας τῶν ἐτεροδόξων τὴν ἀναίδειαν, ὁμοῦ δὲ τῶν ἀνατολικῶν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐν Κυρίῳ φρόνημα, μαρτυρούμενον ἀβιάστως ὑπὸ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν παρὰ τοῖς ἀδιαστρόφοις.

5 27. Ἄλλ' οὐδὲ τούτοις ἐνέμειναν· πάλιν γὰρ ἐν Σιριμίῳ συνελθόντες κατὰ Φωτεινοῦ τότε συνέθηκαν αὐθις πίστιν οὐκέτι μὲν οὕτω σχοινοτενῇ οὐδὲ τοσαύτην τοῖς ῥήμασιν, ἀφελόντες δὲ τὰ πλεῖστα καὶ προσθέντες ἄλλα, ὥσπερ ἐξ ὑποβολῆς παρὰ τινων ἀκούσαντες, ἔγραψαν ταῦτα:

10 Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, τὸν κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, («Ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται»). Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, δι' οὗ
15 ἐγένετο τὰ πάντα τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα. Λόγον ὄντα καὶ σοφίαν καὶ φῶς ἀληθινὸν καὶ ζωὴν, τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου καὶ σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέ-
20 ρᾳ καὶ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανὸν καὶ καθεσθέντα ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὗ ἡ βασιλεία ἀκατάπαυστος οὕσα διαμένει εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας· ἔσται γὰρ καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, οὗ μόνον ἐν τῷ αἰῶ-
25 νι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τουτέστι τὸν Παράκλητον, ὃπερ ἐπαγγεϊλάμενος τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ ἄνοδον ἀποστεῖλαι, διδάξαι καὶ ὑπομνησαι αὐτοὺς πάντα ἔπεμψε, δι' οὗ καὶ ἀγιάζονται αἱ τῶν εἰλικρινῶς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ψυχαί.

τὴν σκέψιν μας, καὶ διὰ νὰ γνωρίσουν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς δύσεως συγκεντρωμένην τὴν αὐθάδειαν τῆς συκοφαντίας τῶν ἑτεροδόξων, ὁλόκληρον δὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν πρὸς τὸν Κύριον φρόνημα τῶν ἀνατολικῶν, τὸ ὁποῖον ἐπιβεβαιώνεται ἀβιάστως ὑπὸ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν δι' ὅσους δὲν ἔχουν διαστραφῇ.

27. Ἄλλ' οὔτε εἰς αὐτὰ ἔμειναν σταθεροί, διότι συνῆλθαν πάλιν εἰς τὸ Σίρμιον κατὰ τοῦ Φωτεινοῦ καὶ διετύπωσαν δι' ἄλλην μίαν φορὰν ὁμολογίαν πίστεως, ὅχι βέβαια τόσον σχοινοτενῆ, οὔτε μὲ τόσον πολλὰ λόγια. Ἀφοῦ δὲ ἀφήρεσαν τὰ περισσότερα καὶ προσέθεσαν ἄλλα, ὥσάν νὰ ἤκουσαν κάποιον ποὺ τὰ ὑπηγόρευεν, ἔγραψαν τὰ ἑξῆς:

Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, τὸν κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, «Ἀπὸ τὸν ὁ ποῖον κάθε γένος εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παίρνει τὸ ὄνομα». Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεὸς ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγιναν τὰ πάντα ὅσα εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὀρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος καὶ σοφία καὶ φῶς ἀληθινὸν καὶ ζωή, ὁ ὁποῖος ἐνηνθρώπησε κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας πρὸς χάριν μας καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνεστήθη ἐκ τῶν νεκρῶν τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ θὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος, διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, τοῦ ὁποῖου ἡ βασιλεία ἐπειδὴ εἶναι ἀσταμάτητος, παραμένει εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας. Θὰ κάθεται δὲ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὅχι μόνον εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν μέλλοντα. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, δηλαδὴ τὸν Παράκλητον, τὸ ὁποῖον ἐπειδὴ ὑπεσχέθη νὰ ἀποστείλῃ εἰς τοὺς ἀποστόλους μετὰ τὴν ἄνοδόν τους εἰς τοὺς οὐρανοὺς, τὸ ἔπεμψε διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ καὶ νὰ τοὺς ὑπομνήσῃ ὅλα, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ ἁγιάζονται αἱ ψυχαὶ ἐκείνων ποὺ πιστεύουν εἰλικρινῶς εἰς αὐτόν.

I. Τοὺς δὲ λέγοντας ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Υἱὸν ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἦν χρόνος ἢ αἰὼν, ὅτε οὐκ ἦν, ἁλλοτρίους οἶδεν ἡ ἁγία καὶ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

II. Πάλιν οὖν ἐροῦμεν· εἴ τις τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν δύο
5 λέγει θεούς, ἀνάθεμα ἔστω.

III. Καὶ εἴ τις λέγων Θεὸν τὸν Χριστὸν πρὸ αἰώνων Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὑπουργηκότα τῷ Πατρὶ εἰς τὴν τῶν ὄλων δημιουργίαν μὴ ὁμολογοίῃ, ἀνάθεμα ἔστω.

IV. Εἴ τις τὸν ἀγέννητον ἢ μέρος αὐτοῦ ἐκ Μαρίας λέγειν
10 γεγενῆσθαι τολμῶ, ἀνάθεμα ἔστω.

V. Εἴ τις κατὰ πρόγνωσιν πρὸ Μαρίας λέγοι τὸν Υἱὸν εἶναι καὶ μὴ πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγεννημένον πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι καὶ δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι τὰ πάντα, ἀνάθεμα ἔστω.

VI. Εἴ τις τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ πλατύνεσθαι ἢ συστέλλε-
15 σθαι φάσκει, ἀνάθεμα ἔστω.

VII. Εἴ τις πλατυνομένην τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱὸν λέγοι ποιεῖν ἢ τὸν πλατυσμὸν τῆς οὐσίας αὐτοῦ Υἱὸν ὀνομάζει, ἀνάθεμα ἔστω.

VIII. Εἴ τις ἐνδιάθετον ἢ προφορικὸν λόγον λέγοι τὸν Υἱὸν
20 τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.

IX. Εἴ τις ἄνθρωπον μόνον λέγοι τὸν ἐκ Μαρίας Υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω.

X. Εἴ τις Θεὸν καὶ ἄνθρωπον τὸν ἐκ Μαρίας λέγων Θεὸν τὸν ἀγέννητον οὕτω νοοῖ, ἀνάθεμα ἔστω.

25 XI. Εἴ τις τὸ· «Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεός» ἐπ' ἀναιρέσει εἰδώλων καὶ τῶν μὴ ὄντων θεῶν εἰρημένον ἐπ' ἀναιρέσει τοῦ μονογενοῦς πρὸ αἰώνων Θεοῦ Ἰουδαϊκῶς ἐκλαμβάνοι, ἀνάθεμα ἔστω.

XII. Εἴ τις τὸ· «Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» ἀκούων τὸν Λόγον

I. Ὅσους δὲ λέγουσιν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐξ οὐκ ὄντων ἢ ἐξ ἄλλης ὑποστάσεως (δηλαδή οὐσίας) καὶ ὅχι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ὑπῆρξε χρόνος ἢ αἰὼν, ποῦ δὲν ὑπῆρχε, τούτους θεωρεῖ ἐχθροὺς ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

II. Πάλιν λέγομεν λοιπόν· ἐὰν κανεῖς λέγῃ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν δύο θεοὺς, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

III. Καὶ ἐὰν κανεῖς ὁμολογῇ τὸν Θεὸν δὲν παραδέχεται ὁμῶς τὸν Χριστὸν προαιώνιον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπηρέτησε τὸν Πατέρα εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ὅλων, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

IV. Ἐὰν κανεῖς τολμᾷ νὰ λέγῃ ὅτι εἶναι ἀγέννητος ἢ μέρος αὐτοῦ ἔχει γίνεῖ ἐκ Μαρίας, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

V. Ἐὰν κανεῖς λέγῃ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι πρὸ τῆς Μαρίας ὡς προγινωσκόμενος, καὶ ὅχι ὅτι εἶναι προαιωνίως γεννημένος ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔχουν γίνεῖ τὰ πάντα δι' αὐτοῦ, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

VI. Ἐὰν κανεῖς ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ πλατύνεται ἢ μικραίνει, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

VII. Ἐὰν κανεῖς λέγῃ ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ πλατύνεται καὶ ἔτσι κάνει τὸν Υἱόν, ἢ ὀνομάζῃ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν πλατυσμὸν τῆς οὐσίας αὐτοῦ, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

VIII. Ἐὰν κανεῖς λέγῃ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐνδιάθετον ἢ προφορικὸν λόγον, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

IX. Ἐὰν κανεῖς λέγῃ ἄνθρωπον μόνον τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

X. Ἐὰν κανεῖς λέγῃ τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας Θεὸν καὶ ἄνθρωπον καὶ ἔτσι ἐννοεῖ Θεὸν τὸν ἀγέννητον, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XI. Ἐὰν κανεῖς τὸ· «Ἐγὼ ὁ Θεὸς εἶμαι ὁ πρῶτος καὶ ἐγὼ ὁ ἔσχατος καὶ ἐκτὸς ἐμοῦ δὲν ὑπάρχει Θεός» ¹, τὸ ὁποῖον ἔχει λεχθῇ ἐναντίον τῶν εἰδώλων καὶ τῶν μὴ πραγματικῶν θεῶν, τοῦτο τὸ θεωρῇ κατὰ τὴν ἰουδαϊκὴν ἀντίληψιν ἐναντίον τοῦ μονογενοῦς προαιωνίου Θεοῦ, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XII. Ἐὰν κανεῖς, ὅταν ἀκούῃ τὸ· «Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» ²,

2. Ἰω. 1, 14.

εἰς σάρκα μεταβεβλήσθαι νομίζοι ἢ τροπὴν ὑπομεμενηκότα ἀνελι-
ληφέναι τὴν σάρκα λέγοι, ἀνάθεμα ἔστω.

XIII. Εἴ τις τὸ· μονογενῇ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐσταυρωμένον
ἀκούων τὴν θεότητα αὐτοῦ φθορὰν ἢ πάθος ἢ τροπὴν ἢ μείωσιν
5 ἢ ἀναίρεσιν ὑπομεμενηκέναι λέγοι, ἀνάθεμα ἔστω.

XIV. Εἴ τις τὸν «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον» μὴ τὸν Πατέρα πρὸς
τὸν Υἱὸν λέγειν, ἀλλ' αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν λέγοι τὸν Θεὸν εἰρηκέ-
ναι, ἀνάθεμα ἔστω.

XV. Εἴ τις τὸν Υἱὸν λέγοι τῷ Ἀβραάμ ἐωρᾶσθαι, ἀλλὰ
10 τὸν ἀγέννητον Θεὸν ἢ μέρος αὐτοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.

XVI. Εἴ τις τῷ Ἰακώβ μὴ τὸν Υἱὸν ὡς ἄνθρωπον πεπαλαι-
κέναι, ἀλλὰ τὸν ἀγέννητον Θεὸν ἢ μέρος αὐτοῦ λέγοι, ἀνάθεμα
ἔστω.

XVII. Εἴ τις τὸ· «Ἐβρεξε Κύριος πῦρ παρὰ Κυρίου» μὴ ἐπὶ
15 τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκλαμβάνοι, ἀλλ' αὐτὸν παρ' ἑαυτοῦ
λέγοι βεβρεχέναι, ἀνάθεμα ἔστω· ἔβρεξε γὰρ Κύριος ὁ Υἱὸς παρὰ
Κυρίου τοῦ Πατρὸς.

XVIII. Εἴ τις ἀκούων Κύριον τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν
Κύριον καὶ Κύριον τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, ἐπεὶ Κύριος ἐκ Κυ-
20 ρίου, δύο λέγοι θεούς, ἀνάθεμα ἔστω. Οὐ γὰρ συντάσσομεν Υἱὸν
τῷ Πατρί, ἀλλ' ὑποτεταγμένον τῷ Πατρί. Οὔτε γὰρ κατῆλθεν
ἐπὶ Σόδομα ἄνευ βουλῆς τοῦ Πατρὸς, οὔτε ἔβρεξεν ἀφ' ἑαυτοῦ,
ἀλλὰ παρὰ Κυρίου αὐθεντοῦντος δηλαδὴ τοῦ Πατρὸς, οὔτε κά-
θηται ἐκ δεξιῶν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀκούει λέγοντος τοῦ Πατρὸς·
25 «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου».

XIX. Εἴ τις τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα
ἐν πρόσωπον λέγοι, ἀνάθεμα ἔστω.

XX. Εἴ τις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Παράκλητον λέγων τὸν
ἀγέννητον λέγοι Θεόν, ἀνάθεμα ἔστω.

νομίζῃ ὅτι ὁ Λόγος μετεβλήθη εἰς σάρκα, ἢ ὅτι ὑπέστη μεταβολὴν καὶ ἔτσι ἀνέλαβε τὴν σάρκα, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XIII. Ἐὰν κανεῖς, ὅταν ἀκούῃ ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐσταυρώθη, λέγῃ ὅτι ἡ θεότης αὐτοῦ ὑπέστη φθορὰν ἢ πάθος ἢ τροπὴν ἢ μείωσιν ἢ ἀναίρεσιν, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XIV. Ἐὰν κανεῖς λέγῃ ὅτι τὸ «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον» ¹, δὲν τὸ λέγει ὁ Πατὴρ πρὸς τὸν Υἱόν, ἀλλ' ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὸ εἶπε πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XV. Ἐὰν κανεῖς λέγῃ, ὅτι δὲν ἐφάνη εἰς τὸν Ἀβραάμ ὁ Υἱός, ἀλλ' ὁ ἀγέννητος Θεὸς ἢ μέρος αὐτοῦ, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XVI. Ἐὰν κανεῖς λέγῃ, ὅτι δὲν ἐπάλαισεν πρὸς τὸν Ἰακώβ ὁ Υἱὸς ὡσὰν ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ ἀγέννητος Θεὸς ἢ μέρος αὐτοῦ, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XVII. Ἐὰν κανεῖς τὸ «Ἐβρεξε Κύριος πῦρ παρὰ Κυρίου» δὲν τὸ θεωρῇ ὅτι ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸν Υἱόν, ἀλλὰ λέγει ὅτι ἔχει βρέξει ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος, διότι Ἐβρεξεν ὁ Κύριος ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Κύριον τὸν Πατέρα.

XVIII. Ἐὰν κανεῖς, ὅταν ἀκούῃ νὰ λέγεται Κύριος ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς Κύριος καὶ νὰ λέγεται ἀκόμη Κύριος καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς μαζί, ἐπειδὴ ὁ ἓνας Κύριος εἶναι ἐκ τοῦ ἄλλου Κυρίου, λέγῃ αὐτοὺς δύο θεούς, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος· διότι δὲν ἐννοεῖται ὁ Υἱὸς τῆς ἰδίας τάξεως μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὑποτεταγμένος εἰς τὸν Πατέρα. Οὔτε κατῆλθε δηλαδὴ εἰς τὰ Σόδομα χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ Πατρός, οὔτε ἔβρεξε ἀπὸ μόνος του, ἀλλὰ παρὰ τοῦ αὐθέντου Κυρίου, δηλαδὴ τοῦ Πατρός, οὔτε κάθεται ἐκ δεξιῶν μόνος του, ἀλλ' ἀκούει τὸν Πατέρα ποὺ λέγει· «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου» ².

XIX. Ἐὰν κανεῖς θεωρῇ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἓνα πρόσωπον νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XX. Ἐὰν κανεῖς, ὅταν λέγῃ Παράκλητον τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐννοῇ τὸν ἀγέννητον Θεὸν νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XXI. Εἴ τις, ὡς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, μὴ ἄλλον λέγοι τὸν Παράκλητον παρὰ τὸν Υἱόν· εἴρηκε γάρ· «Καὶ ἄλλον Παράκλητον πέμψει ὑμῖν ὁ Πατήρ ὃν ἐρωτήσω ἐγώ», ἀνάθεμα ἔστω.

XXII. Εἴ τις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μέρος λέγοι τοῦ Πατρὸς
5 ἢ τοῦ Υἱοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.

XXIII. Εἴ τις τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα τρεῖς λέγοι θεούς, ἀνάθεμα ἔστω.

XXIV. Εἴ τις βουλήσει τοῦ Θεοῦ ὡς ἐν τῶν ποιημάτων γεγονέναι λέγοι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.

10 XXV. Εἴ τις μὴ θελήσαντος τοῦ Πατρὸς γεγεννησθαι λέγοι τὸν Υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω. Οὐ γὰρ βιασθεῖς ὁ Πατήρ ὑπὸ ἀνάγκης φυσικῆς ἀχθεῖς, ὡς οὐκ ἤθελεν, ἐγέννησε τὸν Υἱόν, ἀλλ' ἅμα τε ἡβουλήθη καὶ ἀχρόνως καὶ ἀπαθῶς ἐξ ἑαυτοῦ αὐτὸν γεννήσας ἐπέδειξεν.

15 XXVI. Εἴ τις ἀγέννητον καὶ ἄναρχον λέγοι τὸν Υἱόν, ὡς δύο ἄναρχα καὶ δύο ἀγέννητα λέγων καὶ δύο ποιῶν θεούς, ἀνάθεμα ἔστω. Κεφαλὴ γάρ, ὃ ἐστὶν ἀρχὴ πάντων, ὁ Υἱός, «κεφαλὴ δέ», ὃ ἐστὶν ἀρχή, «τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεός», οὕτω γὰρ εἰς μίαν ἄναρχον τῶν ὅλων ἀρχὴν δι' Υἱοῦ εὐσεβῶς τὰ πάντα ἀνάγομεν.

20 XXVII. Καὶ πάλιν συνδιακριβοῦντες τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν ἔννοιαν λέγομεν ὅτι, εἴ τις Χριστὸν Θεὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ προαιώνιον ὄντα καὶ ὑπουργηκότα τῷ Πατρὶ εἰς τὴν τῶν ὅλων δημιουργίαν μὴ λέγοι, ἀλλ' ἐξ οὗ ἐκ Μαρίας ἐγεννήθη, ἐκ τότε καὶ Χριστὸν καὶ Υἱὸν κεκληθῆναι καὶ ἀρχὴν εἰληφέναι τοῦ Θεοῦ
25 εἶναι, ἀνάθεμα ἔστω.

28. Ταῦτα πάντα παρωςάμενοι, καὶ ὥσπερ βελτίονα ἐπινοήσαντες δογματίζουσιν ἄλλην πίστιν καὶ γράφουσι ταῦτα ἐν Σιρμίῳ Ῥωμαῖστί μὲν, ἐρμηνευθέντα δὲ Ἑλληνιστί:

XXI. Ἐάν κανεῖς δὲν λέγῃ, ὅτι ὁ Παράκλητος εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Υἱόν, ὅπως μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Κύριος, διότι εἶπε· «Καὶ ἄλλον Παράκλητον πέμψει ὑμῖν ὁ Πατήρ ὃν ἐρωτήσω ἐγώ» ¹, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XXII. Ἐάν κανεῖς λέγῃ ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι μέρος τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ Υἱοῦ νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XXIII. Ἐάν κανεῖς λέγῃ τρεῖς θεοὺς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XXIV. Ἐάν κανεῖς λέγῃ ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινε μὲ τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ, ὡσὰν ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XXV. Ἐάν κανεῖς λέγῃ ὅτι ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη χωρὶς νὰ θέλῃ ὁ Πατήρ, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος. Δὲν ὑπεχρεώθη δηλαδὴ ὁ Πατήρ ἐκ φυσικῆς ἀνάγκης ὡσὰν νὰ μὴ ᾔθελε, καὶ ἔτσι ἐγέννησε τὸν Υἱόν ἀλλὰ μόλις ᾔθελῃσε ἐδειξεν αὐτὸν ἐξ ἑαυτοῦ, ἀχρόνως καὶ ἀπαθῶς γεννήσας αὐτόν.

XXVI. Ἐάν κανεῖς λέγῃ τὸν Υἱὸν ἀγέννητον καὶ ἄναρχον, ὡσὰν νὰ λέγῃ δύο ἄναρχα καὶ δύο ἀγέννητα καὶ ὡσὰν νὰ κἀνῃ δύο θεοὺς, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος. Διότι κεφαλὴ, δηλαδὴ ἀρχὴ τῶν πάντων, εἶναι ὁ Υἱός, «κεφαλὴ» δέ, δηλαδὴ ἀρχή, «τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεός» ², ἔτσι δηλαδὴ ἀνάγομεν εὐσεβῶς τὰ πάντα διὰ τοῦ Υἱοῦ εἰς μίαν ἄναρχον ἀρχὴν τῶν ὅλων.

XXVII. Καὶ ἀνακεφαλαιώνοντας πάλιν τὴν πίστιν τοῦ Χριστιανισμοῦ λέγομεν, ὅτι, ἐάν κανεῖς δὲν λέγῃ τὸν Χριστὸν Θεόν καὶ Υἱὸν προαιώνιον τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπηρέτην τοῦ Πατρὸς εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ὅλων, ἀλλὰ λέγῃ ὅτι ἀπὸ τότε ποῦ ἐγεννήθη ἐκ τῆς Μαρίας, ἀπὸ τότε ὠνομάσθη Χριστὸς καὶ Υἱὸς καὶ ἤρχισε νὰ εἶναι Θεός, αὐτὸς νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

28. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔβαλαν εἰς τὸ περιθώριον, καὶ ὡσὰν νὰ ἐπενόησαν ἄλλα καλύτερα, ἐθέσπισαν ἄλλην πίστιν καὶ ἔγραψαν τὰ ἀκόλουθα εἰς τὸ Σίρμιον, Ρωμαῖστί μὲν, τὰ ὁποῖα ἐρμηνεύθησαν Ἑλληνιστί:

Ἐπειδὴ περὶ πίστεως ἔδοξέ τινα διάσκεψιν γενέσθαι, πάντα ἀσφαλῶς ἐξητήθη καὶ διηρευνήθη ἐν τῷ Σιρμίῳ ἐπὶ παρουσία Οὐάλεντος καὶ Οὐρσακίου καὶ Γερμινίου καὶ τῶν λοιπῶν. Συνέστηκεν ἓνα Θεὸν εἶναι Πατέρα παντοκράτορα, καθὼς καὶ
 5 ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ καταγγέλλεται, καὶ ἓνα μονογενῆ Υἱὸν αὐτοῦ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐξ αὐτοῦ πρὸ τῶν αἰώνων γεννηθέντα. Δύο θεοὺς μὴ χρῆναι λέγειν, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Κύριος εἶρηκε· «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν καὶ Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν». Διὰ τοῦτο καὶ πάντων Θεὸς ἐστι,
 10 καθὼς καὶ ὁ ἀπόστολος ἐδίδαξεν· («Ἡ Ἰουδαίων μόνων ὁ Θεός, οὐχὶ καὶ ἐθνῶν; καὶ καὶ ἐθνῶν· ἐπέιπερ εἰς ὁ Θεός, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ πίστεως»). Καὶ τὰ μὲν λοιπὰ πάντα συμφωνεῖ καὶ οὐδεμίαν ἔχει ἀμφιβολίαν. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὺς τινὰς κινεῖ περὶ τῆς λεγομένης Ῥωμαῖστί μὲν ῥομπ-
 15 σταντίας, Ἑλληνιστί δὲ λεγομένης ὀυσίας, τουτέστιν ἵνα ἀκριβέστερον γνωσθῇ τὸ ὁμοούσιον ἢ τὸ λεγόμενον ὁμοιοούσιον, οὐ χρὴ τινα τούτων παντελῶς μνήμην γίνεσθαι οὐδὲ περὶ τούτων ἐξηγεῖσθαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν καὶ διὰ τοῦτον τὸν λογισμόν, ὅτι ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς οὐ γέγραπται
 20 περὶ τούτων, καὶ ὅτι ταῦτα ὑπὲρ τὴν ἀνθρώπων γνῶσιν καὶ τὸν ἀνθρώπων νοῦν ἐστι, καὶ ὅτι οὐδεὶς δύναται τὴν γενεὰν τοῦ Υἱοῦ διηγῆσασθαι, καθὼς γέγραπται· «Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται;», μόνον γὰρ εἰδέναι τὸν Πατέρα φανερόν ἐστι, πῶς τὸν Υἱὸν ἐγέννησε, καὶ πάλιν τὸν Υἱόν, πῶς αὐτὸς γεγέννηται παρὰ
 25 τοῦ Πατρός. Οὐδενὶ δὲ ἀμφίβολόν ἐστι μείζονα εἶναι τὸν Πατέρα, οὐδὲ γὰρ διστάσειεν ἄν τις τὸν Πατέρα τιμῇ καὶ ἀξίᾳ καὶ θειότητι καὶ αὐτῷ τῷ ὀνόματι τῷ πατρικῷ μείζονα εἶναι, δια-

Ἐπειδὴ ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ κάποια διάσκεψις περὶ πίστεως, συνεζητήθησαν ὅλα καὶ ἐξητάσθησαν ἀσφαλῶς εἰς τὸ Σίρμιον ἐπὶ παρουσίᾳ Οὐάλεντος καὶ Οὐρσακίου καὶ Γερμινίου καὶ τῶν ἄλλων. Ἔτσι ἔθεσπίσθη ὅτι ὑπάρχει ἓνας Θεὸς Πατέρας παντοκράτορας, ὅπως κηρύσσεται εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ ἓνας μονογενὴς Υἱὸς αὐτοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐξ αὐτοῦ προαιωνίως. Ἀπεφασίσθη ὅτι δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν δύο θεούς, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶπε· «Πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας καὶ Θεὸν μου καὶ Θεόν σας» ¹. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι Θεὸς ὅλων, καθὼς ἐδίδαξε καὶ ὁ ἀπόστολος· «Νομίζετε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Θεὸς μόνον τῶν Ἰουδαίων, ὅχι δὲ καὶ τῶν ἐθνικῶν; Ναὶ καὶ τῶν ἐθνικῶν, ἀφοῦ ἓνας εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος θὰ δικαιώσῃ τὸν περιτμημένον διὰ τῆς πίστεως καὶ τὸν ἀπερίτμητον διὰ τῆς πίστεως» ². Καὶ δι' ὅλα βέβαια τὰ ἄλλα ὑπάρχει συμφωνία καὶ δὲν ἐκφράζεται καμμία ἀμφιβολία, ἐπειδὴ ὁμοως πολλοὺς ἀπασχολεῖ τὸ ζήτημα τῆς λεγομένης Ρωμαϊστὶ μὲν 'σουμπσταντίας', Ἑλληνιστὶ δὲ λεγομένης 'οὐσίας', δηλαδὴ διὰ νὰ γνωσθῇ ἀκριβέστερον τί σημαίνει τὸ ὁμοούσιον ἢ τὸ λεγόμενον ὁμοούσιον, δὲν πρέπει νὰ γίνεται καθόλου λόγος δι' αὐτά, οὔτε νὰ δίδωνται ἐξηγήσεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὴν αἰτίαν αὐτήν, καὶ μὲ αὐτὴν τὴν σκέψιν, ὅτι δηλαδὴ εἰς τὰς θείας Γραφὰς δὲν ἔχει γραφῇ περὶ αὐτῶν, καὶ ὅτι αὐτὰ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὴν γνωστικὴν δύναμιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, καὶ ἀκόμη οὐδεὶς ἡμπορεῖ νὰ διηγηθῇ τὴν γενεὰν τοῦ Υἱοῦ, καθὼς ἔχει γραφῇ «Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται;» ³. Τὸ μόνον δὲ ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ γνωσθῇ ἀπὸ τὸν Πατέρα εἶναι τὸ πῶς ἐγέννησε τὸν Υἱόν, καὶ ἀπὸ τὸν Υἱὸν πάλιν πῶς ἔχει γεννηθῇ ἀπὸ τὸν Πατέρα. Εἰς οὐδένά δὲ εἶναι ἀμφίβολον ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι μείζων, οὔτε θὰ ἐδυσκολεύετο κανεὶς νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι μείζων κατὰ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν θεότητα καὶ ἀκόμη κατ' αὐτὸ τὸ πατρικὸν ὄνομα, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς

2. Ρωμ. 3, 29 - 30.

3. Ἑσ. 53, 8.

μαρτυρουμένον αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ· «Ὁ ἐμὲ πέμψας Πατὴρ μείζων
 μου ἐστίν). Καὶ τοῦτο δὲ καθολικὸν εἶναι οὐδεὶς ἀγνοεῖ δύο πρό-
 σωπα εἶναι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ τὸν μὲν Πατέρα μείζονα, τὸν
 δὲ Υἱὸν ὑποτεταγμένον τῷ Πατρὶ μετὰ πάντων, ὧν αὐτῷ ὁ Πα-
 5 τὴρ ὑπέταξε. Τὸν δὲ Πατέρα ἀρχὴν μὴ ἔχειν καὶ ἀόρατον εἶναι
 καὶ ἀθάνατον εἶναι καὶ ἀπαθῆ εἶναι, τὸν δὲ Υἱὸν γεγεννηθῆσαι ἐκ
 τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, καὶ τούτου τὴν γέ-
 νεσιν, καθὼς προεῖρηται, μηδένα γινώσκειν, εἰ μὴ μόνον τὸν Πα-
 τέρα, αὐτὸν δὲ τὸν Υἱὸν καὶ Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν σάρκα, ἦτοι
 10 σῶμα, τουτέστιν ἄνθρωπον, ἀνελήφεναι ἀπὸ Μαρίας τῆς Παρ-
 θένου, καθάπερ καὶ ὁ ἄγγελος προενηγγέλισατο, καθὼς δὲ πᾶ-
 σαι αἱ Γραφαὶ διδάσκουσι καὶ μάλιστα αὐτὸς ὁ ἀπόστολος ὁ δι-
 δάσκαλος τῶν ἐθνῶν· ἄνθρωπον ἀνέλαβεν ὁ Χριστὸς ἀπὸ Μαρίας
 τῆς Παρθένου, δι' οὗ πέπονθε. Τὸ δὲ κεφάλαιον πάσης τῆς πίστεως
 15 καὶ ἡ βεβαιότης ἐστίν, ἵνα Τριάς ἀεὶ φυλάττηται, καθὼς ἀνέ-
 γνωμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· «Πορευθέντες βαπτίζετε πάντα τὰ ἔ-
 θνη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
 τος». Ἀκέραιος δὲ καὶ τέλειός ἐστιν ὁ ἀριθμὸς τῆς Τριάδος. Ὁ
 δὲ Παράκλητος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δι' Υἱοῦ ἀποσταλὲν ἦλθε κατὰ
 20 τὴν ἐπαγγελίαν, ἵνα τοὺς ἀποστόλους καὶ πάντας τοὺς πιστεύον-
 τας ἀναδιδάξῃ καὶ ἀγιάσῃ.

29. Ταῦτα γράψαντες καὶ μεταγρόντες συνέθηκαν μὲν ἐκείνην,
 ἣν μετὰ τῆς ὑπατείας ἐπιδείξαντες ἡρυσθρίασαν. Συνήθως δὲ ὥσ-
 περ καταγρόντες καὶ ταύτης ἐποίησαν μὲν αὐτὴν ἀρπασθῆναι
 25 ἀπὸ τῶν ἐχόντων ἀντίγραφα διὰ Μαρτινιανοῦ νοταρίου. Καὶ
 ποιήσαντες τὸν βασιλέα Κωνστάντιον κατ' αὐτῆς προθεῖναι διά-

τὸ ἐπιβεβαιώνει· «Ὁ Πατὴρ ὁ ὅποιος μέ ἔστειλε εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ἐμέ» ¹. Καὶ τοῦτο εἶναι πίστις καθολικὴ ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι δύο πρόσωπα, καὶ ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ εἶναι μεγαλύτερος, ὁ δὲ Υἱὸς ὑποτεταγμένος εἰς τὸν Πατέρα μαζί με ὅλα, ὅσα ὑπέταξεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν. Καὶ ὁ Πατὴρ δὲν ἔχει ἀρχὴν καὶ εἶναι ἀόρατος καὶ ἀθάνατος καὶ ἀπαθής, ὁ δὲ Υἱὸς εἶναι γεννημένος ἐκ τοῦ Πατρὸς, Θεὸς ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, καὶ τὴν γένεσιν αὐτοῦ οὐδεὶς γνωρίζει ὡς προελέχθη παρὰ μόνον ὁ Πατὴρ. Αὐτὸς δὲ ὁ Υἱὸς καὶ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ἀνέλαβε, ὅπως προανήγγειλεν καὶ ὁ ἄγγελος, ἀπὸ τὴν Μαρίαν τὴν Παρθένον σάρκα, δηλαδὴ σῶμα, ποὺ σημαίνει ἄνθρωπον, ὅπως μάλιστα διδάσκουν καὶ ὅλοι αἱ Γραφαὶ καὶ μάλιστα αὐτὸς ὁ ἀπόστολος, ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν λέγει ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέλαβεν ἀπὸ τὴν Μαρίαν τὴν Παρθένον ἄνθρωπον, διὰ τοῦ ὁποίου ἔπαθεν. Ἡ κορωνίδα δὲ ὅλης τῆς πίστεως καὶ τὸ στήριγμα εἶναι νὰ φυλάσσεται πάντοτε ἡ Τριάς, ὅπως ἀνεγνώσαμεν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· «Πηγαίνετε καὶ βαπτίζετε ὅλα τὰ ἔθνη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» ². Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς Τριάδος εἶναι ἀκέραιος καὶ τέλειος. Ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὅποιον ἀπεστάλη διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἦλθε σύμφωνα μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν διὰ νὰ διδάξῃ καὶ ἀγιάσῃ τοὺς ἀποστόλους καὶ ὅλους τοὺς πιστεύοντας.

29. Ἀφοῦ ἔγραψαν αὐτά, καὶ ἐπειδὴ ἥλλαξαν γνώμην, συνέταξαν ἐκείνην τὴν ὁμολογίαν, τὴν ὁποίαν ὅταν παρουσίασαν μετὰ ἐπικεφαλῆς τὴν ὑπατείαν ἐκοκκίνησαν ἀπὸ ἐντροπὴν³. Ὅπως δὲ συνηθίζουν, ὡσὰν νὰ τὴν κατεδίκασαν, ἐπεδίωξαν νὰ ἀρπαχθῇ αὕτῃ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀντίγραφον διὰ τοῦ νοταρίου Μαρτινιανοῦ. Καὶ ἀφοῦ ὑπεχρέωσαν τὸν βασιλέα Κωνστάντιον νὰ ἐκδώσῃ διάταγμα ἐναντίον αὐτῆς, συνέταξαν πά-

2. Ματθ. 28, 19.

3. Εἶναι ἡ ὁμολογία, τὴν ὁποίαν παρουσίασαν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Ἀριμίνου ὡς δῆθεν τοῦ Σιρμίου, καὶ ἡ ὁποία παρατίθεται εἰς τὴν παράγραφον 8 τοῦ παρόντος ἔργου Βλ. σελ 162

ταγμα δογματίζουνσι πάλιν ἄλλην καὶ προσθέντες, ὥς εἰώθασι, λέξεις τινάς, γράφουσι ταῦτα ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ:

Οὐ φεύγομεν τὴν ἐκτεθειῖσαν αὐθεντικὴν πίστιν ἐν τοῖς Ἐγκαινίοις τοῖς κατὰ Ἀντιόχειαν προκομίζοντες αὐτήν, εἰ καὶ τὰ
5 μάλιστα οἱ πατέρες ἡμῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ πρὸς τὸ ὑποκείμενον τῆς ζητήσεως συνέδραμον. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὺς ἐθορύβησε τὸ ὁμοούσιον καὶ τὸ ὁμοιούσιον ἐν τοῖς παρεληλυθόσι χρόνοις καὶ μέχρι νῦν, ἀλλὰ καὶ ἀρτίως λέγεται καινοτομεῖσθαι ὑπό τι-
νων τὸ ἀνόμοιον Υἱοῦ πρὸς Πατέρα, τούτου χάριν τὸ μὲν ὁμοού-
10 σιον καὶ τὸ ὁμοιούσιον ἐκβάλλομεν ὡς ἀλλότριον τῶν Γραφῶν, τὸ δὲ ἀνόμοιον ἀναθεματίζομεν καὶ πάντα, ὅσοι τοιοῦτοι τυγχάνουσιν, ἀλλοτρίους ἡγούμεθα τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δὲ ὁμοιον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα σαφῶς ὁμολογοῦμεν κατὰ τὸν ἀπόστολον τὸν λέγοντα περὶ τοῦ Υἱοῦ· «Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀο-
15 ράτου». Ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, παντοκράτορα, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν πάντων καὶ ἀοράτων. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα ἀπαθῶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, Θεὸν Λόγον, Θεὸν ἐκ Θεοῦ μονογενῆ, φῶς, ζω-
20 ῆν, ἀλήθειαν, σοφίαν, δύναμιν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε ὁρατὰ εἴτε ἀόρατα. Τοῦτον πιστεύομεν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν τῆς ἁμαρτίας σάρκα ἀνεληφέναι ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καὶ ἀναστάντα καὶ ἀνα-
25 ληφθέντα εἰς οὐρανοὺς καθέζεσθαι ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, πάλιν ἐρχόμενον ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὃ καὶ Παράκλητον ὠνόμασεν ὁ Σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν ἐπαγγελιάμενος μετὰ τὸ ἀπελθεῖν αὐτὸν πέμψαι τοῖς μαθηταῖς τοῦτο, ὃ καὶ ἀπέστειλε, δι' οὗ καὶ ἀγιάζει τοὺς ἐν
30 τῇ Ἐκκλησίᾳ πιστεύοντας καὶ βαπτιζομένους ἐν ὀνόματι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Τοὺς δὲ παρὰ ταύτην τὴν πί-

λιν ἄλλην ὁμολογίαν, καὶ ἀφοῦ προσέθεσαν, ὡς συνήθως, μερικὰς λέξεις, ἔγραψαν τὰ ἑξῆς εἰς τὴν Ἰσαυρίαν :

Δὲν ἀπαρνούμεθα τὴν αὐθεντικὴν πίστιν, ἥ ὁποία διευτυπώθη εἰς τὰ Ἑγκαίνια εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν ὁποίαν μάλιστα προτιμοῦμεν, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ οἱ πατέρες μας ἐκείνην τὴν ἐποχὴν συνέβαλαν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος. Ἐπειδὴ ὁμως ἐθορύβησε πολλοὺς τὸ ὁμοούσιον καὶ τὸ ὁμοιοούσιον κατὰ τὰ περασμένα χρόνια μέχρι καὶ τώρα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ λέγεται, πὼς τελευταῖα μερικοὶ διευτύπωσαν τὴν καινοτομίαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀνόμοιος πρὸς τὸν Πατέρα, διὰ τὸν λόγον αὐτόν, τὸ μὲν ὁμοούσιον καὶ τὸ ὁμοιοούσιον τὸ ἀφαιροῦμεν, ἐπειδὴ δὲν περιέχεται εἰς τὰς Γραφάς, τὸ δὲ ἀνόμοιον τὸ ἀναθεματίζομεν, καὶ ὅλους, ὅσοι εἶναι τέτοιοι, τοὺς θεωροῦμεν ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας. Ὁμολογοῦμεν δὲ σαφῶς τὸ ὅμοιον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, σύμφωνα μὲ τὸν ἀπόστολον, ὁ ὁποῖος λέγει περὶ τοῦ Υἱοῦ· «Αὐτὸς εἶναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου» ¹. Ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα, παντοκράτορα, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅλων τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπαθῶς ἐξ αὐτοῦ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνας, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεὸς Λόγος, Θεὸς ἐκ Θεοῦ μονογενής, φῶς, ζωὴ, ἀλήθεια, σοφία, δύναμις, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγίναν ὅλα, ὅσα εἶναι εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ εἰς τὴν γῆν εἴτε ὁρατὰ εἴτε ἀόρατα. Πιστεύομεν ὅτι αὐτός, ὅταν συνεπληρώθη ὁ καιρὸς, πρὸς κατάργησιν τῆς ἁμαρτίας, ἀνέλαβε σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ ἐνηνθρώπησε, ἔπαθε διὰ τὰς ἁμαρτίας μας καὶ ἀνεστήθη καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς διὰ νὰ καθίσῃ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, διὰ νὰ ἔλθῃ πάλιν ἐν δόξῃ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμασεν καὶ Παράκλητον ὁ Σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν, ὅταν ὑπεσχέθῃ νὰ πέμψῃ τοῦτο εἰς τοὺς μαθητὰς μετὰ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου ἀναχώρησίν του, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπέστειλε, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀγιάζει τοὺς ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας πιστεύοντας καὶ βαπτιζομένους εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐκείνους δὲ ποὺ κηρύσσουν κάτι

στιν ἄλλο τι κηρύττοντας ἄλλοτρίους οἶδεν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία. Ὅτι δὲ ταύτῃ τῇ πίστει ἰσοδυναμεῖ καὶ ἡ ἐν Σιρμίῳ πρώην ἐκτεθεῖσα πίστις ἐπὶ τῆς εὐσεβείας τοῦ βασιλέως ἡμῶν γνωρίζουσιν οἱ ἐντυγχάνοντες.

5 30. Ταῦτα γράψαντες ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ ἀνελθόντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὥσπερ μεταγνόντες ἥλλαξαν συνήθως ταῦτα καὶ προσθέντες λεξιδιά τινα, ὥστε μηδὲ ὑπόστασιν λέγειν ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, διεπέμψαντο αὐτὰ τοῖς ἐν Ἀριμίνῳ καὶ ἡνάγκαζον καὶ τοὺς ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις ὑπογρά-
10 φειν, τοὺς δὲ ἀντιλέγοντας αὐτοῖς ἐποιοῦν ἐξορίζεσθαι παρὰ Κωνσταντίου. Ἔστιν οὖν ταῦτα:

Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν πρὸ πάντων αἰ-
νων καὶ πρὸ πάσης ἀρχῆς γεννηθέντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ τὰ πάν-
15 τα ἐγένετο, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, γεννηθέντα δὲ μονογενῆ, μόνον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, ὅμοιον τῷ γεννήσαντι αὐτὸν Πατρὶ κατὰ τὰς Γραφάς, οὗ τὴν γένεσιν οὐδεὶς γινώσκει εἰ μὴ μόνος ὁ γεννήσας αὐτὸν Πατήρ. Τοῦτον οἶδαμεν μονογενῆ Θεοῦ Υἱὸν πέμποντος τοῦ Πατρὸς παραγεγενῆσθαι ἐκ
20 τῶν οὐρανῶν, ὡς γέγραπται, ἐπὶ καταλύσει τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, καὶ γεννηθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου, ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου τὸ κατὰ σάρκα, ὡς γέγραπται, καὶ ἀναστραφέντα μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ πάσης τῆς οἰκονομίας πληρωθείσης κατὰ τὴν πατρικὴν βούλησιν σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ ταφέν-
25 τα καὶ εἰς τὰ καταχθόνια κατεληλυθέναι, ὅντινα καὶ αὐτὸς ὁ ἁ-
δης ἔπτηξεν, ὅστις καὶ ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ διέτριψε μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ πληρωθεῖσῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθέζεται ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐλευσόμενος ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως ἐν τῇ

τὸ διαφορετικὸν ἀπ' αὐτὴν τὴν πίστιν, ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησίᾳ τοὺς θεωρεῖ ξένους πρὸς αὐτήν. Ὅτι δὲ πρὸς αὐτὴν τὴν πίστιν συμφωνεῖ καὶ ἡ ὁμολογία ἡ διατυπωθεῖσα προηγουμένως εἰς τὸ Σίρμιον ἐπὶ τῆς εὐσεβείας τοῦ βασιλέως μας αὐτὸ τὸ ἀντιλαμβάνονται ἐκεῖνοι ποὺ τὸ προσέχουν.

30. Ἀφοῦ ἔγραψαν αὐτὰ εἰς τὴν Ἰσαυρίαν καὶ ἀφοῦ ἀνῆλθαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὥσάν νὰ μετενόησαν, ἥλλαξαν, ὡς συνήθως, αὐτά, καὶ ἀφοῦ προσέθεσαν μερικὰ λεξίδια, ὥστε νὰ μὴ λέγουν οὔτε τὴν λέξιν ὑπόστασιν διὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἔστειλαν αὐτὰ εἰς ἐκείνους ποὺ εὐρίσκοντο εἰς τὴν Ἀρίμινον, καὶ ὑπεχρέωναν καὶ ἐκείνους ποὺ εὐρίσκοντο εἰς τὰ μέρη αὐτὰ νὰ ὑπογράψουν, ὅσοι δὲ ἔφερναν ἀντιρρήσεις εἰς αὐτοὺς, ἐπετύγχανον νὰ ἐξορίζωνται ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου. Εἶναι λοιπὸν τὰ ἑξῆς:

Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχονται τὰ πάντα. Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Θεοῦ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ πρὸ πάσης ἀρχῆς, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγιναν ὅλα, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη μονογενής, μόνος ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, Θεὸς ἐκ Θεοῦ, ὁμοιος μὲ τὸν Πατέρα ποὺ τὸν ἐγέννησε κατὰ τὰς Γραφάς, τοῦ ὁποίου τὴν γένεσιν οὐδεὶς γνωρίζει παρὰ μόνον ὁ Πατὴρ ποὺ τὸν ἐγέννησε. Τοῦτον πιστεύομεν ὡς μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον πέμπει ὁ Πατὴρ νὰ ἔλθῃ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὅπως ἔχει γραφῇ, πρὸς κατάλυσιν τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου κατὰ τὴν σάρκα, ὅπως ἔχει γραφῇ, καὶ ὁ ὁποῖος ἔζησε μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς, καὶ ἀφοῦ ἐξεπληρώθη ὁλόκληρον τὸ ἀπολυτρωτικὸν σχέδιον σύμφωνα μὲ τὴν σκέψιν τοῦ Πατρός, ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ κατῆλθεν εἰς τὰ καταχθόνια, τὸν ὁποῖον ἀγκάλιασε καὶ ὁ ἴδιος ὁ ᾧδης, ὁ ὁποῖος καὶ ἀνεστήθη ἐκ τῶν νεκρῶν τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἔζησε μαζὶ μὲ τοὺς μαθητάς, καὶ ἀφοῦ συνεπληρώθησαν τεσσαράκοντα ἡμέραι ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ κάθεται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρός, διὰ νὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως μὲ τὴν πατρικὴν δόξαν, διὰ

πατρικῇ δόξῃ, ἵνα ἀποδῶ ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ αὐτὸς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ὁ Χριστὸς ὁ Κύριος καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπηγγείλατο πέμπειν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων Παράκλητον, καθάπερ γέγραπται «Τὸ πνεῦμα
 5 τῆς ἀληθείας», ὅπερ αὐτοῖς ἔπεμψεν, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Τὸ δὲ ὄνομα τῆς οὐσίας, ὅπερ ἀπλούστερον ὑπὸ τῶν πατέρων ἐτέθη, ἀγνοούμενον δὲ τοῖς λαοῖς σκάνδαλον ἔφερε, διότι μηδὲ αἱ Γραφαὶ τοῦτο περιέχουσιν, ἥρесе περιαιρεθῆναι καὶ παντελῶς μηδεμίαν μνήμην τοῦ λοιποῦ γίνεσθαι, ἐπειδήπερ καὶ
 10 αἱ θεῖαι Γραφαὶ οὐδαμῶς ἐμνημόνευσαν περὶ οὐσίας Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Καὶ γὰρ οὐδὲ ὀφείλει ὑπόστασις περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ὀνομάζεσθαι. Ὅμοιον δὲ λέγομεν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν, ὡς λέγουσιν, αἱ θεῖαι Γραφαὶ καὶ διδάσκουσι. Πᾶσαι δὲ αἱ αἱρέσεις, αἷ τε ἤδη πρότερον κατεκρίθησαν, καὶ αἵτινες ἐὰν
 15 καινότεραι γένωνται, ἐναντία τυγχάνουσαι τῆς ἐκτεθείσης ταύτης γραφῆς, ἀνάθεμα ἔστωσαν.

31. Ἄλλ' οὐδὲ τούτοις ἐνέμειναν. Κατελθόντες γὰρ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Ἀντιόχειαν μετέγνωσαν, ὅτι ὅλως ἔγραψαν ὅμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν ὡς λέγουσιν αἱ Γραφαί, καὶ
 20 συνθέντες ἅπερ ἐπενόησαν ἤρξαντο πάλιν ἀνατρέχειν εἰς τὰ πρῶτα ἑαυτῶν καὶ λέγειν ὅτι ἑπαντελῶς ἀνόμοιός ἐστιν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ὁμοιός ἐστιν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί. Τοσοῦτον μετεβάλοντο ὡς καὶ τοὺς τὰ Ἀρείου γυμνότερον λέγοντας προσδέχεσθαι καὶ τὰς ἐκκλησίας αὐτοῖς παραδιδόναι, ἵνα
 25 ἐπ' ἀδείας τὰ τῆς βλασφημίας προσφέρωσι. Διὰ γοῦν τὴν πολλὴν ἀναίδειαν τῆς ἀσεβείας αὐτῶν Ἀνόμοιοι παρὰ πᾶσιν ἐκλήθησαν ἔχοντες καὶ τὴν ἑξουκόντιον ἐπωνυμίαν καὶ τὸν αἵρετικόν

νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Χριστός, ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας ὑπεσχέθη νὰ στείλῃ ὡς Παράκλητον εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἔχει γραφῇ· «Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» ¹, τὸ ὁποῖον ἔπεμψεν εἰς αὐτούς, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ἡ δὲ λέξις οὐσία, ἡ ὁποία ἐτέθη μὲ ἀπλότητα ὑπὸ τῶν Πατέρων, ἐπειδὴ ὁμῶς εἶναι ἄγνωστος εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἐπροξένησε σκάνδαλον, διότι οὔτε αἱ Γραφαὶ τὴν περιέχουν, διὰ τοῦτο ἐφαίνετο καλὸν νὰ ἀφαιρεθῇ καὶ νὰ μὴν γίνεται πλέον κανένας λόγος δι' αὐτήν, ἐπειδὴ βέβαια καὶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ δὲν ἀνέφεραν καθόλου περὶ οὐσίας Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Καὶ οὔτε πρέπει νὰ ἀναφέρεται ὑπόστασις περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Λέγομεν δὲ τὸν Υἱὸν ὅμοιον μὲ τὸν Πατέρα, ὅπως λέγουν καὶ διδάσκουν αἱ θεῖαι Γραφαί. Ὅλοι δὲ αἱ αἰρέσεις, καὶ ἐκεῖναι ποὺ κατεδικάσθησαν προηγουμένως, καὶ αἱ ὁποῖαι, ἐὰν ἐμφανισθοῦν μὲ νέον πρόσωπον, εἶναι ἀντίθεται πρὸς τὴν διατυπωθεῖσαν αὐτὴν Γραφήν, νὰ εἶναι ἀναθεματισμέναι.

31. Ἀλλὰ οὔτε εἰς αὐτὰ ἐπέμεναν, διότι ὅταν κατῆλθαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἥλλαξαν γνώμην ἐπειδὴ ἔγραψαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα, ὅπως λέγουν αἱ Γραφαί. Καὶ ἀφοῦ συνέταξαν ἐκεῖνα ποὺ ἐπενόησαν, ἤρχισαν πάλιν νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὰς πρώτας γνώμας των καὶ νὰ λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι παντελῶς ἀνόμοιος μὲ τὸν Πατέρα καὶ κατ' οὐδένα τρόπον εἶναι ὅμοιος ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα. Τόσον πολὺ δὲ μετεβλήθησαν ὥστε καὶ ἐκείνους ποὺ ἔλεγαν φανερώτερα τὰ λόγια τοῦ Ἀρείου ἀπεδέχοντο καὶ παρέδιδαν εἰς αὐτοὺς τὰς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ κηρύσσουν ἐλευθέρως τὰς βλασφημίας των. Ἐνεκα λοιπὸν τῆς πολὺ ἀναιδοῦς ἀσεβείας των, ὠνομάσθησαν ἀπὸ ὅλους Ἀνόμοιοι, τοὺς ἔμεινε δὲ καὶ ἡ ἐπονομασία ἐξουκόντιοι ², καὶ εἶχον προστάτην τῆς ἀσεβείας των τὸν αἰρετικὸν Κωνσταν-

2. «Ἐξουκόντιοι». Εἰρωνικὴ ὀνομασία τῶν Ἀρειανῶν, ἐπειδὴ ἔλεγαν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐδημιουργήθη «ἐξ οὐκ ὄντων».

Κωνσταντίον προστάτην τῆς ἀσεβείας αὐτῶν, ὃς μέχρι τέλους διαμείνας ἐν ἀσεβείᾳ καὶ λοιπὸν ἀποθνήσκων ἔδοξε βαπτίζεσθαι, οὐ παρὰ εὐσεβῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' ὑπὸ Εὐζώιου τοῦ διὰ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν οὐχ ἅπξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις καθαιρεθέντος, 5 καὶ ὅτε διάκονος ἦν, καὶ ὅτε ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκαθέσθη.

32. Τέως μὲν οὖν ἄχρι τούτου φθάσαντες ἔστησαν καὶ καθηρέθησαν οἱ προειρημένοι. Ἀλλ' οὐδὲ οὕτως εὖ οἶδα ὅτι στήσονται, ὅσοι καὶ νῦν ὑπεκρίναντο, ἀεὶ δὲ συστάσεις ποιήσουσι κατὰ τῆς ἀληθείας, ἕως ἂν εἰς ἑαυτοὺς ἐλθόντες εἴπωσι καὶ οὗτοι. Ἀνα- 10 στάντες πορευσώμεθα πρὸς τοὺς πατέρας ἑαυτῶν καὶ ἐροῦμεν αὐτοῖς· ἀναθεματίζομεν μὲν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, ἐπιγινώσκουμεν δὲ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, πρὸς ταύτην γὰρ ἔχουσι τὴν ἔριν. Τίς οὖν ἔτι κἂν ὀλίγην αἴσθησιν ἔχων ἀνάξεται τούτων; Τίς βλέπων καθ' ἑκάστην σύνοδον τὰ μὲν ἀφαιρούμενα, τὰ δὲ προστιθέ- 15 μενα οὐ συνορᾷ τούτους ὑποπτον καὶ ὑπουλον ἔχοντας κατὰ Χριστοῦ τὴν διάνοιαν; Τίς ὁρῶν αὐτοὺς διὰ μακρῶν ἐκτείνοντας ἑαυτῶν τὴν τε τῆς πίστεως σύνθεσιν καὶ τὴν ἀπολογίαν περὶ ὧν ἐγκαλοῦνται οὐχ ὁρᾷ τούτους καταγινώσκοντας ἑαυτῶν καὶ πολλὰ γράφοντας ἐπίτηδες, ἵνα δόξωσι διὰ τῆς ἀκαίρου φιλοτιμίας 20 καὶ τῆς τοσαύτης πολυλογίας ὑφαρπάζειν τοὺς ἀκεραίους καὶ λανθάνειν οἱοὶ τὴν αἵρεσιν τυγχάνουσιν ὄντες; Ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἐθνικοί, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος, βαπτολογοῦντες ἐν ταῖς εὐχαῖς οὐδὲν ὠφελοῦσιν, οὕτως οὗτοι τοσαῦτα καταντλήσαντες οὐκ ἡδυνήθησαν σβέσαι τὴν κατὰ τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως κρίσιν, ἀλλὰ καὶ 25 μᾶλλον ἐλεγχθέντες καθηρέθησαν, καὶ εἰκότως γε· ποῖαν γὰρ αὐτῶν ὁ ἀκούων ἀποδέξεται συγγραφὴν; ἢ ποῖα θαρρήσαντες αὐτοὶ κατηχήσουσι τοὺς ἐρχομένους πρὸς αὐτούς; Εἰ μὲν γὰρ αἱ πᾶσαι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσι συμφωνίαν, τίς ἢ χρεῖα τῶν

τιον, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ παρέμεινε μέχρι τέλους εἰς τὴν ἀσέβειαν, μόνον ὅταν ἀπέθνησκε ἠθέλησε νὰ βαπτισθῇ, ὅχι βέβαια ἀπὸ εὐσεβεῖς ἄνδρας, ἀλλ' ἀπὸ τὸν Εὐζώιον, ὁ ὁποῖος ἐξ αἰτίας τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως καθηρέθη ὅχι μόνον μίαν φοράν, ἀλλὰ καὶ πολλὰς, καὶ ὅταν ἦταν διάκονος, καὶ ὅταν κατέλαβε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας.

32. Παλαιότερα λοιπόν, ἐπειδὴ ἔφθασαν μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου, ἀνεχαιτίσθησαν καὶ καθηρέθησαν οἱ προαναφερθέντες. Ἀλλὰ γνωρίζω καλὰ ὅτι οὔτε ἔτσι θὰ ἐμποδισθοῦν, ὅσοι ὑπεκρίνοντο καὶ τώρα, πάντοτε δὲ θὰ ἀναζητοῦν ἀποδείξεις ἐναντίον τῆς ἀληθείας, μέχρι νὰ συνέλθουν καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ εἴπουν· Ἄς σηκωθῶμεν νὰ πᾶμε πρὸς τοὺς Πατέρας των καὶ νὰ εἴπωμεν πρὸς αὐτούς· ἀναθεματίζομεν μὲν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, ἀναγνωρίζομεν δὲ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, διότι ἐναντίον αὐτῆς μάχονται. Ποῖος λοιπόν, ἂν ἔχη ὀλίγην συναίσθησιν θὰ τοὺς ἀνεχθῇ; Ποῖος ἂν βλέπη, πῶς εἰς κάθε σύνοδον, ἄλλα μὲν ἀφαιροῦνται, ἄλλα δὲ προστίθενται, δὲν καταλαβαίνει ὅτι αὐτοὶ ἔχουν ὑποπτον καὶ ὑπουλον σκέψιν κατὰ τοῦ Χριστοῦ; Ποῖος, ὅταν βλέπη αὐτοὺς νὰ μακαρίζουν πολὺ τὴν διατύπωσιν τῆς πίστεως των καὶ τὴν ἀπολογίαν των δι' ὅσα κατηγοροῦνται, δὲν καταλαβαίνει ὅτι αὐτοὶ ξέρουν πῶς ἔχουν ἄδικον, καὶ διὰ τοῦτο γράφουν ἐπίτηδες πολλὰ, διὰ νὰ ἡμπορέσουν μὲ τὴν ὑπερβολικὴν φιλοτιμίαν καὶ μὲ τὴν τόσῃ πολυλογίαν νὰ παραπλανήσουν τοὺς ἀπλοϊκοὺς, ὥστε νὰ μὴ φαίνωνται τί εἶδους αἰρετικοὶ εἶναι; Ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἔθνικοί, ὅπως εἶπεν ὁ Κύριος, δὲν ὠφελοῦνται καθόλου μὲ τὸ νὰ βαττολογοῦν εἰς τὰς προσευχάς των ¹, ἔτσι καὶ αὐτοὶ, ἐνῶ κατέβαλαν τόσῃ προσπάθειαν, δὲν ἡμπόρεσαν νὰ σβήσουν τὴν καταδίκην τῆς ἀρειανικῆς αἰρέσεως, ἀλλ' ἐλεγχθέντες περισσότερον καθηρέθησαν, καὶ ἦταν φυσικὸν βέβαια. Διότι ποίαν συγγραφὴν των θὰ ἀποδεχθῇ ἐκεῖνος ποὺ τοὺς ἀκούει; Ἡ τί θὰ ἔχουν τὸ θάρρος νὰ διδάξουν ἐκείνους ποὺ τοὺς πλησιάζουν; Ἐὰν λοιπόν ὅλαι αἱ συγγραφαὶ των περιέχουν τὴν ἰδίαν σύμφωνον πίστιν, τί χρειάζονται αἱ πολλαί; Ἐὰν δὲ ὑπῆρ-

πολλῶν· εἰ δὲ τοσούτων χρεῖα γέγονε, δῆλόν ἐστιν ἐκάστην ἐνδεῇ
καὶ μὴ πλήρη τυγχάνειν. Καὶ τοῦτο μᾶλλον ἡμῶν αὐτοὶ διελέγ-
χουσιν ἐν τῷ πάσας ἐναλλάττειν καὶ μεταποιεῖν. Τὸ δὲ πλήθος
τῶν συνόδων καὶ ἡ διαφορὰ τῶν γραφομένων δείκνυσι τοὺς ἐν
5 αὐταῖς συνελθόντας μαχομένους μὲν πρὸς τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνο-
δον, ἀσθενοῦντας δὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

33. Ἐπειδὴ δὲ οὕτως αὐτοὶ πρὸς τε ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τοὺς πρὸ
ἑαυτῶν διετέθησαν, φέρε λοιπὸν ἡμεῖς ἐξετάσαντες μάθωμεν παρ'
αὐτῶν, ποῖον ἄτοπον ἄρα θεωρήσαντες ἢ τίνα λέξιν αἰτιώμενοι
10 τῶν ἐγγεγραμμένων ἀπειθεῖς μὲν γονεῦσι γεγόνασιν, διαμάχον-
ται δὲ πρὸς οἰκουμενικὴν σύνοδον. Τὸ ἐκ τῆς οὐσίας, φησί, καὶ
τὸ ὁμοούσιον οὐκ ἤρρεσεν ἡμῖν· ταῦτα γάρ τινες ἐσκανδάλισε
καὶ πολλοὺς ἐθορύβησεν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν οὕτω γράφοντες εἰρή-
κασιν, ἀπαντήσῃ δ' ἂν τις αὐτοῖς εὐλόγως οὕτως· Ἐἰ μὲν οὖν
15 αὐτὰ τὰ ῥήματα καθ' ἑαυτὰ τυγχάνει ὄντα αἷτια τούτοις εἰς
σκάνδαλον, ἔδει μὴ τινες σκανδαλίζεσθαι μηδὲ πολλοὺς θορυβεῖ-
σθαι, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ταῦτὸν ἐκείνοις πά-
σχειν ἐξ αὐτῶν· εἰ δὲ οἱ μὲν πάντες ἀγαπῶσι τὰ ῥήματα, οἱ δὲ
ταῦτα γράψαντες οὐχ οἱ τυχόντες, ἀλλ' οἱ ἐκ πάσης τῆς οἰκουμέ-
20 νης συνελθόντες εἰσὶ καὶ τούτοις ἐπιμαρτυροῦσιν οἱ νῦν ἐν τῇ Ἀ-
ριμίνῳ συνελθόντες ἐπίσκοποι ὧ καὶ πλείους, πῶς οὐκ ἄντικρυς
ἐλέγχει τοῦτο τοὺς κατὰ τῆς συνόδου λέγοντας, ὥς οὐ τὰ ῥήμα-
τά ἐστιν αἷτια, ἀλλ' ἡ κακόννοια τῶν παρεξηγουμένων τὰ τοιαῦτα;

Πόσοι κακῶς ἐντυγχάνοντες ταῖς θεαῖς Γραφαῖς καὶ παρα-
25 νοοῦντες ταύτας κατηγοροῦσι τῶν ἀγίων οἱ τοι γεγόνασιν οἱ μὲν
τότε Ἰουδαῖοι μὴ δεξάμενοι τὸν Κύριον, οἱ δὲ νῦν Μανιχαῖοι βλα-
σφημοῦντες τὸν νόμον, καὶ οὐχ αἱ Γραφαὶ γεγόνασιν αὐτοῖς αἷ-
τιαι, ἀλλ' ἡ σφῶν αὐτῶν κακοφροσύνη. Εἰ μὲν οὖν ἀποδείξαι δύ-

ξεν ἀνάγκη τόσων πολλῶν, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ κάθε μία εἶναι ἑλλιπής καὶ ὄχι πλήρης. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύουν αὐτοὶ περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς ἐπειδὴ εἰς ὅλας κάνουν ἀλλαγὰς καὶ μετατροπὰς. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν συνόδων καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἐκείνων ποὺ γράφονται εἰς αὐτὰς ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ λαβόντες μέρος εἰς αὐτάς, καταπολεμοῦν μὲν τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας εἶναι δὲ ἀνίσχυροι εἰς τὰς ἐπιθέσεις των κατὰ τῆς ἀληθείας.

33. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ ἔδειξαν τέτοιαν στάσιν καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ πρὸς τοὺς προγόνους των, ἐμπρὸς λοιπὸν ἡμεῖς, ἀφοῦ ἐξετάσωμεν, νὰ πληροφορηθοῦμεν ἀπ' αὐτοὺς, τί παράλογον εἶδαν ἢ ποία λέξις πταίει ἀπὸ ὅσα ἐγράφησαν, διὰ νὰ καταστοῦν ἀνυπάκουοι μὲν πρὸς τοὺς γονεῖς, νὰ ἀντιμάχωνται δὲ τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον. Τὸ ἐκ τῆς οὐσίας, θὰ εἶπη, καὶ τὸ ὁμοούσιον δὲν μᾶς ἤρесе, διότι αὐτὰ ἐσκανδάλισαν μερικοὺς καὶ ἐθορύβησαν πολλοὺς. Αὐτοὶ μὲν εἰς τὰ γραφόμενά των ἔτσι ἰσχυρίσθησαν, θὰ τοὺς ἀπαντοῦσε δὲ κανεὶς εὐλόγως ἔτσι· ἐὰν μὲν λοιπὸν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ λόγια εἶναι ἡ πραγματικὴ αἰτία διὰ τὸν σκανδαλισμὸν αὐτῶν, θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ σκανδαλίζωνται μερικοί, οὔτε νὰ θορυβοῦνται πολλοί, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι νὰ παθαίνουν ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια τὸ ἴδιον μὲ ἐκείνους· Ἐὰν δὲ οἱ μὲν ὅλοι ἀγαποῦν αὐτὰ τὰ λόγια, αὐτοὶ δὲ ποὺ τὰ ἔγραψαν δὲν εἶναι τυχαῖοι, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποὺ συνῆλθαν ἐξ ὅλης τῆς οἰκουμένης, καὶ μὲ αὐτὰ συμφωνοῦν ἐκεῖνοι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὅποιοι συνῆλθαν τώρα εἰς τὴν Ἀρίμινον, 400 καὶ πλέον, πῶς τὸ γεγονός αὐτὸ δὲ ἀποδεικνύει τελείως τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἰσχυρίζονται ὅσοι καταφέρονται ἐναντίον τῆς συνόδου, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι αἰτία τὰ λόγια, ἀλλὰ ἡ κακὴ σκέψις ἐκείνων ποὺ τὰ παρεξηγοῦν;

Πόσοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀναγινώσκουν μὲ κακὴν πρόθεσιν τὰς θείας Γραφὰς καὶ παρερμηνεύουν αὐτάς κατηγοροῦν τοὺς ἁγίους! Τέτοιοι ὑπῆρξαν καὶ οἱ τότε Ἰουδαῖοι, οἱ ὅποιοι δὲν παρέδέχθησαν τὸν Κύριον, καὶ οἱ σημερινοὶ Μανιχαῖοι, οἱ ὅποιοι βλασφημοῦν τὸν νόμον, καὶ δὲν ὑπῆρξαν εἰς αὐτοὺς αἰτία αἱ Γραφαὶ ἀλλ' ἡ ἰδική των κακοφροσύνη. Ἐὰν λοιπὸν ἡμπορῇτε νὰ ἀποδεί-

νασθε τὰ ῥήματα φαῦλα, τοῦτο ποιεῖτε, καὶ λόγος ἡγείσθω τῆς
 ἀποδείξεως· καὶ μὴ προφασίζεσθε τοὺς σκανδαλιζομένους, ἵνα μὴ
 ταντὸν πάθῃτε τοῖς τότε Φαρισαίοις. Καὶ γὰρ κἀκείνων προφασι-
 ζομένων σκανδαλίζεσθαι ἐπὶ ταῖς τοῦ Κυρίου διδαχαῖς, ἔλεγεν
 5 αὐτοῖς ὁ Κύριος· «Πᾶσα φυτεία ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου
 ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται». Τοῦτο δὲ λέγων ἐδείκνυνεν ὡς οὐ τὰ
 τοῦ Πατρὸς δι' αὐτοῦ φυτευόμενα ῥήματα σκάνδαλον ἦσαν αὐ-
 τοῖς, ἀλλ' αὐτοὶ κακῶς ἐκδεχόμενοι τὰ καλῶς λεγόμενα ἐσκανδά-
 λιζον ἑαυτούς. Ἐπεὶ καὶ οἱ αἰτιώμενοι τότε τὰς ἐπιστολὰς τοῦ
 10 ἀποστόλου, οὐ τοῦ Παύλου, ἀλλὰ τῆς ἑαυτῶν ἀμαθίας καὶ στρε-
 βλῆς διανοίας κατηγοροῦν.

34. Ἐπεὶ (καλὸν γὰρ αὐτοὺς ἐρέσθαι τοῦτο) εἶπατε, τίνες εἰσὶν
 οὓς προφασίζεσθε σκανδαλίζεσθαι καὶ θορυβεῖσθαι ἐπὶ τούτοις;
 Τῶν μὲν γὰρ εὐσεβούντων εἰς τὸν Χριστὸν οὐδεῖς, αὐτὰ γὰρ πρε-
 15 σβεύουσι καὶ ἐκδικοῦσιν. Εἰ δὲ τῶν Ἀρειανῶν εἰσιν οἱ τοῦτο πά-
 σχοντες, τί θαυμαστόν, εἰ ἐπὶ τοῖς ἀναιροῦσι αὐτῶν τὴν αἵρεσιν
 ἄχθονται; Οὐ γὰρ ἐστὶν αὐτοῖς σκάνδαλον τὰ ῥήματα, ἀλλὰ λύπη,
 ὅτι στηλογραφία κατὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἐστίν. Οὐκοῦν παύ-
 σαςθε γογγύζοντες κατὰ τῶν πατέρων καὶ τοιαῦτα προφασίζό-
 20 μενοι, ἐπεὶ ὥρα ὑμᾶς καταμέμφεσθαι καὶ τῷ κυριακῷ σταυρῷ ὅτι
 («Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλόν ἐστιν, ἔθνεσι δὲ μωρία»), ὡς εἶπεν ὁ
 ἀπόστολος. Ἀλλ' ὥσπερ οὐ φαῦλος ὁ σταυρός· ἡμῖν γὰρ τοῖς
 πιστεύουσιν ἐστὶ «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία»), καὶ
 Ἰουδαῖοι μαίνωνται, οὕτως οὐ φαῦλα τὰ τῶν πατέρων ῥήματα,
 25 ἀλλ' ὠφέλιμα τοῖς γνησίως ἐντυγχάνουσι καὶ ἀναιρετικὰ πάσης
 ἀσεβείας ἐστί, καὶ οἱ Ἀρειανοὶ πολλάκις διαρρηγνύονται κατα-
 κρινόμενοι παρ' αὐτῶν.

1. Ματθ. 15, 13.

2. Πρβλ. Β' Κορ. 10, 10.

ξετε τὰ λόγια ἄσεβῃ, αὐτὸ νὰ κάνετε, καὶ ἡ ἀπόδειξις νὰ εἶναι λογική, καὶ νὰ μὴ εὐρίσκετε ὡσὰν δικαιολογίαν τοὺς σκανδαλιζομένους, διὰ νὰ μὴ πάθετε τὸ ἴδιον μὲ τοὺς τότε Φαρισαίους. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ὅταν ἐπροφασίζοντο ὅτι ἐσκανδαλίζοντο ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, ὁ Κύριος ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς· «Κάθε φυτὸν ποὺ δὲν ἐφύτευσεν ὁ Πατέρας μου ὁ οὐράνιος θὰ ἐκριζωθῇ» ¹. Ὅταν ἔλεγε δὲ αὐτὸ ἀπεδείκνυνεν ὅτι δὲν ἦσαν σκανδαλιστικά δι' αὐτοὺς τὰ λόγια τοῦ Πατρὸς ποὺ ἐφυτεύοντο δι' αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ ἴδιοι, ἐπειδὴ ἐδέχοντο μέκακὴν πρόθεσιν ὅσα ἐλέγοντο καλῶς, ἐσκανδάλιζαν τοὺς ἑαυτοὺς των. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατηγοροῦσαν τότε τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου ² δὲν κατηγοροῦσαν τὸν Παῦλον, ἀλλὰ τὴν ἰδικὴν τους ἀμάθειαν καὶ διεστραμμένην σκέψιν.

34. Διὰ τοῦτο ἀπαντήσατε (διότι εἶναι καλὸν νὰ ἐρωτηθοῦν τοῦτο), ποῖοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ λέγετε ὅτι σκανδαλίζονται καὶ θορυβοῦνται ἀπ' αὐτά; Διότι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σέβονται τὸν Χριστὸν δὲν εἶναι κανεῖς, διότι αὐτὰ πιστεύουν καὶ ὑπερασπίζουσιν. Ἐὰν δὲ εἶναι ἐκ τῶν Ἀρειανῶν αὐτοὶ ποὺ παθαίνουν τοῦτο, τί τὸ παράξενον, ἐὰν στενοχωροῦνται δι' ὅσα ἀνασκευάζουν τὴν αἵρεσιν των; Δὲν εἶναι δηλαδή τὰ λόγια αὐτὰ σκάνδαλον δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ λύπη διότι εἶναι δημόσιος διασυρμὸς τῆς ἀσεβείας αὐτῶν. Λοιπὸν παύσατε νὰ γογγύζετε κατὰ τῶν Πατέρων καὶ νὰ προφασίζεσθε τέτοια, διότι εἶναι ὥρα νὰ ἀρχίσετε τώρα νὰ κατηγορῇτε καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ «Διὰ μὲν τοὺς Ἰουδαίους εἶναι σκάνδαλον, διὰ δὲ τοὺς Ἕλληνας μωρία» ³, ὅπως εἶπεν ὁ ἀπόστολος. Ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι κακὸς ὁ σταυρὸς, διότι δι' ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας εἶναι «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία» ⁴, καὶ ἂν ἀκόμη διαμαρτύρωνται οἱ Ἰουδαῖοι, ἔτσι ἀκριβῶς δὲν εἶναι κακὰ τὰ λόγια τῶν Πατέρων, ἀλλ' ὠφέλιμα, δι' ὅσους τὰ ἐξετάζουν μὲ εἰλικρίνειαν, καὶ ἀναιρετικὰ κατὰ ἀσεβείας καὶ ἂν ἀκόμη σχίζουσιν τὰ ροῦχα των οἱ Ἀρειανοί, ἐπειδὴ κατακρίνονται μὲ αὐτά.

3. Α' Κορ. 1, 23.

4. Α' Κορ. 1, 24.

"Οτε τοίνυν ἡ περὶ τῶν σκανδαλιζομένων ἀπίθανος δέδει-
 κται πρόφασις, εἶπατε λοιπὸν ὑμεῖς, πῶς οὐκ ἀρέσκεσθε τῷ ἐκ
 τῆς οὐσίας ὀνόματι; τοῦτο γὰρ πρῶτον ἀναγκαῖον ἀνακρίναι,
 καίτοι καὶ ὑμεῖς ἐγράφατε ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγεννηθῆναι τὸν Υἱόν.
 5 Εἰ μὲν οὖν τὸν Πατέρα ὀνομάζοντες ἢ τὸ Θεὸς ὄνομα λέγοντες
 οὐκ οὐσίαν σημαίνετε οὐδὲ αὐτὸν τὸν ὄντα ὅπερ ἐστὶ κατ' οὐ-
 σίαν νοεῖτε, ἀλλ' ἑτερόν τι περὶ αὐτὸν ἢ τὸ γοῦν χεῖρον, ἵνα μὴ
 παρ' ἑμοῦ λέγεται, διὰ τούτων σημαίνετε, ἔδει μὴ γράφειν ὑμᾶς
 'ἐκ τοῦ Πατρὸς' τὸν Υἱόν, ἀλλ' 'ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ἢ τῶν ἐν αὐ-
 10 τῷ', ἵνα φεύγοντες λέγειν ἀληθῶς Πατέρα τὸν Θεὸν σύνθετον
 δὲ τὸν ἀπλοῦν καὶ σωματικῶς αὐτὸν ἐπινοοῦντες καινοτέρας βλα-
 σφημίας ἐφευρεταὶ γένησθε. Οὕτω δὲ νοοῦντες ἐξ ἀνάγκης καὶ
 τὸν Λόγον καὶ τὸ Υἱὸς οὐκ οὐσίαν, ἀλλ' ὄνομα μόνον νομίζετε
 καὶ λοιπὸν ἄχρις ὀνομάτων ἔχετε τὴν ἑαυτῶν φαντασίαν· καὶ ἃ
 15 λέγετε οὐκ εἶναι πιστεύετε, ἀλλὰ μὴ εἶναι φρονεῖτε.

35. Τοῦτο δὲ Σαδδουκαίων μᾶλλον καὶ τῶν παρ' Ἑλλήσι λεχθέν-
 των ἀθέων ἐστὶ τὸ τόλμημα. Διὸ οὐδὲ τὴν κτίσιν αὐτοῦ τοῦ ὄντος
 Θεοῦ δημιουργημάτων εἶναι φήσετε, εἰ γε τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Θεὸς οὐκ
 αὐτὴν τὴν τοῦ ὄντος οὐσίαν σημαίνουσιν, ἀλλ' ἑτερόν τι ὅπερ ὑ-
 20 μεῖς ἀναπλάττετε. Ἀλλὰ τοῦτο δυσσεβὲς καὶ λίαν ἀπρεπές ἐστι
 καὶ μόνον ἐνθυμεῖσθαι. Εἰ δὲ ὅταν ἀκούωμεν («Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν») καὶ
 («Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν») καὶ («Ἀκουε
 Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἷς ἐστὶ») καὶ «Τάδε λέγει Κύ-
 ριος παντοκράτωρ», οὐχ ἑτερόν τι ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀπλὴν καὶ μα-
 25 καρίαν καὶ ἀκατάληπτον τοῦ ὄντος οὐσίαν νοοῦμεν, καὶ γὰρ ἀδυ-
 νάτως ἔχωμεν καταλαβεῖν, ὅ,τι ποτέ ἐστιν, ἀλλ' ἀκούοντες τὸ
 Πατὴρ καὶ τὸ Θεὸς καὶ τὸ παντοκράτωρ οὐχ ἑτερόν τι, ἀλλ' αὐ-
 τὴν τὴν τοῦ ὄντος οὐσίαν σημαινομένην νοοῦμεν. Εἰρήκατε δὲ

Ἐποὺ λοιπὸν ἔχει ἀποδειχθῆ ἀστήρικτος ἡ πρόφασις περὶ τῶν σκανδαλιζομένων, εἶπατε πλέον σεῖς, διατὶ δὲν σᾶς ἀρέσει τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας, διότι αὐτὸ κατ' ἀνάγκην πρέπει πρῶτον νὰ ἐρευνήσωμεν, ἂν καὶ σεῖς ἐγράφατε, ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει γεννηθῆ ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ἐὰν μὲν λοιπὸν, ὅταν ἀναφέρετε τὸν Πατέρα ἢ ὅταν λέγετε τὸ ὄνομα Θεός, δὲν σημαίνετε τὴν οὐσίαν, οὔτε νοεῖτε τί εἶναι κατ' οὐσίαν αὐτὸς ὁ ὢν, ἀλλὰ σημαίνετε κάτι ἄλλο γύρω ἀπ' αὐτόν, ἢ τὸ χειρότερον, διὰ νὰ μὴ τὸ λέγω ἐγώ, θὰ ἔπρεπε νὰ γράφετε ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ἢ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ. Ἔτσι θὰ ἡμπορούσατε μὲν νὰ ἀποφύγετε νὰ εἰπῇτε ἀληθινὰ Πατέρα τὸν Θεόν, ἐπειδὴ δὲ θὰ ἐθεωρούσατε τὸν ἀπλοῦν ὡς σύνθετον καὶ μὲ σωματικὸν τρόπον θὰ γίνετε ἐφευρεταὶ καινούργου βλασφημίας. Ἐποὺ λοιπὸν σκέπτεσθε ἔτσι, κατ' ἀνάγκην θὰ νομίζετε ὅτι καὶ ὁ Λόγος καὶ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι οὐσία, ἀλλὰ μόνον ὄνομα, ὥστε λοιπὸν ἡ φαντασία σας φθάνει μόνον μέχρι τὰ ὀνόματα. Καὶ ὅσα λέγετε δὲν πιστεύετε πῶς ὑπάρχουν, ἀλλὰ νομίζετε ὅτι δὲν ὑπάρχουν.

35. Τοῦτο δὲ εἶναι μᾶλλον τόλμημα τῶν Σαδδουκαίων καὶ τῶν ὀνομασθέντων ἀθέων ἐκ τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦτο δὲν θὰ εἰπῇτε δημιουργημα οὔτε τὴν ἰδίαν κτίσιν αὐτοῦ τοῦ πραγματικοῦ Θεοῦ, ἂν βέβαια τὸ Πατήρ καὶ τὸ Θεὸς δὲν σημαίνουν αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ ὄντος, ἀλλὰ κάτι ἄλλο τὸ ὁποῖον σεῖς ἀναπλάσσετε. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι δυσσεβὲς καὶ τελείως ἀπρεπὲς καὶ μόνον νὰ τὸ σκεπτώμεθα. Ἐὰν δέ, ὅταν ἀκούωμεν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν» ¹ καὶ· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» ² καὶ· «Ἀκούε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἷς ἔστι» ³ καὶ· «Τάδε λέγει Κύριος πάντοκράτωρ» ⁴ δὲν νοοῦμεν τίποτε ἄλλο, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀπλὴν καὶ μακαρίαν καὶ ἀκατάληπτον οὐσίαν

2. Γέν. 1, 1.

3. Δευτ. 6, 4.

4. Β' Βασ. 7, 8.

καὶ ὑμεῖς ἕκ τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱόν, δηλονότι ἕκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς¹ αὐτὸν εἰρήκατε, ἐπειδὴ δὲ καὶ πρὸ ὑμῶν λέγουσιν αἱ Γραφαὶ τὸν Κύριον Υἱὸν τοῦ Πατρὸς, καὶ πρὸ αὐτῶν αὐτὸς ὁ Πατήρ εἴρηκεν «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός», Υἱὸς δὲ οὐ-
 5 δὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς γέννημα· πῶς οὐ φαίνονται καλῶς εἰρηκότες οἱ πατέρες ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν λογισάμενοι ταυτὸν εἶναι τὸ εἰπεῖν ὀρθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ εἰπεῖν ἐκ τῆς οὐσίας; Τὰ μὲν γὰρ κτίσματα πάντα, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ λέγεται γεγενῆσθαι, ἀλλ' οὐχ ὥς ὁ Υἱὸς εἰσιν ἐκ τοῦ Θε-
 10 οῦ· οὐ γὰρ γεννήματα, ἀλλὰ ποιήματά εἰσι τὴν φύσιν.

(Ἐν ἀρχῇ γοῦν ὁ Θεός)² οὐκ ἐγέννησεν³ ἀλλ' ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς⁴ εἴρηται. Καὶ οὐχ ὁ γεννῶν⁴ ἀλλ' ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα). Εἰ δὲ ὁ ἀπόστολος εἴρη-
 15 κεν «Εἷς Θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα», ἀλλ' οὐ τὸν Υἱὸν συναριθμῶν τοῖς πᾶσι τοῦτό φησιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν Ἑλλήνων οἱ μὲν νομίζουσι κατὰ τύχην καὶ ἐξ ἀτόμων συμπλοκῆς καὶ ὁμοιομερῶς ἐκ ταυτομάτου συνεστάναι τὴν κτίσιν καὶ μὴ ἔχειν τὸν αἷτιον, οἱ δὲ ἐξ αἰτίου μὲν αὐτὴν γεγονέναι, οὐ μὴν καὶ διὰ τοῦ Λόγου, τῶν
 20 δὲ αἵρετικῶν ἕκαστος ὥς ἠθέλησεν ἀνεπλάσατο καὶ περὶ τῆς κτίσεως μυθολογεῖ, τούτου χάριν ὁ ἀπόστολος ἀναγκαίως συνείρηκε τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἵνα καὶ τὸν ποιητὴν γνωρίσῃ καὶ τὴν ἐκ τοῦ βουλήματος αὐτοῦ τῶν πάντων δημιουργίαν ἀποδείξῃ, εὐθὺς δ' οὖν ἐπιφέρει «Καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα), ἵνα
 25 τῶν πάντων ἐξάρῃ τὸν Υἱόν. Τὰ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα πάν-

1. Ματθ. 3, 17.

2. Γέν. 1, 1.

3. Ψαλμ. 103, 4.

4. Α' Κορ. 8, 6.

αν τοῦ ὄντος, δηλαδή καὶ ἂν δὲν ἔχωμεν τὴν δυνατότητα νὰ καταλάβωμεν τί ἀκριβῶς εἶναι, ὅμως ὅταν ἀκούωμεν τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Θεὸς καὶ τὸ παντοκράτωρ δὲν νοοῦμεν ὅτι σημαίνουν τίποτε ἄλλο, ἀλλ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ ὄντος· ἔχετε εἶπει δὲ καὶ σεῖς τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ, δηλαδή εἶπατε ὅτι εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός· ἐπειδὴ δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ σᾶς αἱ Γραφαὶ λέγουν τὸν Κύριον Υἱὸν τοῦ Πατρός, καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὰς ὁ ἴδιος ὁ Πατὴρ εἶπεν, «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός» ¹, Υἱὸς δὲ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ γέννημα τοῦ Πατρός, πῶς δὲν εἶναι φανερόν ὅτι οἱ Πατέρες εἶπαν ὀρθῶς πῶς ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός, ἐπειδὴ ἐσκέφθησαν ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον νὰ εἰπῇ κανεὶς ὀρθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἢ ἐκ τῆς οὐσίας; Διότι ὅλα τὰ κτίσματα, καὶ ἂν ἀκόμη λέγεται πῶς ἐγιναν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅμως δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ ὅπως ὁ Υἱός, διότι δὲν εἶναι γεννήματα, ἀλλὰ ποιήματα κατὰ τὴν φύσιν.

Ἐλέχθη λοιπὸν ὅτι «Κατ' ἀρχὴν ὁ Θεός» δὲν ἐγέννησεν, ἀλλ' «ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς» ², καὶ δὲν ἐλέχθη ὁ γεννῶν, ἀλλ' «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα» ³. Ἐὰν δὲ ὁ ἀπόστολος εἶπεν· «Εἷς Θεός, ἐκ τοῦ ὁποίου τὰ πάντα» ⁴ δὲν τὸ εἶπε συναριθμῶντας καὶ τὸν Υἱὸν μαζὶ μὲ ὅλα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν ἄλλοι μὲν νομίζουν ὅτι ἡ κτίσις συνεστήθη αὐτομάτως κατὰ τύχην καὶ διὰ τῆς συνδέσεως ἀτόμων καὶ ὁμοιομερῶς, καὶ ὅτι δὲν ἔχει αἷτιον, ἄλλοι δὲ ὅτι ἐδημιουργήθη ἐξ αἰτίου, ὅχι ὅμως καὶ διὰ τοῦ Λόγου, οἱ δὲ αἰρετικοὶ καθεὶς ὅπως θέλει ἀναπλάσσει καὶ κάνει μύθους περὶ τῆς κτίσεως, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κατ' ἀνάγκην ὁ ἀπόστολος εἶπε τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ καταστήσῃ γνωστὸν τὸν ποιητὴν καὶ νὰ ἀποδείξῃ τὴν διὰ τοῦ βουλήματος αὐτοῦ δημιουργίαν τῶν πάντων, ἀμέσως δὲ προσθέτει «Καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τοῦ ὁποίου τὰ πάντα» ⁵, διὰ νὰ ἐξαίρῃ τὸν Υἱὸν ἀπὸ τὰ πάντα. Ὅλα δηλαδή ποὺ λέγονται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐγιναν διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔ-

τα ταῦτα δι' Υἱοῦ γέγονε καὶ οὐχ οἷόν τε ὁμοίαν ἔχειν τὰ δημι-
 ουργούμενα τῷ δημιουργοῦντι τὴν γένεσιν, καὶ ἵνα τὸ ἕκ τοῦ
 Θεοῦ λεγόμενον ὧδε ἄλλως ἐπὶ τῶν ποιημάτων αὐτὸ σημαίνε-
 σθαι διδάξῃ, ἢ ὡς ἐπὶ Υἱοῦ λεγόμενον νοεῖται. Ὁ μὲν γὰρ γέν-
 5 νημα, τὰ δὲ ποιήματά ἐστι. Διὸ καὶ ὁ μὲν Υἱὸς ἴδιον τῆς οὐσίας
 γέννημα, τὰ δὲ τοῦ βουλήματος δημιουργήματα.

36. Ταῦτα καὶ ἡ σύνοδος συνορῶσα καὶ εἰδυῖα τὴν ἐκ τῆς ὁμω-
 νυμίας διαφορίαν ὑπὲρ τοῦ μή τινας ὑπονοεῖν κατὰ τὴν κτίσιν οὐ-
 τω λέγεσθαι καὶ τὸν Υἱὸν ἕκ τοῦ Θεοῦ λευκότερον ἔγραψαν ἕκ
 10 τῆς οὐσίας τὸν Υἱόν. Ἐκ μὲν γὰρ τούτου τὸ γνήσιον ἀληθῶς Υἱ-
 οῦ πρὸς τὸν Πατέρα γνωρίζεται, ἐκ δὲ τοῦ λέγεσθαι ἀπλῶς ἕκ
 τοῦ Θεοῦ τὸ βούλημα τῆς δημιουργίας τοῦ κτίζοντος σημαίνε-
 ται. Εἰ μὲν οὖν καὶ αὐτοὶ τοιαύτην ἔχοντες διάνοιαν ἔγραψαν ἕκ
 τοῦ Πατρὸς τὸν Λόγον, μὴ μεμφέσθωσαν τὴν σύνοδον· εἰ δὲ ὡς
 15 ἐπὶ τῆς κτίσεώς ἐστι γεγραμμένον, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ φρο-
 νοῦσι τὸ ἕκ τοῦ Θεοῦ, ἔδει τὰ ἐπὶ τῆς κτίσεως λαμβάνοντας αὐ-
 τοὺς μὴ λέγειν Υἱόν, ἵνα μὴ δοκῶσι φύρειν βλασφημίαν τῇ εὐσε-
 βείᾳ καὶ ἢ τὸν Κύριον μὴ συναριθμεῖν τοῖς κτίσμασιν ἢ μὴ ἀνά-
 ξια καὶ μὴ ἀρμόζοντα περὶ τοῦ Υἱοῦ γράφειν. Εἰ γὰρ Υἱός ἐστιν,
 20 οὐκ ἐστι κτίσμα· εἰ δὲ κτίσμα ἐστίν, οὐκ ἐστιν Υἱός.

Τοιαῦτα δὲ διανοούμενοι ἀρνήσονται πού καὶ τὸ ἅγιον λου-
 τρόν, ὅτι εἰς Πατέρα καὶ εἰς Υἱὸν καὶ οὐκ εἰς κτίστην καὶ κτίσμα
 δίδοται, ὡς αὐτοὶ νομίζουσιν. Ὁ ἅγιος οὐ γέγραπται ταῦτα, φη-
 σίν, καὶ ὡς ἀγράφους τὰς φωνὰς ἐκβάλλομεν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο
 25 πάλιν πρόφασις αὐτοῖς ἐστὶν ἀναίσχυντος. Εἰ γὰρ ἐκβλητέα νο-
 μίζουσι τὰ μὴ γεγραμμένα, διὰ τί τῶν περὶ Ἀρείων ἐξ ἀγράφων
 ἐπινοησάντων τοσούτων ῥηματίων συρφετόν, τὸ ἕξ οὐκ ὄντων
 καὶ τὸ οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς πρὶν γεννηθῆναι καὶ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καὶ
 τρεπτός ἐστι καὶ ἄρρητος καὶ ἀόρατος ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ καὶ ὁ

χουν ὁμοίαν γένεσιν τὰ δημιουργούμενα μετὸν δημιουργοῦντα. Εἶπε δὲ τοῦτο ὁ ἀπόστολος, διὰ νὰ διδάξῃ, ὅτι τὸ λεγόμενον ἐδῶ 'ἐκ τοῦ Θεοῦ' ἔχει ἄλλην σημασίαν ὅταν λέγεται διὰ τὰ ποιήματα, καὶ ἄλλην ἔννοιαν ὅταν λέγεται διὰ τὸν Υἱόν. Διότι ὁ μὲν Υἱὸς εἶναι γέννημα, αὐτὰ δὲ εἶναι ποιήματα, διὰ τοῦτο ὁ μὲν Υἱὸς εἶναι γνήσιον γέννημα τῆς οὐσίας, αὐτὰ δὲ δημιουργήματα τῆς βουλήσεως.

36. Ἐπειδὴ καὶ ἡ σύνοδος ἀντελήφθη τοῦτο καὶ ἐγνώριζε τὴν σύγχυσιν ποῦ θὰ ἐπήρχετο ἐκ τῆς ὁμωνυμίας, διὰ νὰ μὴ νομίσουν μερικοί, ὅτι τὸ 'ἐκ τοῦ Θεοῦ' λέγεται διὰ τὸν Υἱόν, ὅπως καὶ διὰ τὴν κτίσιν, διὰ τοῦτο ἔγραψαν εὐκρινέστερα διὰ τὸν Υἱόν 'ἐκ τῆς οὐσίας'. Δι' αὐτοῦ λοιπὸν γίνεται καλύτερα γνωστὴ ἡ πραγματικὴ σχέσις τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ἐνῶ διὰ τῆς ἀπλῆς ἐκφράσεως 'ἐκ τοῦ Θεοῦ' σημαίνεται τὸ βούλημα τοῦ κτίζοντος διὰ τὴν δημιουργίαν. Ἐὰν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ἔγραψαν μετέοιαν σκέψιν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἅς μὴ κατηγοροῦν τὴν σύνοδον. Ἐὰν ὅμως νομίζουν ὅτι τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι γραμμένον διὰ τὸν Υἱόν, ὅπως καὶ διὰ τὴν κτίσιν, ἔπρεπε αὐτὰ ποῦ θεωροῦν ἰδιότητος τῆς κτίσεως νὰ μὴ τὰ λέγουν Υἱόν, διὰ νὰ μὴ φαίνωνται ὅτι ἀνακατεύουν βλασφημίαν μετ' εὐσέβειαν καί, ἢ νὰ μὴ συναριθμοῦν τὸν Κύριον μετὰ τὰ κτίσματα, ἢ νὰ μὴ γράφουν ἀνάξια καὶ ἀνάρμοστα διὰ τὸν Υἱόν. Διότι, ἐὰν εἶναι Υἱός, δὲν εἶναι κτίσμα, ἐὰν δὲ εἶναι κτίσμα, δὲν εἶναι Υἱός.

Ἐὰν δὲ διανοοῦνται τέτοια πράγματα θὰ ἀρνηθοῦν κάποτε ὅτι καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα, γίνεται εἰς Πατέρα καὶ εἰς Υἱόν καὶ ὄχι εἰς κτίστην καὶ κτίσμα, ὅπως νομίζουν αὐτοί. Ἀλλὰ, λέγουν, 'αὐτὰ δὲν εἶναι γραφικά, καὶ ἀπορρίπτομεν αὐτὰς τὰς ἐκφράσεις ἐπειδὴ δὲν περιέχονται εἰς τὰς Γραφάς.' Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι πάλιν δικαιολογία τῶν ἀναίσχυντος. Ἐὰν δηλαδὴ νομίζουν ὅτι πρέπει νὰ ἀποκηρυχθοῦν ὅσα δὲν εἶναι γραμμένα, διατὶ δὲν ἀντετάχθησαν εἰς τοὺς Ἀρειανούς, οἱ ὅποιοι ἐπενόησαν ἄτακτον πλῆθος τόσων λεξιδίων, τὸ 'ἐξ οὐκ ὄντων' καὶ τὸ 'οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς πρὶν γεννηθῆναι καὶ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι τρεπτός, καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἄρρητος καὶ ἀόρατος εἰς τὸν Υἱόν, καὶ ὁ Υἱὸς δὲν γνω-

Υἱὸς οὐκ οἶδεν τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν' καὶ ὅσα ἐν τῇ γελοίῳ καὶ ἀσε-
 βεῖ Θεαλίᾳ ἑαυτοῦ φρονῶν ἐξήμεσεν Ἄρειος οὐκ ἀντειρήκασιν,
 ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνίζονται καὶ διὰ ταῦτα πρὸς
 τοὺς πατέρας ἑαυτῶν διαμάχονται; Ἐκ ποίας δὲ Γραφῆς καὶ αὐ-
 5 τοὶ εὐρόντες τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ οὐσίας ὄνομα καὶ ἑτρεῖς εἰσιν
 ὑποστάσεις' καὶ 'οὐκ ἔστιν ἀληθινὸς Θεὸς ὁ Χριστὸς' καὶ 'εἷς
 ἔστι τῶν ἑκατὸν προβάτων' καὶ 'ἡ μὲν σοφία τοῦ Θεοῦ ἀγέννητος
 καὶ ἀναρχὸς ἔστι, πολλὰ δὲ εἰσιν αἱ κτισθεῖσαι δυνάμεις, ὧν μία
 ἔστιν ὁ Χριστός'; Ἡ πῶς ἐν τοῖς λεγομένοις Ἐγκαινίοις ἀγρά-
 10 φοις χρησάμενοι λέξεσιν οἱ περὶ Ἀκάκιον καὶ Εὐσέβιον καὶ εἰ-
 πόντες 'οὐσίας τε καὶ δυνάμεως καὶ βουλῆς καὶ δόξης ἀπαράλλα-
 κτον εἰκόνα τὸν πρωτότοκον τῆς κτίσεως' γογγύζουσι κατὰ τῶν
 πατέρων ὡς ἀγράφων αὐτῶν μνημονευσάντων λέξεων καὶ οὐσίας
 μνημονευσάντων; Ἐδεῖ γὰρ αὐτοὺς ἢ καθ' ἑαυτῶν γογγύζειν
 15 ἢ μηδὲν τοὺς πατέρας αἰτιᾶσθαι.

37. Εἰ μὲν οὖν ἄλλοι τινὲς ἐπροφασίζοντο τὰς τῆς συνόδου λέ-
 ξεις, ἡδύναντό πως ἢ ἀγνοίας ἢ εὐλαβείας ὑπόνοιαν ἔχειν. Καὶ
 περὶ μὲν Γεωργίου τοῦ Καππάδοκος τοῦ ἐκβληθέντος ἀπὸ τῆς
 Ἀλεξανδρείας λόγος οὐδεὶς, ἀνθρώπου μήτε ἐκ προάγοντος βίου
 20 τὴν μαρτυρίαν ἔχοντος μήτε ὅλως Χριστιανοῦ τυγχάνοντος, ἀλ-
 λά μόνον ὑποκριναμένου διὰ τὸν καιρὸν τὸ ὄνομα καὶ «πορισμὸν
 ἡγησαμένου τὴν εὐσέβειαν». Διὸ οὐδὲ μέμφαιτο ἂν τις αὐτὸν
 εἰκότως πταίοντα περὶ τὴν πίστιν, ἀνθρώπον «μήτε εἰδότα ὧν
 λέγει μήτε περὶ ὧν διαβεβαιοῦνται», ἀλλὰ πᾶσι κατὰ τὸ γεγραμ-
 25 μένον ὡς κέφρον ἐπακολουθοῦντα. Ἀκάκιος δὲ καὶ Εὐδόξιος
 καὶ Πατρόφιλος ταῦτα λέγοντες πῶς οὐκ ἄξιοι πάσης εἰσὶ κατα-
 γνώσεως; Γράψαντες γὰρ ἄγραφα καὶ αὐτοὶ καὶ ἀποδεξάμενοι

ρίζει οὔτε τὴν ἰδικήν του οὐσίαν', καὶ ὅσα ἄλλα ἀπ' αὐτὰ ποὺ πιστεύει κατέξέρασεν ὁ Ἀρειος εἰς τὴν γελοίαν καὶ ἀσεβῆ Θαλίαν του, ἀλλὰ μᾶλλον ἀγωνίζονται ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἔνεκα αὐτῶν ἀγωνίζονται ἐναντίον τῶν Πατέρων των. Εἰς ποίαν δὲ Γραφὴν εὐρῆκαν τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας, καὶ τὸ 'τρεις ὑποστάσεις εἶναι', καὶ 'δὲν εἶναι ἀληθινὸς Θεὸς ὁ Χριστὸς', καὶ 'εἶναι ἓνας ἐκ τῶν ἑκατὸν προβάτων', καὶ ἡ μὲν σοφία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀγέννητος καὶ ἀναρχος, πολλὰ δὲ εἶναι αἱ δυνάμεις ποὺ ἐκτίσθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων μία εἶναι ὁ Χριστὸς'; Ἡ πῶς, ἐνῶ εἰς τὴν λεγομένην σύνοδον τῶν Ἐγκαινίων οἱ φίλοι τοῦ Ἀκακίου καὶ Εὐσεβίου χρησιμοποιοῦντες λέξεις ὅχι γραφικὰς εἶπαν 'τὸν πρωτότοκον τῆς κτίσεως ἀπαράλλακτον εἰκόνα τῆς οὐσίας καὶ δυνάμεως καὶ βουλῆς καὶ δόξης', διαμαρτύρονται κατὰ τῶν Πατέρων ὅτι ἀνέφεραν λέξεις ἐκτὸς τῶν Γραφῶν καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὴν λέξιν οὐσία; Ἐπρεπε λοιπὸν αὐτοί, ἢ νὰ διαμαρτύρωνται ἐναντίον τῶν ἑαυτῶν των ἢ νὰ μὴ κατηγοροῦν διὰ τίποτε τοὺς Πατέρας.

37. Ἐὰν μὲν λοιπὸν κάποιοι ἄλλοι ἐπρόβαλλαν ὡς δικαιολογίαν τὰς λέξεις τῆς συνόδου, θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἔχουν τὸ ἐλαφρυντικὸν τῆς ἀγνοίας ἢ τῆς εὐλαβείας. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν Καππαδόκην Γεώργιον, ὁ ὁποῖος ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, δὲν γίνεται λόγος, διότι πρόκειται περὶ ἀνθρώπου ποὺ δὲν ἔχει φήμην οὔτε ἐκ τοῦ καλοῦ του βίου, οὔτε εἶναι καθόλου Χριστιανός, ἀλλὰ προσεποιήθη τὸ ὄνομα μόνον προσκαίρως καὶ «ἐθεώρησε τὴν εὐσέβειαν ὅτι εἶναι μέσον ὑλικοῦ κέρδους»¹. Διὰ τοῦτο οὔτε θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν κατηγορήσῃ ὅτι ἔσφαλε εἰς τὴν πίστιν, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωπος «ὁ ὁποῖος δὲν καταλαβαίνει οὔτε ὅσα λέγει οὔτε ὅσα διαβεβαιοῖ»², ἀλλ' ἀκολουθεῖ τοὺς πάντας, ὅπως ἔχει γραφῇ, ὡς ἂν τὸν μποῦφον³. Ὁ Ἀκάκιος ὁμῶς καὶ ὁ Εὐδόξιος καὶ ὁ Πατρόφιλος πῶς δὲν εἶναι ἄξιοι κάθε κατακρίσεως ὅταν λέγουν αὐτά; Διότι, ἐνῶ ἔγραψαν καὶ αὐτοὶ μὴ γραφικὰ καὶ

2. Α' Τιμ. 1, 7.

3. Πρβλ. Παροιμ. 7, 22.

πολλάκις ὡς καλὸν τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα, μάλιστα καὶ διὰ τὴν ἐπιστολὴν Εὐσεβίου αἰτιῶνται νῦν τοὺς πρὸ αὐτῶν ὡς τοιαύταις χρησαμένους λέξεσιν. Ἀλλὰ καὶ εἰπόντες αὐτοὶ Ἐθεὸν ἐκ Θεοῦ καὶ Λόγον ζῶντα, τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἀπαράλλακτον εἰκό-
 5 να τὸν Υἱὸν κατηγοροῦσι τῶν ἐν Νικαίᾳ εἰπόντων ἕκ τῆς οὐσίας καὶ ὁμοούσιον τὸν γεννηθέντα τῷ γεγεννηκότι. Τί δὲ θαυμαστὸν εἰ τοῖς πρὸ αὐτῶν καὶ τοῖς ἰδίους πατράσι διαμάχονται, ὅπου γε καὶ αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐναντιούμενοι τοῖς ἑαυτῶν προσκόπτουσιν; Ἐκθέμενοι γὰρ ἐν τοῖς λεγομένοις Ἐγκαινίοις ἐν Ἀν-
 10 τιοχείᾳ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἀπαράλλακτον εἰκόνα εἶναι τὸν Υἱὸν ὁμόσαντές τε οὕτω φρονεῖν καὶ ἀναθεματίσαντες τοὺς ἄλλως φρονοῦντας, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τῇ Ἰσανυρίᾳ γράψαντες· οὐ φεύγομεν τὴν ἐκτεθεῖσαν αὐθεντικὴν πίστιν ἐν τοῖς Ἐγκαινίοις τοῖς κατὰ Ἀντιόχειαν (ἐν αὐτοῖς δὲ ἐγράφη τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα),
 15 ὥσπερ ἐπιλαθόμενοι τούτων, μετ' ὀλίγον ἐν τῇ αὐτῇ Ἰσανυρίᾳ τὰναντία ἔγραψαν λέγοντες· τὸ ὁμοούσιον καὶ τὸ ὁμοιοούσιον ἐκβάλλομεν ὡς ἀλλότριον τῶν Γραφῶν, καὶ τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα περιαιροῦμεν ὡς μὴ κείμενον ἐν ταῖς Γραφαῖς.

38. Τίς οὖν ἔτι τοὺς τοιούτους Χριστιανοὺς ἡγήσεται; Ἡ ποία
 20 πίστις παρὰ τούτοις, παρ' οἷς οὐ λόγος, οὐ γράμμα βέβαιον, ἀλλὰ πάντα κατὰ καιρὸν ἀλλάσσεται καὶ μεταβάλλεται; Εἰ γάρ, ὦ Ἀκάκιε καὶ Εὐδόξιε, οὐ φεύγετε τὴν ἐκτεθεῖσαν ἐν τοῖς Ἐγκαινίοις πίστιν, ἐν αὐτῇ δὲ γέγραπται· οὐσίας ἀπαράλλακτος εἰκὼν ἐστὶν ὁ Υἱός, πῶς ἐν τῇ Ἰσανυρίᾳ γράφετε· ἐκβάλλομεν τὸ
 25 ὁμοούσιον; Εἰ γὰρ οὐκ ἔστι κατ' οὐσίαν ὁμοιος ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί, πῶς ἀπαράλλακτος τῆς οὐσίας εἰκὼν ἐστὶν; Εἰ δὲ μετέγνωτε γράψαντες τὸ τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτος εἰκὼν, πῶς ἀναθεματίζετε τοὺς ἀνόμοιον εἶναι λέγοντας τὸν Υἱόν; Εἰ γὰρ οὐχ ὁμοιος κατ' οὐσίαν πάντως ἀνόμοιός ἐστι, τὸ δὲ ἀνόμοιον οὐκ ἂν εἴη

ἐνῶ πολλάκις ἀπεδέχθησαν τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας ὡς καλόν, μάλιστα δὲ ἕνεκα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Εὐσεβίου, τώρα κατηγοροῦν τοὺς προγενεστέρους των, ἐπειδὴ ἐχρησιμοποίησαν ταιαύτας λέξεις. Ἄλλ' ἀκόμη, ἐνῶ αὐτοὶ εἶπαν τὸν Υἱὸν Θεὸν ἐκ Θεοῦ καὶ Λόγον ζῶντα καὶ ἀπαράλλακτον εἰκόνα τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός, κατηγοροῦν τοὺς Πατέρας τῆς Νικαίας, ἐπειδὴ εἶπαν ὅτι 'ὁ γεννηθεὶς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας καὶ ὁμοούσιος μὲ τὸν γεννήσαντα'. Τί παράξενον δέ, ἔάν, μὲ τὸ νὰ ἐναντιώνωνται εἰς τοὺς προγενεστέρους των, ἀντιμάχωνται καὶ πρὸς τοὺς ἰδικούς των Πατέρας, ὅταν μάλιστα καὶ οἱ ἴδιοι ἐναντιώνωνται πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ἔτσι πίπτουν ἐπάνω εἰς τοὺς ἰδικούς των; Διότι ἐνῶ εἰς τὴν λεγομένην σύνοδον τῶν Ἐγκαινίων εἰς Ἀντιόχειαν διετύπωσαν ὅτι 'ὁ Υἱὸς εἶναι ἀπαράλλακτος εἰκὼν τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός', καὶ ἐνῶ ὠρκίσθησαν νὰ πιστεύουν ἔτσι καὶ ἀνεθεμάτισαν ὅσους πιστεύουν διαφορετικά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἰσαυρίαν ἀκόμη ἔγραψαν· 'δὲν ἀπαρνούμεθα τὴν αὐθεντικὴν πίστιν ἢ ὁποῖα διευτυπώθη εἰς τὰ Ἐγκαίνια εἰς τὴν Ἀντιόχειαν' (διότι εἰς αὐτὴν ἀνεφέρθη ἡ λέξις τῆς οὐσίας), μετ' ὀλίγον ὡσὰν νὰ ἐλησμόνησαν αὐτά, εἰς τὴν ἰδίαν Ἰσαυρίαν ἔγραψαν τὰ ἀντίθετα λέγοντας· 'τὸ ὁμοούσιον καὶ τὸ ὁμοιοούσιον ἐκβάλλομεν ὡσὰν ξένον τῶν Γραφῶν, καὶ ἀφαιροῦμεν τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰς Γραφάς'.

38. Ποῖος λοιπὸν θὰ συνεχίσῃ νὰ θεωρῇ αὐτοὺς Χριστιανούς, ἢ ποία πίστις ὑπάρχει εἰς αὐτοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους οὔτε ὁ λόγος, οὔτε τὸ γράμμα εἶναι σταθερόν, ἀλλὰ ὅλα μὲ τὸν χρόνον ἀλλάσσουν καὶ μεταβάλλονται; Διότι ἔάν, Ἀκάκιε καὶ Εὐδόξιε, δὲν ἀπαρνήσθε τὴν εἰς τὰ Ἐγκαίνια διατυπωθεῖσαν πίστιν, εἰς αὐτὴν δὲ ἔχει γραφῇ 'ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀπαράλλακτος εἰκὼν τῆς οὐσίας', πῶς γράφετε εἰς τὴν Ἰσαυρίαν· 'ἀποκηρύσσομεν τὸ ὁμοούσιον'; Διότι ἔάν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα, πῶς εἶναι 'ἀπαράλλακτος εἰκὼν τῆς οὐσίας'; Ἐάν δὲ μετανοήσατε ἐπειδὴ ἐγράψατε τὸ 'τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτος εἰκὼν', πῶς ἀναθεματίζετε ὅσους λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι 'ἀνόμοιος'; Ἐάν δηλαδή δὲν εἶναι 'ὅμοιος κατ' οὐσίαν,' ὅπως δὴ ποτε εἶναι 'ἀνόμοιος,' τὸ δὲ

‘εἰκὼν’. Εἰ δὲ οὕτω καθ’ ὑμᾶς ἐστίν, οὐκ ἄρα («Ὁ τὸν Υἱὸν ἑώρα-
 κὼς ἑώρακε τὸν Πατέρα») πλείστης ὁσῆς οὕσῃς διαφορᾶς, μᾶλλον
 δὲ τὸ ὅλον ὄντος τούτου πρὸς ἐκεῖνον ἀνομοίου, τὸ δὲ ἀνόμοιον
 οὐχ οἷόν τε ὅμοιον λέγεσθαι. Ποία τοίνυν μηχανῇ τὸ ἀνόμοιον
 5 ὅμοιον λέγετε καὶ τὸ ὅμοιον ἀνόμοιον φρονεῖτε καὶ ὑποκρίνεσθε
 λέγοντες ‘εἰκόνα εἶναι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν’; Εἰ γὰρ οὐκ ἔστι
 κατ’ οὐσίαν ὅμοιος ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, λείπει τι τῇ εἰκόνι καὶ οὐκ
 ἔστι πλήρης εἰκὼν οὐδὲ τέλειον ἀπαύγασμα. Πῶς οὖν ἀναγινώ-
 σκετε τό· («Ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σω-
 10 ματικῶς») καί· («Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβο-
 μεν»); Πῶς τὸν Ἀρειανὸν Ἀέτιον ὡς αἵρετικὸν ἐκβάλλετε, καί-
 τοι τὰ αὐτὰ ἐκεῖνῳ λέγοντες; Καὶ γὰρ σοῦ μέν, ὦ Ἀκάκιε, ἐταῖ-
 ρός ἐστιν, Εὐδοξίου δὲ διδάσκαλος εἰς τὴν τοιαύτην ἀσέβειαν γέ-
 γονεν, ἧς ἔνεκα καὶ Λεόντιος αὐτὸν ὁ ἐπίσκοπος διάκονον κατέ-
 15 στησεν, ἵνα ὡς ἐν ἐνδύματι προβάτου τῷ ὀνόματι τῆς διακονίας
 χρώμενος ἐπ’ ἀδείας ἐξεμεῖν δύνηται τὰ τῆς βλασφημίας ῥήματα.

39. Τί οὖν ὑμᾶς ἄρα τοιοῦτον ἔπεισεν, ὥστε καὶ ἑαυτοῖς εἰς
 τὸ ἐναντίον περιπεσεῖν καὶ τοσαύτην αἰσχύνην ἀπενέγκασθαι;
 Ἀλλ’ οὐδὲν εὐλογον ἂν εἴποιτε· τοῦτο δὲ μόνον περιλείπεται νο-
 20 εῖν ὅτι πάντα νῦν ὑποκρίνεσθε καὶ πάντα προσποιούμενοι πλάτ-
 τετε διὰ τὴν παρὰ Κωνσταντίνου προστασίαν καὶ τὸ παρὰ τοῦ
 τοιούτου κέρδος. Καὶ κατηγορεῖτε μὲν εὐχερῶς τῶν πατέρων,
 προφασίζεσθε δὲ ἀπλῶς τὰς λέξεις ὡς ἀγράφους, καὶ κατὰ τὸ
 γεγραμμένον «διετρίνατε τὰ σκέλη παντὶ παρόδῳ», ὥστε τοσαν-
 25 τάκις ὑμᾶς μεταβάλλεσθαι, ὅσάκις ἂν ὑμᾶς οἱ μισθούμενοι καὶ
 χορηγοῦντες ὑμῖν βούλωνται. Καίτοι καὶ ἀγράφους τις λαλῇ λέ-

άνόμοιον δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι εἰκὼν. Ὁ ἔτσι εἶναι ὅπως λέγε-
 τε σεῖς, εἶναι ἐπόμενον ὅτι δὲν «ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα αὐτὸς ποὺ ἔ-
 χει ἰδῆ τὸν Υἱόν» ¹, ἀφοῦ ὑπάρχει τόσον μεγάλη διαφορά, μᾶλ-
 λον δὲ ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι τελείως ἀνόμοιος πρὸς ἐκεῖνον, τὸ δὲ
 ἀνόμοιον δὲν ἡμπορεῖ νὰ λέγεται ὁμοιον. Μὲ ποῖαν λοιπὸν τέχνην
 λέγετε ὁμοιον τὸ ἀνόμοιον καὶ τὸ ὁμοιον ἀνόμοιον θεωρεῖτε, καὶ
 προσποιεῖσθε, ὅτι λέγετε πὼς ὁ Υἱὸς εἶναι εἰκὼν τοῦ Πατρός; Διότι
 ἔαν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν ὁμοιος τοῦ Πατρός, τότε λείπει
 κάτι ἀπὸ τὴν εἰκόνα καὶ δὲν εἶναι πλήρης ἡ εἰκὼν, οὔτε τελεία
 ἡ ἀκτινοβολία. Μὲ ποῖαν λοιπὸν ἔννοιαν ἀναγινώσκετε τὸ
 «Εἰς αὐτὸν κατοικεῖ ὁλόκληρον τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος ἐν
 σωματικῇ μορφῇ» ², καὶ· «Ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐπήραμεν ὁ-
 λοι ἡμεῖς» ³; Πῶς ἀποκηρύσσετε τὸν ἀρειανὸν Ἀέτιον ὡς αἰρετι-
 κόν, ἂν καὶ λέγετε τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον. Διότι εἰς σέ μὲν, Ἀκά-
 κιε, εἶναι φίλος, τοῦ Εὐδοξίου δὲ ὑπῆρξε διδάσκαλος εἰς τὴν ἀσε-
 βειαν αὐτὴν, ἔνεκα τῆς ὁποίας καὶ ὁ Λεόντιος ἐχειροτόνησαν αὐ-
 τὸν διάκονον, ὥστε χρησιμοποιοῦντας τὸ ὄνομα τοῦ διακόνου,
 ὡσὰν ἔνδυμα προβάτου, νὰ ἡμπορῇ νὰ «ξερνᾷ» ἐλευθέρως τὰ
 βλάσφημα λόγια.

39. Ποῖον λοιπὸν ἀπ' αὐτὰ σᾶς ἔπεισεν, ὥστε καὶ σεῖς νὰ
 περιπέσετε εἰς ἀντιθέσεις καὶ νὰ ἀποσύρετε τόσῃν ἐντροπὴν;
 Ἀλλὰ δὲν θὰ ἀπαντήσετε κάτι λογικόν. Ἔτσι παραμένει νὰ σκε-
 φθῇ κανεὶς μόνον τοῦτο, ὅτι δι' ὅλα τῶρα ὑποκρίνεσθε καὶ κατα-
 σκευάζετε τὰ πάντα μὲ προσποίησιν διὰ τὴν προστασίαν ἀπὸ
 τὸν Κωνστάντιον καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ κέρδος. Καὶ κατηγορεῖτε μὲν
 εὐκολα τοὺς Πατέρας, μὲ ἀπλὴν πρόφασιν τὰς λέξεις, ὅτι τάχα δὲν
 εἶναι γραφικαί, καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον «ἀνοίξατε τὰ σκέλη σας
 εἰς κάθε διαβάτην» ⁴, ὥστε νὰ μεταβάλλετε τοὺς ἑαυτοὺς σας
 τόσας φορές, ὅσας θέλουν ἐκεῖνοι ποὺ σᾶς πληρώνουν καὶ σᾶς
 δίδουν νὰ τρῶτε. Καὶ ὁμως καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς ἀναφέρῃ μὴ γρα-

2. Κολ. 2, 9.

3. Ἰω. 1, 16.

4. Ἰεζ. 16, 25.

ξεις, οὐδὲν διαφέρει, ἕως εὐσεβῇ τὴν διάνοιαν ἔχει. Ὁ δὲ αἵρετικὸς ἀνὴρ, κὰν τὰς ἀπὸ τῶν Γραφῶν χρήσεται λέξεις, οὐδὲν ἤττον ὑποπτος ὢν καὶ τὸν νοῦν διεφθαρμένος ἀκούσεται παρὰ τοῦ Πνεύματος· («Ἰνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου καὶ ἀναλαμβάνεις
5 τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου»). Οὕτως ὁ μὲν διάβολος καί-
τοι λαλῶν ἀπὸ τῶν Γραφῶν πεφίμωται παρὰ τοῦ Σωτῆρος· ὁ δέ-
μακάριος Παῦλος κὰν ἐκ τῶν ἔξωθεν λαλῇ· «Κρῆτες ἀεὶ ψεύ-
σται», καί· «Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν» καί· «Φθείρουσιν ἡθὴ χρη-
στὰ ὁμιλίας κακαί», ἀλλ' ὅμως ἅγιος ὢν ἔχει τὴν διάνοιαν εὐσε-
10 βῇ καὶ «Τοῦ Χριστοῦν οὖν ἔχων», «διδάσκαλός ἐστιν ἐθνῶν ἐν πί-
στει καὶ ἀληθείᾳ» καὶ ἃ λαλεῖ μετ' εὐσεβείας φθέγγεται.

Ποία τοίνυν ἐν τοῖς ἀρειανοῖς ῥηματίοις κὰν πιθανότης ἐ-
στίν, ἐν οἷς προτιμᾶται τοῦ Σωτῆρος ἡ κάμψη καὶ ἡ ἀκρις καὶ
λοιδορεῖται παρ' αὐτῶν· οὐκ ἦς ποτε καὶ ἐκτίσθης ξένος τε κατ'
15 οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τυγχάνεις· καὶ ὅλως οὐδὲν δυσφημίας ἐν αὐτοῖς
παραλέλεπται; Τί δὲ πρὸς εὐφημίαν παρῆκαν οἱ πατέρες; Καὶ
οὐ μᾶλλον ὑψηλὴ διάνοια καὶ φιλόχριστος εὐσέβεια παρ' αὐτοῖς
ἐστι; Καὶ ὅμως ταῦτα μὲν ἔγραψαν ὅτι 'ἐκβάλλομεν', ἐκείνων
δὲ τῶν κατὰ τὴν Κυρίου λοιδοριῶν ἀνέχονται καὶ φανεροὺς ἐαν-
20 τοὺς πᾶσι καθιστῶσιν, ὅτι δι' οὐδὲν ἕτερον μάχονται πρὸς τὴν
σύνοδον ἐκείνην τὴν μεγάλην ἢ ὅτι τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν κατέκρι-
νε. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὴν τοῦ ὁμοουσίου λέξιν διαβάλλουσι κακῶς
αὐτοὶ φρονοῦντες καὶ περὶ αὐτῆς. Εἰ γὰρ ἐπίστευον ὀρθῶς καὶ
τὸν μὲν Πατέρα Πατέρα ἀληθῶς ὡμολόγουν, τὸν δὲ Υἱὸν γνή-
25 σιον Υἱὸν καὶ φύσει ἀληθινὸν Λόγον καὶ σοφίαν ἐπίστευον εἶναι

1. Ψαλμ. 49, 16.

2. Τιτ. 1, 12.

3. Πράξ. 17, 28.

φικὰς λέξεις, εἰς οὐδὲν διαφέρει, ἔαν ἔχη εὐσεβῆ διάνοιαν. Ὁ δὲ αἰρετικὸς ἄνδρας, καὶ ἂν ἀκόμη χρησιμοποιοῖ λέξεις ἀπὸ τὰς Γραφάς, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ὑποπτος καὶ διεφθαρμένος εἰς τὸν νοῦν θὰ ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Πνεύματος «Διατὶ σὺ ὁμιλεῖς: καὶ ἀναφέρεις τὰς ἐντολάς μου καὶ ἀναλαμβάνεις εἰς τὸ στόμα σου τὴν διαθήκην μου» ¹; Ἔτσι ὁ μὲν διάβολος ἂν καὶ ὠμιλοῦσεν ἀπὸ τὰς Γραφάς ἐφιμώθη ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, ὁ δὲ μακάριος Παῦλος ἂν καὶ ὁμιλῇ μὲ λέξεις ἔξω ἀπὸ τὰς Γραφάς· «Οἱ Κρῆτες εἶναι πάντοτε ψευῆσαι» ², καὶ· «Αὐτοῦ εἴμεθα γένος» ³, καὶ· «Αἱ κακαὶ συναναστροφαὶ διαφθείρουν τὰ καλὰ ἦθη» ⁴, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ εἶναι ἅγιος ἔχει εὐσεβῆ διάνοιαν, καί, «ἐπειδὴ ἔχει νοῦν Χριστοῦ» ⁵, «εἶναι διδάσκαλος τῶν ἐθνικῶν εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀλήθειαν» ⁶, καὶ ὅσα γράφει τὰ λέγει μὲ εὐσέβειαν.

Ποία λοιπὸν ἔστω καὶ πιθανότης ὑπάρχει εἰς τὰ ἀρειανὰ λεξίδια, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ κάμπια καὶ ἡ ἀκρίδα τοποθετοῦνται ἐπάνω ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, ὁ ὁποῖος διασύρεται ὑπ' αὐτῶν· «δὲν ὑπῆρχες πάντοτε καὶ ἐκτίσθης, καὶ εἶσαι κατὰ τὴν οὐσίαν ξένος ἀπὸ τὸν Θεόν» καὶ δὲν ἔχει παραλειφθῆ καμμία δυσφημία; Τί δὲ παρέλειψαν οἱ Πατέρες πρὸς δοξολογίαν; Καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτοὺς περισσότερον ὑψηλὴ διάνοια καὶ φιλόχριστος εὐσέβεια; Καὶ ὅμως αὐτὰ μὲν ἔγραψαν ὅτι ἀποκηρύσσουν, ἀνέχονται ὅμως τὰς ὑβρεῖς κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ καθιστοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν φανεροῦς εἰς ὅλους, ὅτι διὰ τίποτε ἄλλο δὲν μάχονται πρὸς τὴν σύνοδον ἐκείνην τὴν μεγάλην, παρὰ διὰ τὸ ὅτι κατεδίκησε τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν διασύρουν καὶ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ὁμοουσίου, ἐνῶ οἱ ἴδιοι δὲν σκέπτονται ὀρθῶς δι' αὐτήν. Διότι ἔαν ἐπίστευαν ὀρθῶς, καὶ τὸν μὲν Πατέρα ὠμολογοῦσαν ἀληθινὸν Πατέρα, τὸ δὲ Υἱὸν ἐπίστευαν ὅτι εἶναι γνήσιος Υἱὸς καὶ φυσικὸς ἀληθινὸς Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ νὰ λέγεται ὁ Υἱὸς

4. Α' Κορ. 15, 33.

5. Α' Κορ. 2, 16.

6. Α' Τιμ. 2, 7.

‘ἐκ τοῦ Θεοῦ’, ἐὰν δὲν τὸ ἔλεγαν ὅπως λέγεται διὰ τὰ κτίσματα, ἀλλ’ ἐνοοῦσαν ὅτι αὐτὸς εἶναι γνήσιον γέννημα τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός, ὅπως εἶναι ἡ ἀκτινοβολία ἐκ τοῦ φωτός, ἐὰν ἐπίστευαν ἔτσι, δὲν θὰ κατηγοροῦσε καθεὶς ἐξ αὐτῶν τοὺς Πατέρας, ἀλλὰ μὲ θάρρος θὰ ἐδέχοντο, ὅτι ἡ σύνοδος ἔγραψεν ὀρθῶς καὶ ὅτι τέτοια εἶναι ἡ ὀρθὴ πίστις περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

40 Ἀλλὰ, λέγουν, ἡ ἔννοια αὐτῶν τῶν λέξεων εἶναι εἰς ἡμᾶς ‘ἀσαφής’. Διότι προέβαλλαν καὶ αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν λέγοντας, ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ κατανοήσωμεν τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν τῶν λέξεων τὰς ἀφαιροῦμεν. Ἐὰν ὅμως ἔλεγαν τὴν ἀλήθειαν, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ λέγουν ἀφαιροῦμεν αὐτάς, ἀλλὰ νὰ ζητήσουν νὰ μάθουν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ξεύρουν, διότι ἄλλως θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφαιρέσουν καὶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ καταλάβουν ἀπὸ τὰς θείας Γραφὰς καὶ νὰ κατηγορήσουν ἐκείνους ποὺ ἔγραψαν αὐτά. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τόλμημα μᾶλλον τῶν αἰρετικῶν καὶ ὄχι ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν. Ὅσα λοιπὸν δὲν καταλαβαίνομεν ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια δὲν τὰ ἀφαιροῦμεν, ἀλλὰ ἀναζητοῦμεν ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Κύριος ἔδωσε τὴν ἀποκάλυψιν, καὶ ζητοῦμεν νὰ πληροφορηθῶμεν ἀπ’ αὐτοὺς. Ἐπειδὴ ὅμως παρὰ ταῦτα δικαιολογοῦνται διὰ τὴν ἀσάφειαν τῶν λέξεων αὐτῶν, ἃς παραδεχθοῦν λοιπὸν ἐκεῖνα, ποὺ προστίθενται ἀμέσως μετὰ τὴν ὁμολογίαν πίστεως (τῆς Νικαίας) καὶ ἃς ἀναθεματίζουν ἐκείνους ποὺ πιστεύουν, ὅτι ‘ὁ Υἱὸς εἶναι ἐξ οὐκ ὄντων’, καὶ ὅτι ‘δὲν ὑπῆρχε πρὶν γεννηθῆ’, καὶ ὅτι ‘ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι κτίσμα καὶ ποίημα’, καὶ ὅτι ‘εἶναι τρεπτὸς κατὰ τὴν φύσιν’, καὶ ‘ἐξ ἐτέρας ὑποστάσεως’ (δηλαδὴ οὐσίας) καὶ ἃς ἀναθεματίζουν γενικῶς τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, ἡ ὁποία ἐφεῦρεν αὐτὴν τὴν ἀσέβειαν.

Καὶ ἃς μὴ λέγουν πλέον ‘ὅτι ἀφαιροῦμεν τὰς λέξεις’, ἀλλ’ ὅτι ‘δὲν τὰς καταλαβαίνομεν,’ διὰ νὰ ἔχουν ἔτσι κάποιαν πειστικὴν δικαιολογίαν νὰ μὴ ἀσχολοῦνται μὲ αὐτάς. Καὶ ξέρω καλὰ καὶ εἶμαι πεπεισμένος καὶ τὸ ξέρουν καὶ αὐτοί, ὅτι ἐὰν ὁμολογήσουν αὐτὰ καὶ ἀναθεματίζουν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν δὲν θὰ ἀρνηθοῦν καὶ ἐκεῖνας τὰς φράσεις τῆς συνόδου. Διότι διὰ τοῦτο, ἀφοῦ οἱ Πατέρες εἶπαν ‘τὸν Υἱὸν γεννητὸν ἐκ τῆς οὐσίας, ὁμοούσιον τῷ

‘τοὺς δὲ λέγοντας’ τὰ προειρημένα, ἅπερ ἐστὶ τῆς ἀρεινῆς αἰρέσεως, ‘ἀναθεματίζομεν’ ἵνα δείξωσιν ὅτι ὡς ἐκ παραλλήλου λέλεκται παρ’ αὐτῶν καὶ αἱ λέξεις ἐκεῖναι ταῦτα σημαίνουνσι, καὶ δς ἂν ἐκείνας ὁμολογήσῃ, πάντως καὶ ταῦτα διανοηθήσεται· οἱ δὲ μή-
 5 τε ταῦτα φρονοῦντες, ἀλλὰ κάκεῖνα διαβάλλοντες οἱ τοιοῦτοι πανταχόθεν ἐλέγχονται χριστομάχοι.

41. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐξ ὅλου τὴν σύνοδον ἀρνούμενων ἀρκεῖ πρὸς ἔλεγχον τὰ ὀλίγα ταῦτα, πρὸς δὲ τοὺς ἀποδεχομένους τὰ μὲν ἄλλα πάντα τῶν ἐν Νικαίᾳ γραφέντων, περὶ δὲ μόνον τὸ ὁ-
 10 μούσιον ἀμφιβάλλοντας χρὴ μὴ ὡς πρὸς ἐχθροὺς διακεῖσθαι. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς οὐχ ὡς πρὸς Ἀρειομανίτας οὐδ’ ὡς μαχομέ-
 νους πρὸς τοὺς πατέρας ἐνιστάμεθα, ἀλλ’ ὡς ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελ-
 φοὺς διαλεγόμεθα τὴν αὐτὴν μὲν ἡμῖν διάνοιαν ἔχοντας, περὶ δὲ τὸ ὄνομα μόνον διστάζοντας. Καὶ γὰρ ὁμολογοῦντες ἐκ τῆς οὐ-
 15 σίας τοῦ Πατρὸς εἶναι καὶ μὴ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως τὸν Υἱὸν κτίσμα τε μὴ εἶναι μηδὲ ποίημα αὐτόν, ἀλλὰ γνήσιον καὶ φύσει γέννημα αἰδίως τε αὐτὸν συνεῖναι τῷ Πατρὶ Λόγον ὄντα καὶ σοφίαν οὐ μακρὰν εἰσιν ἀποδέξασθαι καὶ τὴν τοῦ ὁμοουσίου λέ-
 20 πίστεως. Τὸ μὲν γὰρ ‘ὅμοιον’ μόνον λέγειν ‘κατ’ οὐσίαν’ οὐ πάν-
 τως σημαίνει καὶ τὸ ‘ἐκ τῆς οὐσίας’, ἐξ οὗ μᾶλλον, ὡς καὶ αὐτοὶ εἰρήκασι, σημαίνεται τὸ γνήσιον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Καὶ γὰρ καὶ κασσίτερος ὁμοίός ἐστι μόνος τῷ ἀργύρῳ καὶ λύκος τῷ
 25 κυνὶ καὶ χαλκὸς χρυσίζων τῷ ἀληθινῷ χρυσῷ, οὔτε δὲ ὁ κασσίτε-
 ρος ἐκ τοῦ ἀργύρου τυγχάνει οὔτε λύκος ὡς υἱὸς τοῦ κυνὸς ἂν νο-
 μισθεῖη. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ‘ἐκ τῆς οὐσίας’ καὶ ‘ὁμοιούσιον’ αὐτὸν

Πατρί', ἀμέσως προσέθεσαν· 'ἐκείνους δὲ ποὺ λέγουν' αὐτὰ ποὺ ἔχουν προαναφερθῇ, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, 'ἀναθεματίζομεν' διὰ τὸ νὰ δείξουν ἔτσι ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν παραλήλως ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὅτι αἱ λέξεις ἐκεῖναι σημαίνουν αὐτά, καὶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ ὁμολογήσῃ ἐκείνας, ὅπωςδὴποτε θὰ σκεφθῇ καὶ αὐτά. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ οὔτε αὐτὰ πιστεύουν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα διασύρουν, αὐτοὶ ἐλέγχονται ἀπὸ παντοῦ ὡς χριστομάχοι.

41. Καὶ διὰ μὲν τοὺς ἀρνούμενους ἐξ ὁλοκλήρου τὴν σύνοδον, εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ τὰ ὀλίγα πρὸς ἔλεγχον, δι' ἐκείνους δὲ ποὺ ἀποδέχονται μὲν ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν εἰς τὴν Νίκαιαν, ἀμφιβάλλουν δὲ μόνον ὡς πρὸς τὸ ὁμοούσιον, πρέπει νὰ μὴ συμπεριφερώμεθα ὡς πρὸς ἐχθρούς¹. Διότι καὶ ἡμεῖς δὲν ἀντιστεκώμεθα πρὸς αὐτοὺς ὅπως πρὸς τοὺς Ἀρειομανίτας καὶ αὐτοὺς ποὺ μάχονται ἐναντίον τῶν Πατέρων, ἀλλὰ συζητοῦμεν μὲ αὐτοὺς ὡς ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελφούς, ποὺ ἔχουν μὲν τὴν ἰδίαν σκέψιν, διστάζουν δὲ μόνον ὡς πρὸς τὸ ὄνομα. Διότι ἀφοῦ ὁμολογοῦν, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὄχι ἐκ διαφορετικῆς ὑποστάσεως, καὶ ὅτι δὲν εἶναι κτίσμα οὔτε ποίημα, ἀλλὰ γνήσιον καὶ φυσικὸν γέννημα, καὶ ὅτι συνυπάρχει αἰδίως μὲ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ εἶναι Λόγος καὶ σοφία αὐτοῦ, δὲν εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ ἀποδεχθοῦν καὶ τὴν λέξιν τοῦ ὁμοουσίου. Τέτοιος δὲ εἶναι ὁ Βασίλειος Ἀγκύρας, ὁ ὁποῖος ἔγραψε περὶ πίστεως. Τὸ νὰ λέγῃ λοιπὸν κανεῖς μόνον 'ὅμοιον κατ' οὐσίαν', δὲν σημαίνει ὅπωςδὴποτε καὶ 'ἐκ τῆς οὐσίας', ἐκ τοῦ ὁποίου μάλιστα, ὅπως εἶπαν καὶ αὐτοί, δίδεται ἡ σημασία τῆς γνησιότητος τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Διότι καὶ ὁ κασσίτερος εἶναι ὅμοιος μόνον μὲ τὸν ἄργυρον, καὶ ὁ λύκος μὲ τὸν σκύλον, καὶ ὁ χρυσίζων χαλκὸς μὲ τὸν ἀληθινὸν χρυσόν, οὔτε ὅμως ὁ κασσίτερος εἶναι ἀπὸ ἄργυρον, οὔτε ὁ λύκος θὰ ἡμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ υἱὸς τοῦ σκύλου. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ εἶπαν τὸν Υἱὸν καὶ 'ἐκ τῆς οὐσίας' καὶ 'ὁμοιοούσιον', τί ἄλλο ἐννοοῦν

¹ Ἀθανασίου νὰ πεισθοῦν οἱ ὁμοιουσιανοὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀφοῦ ἡ διαφορὰ τοῦ ὁμοουσίου ἀπὸ τὸ ὁμοούσιον εἶναι ἀσήμαντος, ὑπὸ ὠρισμένας δὲ προϋποθέσεις σημαίνουν τὸ αὐτό.

εἰρήκασι, τί ἕτερον σημαίνουσιν ἐκ τούτων ἢ τὸ ὁμοούσιον; Καὶ γὰρ ὥσπερ ὁ λέγων μόνον ὁμοιοούσιον οὐ πάντως καὶ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας γνωρίζει, οὕτως ὁ λέγων ὁμοούσιον ἀμφοτέρων τοῦ τε ὁμοιουσιού καὶ τοῦ ἐκ τῆς οὐσίας σημαίνει τὴν διάνοιαν.

5 Καὶ αὐτοὶ γοῦν ἐνιστάμενοι πάλιν πρὸς τοὺς κτίσμα λέγοντας εἶναι τὸν Λόγον, καὶ μὴ θέλοντας αὐτὸν γνήσιον Υἱὸν εἶναι ἀνθρωπίνων παραδειγμάτων υἱοῦ καὶ πατρὸς εἰλήφασι τὰς κατ' αὐτῶν ἀποδείξεις, ἐξαιρουμένου τούτου ὅτι μὴ ὡς ἄνθρωπός ἐστιν ὁ Θεὸς μηδὲ ὡς ἀνθρωπίνη γονὴ οὕτως ἐστὶν ἡ τοῦ Υἱοῦ γέννη-
 10 σις, ἀλλ' ὡς ἡ Θεῶ πρόπουσα καὶ ἡμᾶς ἀρμόζουσα νοεῖν. Καὶ γὰρ καὶ πηγὴν εἰρήκασι τὸν Πατέρα τῆς σοφίας καὶ τῆς ζωῆς, τὸν δὲ Υἱὸν ἀπαύγασμα φωτὸς αἰδίου καὶ αὐτὸν εἶναι τὸ ἐκ τῆς πηγῆς γέννημα λέγοντα· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ» καὶ· «Ἐγὼ εἰμι ἡ σοφία, κατεσκήνωσα βουλήν». Τὸ δὲ ἐκ φωτὸς ἀπαύγασμα καὶ ἐκ πηγῆς
 15 γέννημα καὶ ἐκ Πατρὸς Υἱὸν πῶς, ἃν τις ἀρμοζόντως ὀνομάσειεν ἢ ὁμοούσιον; Ἀρ' οὖν μὴ ἐπειδὴ τὰ ἐξ ἀνθρώπων γεννήματα ὁμοούσιά ἐστιν, εὐλαβεῖσθαι δεῖ μὴ καὶ ὁ Υἱὸς λεγόμενος ὁμοούσιος νομισθεῖν καὶ αὐτὸς ὡς ἀνθρώπινον γέννημα; Μὴ γένοιτο· οὐκ ἔστιν οὕτως. Ἀλλὰ καὶ ταχεῖαν ἔχει τὴν λύσιν τοῦτο· Λόγος
 20 γάρ ἐστι καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ἐξ ὧν τὸ ἀπαθὲς καὶ τὸ ἀμέριστον τῆς ἐκ Πατρὸς γεννήσεως γνωρίζεται. Λόγος γὰρ οὐδὲ ὁ τῶν ἀνθρώπων μέρος ἐστὶν οὐδὲ κατὰ πάθος ἐξ αὐτῶν προέρχεται, μήτε γε ὁ Θεοῦ, ὃν Υἱὸν εἶναι ἑαυτοῦ ὁ Πατὴρ ἐδήλωσεν, ἵνα μὴ πάλιν τις ἀκούων μόνον Λόγον νομίσει τοιοῦτον εἶναι, οἷός
 25 ἐστὶν ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀνυπόστατος, ἀλλ' ἀκούων ὅτι Υἱός ἐστι γινώσκη τοῦτον εἶναι ζῶντα Λόγον καὶ ἐνούσιον σοφίαν.

42. Ἐπειτα ὥσπερ τὸ γέννημα λέγοντες οὐκ ἀνθρωπίνως νοοῦ-

μέ αὐτὰ παρὰ τὸ 'ὁμοούσιον'; Διότι ὅπως ἐκεῖνος ποὺ λέγει μόνον 'ὁμοιοούσιον' δὲν ἀναγνωρίζει ὅπωςδὴποτε καὶ τὸ 'ἐκ τῆς οὐσίας', ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ λέγει· 'ὁμοούσιον' τονίζει τὴν ἔννοιαν καὶ τῶν δύο καὶ τοῦ ὁμοιουσίου καὶ τοῦ ἐκ τῆς οὐσίας.

Καὶ αὐτοὶ λοιπόν, ὅταν ἀντιστέκωνται πρὸς ἐκείνους ποὺ λέγουν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι κτίσμα, καὶ δὲν θέλουν αὐτὸς νὰ εἶναι γνήσιος Υἱός, χρησιμοποιοῦν ὡς ἀποδείξεις ἀνθρώπινα παραδείγματα, τὰς σχέσεις μεταξὺ υἱοῦ καὶ πατρὸς, ἐκτὸς βεβαίως τούτου, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὅπως ὁ ἄνθρωπος οὔτε ὅτι ἡ γέννησις τοῦ Υἱοῦ εἶναι ὡσὰν τὴν ἀνθρωπίνην γέννησιν, ἀλλ' εἶναι ὅπως πρέπει εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀρμόζει νὰ κατανοοῦμεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι. Εἶπαν μάλιστα τὸν Πατέρα καὶ πηγὴν τῆς σοφίας καὶ τῆς ζωῆς, τὸν δὲ Υἱὸν ἀκτινοβολίαν αἰδίου φωτὸς καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ γέννημα ἐκ τῆς πηγῆς ἐπειδὴ λέγει· «'Εγὼ εἶμαι ἡ ζωὴ»¹ καὶ· «'Εγὼ εἶμαι ἡ σοφία ποὺ ἔδωσα κατοικίαν εἰς τὴν βουλήν»², τὴν δὲ ἐκ τοῦ φωτὸς ἀκτινοβολίαν καὶ τὸ ἐκ τῆς πηγῆς γέννημα, καὶ τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς Υἱόν, πῶς ἀλλιῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ ὀνομάσῃ κανεὶς παρὰ ὁμοούσιον; Μήπως λοιπόν ἐπειδὴ καὶ τὰ ἐξ ἀνθρώπων γεννήματα εἶναι ὁμοούσια, πρέπει νὰ φοβούμεθα μήπως καὶ ὁ Υἱός, ἂν λέγεται ὁμοούσιος, θὰ ἐθεωρεῖτο καὶ αὐτὸς ὡς ἀνθρώπινον γέννημα; Μὴ γένοιτο, δὲν εἶναι ἔτσι. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔχει ἄμεσον λύσιν, διότι ὁ Υἱὸς εἶναι Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς, ἐκ τῶν ὁποίων γίνεται γνωστὸν τὸ ἀπαθὲς καὶ τὸ ἀμέριστον τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννήσεως. Διότι οὔτε ὁ λόγος τῶν ἀνθρώπων, εἶναι μέρος αὐτῶν οὔτε προέρχεται ἐξ αὐτῶν κατὰ πάθος, οὔτε βέβαια καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἐδήλωσεν ὁ Πατήρ, εἶναι Υἱὸς αὐτοῦ, καὶ τοῦτο πάλιν διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς, ὅταν ἀκούῃ Λόγον, ὅτι εἶναι ὡσὰν τὸν λόγον τῶν ἀνθρώπων ἀνυπόστατος, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ ἀκούῃ ὅτι εἶναι Υἱός, νὰ γνωρίζῃ, ὅτι οὗτος εἶναι ζῶν Λόγος καὶ ἐνούσιος σοφία.

42. Ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν λέγωμεν γέννημα δὲν τὸ

μεν καὶ Πατέρα τὸν Θεὸν εἰδότες οὐ σωματικὴν τινα περὶ αὐτοῦ
 λαμβάνομεν ἔννοιαν, ἀλλὰ τὰ μὲν παραδείγματα καὶ τὰς τοιαύ-
 τας λέξεις ἀκούομεν, ἁρμοζόντως δὲ περὶ Θεοῦ νοοῦμεν· οὐ γὰρ
 ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεός· οὕτως ἄρα καὶ τὸ ὁμοούσιον ἀκούοντες
 5 ὑπερβαίνειν ὀφείλομεν πᾶσαν αἴσθησιν καὶ κατὰ τὴν θείαν παροι-
 μίαν (νοητῶς νοεῖν τὰ παρατιθέμενα ἡμῖν), ὥστε μέντοι γινώ-
 σκειν ὅτι μὴ θελήσει ἀλλὰ ἀληθῶς Υἱὸς ἐστὶν ἐκ Πατρὸς γνή-
 σιος ὡς ἐκ πηγῆς ζωὴ καὶ φωτὸς ἀπαύγασμα. Ἡ διὰ τί τὸ μὲν
 γέννημα καὶ τὸ υἱὸς οὐ σωματικῶς, τὸ δὲ ὁμοούσιον ὡς ἐπὶ σωμα-
 10 των διανοούμεθα, καὶ μάλιστα ὅτι οὐ περὶ ἄλλου καὶ ἄλλου ἐστὶ
 τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ περὶ οὗ τὸ γέννημα, περὶ τούτου καὶ τὸ ὁμοού-
 σιον ἐλέχθη, καὶ πρέπει τὴν αὐτὴν διάνοιαν ἀμφοτέρων τῶν λέ-
 ξεων ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος διασώζειν καὶ μὴ τὸ μὲν γέννημα καλῶς
 ἐξηγεῖσθαι, τὸ δὲ ὁμοούσιον ἄλλως, ἐπεὶ ἀκόλουθόν ἐστιν οὕτω
 15 διακειμένους ὑμᾶς καὶ λέγοντας Λόγον καὶ σοφίαν τοῦ Πατρὸς
 τὸν Υἱὸν διάφορον ἔχειν καὶ περὶ τούτων τὴν διάνοιαν, καὶ ἄλ-
 λως μὲν τὸν Λόγον νοεῖν, ἑτέρως δὲ τὴν σοφίαν. Ἀλλ' ὥσπερ
 ἄτοπον τοῦτο, Λόγος γὰρ καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ὁ Υἱὸς
 καὶ ἓν ἐστὶ τὸ ἐκ Πατρὸς γέννημα καὶ ἴδιον τῆς οὐσίας αὐτοῦ,
 20 οὕτως εἷς ἐστὶν ὁ νοῦς τοῦ γεννήματος καὶ τοῦ ὁμοουσίου καὶ ὁ
 φρονῶν γέννημα τὸν Υἱὸν φρονεῖ τοῦτον ὀρθῶς καὶ ὁμοούσιον.

43. Αὐτάρκη μὲν οὖν ταῦτα δεῖξαι τῶν ἀγαπητῶν τὴν διάνοιαν
 μὴ ἀλλοτρίαν μηδὲ μακρὰν οὔσαν τοῦ ὁμοουσίου. Ἐπειδὴ δέ,
 ὡς αὐτοὶ φασὶ (τὴν γὰρ ἐπιστολὴν οὐκ ἔσχον ἐγώ), οἱ τὸν Σα-
 25 μοσατέα κατακρίναντες ἐπίσκοποι γράφοντες εἰρήκασιν μὴ εἶναι
 ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τῷ Πατρί, καὶ λοιπὸν αὐτοὶ διὰ
 τὴν πρὸς τοὺς εἰρηκότας εὐλάβειάν τε καὶ τιμὴν οὕτω περὶ τὴν

ἐννοοῦμεν κατ' ἀνθρώπινον τρόπον, καὶ ὅταν ἀναγνωρίζωμεν Πατέρα τὸν Θεὸν δὲν βάζομεν εἰς τὸν νοῦν μας καμίαν σωματικὴν εἰκόνα, ἀλλὰ τὰ μὲν παραδείγματα καὶ τὰς λέξεις αὐτὰς ἀκούομεν, τοὺς ἀποδίδομεν δὲ ἔννοιαν ἀρμόζουσαν εἰς τὸν Θεόν, διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὡσάν τὸν ἄνθρωπον· ἔτσι ἀκριβῶς καί, ὅταν ἀκούωμεν τὸ ὁμοούσιον, ὀφείλομεν νὰ ὑπερβαίνωμεν κάθε αἴσθησιν καὶ κατὰ τὴν θείαν παροιμίαν «νὰ προσέχωμεν πολὺ αὐτὰ πού ἔχομεν ἐμπρὸς μας» ¹, ὥστε νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ εἶναι γνήσιος Υἱὸς ἐκ Πατρὸς, ὅπως ἡ ζωὴ ἐκ τῆς πηγῆς καὶ ἡ ἀκτινοβολία ἐκ τοῦ φωτός. Ἡ διατὶ τὸ μὲν γέννημα καὶ τὸ Υἱὸς δὲν τὸ ἐκλαμβάνομεν σωματικῶς, τὸ δὲ ὁμοούσιον τὸ θεωροῦμεν ὅτι εἶναι ὡσάν ἐπὶ σωματίων, καὶ μάλιστα ὅταν δὲν πρόκειται περὶ λεγομένων διὰ διαφορετικὰ πράγματα, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον πού ἐλέχθη τὸ γέννημα δι' ἐκεῖνον ἐλέχθη καὶ τὸ ὁμοούσιον, καὶ πρέπει διὰ τὸν Σωτῆρα νὰ διατηροῦμεν τὴν ἰδίαν σημασίαν καὶ τῶν δύο λέξεων, καὶ νὰ μὴ ἐξηγοῦμεν τὸ μὲν γέννημα καλῶς, τὸ δὲ ὁμοούσιον διαφορετικὰ, διότι ὑπάρχει ὁ κίνδυνος, ἐὰν σκέπτεσθε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ ἔπειτα λέγετε τὸν Υἱὸν Λόγον καὶ σοφίαν τοῦ Πατρὸς, νὰ ἔχετε διαφορετικὴν σκέψιν καὶ δι' αὐτά, καὶ νὰ ἐννοῆτε μὲ ἄλλον τρόπον τὸν Λόγον, μὲ ἄλλον δὲ τὴν σοφίαν. Ἀλλ' ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι παράλογον, διότι ὁ Υἱὸς εἶναι Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ ἐκ Πατρὸς γέννημα εἶναι ἓνα καὶ ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο εἶναι μία ἡ ἔννοια τοῦ γεννήματος καὶ τοῦ ὁμοουσίου, καὶ ἐκεῖνος πού θεωρεῖ γέννημα τὸν Υἱόν, θεωρεῖ αὐτὸν ὀρθῶς καὶ ὁμοούσιον.

43. Αὐτὰ λοιπὸν μόνον εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ δείξουν ὅτι ἡ σκέψις τῶν ἀγαπητῶν μας δὲν εἶναι ξένη οὔτε μακρὰν ἀπὸ τὸ ὁμοούσιον. Ἐπειδὴ δέ, ὅπως αὐτοὶ λέγουν (διότι τὴν ἐπιστολὴν δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἔχω), οἱ ἐπίσκοποι πού κατεδίκασαν τὸν Σαμοσατέα, ἔγραψαν ὅτι δὲν εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἐπομένως αὐτοί, ἕνεκα εὐλαβείας καὶ τιμῆς πρὸς ἐκείνους πού τὸ εἶπαν, λαμβάνουν αὐτὴν τὴν θέσιν, διὰ τοῦτο εἶναι

λέξιν διάκεινται· καλὸν μετ' αὐτῶν μετ' εὐλαβείας καὶ περὶ τού-
του διασκέπασθαι. Συγκρούειν μὲν τούτους πρὸς ἐκείνους ἀπρε-
πές· πάντες γάρ εἰσι πατέρες· διακρίνειν δὲ πάλιν ὡς οὗτοι μὲν
καλῶς, ἐκεῖνοι δὲ τοῦναντίον εἰρήκασιν οὐχ ὅσιον· οἱ πάντες γὰρ
5 ἐκοιμήθησαν ἐν Χριστῷ. Οὐ χρὴ δὲ φιλονεικεῖν οὐδὲ τῶν συνελ-
θόντων τὸν ἀριθμὸν συμβάλλειν, ἵνα μὴ δοκῶσιν οἱ πλείους τοὺς
ἐλάττονας ἐπικρύπτειν, οὐδ' αὖ πάλιν τὸν χρόνον ἀναμετρεῖν,
ἵνα μὴ δοκῶσιν οἱ προλαβόντες ἀφανίζειν τοὺς μετὰ ταῦτα γενο-
μένους, οἱ πάντες γάρ, καθὰ προεῖρηται, πατέρες εἰσὶ· καὶ ὅμως
10 οὐδὲ οἱ τ' νεώτερόν τι φρονήσαντες ἔγραψαν οὐδὲ ἑαυτοῖς κατα-
θαρσήσαντες ἀγράφων προέστησαν λέξεων, ἀλλ' ἐκ πατέρων ὀρ-
μώμενοι καὶ αὐτοὶ τοῖς ἐκείνων ἐχρήσαντο ῥήμασι. Διονύσιοι
γάρ δύο γεγόνασιν ἔμπροσθεν πολὺ τῶν ἑβδομήκοντα τῶν καθε-
λόντων τὸν Σαμοσατέα· τούτων ὁ μὲν τῆς Ῥώμης, ὁ δὲ τῆς Ἀλε-
15 ξανδρείας ἦν ἐπίσκοπος. Ἀλλὰ τινων αἰτιασαμένων παρὰ τῷ
ἐπισκόπῳ Ῥώμης τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον ὡς λέγοντα
ποίημα καὶ μὴ ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἢ μὲν κατὰ Ῥώμην
σύνοδος ἠγανάκτησεν, ὁ δὲ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος τὴν πάντων
γνώμην γράφει πρὸς τὸν ὁμώνυμον ἑαυτοῦ. Κακεῖνος λοιπὸν ἀπο-
20 λογούμενος τὸ μὲν βιβλίον ἐπιγράφει Ὑπερέχον καὶ Ἀπολο-
γίας, γράφει δὲ ταῦτα πρὸς ἐκεῖνον:

44. «Καὶ δι' ἄλλης ἐπιστολῆς ἔγραψα, ἐν οἷς ἤλεγξα καὶ ὁ προ-
φέρουσιν ἔγκλημα κατ' ἐμοῦ ψεῦδος ὃν ὡς οὐ λέγοντος τὸν Χρι-
στὸν ὁμοούσιον εἶναι τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτό φησι
25 μὴ εὐρηκέναι μηδ' ἀνεγνωκέναι πον τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἀλλὰ
γε τὰ ἐπιχειρήματά μου τὰ ἐξῆς ἃ σεσιωπήκασι, τῆς διανοίας
ταύτης οὐκ ἀπάδει. Καὶ γὰρ ἀνθρωπεῖαν γονὴν παρεθέμην δῆλον
ὡς οὐσαν ὁμογενῇ, φήσας πάντως τοὺς γονεῖς μόνον ἑτέρους εἶ-
ναι τῶν τέκνων, ὅτι μὴ αὐτοὶ εἶεν τὰ τέκνα, ἢ μήτε γονεῖς ἀναγ-
30 καῖον ὑπάρχειν εἶναι μήτε τέκνα. Καὶ τὴν μὲν ἐπιστολήν, ὡς
προεῖπον, διὰ τὰς περιστάσεις οὐκ ἔχω προκομίσαι· εἰ δ' οὖν,

1. Τὸ συμβὰν ποῦ ἀκολουθεῖ εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς «ἔρις
τῶν δύο Διονυσίων».

καλὸν νὰ σκεφθῶμεν μαζί τους μὲ εὐλάβειαν περὶ τούτου. Νὰ βάζωμεν λοιπὸν νὰ συγκρούωνται οἱ μὲν μὲ τοὺς δὲ εἶναι ἀπρεπές, διότι ὅλοι εἶναι Πατέρες, τὸ νὰ κάνωμεν δὲ πάλιν διάκρισιν, ὅτι οἱ μὲν ὠμίλησαν καλῶς, οἱ δὲ τὸ ἀντίθετον δὲν εἶναι ὁσιον, διότι ὅλοι ἀπέθαναν ἐν Χριστῷ. Δὲν πρέπει δὲ νὰ φιλονεικῶμεν οὔτε νὰ συγκρίνωμεν τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων ποὺ ἔλαβαν μέρος εἰς τὰς συνόδους, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι οἱ περισσότεροι σκεπάζουν τοὺς ὀλιγωτέρους, οὔτε πρέπει νὰ συζητοῦμεν διὰ τὸν χρόνον, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι οἱ προγενέστεροι ἀφανίζουν τοὺς μετὰ ἀπ' αὐτοὺς, διότι ὅλοι, ὡς προελέχθη, εἶναι Πατέρες. Καὶ ὅμως οὔτε οἱ 300 ἔγραψαν κάτι νεώτερον τὸ ὁποῖον ἐσκέφθησαν, οὔτε ἀπέκτησαν τόσον θάρρος, ὥστε νὰ ὑπερασπίζουν λέξεις μὴ γραφικάς, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἐστηρίζοντο εἰς Πατέρας, ἐχρησιμοποίησαν τὰ λόγια ἐκείνων. Ὑπῆρξαν λοιπὸν δύο Διονύσιοι πολὺ παλαιότερα ἀπὸ τοὺς ἑβδομήκοντα ἐκείνους ποὺ καθήρεσαν τὸν Σαμοσατέα. Ἐξ αὐτῶν ὁ ἓνας ἦταν ἐπίσκοπος Ρώμης καὶ ὁ ἄλλος τῆς Ἀλεξανδρείας¹. Ἀλλ' ὅταν μερικοὶ κατηγορήσαν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅτι λέγει τὸν Υἱὸν ποίημα καὶ ὄχι ὁμοούσιον μὲ τὸν Πατέρα, ἡ μὲν σύνοδος τῆς Ρώμης ἀντέδρασε, ὁ δὲ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης ἔγραψε τὴν σκέψιν ὅλων πρὸς τὸν συνώνυμόν του. Καὶ ἐκεῖνος λοιπὸν εἰς τὴν ἀπολογία του, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει βιβλίον «Ἐλέγχου καὶ Ἀπολογίας» γράφει πρὸς ἐκείνον τὰ ἑξῆς.

44. «Καὶ εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν ἔγραψα, εἰς τὴν ὁποίαν ἤλεγξα τὴν κατηγορίαν ποὺ μοῦ ἀποδίδουν, ὅτι εἶναι ψεῦδος, ἐπειδὴ τάχα δὲν λέγω ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Θεόν. Ἐὰν λοιπὸν λέγω ὅτι δὲν εὗρήκα τὸ ὄνομα τοῦτο οὔτε ἀνέγνωσα πουθενὰ τοῦτο εἰς τὰς ἀγίας Γραφάς, ὅμως τὰ ἀκολουθοῦντα ἐπιχειρήματά μου, τὰ ὁποῖα ἀπεσιώπησαν, δὲν διαφωνοῦν πρὸς τὴν σκέψιν αὐτήν. Παρέθεσα δηλαδὴ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην γέννησιν, διότι εἶναι φανερόν ὅτι εἶναι ὁμογενής, εἶπα ὅμως ὅπως δὴποτε, ὅτι οἱ γονεῖς μόνον εἶναι διαφορετικοὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ, διότι αὐτοὶ δὲν εἶναι παιδιὰ, καὶ ὅτι οὔτε γονεῖς εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχουν οὔτε παιδιὰ. Καὶ τὴν μὲν ἐπιστολὴν, ὅπως προεῖπα, λόγῳ τῶν

αὐτά σοι τὰ τότε ῥήματα, μᾶλλον δὲ καὶ πάσης ἀπέμεμψα τὸ ἀντίγραφον· ὅπερ ἐὰν εὐπορήσω, ποιήσω. Οἶδα δὲ καὶ μέμνημαι πλείονα προσθεῖς τῶν συγγενῶν ὁμοιώματα· καὶ γὰρ καὶ φυτὸν εἶπον ἀπὸ σπέρματος ἢ ἀπὸ ῥίζης ἀνελθὸν ἕτερον εἶναι τοῦ ὅθεν 5 ἐβλάστησε, καὶ πάντως ἐκείνῳ καθέστηκεν ὁμοφυές. Καὶ ποταμὸν ἀπὸ πηγῆς ῥέοντα ἕτερον καὶ σχῆμα καὶ ὄνομα μετεिल्φέναι· μήτε γὰρ τὴν πηγὴν ποταμὸν μήτε τὸν ποταμὸν πηγὴν λέγεσθαι καὶ ἀμφοτέρω ὑπάρχειν καὶ τὴν μὲν πηγὴν οἶονεῖ πατέρα εἶναι, τὸν δὲ ποταμὸν εἶναι τὸ ἐκ τῆς πηγῆς γεννώμενον». Οὕτως 10 εἴρηκεν ὁ ἐπίσκοπος.

45. Εἴπερ οὖν μέμφεται τις τοῖς ἐν Νικαίᾳ συνελθοῦσιν ὥς εἰρηκόσι παρὰ τὰ δόξαντα τοῖς πρὸ αὐτῶν, ὁ αὐτὸς μέμψαιτ' ἂν εἰκότως καὶ τοῖς ἑβδομήκοντα, ὅτι μὴ τὰ τῶν πρὸ αὐτῶν ἐφύλαξαν· πρὸ αὐτῶν δὲ ἦσαν οἱ Διονύσιοι καὶ οἱ ἐν Ῥώμῃ τὸ τηνικαῦ- 15 τα συνελθόντες ἐπίσκοποι. Ἄλλ' οὔτε τούτους οὔτε ἐκείνους ὁσιν αἰτιάσασθαι· πάντες γὰρ ἐπρέσβευον τὰ Χριστοῦ καὶ πάντες σπουδὴν ἐσχήκασιν κατὰ τῶν αἰρετικῶν, καὶ οἱ μὲν τὸν Σαμοσατέα, οἱ δὲ τὴν Ἀρειανὴν αἵρεσιν κατέκριναν. Ὅρθως δὲ καὶ οὗτοι κακεῖνοι καλῶς πρὸς τὴν ὑποκειμένην ὑπόθεσιν γεγρά- 20 φασιν. Καὶ ὥσπερ ὁ μακάριος ἀπόστολος Ῥωμαίοις μὲν ἐπιστέλλων ἔλεγεν· «Ὁ νόμος πνευματικός ἐστι», καὶ «Ὁ νόμος ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἀγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή», καὶ μετ' ὀλίγον· «Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἡσθένει», Ἑβραίοις δὲ ἔγραφεν· «Ὁ νόμος οὐδένα τετελείωκε», καὶ Γαλάταις μὲν· «Ἐν νόμῳ οὐ-

δυσκολιῶν, δὲν ἤμπορῶ νὰ τὴν προσκομίσω, ἐὰν ὁμως ἤμποροῦσα, αὐτὰ τὰ ἴδια λόγια, μᾶλλον δὲ ὁλόκληρον τὸ ἀντίγραφον, θὰ σοῦ ἔπεμπα, τὸ ὁποῖον θὰ τὸ κάμω ἂν ἤμπορέσω. Γνωρίζω δὲ καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι προσέθεσα περισσοτέρας συγγενεῖς παρομοιώσεις. Εἶπα δηλαδὴ ὅτι καὶ τὸ φυτόν, ὅταν φυτρῶνῃ ἀπὸ τὸ σπέρμα καὶ τὴν ρίζαν, εἶναι διαφορετικὸν ἀπὸ ἐκεῖνο ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐβλάστησε, καὶ ὁμως ὅπωςδὴποτε εἶναι ὁμοφυῆς μὲ ἐκεῖνο. Εἶπα καὶ διὰ τὸν ποταμόν, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὴν πηγὴν, ὅτι παίρνει ἄλλο σχῆμα καὶ ὄνομα, καὶ ὁμως δὲν ἤμπορεῖ οὔτε ἡ πηγὴ νὰ λέγεται ποταμὸς οὔτε ὁ ποταμὸς πηγὴ, καὶ ὅτι καὶ τὰ δύο ὑπάρχουν, καὶ ἡ μὲν πηγὴ εἶναι ὡσὰν τὸν Πατέρα, ὁ δὲ ποταμὸς εἶναι αὐτὸ ποῦ γεννᾶται ἐκ τῆς πηγῆς». Αὐτὰ εἶπεν ὁ ἐπίσκοπος.

45. Ἐὰν λοιπὸν κατηγορῇ κανεῖς τοὺς Πατέρας ποῦ ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ὅτι τάχα εἶπαν πράγματα ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους των, ὁ ἴδιος θὰ εἶναι φυσικὸν νὰ κατηγορήσῃ καὶ τοὺς ἐβδομήκοντα, ὅτι δὲν ἐτήρησαν καὶ αὐτοὶ τὰ τῶν προγενεστέρων των. Πρὸ αὐτῶν δὲ ὑπῆρξαν οἱ Διονύσιοι καὶ οἱ ἐπίσκοποι ποῦ συνεκρότησαν τότε τὴν σύνοδον τῆς Ρώμης. Ἄλλ' οὔτε τοὺς μὲν οὔτε τοὺς δὲ εἶναι δίκαιον νὰ κατηγορῇ κανεῖς, διότι ὅλοι ἐπίστευον τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅλοι ἠγωνίσθησαν κατὰ τῶν αἰρετικῶν, καὶ οἱ μὲν κατεδίκασαν τὸν Σαμοσατέα, οἱ δὲ τὴν ἀρειανικὴν σῆρεσιν. Ὁρθῶς λοιπὸν ἔγραψαν διὰ τὸ προκείμενον θέμα καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς ὁ μακάριος ἀπόστολος ἔλεγεν εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν «Ὁ νόμος εἶναι πνευματικός» ¹, καὶ «Ὁ νόμος εἶναι ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθὴ» ², καὶ παρακάτω «ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ ὁ νόμος, ἐπειδὴ τοῦ ἔλειπεν ἡ δύναμις» ³, εἰς τοὺς Ἑβραίους δὲ ἔγραφεν· «Ὁ νόμος δὲν ἐτελειοποιήσῃ κανένα» ⁴, καὶ πρὸς τοὺς Γαλάτας· «Μὲ τὸν νόμον κανεῖς δὲν

2. Ρωμ. 7, 12.

3. Ρωμ. 8, 3.

4. Ἑβρ. 7, 19.

δεῖς δικαιοῦται». Τιμοθέω δὲ ὅτι· «Καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται», καὶ οὐκ ἂν τις αἰτιάσαιτο τὸν ἅγιον ὡς ἐναντία καὶ μαχόμενα γράφοντα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον θαυμάσειεν ἁρμοζόντως πρὸς ἐκάστους ἐπιστέλλοντα, ἵνα οἱ μὲν Ῥωμαῖοι καὶ οἱ
 5 ἄλλοι μάθωσιν ἀπὸ τοῦ γράμματος ἐπιστρέφειν εἰς τὸ πνεῦμα, οἱ δὲ Ἑβραῖοι καὶ Γαλάται παιδευθῶσι μὴ εἰς τὸν νόμον, ἀλλ' εἰς τὸν Κύριον τὸν δεδοκότα τὸν νόμον ἔχειν τὰς ἐλπίδας, οὕτως εἰ ἀμφοτέρων τῶν συνόδων οἱ πατέρες διαφόρως ἐμνημόνευσαν περὶ τοῦ ὁμοουσίου, οὐ χρὴ πάντως ἡμᾶς διαφέρεισθαι πρὸς αὐ-
 10 τούς, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἐρευνᾶν καὶ πάντως εὐρῆσομεν ἀμφοτέρων τῶν συνόδων τὴν ὁμόνοιαν.

Οἱ μὲν γὰρ τὸν Σαμοσατέα καθελόντες σωματικῶς ἐκλαμβάνοντες τὸ ὁμοούσιον τοῦ Παύλου σοφίζεσθαι τε θέλοντος καὶ λέγοντος· εἰ μὴ ἐξ ἀνθρώπου γέγονεν ὁ Χριστὸς Θεός, οὐκοῦν
 15 ὁμοούσιός ἐστι τῷ Πατρὶ καὶ ἀνάγκη τρεῖς οὐσίας εἶναι, μίαν μὲν προηγουμένην, τὰς δὲ δύο ἐξ ἐκείνης, διὰ τοῦτ' εἰκότως εὐλαβηθέντες τὸ τοιοῦτον σόφισμα τοῦ Σαμοσατέως εἰρήκασιν μὴ εἶναι τὸν Χριστὸν ὁμοούσιον· οὐκ ἔστι γὰρ οὕτως ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα ὡς ἐκεῖνος ἐνόει· Οἱ δὲν τὴν ἁρειανὴν αἵρεσιν ἀναθε-
 20 ματίσαντες, θεωρήσαντες τὴν πανουργίαν τοῦ Παύλου, καὶ λογισάμενοι μὴ οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων καὶ μάλιστα ἐπὶ Θεοῦ τὸ ὁμοούσιον σημαίνεσθαι γινώσκοντές τε μὴ κτίσμα, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας γέννημα εἶναι τὸν Λόγον καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς ἀρχὴν καὶ ῥίζαν καὶ πηγὴν εἶναι τοῦ Υἱοῦ καὶ αὐτοαληθῆς
 25 ὁμοιότης ἦν τοῦ γεννήσαντος, οὐχ ὡς ἑτεροφυῆς ὥσπερ ἡμεῖς ἐσμεν, χωριζόμενός ἐστι τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὡς ἐξ αὐτοῦ Υἱὸς

1. Γαλ. 3, 11.

2. Α' Τιμ. 1, 8.

γίνεται δίκαιος» ¹, καὶ πρὸς τὸν Τιμόθεον· «Ὁ νόμος εἶναι καλός, ἐὰν τὸν χρησιμοποιοῖ κανεὶς ὡς νόμον» ². Καὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ κατηγορήσῃ κανεὶς τὸν ἅγιον, ὅτι γράφει ἀντίθετα καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενα, ἀλλὰ θὰ τὸν ἐθαύμαζε περισσότερο, διότι γράφει εἰς ὅλους ὅπως ἀρμόζει, ὥστε οἱ μὲν Ρωμαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι νὰ διδασκῶν νὰ ἐπιστρέψουν ἀπὸ τὸ γράμμα εἰς τὸ Πνεῦμα, οἱ δὲ Ἑβραῖοι καὶ Γαλάται νὰ διαπαιδαγωγηθοῦν, ὅχι εἰς τὸν νόμον, ἀλλ' εἰς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος ἔχει δώσει τὸν νόμον διὰ νὰ ὑπάρχουν ἐλπίδες. Ἔτσι ἀκριβῶς λοιπόν, ἐὰν οἱ Πατέρες τῶν δύο συνόδων ἀνεφέρθησαν μὲ διαφορετικὸν τρόπον εἰς τὸ ὁμοούσιον, δὲν πρέπει πάντως ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν διάφορον γνώμην ἀπ' αὐτοῦς, ἀλλὰ νὰ ἐρευνῶμεν τὴν σκέψιν των, καὶ ἔτσι ὅπως δὴ ποτε θὰ ἀνεύρωμεν τὴν συμφωνίαν καὶ τῶν δύο συνόδων.

Διότι ἐκεῖνοι μὲν οἱ ὁποῖοι καθήρεσαν τὸν Σαμοσατέα, ἐθεωροῦσαν κατὰ σωματικὸν τρόπον τὸ ὁμοούσιον τοῦ Παύλου³, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ λέγῃ μὲ σοφίσματα ὅτι· Ἐὰν δὲν ἐγένεν ὁ Χριστὸς Θεὸς ἐξ ἀνθρώπου, λοιπὸν εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ κατ' ἀνάγκην ὑπάρχουν τρεῖς οὐσίαι, μία προηγουμένη, αἱ δὲ ἄλλαι δύο προερχόμεναι ἐξ ἐκείνης, διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ὡς ἦτο φυσικόν, φοβηθέντες τὸ σόφισμα αὐτὸ τοῦ Σαμοσατέως, εἶπαν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ὁμοούσιος· διότι δὲν ἔχει τέτοιαν σχέσιν ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, ὅπως ἐννοοῦσεν ἐκεῖνος. Ἐκεῖνοι δὲ πού ἀνεθεμάτισαν τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, ἐπειδὴ ἐξήτασαν τὴν πονηρίαν τοῦ Παύλου (Σαμοσατέως), καὶ ἐσκέφθησαν, ὅτι δὲν σημαίνει τὸ ὁμοούσιον τὸ ἴδιο πρᾶγμα καὶ διὰ τὰ ἀσώματα, καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζαν ὅτι ὁ Λόγος δὲν εἶναι κτίσμα, ἀλλὰ γέννημα ἐκ τῆς οὐσίας, καὶ ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Πατρὸς εἶναι ἀρχὴ καὶ ρίζα καὶ πηγὴ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἡ ὁμοιότης τοῦ γεννήσαντος ἦταν αὐτοαληθής, καὶ δὲν χωρίζεται ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὡς ἀν' ἑτεροφυῆς αὐτοῦ, ὅπως εἴμεθα ἡμεῖς, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι Υἱὸς ἐξ αὐτοῦ, διὰ τοῦτο εἶναι ἀδιαίρετος,

3. Ἐπισημαίνεται ὁ πρόκειται περὶ τοῦ Παύλου Σαμοσατέως

ἀδιαίρετος ὑπάρχει ὡς ἔστι τὸ ἀπαύγασμα πρὸς τὸ φῶς, ἔχον-
 τες δὲ καὶ τὰ τῶν περὶ Διονύσιον παραδείγματα τὴν πηγὴν καὶ
 τὴν περὶ τοῦ ὁμοουσίου ἀπολογία, πρὸ δὲ τούτων τὴν τοῦ Σω-
 τῆρος ἐνοειδῆ φωνήν, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν» καὶ «Ὁ
 5 ἑώρακώς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα», τούτου ἔνεκεν εἰκότως εἰ-
 ρήκασιν καὶ αὐτοὶ ὁμοούσιον τὸν Υἱόν. Καὶ ὥσπερ, καθὰ προεἵ-
 πον, οὐκ ἂν τις αἰτιάσαιο τὸν ἀπόστολον, εἰ περὶ τοῦ νόμου Ῥω-
 μαίοις μὲν οὕτως, Ἑβραίοις δὲ οὕτως ἔγραψε, τὸν αὐτὸν τρόπον
 οὔτε οἱ νῦν τοῖς προτέροις ἐγκαλέσαιεν βλέποντες αὐτῶν τὴν
 10 ἑρμηνείαν, οὔτε οἱ πρότεροι τοὺς μετ' αὐτῶν μέμπαιντ' ἂν ὁρῶν-
 τες τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν καὶ τὴν χρεῖαν δι' ἣν οὕτως ἔγραψαν
 περὶ τοῦ Κυρίου. Καὶ γὰρ καὶ τὴν αἰτίαν ἐκάστη σύνοδος εὐλο-
 γον ἔχει δι' ἣν οἱ μὲν οὕτως, οἱ δὲ οὕτως εἰρήκασιν. Ἐπειδὴ γὰρ
 ὁ Σαμοσατεὺς ἐφρόνει μὴ εἶναι πρὸ Μαρίας τὸν Υἱόν, ἀλλ' ἀπ'
 15 αὐτῆς ἀρχὴν ἐσχηκέναι τοῦ εἶναι, τούτου ἔνεκεν οἱ τότε συνελθόν-
 τες καθεῖλον μὲν αὐτὸν καὶ αἵρετικὸν ἀπέφηναν, περὶ δὲ τῆς τοῦ
 Υἱοῦ θεότητος ἀπλούστερον γράφοντες οὐ κατεγένοντο περὶ τὴν
 τοῦ ὁμοουσίου ἀκρίβειαν, ἀλλ' οὕτως ὡς ἐξειλήφασιν περὶ τοῦ
 ὁμοουσίου εἰρήκασιν. Τὴν φροντίδα γὰρ εἶχον πᾶσαν, ὅπερ ἐπε-
 20 νόησεν ὁ Σαμοσατεὺς ἀνελεῖν καὶ δεῖξαι πρὸ πάντων εἶναι τὸν
 Υἱὸν καὶ ὅτι οὐκ ἐξ ἀνθρώπων γέγονε Θεός, ἀλλὰ Θεὸς ὢν ἐνεδύ-
 σατο δούλου μορφὴν καὶ Λόγος ὢν γέγονε σὰρξ, ὡς εἶπεν ὁ Ἰ-
 ωάννης καὶ οὕτω μὲν κατὰ τῆς βλασφημίας Παύλου πέπρακται.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ περὶ Εὐσέβιον καὶ Ἀρειον πρὸ χρόνων
 25 μὲν εἶναι τὸν Υἱὸν ἔλεγον, πεποιῆσθαι μέντοι καὶ ἓνα τῶν κτι-

1. Ἰω. 10, 30.

2. Ἰω. 14, 9.

3. Πρβλ. Φιλιπ. 2, 7.

ὅπως εἶναι ἡ ἀκτινοβολία πρὸς τὸ φῶς, ἔχοντες δὲ ἐκεῖνοι καὶ τὰ παραδείγματα τοῦ Διονυσίου περὶ τῆς πηγῆς καὶ τὴν ἀπολογίαν αὐτοῦ περὶ τοῦ ὁμοουσίου, καὶ πρὶν ἅπ' αὐτά, τὰ λόγια τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς ἐνότητος τῶν προσώπων· «'Εγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἰμεθα ἓνα καὶ τὸ αὐτό» ¹, καὶ «'Εκεῖνος ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμέ, ἔχει ἰδῆ καὶ τὸν Πατέρα» ², ἕνεκα τούτου εὐλόγως εἶπαν καὶ αὐτοὶ τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς προανέφερα, δὲν θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ κατηγορήσῃ τὸν ἀπόστολον, ἐπειδὴ ἔγραφε περὶ τοῦ νόμου κατ' ἄλλον μὲν τρόπον πρὸς τοὺς Ρωμαίους, κατ' ἄλλον δὲ πρὸς τοὺς Ἑβραίους, τὸ ἴδιον ἀκριβῶς δὲν θὰ ἡμποροῦσαν καὶ οἱ σημερινοὶ νὰ κατηγορήσουν τοὺς προγενεστέρους, ὅταν βλέπουν τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν, οὔτε οἱ προγενέστεροι θὰ ἡμποροῦσαν νὰ κακίσουν τοὺς μετὰ ἅπ' αὐτοὺς ἐὰν ἔβλεπαν τὴν ἐρμηνείαν των, καὶ τὴν ἀνάγκην διὰ τὴν ὁποίαν ἔγραψαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περὶ τοῦ Κυρίου. Διότι κάθε σύνοδος ἔχει εὐλογον αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἄλλοι μὲν ὁμιλοῦν ἔτσι, ἄλλοι δὲ ἄλλιῶς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Σαμοσατεὺς ἐδίδασκεν, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ὁ Υἱὸς πρὶν ἀπὸ τὴν Μαρίαν, ἀλλ' ὅτι ἔλαβεν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς του ἐξ αὐτῆς, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαβαν μέρος εἰς ἐκείνην τὴν σύνοδον τὸν καθήρεσαν μὲν καὶ τὸν ἐχαρκτήρισαν αἰρετικόν, ἐπειδὴ δὲ ἔγραψαν ἀπλοϊκότερα περὶ τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ, δὲν ἡσχολήθησαν μὲ τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τοῦ ὁμοουσίου, ἀλλ' ὠμίλησαν περὶ τοῦ ὁμοουσίου ὅπως τὸ ἐκατάλαβαν. Διότι ὅλη ἡ προσπάθειά των ἦταν νὰ ἀναιρέσουν τὴν ἐπινόησιν τοῦ Σαμοσατέως καὶ νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ Υἱὸς ὑπῆρχε πρὸ πάντων, καὶ δὲν ἔγινε Θεὸς ἐνῶ ἦταν ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐνῶ ἦταν Θεός, ἐφόρεσε τὴν μορφήν τοῦ δούλου ³ καὶ ἐνῶ ἦταν Λόγος ἔγινε σὰρξ ⁴, ὅπως εἶπεν ὁ Ἰωάννης. Αὐτὰ ἦσαν ὅσα συνέβησαν κατὰ τῆς βλασφημίας τοῦ Παύλου (Σαμοσατέως).

Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Εὐσεβίου καὶ Ἀρείου, ἔλεγαν μὲν ὅτι ὁ Υἱὸς ὑπῆρχε πρὸ τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐδίδασκον ὅτι ἐδη-

σμάτων αὐτὸν ἐδίδασκον, καὶ τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὡς Υἱὸν ἐκ Πατρὸς γνήσιον ἐπίστευον, ἀλλ' ὡς τὰ κτίσματα, οὕτω καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι διεβεβαιοῦντο, τήν τε τῆς ὁμοιώσεως ἐνότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα οὐκ ἔλεγον κατὰ τὴν οὐσίαν
 5 οὐδὲ κατὰ τὴν φύσιν, ὡς ἔστιν Υἱὸς ὅμοιος Πατρί, ἀλλὰ διὰ τὴν συμφωνίαν τῶν δογμάτων καὶ τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπεσχοίνιζον καὶ ἀπεξενοῦντο παντελῶς τὴν οὐσίαν τοῦ Υἱοῦ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ἑτέραν ἀρχὴν αὐτῷ τοῦ εἶναι παρὰ τὸν Πατέρα ἐπινοοῦντες καὶ εἰς τὰ κτίσματα καταφέροντες αὐτόν, τούτου
 10 χάριν οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες θεωρήσαντες τὴν πανουργίαν τῶν οὕτω φρονούντων καὶ συναγαγόντες ἐκ τῶν Γραφῶν τὴν διάνοιαν λευκότερον γράφοντες εἰρήκασιν τὸ ὁμοούσιον, ἵνα καὶ τὸ γνήσιον ἀληθῶς ἐκ τούτου γνωσθῇ τοῦ Υἱοῦ καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχῃ πρὸς τοῦτον τὰ γενητά. Ἡ γὰρ τῆς λέξεως ταύτης ἀκρίβεια τήν τε
 15 ὑπόκρισιν αὐτῶν ἐὰν λέγωσι τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ ῥητόν, διελέγχει καὶ πάσας αὐτῶν τὰς πιθανότητας, ἐν αἷς ὑφαρπάζουσι τοὺς ἀκεραίους, ἐκβάλλει. Πάντα γοῦν δυνάμενοι σοφίζεσθαι καὶ μεταποιεῖν ὡς θέλουσι, ταύτην μόνην τὴν λέξιν ὡς διελέγχουσιν αὐτῶν τὴν αἵρεσιν δεδίασιν, ἣν οἱ πατέρες ὥσπερ ἐπιτείχισμα κατὰ πάσης
 20 ἀσεβοῦς ἐπινοίας αὐτῶν ἔγραψαν.

46. Πεπαύσθω τοίνυν πᾶσα φιλονεικία καὶ μηκέτι προσκόπτωμεν ἡμεῖς, εἰ διαφόρως ἐξειλήφασιν αἱ σύνοδοι τὴν τοῦ ὁμοουσίου λέξιν. Ἐχομεν γὰρ εἰς ἀπολογία ἐυλόγους περὶ αὐτῶν αἰτίας, τὰς προειρημένας μὲν, καὶ ταύτην δέ. Τὸ ἀγέννητον εἰ καὶ
 25 μὴ παρὰ τῶν Γραφῶν τοῦτο μεμαθήκαμεν (οὐδαμοῦ γὰρ ἀγέννητον τὸν Θεὸν εἰρήκασιν αἱ Γραφαί), ὅμως ἐπειδὴ καὶ πολλοὶ τῶν δοκούντων ἐμνημόνευσαν τοῦ ὀνόματος, φιλοπευστήσαντες ἔγνωμεν ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα διάφορα ἔχει τὰ σημαινόμενα. Καὶ οἱ μὲν τὸ ὄν μὲν, μήτε δὲ γεννηθὲν μήτε ὅλως ἔχον τὸν αἰ-

μιουργήθη καὶ ὅτι εἶναι ἓνας ἐκ τῶν κτισμάτων, καὶ δὲν ἐπίστευαν ὅτι τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ σημαίνει ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι Υἱὸς γνήσιος ἐκ τοῦ Πατρός, ἀλλ' ἰσχυρίζοντο ὅτι τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ σημαίνει διὰ τὸν Υἱόν, ὅτι σημαίνει καὶ διὰ τὰ κτίσματα, δὲν ἔλεγαν δὲ ὅτι ἡ ἐνό-της τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς τὴν ὁμοιό-τητα αὐτῶν, εἶναι κατ' οὐσίαν οὔτε κατὰ φύσιν, ὅπως ὁ Υἱὸς εἶ-ναι ὁμοιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοιος μὲ τὸν Πα-τέρα μόνον κατὰ τὴν συμφωνίαν τῶν δογμάτων καὶ τῆς διδασκα-λίας. Ἐπίσης δὲ ἐξεχώριζαν καὶ ἀπεξένωναν τελείως τὴν οὐσίαν τοῦ Υἱοῦ ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός, καὶ ἐπινοοῦσαν ἄλλην ἀρ-χὴν ὑπάρξεως διὰ τὸν Υἱόν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν κατέ-βαζαν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν κτισμάτων. Δι' ὅλα λοιπὸν αὐτὰ οἱ λαβόντες μέρος εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ἐπειδὴ ἐκατάλαβαν τὴν πονηρίαν αὐτῶν ποῦ ἐσκέπτοντο ἔτσι, καὶ ἀφοῦ ἠῦραν ἀπὸ τὰς Γραφὰς τὴν ὀρθὴν σημασίαν τοῦ ὁμοουσίου, διὰ τοῦτο τὸ ἔγραψαν καθαρώτερα, διὰ νὰ γίνη ἐξ αὐτοῦ πραγματικὰ γνωστὴ ἡ γνησιότης τοῦ Υἱοῦ, καὶ διὰ νὰ μὴ ἔχουν τὰ γενητὰ καμμίαν σχέσιν πρὸς αὐτόν. Ἡ ἀκρίβεια λοιπὸν αὐτῆς τῆς λέξεως, καθι-στᾷ φανεράν τὴν δολιότητά των, ὅταν λέγουν τὴν ἔκφρασιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνατρέπει ὅλας τὰς πιθανολογίας των, μὲ τὰς ὁποί-ας παρασύρουν τοὺς ἀπλοϊκοὺς. Ἐνῶ δὲ ἡμποροῦν καὶ νὰ σοφίζων-ται καὶ νὰ μεταποιοῦν τὰ πάντα ὅπως τοὺς ἀρέσει, μόνον αὐτὴν τὴν λέξιν φοβοῦνται, ἐπειδὴ καταδεικνύει τὴν αἵρεσίν των, τὴν ὁποίαν λέξιν ἔγραψαν οἱ Πατέρες ὥσάν φρούριον ἐναντίον κάθε ἀσεβοῦς ἐπινοήσεώς των.

46. Ἄς σταματήσῃ λοιπὸν κάθε φιλονεικία καὶ ἃς μὴ δυσκο-λευώμεθα, ἐὰν αἱ σύνοδοι ἠννόησαν μὲ διαφορετικὸν τρόπον τὴν λέξιν τοῦ ὁμοουσίου. Διότι ἔχομεν εἰς ἀπάντησιν δι' αὐτὰς τὰς συνόδους εὐλόγους αἰτίας, αἱ ὁποῖαι προανεφέρθησαν, ἀλλ' ἔχο-μεν καὶ αὐτήν. Τὸ ἀγέννητον, ἂν καὶ δὲν τὸ εὔρομεν ἀπὸ τὰς Γραφὰς (διότι πουθενὰ δὲν λέγουν αἱ Γραφαὶ ἀγέννητον τὸν Θεόν), ὅμως, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λογίους ἀνέφεραν τὸ ὄνο-μα τοῦτο, ἐξητάσαμεν καὶ ἐμάθαμεν ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἔχει διαφόρους σημασίας. Καὶ ἄλλοι μὲν λέγουν ἀγέννητον ἐκεῖνο

τιον λέγουσιν ἀγέννητον, οἱ δὲ τὸ ἄκτιστον. Ὡσπερ οὖν τούτων οὕτω σημαινομένων, εἰ μὲν τις ἀποβλέπων εἰς τὸ πρότερον σημαινόμενον τὸ 'μὴ ἔχον τὸν αἷτιον' ἔλεγε 'μὴ εἶναι ἀγέννητον τὸν Υἱόν', οὐκ ἂν κατηγορεῖ βλέπων ἕτερον βλέποντα εἰς τὸ μὴ
 5 εἶναι ποίημα μηδὲ κτίσμα, ἀλλ' αἰδίου γέννημα καὶ λέγοντα ἀγέννητον τὸν Υἱόν· ἀμφοτέρω γὰρ πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν ὁρῶντες καλῶς εἰρήκασιν· οὕτως εἰ καὶ τῶν πατέρων οἱ μὲν οὕτως, οἱ δὲ οὕτως εἰρήκασιν περὶ τοῦ ὁμοουσίου, μὴ φιλονεικῶμεν ἡμεῖς, ἀλλ' εὐσεβῶς τὰ παρ' αὐτῶν δεχώμεθα, ἕως μάλιστα τὴν
 10 σπουδὴν εἶχον εἰς εὐσέβειαν.

47. Ἰγνατίος οὖν ὁ μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἐν Ἀντιοχείᾳ κατασταθεὶς ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ γενόμενος γράφων περὶ τοῦ Κυρίου εἶρηκεν· «Εἷς ἰατρός ἐστι, σαρκικὸς καὶ πνευματικός, γενητὸς καὶ ἀγέννητος, ἐν ἀνθρώπῳ Θεός, ἐν θανάτῳ ζωὴ
 15 ἀληθινή, καὶ ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ Θεοῦ». Τινὲς δὲ καὶ τῶν μετὰ Ἰγνατίου διδάσκαλοι καὶ αὐτοὶ γράφουσιν· («Ὡς τὸ ἀγέννητον ὁ Πατὴρ καὶ εἷς ὁ ἐξ αὐτοῦ Υἱὸς γνήσιος, γέννημα ἀληθινόν, Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς»). Εἰ μὲν οὖν καὶ πρὸς τούτους ἐναντίως διακείμεθα, ἔστω καὶ πρὸς τὰς συνόδους ἡμῶν ἡ μάχη· εἰ δὲ τὴν
 20 ἐν Χριστῷ πίστιν αὐτῶν γινώσκοντες πεπεισμεθα ὅτι καὶ ὁ μακάριος Ἰγνατίος ὁρθῶς ἔγραψε γενητὸν αὐτὸν λέγων διὰ τὴν σάρκα (ὁ γὰρ Χριστὸς σὰρξ ἐγένετο), ἀγέννητον δέ, ὅτι μὴ τῶν ποιημάτων καὶ γενητῶν ἐστιν, ἀλλ' Υἱὸς ἐκ Πατρὸς, οὐκ ἀγνοοῦμεν δὲ ὅτι καὶ οἱ εἰρηκότες ἐν τῷ ἀγέννητον τὸν Πατέρα λέγοντες οὐχ ὥς γενητοῦ καὶ ποιήματος ὄντος τοῦ Λόγου οὕτως ἔγραψαν, ἀλλ' ὅτι μὴ ἔχει τὸν αἷτιον· καὶ μᾶλλον αὐτὸς Πατὴρ μὲν ἐστι τῆς σοφίας, τὰ δὲ γενητὰ πάντα ἐν σοφίᾳ πεποίηκε· διὰ τί μὴ καὶ τοὺς πατέρας τοὺς τε τὸν Σαμοσατέα καθελόντας καὶ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν στηλιτεύσαντας εἰς εὐσέβειαν συνάγομεν, ἀλλὰ
 30 διαστέλλομεν ἀνὰ μέσον αὐτῶν καὶ οὐ μᾶλλον ὁρθῶς περὶ αὐτῶν φρονοῦμεν; Ὅτι καὶ οἱ, καθάπερ εἶπον, πρὸς τὸ σόφισμα τοῦ

πού ὑπάρχει μὲν, δὲν ἔχει γεννηθῆ ὁμῶς, οὔτε ἔχει καθόλου αἷτιον, ἄλλοι δὲ τὸ ἄκτιστον. Ὅπως λοιπόν, ἂν τὸ ἀγέννητον ἔχῃ αὐτὰς τὰς σημασίας, καὶ κάποιος ἔχοντας ὑπ' ὄψιν τὴν πρώτην σημασίαν, δηλαδὴ 'ἐκεῖνο πού δὲν ἔχει αἷτιον', ἔλεγε ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἀγέννητος, δὲν θὰ κατηγοροῦσε κάποιον ἄλλον ἔάν τὸν ἔβλεπε ἔχοντα ὑπ' ὄψιν τὴν ἄλλην σημασίαν, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι δημιούργημα οὔτε κτίσμα, ἀλλ' αἰδίου γέννημα καὶ ἔτσι ἔλεγε τὸν Υἱὸν ἀγέννητον, διότι καὶ οἱ δύο ἔχοντες τὸν ἴδιον σκοπὸν ὠμίλησαν σωστά· ἔτσι καί, ἂν οἱ Πατέρες, ἄλλοι μὲν ὠμίλησαν κατὰ τὸν ἕνα τρόπον διὰ τὸ ὁμοούσιον, ἄλλοι δὲ κατὰ τὸν ἄλλον, ἃς μὴ φιλονεικῶμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ νὰ δεχώμεθα ὅτι ὠμίλησαν μὲ εὐσέβειαν, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ἐφρόντιζαν διὰ τὴν εὐσέβειαν.

47. Ὁ Ἰγνάτιος λοιπόν, ὁ ὁποῖος ἐγενεν ἐπίσκοπος εἰς Ἀντιόχειαν μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε μάρτυς τοῦ Χριστοῦ, ὅταν ἔγραφε περὶ τοῦ Κυρίου εἶπεν· «Ἕνας εἶναι ὁ ἱατρός, σαρκικὸς καὶ πνευματικὸς, γενητὸς καὶ ἀγέννητος, διὰ τὸν ἄνθρωπον Θεός, διὰ τὸν θάνατον ζωὴ ἀληθινή, καὶ ἐκ τῆς Μαρίας καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ¹». Μερικοὶ δὲ διδάσκαλοι μετὰ τὸν Ἰγνάτιον γράφουν καὶ αὐτοί· «Ἕνα εἶναι τὸ ἀγέννητον, ὁ Πατήρ, καὶ ἕνας ὁ ἐξ αὐτοῦ γνήσιος Υἱός, ἀληθινὸν γέννημα, Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρός». Ἐάν λοιπὸν εἴμεθα ἀντίθετοι πρὸς αὐτούς, ἃς μαχώμεθα καὶ ἐναντίον τῶν συνόδων. Ἐάν δὲ γνωρίζοντες τὴν πίστιν αὐτῶν εἰς τὸν Χριστόν, εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι καὶ ὁ μακάριος Ἰγνάτιος ἔγραφεν ὀρθῶς λέγοντας αὐτὸν γενητὸν ἕνεκα τῆς σαρκὸς (διότι ὁ Χριστὸς σὰρξ ἐγένετο), ἀγέννητον δέ, ἐπειδὴ δὲν ἀνήκει εἰς τὰ δημιουργήματα καὶ τὰ γενητά, ἀλλ' εἶναι Υἱὸς ἐκ Πατρός, καὶ ἔάν δὲν ἀγνοοῦμεν ὅτι καὶ ἐκεῖνοι πού εἶπαν ἕνα τὸ ἀγέννητον ἐννοοῦντες τὸν Πατέρα, δὲν ἔγραψαν ἔτσι, ἐπειδὴ ἐθεωροῦσαν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι γενητὸς ἢ δημιούργημα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὸ αἷτιον, καὶ μᾶλλον αὐτὸς μὲν εἶναι Πατήρ τῆς σοφίας, ἐδημιούργησε δὲ ὅλα τὰ γενητά ἐν σοφίᾳ, διατὶ δὲν θεωροῦμεν ὅλους μαζὶ εὐσεβεῖς καὶ τοὺς Πατέρας πού καθήρεσαν τὸν Σαμοσατέα καὶ ἐκείνους πού κατεδίκασαν τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, ἀλλὰ τοὺς ξεχωρίζομεν καὶ μᾶλλον δὲν σκεπτόμεθα ὀρθῶς περὶ αὐτῶν; Διότι καὶ

Σαμοσατέως καὶ τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ἔχοντες ἔγραψαν· ὅτι οὐκ ἔστιν ὁμοούσιος, καὶ οὗτοι δὲ καλῶς νοήσαντες εἰρήκασιν ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱόν. Καὶ γὰρ καὶ γὰρ τοιαῦτα μὲν νοῶν περὶ τῶν εὐσεβούντων εἰς τὸν Χριστὸν δι' ὀλίγων ἔγραψα, εἰ δὲ 5 δυνατὸν ἦν εὐπορῆσαι καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἦν λέγουσιν ἐκείνους γεγραφέναι, ἡγοῦμαι πλείους εὗρεθήσεσθαι τὰς προφάσεις, δι' αἷς ἡναγκάσθησαν οὕτω γράψαι οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς καὶ πρέπει τοιαῦτα φρονεῖν, τοιαύτην τε σφύζειν ἀγαθὴν συνειδησιν πρὸς τοὺς πατέρας, εἴγε μὴ νόθοι τυγχάνομεν, ἀλλ' ἐξ 10 αὐτῶν ἔχομεν τὰς παραδόσεις καὶ παρ' αὐτῶν τὴν τῆς εὐσεβείας διδασκαλίαν.

48. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ διάνοια τῶν πατέρων λεγέσθω καὶ πιστενέσθω. Φέρε δὲ καὶ μετ' αὐτῶν πάλιν ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα πρῶως καὶ μετὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς μνημονεύσαντες καὶ τῶν 15 προειρημένων, εἰ μὴ τῷ ὄντι δέκνυνται καλῶς φρονήσαντες οἱ ἐν τῇ Νικαίᾳ συνελθόντες ἐπίσκοποι. Εἰ μὲν ποίημά ἐστιν ὁ Λόγος καὶ ἀλλότριος τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας, ὥστε καὶ χωρίζεσθαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῷ ἑτεροφνεῖ χωρισμῷ, οὐκ ἂν εἴη ὁμοούσιος τῷ Πατρί, ἀλλὰ μᾶλλον ὁμογενὴς τῇ φύσει τοῖς ποιήμασι, καὶ ὑπερβάλλῃ τῇ χάριτι· εἰ δὲ ὁμολογοῦμεν μὴ εἶναι αὐτὸν ποίημα, ἀλλὰ γνήσιον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς γέννημα, ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ ἀχώριστον αὐτὸν εἶναι τοῦ Πατρὸς ὁμοφνῇ ὄντα διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ γεγενῆσθαι· τοιοῦτος δὲ ὢν εἰκότως καὶ ὁμοούσιος ἂν λέγοιτο. Ἔπειτα εἰ μὴ ἐκ μετουσίας ἐστὶν ὁ Υἱὸς ἀλλὰ 25 τῇ οὐσίᾳ Λόγος ἐστὶ καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς, ἡ δὲ οὐσία αὕτη τῆς οὐσίας τῆς πατρικῆς ἐστὶ γέννημα καὶ ὁμοιότης αὐτῆς ὥσπερ καὶ τὸ ἀπαύγασμα τοῦ φωτός· λέγει δὲ ὁ Υἱός· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν» καὶ· «Ὁ ἐμὲ ἐώρακὼς ἐώρακε τὸν Πατέρα»· πῶς

ἐκεῖνοι, ὅπως εἶπα, ἔχοντες ἐστραμμένον τὸν νοῦν τῶν πρὸς τὸ σόφισμα καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Σαμοσατέως, ἔγραψαν ὅτι 'δὲν εἶναι ὁμοούσιος', καὶ αὗτοὶ ἔκαμαν ὀρθὴν σκέψιν καὶ εἶπαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος. Καὶ ἐγὼ λοιπὸν ἔχοντας κατὰ νοῦν τοιαύτας σκέψεις περὶ τῶν σεβομένων τὸν Χριστὸν ἔγραψα ἐν συντομίᾳ καὶ ἐὰν ἦταν δυνατόν νὰ εὗρω καὶ τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν λέγουν πῶς ἔγραψαν ἐκεῖνοι, νομίζω ὅτι θὰ ἐξευρίσκοντο περισσότεραι δικαιολογίαι, διὰ τὰς ὁποίας ἠναγκάσθησαν νὰ γράψουν ἔτσι οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι. Πρέπει λοιπὸν ἡμεῖς νὰ σκεπτώμεθα ἔτσι καὶ νὰ ἔχωμεν τοιαύτην καλὴν γνώμην διὰ τοὺς Πατέρας, ἐὰν βέβαια δὲν εἴμεθα νόθοι, ἀλλ' ἔχομεν ἐξ αὐτῶν τὰς παραδόσεις, καὶ παρ' αὐτῶν τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν.

48. Τέτοια λοιπὸν πρέπει νὰ λέγεται καὶ νὰ πιστεύεται πῶς ἦταν ἡ σκέψις τῶν Πατέρων. Ἐμπρὸς ὅμως ἃς ἐξετάσωμεν πάλιν μαζί με αὐτοὺς τὸ πρᾶγμα με ἡρεμίαν καὶ με καθαρὴν συνείδησιν, ἀφοῦ ἀνεφέραμεν καὶ τὰ προλεχθέντα, ἐὰν βεβαίως δὲν ἀποδεικνύεται πραγματικὰ ὅτι οἱ ἐπίσκοποι ποὺ εὐρέθησαν εἰς τὴν Νίκαιαν ἐσκέφθησαν καλῶς. Ἐὰν μὲν ὁ Λόγος εἶναι δημιουργημα καὶ ξένος ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός, ὥστε καὶ νὰ χωρίζεται αὐτὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅπως χωρίζονται οἱ ἑτεροφυεῖς, δὲν θὰ ἦταν ὁμοούσιος με τὸν Πατέρα, ἀλλὰ θὰ ἦταν μᾶλλον κατὰ φύσιν ὁμογενὴς με τὰ δημιουργήματα, ἀκόμη καὶ ἂν ὑπερβάλλῃ αὐτὰ κατὰ τὴν χάριν. Ἐὰν δὲ ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν εἶναι δημιουργημα, ἀλλὰ γνήσιον γέννημα ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός, εἶναι ἐπόμενον ὅτι εἶναι καὶ ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Πατέρα ἀφοῦ εἶναι ὁμοφυὴς με αὐτόν, ἐπειδὴ ἐγεννήθη ἐξ αὐτοῦ. Ἀφοῦ δὲ εἶναι τέτοιος, εἶναι φυσικὸν νὰ λέγεται καὶ ὁμοούσιος. Ἐπειτα, ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἐκ μετουσίας ἀλλὰ κατ' οὐσίαν Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρός, αὕτη δὲ ἡ οὐσία εἶναι γέννημα τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ ὁμοιότης αὐτῆς, ὅπως εἶναι καὶ ἡ ἀκτινοβολία τοῦ φωτός, καὶ ἐὰν ὁ Υἱὸς λέγῃ· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν» ¹ καὶ «ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμέ ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα» ², πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμεν αὐτὰς τὰς

δεῖ νοεῖν ταύτας τὰς φωνάς; ἢ πῶς αὐτὰς ἐκλαμβάνοντες σώσομεν τὸ ἐν εἶναι τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν;

Εἰ μὲν οὖν τῇ συμφωνίᾳ τῶν δογμάτων καὶ τῷ μὴ διαφωνεῖν πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς οἱ Ἀρειανοὶ λέγουσι, φαῦλος ὁ τοιοῦτος
 5 νοῦς. Καὶ γὰρ καὶ οἱ ἅγιοι καὶ μᾶλλον γε ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι τὴν τοιαύτην ἔχουσι πρὸς τὸν Θεὸν συμφωνίαν καὶ οὐδεμία παρ' αὐτοῖς ἐστι διαφωνία. Ὁ γὰρ διαφωνήσας διάβολος ἐθεωρήθη πίπτων ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος. Οὐκοῦν εἰ διὰ τὴν συμφωνίαν ἐν ἐστίν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, εἴη ἂν καὶ τῶν γεννητῶν
 10 τὰ συμφωνοῦντα οὕτω πρὸς τὸν Θεὸν καὶ εἴποι ἂν ἕκαστος· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν». Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον - ἄτοπον γὰρ ἐστίν ἀληθῶς - ἀνάγκη λοιπὸν κατὰ τὴν οὐσίαν νοεῖν καὶ τὴν Υἱοῦ καὶ Πατρὸς ἐνότητα. Τὰ μὲν γὰρ γενητά, καὶ συμφωνίαν ἔχῃ πρὸς τὸν πεποιηκότα, ἀλλ' ἐν κινήσει καὶ μετουσίᾳ καὶ νῶ ταύ-
 15 τὴν ἔχει, ἥνπερ ὁ μὴ φυλάξας ἐκβέβληται τῶν οὐρανῶν, ὁ δὲ Υἱός ἐκ τῆς οὐσίας ὢν γέννημα τῇ οὐσίᾳ ἐν ἐστίν αὐτὸς καὶ ὁ γεννήσας αὐτὸν Πατήρ.

49. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ ἰσάζον ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα ταῖς ἐνο-
 ειδέσι φωναῖς καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς λεγόμενα ταῦτα καὶ ἐπὶ
 20 Υἱοῦ λέγουσιν αἱ Γραφαὶ χωρὶς μόνου τοῦ λέγεσθαι αὐτὸν Πατέρα. Αὐτὸς γὰρ εἶπεν ὁ Υἱός· «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμὰ ἐστι» τῷ τε Πατρὶ ἔλεγε· «Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστι καὶ τὰ σὰ ἐ-
 μά», οἷον τὸ Θεός· «Θεὸς γὰρ ἦν ὁ Λόγος», τὸ παντοκράτωρ· «Τάδε λέγει ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος ὁ παντοκράτωρ», τὸ
 25 εἶναι φῶς· «Ἐγὼ εἰμι», φησί, «τὸ φῶς», τὸ δημιουργικὸν αἷτιον·

1. Λουκ. 10, 18.

2. Ἰω. 10, 30.

3. Ἰω. 16, 15.

4. Ἰω. 17, 10.

ἐκφράσεις. Ἡ πῶς θὰ πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν αὐτὰς διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὸ ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνα;

Ἐὰν μὲν ἐννοήσωμεν ὅτι λέγονται ἔτσι διὰ τὴν συμφωνίαν τῶν δογμάτων καὶ διὰ τὸ ὅτι δὲν διαφωνεῖ πρὸς τὸν Πατέρα, καθὼς λέγουν οἱ Ἀρειανοί, αὐτὴ ἡ ἔννοια εἶναι πονηρά. Διότι καὶ οἱ ἅγιοι καὶ περισσότερον μάλιστα οἱ ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι ἔχουν τέτοιαν συμφωνίαν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εἰς αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει καμμία διαφωνία, διότι ὁ διάβολος ὁ ὁποῖος διεφώνησε, ἐθεωρήθη ὅτι ἔπεσεν ἐκ τῶν οὐρανῶν ¹, ὅπως εἶπεν ὁ Κύριος. Λοιπὸν ἔὰν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνα, ἐπειδὴ συμφωνοῦν, θὰ εἶχαν τὴν ἰδίαν σχέσιν μὲ τὸν Θεὸν καὶ ὅσα ἐκ τῶν γεννητῶν συμφωνοῦν, καὶ θὰ ἤμποροῦσε ὁ κάθε ἓνας νὰ εἰπῇ· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓνα» ². Ἐὰν ὁμως τοῦτο εἶναι παράλογον-διότι εἶναι ἀληθινὰ παράλογον-εἶναι πλέον ἀνάγκη νὰ θεωροῦμεν τὴν ἐνότητα Υἱοῦ καὶ Πατρὸς κατὰ τὴν οὐσίαν. Διότι τὰ μὲν γενητά, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν συμφωνίαν πρὸς τὸν δημιουργήσαντα, ὁμως ἔχουν αὐτὴν εἰς τὴν ζωὴν των καὶ κατὰ μετουσίαν καὶ εἰς τὸν νοῦν, τὴν ὁποίαν ὁποῖος δὲν φυλάξει ἐκβάλλεται ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὁ δὲ Υἱός, ἐπειδὴ εἶναι γέννημα ἐκ τῆς οὐσίας, εἶναι κατ' οὐσίαν ἓνα μὲ τὸν Πατέρα πού τὸν ἐγέννησε.

49. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Υἱὸς ἔχει ἰσότητα πρὸς τὸν Πατέρα, σύμφωνα μὲ τὰς ἐκφράσεις πού ὁμιλοῦν περὶ τῆς ἐνότητος, καὶ αὐτὰ τὰ ὁποῖα λέγονται ἐδῶ περὶ τοῦ Πατρὸς τὰ ἀναφέρουν αἱ Γραφαὶ καὶ εἰς τὸν Υἱόν, χωρὶς μόνον νὰ λέγουν αὐτὸν Πατέρα. Διότι ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς εἶπεν· «Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ εἶναι ἰδικά μου» ³ καὶ πρὸς τὸν Πατέρα ἔλεγεν· «Ὅλα τὰ ἰδικά μου εἶναι ἰδικά σου, καὶ τὰ ἰδικά σου ἰδικά μου» ⁴, ὅπως εἶναι τὸ Θεός· «Διότι Θεὸς ἦταν ὁ Λόγος» ⁵, τὸ παντοκράτωρ· «Αὐτὰ λέγει ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὑπάρχει, ὁ ὁποῖος ὑπῆρχε καὶ ὁ ὁποῖος θὰ ἔλθῃ, ὁ παντοκράτωρ» ⁶, τὸ ὅτι εἶναι φῶς· «Ἐγὼ εἶμαι», λέγει, «τὸ φῶς» ⁷, τὸ δημιουργικόν

5. Ἰω. 1, 1.

6. Ἀποκ. 1, 8.

7. Ἰω. 8, 12.

«Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο» καί· («*Α* βλέπω τὸν Πατέρα ποι-
 οῦντα, ταῦτα καὶ γὰρ ποιῶ»), τὸ εἶναι αἰδίδιον· («*Η* τε γὰρ αἰδίδιος αὐ-
 τοῦ δύναμις καὶ θειότης» καί· («*Ε*ν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» καί· «ἦν τὸ
 5 φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν
Κυρίου»), καὶ ὁ μὲν Πατὴρ φησιν· («*Ε*γὼ *Κύριος*» καί· «*Τ*άδε λέγει
Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ») περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ ὁ Παῦλός φη-
 σιν· «*Εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα*»), καὶ τῷ μὲν
 Πατρὶ λειτουργοῦσιν ἄγγελοι, ὁ δὲ Υἱὸς προσκυνεῖται παρ' αὐ-
 10 τῶν· «*Καὶ προσκυνησάτωσαν γὰρ αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ*».
Λέγεται δὲ εἶναι καὶ Κύριος ἀγγέλων· «*Διηκόνουν γὰρ αὐτῷ οἱ*
ἄγγελοι» καί· («*Α*ποστελεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους
 αὐτοῦ»), τὸ τιμᾶσθαι ὡς τὸν Πατέρα· («*Ἰ*να γάρ»), φησί, «*τιμῶσι*
τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα»), τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· «*Οὐχ*
 15 *ἀρπαγμὸν ἠγάγατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ*»), τὸ εἶναι ἐξ ἀληθινοῦ ἀλή-
 θειαν καὶ ἐκ ζῶντος ζωὴν ὡς πηγῆς ὄντος τοῦ Πατρὸς, τὸ ζωο-
 ποιεῖν τὸν Υἱὸν καὶ ἐγείρειν τοὺς νεκροὺς ὥσπερ ὁ Πατὴρ· οὕτω
 γὰρ ἐν τῷ *Εὐαγγελίῳ* γέγραπται.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ Πατρὸς γέγραπται· «Κύριος ὁ Θεός σου
 20 *Κύριος εἷς ἐστι*» καί· «*Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησε καὶ ἐκάλεσε*
τὴν γῆν»), περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ· «*Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν*»
 καί· («*Ο*φθῆσεται ὁ Θεὸς τῶν θεῶν ἐν *Σιών*»). Πάλιν τε περὶ μὲν τοῦ

1. Ἰω. 1, 3.

2. Ἰω. 5, 19.

3. Ρωμ. 1, 20.

4. Ἰω. 1, 1.

5. Ἰω. 1, 9.

6. Γέν. 19, 24.

7. Ἀμ. 3, 13· Πρβλ. Ἀποκ. 1, 18.

8. Α' Κορ. 8, 6.

αἴτιον· «Διότι ὅλα ἐγιναν δι' αὐτοῦ»¹, καί· «Ὅσα βλέπω νὰ κάνῃ ὁ Πατήρ, αὐτὰ κάνω καὶ ἐγώ»², τὸ ὅτι εἶναι αἰδiosis· «Καὶ ἡ προαιώνιος δύναμις αὐτοῦ καὶ ἡ θεότης»³, καί· «Ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχεν ὁ Λόγος»⁴, καί· «Ἦταν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ ὁποῖον φωτίζει κάθε ἄνθρωπον, ὅταν ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον»⁵, τὸ ὅτι εἶναι Κύριος· «Διότι ἔβρεξεν ὁ Κύριος πῦρ ἀπὸ τὸν Κύριον»⁶, καὶ ὁ μὲν Πατήρ λέγει· «Ἐγὼ ὁ Κύριος» καὶ «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ»⁷, περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ λέγει ὁ Παῦλος· «Ἕνας εἶναι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ πάντα»⁸, καὶ εἰς μὲν τὸν Πατέρα ὑπηρετοῦν ἄγγελοι, ὁ δὲ Υἱὸς προσκυνεῖται ἀπ' αὐτοῦς· «Καὶ θὰ τὸν προσκυνήσουν λοιπὸν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»⁹. Λέγεται δὲ πὺς εἶναι καὶ Κύριος τῶν ἀγγέλων, «Διότι ὑπηρετοῦσαν εἰς αὐτὸν οἱ ἄγγελοι»¹⁰, καὶ «Θὰ ἀποστείλῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους του»¹¹, τὸ ὅτι τιμᾶται ὅπως ὁ Πατήρ· διότι λέγει· «Διὰ νὰ τιμοῦν τὸν Υἱὸν ὅπως τιμοῦν τὸν Πατέρα»¹², τὸ ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεόν· «Δὲν ἐθεώρησε ἄρπαγὴν τὸ ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεόν»¹³, τὸ ὅτι εἶναι ἀλήθεια ἐξ ἀληθινοῦ καὶ ζωὴ ἐκ ζῶντος, ἐπειδὴ ὁ Πατήρ εἶναι πηγὴ, τὸ ὅτι δίδει ζωὴν εἰς τὸν υἱὸν¹⁴ καὶ ἀνιστᾷ τοὺς νεκροὺς ὅπως ὁ Πατήρ, διότι ἔτσι ἔχει γραφῇ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον.

Καὶ διὰ μὲν τὸν Πατέρα ἔχει γραφῇ· «Ὁ Κύριος ὁ Θεός σου εἶναι ἕνας Κύριος»¹⁵, καί· «Ὁ Θεός, ὁ Κύριος τῶν θεῶν προσκαλεῖ ὅλην τὴν οἰκουμένην»¹⁶, διὰ δὲ τὸν Υἱόν· «Ὁ Θεός καὶ Κύριος ἡμῶν ἔλαμψε διὰ τῆς παρουσίας του ἐνώπιόν μας»¹⁷, καί· «Θὰ ἐμφανι-

9. Ἑβρ. 1, 6.

10. Ματθ. 4, 11.

11. Ματθ. 24, 31.

12. Ἰω. 5, 23.

13. Φιλιπ. 2, 6.

14. Πρόκειται περὶ τοῦ Υἱοῦ τῆς χήρας τῆς Ναὶν, Λουκ. 7, 11 - 17.

15. Δευτ. 6, 4.

16. Ψαλμ. 49, 1.

17. Ψαλμ. 117, 27.

Θεοῦ φησιν ὁ Ἡσαΐας· «Τίς Θεὸς ὥσπερ σὺ ἐξαίρων ἀνομίας καὶ ὑπερβαίνων ἀδικίας;», ὁ δὲ Υἱὸς ἔλεγεν οἷς ἤθελεν· «Ἀφέωνται σου αἱ ἁμαρτίαι», ὅτε καὶ τῶν Ἰουδαίων γογγυζόντων ἔργῳ τὴν ἄφεσιν ἐδείκνυε λέγων τῷ παραλυτικῷ· «Ἐγείραι, ἄρον τὸν κράβ-
 5 βατόν σου καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου». Καὶ περὶ μὲν τοῦ Θεοῦ ἔλεγεν ὁ Παῦλος· «Τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων», περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ ὁ μὲν Δαυὶδ ἔφαλλεν· «Ἀρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν καὶ ἐπάρ-
 10 θητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης», ὁ δὲ Δανιὴλ ἤκουσεν· «Ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος» καί· «Ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται». Καὶ ὅλως ὅσα ἂν εὗροις περὶ τοῦ Πατρὸς λεγόμενα, τσαῦτα ἂν εὗροις καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ λεγόμενα χωρὶς μόνου τοῦ εἶναι αὐτὸν Πατέρα, καθάπερ εἴρηται.

50. Εἰ μὲν οὖν ἄλλην ἀρχὴν ἐνθυμεῖται τις καὶ ἄλλον Πατέρα διὰ τὸ ἰσάζον τῶν λεγομένων, μανικὸν τὸ ἐνθύμημα, εἰ δὲ διὰ
 15 τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Υἱὸν πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ὡς ἐν εἰ-
 κόνι καὶ χαρακτηῖρι τοῦ Υἱοῦ ἐστι, λογισώμεθα εὐμενῶς, εἰ ξένη οὐσία τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας δεκτικὴ τῶν τοιούτων ἐστί, καὶ εἰ ὁ τοιοῦτος ἑτεροφυῆς καὶ ἀλλοτριουσίου ἐστι, καὶ οὐχ ὁμοού-
 20 σιος τῷ Πατρί. Εὐλαβητέον γὰρ μὴ τὰ τοῦ Πατρὸς ἴδια μεταφέ-
 ροντες ἐπὶ τὸ ἀνομοιοούσιον αὐτῷ καὶ ἐν ἀνομοιογενεῖ καὶ ἀλ-
 λοτριουσίῳ χαρακτηρίζοντες τὴν τοῦ Πατρὸς θεότητα, ξένην μὲν ἄλλην εἰσάξωμεν οὐσίαν, δεκτικὴν τῶν τῆς πρώτης οὐσίας ἰδιωμάτων, ἐντραπῶμεν δὲ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λέγοντος· «Τὴν

1. Ψαλμ. 83, 8.

2. Μιχ. 7, 18.

3. Ματθ. 9, 2.

4. Ματθ. 9, 6 Μαρκ. 2, 11.

5. Α' Τιμ. 1, 17.

6. Ψαλμ. 23, 7

7. Δαν. 4, 31.

σθῆ ὁ Θεὸς τῶν θεῶν εἰς τὴν Σιών» ¹. Καὶ πάλιν περὶ μὲν τοῦ Θεοῦ λέγει ὁ Ἡσαΐας· «Ποῖος Θεὸς ὅπως Σὺ Κύριε, ὁ ὅποιος συγχωρεῖς ἀνομίας καὶ παραβλέπεις τὰς ἀσεβείας; ²» ὁ δὲ Υἱὸς ἔλεγεν εἰς ἐκείνους ποῦ ἤθελεν· «Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι» ³, ὅταν δὲ οἱ Ἰουδαῖοι διεμαρτύροντο, ἀπέδειξε τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν μὲ ἔργα, λέγοντας εἰς τὸν παραλυτικόν· «Σήκω ὀρθίος, σήκωσε τὸ κρεβάτι σου, καὶ πήγαινε εἰς τὸ σπίτι σου» ⁴. Καὶ διὰ μὲν τὸν Θεὸν ἔλεγεν ὁ Παῦλος· «Εἰς τὸν βασιλέα τῶν αἰώνων» ⁵, περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ ὁ μὲν Δαυὶδ ἔψαλλεν· «Ἀνυψώσατε τὰς πύλας σας, ἄρχοντες, καὶ ὑψώθητε, πύλαι αἰώνιοι, διὰ νὰ εἰσέλθῃ ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ⁶, ὁ δὲ Δανιὴλ ἤκουσεν· «Ἡ βασιλεία αὐτοῦ εἶναι βασιλεία αἰώνιος» ⁷, καὶ· «Ἡ βασιλεία αὐτοῦ δὲν θὰ καταστραφῇ» ⁸. Καὶ γενικῶς ὅσα ἀκόμη θὰ εὗρης νὰ λέγωνται διὰ τὸν Πατέρα, τόσα θὰ εὗρης νὰ λέγωνται καὶ διὰ τὸν Υἱὸν ἐκτὸς μόνον ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὸς εἶναι Πατήρ, ὅπως ἐλέχθη.

50. Ἐὰν μὲν λοιπὸν σκέπτεται κανεὶς ἄλλην ἀρχὴν καὶ ἄλλον Πατέρα, ἐπειδὴ γίνεται λόγος περὶ ἰσότητος, ἡ τοιαύτη σκέψις εἶναι μανιακὴ. Ἐὰν δέ, ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ ἀνήκουν καὶ εἰς τὸν Υἱὸν ὥσάν εἰς εἰκόνα καὶ σφραγίδα, τότε θὰ σκεφθῶμεν ὀρθῶς, ἐὰν εἶναι εἰς θέσιν ξένη ἀπὸ τὸν Πατέρα οὐσία νὰ δέχεται αὐτά, καὶ ἐὰν εἶναι δυνατὸν αὐτὸς ποῦ ἔχει αὐτά νὰ εἶναι ἑτεροφυῆς καὶ ἀπὸ διαφορετικὴν οὐσίαν, καὶ ὅχι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Πρέπει δὲ νὰ προσέξωμεν μήπως μεταφέροντες τὰ ιδιώματα τοῦ Πατρὸς εἰς τὸ ἀνομοιοούσιον πρὸς αὐτόν, καὶ τοποθετοῦντες εἰς τὴν θεότητα τοῦ Πατρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνομοιογενοῦς καὶ ξενουσιίου, εἰσαγάγωμεν μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν κάποιαν ἄλλην ξένην οὐσίαν, ἡ ὁποία θὰ ἤμπορῇ νὰ δεχθῇ τὰ ιδιώματα τῆς πρώτης οὐσίας, ἀνατραπῶμεν δὲ ἔτσι ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, ὁ ὅποιος λέγει· «Τὴν δόξαν μου δὲν θὰ τὴν δώσω εἰς ἄλλον» ⁹, καὶ εὗρεθῶμεν ἔτσι νὰ προσκυνοῦ-

8. Δαν. 7, 14.

9. Ἡσ. 42, 8.

δόξαν μου ἐτέρῳ οὐ δώσω) καὶ εὐρεθῶμεν προσκυνοῦντες τῷ
 ἁλλοτριῷ καὶ νομισθῶμεν εἶναι τοιοῦτοι, οἳ οἱ ἦσαν οἱ τότε Ἰου-
 δαῖοι λέγοντες· «Διὰ τί σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν»,
 ὅτε καὶ τὰ τοῦ Πνεύματος μεταφέροντες ἐβλασφήμουν λέγοντες
 5 ὅτι· «Ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια). Εἰ δὲ τοῦτο ἄπρεπές,
 δῆλον ὅτι οὐκ ἀνομοιοσύσιος ἂν εἴη ὁ Υἱός, ἀλλὰ ὁμοούσιος τῷ
 Πατρί· καὶ γὰρ εἰ τὰ τοῦ Πατρὸς φυσικῶς τοῦ Υἱοῦ ἐστίν, αὐτὸς
 τε ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ἐνότητα τῆς
 θεότητος καὶ τῆς φύσεως αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἐν εἰσι, καὶ· «Ὁ ἐω-
 10 ρακῶς τὸν Υἱὸν ἐώρακε τὸν Πατέρα», εἰκότως ἐλέχθη παρὰ τῶν
 πατέρων ὁμοούσιος, οὐ γὰρ ἑτεροουσίου τὰ τοιαῦτα ἔχειν ἐστί.

51. Πάλιν τε εἰ, καθὰ προείπομεν, οὐκ ἐκ μετουσίας ἐστὶν ὁ
 Υἱός, ἀλλὰ τὰ μὲν γενητὰ πάντα ἐκ μετουσίας ἔχει τὴν παρὰ Θε-
 οῦ χάριν, αὐτὸς δὲ τοῦ Πατρὸς σοφία καὶ Λόγος ἐστίν, οὗ μετέχει
 15 τὰ πάντα, δῆλον ὅτι αὐτὸς ὢν τὸ θεοποιὸν καὶ φωτιστικὸν τοῦ
 Πατρὸς, ἐν ᾧ τὰ πάντα θεοποιεῖται καὶ ζωοποιεῖται, οὐκ ἁλλο-
 τριοσύσιός ἐστι τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὁμοούσιος. Τούτου γὰρ μετα-
 λαμβάνοντες τοῦ Πατρὸς μετέχομεν διὰ τὸ τοῦ Πατρὸς εἶναι
 ἴδιον τὸν Λόγον. Ὅθεν εἰ ἦν ἐκ μετουσίας καὶ αὐτὸς καὶ μὴ ἐξ
 20 αὐτοῦ οὐσιώδης θεότης καὶ εἰκὼν τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἂν ἐθεοποιή-
 σε θεοποιούμενος καὶ αὐτός. Οὐ γὰρ οἷόν τε τὸν ἐκ μετουσίας ἔ-
 χοντα μεταδιδόναι τῆς μεταλήψεως ἑτέροις, ὅτι μὴ αὐτοῦ ἐστὶν
 ὃ ἔχει, ἀλλὰ τοῦ δεδοκότος, καὶ ὃ ἔλαβε μόγις τὴν ἀρκούσαν αὐ-
 τῷ χάριν ἔλαβε.

25 Καὶ τὴν αἰτίαν δὲ ὁμῶς, δι' ἣν τινες, ὡς λέγεται, παραιτοῦν-
 ται τὸ ὁμοούσιον, ἐξετάσωμεν ἀληθῶς, μὴ ἄρα μᾶλλον ἐκ ταύτης
 ὁμοούσιος δείκνυνται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί. Φασὶ τοίνυν, ὡς ὑμεῖς ἐγγρά-

μεν τὸν ξένον, καὶ νομισθῶμεν ὅτι εἴμεθα ὡσὰν τοὺς παλαιούς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι ἔλεγον· «Διατὶ σύ, ἐνῷ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτὸν σου Θεόν;» ¹, ὅταν μάλιστα μεταφέροντας τὰ λόγια τοῦ Πνεύματος ἐβλασφήμουν λέγοντες ὅτι· «Μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Βεελζεβούλ διώχνει τὰ διαμόνια» ². Ἐὰν δὲ τοῦτο εἶναι ἀπρεπές, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ἡμπορεῖ ὁ Υἱὸς νὰ εἶναι ἀνομοιοούσιος, ἀλλ' ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Διότι, ἐὰν ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἀνήκουν φυσικῶς καὶ εἰς τὸν Υἱόν, καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ λόγῳ αὐτῆς τῆς ἐνότητος τῆς θεότητος καὶ τῆς φύσεως αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἓνα «Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἰδῆ τὸν Υἱὸν ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα», εὐλόγως ὠνομάσθη ἀπὸ τοὺς Πατέρας ὁμοούσιος, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχη αὐτὰ ὁ ἑτεροούσιος.

51. Καὶ πάλιν ἐάν, ὅπως προείπαμεν, ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι Υἱὸς ἐκ μετουσίας, ἀλλ' ὅλα μὲν τὰ γενητὰ ἔχουν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐκ μετουσίας, αὐτὸς δὲ εἶναι τοῦ Πατρὸς σοφία καὶ Λόγος, τοῦ ὁποίου μετέχουν τὰ πάντα, εἶναι φανερόν ὅτι, ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι ἡ θεοποιὸς καὶ φωτιστικὴ δύναμις τοῦ Πατρὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ὅλα θεοποιοῦνται καὶ ζωοποιοῦνται, δὲν εἶναι ἀλλοτριούσιος τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὁμοούσιος. Διότι μὲ τὸ νὰ μεταλαμβάνωμεν αὐτοῦ, μετέχομεν τοῦ Πατρὸς, ἐπειδὴ εἶναι γνήσιος Λόγος τοῦ Πατρὸς. Ἐπομένως, ἐὰν καὶ αὐτὸς ἦταν ἐκ μετουσίας καὶ δὲν ἦταν ἀπὸ μόνου του οὐσιώδης θεότης καὶ εἰκὼν τοῦ Πατρὸς, δὲν θὰ ἡμποροῦσε καὶ αὐτὸς νὰ θεοποιήσῃ, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς θὰ ἦταν θεοποιούμενος. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν αὐτὸς ποὺ ἔχει κάτι ἐκ μετουσίας, νὰ μεταδίδῃ εἰς ἄλλους αὐτὸ ποὺ ἔχει μεταλάβει, διότι δὲν εἶναι ἰδικόν του, ἀλλ' ἐκείνου ποὺ τοῦ τὸ ἔδωκε, καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔλαβεν εἶναι ἡ χάρις ποὺ ἀρκεῖ μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του.

Ἄς ἐξετάσωμεν ὁμῶς ἀληθινὰ καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν, ὡς λέγεται, μερικοὶ ἀποκρούουν τὸ ὁμοούσιον, μήπως μᾶλλον ἐξ αὐτῆς ἀποδεικνύεται ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Λέγουν

ψατε, μὴ χρῆναι λέγειν ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, ὅτι ὁ λέγων
ὁμοούσιον τρία λέγει, οὐσίαν τινὰ προϋποκειμένην καὶ τοὺς ἐκ
ταύτης γεννωμένους ὁμοουσίους εἶναι· καὶ ἐπιλέγουσιν· Ἐὰν οὖν
ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος ἦ τῷ Πατρὶ, ἀνάγκη προϋποκεῖσθαι αὐτῶν οὐ-
5 σίαν, ἐξ ἧς καὶ ἐγεννήθησαν, καὶ μὴ εἶναι τὸν μὲν Πατέρα, τὸν
δὲ Υἱόν, ἀλλ' ἀμφοτέρους ἀδελφούς'. Ταῦτα εἰ καὶ Ἑλλήνων εἰ-
σὶν ἐρμηνεῖται καὶ οὐκ ἀναγκαῖα ἡμῖν τὰ παρ' ἐκείνων, ἀλλ' ἰδω-
μεν τὰ εἰρημένα τὰ ὁμοούσια τὰ ἐκ τῆς προνοουμένης οὐσίας
ἀδελφά, πότερον ἐαυτῶν εἰσιν ὁμοούσια ἢ τῆς οὐσίας ἐξ ἧς καὶ
10 ἐγεννήθησαν. Εἰ μὲν γὰρ ἐαυτῶν ἑτεροούσια καὶ ἀνόμοια ἔσται
πρὸς τὴν γεννήσασαν αὐτὰ οὐσίαν· ἀντίκειται γὰρ τῷ ὁμοουσίῳ
τὸ ἑτεροούσιον· εἰ δὲ τῆς γεννησάσης αὐτὰ οὐσίας ἔστιν ἕκαστον
ὁμοούσιον, δῆλον ὅτι τὸ ἐκ τινος γεννώμενον ὁμοούσιόν ἐστι τῷ
γεννήσαντι, καὶ οὐκέτι χρὴ ζητεῖν τρεῖς οὐσίας, ἀλλὰ μόνον ζη-
15 τεῖν, εἰ τόδε ἀληθές ἐκ τοῦδε ἔστι. Κἂν γὰρ συμβῇ μὴ εἶναι δύο
ἀδελφούς, ἀλλὰ καὶ μόνον ἓνα ἐξ ἐκείνης τῆς οὐσίας γενέσθαι, οὐ
διὰ τὸ μὴ εἶναι ἕτερον ἀλλοτριούσιος ἀν' λεχθείη ὁ γεννηθείς,
ἀλλὰ καὶ μόνος ὢν εἶη ἀν' αὐτὸς ὁμοούσιος τῷ γεννήσαντι.
Ἐπεὶ τί ἂν εἴποιμεν περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰεφθάε ὅτι «μονογε-
20 νῆς ἦν καὶ οὐκ ἦν», φησὶν, «ἄλλο τέκνον αὐτῷ», καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ
δὲ τῆς χήρας, ὃν ἡγείρεν ἐκ νεκρῶν ὁ Κύριος, ὅτι καὶ αὐτὸς οὐκ
εἶχεν ἀδελφόν, ἀλλὰ μονογενῆς ἦν, ἄρα οὐκ ἦν ὁμοούσιος ἕκα-
στος αὐτῶν τῷ γεννήσαντι; Καὶ μὴν ἦσαν τέκνα γὰρ ἦσαν· καὶ
τοῦτο τέκνων ἰδιόν ἐστι πρὸς γονέας. Οὕτω καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ
25 Υἱὸν ἐκ τῆς οὐσίας εἰπόντες οἱ πατέρες εἰκότως καὶ ὁμοούσιον

1. Κριτ. 11, 34.

2. Καὶ πάλιν διὰ τὸν υἱὸν τῆς χήρας τῆς Ναὶν γίνεται λόγος, Λουκ.
7, 11 - 17.

λοιπόν, ὅπως ἐγράψατε σεῖς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λέγεται ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, διότι ἐκεῖνος ποὺ λέγει τὸ ὁμοούσιον, ἐννοεῖ τρία πράγματα· κάποιαν οὐσίαν ποὺ προϋπάρχει καὶ ἐκείνους ποὺ γεννῶνται ἀπ’ αὐτὴν ὅτι εἶναι ὁμοούσιοι· καὶ προσθέτουν· Ἐὰν λοιπόν ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, κατ’ ἀνάγκην πρέπει νὰ προϋπῆρχε αὐτῶν κάποια οὐσία, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἐγεννήθησαν, καὶ ἔτσι δὲν εἶναι ὁ ἕνας Πατὴρ καὶ ὁ ἄλλος Υἱός, ἀλλ’ καὶ οἱ δύο εἶναι ἀδελφοί. Αὐτὰ βέβαια, ἂν καὶ εἶναι ἐξηγήσεις τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἀπ’ αὐτὰ ποὺ λέγουν ἐκεῖνοι, ὅμως ὥς ἴδωμεν αὐτὰ ποὺ λέγονται ὁμοούσια, ἀδελφὰ ἐκ τῆς προνοουμένης οὐσίας, ποῖον ἐκ τῶν δύο συμαβίνει, εἶναι ὁμοούσια μεταξύ των, ἢ τῆς οὐσίας ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθησαν. Ἐὰν μὲν εἶναι ὁμοούσια μεταξύ των, τότε θὰ εἶναι ἑτεροούσια καὶ ἀνόμοια πρὸς τὴν οὐσίαν, ἢ ὁποία τὰ ἐγέννησε, διότι ἀντίκειται τὸ ἑτεροούσιον πρὸς τὸ ὁμοούσιον. Ἐὰν δὲ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ὁμοούσιον πρὸς τὴν οὐσίαν ποὺ τὰ ἐγέννησεν, εἶναι φανερόν ὅτι ἐκεῖνο ποὺ γεννᾶται ἀπὸ κάποιον εἶναι ὁμοούσιον πρὸς τὸν γεννήσαντα καὶ δὲν πρέπει νὰ ζητοῦμεν πλεον τρεῖς οὐσίας, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζωμεν μόνον, ἔαν τὸ ἓνα εἶναι πραγματικὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο. Καὶ ἔαν λοιπόν συμβῇ νὰ μὴ εἶναι δύο ἀδελφοί, ἀλλ’ ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας νὰ γεννηθῇ μόνον ἓνας, δὲν ἡμπορεῖ νὰ λεχθῇ ὁ γεννηθεὶς ἄλλοτριούσιος, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἄλλος, ἀλλὰ καὶ μόνον ἓνας ἂν εἶναι, θὰ εἶναι καὶ αὐτὸς ὁμοούσιος μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἐγέννησε. Διότι τί θὰ ἐλέγαμεν διὰ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰεφθάε, ποὺ λέγει· «Ἦταν μονογενὴς καὶ δὲν εἶχεν ἄλλο τέκνον» ¹, καὶ διὰ τὸν υἱὸν ² τῆς χήρας, τὸν ὁποῖον ἀνέστησεν ὁ Κύριος ἐκ νεκρῶν, ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν εἶχεν ἀδελφόν, ἀλλ’ ἦταν μονογενής ³; Λοιπόν δὲν ἦταν κάθε ἓνας ἀπ’ αὐτοὺς ὁμοούσιος μὲ ἐκεῖνον ποὺ τοὺς ἐγέννησε; Καὶ ὅμως ἦσαν· διότι ἦσαν παιδιὰ, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ἰδιάζουσα σχέσις τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς. Ἔτσι καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ οἱ Πατέρες τὸν εἶπαν ἐκ τῆς οὐ-

εἰρήκασι· ταύτην γὰρ ἔχει καὶ τὸ ἀπαύγασμα δύναμιν πρὸς τὸ
 φῶς. "Επεταὶ δὲ τούτοις μηδὲ τὴν κτίσιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γερονέ-
 ναι, οἱ γὰρ κατὰ πάθος γεννῶντες ἄνθρωποι αὐτοὶ καὶ τὴν ὑπο-
 κειμένην ὕλην ἐργάζονται, καὶ ἄλλως οὐκ ἂν δύναιντο ποιεῖν· εἰ
 5 δὲ τὸ κτίζειν οὐκ ἀνθρωπίνως νοοῦμεν ἐπὶ Θεοῦ, πολλῶ μᾶλλον
 οὐδὲ τὸ γεννᾶν ἀνθρωπίνως πρέπει νοεῖν ἐπὶ Θεοῦ οὐδὲ τὸ ὁμο-
 ούσιον σωματικῶς ἐκλαμβάνειν, ἀλλ' ἀναχωρεῖν δεῖ ἀπὸ τῶν
 γενητῶν, καὶ ἀποτιθέοντας κάτω πον τὰς ἀνθρωπίνας εἰκόνας
 καὶ πάσας ἀπλῶς τὰς αἰσθήσεις ἀνιέναι ἐπὶ τὸν Πατέρα, μὴ λά-
 10 θωμεν ἀφαιροῦντες τὸν Υἱὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ προστιθέντες
 τοῖς ἑαυτοῦ κτίσμασι.

52. Καὶ ἄλλως δέ, εἰ μὲν Πατέρα καὶ Υἱὸν ὁμολογοῦντες δύο
 τινὰς ἀρχὰς ἢ δύο θεοὺς καθάπερ Μαρκίων καὶ Οὐαλεντῖνος λέ-
 γομεν ἢ ἕτερόν τινα τρόπον θεότητος ἔχειν τὸν Υἱὸν καὶ μὴ εἰκόνα
 15 καὶ χαρακτηῖρα τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Υἱὸν διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ πεφυ-
 κέναι, ἔστω ἀνόμοιος· ξέναι γάρ εἰσι παντάπασιν ἀλλήλων αἰ-
 τοιαῦται οὐσίαι. Εἰ δὲ μίαν οἶδαμεν καὶ μόνην θεότητα τὴν τοῦ
 Πατρὸς τούτου τε Λόγον καὶ σοφίαν εἶναι τὸν Υἱὸν καὶ οὕτω πι-
 στεύοντες οὐ λέγομεν δύο θεοὺς τὴν τε ἐνότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς
 20 τὸν Πατέρα οὐχ ὁμοιώσει διδασκαλίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν
 καὶ ἀληθεῖα φρονοῦμεν, ὥστε διὰ τοῦτο μὴ λέγειν δύο θεοὺς,
 ἀλλ' ἓνα Θεὸν ἐνὸς ὄντος εἰδους θεότητος ὡς ἔστι τὸ φῶς καὶ τὸ
 ἀπαύγασμα. Τοῦτο γὰρ ὥφθη τῷ πατριάρχῃ Ἰακώβ, καὶ φησιν
 ἢ Γραφή· «Ἀνέτειλε δὲ αὐτῷ ὁ ἥλιος, ἡνίκα παρῆλθε τὸ εἶδος τοῦ
 25 Θεοῦ». Καὶ τοῦτο θεωροῦντες οἱ ἅγιοι προφητὰι καὶ νοοῦντες,
 τίνος ἐστὶν Υἱὸς καὶ εἰκὼν, ἔλεγον· «Ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς

σίας, εὐλόγως τὸν εἶπαν καὶ ὁμοούσιον, διότι αὐτὴν τὴν δυναμικὴν σχέσιν ἔχει καὶ ἡ ἀκτινοβολία πρὸς τὸ φῶς. Ἀκόλουθον δὲ αὐτῶν εἶναι ὅτι οὔτε ἡ κτίσις ἔγινεν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, διότι οἱ ἄνθρωποι ποὺ γεννοῦν κατὰ πάθος, αὐτοὶ κατεργάζονται καὶ τὴν ὑπάρχουσαν ὕλην, καὶ δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ πράξουν κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐὰν δὲ τὸ κτίζειν δὲν τὸ ἐννοοῦμεν διὰ τὸν Θεὸν κατ' ἀνθρώπινον τρόπον, πολὺ περισσότερον δὲν πρέπει νὰ ἐννοοῦμεν κατ' ἀνθρώπινον τρόπον διὰ τὸν Θεὸν οὔτε τὸ γεννᾶν, οὔτε νὰ ἐκλαμβάνωμεν σωματικῶς τὸ ὁμοούσιον, ἀλλὰ πρέπει νὰ ξεφεύγωμεν ἀπὸ τὰ γενητά, καὶ ἀφοῦ ἀφήσωμεν κάπου χαμηλὰ τὰς ἀνθρωπίνους εἰκόνας καὶ ὅλας τὰς ἀπλᾶς αἰσθήσεις, νὰ ἀνεβαίνωμεν πρὸς τὸν Πατέρα, προσέχοντας νὰ μὴ κάμωμεν τὸ λάθος καὶ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὸν Πατέρα τὸν Υἱὸν καὶ τὸν προσθέσωμεν εἰς τὰ κτίσματα αὐτοῦ.

52. Καὶ κατ' ἄλλον δὲ τρόπον, ἐὰν μὲν, ὅταν ὁμολογοῦμεν Πατέρα καὶ Υἱόν, ἐννοοῦμεν δύο ἀρχὰς ἢ δύο θεούς, ὅπως ὁ Μαρκίων καὶ ὁ Οὐαλεντῖνος, ἢ ὅτι ἔχει κάποιον ἄλλον τρόπον θεότητος ὁ Υἱὸς καὶ δὲν εἶναι εἰκὼν καὶ χαρακτήρ τοῦ Πατρὸς ἐπειδὴ προῆλθεν ἐξ αὐτοῦ, τότε ἄς εἶναι ἀνόμοιος, διότι αὐτοῦ τοῦ εἶδους αἱ οὐσίαι εἶναι τελείως ξέναι μεταξὺ των. Ἐὰν ὅμως ἀναγνωρίζωμεν μίαν καὶ μοναδικὴν θεότητα τὴν τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι Λόγος καὶ σοφία αὐτοῦ, καὶ μὲ τὸ νὰ πιστεύωμεν ἔτσι δὲν ὁμιλοῦμεν περὶ δύο θεῶν, οὔτε ἐννοοῦμεν τὴν ἐνότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν πραγματικὴν, δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν δύο θεούς, ἀλλ' ἓνα Θεόν, ἀφοῦ ἓνα εἶναι τὸ εἶδος τῆς θεότητος, ὅπως εἶναι τὸ φῶς καὶ ἡ ἀκτινοβολία. Τοῦτο λοιπὸν ἐνεφανίσθη εἰς τὸν πατριάρχην Ἰακώβ, καὶ λέγει ἡ Γραφή· «Ἀνέτειλεν εἰς αὐτὸν ὁ ἥλιος, μόλις ἐπέρασε τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ»¹. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ ἔβλεπαν οἱ ἅγιοι προφηταὶ καὶ ἐκαταλάβαιναν τίνος εἶναι Υἱὸς καὶ εἰκὼν, ἔλεγον· «Ἐφθασεν εἰς ἐμέ λόγος Κυρίου»², καὶ ἐπει-

με) καὶ γινώσκοντες τὸν ἐν αὐτῷ θεωρούμενον καὶ ἀποκαλυπτό-
 μενον Πατέρα ἐθάρρουν εἰπεῖν· («Ὡφθη μοι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων
 ἡμῶν, ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ»). Τούτου δὲ οὐ-
 τως ὄντος, διὰ τί τὸν ἓνα ὄντα πρὸς τὸν Πατέρα καὶ φαινόμενον
 5 ὡς ἔστι Πατέρα, κατὰ τὴν ὁμοιότητα καὶ μίαν θεότητα εὐλαβού-
 μεθα εἰπεῖν ὁμοούσιον; Εἰ μὲν γάρ, ὥσπερ εἴρηται πολλάκις,
 οὐκ ἔχει τὴν ιδιότητα τῆς πατρικῆς οὐσίας οὐδὲ τὴν ἐμφύρειαν
 ὡς Υἱός, καλῶς εὐλαβούμεθα, εἰ δὲ τοῦτό ἐστι τὸ φωτιστικὸν
 καὶ δημιουργικὸν τὸ ἰδιαίτατον τοῦ Πατρὸς, οὐ ἄνευ οὔτε δη-
 10 μουργεῖ οὔτε γινώσκεται («πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ συν-
 ἔστηκε»), διὰ τί τὸ πρᾶγμα νοοῦντες παραιτούμεθα τὴν τοῦτο
 σημαίνουσαν λέξιν εἰπεῖν; Τί γάρ ἐστι τὸ οὕτως ὁμοφυὲς τῷ Πα-
 τρὶ ἢ ὁμοούσιον αὐτοῦ; Οὐ γὰρ ἀλλότριον ὡς ὑπουργοῦ δεόμενος
 προσελάβετο ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὰ ποιήματα ἰσάξια τοῦ κτίσαν-
 15 τος, ὥστε τιμᾶσθαι ταῦτα ὡς ἐκεῖνον ἢ νομίζειν ὅτι ταῦτα καὶ ὁ
 Πατὴρ ἐν εἰσιν. Ἡ τολμησάτω τις διελεῖν καὶ εἰπεῖν δύο φῶτα
 εἶναι τὸν ἥλιον καὶ τὸ ἀπαύγασμα ἢ ἑτέραν τινὰ εἶναι οὐσίαν ἢ
 ὅτι ἐπισυμβέβηκε τὸ ἀπαύγασμα καὶ μὴ ἀπλοῦν εἶναι καὶ καθαρὸν
 γέννημα ἐκ τοῦ ἡλίου τοῦτο, ὥστε δύο μὲν εἶναι ἥλιον καὶ ἀπαύ-
 20 γασμα, ἐν δὲ τὸ φῶς διὰ τὸ ἐκ τοῦ ἡλίου εἶναι τοῦτο γέννημα.
 Τοιαύτης δὲ οὔσης καὶ μᾶλλον ἀδιαιρέτου τῆς φύσεως τοῦ Υἱοῦ
 πρὸς τὸν Πατέρα καὶ οὐκ ἐπισυμβάσης τῆς θεότητος τῷ Υἱῷ,
 ἀλλὰ τῆς πατρικῆς θεότητος οὔσης ἐν τῷ Υἱῷ, ὥστε τὸν ἑωρακό-
 τα τὸν Υἱὸν ὁρᾶν ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα, διὰ τί ὁ τοιοῦτος μὴ ἂν
 25 λέγοιτο ὁμοούσιος;

53. Ἔστι μὲν οὖν ἱκανὰ καὶ ταῦτα πεῖσαι ὑμᾶς μὴ κατηγορεῖν
 τῶν εἰρηκότων ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί, καὶ αὐτὴν δὲ

δὴ ἀνεγνώριζαν τὸν Πατέρα ποὺ ἐθεωρεῖτο καὶ ἀπεκαλύπτετο εἰς αὐτὸ εἶχαν τὸ θάρρος νὰ εἰποῦν· «Ἐνεφανίσθη εἰς ἐμέ ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων μας, ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ» ¹. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, διατί, τὸν ἕνα ποὺ ὑπάρχει πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ φαίνεται ὡσὰν νὰ εἶναι Πατέρας, κατὰ τὴν ὁμοιότητα καὶ τὴν μίαν θεότητα φοβούμεθα νὰ τὸν εἴπωμεν ὁμοούσιον; Διότι, ἐὰν μὲν, ὅπως ἐλέχθη ἐπανειλημμένως, δὲν ἔχει ὡσὰν Υἱὸς τὴν ιδιότητα τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ ὁμοιότητα, τότε καλῶς φοβούμεθα, ἐὰν ὅμως τοῦτο εἶναι τὸ φωτιστικὸν καὶ δημιουργικόν, τὸ ἰδιαίτατον χαρακτηριστικὸν τοῦ Πατρὸς, ἄνευ τοῦ ὁποῖου οὔτε δημιουργεῖ οὔτε γνωρίζεται («διότι ὅλα συνεστήθησαν δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν») ², διατί, ἀφοῦ καταλαβαίνωμεν τὸ πρᾶγμα, ἀποφεύγομεν νὰ εἴπωμεν τὴν λέξιν ποὺ σημαίνει τοῦτο; Τί εἶναι λοιπὸν αὐτό, τὸ ὁποῖον εἶναι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁμοφυὲς μὲ τὸν Πατέρα, παρὰ ὁμοούσιον αὐτοῦ; Διότι ὁ Θεὸς δὲν προσέλαβε τὸν Υἱὸν ὡσὰν ξένον, ἐπειδὴ εἶχεν ἀνάγκην αὐτοῦ ὡς ὑπηρέτου, οὔτε τὰ δημιουργήματα εἶναι ἰσάξια τοῦ κτίσαντος, ὥστε νὰ τιμῶνται αὐτὰ ὅπως ἐκεῖνος, ἢ νὰ θεωρῇται ὅτι αὐτὰ καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἕνα. Ἡ ἄς τολμήσῃ κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ καὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ ἥλιος καὶ ἡ ἀκτινοβολία εἶναι δύο φῶτα, ἢ κάποια διαφορετικὴ οὐσία, ἢ ὅτι ἡ ἀκτινοβολία ἐδημιουργήθη μετὰ καὶ δὲν εἶναι αὐτὴ ἀπλοῦν καὶ καθαρὸν γέννημα ἐκ τοῦ ἡλίου, ὥστε ὁ ἥλιος καὶ ἡ ἀκτινοβολία νὰ εἶναι δύο, ἕνα δὲ τὸ φῶς, ἐπειδὴ τὸ φῶς εἶναι γέννημα ἐκ τοῦ ἡλίου. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ φύσις τοῦ Υἱοῦ ἔχει τέτοια σχέσιν μὲ τὸν Πατέρα, μᾶλλον δὲ εἶναι ἀδιαίρετος αὐτοῦ, καὶ ἀφοῦ δὲν ἐνεφανίσθη ἡ θεότης εἰς τὸν Υἱὸν ἀργότερα, ἀλλ' ἡ πατρικὴ θεότης ὑπῆρχεν εἰς τὸν Υἱόν, ἔτσι ὥστε αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ τὸν Υἱὸν νὰ βλέπῃ εἰς αὐτὸν τὸν Πατέρα, διατί αὐτὸς ποὺ εἶναι ἔτσι νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ λέγεται ὁμοούσιος;

53. Εἶναι λοιπὸν ἀρκετὰ αὐτὰ διὰ νὰ σᾷς πείσουν νὰ μὴ κατηγορῇτε ἐκείνους ποὺ εἶπαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν

ὁμῶς τὴν τοῦ ὁμοουσίου λέξιν καθ' ἑαυτὴν ἐξετάσωμεν ἵνα γνῶ-
 μεν, εἰ χρὴ λέγειν ὅλως ὁμοούσιον καὶ εἰ κυρία λέξις ἐστὶ καὶ ἀρ-
 μοζόντως ἐστὶν αὕτη ἐπὶ Υἱοῦ λεγομένη. Οἴδατε γὰρ καὶ ὑμεῖς
 καὶ οὐδ' ἂν τις ἀμφιβάλλοι ὅτι τὸ ὅμοιον οὐκ ἐπὶ τῶν οὐσιῶν,
 5 ἀλλ' ἐπὶ σχημάτων καὶ ποιότητων λέγεται ὅμοιον· ἐπὶ γὰρ τῶν
 οὐσιῶν οὐχ ὁμοιότης, ἀλλὰ ταυτότης ἂν λεχθείη. Ἀνθρώπος γοῦν
 ἀνθρώπῳ ὅμοιος λέγεται οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὸ σχή-
 μα καὶ τὸν χαρακτῆρα· τῇ γὰρ οὐσίᾳ ὁμοφυεῖς εἰσι. Καὶ πάλιν
 ἄνθρωπος κυνὶ οὐκ ἀνόμοιος λέγεται, ἀλλ' ἑτεροφυής· οὐκοῦν τὸ
 10 μὲν ὁμοφυές καὶ ὁμοούσιον, τὸ δὲ ἑτεροφυές καὶ ἑτεροούσιον. Διὸ
 καὶ ὁ λέγων ὅμοιον κατ' οὐσίαν ἐκ μετουσίας τοῦτο λέγει ὅμοιον.
 Τὸ γὰρ ὅμοιον ποιότης ἐστίν, ἣτις τῇ οὐσίᾳ προσγένειτ' ἂν.
 Τοῦτο δὲ τῶν ποιημάτων ἴδιον ἂν εἴη· ταῦτα γὰρ ἐκ μετοχῆς
 ὁμοιοῦνται τῷ Θεῷ. («Ὅταν γάρ», φησί, «φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐ-
 15 τῷ ἐσόμεθα»), ὅμοιοι δηλονότι οὐ τῇ οὐσίᾳ, ἀλλὰ τῇ νιότητι, ἧς
 μεταλαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ. Εἰ μὲν οὖν καὶ τὸν Υἱὸν ἐκ μετου-
 σίας λέγετε, λεγέσθω μὲν παρ' ὑμῶν ὁμοιοούσιος. Οὐκ ἔστι μὲν-
 τοι λεγόμενος οὕτως ἀληθεία οὐδὲ ὅλως φῶς οὐδὲ φύσει Θεός.
 Τὰ γὰρ ἐκ μετουσίας οὐκ ἀληθεία, ἀλλ' ὁμοιώσει τῆς ἀληθείας
 20 λέγεται ὅμοια, ὥστε καὶ μεταπίπτειν καὶ ἀφαιρεῖσθαι δύνασθαι
 ἀπὸ τῶν μετεχόντων τὴν μετάληψιν. Τοῦτο δὲ πάλιν ἴδιον τῶν
 κτισμάτων καὶ ποιημάτων ἐστίν. Οὐκοῦν εἰ τοῦτο ἄτοπον, οὐκ
 ἂν εἴη ἐκ μετουσίας, ἀλλὰ φύσει καὶ ἀληθεία Υἱός, φῶς, σοφία,
 Θεός. Φύσει δὲ ὢν καὶ οὐ μετοχῇ οὐκ ἂν κυρίως λεχθείη ὁμοιοού-
 25 σιος, ἀλλ' ὁμοούσιος. Ὁ δὲ μηδὲ ἐπ' ἄλλων ἂν τις εἴποι· ἐδείχθη
 γὰρ τὸ ὅμοιον μὴ ἐπὶ τῶν οὐσιῶν λεγόμενον· πῶς οὐκ ἀνόητον
 μὲν ἢ τάχα καὶ χαλεπὸν τοῦτο προφέρειν ἐπὶ Υἱοῦ καὶ μὴ μᾶλλον
 τὸ ὁμοούσιον;

Πατέρα, ἃς ἐξετάσωμεν ὁμῶς καὶ αὐτὴν τὴν λέξιν τοῦ ὁμοουσίου καθ' ἑαυτήν, διὰ νὰ ἴδωμεν, ἐὰν πρέπει καθόλου νὰ λέγωμεν ὁμοούσιον καὶ ἂν κυριολεκτῇται καὶ ἀρμόζη νὰ λέγεται διὰ τὸν Υἱόν. Διότι γνωρίζετε καὶ σεῖς καὶ δὲν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἔχη ἀμφιβολίαν, ὅτι τὸ ὅμοιον δὲν λέγεται ὅμοιον ὅταν ἀναφέρεται εἰς οὐσίας, ἀλλ' ὅταν ἀναφέρεται εἰς σχήματα, διότι διὰ τὰς οὐσίας δὲν ἠμπορεῖ νὰ λέγεται ὁμοιότης, ἀλλὰ ταυτότης. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν δὲν λέγεται ὅμοιος μὲ τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸν χαρακτῆρα, διότι κατὰ τὴν οὐσίαν εἶναι ὁμοφυεῖς. Καὶ πάλιν ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν σκύλον δὲν λέγεται ἀνόμοιος, ἀλλ' ἑτεροφυής. Λοιπὸν τὸ μὲν ὁμοφυὲς εἶναι καὶ ὁμοούσιον, τὸ δὲ ἑτεροφυὲς εἶναι καὶ ἑτεροούσιον. Διὰ τοῦτο ὅποιος λέγει ὅμοιον κάτι κατ' οὐσίαν, τὸ λέγει ὅμοιον ἐκ μετουσίας, διότι τὸ ὅμοιον εἶναι ποιότης, ἢ ὁποία παρευρίσκεται εἰς τὴν οὐσίαν. Αὐτὸ δὲ ἀρμόζει εἰς τὰ δημιουργήματα, διότι αὐτὰ ὁμοιοῦνται μὲ τὸν Θεὸν ἐκ μετοχῆς. Διότι λέγει· «Ὅταν θὰ φανερωθῇ, τότε θὰ εἴμεθα ὅμοιοί του»¹, ὅμοιοι δηλαδὴ ὄχι εἰς τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν υἰότητα, τῆς ὁποίας μεταλαμβάνομεν ἀπ' αὐτόν. Ἐὰν λοιπὸν θεωρῇτε καὶ τὸν Υἱὸν ἐκ μετουσίας Υἱόν, ἃς τὸν λέγετε ὁμοιοούσιον. Δὲν εἶναι ὁμῶς, ἂν λέγεται ἔτσι, ἀληθινὸς καὶ φυσικὸς Θεὸς οὔτε καθόλου φῶς. Διότι τὰ ἐκ μετουσίας ὅμοια λέγονται ὅμοια ὄχι εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ καθ' ὁμοίωσιν τῆς ἀληθείας, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἀπομακρύνεται καὶ νὰ ἀφαιρῇται ἡ μετάληψις ἀπὸ τὰ μετέχοντα. Αὐτὸ δὲ πάλιν ἀρμόζει εἰς τὰ κτίσματα καὶ τὰ δημιουργήματα. Λοιπὸν ἂν τοῦτο εἶναι παράλογον, ὁ Υἱὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι Υἱὸς ἐκ μετουσίας, ἀλλὰ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινὸς Υἱός, φῶς, σοφία, Θεός. Ἀφοῦ δὲ εἶναι φυσικὸς καὶ ὄχι κατὰ μετοχὴν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ λεγεται κυριολεκτικῶς ὁμοιοούσιος, ἀλλ' ὁμοούσιος. Αὐτὸ δὲ τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ εἰπῇ κανεὶς οὔτε δι' ἄλλα πράγματα, διότι ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ὅμοιον δὲν λέγεται διὰ τὰς οὐσίας, πῶς δὲν εἶναι ἀνόητον, ἢ ἴσως καὶ φοβερόν, νὰ προφέρῃ κανεὶς τοῦτο διὰ τὸν Υἱὸν καὶ ὄχι καλύτερα τὸ ὁμοούσιον;

54. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος καλῶς ἔγραψεν, ὅπερ ἔπρεπεν εἰπεῖν, γεννητὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς μαθόντες μὴ σκιαμαχῶμεν καὶ μά-
 λιστα γινώσκοντες ὅτι καὶ οἱ ταῦτα γράψαντες οὐχ ὥς παρεξη-
 5 γούμενοι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐκδικοῦντες μὲν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν
 εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν, καθαιροῦντες δὲ τὰς κατ' αὐτοῦ τῶν Ἀ-
 ρειομανιτῶν βλασφημίας οὕτως ὁμολόγησαν τὴν πίστιν. Σκε-
 πτέον γὰρ καὶ κατανοητέον ἀκριβῶς ὅτι λέγοντες μὲν ἀνομοιοού-
 σιον καὶ ἑτεροούσιον οὐ σημαίνομεν τὸν ἀληθινὸν Υἱόν, ἀλλ' ἐν
 10 τι τῶν ποιημάτων καὶ τὸν εἰσποιητὸν καὶ θέσει υἱόν, ὅπερ τοῖς
 αἵρετικοῖς δοκεῖ· λέγοντες δὲ μὴ ἐριστικῶς τὸ ὁμοούσιον Υἱὸν
 σημαίνομεν γνήσιον ἐκ τοῦ Πατρὸς πεφυκῶτα, καὶ ἐν τούτῳ διαρ-
 ρηγνύονται πολλάκις οἱ χριστομάχοι.

Ταῦτα μὲν ἅπερ ἔγνων ἐγὼ καὶ διαλεγομένων ἤκουσα φρο-
 15 νίμων δι' ὀλίγων γέγραφα, ὑμεῖς δὲ μένοντες ἐπὶ «τὸν θεμέλιον
 τῶν ἀποστόλων» καὶ τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων κατέχοντες
 εὐχεσθε, ἵνα ἤδη ποτὲ παύσῃται πᾶσα λοιπὸν ἔρις καὶ ζῆλος,
 τῶν τε αἵρετικῶν αἱ μωραὶ ζητήσεις καταγνωσθῶσι καὶ πᾶσα λο-
 γομαχία, καὶ ἡ μὲν δυσώνυμος καὶ ἀνθρωποκτόνος τῶν Ἀρειανῶν
 20 αἵρεσις ἐξαφανισθεῖη, ἀναλάμψει δὲ πάντων ἐν ταῖς καρδίαις
 ἡ ἀλήθεια, ὥστε πάντας πανταχοῦ «τὸ αὐτὸ λέγειν» καὶ τὸ αὐτὸ
 φρονεῖν, μηδεμιᾶς δὲ ἔτι περιλειπομένης ἀρειανῆς δυσφημίας
 λέγεται καὶ ὁμολογῆται κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν «Εἰς Κύριος, μία
 πίστις, ἐν βάπτισμα», ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· δι'
 25 οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

55. Μετὰ τὸ γράψαι με τὰ περὶ τῶν συνόδων ἔγνων γράψαντα

54. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας ἔγραψε καλῶς, αὐτὸ ποὺ ἔπρεπε νὰ εἰπῇ, δηλαδὴ τὸν Υἱὸν γεννητὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ὁμοούσιον. Ἀφοῦ καὶ ἡμεῖς ἐμάθαμεν αὐτά, ἃς μὴ δημιουργοῦμεν μικροέριδες καὶ μάλιστα, ἀφοῦ γνωρίζομεν, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔγραψαν αὐτά, δὲν τὰ ἔγραψαν διότι ἐξηγοῦσαν λάθος τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ ὑπερασπιζόμενοι μὲν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν εὐσέβειαν, ἀνατρέποντες δὲ τὰς κατὰ τοῦ Χριστοῦ βλασφημίας τῶν Ἀρειομανιτῶν, καὶ ἔτσι ὠμολόγησαν τὴν πίστιν. Πρέπει λοιπὸν νὰ σκεφθῶμεν καὶ νὰ κατανοήσωμεν ἀκριβῶς ὅτι, ἐὰν λέγωμεν ἀνομοιοούσιον καὶ ἑτεροούσιον, δὲν ἐννοοῦμεν τὸν ἀληθινὸν Υἱόν, ἀλλ' ἐν ὁποιοδήποτε ἐκ τῶν δημιουργημάτων καὶ τὸν υἱοθετημένον καὶ θέσει υἱόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀρέσει εἰς τοὺς αἰρετικούς, ἐνῶ ἂν λέγωμεν τὸ ὁμοούσιον ὅχι μὲ ἐριστικὴν διάθεσιν, ἐννοοῦμεν Υἱὸν γνήσιον, προελθόντα ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἃς σκάζουν ἀπὸ τὸ κακὸν τοὺς οἱ χριστομάχοι διὰ τοῦτο.

Αὐτὰ λοιπὸν ποὺ ἔμαθα ἐγὼ καὶ ἤκουσα νὰ συζητοῦν οἱ λογικοὶ ἄνθρωποι, αὐτὰ σᾶς ἔγραψα ἐν συντομίᾳ, σεῖς δὲ μένοντες σταθεροὶ εἰς «τὸν θεμέλιον τῶν ἀποστόλων»¹ καὶ κατέχοντες τὰς παραδόσεις τῶν Πατέρων, προσεύχεσθε, διὰ νὰ σταματήσῃ ἐπὶ τέλους εἰς τὸ μέλλον κάθε ἕρις καὶ ζῆλος, καὶ νὰ φανερωθοῦν αἱ βλακῶδεις συζητήσεις τῶν αἰρετικῶν καὶ κάθε λογομαχία, καὶ ἡ μὲν δυσώνυμος καὶ ἀνθρωποκτόνος αἵρεσις τῶν Ἀρειανῶν νὰ ἐξαφανισθῇ, νὰ λάμπῃ δὲ εἰς τὰς καρδίας ὅλων ἡ ἀλήθεια, ὥστε ὅλοι «νὰ λέγουν τὸ αὐτό»² πανταχοῦ καὶ νὰ πιστεύουν τὸ ἴδιο, ἀφοῦ δὲ δὲν παραμένει πλέον καμμία ἀρειανικὴ βλασφημία, νὰ λέγεται καὶ νὰ ὁμολογῆται εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας ὅτι «Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα»³, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀναφέρεται εἰς τὸν Πατέρα ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

55. Καὶ ἀφοῦ εἶχον γράψῃ τὰ περὶ τῶν συνόδων ἐπληροφο-

2. Α' Κορ. 1, 10.

3. Ἐφεσ. 4, 5.

τὸν ἀσεβέστατον Κωνστάντιον πρὸς τοὺς ἐν Ἀριμίῳ μείναντας ἐπισκόπους. Καὶ σπουδὴν ἔσχον λαβεῖν τὰ ἀντίγραφα παρὰ γνησίων ἀδελφῶν καὶ ἀποστεῖλαι ὑμῖν καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἀντιγραφέντα, ἵνα γνῶτε τοῦ μὲν βασιλέως τὴν ἀσεβῆ πανουργίαν τῶν δὲ ἐπισκόπων τὸ ἐδραῖον καὶ ἀκλινὲς τῆς πρὸς τὴν ἀλήθειαν γνώμης.

Ἑρμηνεία τῆς ἐπιστολῆς

Κωνστάντιος Νικητῆς καὶ Θριαμβευτῆς Αὐγουστος
πᾶσιν ἐπισκόποις τοῖς ἐν Ἀριμίῳ συνελθοῦσιν.

10 Ἀεὶ μὲν προηγουμένην ἡμᾶς ἔχειν φροντίδα περὶ τοῦ θείου καὶ προσκυνητοῦ νόμου οὐδὲ ἡ ὑμετέρα χρηστότης ἀγνοεῖ, ἀλλὰ νῦν τοὺς παρὰ τῆς συνέσεως ὑμῶν ἀποσταλέντας εἴκοσιν ἐπισκόπους ἀναδεξαμένους τὴν παρ' ὑμῶν πρεσβείαν τέως οὐκ ἡδυνήθημεν αὐτοὺς ἰδεῖν. Ἀναγκαία γάρ τις ἡμᾶς ἤπειγεν ἡ πρὸς τοὺς
15 βαρβάρους ὁδός, καί, ὥς οἴδατε, πρέπει τὴν ψυχὴν καθαρὰν ὄσαν ἀπὸ πάσης φροντίδος τὰ περὶ τοῦ θείου νόμου διαγυμνάζειν. Τοιγαροῦν τοὺς ἐπισκόπους διεκελεύσαμεν ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει ἐκδέξασθαι τὴν ἡμετέραν ἐπάνοδον, ἵνα, ἐπειδὰν πάντα καλῶς διατεθῇ τὰ δημόσια, τότε λοιπὸν ἅπερ ἂν ὑποβάλωσιν ἀκοῦ-
20 σαι καὶ δοκιμάσαι δυνηθῶμεν. Τῇ μέντοι στερρότητι ὑμῶν μὴ βαρὺ φαινέσθω, ὥστε ἐκδέξασθαι τὴν αὐτῶν ἐπάνοδον, ἵνα, ἐπειδὰν ἐπανέλθωσι κομίζοντες ὑμῖν τὰς ἡμετέρας ἀποκρίσεις, δυνηθῇτε εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὰ πρὸς τὴν λυσιτέλειαν ἀνήκοντα τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ.

25 Ταῦτα ἐδέξαντο οἱ ἐπίσκοποι ἐπαγομένων τριῶν.

Ἀντίγραφον τῶν ἐπισκόπων

Τὰ γράμματα τῆς σῆς φιланθρωπίας ἐδεξάμεθα, κύριε θεοφιλέστατε βασιλεῦ, τὰ περιέχοντα διὰ τὴν τῶν δημοσίων ἀνάγκην τέως μὴ δεδυνῆσθαι σε τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις θεωρῆσαι, 30 ἡμᾶς τε κελεύεις ἐκδέξασθαι τὴν αὐτῶν ἐπάνοδον, ἕως ἄν τὰ

ρήθην, ὅτι ὁ ἄσεβέστατος Κωνστάντιος ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ποὺ παρέμειναν εἰς τὴν Ἀρίμινον. Καὶ ἐφρόντισα νὰ λάβω ἀντίγραφα ἀπὸ γνησίους ἀδελφούς, καὶ νὰ σᾶς ἀποστείλω καὶ τὴν ἀπάντησιν τῶν ἐπισκόπων, διὰ νὰ γνωρίσετε τοῦ μὲν βασιλέως τὴν ἀσεβῆ πονηρίαν, τῶν δὲ ἐπισκόπων τὴν σταθερότητα καὶ τὴν ἀκλόνητον γνώμην περὶ τῆς ἀληθείας.

Ἑρμηνεία τῆς ἐπιστολῆς

Κωνστάντιος Νικητῆς καὶ θριαμβευτῆς Αὐγουστος πρὸς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους ποὺ συνῆλθαν εἰς Ἀρίμινον.

Οὐτε ἡ χρηστότης σας ἀγνοεῖ ὅτι πάντοτε ἐλάμβανον ἐγκαίρως φροντίδα περὶ τοῦ θείου καὶ προσκυνητοῦ νόμου, ἀλλὰ μέχρι τώρα, δὲν ἠμπόρεσα νὰ δεχθῶ τοὺς ἀποσταλέντας ἀπὸ τὴν λογιότητά σας εἴκοσιν ἐπισκόπους, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀναλάβει νὰ γίνουν πρεσβευταὶ σας. Διότι ἐπείγουσα ἀνάγκη ἦταν νὰ βαδίσω ἐναντίον τῶν βαρβάρων καί, ὅπως γνωρίζετε, ἡ ψυχὴ πρέπει, ὅταν ἀσχολῇται μὲ τὰ ζητήματα τοῦ θείου νόμου, νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε φροντίδα. Λοιπὸν εἰδοποίησα τοὺς ἐπισκόπους νὰ περιμένουν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν τὴν ἐπάνοδόν μου, μέχρις ὅτου τακτοποιηθοῦν καλῶς τὰ δημόσια ζητήματα, διὰ νὰ ἠμπορέσω τότε νὰ ἀκούσω καὶ νὰ ἐξετάσω αὐτὰ ποὺ θὰ μοῦ ὑποβάλουν. Λοιπὸν ἄς μὴ φαίνεται βαρὺ εἰς τὸ ἀξίωμά σας, νὰ περιμένετε τὴν ἐπάνοδόν των, ὥστε ὅταν ἐπανέλθουν κομίζοντες τὰς ἀπαντήσεις μας, νὰ ἠμπορέσετε νὰ φέρετε εἰς πέρας αὐτὰ τὰ ὅποια εἶναι συμφέροντα εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν.

Αὐτὰ ἔλαβαν οἱ ἐπίσκοποι τὰ ὅποια τὰ μετέφεραν τρεῖς.

Ἀπάντησις τῶν ἐπισκόπων

Ἐλάβομεν τὰ γράμματα τῆς φιλανθρωπίας σου, κύριε θεοφιλέστατε βασιλεῦ, τὰ ὅποια λέγουν, ὅτι ἔνεκα δημοσίας ἀνάγκης δὲν ἠμπόρεσες νὰ δεχθῆς μέχρι τώρα τοὺς πρεσβευτάς μας, καὶ μᾶς παρακαλεῖς νὰ ἀναμένωμεν τὴν ἐπάνοδόν των, μέχρις ὅτου ἡ

παρ' ἡμῶν ὀρισθέντα ἀκολούθως τοῖς προγόνοις ἡμῶν ἐπιγνῶ
 παρ' αὐτῶν ἡ σὴ εὐσέβεια. Ἀλλὰ καὶ νῦν διὰ τούτων τῶν γραμ-
 μάτων ὁμολογοῦμεν καὶ διαβεβαιούμεθα μηδαμῶς ἡμᾶς ἀναχω-
 ρεῖν τῆς ἡμετέρας προθέσεως· τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς πρέσβεσιν ἡ-
 5 μῶν ἐνετειλάμεθα. Ἀξιοῦμεν τοίνυν ὅπως γαληναῖα τῇ προσόψει
 τά τε νῦν γράμματα τῆς ἡμετέρας μετριότητος κελεύσης ἀναγνώ-
 σθῃναι, ἀλλὰ γὰρ καὶ κεῖνα, ἃ διὰ τῶν πρέσβεων ἡμῶν ἐνετειλά-
 μεθα, ἡδέως ὑποδέξῃ. Ἐκεῖνο μέντοι συνορᾷ μεθ' ἡμῶν καὶ ἡ σὴ
 ἡμερότης ὅση νῦν ἐστὶ λύπη καὶ κατήφεια, ὅτι ἐν τοῖς σοῖς μα-
 10 καριωτάτοις καιροῖς τοσαῦται ἐκκλησίαι χωρὶς ἐπισκόπων εἰ-
 σί· καὶ διὰ τοῦτο καὶ πάλιν τὴν σὴν φιλανθρωπίαν ἀξιοῦμεν, κύ-
 ριε θεοσεβέστατε βασιλεῦ, ὅπως πρὸ τῆς τραχύτητος τῶν χειμῶ-
 νων, εἴπερ τῇ σὴ εὐσεβείᾳ, κελεύσης ἡμᾶς εἰς τὰς ἡμετέρας ἐκ-
 κλησίας ἐπανελθεῖν ὑπὲρ τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς τῷ παντοκράτορι
 15 Θεῷ καὶ τῷ δεσπότῃ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν Χριστῷ, τῷ Υἱῷ αὐτοῦ
 τῷ μονογενεῖ, ὑπὲρ τῆς σῆς βασιλείας τὰς ἐθίμους εὐχὰς μετὰ
 τῶν λαῶν ἀποπληροῦν, καθὼς καὶ ἀεὶ ἐπετελέσαμεν καὶ νῦν ποι-
 οῦμεν εὐχόμενοι.

1. Ἐκ τῶν ἐκφράσεων τῆς ἐπιστολῆς ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι οἱ ἐπίσκοποι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ εὐρίσκωνται εἰς Ἀρίμινον ἀναμένοντες τὴν ἄδειαν τοῦ βασιλέως διὰ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς ἐπισκοπὰς τῶν. Αὐτὸς ὁμῶς σκο-

εὐσέβειά σου λάβη γινῶσιν αὐτῶν ποὺ ὠρίσθησαν παρ' ἡμῶν, οἱ ὅποιοι ἠκολουθήσαμεν εἰς τοῦτο τοὺς προγόνους μας. Ἀλλὰ καὶ τώρα μὲ αὐτὰ τὰ γράμματα ὁμολογοῦμεν καὶ διαβεβαιώνομεν, ὅτι δὲν πρόκειται μὲ κανένα τρόπον νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν πρόθεσίν μας, αὐτὸ δὲ παρηγγείλαμεν καὶ εἰς τοὺς πρεσβευτάς μας. Ἀπαιτοῦμεν λοιπὸν μὲ ἡρεμίαν νὰ εὐδοκήσης νὰ διαβάσης καὶ τὰ τωρινὰ γράμματα τῆς μετριότητός μας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα ποὺ παρηγγείλαμεν εἰς τοὺς πρεσβευτάς μας εὐχαρίστως νὰ ἀκούσης. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ πρέπει νὰ προσέξῃ μαζί μας καὶ ἡ ἰδική σου καλωσύνη εἶναι πόση λύπη καὶ κατῆφεια προξενεῖται, ἐπειδὴ κατὰ τοὺς εὐτυχεστάτους χρόνους τῆς βασιλείας σου, τόσαι Ἐκκλησίαι παραμένουν χωρὶς ἐπισκόπους· διὰ τοῦτο καὶ πάλιν παρακαλοῦμεν τὴν φιланθρωπίαν σου, κύριε θεοσεβέστατε βασιλεῦ, ὅπως, ἂν φαίνεται σωστὸν εἰς τὴν εὐσέβειάν σου, πρὶν ἐνσκήψῃ ὁ βαρὺς χειμὼν, ἐπιτρέψῃς νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας μας¹, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν μαζί μὲ τοὺς λαούς μας νὰ ἀναπέμψωμεν τὰς συνηθισμένας ὑπὲρ τῆς βασιλείας σου εὐχὰς πρὸς τὸν παντοκράτορα Θεὸν καὶ τὸν δεσπότην καὶ Σωτῆρα ἡμῶν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, ὅπως ἐκάναμεν πάντοτε καὶ κάνωμεν καὶ τώρα ὅταν προσευχώμεθα.

πίμως ἐκωλυσιεργοῦσε, διὰ νὰ τοὺς πιέσῃ νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ἰδικήν του ἐκκλησιαστικὴν πολιτικὴν. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους παρ. 3, τὸ γεγονός τοῦτο θεωρεῖται βέβαιον.

Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΣΕΡΑΠΙΩΝΑ

Ἀθανάσιος Σεραπίωνι ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ ἐν Κυ-
ρίῳ χαίρειν

5 1. Ἐνέτυχον τοῖς παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας γραφεῖσιν, ἐν οἷς
προέτρεπες ἡμᾶς τά τε καθ' ἡμᾶς καὶ νῦν γενόμενα δηλῶσαί σοι
καὶ περὶ τῆς ἀσεβειᾶς αἵρέσεως τῶν Ἀρειανῶν, δι' ἣν καὶ
ταῦτα πεπόνθαμεν, καὶ ὅποιον ἔσχε τὸ τέλος τοῦ βίου Ἀρειος.
Τριῶν τοίνυν ὄντων τῶν ἐπιταγμάτων τὰ μὲν δύο προθύμως ἐ-
10 ποίησα καὶ ἀπέστειλα τῇ σῇ θεοσεβείᾳ ἅπερ ἔγραψα τοῖς μονα-
χοῖς· ἐκ γὰρ τούτων τά τε καθ' ἡμᾶς καὶ τὰ κατὰ τὴν αἵρεσιν
δύνασαι μαθεῖν· τὸ δὲ ἕτερον, φημὶ δὴ περὶ τοῦ θανάτου, πολλὰ
μὲν ἐλογισάμην εὐλαβούμενος, μὴ ὥς ἐπεμβαίνοντά με τις τῷ
θανάτῳ τοῦ ἀνθρώπου λογίσσεται, ὅμως δέ, ἐπειδὴ διαλέξεως γε-
15 νομένης παρ' ὑμῖν περὶ τῆς αἵρέσεως εἰς τοῦτο τὸ τέλος ἔληξεν ἡ
ζήτησις, εἰ κοινωνήσας τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀρειος ἐτελεύτησε, διὰ
τοῦτο ὥς διαλυομένης τῆς ζητήσεως ἐκ τοῦ περὶ τοῦ θανάτου
διηγήματος ἀναγκαίως δηλῶσαι ἐσπούδασα ἴσον ἡγούμενος τὸ
σημᾶναι τοῦτο καὶ τὸ παῦσαι λοιπὸν τοὺς φιλονεικοῦντας. Ἡ-
20 γούμαι γὰρ ὅτι γνωσθέντος τοῦ περὶ τοῦ θανάτου θαύματος μη-
κέτι μηδὲ αὐτοὺς τοὺς πρότερον ζητήσαντας τολμᾶν ἀμφιβάλ-
λειν, ὥς θεοστυγὴς ἐστὶν ἡ ἀρειανὴ αἵρεσις.

2. Ἐγὼ μὲν οὐ παρήμην ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτε ἐτελεύ-
τησεν ἐκεῖνος, Μακάριος δὲ ὁ πρεσβύτερος παρῆν, κἀκείνου λέ-
25 γοντος ἤκουσα. Ἐκέκλητο μὲν παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως

1. Εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Ἀθανασίου πρὸς μοναχοὺς περὶ τῶν γεγενημέ-
νων παρ' Ἀρειανῶν.

Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΣΕΡΑΠΙΩΝΑ

Ἀθανάσιος πρὸς τὸν ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν Σεραπίωνα,
χαῖρε ἐν Κυρίῳ

1. Ἐδιάβασα αὐτὰ ποὺ ἔγραψεν ἡ εὐλάβειά σου, μὲ τὰ ὁποῖα μᾶς προέτρεπες νὰ σοῦ ἐξιστορήσωμεν ὅσα συνέβησαν ἐναντίον μας ἀκόμη καὶ τώρα, καὶ περὶ τῆς ἀσεβεστάτης αἰρέσεως τῶν Ἀρειανῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ὑπεφέραμεν αὐτά, καὶ ποῖον ἦταν τὸ τέλος τοῦ Ἀρείου. Ἀπὸ τὰς τρεῖς παρακλήσεις λοιπόν, τὰς μὲν δύο ἐξεπλήρωσα προθύμως καὶ ἀπέστειλα εἰς τὴν θεοσέβειαν σου αὐτὰ ποὺ ἔγραψα πρὸς τοὺς μοναχοὺς¹. Ἀπ' αὐτὰ λοιπόν ἡμπορεῖς νὰ πληροφορηθῇς ὅσα συνέβησαν ἐναντίον μας καὶ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν αἵρεσιν, τὸ δὲ ἄλλο, ἐννοῶ τὸ περὶ τοῦ θανάτου, ἐσκέφθην πολὺ, ἐπειδὴ ἐφοβούμην, μὴ θεωρήσῃ κανεὶς, ὅτι ἀνακατεύομαι εἰς τὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου, ὅμως, ἐπειδὴ ἔγινε συζήτησις μεταξὺ σας περὶ τῆς αἰρέσεως, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς αὐτὸ τὸ θέμα, ἐὰν ὁ Ἀρειος ἀπέθανεν ἀφοῦ ἔγινε δεκτὸς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τὸν λόγον αὐτόν, διὰ νὰ τελειώσῃ ἡ συζήτησις μὲ τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ θανάτου του, κατ' ἀνάγκην ἐφρόντισα νὰ τὸ ἐξηγήσω, διότι, τὸ νὰ τὸ φανερώσω, ἔθεώρησα πὼς ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ σταματήσουν πλέον οἱ φιλονεικοῦντες. Νομίζω λοιπόν, ὅτι ἐὰν γίνῃ γνωστὸν τὸ περὶ τοῦ θανάτου του θαῦμα, δὲν θὰ τολμήσουν πλέον οὔτε αὐτοὶ ποὺ τὸ ἐξήτασαν προηγουμένως νὰ ἔχουν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις εἶναι θεομίσητος.

2. Ἐγὼ βέβαια δὲν εὕρισκόμουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅταν ἀπέθανεν ἐκεῖνος, ὁ πρεσβύτερος ὅμως Μακάριος ἦταν ἐκεῖ, καὶ ἤκουσα αὐτόν ποὺ τὸ διηγεῖτο. Εἶχε κληθῇ ὁ Ἀρειος

"Αρειος ἐκ σπουδῆς τῶν περὶ Εὐσέβιον. Εἰσελθόντα δὲ τὸν "Α-
 ρειον ἀνέκρινε ὁ βασιλεὺς, εἰ τὴν πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας
 ἔχει· αὐτὸς τε ὥμοσε πιστεύειν ὀρθῶς καὶ ἔγγραφον ἐπιδέδωκε
 πίστεως κρύψας μὲν ἐφ' οἷς ἐξεβλήθη τῆς Ἐκκλησίας παρὰ Ἀλε-
 5 ξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου, ὑποκρινόμενος δὲ τὰς ἀπὸ τῶν Γραφῶν
 λέξεις. Ὁμόσαντα τοίνυν αὐτὸν μὴ πεφρονηκέναι ἐφ' οἷς ἐξέβα-
 λεν Ἀλέξανδρος αὐτόν, ἀπέλυσεν εἰρηκῶς· Ἐἰ ὀρθὴ σοῦ ἐστὶν ἡ
 πίστις, καλῶς ὥμοσας· εἰ δὲ ἀσεβής ἐστὶν ἡ πίστις σου, καὶ ὥ-
 μοσας, ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ ὅρκου κρίναι τὸ κατὰ σέ'. Οὕτω δὴ οὖν αὐ-
 10 τὸν ἐξελθόντα παρὰ τοῦ βασιλέως ἠθέλησαν εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν
 Ἐκκλησίαν οἱ περὶ Εὐσέβιον τῇ συνήθει ἑαυτῶν βίᾳ. Ἀλλ' ὁ
 τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος, ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος,
 ἀντέλεγε φάσκων, μὴ δεῖν εἰς κοινωνίαν δεχθῆναι τὸν τῆς αἰρέ-
 σεως εὐρετήν. Καὶ λοιπὸν οἱ περὶ Εὐσέβιον ἠπειλήσαν ὅτι ὥσπερ
 15 μὴ θελόντων ὑμῶν ἐποιήσαμεν αὐτὸν κληθῆναι παρὰ βασιλέως,
 οὕτως αὖριον, κἂν μὴ κατὰ γνώμην σοι τυγχάνῃ, συναχθήσεται
 "Αρειος μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ. Σάββατον δὲ ἦν, ὅτε
 ταῦτα ἔλεγον.

3. Ὁ τοίνυν ἐπίσκοπος Ἀλέξανδρος ἀκούσας ταῦτα καὶ πάννυ
 20 λυπηθεὶς εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὰς τε χεῖρας ἐκτείνας πρὸς
 τὸν Θεὸν ἀπωδύρετο καὶ ῥίψας ἑαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον ἐν τῷ ἱερα-
 τείῳ, κείμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἠΰχετο. Παρῇν δὲ καὶ Μακάριος
 εὐχόμενος σὺν αὐτῷ καὶ ἀκούσας τῆς φωνῆς αὐτοῦ. Παρεκάλει
 δὲ δύο ταῦτα λέγων· Ἐἰ "Αρειος αὖριον συνάγεται, ἀπόλυσον ἐμὲ
 25 τὸν δοῦλόν σου καὶ μὴ συναπολέσης εὐσεβῇ μετὰ ἀσεβοῦς, εἰ
 δὲ φείδῃ τῆς Ἐκκλησίας σου (οἶδα δὲ ὅτι φείδῃ) ἔπιδε ἐπὶ τὰ
 ῥήματα τῶν περὶ Εὐσέβιον καὶ μὴ δῶς εἰς ἀφανισμόν καὶ ὄνειδος
 τὴν κληρονομίαν σου, καὶ ἄρον "Αρειον, ἵνα μὴ εἰσελθόντος αὐ-

ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου μὲ τὴν φροντίδα τῶν ὁπαδῶν τοῦ Εὐσεβίου. Ὅταν λοιπὸν ὁ Ἄρειος ἔγινε δεκτὸς τὸν ἐνέκρινεν ὁ βασιλεὺς, ἐὰν ἔχη τὴν πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς ὠρκίσθη ὅτι πιστεύει ὀρθῶς καὶ ἔδωσε γραπτὴν ὁμολογίαν πίστεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέκρυψε μὲν τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἐδιώχθη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξάνδρου, ὑπεκρίνετο δὲ τὰς λέξεις τῶν Γραφῶν. Ἀφοῦ λοιπὸν ὠρκίσθη ὅτι δὲν πιστεύει αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα τὸν ἐδίωξεν ὁ Ἀλέξανδρος, τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον καὶ τοῦ εἶπεν· Ἐὰν ἡ πίστις σου εἶναι ὀρθή, καλῶς ὠρκίσθης, ἐὰν ὅμως ἡ πίστις σου εἶναι ἀσεβής, καὶ ὠρκίσθης, ὁ Θεὸς νὰ σὲ κρίνῃ. Ἔτσι λοιπὸν, ἀφοῦ ἀφέθη ἐλεύθερος ἀπὸ τὸν βασιλέα, οἱ φίλοι τοῦ Εὐσεβίου ἠθέλησαν μὲ τὴν συνηθισμένην εἰς αὐτοὺς βίαν νὰ τὸν εἰσαγάγουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλ' ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος, εἶχεν ἀντιρρήσεις, ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς κοινωνίαν ὁ ἐπινοητὴς τῆς αἵρέσεως. Τότε λοιπὸν οἱ φίλοι τοῦ Εὐσεβίου ἀπέλησαν ὅτι ὅπως χωρὶς νὰ θέλετε ἐπετύχαμεν νὰ κληθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἔτσι αὖριον, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι σύμφωνον μὲ τὴν γνώμην σου, θὰ συνεκκλησιασθῇ μαζί μας ὁ Ἄρειος εἰς αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν. Τότε δὲ ποὺ ἔλεγαν αὐτὰ ἦταν Σάββατον.

3. Ὁ ἐπίσκοπος λοιπὸν Ἀλέξανδρος, ὅταν ἤκουσεν αὐτά, ἐπειδὴ ἐλυπήθη πολὺ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καί, ἀφοῦ ἥπλωσε τὰ χέρια τοῦ πρὸς τὸν Θεόν, παρηκολούθει κλαίοντας, καὶ ἀφοῦ ἔπεσε κάτω μὲ τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ἱερατεῖον, πεσμένος εἰς τὸ ἔδαφος προσήυχετο. Ἦταν δὲ παρὼν καὶ ὁ Μακάριος προσευχόμενος μαζί του καὶ ἤκουσε τὴν φωνὴν του. Παρεκάλει δὲ λέγοντας αὐτὰ τὰ δύο· Ἐὰν ὁ Ἄρειος αὖριον ἐκκλησιασθῇ δῶσε τὸ τέλος τῆς ζωῆς εἰς ἐμὲ τὸν δοῦλον σου καὶ μὴ καταστρέψῃς ἓνα εὐσεβῆ μαζί μὲ ἓνα ἀσεβῆ ¹, ἐὰν ὅμως φροντίζῃς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν σου (γνωρίζω δὲ ὅτι φροντίζεις), πρόσεξε τὰ λόγια τῆς συμμορίας τοῦ Εὐσεβίου καὶ μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ ἀφανισθῇ καὶ ὑβρισθῇ ἡ κληρονομία σου ², καὶ πάρε τὸν Ἄρειον, διὰ νὰ μὴ εἰσ-

τοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν δόξῃ καὶ ἡ αἵρεσις συνεισέρχεσθαι αὐτῷ καὶ λοιπὸν ἡ ἀσέβεια ὡς εὐσέβεια νομισθῇ. Ταῦτα εὐξάμενος ὁ ἐπίσκοπος ἀνεχώρησε πάνυ φροντίζων. Καὶ γέγονέ τι θαυμαστὸν καὶ παράδοξον· τῶν γὰρ περὶ Εὐσέβιον ἀπειλησάντων ὁ μὲν ἐπί-
 5 σκοπος ἠϋξάτο, ὁ δὲ Ἄρειος ἐθάρρει τοῖς περὶ Εὐσέβιον πολλὰ τε φλυαρῶν εἰσῆλθεν εἰς θάκας ὡς διὰ χρεῖαν τῆς γαστροῦ καὶ ἐξαίφνης κατὰ τὸ γεγραμμένον «πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέ-
 σος») καὶ πεσὼν ἀπέψυξεν ἀμφοτέρων τε τῆς τε κοινωνίας καὶ τοῦ
 ζῆν ἐστερήθη.

10 4. Τὸ μὲν οὖν τέλος τοῦ Ἀρείου τοιοῦτον γέγονε· καὶ οἱ περὶ Εὐσέβιον μεγάλως αἰσχυρθέντες ἔθαψαν τὸν συνωμότην ἑαυτῶν, ὁ δὲ μακαρίτης Ἀλέξανδρος χαιρούσης τῆς Ἐκκλησίας τὴν συν-
 αξιν ἐπετέλεσεν ἐν εὐσεβείᾳ καὶ ὀρθοδοξίᾳ σὺν πᾶσι τοῖς ἀδελ-
 φοῖς εὐχόμενος καὶ δοξάζων μεγάλως τὸν Θεὸν οὐχ ὡς ἐπιχαί-
 15 ρων τῷ θανάτῳ - μὴ γένοιτο («πᾶσι» γὰρ «ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώ-
 ποις ἅπαξ ἀποθανεῖν») -, ἀλλ' ὅτι τοῦτο ὑπὲρ τὰς ἀνθρώπων κρί-
 σεις ἐδείχθη. Αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος δικάσας ταῖς ἀπειλαῖς τῶν
 περὶ Εὐσέβιον καὶ τῇ εὐχῇ Ἀλεξάνδρου κατέκρινε τὴν ἀρειανὴν
 αἵρεσιν δείξας αὐτὴν ἀνάξιον οὔσαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινω-
 20 νίας καὶ πᾶσι φανερώσας ὅτι, καὶ παρὰ βασιλέως καὶ πάντων ἀν-
 θρώπων ἔχῃ τὴν προστασίαν, ἀλλὰ παρ' αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας
 κατεκρίθη. Δέδεικται οὖν οὐ θεοφιλὲς ἀλλ' εὐσεβεὲς τὸ χριστομά-
 χον ἐργαστήριον τῶν Ἀρειομανιτῶν. Καὶ πολλοὶ τῶν πρότερον
 ἀπατηθέντων μετέθεντο. Οὐ γὰρ ἄλλος ἀλλ' αὐτὸς ὁ βλασφημού-
 25 μενος παρ' αὐτῶν Κύριος κατέκρινε τὴν κατ' αὐτοῦ συστάσαν αἵ-
 ρεσιν καὶ πάλιν ἔδειξεν ὅτι, καὶ νῦν ὁ βασιλεὺς Κωνστάντιος
 βιάζεται τοὺς ἐπισκόπους ὑπὲρ αὐτῆς, ἀλλ' ἀκοινωνητός ἐστι

έλθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ φανῇ ἔτσι, ὅτι καὶ ἡ αἵρεσις εἰσέρχεται μαζί με αὐτόν, καὶ θεωρηθῇ πλέον ἢ ἀσέβεια ὡς εὐσέβεια'. Ἀφοῦ προσηυχήθη ἔτσι ὁ ἐπίσκοπος ἀνεχώρησε πολὺ περίφροντις. Καὶ συνέβη κάτι ἀξιοθαύμαστον καὶ παράδοξον. Ἐνῶ δηλαδὴ οἱ φίλοι τοῦ Εὐσεβίου ἀπειλοῦσαν, ὁ μὲν ἐπίσκοπος προσηυχήθη, ὁ δὲ Ἀρείος εἶχε τὸ θάρρος του εἰς τοὺς φίλους τοῦ Εὐσεβίου, καὶ με μεγάλην φλυαρίαν εἰσῆλθεν εἰς τοὺς ἀποπάτους ἱσως διὰ σωματικὴν του ἀνάγκην, καὶ ξαφνικὰ κατὰ τὸ γραφικὸν «ἔπεσε κάτω καὶ ἄνοιξε ἡ κοιλιά του» ¹ καὶ μόλις ἔπεσεν ἐξεψύχησε καὶ ἔχασε καὶ τὰ δύο καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ζωὴν.

4. Τέτοιο ἦταν λοιπὸν τὸ τέλος τοῦ Ἀρείου. Καὶ οἱ μὲν φίλοι τοῦ Εὐσεβίου κατατροπωθέντες ἔθαψαν τὸν συνεταῖρον τους, ὁ δὲ μακαρίτης Ἀλέξανδρος με χαίρουσαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐτέλεσε τὴν λατρευτικὴν σύναξιν με εὐσέβειαν καὶ ὀρθοδοξίαν μαζί με ὅλους τοὺς ἀδελφούς, προσευχόμενος καὶ δοξάζων μεγάλως τὸν Θεόν, ὅχι διότι ἔχαιρε διὰ τὸν θάνατον - μὴ γένοιτο (διότι «ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μέλλει νὰ ἀποθάνουν μίαν φορὰν») - ², ἀλλὰ διότι τὸ γεγονός τοῦτο ἀπεδείχθη ἀνώτερον ἀπὸ τὰς κρίσεις τῶν ἀνθρώπων. Διότι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος με τὸ νὰ δικάσῃ ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀπειλὰς τῶν ὁπαδῶν τοῦ Εὐσεβίου καὶ πρὸς τὴν προσευχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατεδίκασε τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν καὶ ἀπέδειξε ὅτι δὲν ἀξίζει τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν καὶ ἐφανέρωσεν εἰς ὅλους ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως καὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὅμως ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν Ἐκκλησίαν κατεκρίθη. Ἀπεδείχθη λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι θεοφιλές, ἀλλ' ἀσεβὲς τὸ χριστομάχον στρατηγεῖον τῶν Ἀρειομανιτῶν. Καὶ ἔτσι πολλοὶ ἐξ ἐκείνων ποὺ εἶχαν προηγουμένως ἀπατηθῇ ἐπέστρεψαν, διότι δὲν ἦταν ἄλλος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ βλασφημούμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐκεῖνος ποὺ κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν, τὴν ὁποίαν κατεσκεύασαν ἐναντίον του, καὶ ἔδειξε πάλιν ὅτι, παρὰ τὸ ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνστάντιος ἐκβιάζει ὑπὲρ αὐτῆς τοὺς ἐπισκόπους, ὅμως αὐτὴ παραμένει ἀκοινωνήτος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ξένη

2. Ἑβρ. 9, 27.

τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν οὐρανῶν ἀλλοτρία. Οὐκοῦν καὶ ἡ παρ' ὑμῖν λοιπὸν πεπαύσθω ζήτησις· αὕτη γὰρ ἦν ἡ γενομένη συνθήκη· καὶ μηδεὶς προστιθέσθω τῇ αἵρέσει, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπατηθέντες μεταγινωσκέτωσαν. Ἦν γὰρ ὁ Κύριος κατέκρινε, τίς ἀποδέξε-
 5 ται; Καὶ ἦν ἀκοινώνητον αὐτὸς πεποίηκε, πῶς ὁ προσλαμβανόμενος οὐ μέγας ἀσεβεῖ καὶ φανερώς ἐστὶ χριστομάχος;

Ἰκανὸν μὲν οὖν καὶ τοῦτο δυσωπῆσαι τοὺς ἐριστικούς, ἀνάγνωθι δὲ ὅμως τοῖς τότε ζητήσασιν καὶ τὰ κατὰ τῆς αἵρέσεως δι' ὀλίγων γραφέντα πρὸς τοὺς μοναχοὺς, ἵνα καὶ ἐξ αὐτῶν ἔτι μάλ-
 10 λον καταγινώσκωσι τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς πονηρίας τῶν Ἀρειομανιτῶν. Μηδενὶ μέντοι θελήσης ἐκδοῦναι τούτων ἀντίγραφον, μηδὲ σαντῶ μεταγράψαι, καὶ γὰρ καὶ τοῖς μοναχοῖς τοῦτο δεδήλωκα. Ἀλλ' ὥς γνήσιος, εἰ μὲν τι λείπει τοῖς γραφεῖσι, πρόσθε, εὐθὺς δὲ πρὸς ἡμᾶς ἀντίπεμψον.

15 Καὶ γὰρ καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, ἧς ἔγραψα τοῖς ἀδελφοῖς, δύνασαι μαθεῖν, ὃ πέπονθα γράφων, καὶ γινῶναι, ὅτι καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀσφαλὲς ἐκδίδοσθαι γράμματα ἰδιώτου καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἀνωτάτων καὶ κορυφαιοτάτων δογμάτων, μήποτε τὸ δι' ἀσθένειαν ἢ τὸ ἀδιατράνωτον τῆς γλώττης ἐνδεῶς εἰρημένον
 20 βλάβην τοῖς ἀναγινώσκουσιν ἐμποιήσῃ. Οἱ γὰρ πολλοὶ οὐ τὴν πίστιν οὐδὲ τὸν σκοπὸν τοῦ γράψαντος σκοποῦσιν, ἀλλ' ἢ διὰ φθόνον ἢ δι' ἔριν ἧς προελήφθησαν κατὰ διάνοιαν δόξης, ὥς ἂν θέλωσιν αὐτοί, δέχονται καὶ μεταποιοῦσι τὰ γραφέντα κατὰ τὴν ἰδίαν ἡδονήν. Δῶν δὲ ὁ Κύριος παρὰ πᾶσι καὶ μάλιστα οἷς ἀνα-
 25 γινώσκεις ταῦτα κρατεῖν τὴν τε ἀλήθειαν καὶ τὴν ὑγιαίνουσαν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστιν. Ἀμήν.

ἀπὸ τοὺς οὐρανούς. Λοιπὸν ὅς τελειώσῃ πλέον καὶ ἡ συζήτησις μεταξύ σας, διότι αὕτῃ ἦταν ἡ μεγάλη ἀπόδειξις, καὶ νὰ μὴ πηγαινῇ κανεὶς μὲ τὴν αἵρεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐξηπατήθησαν νὰ μετανοήσουν. Διότι αὐτὴν ποὺ κατεδίκασεν ὁ Κύριος ποῖος θὰ τὴν ἀποδεχθῇ; Καὶ πῶς δὲν εἶναι πολὺ ἀσεβὴς καὶ φανερὰ χριστομάχος ἐκεῖνος ποὺ παραδέχεται αὐτὴν ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος κατέστησεν ἀκοινωνήτον;

5. Εἶναι λοιπὸν καὶ τοῦτο ἄρκετὸν νὰ ἡρεμήσῃ τοὺς ἐριστικούς, διάβασε ὅμως εἰς ἐκείνους ποὺ τὸ ἐζήτησαν, καὶ αὐτὰ ποὺ ἐγράφησαν ἐν συντομίᾳ κατὰ τῆς αἱρέσεως πρὸς τοὺς μοναχοὺς διὰ νὰ κατακρίνουν ἀκόμη περισσότερον μὲ αὐτὰ τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὴν πονηρίαν τῶν Ἀρειομανιτῶν. Ὅμως μὴ θελήσῃς νὰ δώσῃς ἀντίγραφον τούτων εἰς οὐδένα, οὔτε διὰ τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ἀντιγράψῃς, τοῦτο μάλιστα τὸ εἶπα καὶ εἰς τοὺς μοναχοὺς, ἀλλὰ ὥσάν γνήσιος ἀδελφός, ἐὰν λείπη κάτι ἀπὸ τὰ γραφέντα, πρόσθεσέ το, καὶ ἀμέσως νὰ τὸ ἐπιστρέψῃς πρὸς ἡμᾶς. Διότι καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν ἔγραψα πρὸς τοὺς ἀδελφούς, ἤμπορεῖς νὰ πληροφορηθῇς αὐτὸ ποὺ ἔπαθα ἐπειδὴ ἔγραφα, καὶ νὰ καταλάβῃς, ὅτι καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν εἶναι ἀσφαλὲς νὰ ἐκδίδωνται τὰ γραπτὰ ἐνὸς κοινοῦ ἀνθρώπου καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὰ ἀναφέρονται περὶ τῶν ὑψίστων καὶ κορυφοτάτων δογμάτων, μήπως ἐκεῖνο ποὺ λέγεται ἑλλειπῶς ἀπὸ ἀσθενείαν ἢ ἀπὸ ἀδυναμίαν τῆς γλώσσης, προσενήσῃ ζημίαν εἰς τοὺς ἀναγινώσκοντας. Διότι οἱ πολλοὶ δὲν προσέχουν οὔτε τὴν πίστιν οὔτε τὸν σκοπὸν τοῦ γράψαντος, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ φθόνου, ἢ ἕνεκα τῆς ἐριστικῆς των διαθέσεως, ἐκ τῆς ὁποίας εἶναι προκατειλημμένοι μὲ τὴν σκέψιν των, ὑποδέχονται καὶ μεταβάλλουν τὰ γραφέντα ὅπως τοὺς εὐχαριστεῖ. Ἄς σὲ ἀξιώσῃ δὲ ὁ Κύριος ἀπὸ ὅλα, καὶ μάλιστα ἀπ' αὐτὰ ποὺ διαβάζεις, νὰ κρατῇς αὐτά, δηλαδὴ καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΥΣ

Τοῖς τὸν μονήρη βίον ἀσκοῦσι, καὶ ἐν πίστει Θεοῦ ἰδρυμέ-
5 νοις, ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Εὐχαριστῶν μὲν τῷ Κυρίῳ, τῷ δόντι ὑμῖν εἰς αὐτὸν πι-
στεῦσαι, ἵνα μετὰ τῶν ἀγίων καὶ ὑμεῖς ἔχητε τὴν ζωὴν τὴν αἰώ-
νιον. Ἐπειδὴ δὲ εἰσὶ τινες οἱ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες, περιερχόμε-
νοι τὰ μοναστήρια, δι' οὐδὲν ἄλλο εἰ μὴ ἵνα, ὥς πρὸς ὑμᾶς ἐλθόν-
10 τες καὶ ἀφ' ἡμῶν ὑποστρέφοντες, τοὺς ἀκεραίους ἐξαπατῶσι,
τινὲς δὲ εἰσιν οἱ διαβεβαιοῦντες μὲν τὰ Ἀρείου μὴ φρονεῖν, συγ-
καταβαίνοντες δέ, καὶ μετ' αὐτῶν εὐχόμενοι ἐπὶ τὸ αὐτό, ἀναγ-
καίως, παρακελευόντων τινῶν εἰλικρινεστάτων ἀδελφῶν, πρὸς
ὑμᾶς γράφειν ἐσπούδασα, ἵνα τὴν εὐσεβῆ πίστιν, ἣν ἡ τοῦ Θεοῦ
15 χάρις ἐν ὑμῖν ἐργάζεται, ἀκεραίως καὶ ἀδόλως φυλάττοντες, οὐ
μὴ πρόφασιν δῶτε σκανδάλου τοῖς ἀδελφοῖς. Ὅταν γάρ τινες ὑ-
μᾶς τοὺς ἐν Χριστῷ πιστοὺς θεωρήσαντες μετ' αὐτῶν συνερχο-
μένους καὶ κοινωνοῦντας, πάντως ὑπονοήσαντες ἀδιάφορον εἶναι
τὸ τοιοῦτον, εἰς τὸν τῆς ἀσεβείας ἐμπεσοῦνται βόρβορον. Ἴν'
20 οὖν μὴ τοῦτο γένηται, θελήσατε, ἀγαπητοί, τοὺς μὲν φανερώς
φρονοῦντας τὰ τῆς ἀσεβείας ἀποστρέφεσθαι, τοὺς δὲ νομίζον-
τας τὰ Ἀρείου μὴ φρονεῖν, κοινωνοῦντας δὲ μετὰ τῶν ἀσεβῶν
φυλάττεσθαι· καὶ μάλιστα ὧν τὸ φρόνημα ἀποστρεφόμεθα, τού-
τους ἀπὸ τῆς κοινωνίας προσήκει φεύγειν. Εἰ δέ τις προσποιεῖ-
25 ται μὲν ὁμολογεῖν ὀρθὴν πίστιν, φαίνεται δὲ κοινωνῶν ἐκείνοις,

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΥΣ

Πρὸς ὅσους ἀσκοῦν τὸν μοναχικὸν βίον καὶ εἶναι στερεωμένοι εἰς τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ, ἀγαπητοὺς καὶ περιπόθητους ἀδελφούς, χαίρετε ἐν Κυρίῳ.

Πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος σᾶς ἡξίωσε νὰ πιστεύσετε εἰς αὐτόν, διὰ νὰ κληρονομήσετε καὶ σεῖς τὴν αἰώνιον ζωὴν μαζὶ με τοὺς ἁγίους. Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχουν μερικοὶ ἀρειανόφρονες, οἱ ὁποῖοι περιέρχονται τὰ μοναστήρια διὰ κανένα ἄλλον σκοπὸν, παρὰ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς ἀπλοϊκοὺς, ὡσὰν ἀπεσταλμένοι τάχα ἀπὸ ἡμᾶς, ὑπάρχουν δὲ μερικοὶ οἱ ὁποῖοι διαβεβαιώνουν μὲν πὼς δὲν πιστεύουν εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ ὑποχωροῦν καὶ προσεύχονται μαζὶ με αὐτοὺς εἰς τὸν ἴδιον τόπον. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ἔσπευσα, ἐπειδὴ με παρεκάλεσαν μερικοὶ σταθερώτατοι ἀδελφοί, νὰ σᾶς γράψω, ὥστε νὰ φυλάσσετε ἀκεραίαν καὶ ἀνόθευτον τὴν εὐσεβῆ πίστιν, τὴν ὁποίαν διατηρεῖ εἰς σᾶς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ δώσετε ἀφορμὴν σκανδαλισμοῦ εἰς τοὺς ἀδελφούς. Διότι, ὅταν μερικοὶ ἰδοῦν σᾶς τοὺς πιστοὺς εἰς τὸν Χριστὸν νὰ συγκεντρώνεσθε με αὐτοὺς καὶ νὰ κοινωνήτεε μαζὶ τοὺς, ὅπως δὴ ποτε θὰ θεωρήσουν τοῦτο ὅτι δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν, καὶ ἔτσι θὰ πέσουν εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἀσεβείας. Διὰ νὰ μὴ συμβῇ λοιπὸν τοῦτο, ἀποφασίσατε, ἀγαπητοί, αὐτοὺς μὲν ποὺ φανερὰ πιστεύουν εἰς τὴν ἀσέβειαν νὰ ἀποστρέψετε, ἀπ' αὐτοὺς δέ, ποὺ νομίζουν πὼς δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἀρειανικὴν διδασκαλίαν, κοινωνοῦν ὅμως με τοὺς ἀσεβεῖς νὰ φυλάττεσθε, καὶ μάλιστα ἐκείνων ποὺ ἀποστρεφόμεθα τὴν πίστιν, αὐτοὺς πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν. Ἐὰν δὲ κανεὶς προσποιῇται μὲν ὅτι ὁμολογεῖ ὀρθὴν πίστιν, φαίνεται

τὸν τοιοῦτον προτρέψασθε ἀπέχεσθαι τῆς τοιαύτης συνηθείας· καὶ ἐὰν μὲν ἐπαγγέλληται, ἔχετε τὸν τοιοῦτον ὡς ἀδελφόν, ἐὰν δὲ φιλονείκως ἐπιμένῃ, τὸν τοιοῦτον παραιτεῖσθε. Οὕτω γὰρ διατελοῦντες καθαρὰν τὴν πίστιν διατηρήσετε, καὶ κεῖνοι βλέπον-
 5 τες ὑμᾶς ὠφεληθήσονται, φοβηθέντες μὴ ἄρα ὡς ἀσεβεῖς καὶ τὰ ἐκείνων φρονοῦντες νομισθῶσιν.

δὲ ὅτι κοινωνεῖ με ἐκείνους, αὐτὸν νὰ παροτρύνετε νὰ ἀποφεύγῃ αὐτὴν τὴν συνήθειαν. Καὶ ἐὰν μὲν ὑποσχεθῇ νὰ τὸν θεωρῇτε ἀδελφόν, ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ με πείσμα, αὐτὸν νὰ τὸν ἀπομακρύνετε. Διότι ἐὰν πράττετε ἔτσι θὰ διατηρήσετε καθαρὰν τὴν πίστιν, καὶ ἐκεῖνοι βλέποντας σᾶς θὰ ὠφεληθοῦν, ἐπειδὴ θὰ φοβηθοῦν μήπως θεωρηθοῦν ὡς ἀσεβεῖς καὶ ὅτι πιστεύουν τὴν διδασκαλίαν ἐκείνων.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΟΧΟΝ
ΤΟΥΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ

Ἀθανάσιος Ἰωάννη καὶ Ἀντιόχῳ, τοῖς ἀγαπητοῖς υἱοῖς
καὶ συμπρεσβυτέροις, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἐχάρην δεξάμενος ὑμῶν καὶ νῦν ἐπιστολήν, ὅτι μάλιστα
ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἐγράφατε· καὶ χάριν ὑμῖν ἔχω, ὅτι ἐδηλώσα-
10 τε περὶ τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἐκεῖ συναγομένων, καὶ περὶ τῶν βου-
λομένων προφάσει ζητημάτων ταράττειν τοὺς ἀκεραίους. Ἀλλὰ
περὶ μὲν τούτων παραγγελλέτω ὁ Ἀπόστολος, Ὅτι προσέχειν
τοῖς λογομαχοῦσι, καὶ μηδὲν ἕτερον ζητοῦσιν ἢ λέγειν τι καινὸν
καὶ ἀκούειν. Ὑμεῖς δέ, ἔχοντες τὸν θεμέλιον ἀσφαλῆ, ὅς ἐστιν
15 Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ τὴν τῶν πατέρων περὶ
τῆς ἀληθείας ὁμολογίαν, τοὺς πλέον τι ταύτης ἢ ἔλαττον λαλεῖν
θέλοντας ἀποστρέφεσθαι, καὶ μᾶλλον τῆς τῶν ἀδελφῶν ὠφελείας
γίνεσθε, εἰς τὸ φοβεῖσθαι τὸν Θεὸν καὶ τὰς ἐντολὰς τηρεῖν· ἵνα
καὶ ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν πατέρων καὶ ἐκ τῆς τῶν ἐντολῶν
20 τηρήσεως δυνηθῶσιν εὐάρεστοι τῷ Κυρίῳ φανῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ
τῆς κρίσεως. Πάνν δὲ τεθαύμακα τὴν θρασύτητα τῶν τολμώντων
λαλεῖν κατὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν, τοῦ ἀληθῶς Θεοῦ δούλου Βα-
σιλείου τοῦ ἐπισκόπου. Ἐκ γὰρ τῆς τοιαύτης φλυαρίας ἐλέγγχε-
σθαι δυνήσονται, ὥς οὐδὲ τῶν πατέρων ἀγαπῶντες τὴν ὁμολο-
25 γίαν. Προσαγορεύετε τοὺς ἀδελφούς. Προσαγορεύουσιν ὑμᾶς οἱ
σὺν ἐμοί. Ἐρρῶσθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι, ἀγαπητοὶ καὶ πο-
θεινότατοι υἱοί.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΟΧΟΝ
ΤΟΥΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ

Ἀθανάσιος πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς υἱοὺς καὶ συμπρεσβυτέρους
Ἰωάννην καὶ Ἀντίοχον, χαίρετε ἐν Κυρίῳ.

Ἐχάρην, διότι ἔλαβα καὶ τώρα πάλιν ἐπιστολήν σας, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ἐγράψατε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ σᾶς χρεωστῶ εὐγνωμοσύνην, διότι μὲ ἐπληροφόρησατε περὶ τῶν ἀδελφῶν ποὺ συνάγονται ἐκεῖ, καὶ περὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν μὲ τὴν πρόκλησιν ζητημάτων νὰ ἀνησυχοῦν τοὺς ἀπλοϊκοὺς. Ἀλλὰ περὶ αὐτῶν μὲν ἃς ἔχουν ὑπ' ὄψιν τὴν παραγγελίαν τοῦ ἀποστόλου ἵνα μὴ προσέχουν εἰς ἐκείνους ποὺ λογομαχοῦν καὶ δὲν ἐπιδιώκουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ εἰποῦν ἢ νὰ ἀκούσουν κάτι νέον¹. Σεῖς δέ, ἔχοντες τὸ θεμέλιον ἀσφαλές, ποὺ εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ τὴν ὁμολογίαν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν Πατέρων, νὰ ἀποστρέψετε ὅσους θέλουν νὰ λέγουν περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα ἀπ' αὐτήν, καὶ νὰ προσπαθῆτε μᾶλλον νὰ προξενῆτε ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἀδελφούς, εἰς τὸ νὰ φοβοῦνται τὸν Θεὸν καὶ νὰ τηροῦν τὰς ἐντολάς, διὰ νὰ ἡμπορέσουν, μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων, καὶ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν νὰ φανοῦν ἀρεστοὶ εἰς τὸν Κύριον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Ἰδιαιτέρως δὲ ἠπόρησα διὰ τὴν θρασύτητα ἐκείνων ποὺ τολμοῦν νὰ ὁμιλοῦν κατὰ τοῦ ἀγαπητοῦ μας ἀληθινοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ ἐπισκόπου Βασιλείου, διότι ἀπ' αὐτὴν τὴν φλυαρίαν τοὺς θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι οὔτε τὴν ὁμολογίαν τῶν Πατέρων ἀγαποῦν. Δώσατε τοὺς χαιρετισμούς μου εἰς τοὺς ἀδελφούς. Σᾶς χαιρετοῦν ὅσοι εἶναι μαζί μου. Εὐχομαι εἰς τὸν Κύριον νὰ ὑγιαίνετε, ἀγαπητοὶ καὶ περιπόθητοὶ υἱοί.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

5 Ἀγαπητῷ υἱῷ Παλλαδίῳ πρεσβυτέρῳ, Ἀθανάσιος ὁ
ἐπίσκοπος, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Καὶ τὴν παρὰ σοῦ μόνου γραφεῖσαν ἐπιστολὴν δεξάμενος,
ἐχάρην, μάλιστα ὅτι συνήθως ἔπνεες ὀρθοδοξίας. Καὶ τὴν αἰ-
τίαν, δι' ἣν μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν Ἰνοκεντίου διάγεις, οὐ πρῶ-
10 τον νῦν, ἀλλ' ἔκπαλαι μαθὼν, ἀπεδεξάμην σου τὴν εὐλάβειαν.
Οὕτω τοίνυν πράττων, γράφε καὶ γνώριζε ἡμῖν, πῶς ἐκεῖ οἱ
ἀδελφοί, καὶ πῶς οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας περὶ ἡμῶν διανοοῦνται.
Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τῶν μοναζόντων τῶν ἐν Καισαρείᾳ ἐδήλω-
σας, ἔμαθον δὲ παρὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν Διανίου, ὡς λυπουμέ-
15 νων καὶ ἀνθισταμένων αὐτῶν τῷ ἀγαπητῷ ἡμῶν Βασιλείῳ τῷ
ἐπισκόπῳ, σὲ μὲν ἀπεδεξάμην δηλώσαντα, αὐτοῖς δὲ τὰ πρέπον-
τα δεδήλωκα· ἵν' ὡς τέκνα ὑπακούωσι πατρί, καὶ μὴ ἀντιλέγω-
σιν, οἷς αὐτὸς δοκιμάζει. Εἰ μὲν γὰρ ὑποπτος ἦν περὶ τὴν ἀλή-
θειαν, καλῶς ἐμάχοντο, εἰ δὲ τεθαρρήκασι, τεθαρρήκαμεν δὲ καὶ
20 πάντες ἡμεῖς ὡς καύχημα τῆς Ἐκκλησίας ἐστίν, ἀγωνιζόμενος
μᾶλλον ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ διδάσκων τοὺς δεομένους, οὐ χρὴ
πρὸς τὸν τοιοῦτον μάχεσθαι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀποδέχεσθαι τὴν
ἀγαθὴν αὐτοῦ συνείδησιν. Ἐξ ὧν γὰρ διηγῆσατο ὁ ἀγαπητὸς
Διάνιος, μάτην φαίνονται λυπούμενοι. Αὐτὸς μὲν γάρ, ὡς τεθάρ-
25 ρηκα, τοῖς ἀσθενοῦσιν ἀσθενὴς γίνεται, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερ-

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ

Ἀθανάσιος ἐπίσκοπος πρὸς τὸν ἀγαπητὸν υἱὸν Παλλάδιον
πρεσβύτερον, χαῖρε ἐν Κυρίῳ.

Καὶ τὴν ἐπιστολὴν ποῦ ἔγραψες μόνος σου ἔλαβα καὶ ἐχάρην ἰδιαιτέρως δὲ διότι συνήθως ἔπνεες ὀρθοδοξίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἔμαθα ὅχι τώρα διὰ πρώτην φοράν, ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ζῆς μαζί με τὸν ἀγαπητὸν μας Ἰνοκέντιον, παραδέχθην τὴν εὐλάβειάν σου. Ἐπειδὴ λοιπὸν συμπεριφέρεσαι ἔτσι, νὰ μᾶς γράφης καὶ νὰ μᾶς πληροφορῇς πῶς σκέπτονται ἐκεῖ δι' ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί, καὶ πῶς μᾶς βλέπουν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας. Ἐπειδὴ δὲ μοῦ ἐξέθεσες καὶ τὰ περὶ τῶν μοναχῶν τῆς Καισαρείας, ἐπληροφορήθην δὲ καὶ ἀπὸ τὸν ἀγαπητὸν μας Διάνιον, ὅτι στενοχωροῦνται καὶ ἀντιστέκονται εἰς τὸν ἀγαπητὸν μας ἐπίσκοπον Βασίλειον, σέ μὲν ἐπήνεσα ποῦ με ἐπληροφόρησες, εἰς αὐτοὺς δὲ ὑπέδειξα αὐτὰ ποῦ πρέπει, διὰ νὰ ὑπακούουν ὡς παιδιὰ εἰς τὸν Πατέρα, καὶ νὰ μὴ προβάλουν ἀντιρρήσεις εἰς ὅσα αὐτὸς διδάσκει κατόπιν ἐξετάσεως. Διότι, ἐὰν μὲν ἦταν ὑποπτος ἔναντι τῆς ἀληθείας, καλὰ ἔκαναν καὶ τοῦ ἀντιστέκοντο ἐὰν ὁμως ἔχουν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν, πιστεύομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ὅλοι ὅτι εἶναι καύχημα τῆς ἀληθείας, διότι μᾶλλον ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ διδάσκει ὅσους ἔχουν ἀνάγκην, δὲν πρέπει νὰ τὸν καταπολεμοῦν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐπαινοῦν τὴν ἀγαθὴν του συνείδησιν. Διότι ἀπ' ὅσα μοῦ διηγήθη ὁ ἀγαπητὸς Διάνιος, ματαίως φαίνεται ὅτι στενοχωροῦνται, διότι αὐτός, ὡς εἶμαι βέβαιος, διὰ τοὺς ἀσθενεῖς γίνεται ὡς ἀσθενής, διὰ νὰ κερδίσῃ τοὺς ἀσθενεῖς ¹, οἱ δὲ ἀγαπητοί μας, ἔχοντες ἐστραμμένην τὴν προσο-

δήση· οἱ δὲ ἀγαπητοὶ ἡμῶν, ἀποβλέποντες εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ, καὶ τὴν οἰκονομίαν, δοξαζέτωσαν τὸν Κύριον, τὸν δεδοκότα τῇ Καππαδοκίᾳ τοιοῦτον ἐπίσκοπον, οἷον καὶ ἐκάστη χώρα ἔχειν εὔχεται. Καὶ σὺ οὖν, ἀγαπητέ, θέλησον αὐτοῖς δηλῶσαι, ἵνα, ὡς ἔγραψα, πεισθῶσι. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτοὺς συνίστησιν εὐγνώμονας πρὸς πατέρα· τοῦτο καὶ τὴν εἰρήνην ταῖς Ἐκκλησίαις διαφυλάξει. Ἐρρῶσθαί σε ἐν Κυρίῳ εὔχομαι, ἀγαπητὲ υἱέ.

χήν των εἰς τὸν ἀληθινὸν σκοπὸν του, καὶ τὸ σχέδιόν του, πρέπει νὰ δοξάζουν τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος ἔχει δώσει εἰς τὴν Καππαδοκίαν τέτοιον ἐπίσκοπον, τὸν ὁποῖον κάθε χώρα εὔχεται νὰ ἔχη. Καὶ σὺ λοιπὸν, ἀγαπητέ, προσπάθησε νὰ τοὺς συμβουλεύσης διὰ νὰ πεισθοῦν, ὅπως τοὺς ἔγραψα. Διότι αὐτὸ εἶναι ποὺ θὰ τοὺς κάνη εὐγνώμονας πρὸς τὸν πατέρα καὶ θὰ διαφυλάξῃ καὶ τὴν εἰρήνην τῆς Ἐκκλησίας. Εὐχομαι, ἀγαπητέ υἱέ, νὰ ὑγιαίνῃς ἐν Κυρίῳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΡΟΥΦΙΝΙΑΝΟΝ

Κυρίῳ υἱῷ καὶ ποθεινοτάτῳ συλλειτουργῷ Ῥουφινιανῷ,
Ἀθανάσιος, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

5 Σὺ μὲν τὰ υἱῷ ἡγαπημένῳ πρόποντα πρὸς πατέρα γρά-
φεις. Ἐγγίσαντα γοῦν σε διὰ τοῦ γράμματος περιεπτυσάμην,
πάντων ἐμοὶ ποθεινότατε Ῥουφινιανέ. Κἀγὼ δέ, ὡς υἱῷ δυνά-
μενος γράφειν ἐν τε τοῖς προοιμίοις καὶ μέσοις καὶ τελευταίοις,
ἐπέσχον, ἵνα μὴ ἐκ γραμμάτων ἢ σύστασις καὶ ἡ μαρτυρία γνω-
10 ρίζεται. Σὺ γὰρ ἐμοὶ ἐπιστολή, κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐπιγινω-
σκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ἐν καρδίᾳ. Οὕτω τοίνυν πίστευε
διακείμενος, καὶ πίστευε. Προσαγορεύω σε καὶ προτρέπω γρά-
φειν· οὐ γὰρ ὀλίγως, ἀλλὰ μεγάλως εὐφραίνεις τοῦτο ποιῶν.

Ἐπειδὴ δὲ φιλοκάλως καὶ ἐκκλησιαστικῶς, τοῦτο γὰρ πά-
15 λιν πρέπει τῇ σῇ εὐλαβείᾳ, ἠρώτησας περὶ τῶν δι' ἀνάγκην ὑπο-
συρέντων μὲν, μὴ φθαρέντων δὲ ἐν τῇ κακοπιστίᾳ, καὶ ἠθέλη-
σας γράψαι με τὰ δόξαντα περὶ αὐτῶν ἐν ταῖς συνόδοις καὶ παν-
ταχοῦ, γίνωσκε, κύριέ μου ποθεινότατε, ὅτι ἐν ἀρχῇ μὲν, παυσα-
μένης τῆς γινομένης βίας, γέγονε σύνοδος, παρόντων ἀπὸ τῶν
20 ἔξω μερῶν ἐπισκόπων· γέγονε δὲ καὶ παρὰ τοῖς τὴν Ἑλλάδα κα-
τοικοῦσι συλλειτουργοῖς· οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ τοῖς ἐν Σπανίᾳ καὶ
Γαλλίᾳ. Καὶ ἤρρεσεν ὅπερ ὧδε καὶ πανταχοῦ, ὥστε τοῖς μὲν κατα-
πεπτωκόσι καὶ προῖσταμένοις τῆς ἀσεβείας συγγινώσκειν μὲν
μετανοοῦσι, μὴ διδόναι δὲ αὐτοῖς τόπον κλήρου, τοῖς δὲ μὴ αὐ-
25 θεντοῦσι μὲν τῆς ἀσεβείας, παρασυρεῖσι δὲ δι' ἀνάγκην καὶ βίαν,
ἔδοξε δίδοσθαι μὲν συγγνώμην, ἔχειν δὲ καὶ τὸν τόπον τοῦ κλή-
ρου· μάλιστα ὅτι ἀπολογίαν πιθανὴν ἐπορίσαντο, καὶ ἔδοξε τοῦ-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΡΟΥΦΙΝΙΑΝΟΝ

Ἀθανάσιος πρὸς τὸν κύριον υἱὸν καὶ περιπόθητον
συλλειτουργὸν Ρουφινιανόν, χαῖρε ἐν Κυρίῳ.

Σὺ μὲν γράφεις αὐτὰ ποὺ ἀρμόζουν εἰς ἀγαπημένον υἱὸν
πρὸς Πατέρα. Ὡσὰν νὰ μέ ἐπλησίασες μετὰ τὸ γράμμα σου, σὲ ἀγ-
κάλιασα, περισσότερον ἐξ ὅλων, περιπόθητε Ρουφινιανέ. Καὶ ἐγὼ
δέ, ἂν καὶ ἡμποροῦσα νὰ σοῦ γράψω ὡς πρὸς υἱὸν καὶ εἰς τὸ προ-
οίμιον καὶ εἰς τὸ κύριον μέρος καὶ εἰς τὸν ἐπίλογον ὁμῶς πρόσεξα
νὰ μὴ φανερώνηται εἰς τὰ γράμματα ἡ σχέσις μας καὶ ἡ μαρτυρία.
Διότι σὺ εἶσαι δι' ἐμὲ ἐπιστολή, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἡ ὁποία
γνωρίζεται καὶ διαβάζεται εἰς τὴν καρδίαν ¹. Ἔτσι λοιπὸν νὰ
συμπεριφέρεσαι πιστὰ καὶ νὰ πιστεύης. Σὲ χαιρετῶ καὶ σὲ παρα-
καλῶ νὰ γράφης· διότι ὄχι ὀλίγο, ἀλλὰ πολὺ μὲ εὐχαριστεῖς, ἂν
κάνης αὐτό.

Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ καλωσύνης καὶ μετὰ ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα
ἠρώτησες, διότι αὐτὸ ἀρμόζει πάλιν εἰς τὴν εὐλάβειάν σου, περὶ
τῶν παρασυρθέντων ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ μὴ διαστραφέντων εἰς
τὴν κακὴν πίστιν, καὶ ἠθέλησες νὰ σοῦ γράψω, τί ἀπεφάσισαν δι'
αὐτοὺς εἰς τὰς συνόδους καὶ ὅπουδῆποτε ἄλλοι, γινώριζε, κύριέ
μου ποθεινότατε, ὅτι κατ' ἀρχὴν μὲν, ὅταν ἐσταμάτησεν ἡ προ-
κληθεῖσα βία, συνεκροτήθη σύνοδος, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρέθη-
σαν ἐπίσκοποι καὶ ἀπὸ ξένα μέρη· ἔγινε δὲ σύνοδος καὶ ἀπὸ τοὺς
εἰς τὴν Ἑλλάδα συλλειτουργοὺς, ὁμοίως δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς εἰς τὴν
Ἰσπανίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Καὶ αὐτὸ ποὺ ἐφάνη ἀρεστὸν ἐδῶ,
ἤρρεσεν καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους, δηλαδὴ εἰς μὲν τοὺς καταπεπτω-
κότας καὶ πρωτοστατοῦντας εἰς τὴν ἀσέβειαν νὰ παρέχεται συγ-
γνώμη ἔαν μετανοήσουν, ἀλλὰ νὰ μὴ τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ παρα-
μείνουν εἰς τὸν κλῆρον, εἰς δὲ τοὺς μὴ πρωτοστατοῦντας εἰς τὴν
ἀσέβειαν, ἀλλὰ παρασυρθέντας ἀπὸ ἀνάγκην καὶ βίαν, ἀπεφα-
σίσθη νὰ παρέχεται συγγνώμη καὶ νὰ τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ παρα-
μείνουν εἰς τὸν κλῆρον, μάλιστα δέ, ἐπειδὴ εἶχαν εὐλογοφανῆ

τό πως οἰκονομικῶς γενέσθαι. Διεβεβαιώσαντο γὰρ μὴ μεταβε-
 βλῆσθαι εἰς ἀσέβειαν· ἵνα δὲ μὴ κατασταθέντες τινὲς ἀσεβέστα-
 τοι διαφθείρωσι τὰ Ἐκκλησίας, εἶλοντο μᾶλλον συνδραμεῖν τῇ
 βίᾳ καὶ βαστάσαι τὸ βάρος, ἢ λαοὺς ἀπολέσθαι. Τοῦτο δὲ λέγον-
 5 τες ἔδοξαν ἡμῖν πιθανῶς λέγειν· διὰ τὸ καὶ προφασίζεσθαι αὐ-
 τοὺς τὸν Ἀαρὼν τὸν τοῦ Μωυσέως ἀδελφὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ συν-
 δραμεῖν μὲν τῇ τοῦ λαοῦ παραβάσει, ἀπολογία δὲ ἐσχηκέναι,
 ἵνα μὴ ὁ λαὸς ἐπιστρέψας εἰς Αἴγυπτον ἐπιμείνῃ τῇ εἰδωλολα-
 τρία· καὶ γὰρ ἦν τὸ φαινόμενον εὐλογον, ὅτι μένοντες ἐν τῇ ἐρή-
 10 μῳ δύνανται παύσασθαι τῆς ἀσεβείας, εἰσελθόντες δὲ εἰς Αἴγυ-
 πτον, ἐπετρίβοντο καὶ ἠὔξανον ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀσέβειαν. Τούτων
 τοίνυν ἔνεκα συγγνωστὸν τὸ πρὸς τὸν κλῆρον γέγονε. Τοῖς δὲ
 ἀπατηθεῖσι καὶ βίαν παθοῦσι συγγνώμη δίδοται.

Ταῦτα καὶ τῇ σῇ εὐσεβείᾳ δηλῶ, θαρρῶν, ὅτι καὶ τὰ δόξαν-
 15 τα ἀποδέξεται σου ἡ θεοσεβεία, καὶ οὐ καταγνώσεται ἐκεχει-
 ρίας τῶν συνελθόντων οὕτως. Καταξίωσον δὲ αὐτὰ ἀναγνώναι
 τῷ ἱερατεῖῳ καὶ τῷ λαῷ τῷ ὑπὸ σέ, ἵνα, καὶ αὐτοὶ γινώσκοντες,
 μὴ μέμφωνται οὕτω σέ διακείμενον περὶ τοὺς τοιούτους. Ἀπρε-
 πὲς γὰρ ἦν ἐμὲ γράφειν, δυναμένης τῆς σῆς εὐλαβείας καὶ τὴν
 20 ἡμῶν περὶ αὐτοὺς διάθεσιν ἀπαγγεῖλαι, καὶ πάντα τὰ λείποντα
 ἀποπληρῶσαι. Χάρις τῷ Κυρίῳ τῷ πληρώσαντί σε ἐν παντὶ λό-
 γῳ καὶ πάσῃ γνώσει. Οἱ μὲν οὖν μετανοοῦντες φανερῶς ἀναθεμα-
 τιζέτωσαν ὀνομάζοντες Εὐδοξίου καὶ Εὐζωίου τὴν κακοδοξίαν.
 Αὐτοὶ γὰρ λοιπὸν βλασφημοῦντες, αὐτὸν κτίσμα ἀπεγράψαντο
 25 τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως προστάται. Ὁμολογεῖτωσαν δὲ τὴν ἐν
 Νικαίᾳ παρὰ τῶν πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν, καὶ μηδεμίαν
 ἄλλην σύνοδον προκρίνειν ταύτης τῆς συνόδου. Πρόσειπε τὴν
 παρὰ σοὶ ἀδελφότητα· σέ ἢ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει.

ἀπολογίαν, καὶ αὐτὸ ἐγινε, κατὰ κάποιον τρόπον, κατ' οἰκονομίαν. Διεβεβαίωσαν δηλαδή ὅτι δὲν μετεβλήθησαν εἰς ἀσεβεῖς, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ γίνουν κληρικοὶ μερικοὶ ἀσεβέστατοι καὶ διαφθέρουν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπρωτίμησαν νὰ ἐνδώσουν εἰς τὴν βίαν καὶ νὰ σηκώσουν τὸ βάρος, παρὰ νὰ χαθοῦν οἱ πιστοί. Ὅταν δὲ εἶπαν αὐτὰ ἐφάνη ὅτι ἔχουν βάσιμον δικαιολογίαν, μάλιστα δὲ διότι ἔφεραν ὡς δικαιολογίαν τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀαρὼν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μωυσέως, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἔρημον συμμετεῖχεν εἰς τὴν παράβασιν τοῦ λαοῦ, εἶχε δὲ ἀπολογίαν, τὸ ὅτι δὲν ἔπρεπε ὁ λαὸς νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν, καὶ αὐτὸ ἦταν εὐλογον, διότι ἐὰν ἔμεναν εἰς τὴν ἔρημον ἤμποροῦσαν νὰ σταματήσουν τὴν ἀσέβειαν, ἐνῶ ἂν ἐπανήρχοντο εἰς τὴν Αἴγυπτον θὰ κατετρύχοντο καὶ θὰ ἐμεγάλωναν τὴν ἀσέβειάν των. Ἐνεκα αὐτῶν λοιπὸν ἐδόθη συγγνώμη διὰ τὸ ζήτημα τοῦ κλήρου. Εἰς ὅσους δὲ ἐξηπατήθησαν καὶ ὑπέστησαν βίαν δίδεται συγγνώμη.

Αὐτὰ σοῦ τὰ λέγω ἔχοντας ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν εὐσέβειάν σου, ὅτι θὰ ἀποδεχθῇ τὰς ἀποφάσεις ἡ θεοσέβειά σου καὶ δὲν θὰ καταλογίσῃ εἰς τοὺς λαβόντας μέρος εἰς τὰς συνόδους προσπάθειαν συμβιβασμοῦ. Φρόντισε δὲ αὐτὰ νὰ ἀναγνωσθοῦν εἰς τὸ ἱερατεῖον καὶ τὸν λαὸν ποὺ εἶναι ὑπὸ τὴν προστασίαν σου, διὰ νὰ καταλάβουν καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ μὴν σὲ κατηγοροῦν ἐπειδὴ συμπεριφέρεσαι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς ἐκείνους. Δὲν πρέπει δὲ νὰ σοῦ γράψω, ἀφοῦ ἠμπορεῖ ἡ εὐλάβειά σου νὰ ἐξηγήσῃ καὶ τὴν ἰδικήν μου διάθεσιν δι' αὐτούς, καὶ νὰ συμπληρώσῃ ὅλα ὅσα ἐλλείπουν. Ὅφειλομεν χάριν πρὸς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος σοῦ ἔδωκε ὅλην τὴν δύναμιν διὰ κάθε λόγον καὶ κάθε γνῶσιν. Ὅσοι λοιπὸν μετανοοῦν νὰ ἀναθεματίζουν φανερά καὶ ὀνομαστικῶς τὴν κακοδοξίαν τοῦ Εὐδοξίου καὶ τοῦ Εὐζωίου, διότι αὐτοὶ βλασφημοῦντες ἐχαρακτήρισαν τὸν Υἱὸν κτίσμα, ὡσὰν προστάται τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως. Νὰ ὁμολογοῦν δὲ τὴν πίστιν, ἡ ὁποία διευτυπώθη εἰς τὴν Νίκαιαν ὑπὸ τῶν Πατέρων, καὶ νὰ μὴ θέτουν ὑπεράνω αὐτῆς τῆς συνόδου καμμίαν ἄλλην σύνοδον. Χαιρέτησε τὴν ἀδελφότητά σου. Σὲ χαιρετᾷ ἐν Κυρίῳ ἡ ἰδική μου ἀδελφότης.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Ἐκ τῆς β' ἐορταστικῆς

5 . . . Γένοιτο δ' ἂν καὶ παρ' ἡμῶν πρεπόντως ἐκάστοτε μέν,
μάλιστα δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἐορτῆς, μὴ μόνον ἀκροαταί, ἀλ-
λὰ καὶ ποιηταὶ τῶν τοῦ Σωτῆρος προσταγμάτων γενοίμεθα,
ἵνα καὶ τῶν ἁγίων τρόπον μιμησάμενοι, συνεισέλθωμεν εἰς τὴν
τοῦ Κυρίου ἁπαντοῦν τε καὶ ὄντως μένουσαν ἐν οὐρανοῖς χα-
10 ράν . . .

Ἐκ τῆς ε' ἐορταστικῆς

. . . Καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός; Τὸν μὲν γὰρ κόσμον τῷ
αἵματι τοῦ Σωτῆρος ἠλευθέρωσεν, τὸν ἄδην πάλιν τῷ τοῦ Σωτῆ-
ρος θανάτῳ πατεῖσθαι δέδωκεν, καὶ εἰς τὰς οὐρανίους πύλας ἀνεμ-
15 πόδιστον τοῖς ἀνερχομένοις τὴν ὁδὸν παρασχών . . .

Ἐκ τῆς στ' ἐορταστικῆς

. . . Καὶ οὕτως ἐορτάσαντες δυνηθῶμεν εἰσελθεῖν εἰς τὴν
τοῦ Κυρίου χαρὰν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν . . .

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Ἐκ τῆς β' ἐορταστικῆς

... Ὡς ἀξιωθῶμεν δὲ καὶ ἡμεῖς καθημερινῶς βέβαια, ἰδιαιτέρως ὅμως κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐορτῆς, νὰ γίνωμεν, ὅπως πρέπει, ὄχι μόνον ἀκροαταί, ἀλλὰ καὶ ποιηταί τῶν ἐντολῶν τοῦ Σωτῆρος. Ὡστε, καὶ μὲ τὸ νὰ μιμηθῶμεν τὸν τρόπον τῶν ἁγίων, νὰ εἰσέλθωμεν μαζί μὲ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀσταμάτητον καὶ πραγματικὰ διαρκουσαν χαρὰν τοῦ Κυρίου, ἣ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανούς...

Ἐκ τῆς ε' ἐορταστικῆς

... Καὶ ποῖος εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐπιτύχῃ αὐτά; Διότι τὸν μὲν κόσμον ἠλευθέρωσε μὲ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος, τὸ δὲ ἄδην ἐπέτρεψε νὰ καταπατηθῇ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἔβγαλε τὰ ἐμπόδια ἀπὸ τὸν δρόμον ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὰς οὐρανίους πύλας, δι' ὅσους ἀνεβαίνουν ἐκεῖ...

Ἐκ τῆς στ' ἐορταστικῆς

... Καὶ ἀφοῦ ἐορτάσωμεν ἔτσι θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν...

Ἐκ τῆς κβ' ἐορταστικῆς

... Ἰν' ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ τὸν ὑπὲρ πάντων ἀναδεξάμενος θάνατον, οὐκ ἐν γῇ τινι κάτω, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ ἄερι τὰς χεῖρας ἥπλωσεν, ἵνα πάντων τῶν πανταχοῦ τὸ διὰ τοῦ
 5 σταυροῦ σωτήριον εἶναι δειχθῇ, τὸν μὲν ἐν τῷ ἄερι ἐνεργοῦντα διάβολον καθελὼν, τὴν δὲ εἰς οὐρανὸν ἡμῖν ἄνοδον ἐγκαινίση, καὶ ἐλευθέραν καταστήσῃ . . .

Ἐκ τῆς κδ' ἐορταστικῆς

... Καὶ τότε μὲν ἐξιόντων καὶ περώντων αὐτῶν τὴν Αἴγυ-
 10 πτον, οἱ ἐχθροὶ θαλάττης ἐγένοντο θρύλημα· ἄρτι δὲ ἡμῶν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν περώντων, αὐτὸς ὁ Σατανᾶς ὡς ἀστραπὴ λοιπὸν ἀπ' οὐρανοῦ καταπίπτει . . .

Ἐκ τῆς κη' ἐορταστικῆς

... Ἰν' αὐτὸς μὲν ὑπὲρ πάντων θυσία γένηται· ἡμεῖς δέ,
 15 ἐντρεφόμενοι τοῖς λόγοις τῆς ἀληθείας, καὶ ζωῆς αὐτοῦ διδασκαλίας μεταλαμβάνοντες, δυνηθῶμεν μετὰ τῶν ἁγίων καὶ τὴν ἐπουράνιον ἀπολαβεῖν χαρὰν· ἐκεῖ γὰρ ἡμᾶς, ὡς ἐπὶ τὸ ἀνώγειον τοὺς μαθητάς, ἐπὶ τὴν θείαν καὶ ἄφθαρτον ὄντως ἐστίασιν ὁ Λόγος καλεῖ μετ' αὐτῶν· ἐνταῦθα μὲν παθὼν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐκεῖ δὲ τὰς
 20 οὐρανίους σκηναὺς ἐτοιμάζων τοῖς μάλιστα προθύμως ὑπακούσασιν πρὸς τὴν κλῆσιν, καὶ ἀνενδότως καὶ κατὰ σκοπὸν ἀκολουθήσασιν εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, ἔνθα τοῖς ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐρχομένοις τε καὶ πρὸς τοὺς ἐμποδιζοντας ἀγωνιζομένοις ἀπόκειται καὶ στέφανος καὶ ἡ ἄφθαρτος εὐφροσύνη· εἰ γὰρ καὶ πολὺς ὡς
 25 πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ὁ κάματος τῆς τοιαύτης ἐστὶν ὁδοῦ, ἀλλ'

Ἐκ τῆς κβ' ἐορταστικῆς

... Ὡστε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβεν ἐπάνω του τὸν θάνατον ὑπὲρ ὅλων, δὲν ἤπλωσε τὰ χέρια του κάτω εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν ἄέρα, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ σωτηρία διὰ τοῦ σταυροῦ εἶναι δι' ὅλους εἰς ὅλον τὸν κόσμον, διότι ἔτσι καθήρεσε μὲν τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος ἔδρα εἰς τὸν ἄέρα, καὶ διὰ νὰ ἀνοίξῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ἄνοδον πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ ἐλευθέραν...

Ἐκ τῆς κδ' ἐορταστικῆς

... Καὶ τότε μὲν, ὅταν αὐτοὶ ἐξῆλθαν καὶ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, οἱ ἐχθροὶ κατεστράφησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Τώρα δὲ ἐσχάτως ποὺ ἡμεῖς διαβαίνομεν πρὸς τὸν οὐρανόν, ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς κατακρημνίζεται ὡσὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὸν οὐρανόν¹ ...

Ἐκ τῆς κη' ἐορταστικῆς

... Διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸς μὲν θυσία ὑπὲρ πάντων, ἡμεῖς δὲ ἀνατρεφόμενοι μὲ τὰ λόγια τῆς ἀληθείας, καὶ μεταλαμβάνοντες τῆς ζωντανῆς του διδασκαλίας, νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ γευθῶμεν, μαζὶ μὲ τοὺς ἁγίους, καὶ τὴν ἐπουράνιον χαράν. Διότι πραγματικὰ ὁ Κύριος μᾶς καλεῖ ἐκεῖ μαζὶ μὲ αὐτούς, εἰς τὸ θεῖον καὶ ἄφθαρτον δεῖπνον, ὅπως ἐκάλεσε τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ ἀνώγειον. Ἐπειδὴ, ἐδῶ μὲν ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐκεῖ δὲ ἐτοιμάζει τὰς οὐρανίους σκηνάς δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἰδιαιτέρως πρόθυμοι ἐδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν, καὶ ἠκολούθησαν ἀνυποχώρητοι καὶ με σκοπὸν τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκεται καὶ ὁ στέφανος καὶ ἡ ἄφθαρτος ἀγαλλίασις δι' ἐκείνους ποὺ ἔρχονται εἰς τὸ δεῖπνον καὶ ἀγωνίζονται πρὸς ἐκείνους ποὺ προσπαθοῦν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Διότι ἂν καὶ ἡ κούρασις αὐτοῦ τοῦ δρόμου

αὐτὸς ὁ Σωτὴρ καὶ ταύτην ἐλαφράν τε καὶ χρηστήν κατεσκεύασεν . . .

Ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, οἱ τὸν ἀμπελῶνα παρὰ τοῦ Σωτῆρος παραλαμβάνοντες καὶ εἰς τὴν οὐράνιον εὐωχίαν κληθέντες ὡς 5 ἤδη τῆς ἐορτῆς ἐγγιζούσης, λάβωμεν τὰ βάρια τῶν φοινίκων, καὶ νικηταὶ τῆς ἁμαρτίας γενόμενοι, ὡς οἱ ἀπαντήσαντες τῷ Σωτῆρι τότε, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἔτοιμοι γινώμεθα ταῖς πράξεσιν, ἵνα καὶ ἀπαντήσωμεν ἐρχομένῳ, καὶ συνεισελθόντες αὐτῷ τῆς ἀθανάτου μεταλάβωμεν τροφῆς, καὶ αἰδίως λοιπὸν ζήσωμεν ἐν τοῖς 10 οὐρανοῖς . . .

Ἐκ τῆς κθ' ἐορταστικῆς

. . . Καὶ τὰ μὲν τῶν ἀνθρώπων παύεται· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης οὐ παύεται· ὅθεν καὶ ἀποθανόντας ἡμᾶς καὶ ἀσθενη-
σάσης τῆς ἰδίας ἡμῶν φύσεως ἀνεγείρει, καὶ ἐκ γῆς γεγονότας 15 εἰς οὐρανούς ἀνάγει . . .

Ἡ λθ' ἐορταστικὴ ἐπιστολὴ

. . . Ὡς ζωὴ τοῖς νεκροῖς ἐλήλυθε καὶ ὡς Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις. Οὕτως εὐρέθη τοῖς αὐτὸν μὴ ζητοῦσι, καὶ ἐμφανῆς ἐγένετο τοῖς αὐτὸν μὴ ἐπερωτῶσιν· οὕτω φῶς τοῖς τυφλοῖς 20 ἐγένετο, διανοίγων αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ στήριγμα τοῖς χωλοῖς, ἰώμενος αὐτοὺς ὥστε περιπατεῖν, καὶ ἀπαξιαπλῶς τοῖς πᾶσι καὶ ἐν πᾶσι Διδάσκαλος. Ἡ γὰρ τῶν «διακόνων τοῦ Θεοῦ» διδασκαλία «οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων», ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος «ἀπεκάλυψε τὸν Πατέρα» «τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν» ὡς «αὐτὸν ἐγνωκώς».

1. Ρωμ. 10, 20· Ἦσ. 65, 1.

2. Β' Κορ. 6, 4· Α' Τιμ. 3, 2.

εἶναι μεγάλη διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρ καὶ αὐτὸν τὸν ἔκαμεν εὐκολον καὶ ἀγαθόν . . .

. . . Ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, οἱ ὅποιοι παραλαμβάνομεν τὸν ἀμπελῶνα ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, καὶ ἔχομεν προσκληθῆ εἰς τὴν οὐράνιον εὐτυχίαν, τώρα ποὺ ἤδη πλησιάζει ἡ ἑορτή, ὥς πάρωμεν τὰ βαῖτα τῶν φοινίκων, καὶ ἀφοῦ νικήσωμεν τὴν ἁμαρτίαν, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ προϋπήντησαν τότε τὸν Σωτῆρα, ἔτσι καὶ ἡμεῖς νὰ ἐτοιμασθῶμεν μετὰς πράξεις, διὰ νὰ τὸν προϋπαντήσωμεν ποὺ ἔρχεται, καὶ ἀφοῦ καθίσωμεν μαζὶ μετ' αὐτόν, νὰ γευθῶμεν τὴν ἀθάνατον τροφήν, καὶ ἔτσι νὰ ζήσωμεν πλέον αἰωνίως εἰς τοὺς οὐρανούς . . .

Ἐκ τῆς κθ' εορταστικῆς

. . . Καὶ τὰ μὲν ἀνθρώπινα πράγματα σταματοῦν, ἡ δὲ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ δὲν σταματᾷ. Διὰ τοῦτο ἂν καὶ ἡμεῖς ἀπεθάνωμεν καὶ ἡ φύσις μας ἐξησθένησεν ὅμως μᾶς ἀνασηκώνει, καί, ἂν καὶ εἴμεθα γήινοι, μᾶς ἀνεβάζει εἰς τοὺς οὐρανούς . . .

Ἡ λθ' εορταστικὴ ἐπιστολὴ

. . . Ἦλθε ζωὴ διὰ τοὺς νεκρούς καὶ Θεὸς διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι εὐρέθη ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν τὸν ἀναζητοῦσαν καὶ ἐφανερώθη εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν ἐρωτοῦσαν δι' αὐτόν¹. Ἔτσι ἔγινε φῶς διὰ τοὺς τυφλοὺς, μετὰ τὸ νὰ ἀνοίγῃ τοὺς ὀφθαλμούς των, καὶ στήριγμα διὰ τοὺς χωλοὺς, μετὰ τὸ νὰ τοὺς θεραπεύῃ καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ περπατοῦν, καὶ μετὰ μίαν λέξιν, εἰς ὅλους ἔγινε Διδάσκαλος δι' ὅλα. Διότι ἡ διδασκαλία τῶν «ὑπηρετῶν τοῦ Θεοῦ»² δὲν εἶναι ἀνθρωπίνη, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος «ἀπεκάλυψε τὸν Πατέρα»³ «εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν»⁴, ἐπειδὴ αὐτὸς

3. Λουκ. 10, 22.

4. Α' Κορ. 2, 9.

Πρώτοις δὲ τοῦτο τοῖς ἀποστόλοις ἐποίησεν, ἐν οἷς καὶ Παῦλος.
 Γράφει γὰρ τοῖς Γαλάταις λέγων· «Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί,
 τὸ Εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄν-
 θρωπον· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἄνθρωπον παρέλαβον αὐτὸ οὔτε
 5 ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἐφεσίοις
 δὲ πάλιν γράφει λέγων· «Εἴ γε ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς
 χάριτος τοῦ Θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς, ὅτι κατὰ ἀποκά-
 λυψιν ἐγνώρισέ μοι τὸ μυστήριον, καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ,
 πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ
 10 μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς
 υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστό-
 λοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν Πνεύματι».

Οὐ μόνοις δέ, ἀδελφοί, ἐκείνοις Διδάσκαλος ὁ Κύριος ἐγένε-
 το, ἀποκαλύπτων αὐτοῖς τὸ μυστήριον, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἡμῖν.
 15 Ὁ γὰρ Παῦλος περὶ μὲν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ «εὐχαριστεῖ», ὅτι
 οὕτως ἐγνώσαν τὸ Εὐαγγέλιον, περὶ δὲ τῶν ἐν Ἐφέσῳ «προσεύ-
 χεται», «ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ
 τῆς δόξης, δώῃ αὐτοῖς πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν
 ἐπιγνώσει αὐτοῦ». Ἐγίνωσκε δὲ ὁ ἀπόστολος, ὅτι καὶ ἡμεῖς πάν-
 20 τες μετέχομεν τῆς ὑπὲρ ἐκείνων αὐτοῦ προσευχῆς, καὶ οὐ μόνον
 ἐν τῷ καιρῷ καθ' ὃν ὁ Κύριος ἀπεκάλυψε τοῖς ἀνθρώποις τὴν
 «ἐπίγνωσιν». Οὗτός ἐστιν («ὁ ἀνορθῶν ἡμᾶς εἰς τέλος» καὶ «ὁ
 διδάσκων ἀνθρώπους γινῶσιν» κατὰ τὸν λόγον τοῦ ψαλμωδοῦ·
 τοῦτον ἠρώτησαν οἱ μαθηταὶ «διδάξαι αὐτοὺς προσεύχεσθαι».
 25 Οὗτος «ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ», καθὼς φησιν

1. Γαλ. 1, 11 - 12.

2. Ἐφεσ. 3, 2 - 5.

3. Ἐφεσ. 1, 17.

4. Ψαλμ. 17, 36.

τὸν ἐγνώριζε. Ἐκαμε δὲ τοῦτο κατὰ πρῶτον εἰς τοὺς ἀποστόλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Παῦλος. Διότι ὁ Παῦλος γράφει εἰς τοὺς Γαλάτας καὶ τοὺς λέγει· «Σᾶς κάνω γνωστόν, ἀδελφοί, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἐκηρύχθη ἀπὸ ἐμέ, δὲν εἶναι ἀνθρώπινον, διότι οὔτε τὸ ἐπῆρα οὔτε τὸ ἐδιδάχθην ἀπὸ ἀνθρώπων, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹. Πρὸς τοὺς Ἐφεσίους δὲ πάλιν γράφει καὶ τοὺς λέγει· «Ἀφοῦ ἠκούσατε διὰ τὸ σχέδιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ποῦ μοῦ ἐδόθη διὰ σᾶς, ὅτι δηλαδὴ κατ' ἀποκάλυψιν μᾶς ἐγνώρισε τὸ μυστήριον, ὅπως σᾶς ἔγραψα προηγουμένως μὲ λίγα λόγια, εἰς τὰ ὁποῖα ἠμπορεῖτε, ἐὰν τὰ ἀναγνώσετε, νὰ ἐννοήσετε πῶς ἀντιλαμβάνομαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλας γενεὰς δὲν ἔγινε γνωστόν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἀπεκαλύφθη τώρα εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους του καὶ εἰς τοὺς προφῆτας διὰ τοῦ Πνεύματος»².

Δὲν ἔγινε δέ, ἀδελφοί, Διδάσκαλος μόνον εἰς ἐκείνους, ὅταν ἀπεκάλυπτεν εἰς αὐτοὺς τὸ μυστήριον, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους ἡμᾶς. Διότι ὁ Παῦλος διὰ μὲν τοὺς μαθητάς του εὐχαριστεῖ, διότι τόνον πολὺ ἐγνώρισαν τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ δὲ τοὺς κατοίκους τῆς Ἐφέσου προσεύχεται «διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης, πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως διὰ νὰ τὸν γνωρίσουν»³. Ἐγνώριζε δὲ ὁ ἀπόστολος, ὅτι καὶ ὅλοι ἡμεῖς συμπροσευχόμεθα μὲ αὐτὸν ὑπὲρ ἐκείνων, ποῦ δὲν γίνεται τοῦτο μόνον κατὰ τὸν χρόνον ποῦ ὁ Κύριος ἔδωκε τὴν δυνατότητα γνώσεως αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὸς εἶναι «ποῦ μᾶς ἀνορθώνει καὶ μᾶς ἀναδεικνύει»⁴ καὶ «ποῦ διδάσκει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν γνῶσιν»⁵, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ ψαλμωδοῦ. Ἀπ' αὐτὸν ἐζήτησαν οἱ μαθηταὶ «νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ προσεύχωνται»⁶. Αὐτὸς «ἦταν ποῦ ἐδίδασκε καθημερινῶς εἰς τὸ ἱερόν»⁷, ὅπως λέγει ὁ Λουκᾶς. Πρὸς αὐτὸν

5. Ψαλμ. 93, 10.

6. Λουκ. 11, 1.

7. Λουκ. 19, 47.

ὁ Λουκᾶς· τούτῳ «προσῆλθον οἱ μαθηταὶ λέγοντες· Διδάσκαλε, πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ πάντα ταῦτα συντελεῖσθαι;»· ὅτε δὲ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· «Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;»), ἀπε-
 5 κρίθη λέγων· «Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα καὶ εἶπατε αὐτῷ· Ὁ Διδάσκαλος λέγει,

)»

« . . . Εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Ὁ λέγω ὑμῖν
 10 ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἶπατε ἐν τῷ φωτί, καὶ ὁ εἰς τὸ οὐς ἀκούετε, κη-
 ρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων». Οἱ γὰρ λόγοι, οὓς ἐκήρυξαν οἱ μαθη-
 ταί, οὐκ ἦσαν αὐτῶν, ἀλλ' ἤκουσαν αὐτοὺς παρὰ τοῦ Σωτῆρος.
 Τούτου ἕνεκα καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος διδάσκη, ἀλλὰ Χριστός ἐστιν
 ὁ ἐν αὐτῷ λαλῶν· καὶ περὶ τοῦ Κυρίου λέγει, ὅτι «ἔθετο ἐν τῇ
 15 Ἐκκλησίᾳ διδασκάλους», ἀλλὰ πρῶτον αὐτοὺς ἐδίδασκε καὶ εἶτα
 ἀπέστειλεν. Ἐκαστος μὲν οὖν διδακτός ἐστι τῇ φύσει καὶ τῇ
 κατασκευῇ, ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν καὶ δημιουργὸς μόνος αὐτός ἐστι
 κατὰ φύσιν Διδάσκαλος· οὐ γὰρ παρ' ἄλλου ἐμαθητεύθη, ἵνα
 Διδάσκαλος γένηται. Ἀλλὰ ἄνθρωποι μὲν πάντες, καὶ διδάσκα-
 20 λοι λέγονται, πρότερον γεγόνاسι μαθηταί· καὶ διδάσκουσιν ἕ-
 καστος καθ' ὅσον ὁ Σωτὴρ τὴν γνώσιν αὐτοῖς τοῦ Πνεύματος
 «ἐπιχορηγεῖ»), ἵνα «ᾧσι πάντες διδακτοὶ Θεοῦ»· ὁ δὲ Κύριος ἡ-
 μῶν καὶ Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς Λόγος τοῦ Πατρὸς καὶ παρ'
 οὐδενὸς ἄλλου διδακτός, αὐτὸς δικαίως ἐστὶ μόνος Διδάσκαλος,
 25 καθὼς εἶπον ὑμῖν, ὥστε καὶ τοὺς Ἰουδαίους θαυμάζειν ἀκούον-
 τας αὐτοῦ καὶ λέγοντας· «Πῶς οὗτος γράμματα οἶδε μὴ μεμα-
 θηκώς;». Διὰ τοῦτο οὖν, ἐπεὶ ἐδίδασκεν ἐν τῇ συναγωγῇ καὶ

1. Μάρκ. 13, 4.

2. Ματθ. 26, 17 - 18

«ἐπλησίασαν οἱ μαθηταὶ καὶ τοῦ εἶπαν· Διδάσκαλε, πότε θὰ συμβοῦν αὐτά, καὶ ποῖον εἶναι τὸ σημεῖον, ὅταν μέλλουν ὅλα αὐτὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν;» ¹. Ὅταν δὲ οἱ μαθηταὶ τοῦ τὸν ἠρώτησαν «ποῦ θέλεις νὰ ἐτοιμάσωμεν διὰ νὰ φάγῃς τὸ Πάσχα;», ἀπεκρίθη καὶ εἶπε· «Πηγαίνετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν τάδε καὶ εἶπατε πρὸς αὐτόν· ὁ Διδάσκαλος λέγει ²

« . . . Εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Ἐκεῖνο ποῦ σᾶς λέγω κρυφά, διαλαλήσατέ το φανερά, καὶ ἐκεῖνο ποῦ ἀκούετε κρυφά εἰς τὸ αὐτὶ κηρύξατέ το ἀπὸ τὰς στέγας» ³. Διότι τὰ λόγια ποῦ ἐκήρυξαν οἱ μαθηταί, δὲν ἦσαν ἰδικά των, ἀλλὰ τὰ ἠκούσαν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα. Διὰ τοῦτο ἂν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος διδάσκη, ὅμως ὁ Χριστὸς εἶναι αὐτὸς ποῦ ὁμιλεῖ δι' αὐτοῦ· καὶ ἂν λέγῃ διὰ τὸν Κύριον, ὅτι «ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διδασκάλους» ⁴, ὅμως κατὰ πρῶτον τοὺς ἐδίδασκε καὶ ἔπειτα τοὺς ἀπέστειλεν. Κάθε ἄνθρωπος λοιπὸν εἶναι διδασκὸς ἐκ φύσεως ἀλλὰ καὶ διότι διδάσκεται, ὁ δὲ Κύριός μας καὶ δημιουργὸς μόνον αὐτὸς εἶναι ἐκ φύσεως Διδάσκαλος, διότι δὲν ἐδιδάχθη ἀπὸ ἄλλον διὰ νὰ γίνῃ Διδάσκαλος. Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι μὲν ὅλοι, καὶ ἂν ἀκόμη λέγωνται διδασκαλοι, ὅμως προηγουμένως ὑπῆρξαν μαθηταί, καὶ ὁ καθένας διδάσκει τόσον, ὅσον ὁ Σωτὴρ χαρίζει εἰς αὐτοὺς τὴν γνῶσιν τοῦ Πνεύματος, «διὰ νὰ εἶναι ὅλοι διδαγμένοι ἀπὸ τὸν Θεόν» ⁵. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστός, ὡσὰν Λόγος τοῦ Πατρὸς καὶ ἀπὸ κανένα ἄλλον διδαγμένος, αὐτὸς δικαίως εἶναι μόνον Διδάσκαλος, ὅπως σᾶς εἶπα, ὥστε συνέβαινε νὰ ἀποροῦν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅταν τὸν ἤκουαν, καὶ νὰ λέγουν· «Πῶς αὐτὸς γνωρίζει γράμματα ἀφοῦ δὲν ἐδιδάχθη;» ⁶. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐπειδὴ ἐδίδασκεν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ ἔθεράπευε τοὺς

3. Ματθ. 10, 27.

4. Α' Κορ. 12, 28.

5. Ἰω. 6, 45.

6. Ἰω. 7, 15.

τοὺς ἀσθενοῦντας ἀθεράπευεν, ἐδίωκον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι. Διὰ τοῦτο «ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς» αὐτῶν οὐκ ἦσαν χωρὶς «τραυματῶν οὔτε μωλώπων», ἀλλ' ἦν αὐτῶν πολλή τις ἡ τόλμα τῆς παραφροσύνης· καὶ γάρ, καθὼς γέγραπται, «Οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ
5 συνῆκαν, ἀλλ' ἐν σκότει διαπορεύονται».

Ἐγένοντο δὲ παρ' ὑμῖν καὶ οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, ἐν οἷς καὶ οἱ ταλαίπωροι Μελιτιανοί. Διὸ καὶ ἀρνοῦνται αὐτόν, καὶ πορεύονται ἐν τόπῳ οὗ οὐκ ἔστιν ὕδωρ, «ἐγκαταλιπόντες τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς». Διὸ καὶ περὶ Πάσχα διαλέγονται, τοῦτο ποιοῦ-
10 σιν ἐν ὑποκρίσει, ἀνθρωπίνης ἀρεσκείας ἕνεκα, καὶ ἔστιν ἡ συναγωγὴ αὐτῶν «ἄρτος πικρίας», ὅτι κακὰ μελετῶσι κατὰ τῆς ἀληθείας, ὥστε καὶ τὸν ἰδόντα τὴν τοιαύτην συναγωγὴν λέγειν ὡς τούτοις πρόπον τὸ γεγραμμένον· «Ἰνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;». Συνάγονται γὰρ Ἰουδαῖοι μὲν ἐν εἵδει Ποντίου
15 Πιλάτου, Ἀρειανοὶ δὲ καὶ Μελιτιανοὶ ἐν εἵδει Ἡρώδου, οὐχ ἵνα ἐορτάσωσιν, ἀλλ' ἵνα τὸν Κύριον διαβάλωσι λέγοντες· «Τί ἔστιν ἀλήθεια;» καὶ πάλιν· «Αἶρε τοῦτον, σταύρωσον σταύρωσον αὐτόν, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν Βαραββᾶν». Οἷον γάρ ἐστι τὸ αἰτεῖσθαι τὸν Βαραββᾶν, τοῦτόν ἐστι καὶ τὸ λέγειν Ἑκτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱὸς
20 τοῦ Θεοῦ καὶ Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν. Οὐδὲν οὖν θαυμαστόν, εἰ νεκροὶ τῇ ἀπιστίᾳ αὐτῶν μεμενήκασιν· ἐπεὶ συνδέδενται τοῖς πονηροῖς νοήμασι, καθὼς Αἰγύπτιοι συνεδέδεντο τῷ ἄξονι αὐτῶν. Ἡμῖν δὲ ἔξεστι καὶ νῦν πάλιν ἐορτάζειν κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων ἡμῶν, ὡς ἔχουσι τὰς θείας Γραφὰς ἀρκούσας
25 ἡμῖν πρὸς διδασκαλίαν. Εἰ ταύτας μετὰ προσοχῆς καὶ συνειδή-

1. Ἦσ. 1, 6.

2. Ψαλ. 81, 5.

3. Ἰερ. 2, 13· 17, 13.

4. Ψαλμ. 2, 1.

ἄρρώστους, κατεδίωκαν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι. Διὰ τοῦτο «ἀπὸ τὰ πόδια ἕως τὴν κεφαλὴν» ¹ των ἦσαν «γεμάτοι ἀπὸ τραύματα καὶ πληγὰς», ἀλλὰ ἡ θρασύτης καὶ ἡ μανία των ἦταν πολὺ μεγάλη, διὰ τοῦτο καί, ὅπως εἶναι γραμμένον, «δὲν ἐγνώρισαν τὸ δίκαιον οὔτε τὸ κατάλαβαν, ἀλλὰ περιπατοῦν εἰς τὸ σκότος» ².

Ἦλθαν δὲ εἰς σᾶς καὶ οἱ αἰρετικοί, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ οἱ ταλαίπωροι Μελιτιανοί. Διὰ τοῦτο καὶ ἄρνούνται αὐτὸν καὶ πηγαίνουν εἰς τὰ μέρη ὅπου δὲν εὐρίσκεται νερό, «ἀφοῦ βέβαια ἐγκατέλειψαν τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς» ³. Διὰ τοῦτο καί, ὅταν ἀκόμη συζητοῦν περὶ τοῦ Πάσχα, τὸ κάνουν μὲ ὑποκρισίαν, διὰ νὰ ἄρῇσουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἡ συνάθροισις των εἶναι «ἄρτος πικρίας», διότι σκέπτονται πονηρὰ κατὰ τῆς ἀληθείας. Καὶ εἶναι τέτοια ἡ συνάθροισις των ὥστε ἐκεῖνος ποὺ τὴν βλέπει λέγει, ὅτι εἰς αὐτοὺς ἔχει ἐφαρμογὴν αὐτὸ ποὺ εἶναι γραμμένον· «Διατὶ ἐφρύαξαν τὰ ἔθνη καὶ οἱ λαοὶ ἐμελέτησαν μάταια πράγματα;» ⁴. Διότι οἱ μὲν Ἰουδαῖοι συναθροίζονται καὶ παριστάνουν τὸν Πόντιον Πιλάτον, οἱ δὲ Ἀρειανοὶ καὶ Μελιτιανοὶ τὸν Ἡρώδη, ὅχι διὰ νὰ ἑορτάσουν, ἀλλὰ διὰ νὰ κατηγορήσουν τὸν Κύριον, λέγοντας· «Τί εἶναι ἀλήθεια;» ⁵, καὶ πάλιν· «θανάτωσε τοῦτον, σταύρωσον σταύρωσον αὐτόν, ἐλευθέρωσέ μας δὲ τὸν Βαραββᾶν» ⁶. Διότι ὅ,τι εἶναι τὸ νὰ ζητᾷ κανεὶς τὸν Βαραββᾶν, τὸ ἴδιο εἶναι καὶ τὸ νὰ λέγῃ, «κτίσμα εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» καὶ «Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν». Δὲν προκαλεῖ λοιπὸν καμμίαν ἀπορίαν, ἐὰν ἔμειναν ἄπιστοι διότι εἶναι νεκροί· ἐπειδὴ εἶναι δεμένοι μαζὶ μὲ τὰς πονηρὰς σκέψεις των, ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν δεμένοι εἰς τὸν ἄξονά τους. Ἡμεῖς ὁμως ἠμποροῦμεν πάλιν καὶ τώρα νὰ ἑορτάζωμεν σύμφωνα μὲ τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων μας, διότι ἔχομεν τὰς θείας Γραφάς, ποὺ εἶναι ἀρκεταὶ δι' ἡμᾶς διὰ νὰ μᾶς διδάξουν. Ἐὰν ἀναγινώσκωμεν αὐτὰς μὲ προσοχὴν καὶ ἀγαθὴν

5. Ἰω. 18, 38.

6. Λουκ. 23, 18· 21.

σεως ἀγαθῆς ἀναγινώσκομεν, «ἐσόμεθα ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευ-
 μένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώ-
 σει ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρυήσεται»).

Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ μὲν τῶν αἵρετικῶν ἐμνήσθημεν ὡς νεκρῶν
 5 περὶ δὲ ἡμῶν ὡς ἐχόντων πρὸς σωτηρίαν τὰς θείας Γραφάς, καὶ
 «φοβοῦμαι μήπως», ὡς ἔγραψε Κορινθίοις Παῦλος, ὀλίγοι τῶν
 ἀκεραίων ἀπὸ τῆς «ἀπλότητος» καὶ τῆς ἀγνότητος πλανηθῶσιν
 ἀπὸ τῆς «πανουργίας» τινῶν ἀνθρώπων καὶ λοιπὸν ἐντυγχάνειν
 ἑτέροις ἄρξωνται τοῖς λεγομένοις ἀποκρύφοις, ἀπατώμενοι τῇ
 10 ὁμωνυμίᾳ τῶν ἀληθινῶν βιβλίων, «παρακαλῶ ἀνέχεσθαι», εἰ
 περὶ ὧν ἐπίστασθε περὶ τούτων καὶ γὰρ μνημονεύων γράφω διὰ
 τε τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ χρήσιμον τῆς Ἐκκλησίας. Μέλλων δὲ
 τούτων μνημονεύειν, χρήσομαι πρὸς σύστασιν τῆς ἐμαντοῦ τόλ-
 μης τῷ τύπῳ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, λέγων καὶ αὐτός· («Ἐ-
 15 πειδὴπερ τινὲς ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι») ἑαυτοῖς τὰ λεγόμενα
 ἀπόκρυφα καὶ ἐπιμῖξαι ταῦτα τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, «περὶ ἧς
 ἐπληροφορήθημεν, καθὼς παρέδοσαν» τοῖς πατράσιν «οἱ ἀπ' ἁ-
 ρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, ἔδοξε κα-
 μοί»), προτραπέντι παρὰ γνησίων ἀδελφῶν καὶ μαθόντι («ἄνωθεν»),
 20 «ἐξῆς» ἐκθέσθαι τὰ κανονιζόμενα καὶ παραδοθέντα πιστευθέντα
 τε θεῖα εἶναι βιβλία, «ἵν'» ἕκαστος, εἰ μὲν ἡπατήθη, «καταγνῶ») τῶν
 πλανησάντων, ὃ δὲ καθαρὸς διαμείνας χαίρη πάλιν ὑπομι-
 μνησκόμενος.

Ἔστι τοίνυν τῆς μὲν Παλαιᾶς Διαθήκης βιβλία τῷ ἀριθμῷ
 25 τὰ πάντα εἴκοσι δύο· τοσαῦτα γὰρ ὡς ἤκουσα καὶ τὰ στοιχεῖα
 τὰ παρ' Ἑβραίοις εἶναι παραδέδοται· τῇ δὲ τάξει καὶ τῷ ὀνό-

1. Ψαλμ. 1, 3.

2. Βλ. Β' Κορ. 11, 3.

διάθεσιν, «θὰ εἴμεθα ὡσάν τὸ δένδρον, τὸ ὁποῖον εἶναι φυτευμένον εἰς τὰ διασταυρούμενα νερά, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ καρποφορήσῃ εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν, καὶ τὰ φύλλα του δὲν θὰ πέσουν» ¹.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκάμαμεν λόγον περὶ μὲν τῶν αἰρετικῶν καὶ τοὺς ἐχαρακτηρίσαμεν ὡσάν νεκρούς, δι' ἡμᾶς δὲ εἶπαμεν ὅτι ἔχομεν τὰς θείας Γραφὰς πρὸς σωτηρίαν, καὶ ἐπειδὴ φοβοῦμαι μήπως, ὅπως ἔγραψεν ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Κορινθίους ², μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ δὲν γνωρίζουν, ἔνεκα τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς ἀγνότητός των, παρασυρθοῦν ἀπὸ τὴν πονηρίαν μερικῶν ἀνθρώπων, καὶ ἔτσι ἀρχίσουν εἰς τὸ μέλλον νὰ ἀναγινώσκουν ἄλλα βιβλία, τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα, ἐπειδὴ θὰ ἐξαπατῶνται ἀπὸ τὴν ὁμωνυμίαν μὲ τὰ ἀληθινὰ βιβλία, διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ μὲ ἀνεχθῆτε, ἐὰν σᾶς γράφω καὶ σᾶς κάνω καὶ ἐγὼ λόγον διὰ πράγματα ποὺ γνωρίζετε, διότι τὸ κάνω καὶ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ δὲ πρόκειται νὰ ἀναφερθῶ εἰς αὐτά, θὰ χρησιμοποιήσω τὸ σχῆμα λόγου τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ διὰ νὰ σᾶς περιγράψω τὴν τόλμην μου, καὶ θὰ εἴπω καὶ ἐγὼ ³. «Ἐπειδὴ μερικοὶ ἐπεχείρησαν νὰ συντάξουν» διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα, καὶ νὰ ἀνακατέψουν αὐτὰ μὲ τὴν θεόπνευστον Γραφήν, «διὰ τὴν ὁποίαν ἔχομεν τὰς πληροφορίας σύμφωνα μὲ τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων, ὅπως τὰς ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς ἐκεῖνοι ποὺ ἐξ ἀρχῆς ἦσαν αὐτόπται μάρτυρες καὶ ὑπηρέται τοῦ κηρύγματος, διὰ τοῦτο ἐσκέφθην καὶ ἐγὼ», ἐπειδὴ μὲ παρώτρυναν εἰλικρινεῖς ἀδελφοὶ καὶ ἐδιδάχθην ἀπὸ ὑψηλά, εἰς τὴν συνέχειαν νὰ ἀναφέρω τὰ κανονικὰ καὶ παραδεδομένα βιβλία καὶ ποὺ δι' αὐτὰ ὑπάρχει πίστις ὅτι εἶναι θεῖα βιβλία, ὥστε καθέννας, ἐὰν μὲν ἐξηπατήθῃ νὰ ἀντιληφθῇ ποῖοι τὸν παρεπλάνησαν, αὐτὸς δὲ ποὺ ἔχει παραμείνει καθαρὸς νὰ χαρῇ πάλιν μὲ τὸ νὰ τὰ ἐνθυμηθῇ.

Εἶναι λοιπὸν τῆς μὲν Παλαιᾶς Διαθήκης τὰ βιβλία ὅλα κατὰ τὸν ἀριθμὸν εἴκοσι δύο. Διότι τόσα, ὅπως ἐπληροφορήθην, εἶναι καὶ τὰ στοιχεῖα ποὺ παραδίδονται εἰς τοὺς Ἑβραίους. Μὲ

ματί ἐστὶν ἕκαστον οὕτω· πρῶτον Γένεσις, εἶτα ῥ᾽Εξοδος, εἶτα
 Λευϊτικόν, καὶ μετὰ τοῦτο ῥ᾽Αριθμοί, καὶ λοιπὸν τὸ Δευτερονό-
 μιον· ἐξῆς δὲ τούτοις ἐστὶν ῥ᾽Ιησοῦς τε ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ Κριταί,
 καὶ μετὰ τοῦτο ἡ ῥ᾽Ρούθ· καὶ πάλιν ἐξῆς Βασιλειῶν τέσσαρα βι-
 5 βλία, καὶ τούτων τὸ μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον εἰς ἓν βιβλίον ἀ-
 ριθμεῖται, τὸ δὲ τρίτον καὶ τέταρτον ὁμοίως εἰς ἓν· μετὰ δὲ ταῦ-
 τα Παραλειπόμενα πρῶτον καὶ δεύτερον ὁμοίως εἰς ἓν βιβλίον
 πάλιν ἀριθμούμενα· εἶτα ῥ᾽Εσδρας πρῶτον καὶ δεύτερον ὁμοίως
 εἰς ἓν· μετὰ δὲ ταῦτα βίβλος Ψαλμῶν, καὶ ἐξῆς Παροιμίαι, εἶ-
 10 τα ῥ᾽Εκκλησιαστής, καὶ ῥ᾽Ἄσμα ἁσμάτων· πρὸς τούτοις ἐστὶ καὶ
 ῥ᾽Ιώβ· καὶ λοιπὸν Προφῆται, οἱ μὲν Δώδεκα εἰς ἓν βιβλίον ἀριθ-
 μούμενοι, εἶτα ῥ᾽Ησαΐας, ῥ᾽Ιερεμίας καὶ σὺν αὐτῷ Βαρούχ, Θρη-
 νοι, ῥ᾽Επιστολή, καὶ μετ' αὐτὸν ῥ᾽Ιεζεκιήλ, καὶ Δανιήλ. ῥ᾽Αχρι τού-
 των τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἴσταται. Τὰ δὲ τῆς Καινῆς πά-
 15 λιν οὐκ ὀκνητέον εἰπεῖν· ἔστι γὰρ ταῦτα· Εὐαγγέλια τέσσαρα,
 κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μᾶρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ ῥ᾽Ιωάννην·
 εἶτα μετὰ ταῦτα Πράξεις ἀποστόλων, καὶ ῥ᾽Επιστολαὶ καθολι-
 καὶ καλούμεναι τῶν ἀποστόλων ἑπτὰ οὕτως· ῥ᾽Ιακώβον μὲν μία,
 Πέτρον δὲ δύο, εἶτα ῥ᾽Ιωάννου τρεῖς, καὶ μετὰ ταύτας ῥ᾽Ιούδα
 20 μία· πρὸς τούτοις Παῦλον ἀποστόλου εἰσὶν ῥ᾽Επιστολαὶ δεκατέσ-
 σαρες τῇ τάξει γραφόμεναι οὕτω· πρώτη πρὸς ῥ᾽Ρωμαίους, εἶτα
 πρὸς Κορινθίους δύο, καὶ μετὰ ταύτας πρὸς Γαλάτας, καὶ ἐξῆς
 πρὸς ῥ᾽Εφεσίους, εἶτα πρὸς Φιλιππησίους, καὶ πρὸς Κολοσσαεῖς,
 καὶ μετὰ ταύτας πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο, καὶ ἡ πρὸς ῥ᾽Εβραί-
 25 ος, καὶ εὐθὺς πρὸς μὲν Τιμόθεον δύο, πρὸς δὲ Τίτον μία, καὶ
 τελευταία ἡ πρὸς Φιλήμονα μία· καὶ πάλιν ῥ᾽Ιωάννου ῥ᾽Αποκάλυψις.

Ταῦτα πηγαὶ τοῦ σωτηρίου, ὥστε τὸν διψῶντα ἐμφορεῖ-
 σθαι τῶν ἐν τούτοις λογίων· ἐν τούτοις μόνοις τὸ τῆς εὐσεβείας
 διδασκαλεῖον εὐαγγελίζεται. Μηδεὶς τούτοις «ἐπιβαλλέτω»), μη-

τὴν σειρὰν δὲ καὶ ὀνομαστικῶς κάθε ἓνα εἶναι· πρῶτον ἡ Γένεσις, ἔπειτα ἡ Ἔξοδος, ἔπειτα τὸ Λευϊτικόν, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ οἱ Ἀριθμοὶ καὶ τέλος τὸ Δευτερονόμιον. Μετὰ δὲ ἀπ' αὐτὰ ἀκολουθοῦν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ καὶ οἱ Κριταὶ καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ ἡ Ρούθ. Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν Βασιλειῶν τέσσαρα βιβλία, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀριθμοῦνται τὸ μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον ὡς ἓν βιβλίον, τὸ δὲ τρίτον καὶ τέταρτον ὁμοίως ὡς ἓν. Μετὰ δὲ ἀπ' αὐτὰ Παραλειπόμενα πρῶτον καὶ δεύτερον, τὰ ὅποια πάλιν ἀριθμοῦνται ὁμοίως ὡς ἓν βιβλίον, ἔπειτα Ἑσδρας πρῶτον καὶ δεύτερον ὁμοίως ὡς ἓν. Μετὰ δὲ ἀπ' αὐτὰ ἡ βίβλος τῶν Ψαλμῶν καὶ εἰς τὴν συνέχειαν αἱ Παροιμίαι, ἔπειτα ὁ Ἐκκλησιαστής, καὶ τὸ Ἄσμα ᾠσμάτων, μαζί μὲ αὐτὰ εἶναι καὶ ὁ Ἰώβ. Καὶ τέλος οἱ Προφῆται, οἱ μὲν Δώδεκα ἀριθμοῦμενοι ὡς ἓν βιβλίον, ἔπειτα ὁ Ἡσαΐας, Ἰερεμίας καὶ μαζί μὲ αὐτὸν Βαρούχ, Θρῆνοι, Ἐπιστολή, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸν ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ ὁ Δανιήλ. Μέχρις ἐδῶ σταματοῦν τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὰ δὲ τῆς Καινῆς Διαθήκης, πάλιν δὲν πρέπει νὰ ἀμελήσωμεν νὰ τὰ ἀναφέρωμεν· εἶναι λοιπὸν αὐτά· Εὐαγγέλια τέσσαρα, κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μᾶρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην· ἔπειτα μετὰ ἀπ' αὐτὰ αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων, καὶ αἱ ὀνομαζόμεναι ἑπτὰ Καθολικαὶ ἐπιστολαὶ τῶν ἀποστόλων, δηλαδή μία μὲν τοῦ Ἰακώβου, δύο δὲ τοῦ Πέτρου, ἔπειτα τρεῖς τοῦ Ἰωάννου καὶ μετὰ ἀπ' αὐτάς μία τοῦ Ἰούδα καὶ μαζί μὲ αὐτὰ εἶναι τοῦ ἀποστόλου Παύλου δεκατέσσαρες ἐπιστολαὶ ἀναφερόμεναι κατὰ σειρὰν ἔτσι· πρώτη πρὸς Ρωμαίους, ἔπειτα πρὸς Κορινθίους δύο, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτάς πρὸς Γαλάτας, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πρὸς Ἐφεσίους, ἔπειτα πρὸς Φιλιππησίους, καὶ πρὸς Κολοσσαεῖς, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτάς πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο, καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους, καὶ ἀμέσως πρὸς Τιμόθεον μὲν δύο, πρὸς Τίτον δὲ μία, καὶ τελευταία ἡ πρὸς Φιλήμονα. Καὶ πάλιν ἡ Ἀποκάλυψις Ἰωάννου.

Αὐτὰ εἶναι αἱ πηγαὶ τῆς σωτηρίας, ὥστε ἐκεῖνος ποὺ διψᾷ νὰ πληρωθῇ μὲ τὰ λόγια ποὺ εὐρίσκονται εἰς αὐτά. Μόνον μὲ αὐτὰ διαλαλεῖται ἡ εὐσεβὴς διδασκαλία. Κανεῖς νὰ μὴ προσθέ-

δὲ τούτων «ἀφαιρείσθω» τι. Περὶ δὲ τούτων ὁ Κύριος Σαδδουκαίους μὲν ἐδυσώπει λέγων· «Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς Γραφάς», τοῖς δὲ Ἰουδαίοις παρήγει· («Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ὅτι αὐταὶ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ»).

5 Ἀλλ' ἔνεκά γε πλείονος ἀκριβείας προστίθημι καὶ τοῦτο γράφων ἀναγκαίως, ὥς ὅτι ἐστὶ καὶ ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν, οὐ κανονιζόμενα μὲν, τετυπωμένα δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἀναγινώσκεισθαι τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· Σοφία Σολομῶντος, καὶ
10 Σοφία Σιράχ, καὶ Ἑσθήρ, καὶ Ἰουδίθ, καὶ Τωβίας, καὶ Διδαχὴ καλουμένη τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὁ Ποιμὴν.

Καὶ ὁμως, ἀγαπητοί, κακείνων κανονιζομένων καὶ τούτων ἀναγινωσκομένων, οὐδαμοῦ τῶν ἀποκρύφων μνήμη· ἀλλὰ αἰρετικῶν ἐστὶν ἐπίνοια, γραφόντων μὲν ὅτε θέλουσιν αὐτά, χαρίζο-
15 μένων δὲ καὶ προστιθέντων αὐτοῖς χρόνους, ἵν' ὥς παλαιὰ προφέροντες πρόφασιν ἔχωσιν ἀπατᾶν ἐκ τούτου τοὺς ἀκεραίους. Ἔστι δὲ πολλή τις ἡ σκληροκαρδία τῶν τοῦτο ποιούντων καὶ μὴ φοβουμένων τὸ ῥῆμα τὸ γεγραμμένον· «Οὐ προσθήσετε πρὸς τὸ ῥῆμα δ' ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀφελεῖτε ἀπ' αὐτοῦ». Τίς
20 ἔπεισε τοὺς ἀκεραίους πιστεύειν τοῖς τοῦ Ἐνώχ βιβλίοις, Γραφῶν μὴ οὐσῶν πρὸ Μωυσέως; Πόθεν ἔχουσι λέγειν, ὅτι Ἡσαΐας ἔχει βιβλία ἀπόκρυφα, δς «ἐπ' ὄρος ὑψηλόν» παρηρησία «εὐαγγελίζεται» λέγων· «Οὐκ ἐν κρυφῇ λελάληκα οὐδὲ ἐν τόπῳ γῆς σκοτεινῶν»; Πῶς Μωυσῆς ἔχει βιβλία ἀπόκρυφα, δς τὸ Δευτερο-
25 νόμιον συγγραψάμενος «διαμαρτύρεται τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὴν

1. Ματθ. 22, 29.

2. Ἰω. 5, 39.

3. Δευτ. 4, 2.

τη κάτι εἰς αὐτὰ οὔτε νὰ ἀφαιρῇ κάτι ἀπὸ αὐτά. Περὶ αὐτῶν λοιπὸν ὁ Κύριος, ἐντρόπιασε μὲν τοὺς Σαδδουκαίους ὅταν ἔλεγε «Πλανᾶσθε διότι δὲν γνωρίζετε τὰς Γραφάς» ¹, τοὺς δὲ Ἰουδαίους συνεβούλευεν «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, διότι ἐκεῖναι μαρτυροῦν περὶ ἐμοῦ» ².

Ἄλλὰ διὰ περισσοτέραν ἀκρίβειαν προσθέτω καὶ τοῦτο, γράφοντας κατ' ἀνάγκην, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα βιβλία ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, ὅχι κανονικὰ μὲν, ἀλλὰ διὰ τὰ ὁποῖα οἱ Πατέρες ἔχουν θεσπίσει νὰ ἀναγινώσκονται δι' ἐκείνους ποὺ μόλις προσέρχονται καὶ θέλουν νὰ κατηχηθοῦν τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν. Ἡ Σοφία Σολομῶντος, καὶ ἡ Σοφία Σιράχ, καὶ ἡ Ἑσθήρ, καὶ ἡ Ἰουδίθ, καὶ ὁ Τωβίας, καὶ ἡ λεγομένη Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὁ Ποιμὴν.

Καὶ ὁμως, ἀγαπητοί, ἐνῶ ἐκεῖνα ἔχουν θεσπισθῇ ὡς κανονικά, καὶ αὐτὰ ὡς ἀναγινωσκόμενα, πουθενὰ δὲν γίνεται λόγος διὰ τὰ ἀπόκρυφα. Ἄλλ' αὐτὰ εἶναι ἐπινόησις τῶν αἰρετικῶν, οἱ ὅποιοι γράφουν μὲν αὐτὰ ὁπόταν θέλουν, τοὺς χαρίζουν δὲ καὶ τοὺς προσθέτουν χρόνια, ὥστε μὲ τὸ νὰ τὰ ἐμφανίζουν ὡς παλαιά, ἔχουν δικαιολογίαν νὰ ἐξαπατοῦν μὲ αὐτὸ τοὺς ἀπλοῖκούς. Εἶναι δὲ μεγάλη ἡ σκληροκαρδία αὐτῶν ποὺ κάνουν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα χωρὶς νὰ φοβοῦνται τὸν λόγον ποὺ ἔχει γραφῇ· «Μὴν προσθέσετε τίποτε εἰς τὸν λόγον ποὺ σᾶς προστάζω καὶ οὔτε νὰ ἀφαιρέσετε κάτι ἀπ' αὐτόν» ³. Ποῖος ἔπεισε τοὺς ἀπλοῖκούς νὰ πιστεύουν εἰς τὰ βιβλία τοῦ Ἐνώχ, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχαν Γραφαὶ πρὸ τοῦ Μωυσέως; Ποῦ στηρίζονται ὅταν λέγουν, ὅτι ὁ Ἡσαΐας ἔχει ἀπόκρυφα βιβλία, ἀφοῦ αὐτὸς μὲ παρρησίαν «κηρύσσει ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν ὄρος» ⁴ λέγοντας· «Δὲν ὠμίλησα εἰς τὰ κρυφά, οὔτε εἰς σκοτεινὸν μέρος τῆς γῆς» ⁵; Πῶς ὁ Μωυσῆς ἔχει ἀπόκρυφα βιβλία, ὁ ὅποιος ὅταν συνέγραψε τὸ Δευτερονόμιον, «ὀρκίζεται εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»; Ἄλλ' αὐτὸ δὲν

30. Ἡσ. 40, 9.

31. Ἡσ. 45, 19.

γῆν); Ἐπὶ τοῦτο οὐδενὸς ἑτέρου ἐστίν, εἰ μὴ τι τῶν «κνηθο-
 μένων τὴν ἀκοήν» καὶ «νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβει-
 αν» καὶ ἀρεσκόντων «γυναικαρίοις». Προέγραψε δὲ περὶ τῶν
 τοιούτων Παῦλος πρὸς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ· «Ἔσται γὰρ καιρὸς
 5 ὅτε τῆς ὑγιαίνουσας διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ τὰς
 ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας ἐαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους κνηθό-
 μενοι τὴν ἀκοήν. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέ-
 φουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται». Μῦθοι γὰρ ὄντως
 εἰσὶ τὰ ἀπόκρυφα καὶ μάταιον τὸ τούτοις προσέχειν, ὅτι «βέβη-
 10 λοι κενοφωνίαί» εἰσί. Ταῦτα γάρ ἐστιν ἀρχαὶ στάσεων, καὶ τού-
 των σκοπὸς ἡ ἐρίθεια τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες οὐ τὴν οἰκοδομὴν
 τῆς Ἐκκλησίας ζητοῦσιν, ἀλλ' ἐπιθυμοῦσι τιμᾶσθαι παρὰ τῶν
 ὑπ' αὐτῶν ἡπατημένων, ἢ ὡς μεγάλους αὐτοὺς ἔχωσι διὰ τὸ
 κηρύττειν ῥήματα «νεωτερικά». Οὐκοῦν τῶν τοιούτων βιβλίων
 15 χρὴ παραιτεῖσθαι· καὶ γὰρ τις ἐν αὐτοῖς χρήσιμόν τι εὗρίσκη,
 ἀλλὰ κρεῖττον ἐστὶ τὸ μὴ τούτοις πιστεύειν. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ
 τῆς πανουργίας αὐτῶν

 20 . . . ἐν ἀνθρώποις; Ἡ τίς ἂν ποτε (τῶν μὴ ἐχόντων ἐλπίδα)
 διανοεῖτο, ὅτι «ὁ Λόγος σὰρξ γενέσθαι» ἔμελλεν; Ἡ ὅτι ὁ ἦν
 ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Θεοῦ «ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπων» ἔμελλεν «ἀνα-
 βῆναι»; Ἡ «τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου, ὃς συμβιβάσει αὐτόν;»

 25 . . . ὅταν δὲ Παῦλος . . . παρατίθῃσιν ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθή-
 κης ῥητά . . . καὶ λέγῃ . . . ἢ Ὅυτω λέγει, ἢ Καθὼς εἴρη-

1. Β' Τιμ. 4, 3 - 4.

2. Α' Τιμ. 6, 20.

ἀνήκει εἰς κανένα ἄλλον παρὰ εἰς ἐκείνους ποὺ αἰσθάνονται γαργαλισμὸν εἰς τὰ αὐτιά των, καὶ θεωροῦν τὴν εὐσέβειαν μέσον ὑλικοῦ κέρδους καὶ εἶναι ἀρεστοὶ εἰς τὰ γυναικάρια. Δι' αὐτοὺς δὲ ἔχει γράψει προηγουμένως ὁ Παῦλος πρὸς τὸν μαθητὴν του· «Θὰ ἔλθῃ λοιπὸν καιρὸς, ποὺ δὲν θὰ ἀνέχωνται τὴν ὑγιαίνουσαν διδασκαλίαν, ἀλλὰ θὰ συσσωρεύσουν διδασκάλους, σύμφωνα πρὸς τὰς ἰδικὰς των ἐπιθυμίας, ἐπειδὴ θὰ αἰσθάνωνται γαργαλισμὸν εἰς τὰ αὐτιά τους. Καὶ ἀπὸ μὲν τὴν ἀλήθειαν θὰ ἀποστρέψουν τὴν ἀκοήν των, θὰ τραποῦν δὲ πρὸς τοὺς μύθους» ¹. Διότι μῦθοι εἶναι πραγματικὰ τὰ ἀπόκρυφα βιβλία καὶ εἶναι μάταιον νὰ δίδῃ κανεὶς προσοχὴν εἰς αὐτά, διότι εἶναι «βέβηλα καὶ κούφια λόγια» ². Διότι αὐτὰ εἶναι ἀρχαὶ ἀναστατώσεων καὶ σκοπὸς των εἶναι ἡμισθαρνία τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπιδιώκουν τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ θέλουν νὰ τιμῶνται ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐξηπάτησαν, ὥστε νὰ τοὺς ἔχουν αὐτοὺς ὡσὰν μεγάλους κήρυκας νεωτεριστικῶν λόγων. Λοιπὸν ἀπὸ τὰ τοιαῦτα βιβλία πρέπει νὰ παραιτούμεθα, καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς εὐρίσκη εἰς αὐτὰ κάτι χρησίμον, ὅμως εἶναι καλύτερον νὰ μὴ πιστεύῃ κανεὶς εἰς αὐτά. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ πονηρία των

. εἰς τοὺς ἀνθρώπους;

Ἡ ποῖος «ἐξ αὐτῶν ποὺ δὲν ἔχουν ἐλπίδα» ³ θὰ διενεοῖτο ποτέ, «ὅτι ὁ Λόγος ἔμελλε νὰ γίνῃ σὰρξ» ⁴; ἢ ὅτι αὐτὸ ποὺ εὐρίσκετο εἰς τὸν νοῦν τοῦ Θεοῦ, ἔμελλε νὰ ἔλθῃ καὶ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων ⁵; ἢ «ποῖος ἐγνώρισε τὴν σκέψιν τοῦ Κυρίου, ὥστε νὰ τὴν διδάξῃ» ⁶

. . . ὅταν δὲ ὁ Παῦλος παραθέτῃ ρητὰ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην . . . καὶ λέγῃ . . . ἢ 'Οὕτω λέγει' ἢ 'Καθὼς εἶρηκεν', ἢ

3. Ἐφεσ. 2, 12· Α' Θεσ. 4, 13.

4. Ἰω. 1, 14.

5. Α' Κορ. 2, 9.

6. Α' Κορ. 2, 16· Ἠσ. 40, 13.

κεν', ἡ "Ησαΐας ἀποτολμᾷ καὶ λέγει', ἡ 'Καθάπερ καὶ Δαυὶδ λέγει', ἡ πάλιν 'Πρῶτος Μωυσῆς λέγει', ἡ πάλιν 'Τί λέγει ἡ Γραφή ἐν 'Ηλίᾳ', ἡ ὅταν λέγῃ 'Καθὼς γέγραπται', οὐ δηλοῖ ποῦ ὁ λόγος γέγραπται, ἡ τίς αὐτὸν εἶπεν, ἀλλ' οἱ ἀναγινώσκοντες οἵ-
 5 δαμεν ποῦ ἐν ταῖς Γραφαῖς γέγραπται. Τοὺς δὲ λόγους «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδεν» οὐχ εὐρίσκομεν οὕτως ἐν ταῖς Γραφαῖς· εἰ οὖν εὐρίσκονται σαφῶς ἐν τοῖς ἀποκρύφοις, καθὼς φασιν οἱ αἵρετικοί, λοιπὸν οἱ ταῦτα ἐπινοήσαντες ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ Παύλου λάθρα αὐτοὺς εἰλήφασιν καὶ χρόνοις παλαιοῖς ἀνήγαγον.

10 Ἐπειδὴ οὖν περιττὴ ἐστὶν ἡ ἀπὸ τῶν ἀποκρύφων ἀπόδειξις ὥς ἄχρηστος - αὐτάρκεις γὰρ αἱ Γραφαὶ ἐν πᾶσιν - , ὁ διδάσκων ἀπὸ τῶν λόγων τῶν Γραφῶν διδασκέτω καὶ ἀπ' αὐτῶν παρατιθέσθω τοῖς ἀφιγμένοις εἰς ἡλικίαν τοῦ διδάσκεσθαι· τοῖς δὲ ἄρτι ἀρχομένοις κατηχεῖσθαι οὐ δίκαιόν ἐστιν ἀποκαλύπτειν
 15 μὲν τὰ λόγια τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς ὥς μυστήρια ἀποκεκρυμμένα, παρασιωπᾶν δὲ τὴν διδασκαλίαν ἧς ἔχουσι χρεῖαν καὶ δι' ἧς μαθήσονται ἀποστρέφεσθαι τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἀπέχεσθαι τῆς εἰδωλολατρίας, ὥς
 σκάνδαλον

20 γέγραπται· «᾽Ω ὁ ποτίζων τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀνατροπῇ θολερᾷ
 ἐν ταῖς Γραφαῖς.

Ἀρκοῦμαι τούτοις, ὅτι ὑπόμνησιν δίδωσιν ὑμῖν, ἵνα τοὺς θείους τύπους κατέχοντες καὶ καλῶς τὰ ῥήματα τῶν θείων Γρα-
 25 φῶν οἰκονομοῦντες ἀκούσητέ ποτε· «Εὔ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ! ἐπὶ ὀλίγα ἧς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω». Τοῦτο γὰρ οὐχ ὥς διδάσκων γράφω - οὐ γὰρ μέχρι τοσούτου ἐφικνοῦμαι - , ἀλλ' ἀκούσας ὅτι αἵρετικοί, μᾶλλον δὲ οἱ ταλαίπωροι Με-

‘‘Ησαΐας ἀποτολμᾷ καὶ λέγει’, ἡ ‘Καθάπερ καὶ Δαυὶδ λέγει’, ἡ πάλιν ‘Πρῶτος Μωυσῆς λέγει’, ἡ πάλιν ‘Τί λέγει ἡ Γραφή ἐν ‘Ηλίᾳ’, ἡ ὅταν λέγῃ ‘Καθὼς γέγραπται’, δὲν σημαίνει μὲ αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφῇ ὁ Λόγος, ἡ ποῖος τὸν εἶπεν, ἀλλ’ ὅτι ἡμεῖς ποῦ ἀναγινώσκουμεν γνωρίζουμεν ποῦ ἔχει γραφῇ εἰς τὰς Γραφάς. Τὰ δὲ λόγια «ἐκεῖνα ποῦ μάτι δὲν εἶδε» ¹ δὲν τὰ συναντῶμεν ἔτσι εἰς τὰς Γραφάς. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὰ εἶναι σαφῇ εἰς τὰ ἀπόκρυφα, ὅπως λέγουν οἱ αἰρετικοί, αὐτοὶ ποῦ τὰ ἐπενόησαν, τὰ ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Παύλου καὶ τὰ μετέφεραν εἰς παλαιούς χρόνους.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι περιττὴ ἡ ἐπιχειρηματολογία ἀπὸ τὰ ἀπόκρυφα, ὥσάν ἄχρηστος - διότι αἱ Γραφαὶ εἶναι αὐτάρκειες εἰς ὅλα -, αὐτὸς ποῦ διδάσκει, νὰ διδάσκη ἀπὸ τὰ λόγια τῶν Γραφῶν καὶ ἀπ’ αὐτάς νὰ παραθέτῃ δι’ ἐκείνους ποῦ ἔχουν φθάσει εἰς τὴν κατάλληλον ἡλικίαν διὰ νὰ διδάσκωνται. Εἰς ἐκείνους δὲ ποῦ μόλις ἀρχίζουν νὰ κατηχοῦνται, δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀποκαλύπτωνται μὲν τὰ λόγια τῶν Γραφῶν ποῦ εἶναι ὥσάν μυστήρια ἀποκεκρυμμένα, νὰ παρασιωπᾶται δὲ ἡ διδασκαλία τὴν ὁποῖαν χρειάζονται, καὶ μὲ τὴν ὁποῖαν θὰ μάθουν νὰ ἀποστρέφωνται τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρίαν, ὥς

. σκάνδαλον
 ἔχει γραφῇ· «Ὡ, σὺ ὁ ὁποῖος ποτίζεις τὸν συνάνθρωπόν σου ποτὸν μὲ τὸ ὁποῖον θολώνει τὸ μυαλό του» ²
 εἰς τὰς Γραφάς.

Ἄρκοῦμαι εἰς αὐτά, διότι σᾶς ὑπενθυμίζουν, νὰ τηρῆτε τοὺς θείους τύπους καὶ νὰ ἐξηγῆτε ὀρθῶς τὰ λόγια τῶν θείων Γραφῶν, καὶ ἔτσι νὰ ἀκούσετε κάποτε· «Εὖγε, δοῦλε καλὲ καὶ πιστέ. Εἰς ὀλίγα ἐφάνης πιστός, εἰς πολλὰ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω» ³. Αὐτὸ δὲ τὸ γράφω ὅχι διὰ νὰ διδάξω - διότι δὲν φθάνω μέχρι τόσο - , ἀλλ’ ἐπειδὴ ἤκουσα ὅτι οἱ αἰρετικοί, μᾶλλον δὲ οἱ τα-

2. Ἀβ. 2, 15.

3. Ματθ. 25, 21.

λιτιανοί, ἐπαινοῦσι τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα, «Πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρός μου ἐγνώρισα ὑμῖν», ὡς «ἐν αὐτῷ ὢν καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ καὶ γὰρ ἐν ὑμῖν» «ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ», «ἥτις ἐστὶν Ἑκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας». Αὕτη
 5 δίδωσιν ἡμῖν τοῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνερχομένοις καθαρίσαι αὐτὴν ἀπὸ παντὸς ῥύπου, διακρίσεώς τε καὶ ἐριθείας, καὶ νηπιώδους ἀλαζονείας, καὶ διατίθεται ἡμῖν ἀρκεῖσθαι τῇ «θεοπνεύστῳ Γραφῇ», ἱκανῇ οὕσῃ διδάξαι ἡμᾶς· ἥς τὰ βιβλία ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἴπομεν, ποῖά ἐστι καὶ πόσα τῷ ἀριθμῷ.

10 Ἐν τούτῳ γὰρ τῷ τύπῳ νῦν ἐορτάσωμεν καθὼς πρέπει, «Μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας», ἀρχόμενοι μὲν τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς ἀπὸ εἰκοστῆς καὶ πέμπτης τοῦ Μεχίρ, τῆς δὲ ἀγίας ἐβδομάδος τῆς πρὸς τὸ ἅγιον Πάσχα ἀπὸ τῆς τελευταίας
 15 τοῦ Φαμενώθ, περαίνοντες δὲ τὴν ἀγίαν νηστείαν τῇ πέμπτῃ τοῦ Φαρμουῦθι, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ μακαρίου εὐαγγελιστοῦ Μάρκου . . . εἶτα ἐορτάσωμεν καὶ τὰς ἑπτὰ ἐβδομάδας τῆς ἀγίας πεντηκοστῆς «μνημονεύοντες τῶν πτωχῶν» καὶ «ἀποστέλλοντες μερίδας» ἀλλήλοις τε καὶ «τοῖς μὴ ἔχουσιν» κατὰ τὸ
 20 εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἑσδρα, καὶ ἀπαξαπλῶς «πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιῶντες», κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Παύλου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις τῷ Πατρὶ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

«Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ». «Ἀσπάζον-
 25 ται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες οἱ ὄντες μετ' ἐμοῦ»· γνωρίζω δὲ ὑ-

1. Πρβλ. Ἱω. 15, 15· 14, 20.

2. Ἱω. 14, 2.

3. Α' Τιμ. 3, 15.

4. Α' Κορ. 5, 8.

λαίπωροι Μελιτιανοί, ἐπαινοῦν τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα, διὰ τοῦτο «σᾶς ἔκανα γνωστὰ ὅλα ὅσα ἤκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου», καθὼς «εὐρίσκομαι εἰς αὐτὸν καὶ σεῖς εἰς ἐμέ, καὶ ἐγὼ εἰς σᾶς» ¹ 'εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν' ², «ἡ ὁποία εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ὁ στῦλος καὶ τὸ στήριγμα τῆς ἀληθείας» ³. Αὕτῃ ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς ποὺ συναθροίζομεθα εἰς τὸν ἴδιον τόπον νὰ καθαρῶμεν αὐτὴν ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσίαν, καὶ φιλονεικίας καὶ μισθαρνίας, καὶ μωροῦ κομπασμοῦ, καὶ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ἀρκοῦμεθα εἰς τὴν θεόπνευστον Γραφήν, ἡ ὁποία εἶναι ἱκανὴ νὰ μᾶς διδάξῃ, τῆς ὁποίας τὰ βιβλία ἀνεφέραμεν εἰς τὰ προηγούμενα, ποῖα εἶναι καὶ πόσα κατὰ τὸν ἀριθμὸν.

Καὶ μέσα εἰς αὐτὸν τὸν τύπον ᾧς ἐορτάσωμεν τώρα ὅπως ἀρμόζει «ὄχι μὲ τὸ παλαιὸν προζύμι, οὔτε μὲ προζύμι κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλὰ μὲ ἄζυμα εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας» ⁴, ἀρχίζοντας τὴν ἀγίαν μὲν τεσσαρακοστὴν ἀπὸ τὴν εἰκοστὴν πέμπτην τοῦ Μεχίρ, τὴν ἀγίαν δὲ ἐβδομάδα, τὴν πρὸ τοῦ ἁγίου Πάσχα, ἀπὸ τὴν τελευταίαν τοῦ Φαμενῶθ, καὶ τελειώνοντας τὴν ἀγίαν νηστείαν τὴν πέμπτην τοῦ Φαρμουῦθι, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος ⁵ . . . Ἐπειτα ᾧς ἐορτάσωμεν καὶ τὰς ἑπτὰ ἐβδομάδας τῆς ἀγίας πεντηκοστῆς, «ἐνθυμούμενοι τοὺς πτωχοὺς» ⁶, καὶ «ἀποστέλλοντες μερίδας» ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλον καὶ «εἰς ὅσους δὲν ἔχουν» ⁷ σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει εἰπῇ ὁ Ἑσδρας, καὶ μὲ ἓνα λόγον, «νὰ κάνωμεν τὰ πάντα πρὸς δόξαν Θεοῦ» ⁸, σύμφωνα μὲ τὴν παραγγελίαν τοῦ Παύλου, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις προσφέρεται εἰς τὸν Πατέρα ἐν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

Ἀσπασθῆτε ἀλλήλους μὲ ἅγιον φίλημα. Σᾶς ἀσπάζονται ὅλοι οἱ ἀδελφοί ποὺ εὐρίσκονται μαζί μου. Σᾶς ἀνακοινῶνω δὲ

5. Βλ. Μαρκ. 1, 13.

6. Γαλ. 2, 10.

7. Νεεμ. 8, 10.

8. Α' Κορ. 10, 31.

μῖν καὶ ὅτι, ἀφ' ἧς ἐκοιμήθη ὁ μακάριος Λάμπων, ἐπίσκοπος
Λάρνεως, κατέστησαν

Ἐκ τῆς μ' ἐορταστικῆς

«Ὑμεῖς δέ ἐστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πει-
5 ρασμοῖς μου· καὶ γὰρ διατίθεμαι ὑμῖν καθὼς διέθετό μοι ὁ Πατήρ
μου βασιλείαν, ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐν
τῇ βασιλείᾳ μου». Ἐπὶ δεῖπνον τοίνυν τὸ μέγα καὶ οὐράνιον διὰ
τοῦ Εὐαγγελίου κληθέντες εἰς τὸ ἀνώγειον ἐκεῖνο τὸ σεσαρωμέ-
νον, καθαρίσωμεν ἑαυτούς, ὥς παρήγγειλεν ὁ Ἀπόστολος, «Ἀπὸ
10 παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύ-
νην ἐν φόβῳ Θεοῦ». Ἰν' ἔσωθεν καὶ ἔξω ἄσπιλοι τυγχάνοντες,
ἔξωθεν μὲν περιβεβλημένοι σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην, ἔσωθεν
δὲ τῷ πνεύματι ὀρθοτομοῦντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἀκούσω-
μεν· «Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου».

15

Ἐκ τῆς μβ' ἐορταστικῆς

Κεκλήμεθα γάρ, ἀδελφοί, καὶ νῦν συγκαλούμενοι ὑπὸ τῆς
σοφίας καὶ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παραβολὴν ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐ-
κεῖνο τὸ μέγα τὸ ὑπερκόσμιον καὶ πάσῃ τῇ κτίσει διαρκοῦν, ἐπὶ
τὸ Πάσχα δὴ λέγω, τὸν τυθέντα Χριστόν· «Τὸ γὰρ Πάσχα ἡμῶν
20 ἐτύθη Χριστός» Οἱ μὲν οὖν οὕτω κεκοσμημένοι ἀ-
κούσονται· «Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου».

Ἐκ τῆς μγ' ἐορταστικῆς

Ἡμῶν δέ, ὧν ἐστι καὶ τὸ Πάσχα, ἡ κλήσις ἄνωθέν ἐστι,

1. Λουκ. 22, 29 - 30.

2. Β' Κορ. 7, 1.

3. Ματθ. 25, 21.

ἀκόμη ὅτι, ἀπὸ τότε ποὺ ἀπέθανεν ὁ μακάριος Λάμπων, ἐπίσκοπος Δάρνεως, ἐγκατέστησαν

Ἐκ τῆς μ' ἐορταστικῆς

«Σεῖς δὲ εἴσθε ἐκεῖνοι ποὺ ἐμείνατε μαζί μου κατὰ τὰς δοκιμασίας μου, καὶ ὅπως ὁ Πατήρ μου ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μου βασιλείαν, καὶ ἐγὼ διαθέτω διὰ σᾶς διὰ νὰ τρώγετε καὶ νὰ πίνετε εἰς τὸ τραπέζι μου εἰς τὴν βασιλείαν μου» ¹. Ἀφοῦ λοιπὸν προσεκλήθημεν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸ μεγάλο καὶ οὐράνιον δεῖπνον εἰς ἐκεῖνο τὸ ἀνώγειον τὸ καθαρισμένον, ὃς καθαρῖσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, καθὼς παρήγγειλεν ὁ Ἀπόστολος, «Ἀπὸ κάθε μολυσμὸν σαρκὸς καὶ Πνεύματος, τελειοποιούμενοι εἰς τὴν ἁγιωσύνην με φόβον Θεοῦ» ², ὥστε, με τὸ νὰ εἴμεθα ἄσπιλοι καὶ ἀπὸ μέσα καὶ ἀπ' ἔξω, ἀπ' ἔξω μὲν ἐνδεδυμένοι με σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην, ἀπὸ μέσα δὲ με τὸ πνεῦμα διδάσκοντες ὀρθῶς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, νὰ ἀκούσωμεν· «Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου» ³.

Ἐκ τῆς μβ' ἐορταστικῆς

Διότι, ἀδελφοί, ἔχομεν προσκληθῆ, καὶ τώρα συναθροίζομεθα ὑπὸ τῆς σοφίας, καὶ σύμφωνα με τὴν εὐαγγελικὴν παραβολήν, εἰς ἐκεῖνο τὸ μεγάλο δεῖπνον τὸ ὑπερκόσμιον καὶ ποὺ φθάνει δι' ὅλην τὴν κτίσιν, εἰς τὸ Πάσχα ἐννοῶ, εἰς τὸν θυσιασθέντα Χριστόν, «Διότι ὁ πασχαλινὸς ἁμνὸς μας ἐθυσιάσθη, ὁ Χριστός» ⁴. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ εἶναι στολισμένοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἀκούσουν· «Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου» ⁵.

Ἐκ τῆς γγ' ἐορταστικῆς

Δι' ἡμᾶς δέ, διὰ τοὺς ὁποίους εἶναι καὶ τὸ Πάσχα, ἡ πρόσ-

4. Α' Κορ. 5, 7.

5. Ματθ. 25, 21.

καὶ «Τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς ἐστὶ», μετὰ Παύλον λέγοντος· «Οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν», ἔνθα καὶ ἀποβλέποντες, ἐορτάζομεν καλῶς . . . Ὑψηλὸς μὲν ὁ οὐρανὸς ἀληθῶς, καὶ ἀπέραντον τὸ τούτου διάστημα πρὸς ἡμᾶς· «Ὁ γὰρ οὐρανός», φησί, «τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ». Ἄλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἀποκητέον, οὐδὲ φοβητέον, ὥς ἀδύνατον οὖσαν τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὁδόν· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον προθυμητέον· οὐ γάρ, ὥς οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν τότε κινήσαντες καὶ εὐρόντες πεδῖον ἐν γῇ Σενναὰρ ἐπεχείρησαν, χρεῖα καὶ ἡμῖν ὀπτῆσαι πλίνθον
 10 ἐν πυρί, καὶ ζητεῖν ἄσφαλον ἀντὶ πηλοῦ· συνεχύθησαν γὰρ ἐκείνων αἱ γλῶσσαι, καὶ κατελύθη τὸ ἔργον. Ἡμῖν δὲ ὁ Κύριος τὴν ὁδὸν ἐνεκαίνισε διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος, καὶ εὐκόλον αὐτὴν κατεσκεύαζε Οὐ γὰρ μόνον ἐν τῷ διαστήματι καὶ παρακλήσει παρεμυθήσατο, ἀλλ' ὅτι καὶ κεκλεισμένην ταύτην ποτὲ τὴν πύ-
 15 λην ἐλθὼν ἤνοιξε· κέκλεισται γὰρ ὄντως ἐξ ὅτου τὸν Ἀδὰμ ἐξέβαλον ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, καὶ ἔταξε τὰ χερουβεὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς· νῦν δὲ ἐκτεταμένην· καὶ πλείονι χάριτι καὶ φιλανθρωπία ἐμφανεῖς αὐτὸς ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβεὶμ,
 20 εἰσήγαγεν εἰς μὲν τὸν παράδεισον μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ὁμολογήσαντα ληστήν, εἰς δὲ τὸν οὐρανὸν ὁ αὐτὸς προόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσελθὼν, πᾶσιν ἀνεπέτασε τὰς θύρας Ὁ δὲ Παῦλος, κατὰ σκοπὸν διώκων εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, ἠρπάσθη δι' αὐτῆς ἕως τρίτου οὐρανοῦ, ἑώρακὼς τὰ τε ἄνω, λοιπὸν κατερχόμε-
 25 νος, κατηχεῖ καὶ ἡμᾶς εὐαγγελιζόμενος τὰ πρὸς Ἑβραίους γραφέντα· «Οὐ γὰρ προσεληλύθατε», λέγων, «ψηλαφωμένῳ ὄρει,

1. Φιλιπ. 3, 20.

2. Ἑβρ. 13, 14.

3. Ψαλμ. 113, 24.

κλησις γίνεται ἀπὸ ὑψηλά, καὶ «Ἡ πατρίδα μας εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς» ¹, καθὼς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Διότι δὲν ἔχομεν ἐδῶ μόνιμην πόλιν ἀλλὰ ἐπιζητοῦμεν τὴν μέλλουσαν» ², πρὸς τὴν ὁποίαν, ἂν ἔχωμεν ἐστραμμένα τὰ μάτια μας, ἑορτάζομεν σωστά

Ὁ οὐρανὸς μὲν εἶναι ὑψηλὸς καὶ ἡ ἀπόστασις τοῦ ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι πολὺ μακρὰ, «διότι,» λέγει, «ὁ ἐπάνω οὐρανὸς ἀνήκει εἰς τὸν Κύριον» ³. Ἀλλὰ δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἐγκαταλείπη, οὔτε νὰ φοβῇται, ἐπειδὴ τάχα ὁ δρόμος πρὸς αὐτὸν εἶναι ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῇ, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ προσπαθῇσωμεν. Διότι τὸ ἐπιχείρημα δὲν εἶναι ὅμοιον μὲ ἐκεῖνο ποὺ ἔκαμαν αὐτοὶ ποὺ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν πεδιάδα Σενάαρ, δὲν ἔχομεν δηλαδὴ ἡμεῖς ἀνάγκην νὰ πυρῶσωμεν τὸν πλίνθον εἰς τὴν φωτιὰν καὶ νὰ ζητοῦμεν ἄσφαλτον ἀντὶ λάσπης, διότι αἱ γλῶσσαι ἐκείνων ἔπαθαν σύγχισιν καὶ ἔτσι κατεστράφη τὸ ἔργον. Δι' ἡμᾶς ὅμως ὁ Κύριος ἥνοιξε τὸν δρόμον μὲ τὸ αἷμά του, καὶ τὸν ἔκαμεν εὐκολοβάδιστον.

. Διότι δὲν ἀνεκούφισε μόνον διὰ τὴν ἀπόστασιν ποὺ ὑπῆρχεν, ἀλλὰ διότι ἐνῶ ἡ πύλη αὕτῃ ἦταν κλεισμένη ἦλθε καὶ τὴν ἥνοιξε. Διότι ἐκλείσει πράγματικὰ ἀπὸ τότε ποὺ ἔβγαλαν τὸν Ἀδὰμ ἔξω ἀπὸ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, καὶ ἐτοποθέτησε τὰ χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ρομφαίαν, ἡ ὁποία περιστρεφόμενη φυλάσσει τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ὅμως τώρα εἶναι ἀπλωμένη. Καὶ ὅταν ἐφανερῶθη μὲ περισσοτέραν χάριν καὶ φιланθρωπίαν αὐτὸς ὁ ὁποῖος κάθεται ἐπάνω εἰς τὰ χερουβεῖμ, τότε μὲν εἰσήγαγε εἰς τὸν παράδεισον μαζί του τὸν ληστήν ποὺ τὸν ὠμολόγησε, ὅταν δὲ εἰσῆλθεν ὁ ἴδιος εἰς τὸν οὐρανὸν ὥσάν πρόδρομός μας, ἥνοιξε διάπλατα τὰς θύρας δι' ὅλους. Ὁ δὲ Παῦλος ἔχοντας σκοπὸν τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ βραβείου τῆς ἄνω κλήσεως, ἀνηρπάγη δι' αὐτῆς μέχρι τὸν τρίτον οὐρανόν, καὶ εἶδεν ὅλα ἐκεῖ ἐπάνω, καὶ ὅταν κατέβη ἐδίδασκε καὶ ἡμᾶς κηρύσσων αὐτὰ ποὺ ἔγραψε πρὸς Ἑβραίους, λέγοντας, «Διότι δὲν ἔχετε προσέλθει εἰς ὅρος ψηλαφώμενον καὶ καίόμενον

καὶ κεκαυμένῳ πυρί, καὶ γνόφῳ, καὶ σκότῳ, καὶ θυέλλῃ, καὶ σάλ-
πιγγος ἤχῳ, καὶ φωνῇ ῥημάτων· ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιών ὅ-
ρει καὶ πόλει Θεοῦ ζώντος, Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριά-
σιν ἀγγέλων πανηγύρει, καὶ Ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογε-
5 γραμμένων ἐν οὐρανοῖς». Τίς οὐκ ἂν εὐξαιτο μετὰ τούτων ἔχειν
τὴν ἄνω σύνοδον; Τίς οὐκ ἀγαπήσει μετὰ τούτων ἀπογράφε-
σθαι; Ἰνα μετ' αὐτῶν ἀκούσῃ· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πα-
τρὸς μου, κατακληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλεί-
αν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου».

10 Ἐκ τῆς με' ἐορταστικῆς

Ἄρωμεν πάντες τὰς θυσίας ἑαυτῶν, τὴν πρὸς τοὺς πτω-
χοὺς κοινωνίαν ἐπιγινώσκοντες, καὶ εἰσπορευόμεθα εἰς τὰ ἅγια,
ὡς γέγραπται, ἔνθα καὶ πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς,
αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος Τοῦτο δὲ μέγα τεκμήριον
15 τὸ ξένους ἡμᾶς ὄντας ἀκοῦσαι οἰκείους, καὶ ἄλλοτρίους ποτὲ ὄν-
τας, γενέσθαι συμπολίτας τῶν ἁγίων, καὶ τέκνα χρηματίσαι
τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἧς τύπος ἦν, ἣν ὠκοδόμησε Σολομών. Εἰ
γὰρ κατὰ τὸν δειχθέντα ἐν τῷ ὄρει πάντα πεποίηκεν Μωσῆς,
τύπος ἦν δηλονότι ἢ ἐν τῇ σκηνῇ λατρεία τῶν ἐν οὐρανοῖς μυστη-
20 ρίων, εἰς ἃ θέλων καὶ ἡμᾶς εἰσελθεῖν ὁ Κύριος ὠδοποίησεν ἡμῖν
τὴν ὁδὸν πρόσφατον καὶ μένουσαν· ὡς δὲ πάντα τύπος ἦν τὰ πά-
λαι τῶν νέων, οὕτω τύπος τῆς ἄνω χαρᾶς καὶ ἡ νῦν ἐστὶν ἐορτή,
εἰς ἣν ἐρχόμενοι μετὰ ψαλμῶν καὶ ᾠδῶν πνευματικῶν ἀρχώμεθα
τῶν νηστειῶν.

1. Ἐβρ. 12, 18 - 22.

2. Ματθ. 25, 34.

3. Πρβλ. Ἐβρ. 9, 12.

μέ φωτιάν, εἰς ὁμίχλην καὶ σκότος καὶ θύελλαν, καὶ εἰς ἤχον σάλπιγγος καὶ φωνὴν λόγων, ἀλλὰ ἔχετε προσέλθει εἰς τὸ ὄρος τῆς Σιών καὶ εἰς τὴν πόλιν τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, καὶ εἰς μυριάδας ἀγγέλων, εἰς πανήγυριν καὶ ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων, οἱ ὅποιοι εἶναι γραμμένοι εἰς τὸν οὐρανόν»¹. Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ ἠύχετο νὰ εὕρεθῇ μαζί των εἰς τὴν συνάθροισίν των ἐκεῖ ἐπάνω; Ποῖος δὲν θὰ θελήσῃ νὰ γραφῇ μαζί με αὐτούς; Διὰ νὰ ἀκούσῃ μαζί με αὐτούς· «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν, ἣ ὁποία εἶναι ἡτοιμασμένη διὰ σᾶς ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου»².

Ἐκ τῆς με' ἑορταστικῆς

Ἄς σηκώσωμεν ὅλοι τὰς θυσίας μας, ἀναγνωρίζοντας τὴν ἐπικοινωνίαν μας με τοὺς πτωχοὺς, καὶ ᾧ εἰσέλθωμεν εἰς τὰ ἅγια, ὅπως ἔχει γραφῇ³, ὅπου εἰσῆλθε πρῶτος, ὡσὰν πρόδρομος δι' ἡμᾶς, ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐπέτυχεν αἰωνίαν λύτρωσιν. Αὐτὸ δὲ εἶναι μεγάλη ἀπόδειξις, ὅτι ἐνῷ εἴμεθα ξένοι ἀκούομεν ὡσὰν νὰ εἴμεθα οἰκεῖοι, καὶ ἐνῷ κάποτε εἴμεθα ἀποξενωμένοι, ἐγίναμεν συμπολίται με τοὺς ἁγίους καὶ ἀποκατεστάθημεν ὡς τέκνα τῆς ἁνῶ Ἱερουσαλήμ, τῆς ὁποίας ἦταν τύπος ἐκείνη ποὺ ἔκτισεν ὁ Σολομών. Διότι ἐὰν ὁ Μωυσῆς ἔκανε τὰ πάντα⁴ σύμφωνα με τὸ πρότυπον ποὺ εἶδεν εἰς τὸ ὄρος, εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ λατρεία ποὺ ἐγίνετο εἰς τὴν σκηνήν, ἦταν τύπος τῶν μυστηρίων εἰς τοὺς οὐρανοὺς, εἰς τὰ ὅποια μυστήρια, ἐπειδὴ ὁ Κύριος θέλει νὰ εἰσέλθωμεν, προητοίμασεν δι' ἡμᾶς νέαν ὁδὸν⁵ καὶ διαρκοῦσαν. Ὅπως δὲ ὅλα τὰ παλαιὰ ἦσαν τύπος τῶν νέων, ἔτσι καὶ ἡ τωρινὴ ἑορτὴ εἶναι τύπος τῆς χαρᾶς ἐκεῖ ἐπάνω, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐπειδὴ φθάνομεν, ἀρχίζομεν τὰς νηστείας με ψαλμοὺς καὶ πνευματικὰς ᾠδὰς.

4. Πρβλ. Ἔξ. 25, 40.

5. Πρβλ. Ἐβρ. 10, 20.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

- Διὰ τὰ χωρία καὶ ὀνόματα τοῦ κειμένου οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας καὶ στίχους.
 — Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῶν σχολίων οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας εὐρίσκονται δὲ ἐντὸς παρενθέσεων.

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις

Ἰησοῦς Ναυῆ

1	1	246,22· 248,11	7	25 - 26	48,18
	26	218,4· 226,6			
18	23	306,25			
19	24	284,5		Κριταὶ	
32	31	292,24			
			11	34	290,19

Ἑξοδος

Βασιλειῶν Β'

3	14	128,25· 246,21	7	8	246,23
	16	294,2			
21	16	122,16			
25	40	354,20		Βασιλειῶν Γ'	
			20	7	82,16

Δευτερονόμιον

Βασιλειῶν Δ'

4	2	342,18			
6	4	246,22· 284,19	17	9	82,9

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Νεεμίαις

Παροιμίαι

10	348,18	7	22	252,23
		8	12	264,13
			22	64,25· 220,1
		10	20	82,7
Ψαλμοὶ		12	5	42,30
			6	42,28
3	338,1	14	15	30,16
1	336,13	15	28	42,29
1	130,11	21	1	106,5
36	332,22	22	28	122,15
7	286,7	23	1	266,6
6	56,16	24	14	182,9
10	134,23			
8	134,15			
1	284,20			
16	26,8· 258,4			
2	68,9	15	9	26,9
5	336,4			
2	138,23			
8	284,22			
8	138,24			
1	44,23	8	7	126,12
10	332,22			
21	196,12			
4	248,13			
1	226,25			
3	190,3	3	13	284,6
24	352,5			
26	134,12			
27	284,21			
14	88,4			
1	86,25	7	18	286,1

Σοφία Σιρὰχ

Ἡσγη

Ἀμώς

Μιχαίας

Ἰώβ

Ἰωήλ

		2	5	64,4
17	164,24		12	306,27

25		52,25· 134,14·			Ἰεζεκιήλ
		196,9			
3	1	208,24	16	25	256,24
		Ἀββακούμ			Δανιήλ
2	15	98,13· 346,20	4	31	286,9
			7	14	286,9
		Ἡσαΐας			Ματθαῖος
1	1	154,23· 192,7			
	6	336,2	3	17	248,4
	22	66,20	4	10	26,16
10	14	24,9		11	284,11
11	8	24,15	5	15	68,17
14	14	24,18		48	138,17
	27	72,18	6	7	240,21
40	9	342,22	7	15	28,2
	13	344,23		24	32,6
42	8	286,23	8	29	26,20· 58,8
44	6	224,25	9	2	286,2
45	19	342,23		6	286,4
52	5	152,26	10	27	334,9
53	8	230,22	11	27	64,7
65	1	330,18	13	25	26,20· 32,4
			15	13	124,6· 244,5
			17	5	56,15· 62,2
			18	6	152,27 - 154,3
			22	9	44,18
				29	342,2
1	2	26,4· 154,24	24	24	20,15· 30,23
	11	292,26	31		284,12
2	13	126,8· 336,8	25	21	346,25· 350,14·
9	10	130,3			350,21
14	10	38,1		34	354,7
17	13	336,8	26	17 - 18	334,4
23	18	128,24	28	19	206,16· 232,16
	22	130,1			
		Ἰερεμίας			

Μ ᾱ ρ κ ο ς

5	17	66,16
	19	140,7· 284,1
	23	284,13
	39	28,20· 342,3
	46	30,5

1	13	348,12
	24	26,20· 58,8
2	11	286,4

6	38	206,8
	45	334,22
	46	64,7

Λ ο υ κ ᾱ ς

1	1 - 3	338,14
2	9	156,21
4	3	58,11
6	36	138,17
7	12	290,21
10	18	282,7· 328,11
	22	330,23
11	1	332,24
	15	288,5
15	4	190,24
16	8	70,5
19	47	332,25
21	8	22,7
22	29 - 30	350,4
23	18	336,17
	21	336,17

7	15	334,26
8	12	282,25
	42	44,25· 190,4
10	15	64,11
	30	56,5· 134,24·
		138,1· 142,1·
		274,4· 280,27·
		282,11
	33	288,3
	35	140,2
11	34	96,20
13	4	334,1
14	2	348,3
	6	264,13
	9	56,6· 138,1·
		142,1· 256,1·
		274,4· 280,28

Ι ω ᾱ ν ν η ς

1	1	54,21· 64,18·
		206,3· 282,23· 284,3
	3	56,17· 60,6·
		130,13· 284,1
	4	274,22
	9	284,3
	14	66,6· 224,29·
		344,21
	16	256,10
	45	28,22
3	17	20,9

	10	60,3
	13	166,2
	16	228,2
	20	348,1
	28	232,1
15	14	208,24
	15	348,1
16	13	238,4
	15	140,14· 282,21
17	10	282,22
20	17	230,8

Π ρ ᾱ ξ ε ι ς

1	1	20,8
---	---	------

[illegible]

Κολοσσαεῖς			3	56,8· 130,6	
			6	284,10	
1	15	234,14	2	10	60,9
	16	130,14· 294,10	7	19	270,24
2	3	62,22	9	12	354,12
	9	256,9		27	308,15
			10	20	354,17
			11	32	78,4
Θεσσαλονικεῖς Α'			12	18 - 22	352,26 - 354,5
			13	14	352,2
4	13	344,20			

Τιμόθεον Α'			Ἰακώβου		
1	7	150,23· 252,23			
	8	272,1	1	17	142,11
	17	286,6			
	20	78,2			
2	7	258,10			
			Πέτρου Α'		
3	2	330,22			
	15	348,3			
4	1	74,21	4	1	96,23
6	5	252,21	5	8	22,3
	20	344,9			

Τιμόθεον Β'			Ἰωάννου Α'		
3	12 - 13	74,24			
4	3 - 4	344,4	3	2	296,14
			4	1	28,4
			5	20	54,23

Τίτον					
1	12	258,7	Ἀποκάλυψις		
Ἑβραίους		1	8	282,24	
			18	284,6	
1	2	188,3	18	6	80,9

Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

Ἀαρὼν 324,6
 Ἀβραάμ 78,3· 96,18· 226,9· 294,3
 Ἀγαθοδαίμων (ἐπίσκοπος) 86,7·
 10,25
 ἀγαθός, - οἱ 22,4· 98,15· 186,33
 188,1
 Ἀγαθός (ἐπίσκοπος) 86,7· 100,22
 ἀγαθότης 20,11· 330,13
 ἀγάπη 76,1
 Ἀγαπητὸς (διάκονος) 100,12
 ἄγγελος, - οἱ 26,3· 58,3· 138,19,
 196,13· 232,11· 248,13· 284,
 9· 354,4
 ἄγιος, - οἱ 26,15· 28,4· 58,4· 72,
 19· 78,4· 106,15· 138,23· 154,
 19· 156,12· 170,20· 180,17·
 220,25· 242,25· 270,21· 292,25·
 326,8· 328,16· 354,16· ἄγιοι
 προφῆται 292,25· ἄγιος τοῦ Θεοῦ
 26,20· ἄγιον λουτρὸν 250,21
 ἀγέννητος, - οἱ 184,10· 186,29· 188,
 25· 196,4· 214,8· 216,1· 224,
 24· 226,10· 228,15· 252,5· 276,
 24· 278,14
 ἀγιωσύνη 350,10
 Ἀγκυρα 210,2· 262,19
 ἀγνότης 338,7
 ἀγχίνοια 172,25
 Ἀδὰμ 24,7· 138,20· 352,15
 Ἀδελφίος (ἐπίσκοπος) 100,14
 ἄδης 164,24
 ἀδικία 48,7· 286,2
 Ἀδριανούπολις 300,17
 Ἀέτιος 160,15· 256,11
 ἀθανασία 186,30
 Ἀθανάσιος Ναζαρεθῶν 190,12

Ἀθρίβις (πόλις) 100,27
 Αἰγύπτιος, -οι 176, 11· 336,22
 Αἴγυπτος 44,6· 86,6· 88,7· 100,
 23· 108,25· 120,20· 134,14·
 146,2· 200,8· 324,8· 328,9
 αἰδῖος 66,12· 140,16· 154,18·
 184,12· 188,24· 194,23· 196,4·
 284,2
 αἰδιότης 56,10
 αἶμα 78,6· 326,13· αἶμα τοῦ Σω-
 τῆρος 326,13
 αἵρεσις (9· 10· 13· 14· 15· 16·
 17)· 28,6· 30,12· 32,2· 34,14·
 38,13· 42,2· 48,5· 50,5· 54,12·
 66,23· 68,21· 70,8· 72,16· 74,11·
 76,13· 78,10· 80,14· 82,2· 90,5·
 104,5· 106,12· 108,4· 122,4·
 132,4· 146,27· 150,24· 154,14·
 156,25· 158,20· 160,5· 162,13·
 166,27· 170,1· 176,26· 182,11·
 184,3· 192,22· 198,19· 200,1·
 202,29· 238,14· 240,21· 244,
 16· 304,7· 308,1· 310,3· αἵ-
 ρεσις ἀρειανῆ 34,14· 46,10· 50,3
 90,1· 106,11· 110,4· 120,13·
 122,11· 124,15· 126,21· 136,
 12· 144,11· 146,8· 156,
 19· 158,16· 162,12· 166,15·
 182,8· 198,9· 240,4· 258,21
 266,23· 262,1· 270,18· 272,19·
 278,29· 304,22· 308,19· 324,
 25· αἵρεσις ἀρειανικῆ (9· 13·
 14· 15· 16)· αἵρεσις χριστομάχος
 38, 13
 αἵρετικός, - οἱ (12· 15)· 44,21·
 50,12· 54,7· 60,13· 80,17· 92,
 21· 106,17· 108,4· 152,2· 164,
 2· 168,4· 174,22· 180,18· 182,

- 5· 238,27· 248,20· 256,11· 270
 17· 298,11· 346,7· αἰρετικὸς
 λογισμὸς 174,22
 αἰσχύνῃ 24,21
 Ἀκάκιος 38,25· 150,20· 176,15·
 178,8· 180,4· 252,10· 254,22·
 256,12
 Ἀκροβυστία 230,12
 Ἀλεξάνδρεια (9· 10· 11· 12· 13·
 14· 17· 18)· 44,7· 74,1· 86,5·
 98,26· 100,21· 102,12· 104,9·
 112,11· 192,4· 200,7· 202,19·
 252,19· 268,14
 ἀλήθεια (10)· 22,24· 26,6·
 36,28· 38,6· 40,18· 48,7· 50,
 5· 54,15· 70,2· 76,15· 80,1·
 82,12· 94,23· 104,17· 108,9·
 112,1· 132,9· 152,5· 162,16·
 166,4· 170,29· 172,14·
 182,13· 186,5· 188,14· 194,10·
 196,5· 204,31· 208,24· 234,20·
 238,5· 240,8· 242,6· 258,11·
 284,15· 292,21· 296,18· 298,5·
 300,5· 316,16· 318,12· 320,2·
 328,25· 336,11· 344,7· 348,4·
 350,13
 Ἀλέξανδρος 78,1
 Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας (15)·
 42,23· 50,13· 68,21· 82,20· 184,
 1· 186,25· 190,21· 192,5· 306,
 4· 308,12
 Ἀλέξανδρος Κων/λεως 42,18· 72,
 1· 78,10
 ἄλλοτριουσίος 286,18· 288,16
 ἀμάρτημα 196,10
 ἀμαρτία 96,9· 102,3· 234,22· 236,
 20· 286,3· 330,6
 Ἀμμώνιος (ἐπίσκοπος) 86,7
 Ἀμμώνιος Παχνεμόυνεως 100,23
 Ἀμφίων 42,21
 Ἀμῶς 192,7
 ἀναίρεσις 226,5
 ἀναλλοίωτος 188,1· 204,32· 218,19
 ἀνάστασις 164,29· 204,20· 236,29
 ἄναρχος 196,4· 214,15· 216,1·
 228,18· 252,8
 Ἀνατόλιος (ἐπίσκοπος) 86, 100,19
 Ἀνδρέας (ἐπίσκοπος) 86,8· 100,28
 ἀνεξικακία 174,18
 ἀνὴρ 202,11· 240,3
 ἄνθρωπος, - οἱ (10· 11· 16· 19)·
 20,19· 22,2· 24,5· 26,23· 30,10·
 38,4· 44,22· 62,15· 66,7· 70,
 20· 74,25· 92,18· 96,4· 98,15·
 102,3· 110,15· 116,3· 126,2·
 166,1· 168,27· 170,17· 206,6·
 208,11· 216,9· 218,5· 224,21·
 226,6· 230,20· 232,10· 238,4·
 252,19· 264,8· 266,4· 272,14·
 274,21· 284,4· 288,3· 292,3·
 296,6· 304,14· 308,15· 328,25·
 330,17· 332,3· 334,19· 338,8·
 344,11
 ἀνομία 286,1
 ἀνομοιογενὴς 286,20
 Ἀνόμοιος, - οἱ 138,6· 238,26
 ἀνομοιοούσιος 286,20· 288,6· 298,8
 Ἀντιόχεια (10· 12)· 112,9· 116,25·
 146,20· 176,16· 192,5· 202,27·
 210,8· 234,4· 238,18· 240,15·
 254,9· 278,11
 Ἀντίοχος (πρεσβύτερος) 316,6
 Ἀντίφρα 100,29
 ἀντίχριστος 44,4· 82,3· 158,22
 ἀνυπόστατος 264,25
 ἀπαύγασμα 56,8· 130,6· 132,17·
 134,22· 186,6· 256,8· 260,4·
 264,12· 266,8· 274,1· 280,27·
 292,1· 294,17· ἀπαύγασμα τῆς
 δόξης 56,8

ἀπιστία 36,27· 336,21

ἀποκάλυψις 332,7

Ἀποκάλυψις (βιβλ. Κ.Δ.) 340,26

Ἀπολλινάριος (ἐπίσκοπος) 100,14

ἀπόστολος, - οἱ 28,4· 54,27· 56,7·
60,9· 64,2· 76,7· 146,23· 160,
3· 168,20· 192,12· 206,7· 208,7·
210,31· 222,26· 230,10· 232,12·
234,13· 244,10· 248,14· 274,7·
278,11· 298,16· 316,12· 332,11·
350,9

Ἀραβία 86,6· 100,18· 120,21

(Ἀρειανισμὸς 17)

Ἀρειανὸς οἱ (9· 10· 13· 14·
15· 16· 54· 55)· 20,6· 30,9·
34,19· 76,3· 80,14· 86,21· 88,
24· 112,10· 116,4· 118,13·
120,23· 130,15· 132,11· 134,20·
168,9· 174,24· 176,8· 180,9·
192,10· 244,15· 282,4· 298,19·
304,7· 336,15

Ἀρειομανίτης, - αἱ 78,22· 80,5·
86,15· 92,16· 110,26· 178,29·
262,11· 298,6· 308,23· 310,10

Ἄρειος (10· 12· 15· 16· 71)· 32,25·
34,12· 38,18· 42,2· 44,4· 46,13·
50,8· 54,7· 68,2· 70,8· 72,1·
74,10· 76,4· 94,21· 106,18·
108,28· 122,13· 150,22· 160,11·
162,15· 170,1· 176,20· 178,24·
182,20· 184,2· 190,10· 192,2·
200,21· 202,7· 204,3· 238,23·
250,26· 252,2· 274,24· 304,16·
306,1· 308,5· 312,8

ἄρετῇ 50,26· 138,8· 140,20· 142,12

Ἀριθμοὶ (βιβλ. Π.Δ.) 340,2

Ἀρίμινος (13· 14· 15· 125· 233·
302)· 122,7· 124,24· 126,1·
128,3· 130,9· 136,17· 140,6·
142,23· 146,18· 150,15· 162,24·

168,15· 176,6· 178,22· 236,9·
242,20· 300,1

Ἀρισταῖος 42,14

Ἀρμενία 42,21

Ἀρσέναιτος (μητρόπολις) 100,28

Ἀρτεμῆς 198,21

ἄσέβεια 30,12· 32,17· 38,23· 40,2·
44,10· 50,7· 58,17· 68,24· 70,
12· 74,12· 78,14· 80,2· 82,1·
90,12· 106,19· 132,11· 132,26·
146,10· 152,5· 154,16· 176,21·
178,6· 192,22· 198,11· 238,26·
240,1· 244,18· 256,13· 260,4·
308,2· 310,10· 312,19· 322,23·
324,2

Ἀσία 178,10

Ἄσμα ἁσμάτων 340,10

Ἀστέριος, ἐπίσκοπος, 86,6· 178,11

Ἀστέριος, ἐπίσκοπος, 86,4· 88,15·
98,27· 100,18· 102,10· 198,5

Ἀστέριος ὁ σοφιστῆς (55)· 192,
26· 198,10

ἄτρεπτος 188,1· 204,32

Αὐγάρως 178,11

Αὐξέντιος, ἄρειανὸς ἐπίσκοπος Με-
διολάνων, (13)· 40,4· 120,23·
126,19· 146,7· 162,25· 168,7·
172,2· 174,20

αὐτεξούσιον 50,22

Ἀφρικῇ (13· 303)· 42,16· 108,24,

Ἄχαρ 48,18

Ἀχιλλᾶς 82,20

B

Βαβυλῶν 80,9

βάπτισμα 298,24

Βαραββᾶς 336,18

Βαρὰν 78,5

Βαρδίωλ 118,5
 Βαρούχ 340,12
 Βασιλείδης 90,12· 94,23
 Βασιλειῶν (βιβλ. Π.Δ.) 340,4
 Βασίλειος ὁ Ἀγκύρας 40,2· 262,19
 Βασίλειος ὁ μέγας (17)· 316,22·
 318,15
 Βασιλικὸς 178,11
 βασκανία 200,19
 Βεελζεβοὺλ 288,5
 Βερνικιανὸς 112,10
 βία 124,14· 126,1· 128,6· 306,11·
 322,19· 322,25· 324,4
 βλασφημία (9)· 50,4· 78,25·
 106,23· 108,13· 172,3· 196,18·
 238,25· 246,11· 250,17· 256,
 16· 274,23· 298,7
 βουλή 226,22· 252,11· 264,14
 βούλημα 52,19· 60,7· 220,26·
 248,22· 250,6· βούλημα τοῦ
 Θεοῦ 52,19
 βούλησις 164,22· 198,4· 204,15·
 214,9· 218,22· 228,8· βούλησις
 πατρικῇ 236,24
 Βρετανία 108,22

Γ

Γάιος (ἐπίσκοπος) 86,7· 100,22·
 162,26· 168,7· 172,2· 174,19·
 Γαλάται 270,24· 272,6· 332,2·
 Γαλάτας (βιβλ. Κ.Δ.) 340,22
 Γαλλία (17)· 42,11· 100,17· 108,
 22· 120,9· 210,11· 322,22
 22· 120,9· 210,11· 322,22
 Γεδεών 78,5
 γένεσις 196,25· 220,6· 232,7·
 236,17
 Γένεσις (βιβλ. Π.Δ.) 340,1

γενητὸς 292,8
 γέννημα 52,21· 64,18· 140,24·
 142,15· 188,6· 208,2· 248,5·
 250,6· 260,3· 262,17· 264,15·
 266,9· 272,23· 278,5· 280,21·
 282,16· 294,19· γέννημα ἀλη-
 θινὸν 278,17
 γέννησις 264,9
 γεννητὸς 184,10· 260,31· 278,14·
 282,9·
 Γερμίνιος (ἐπίσκοπος) 40,1· 150,
 20· 154,8· 162,25· 168,7· 172,1·
 174,20· 230,3
 Γεώργιος (ἀρειανὸς ἐπίσκοπος Ἀ-
 λεξανδρείας (9)· 40,11· 112,26·
 114,17
 Γεώργιος (ἐπίσκοπος) 86,9· 176,
 17· 178,9· 252,18
 Γεώργιος ὁ Λαοδικεῖας 38,20·
 192,3
 γνόφος 354,1
 γνῶσις 22,1· 62,23· 230,20· 324,
 22
 Γορπιαῖος 176,11
 Γραφή 26,11· 28,11· 30,6· 40·
 26· 42,4· 44,19· 46,2· 48,6·
 54,17· 56,16· 58,1· 60,23· 66,1·
 70,13· 128,23· 130,8· 132,15·
 134,22· 140,20· 164,17· 166,7·
 206,6· 208,19· 214,29· 232,12·
 234,10· 236,17· 238,8· 242,27·
 248,3· 252,4· 254,17· 258,2·
 276,11· 282,20· 292,24· 306,
 5· 342,2· 346,5· Γραφή ἁγία
 (10· 13· 15· 19)· 28, 19· 268,25·
 Γραφή θεία 32,18· 60,23· 82,10·
 106,14· 160,24· 162,27· 166,9·
 174,14· 208,3· 220,8· 230,19·
 238,10· 242,24· 260,13· 336,24·
 338,5· 346,24 Γραφαὶ θεόπνευ-
 στοι 214,12· 218,27· 222,4·

338,16· 348,7

Γρηγόριος, (ἄρειανὸς ἐπίσκοπος)
(13)· 146,10

Δ

δαίμων, - ες 20,20· 22,14· 26,18·
58,6· 74,23· 288,5

Δακία 42,15· 108,23

Δαλματία 108,22· 120,17

Δάμασος Ρώμης (13)· 120,7· 146,6

Δανιήλ 154,24· 286,9· 340,13

Δαρδανία 120,17

Δαρεῖος 154,25

Δαυτδ 78,5· 196,12· 286,7· 346,1

Δεσπότης 170,24

Δευτερονόμιον 340,2

δημιουργὸς 164,11· 204,10

Δημόφιλος (ἐπίσκοπος) 40,1· 126,
19· 162,26· 168,7

διάβολος 22,4· 28,8· 30,18· 34,
6· 42,3· 70,13· 258,5· 282,7·
328,6· διάβολος ἀνθρωποκτόνος

καὶ ψεύστης 28,8· διάβολος κα-
κοδαίμων καὶ σκυλὶς 22,23

Διαθήκη Καινὴ (19)· 30,7· 188,2
340,14

Διαθήκη Παλαιὰ (19) 30,7· 338,
24· 340,14· 344,25

Διάνιος 318,14

διάνοια 162,10· 164,2· 170,1· 210,
9· 240,16· 244,11· 258,1· 260,
9· 262,13· 264,4· 266,12· 272,
10· 276,11· 280,1

Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων (βιβλ.)
342,10

δικαιοσύνη 350,12

Διονύσιοι (Ρώμης - Ἀλεξανδρεί-
ας) 268,12· 270,14

διχοστασία 172,2

δόγμα 56,18· 72,22· 156,21· 170,7·
276,6· 310,18

δολιότης 30,22

δόξα 32,24· 56,8· 84,8· 130,6,
132,17· 148,14· 164,29· 184,
23· 186,5· 188,16· 190,1· 198,
26· 206,1· 208,22· 238,1· 252,
11· 286,8· 298,26· 310,22· 332,
18· 348,20· δόξα τοῦ Θεοῦ,
134,11

Δρακόντιος (ἐπίσκοπος) 86,7· 100,
25

δύναμις 20,20· 52,26· 54,4· 132,
15· 134,8· 144,18· 168,10· 184,
21· 186,3· 194,16· 196,1· 198,2·
206,1· 208,15· 212,18· 234,20·
244,23· 252,8· 284,3· 292,1,
348,22· δύναμις τοῦ Θεοῦ 52,25·
64,3· 194,18· δύναμις τοῦ Πα-
τρὸς 52,26

Ε

Ἑβραῖος, - οἱ 130,6· 270,23· 272,
5· 274,8· 338,26· 352,25

Ἑβραίους (βιβλ. Κ.Δ.) 340,24

Ἑζεκίας 154,23

(εἰδωλολάτρης 10)

εἰδωλολατρία 324,8· 346,17

εἶδωλον 224,26

εἰκὼν 134,8· 206,2· 216,18· 218,
5· 234,14· 252,12· 254,26· 256,
1· 292,8· εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ
ἁοράτου 234,

14· εἰκὼν τοῦ Πατρὸς 256,6

εἰλικρίνεια 348,19

εἰρήνη 88,11· 98,14· 170,18· 172,
17· 174,10· 176,5· 202,13· 320,6

Ἐκκλησία, - αι (10· 12· 13· 16· 17· 19)· 50,9· 72,12· 80,17· 86,12· 88,1· 104,21· 108,5· 146,12· 170,15· 172,8· 174,18· 184,1· 194,8· 198,30· 200,2· 202,1· 218,15· 230,18· 234,12· 304,16· 308,1· 310,1· 318,20· 324,3· 334,15· 338,12· 344,12· 348,3· 354,4· Ἐκκλησία Καθολικὴ (12)· 90,14· 106,7· 108,2· 110,23· 144,17· 146,15· 148,5· 154,5· 158,16· 168,2· 212,5· 214,5· 224,3· 236,1· 300,24· 306,2

Ἐκκλησιαστῆς 340,10

Ἐλεαρχία 100,24

[Ἐλένη (ἁγία) 201]

ἐλευθερία 76,6

Ἐλλάς (17)· 42,14· 108,23· 120,18· 322,20

Ἑλλην, - ες 30,10· 54,27· 56,3· 58,12· 68,1· 152,19· 246,16· 248,16· 290,6

Ἑλληνισμὸς 54,18

ἐλπὶς 272,7· 344,20

ἐνανθρώπησις 96,26· 102,21· 216,8· 218,16

ἐνσάρκωσις (10)· ἐνσάρκωσις τοῦ Λόγου (10)

ἐνότης τῆς θεότητος 288,8· ἐνότης τοῦ Υἱοῦ 276,4

Ἑξοδος (βιβλ. Π.Δ.) 340,1

ἐπίγνωσις 332,22

ἐπιείκεια 172,12

Ἐπίκρητος (ἐπίσκοπος) 40,4

ἐπίσκοπος, - οι (9· 12· 13· 14· 17· 18)· 34,2· 38,23· 40,7· 50,13· 54,11· 68,22· 80,20· 86,5· 100,10· 116,27· 120,7· 122,21· 126,22· 128,10· 132,10· 132,25·

134,6· 136,6· 144,1· 162,24· 168,2· 174,9· 176,3· 178,8· 180,18· 186,25· 190,18· 192,5· 200,9· 204,3· 208,9· 210,5· 266,25· 268,15· 270,10· 278,12· 280,16· 300,2· 302,10· 308,27· 318,16· 322,20

Ἑρέννιος 100,12

ἔρις 172,2

Ἑρμαίων (ἐπίσκοπος) 86,8

Ἑρμίων (ἐπίσκοπος Τάνεων) 100,26

Ἑρμούπολις 100,25

Ἑσδρας 340,8· 348,20

Ἑρμούπολις 100,25

Ἑσθῆρ 342,10

ἐτεροοῦσιος 288,11· 296,10· 298,9

ἐτεροφυῆς 296,10

Εὐαγγέλιον 28,15· 32,5· 96,25· 152,27· 168,20· 206,3· 232,16· 284,18· 332,3· 350,8

Εὐα 24,1· 26,12

Εὐάγριος (ἐπίσκοπος) 176,17· 178,10

Εὐδόξιος 126,19· 150,21· 176,15· 178,9· 212,7· 252,25· 254,22· 256,13· 324,23

Εὐζώιος 118,12· 240,3· 324,23
εὐλάβεια 108,14· 178,21· 252,17· 266,27· 268,1· 304,5· 318,10· 322,15· 324,18

Εὐλοία 100,19

εὐσέβεια 44,15· 54,9· 78,9· 88,5· 98,10· 106,6· 110,5· 112,15· 136,4· 154,5· 160,25· 168,13· 236,3· 250,17· 252,22· 258,11· 278,10· 278,29· 280,10· 298,6· 302,2· 308,2· 340,28· 342,9·
εὐσέβεια φιλόχριστος 258,17

Εὐσέβιος Βιργίλλων 100,17

Εὐσέβιος (ἐπίσκοπος) 86,3· 88,8·
98,27· 178,11

Εὐσέβιος Νικομηδείας 38,14· 40,2·
70,9· 72,2· 80,23· 82,13· 132,
18· 134,10· 136,11· 158,18·
164,7· 180,4· 184,2· 190,11·
192,27· 194,3· 198,6· 252,10·
254,2· 274,24· 306,1· 308,4

Εὐστάθιος Σεβαστείας 40,1· 42,12
178,12

Εὐστόργιος Ἰταλίας 42,17

Εὐτύχιος 178,12

Εὐφρατίων 190,18

εὐχή 104,23· 174,10· 240,22·
302,16

Εὐψύχιος 42,15

Ἐφεσίους (βιβλ. Κ.Δ.) 340,23

Ἐφεσος 332,16

Z

ζωή 84,4· 204,20· 206,8· 210,21·
212,18· 222,17· 234,19· 264,
11· 266,18· 284,16· 312,7· 336,
9· 352,18· ζωῆς ξύλον 352,18
Ζώιλος (ἐπίσκοπος) 86,9· 100,29

H

ἡδονή 80,4· 310,24

Ἡπειρος 120,18

Ἡράκλεια 38,22· 42,19

Ἡρώδης 76,15· 78,24· 336,15·

Ἡρωδιανοὶ 44,17

Ἡσαΐας 154,22· 192,7· 286,1

340,12· 346,1

Θ

Θαλία (15)· 38,16· 74,11· 184,3·
252,2

θάνατος (10· 15· 16)· 70,20· 78,10·
82,10· 122,17· 236,21· 304,
12· 308,15· 326,14· 328,3

θαῦμα 304,20

θέλημα 188,5· 196,16· 206,9

θέλησις 186,2· 214,9· 218,22·
266,7

Θεόδουλος, (ἐπίσκοπος) 176,17·
178,10

Θεοδόσιος (ἐπίσκοπος) 176,17·
178,10

Θεόδοτος 190,12

Θεόδωρος (ἐπίσκοπος) 86,8

Θεόδωρος, ἐπίσκοπος Ἀθρίβεως,
100,27· 210,11

Θεόδωρος, ἐπίσκοπος Ἡρακλείας,
38,21

θεομάχος, - οὖ 44,21· 64,9· 80,13
θεόπνευστος (19)· 214,12· 218,
27· 222,4· 338,16· 348,7

Θεός (11)· 24,2· 26,8· 28,25·
30,11· 44,19· 50,15· 52,2· 54,
26· 56,1· 58,8· 60,1· 62,8·
64,2· 68,10· 72,19· 76,6· 78,4·
80,2· 84,4· 86,11· 96,6· 104,
10· 106,6· 110,9· 112,3· 116,3·
118,6· 122,15· 128,21· 130,9·
134,1· 138,10· 142,6· 148,8·
156,2· 164,10· 166,9· 168,13·
170,23· 182,26· 184,8· 186,1·
188,2· 190,1· 192,1· 194,6·
196,1· 198,3· 200,6· 202,1·
204,8· 206,3· 208,12· 210,15·
212,4· 214,4· 216,1· 218,24·
222,10· 224,2· 226,3· 230,4·
234,15· 236,12· 246,5· 248,1.

250,3· 254,3· 258,15· 260,1·
 264,9· 266,1· 274,21· 276,1·
 278,14· 282,6· 284,7· 286,1·
 288,3· 290,24· 292,5· 294,2·
 296,14· 302,15· 306,9· 308,14
 312,4· 316,22· 330,12· 332,7·
 344,22· 348,4· 354,3· Θεὸς ἀ-
 ληθινὸς 54,25· 110,13· 112,3·
 134,9· 190,19· 252,6· Θεὸς ἀσώ-
 ματος 190,8· Θεὸς μονογενὴς
 194,26
 Θεοῦ σοφία 64,3· Θεοῦ χάρις 94,24
 θεοσέβεια 48,8· 88,16· 108,15·
 128,16· 146,12· 154,26· 304,
 10· 324,15
 θεότης 62,23· 66,14· 68,7· 94,2·
 102,21· 112,8· 136,16· 148,
 12· 194,24· 204,32· 216,26·
 220,20· 226,4· 256,9· 274,17·
 286· 21· 288,9· 292,14· 294,5·
 θεότης ἀναλλοίωτος 218,20· θεό-
 τῆς πατρικῆς 294,23
 (Θεοφάνεια 18)
 Θεοφρόνιος Τυάων 208,9
 Θεβαῖς 200,8
 θλίψις 78,11
 Θράκη 128,6· 146,19
 Θρήνοι (βιβλ. Π.Δ.) 340,12
 θυσία 194,4· 328,14· 354,11
 Θῶθ 176,11

I

Ἰακώβ 134,16· 226,11· 292,23·
 294,3
 Ἰάκωβος 142,11· 340,18
 Ἰάκωβος Μεσοποταμίας 42,22
 Ἰγνάτιος 278,11
 ἰδίωμα, - τα 286,23

Ἰεζάβελ 82,17
 Ἰεζεκιήλ 154,24· 340,13
 Ἰέρακας 188,10
 Ἰερεμίας 126,10· 128,24· 130,3
 340,12
 Ἱεροσόλυμα (16· 201)· 200,6·
 316,8
 Ἱερουσαλήμ 38,2· 42,18· 200,4·
 354,3
 Ἱεφθάς 78,5· 290,19
 Ἱησοῦς 334,9· 354,13
 Ἱησοῦς τοῦ Ναυῆ 48,18
 Ἱησοῦς τοῦ Ναυῆ (Βιβλ. Π.Δ.)
 340,3
 Ἱησοῦς Χριστὸς (20)· 54,23·
 78,25· 80,11· 84,8· 98,21· 110,
 10· 148,9· 150,18· 152,17· 168,
 20· 170,24· 198,26· 204,27·
 206,15· 208,16· 210,18· 212,
 15· 216,5· 222,13· 230,6· 234,
 17· 248,24· 260,6· 284,8· 298,
 24· 310,26· 316,15· 328,2· 332,
 5· 334,23· 348,22
 Ἰνδός, - οὶ 122,26
 Ἰνοκέντιος 318,9
 Ἰουδαϊσμός 54,17
 Ἰουδῆθ 342,10
 Ἰουδαῖος, - οἱ 30,2· 44,24· 68,5·
 124,17· 126,6· 158,15· 216,26·
 230,10· 242,26· 244,21· 286,
 3· 288,2· 334,25· 336,1· 342,3
 Ἰούδας 76,26· 82,16
 Ἰούδας (εὐαγγελιστῆς) 340,19
 Ἰουλιανὸς 114,7
 Ἰούλιος ὁ Ρώμης 42,12
 Ἰσαάκ 294,3
 Ἰσαυρία (14)· 108,25· 120,20·
 146,19· 150,16· 234,2· 236,5·
 254,15
 (Ἰσπανία 17)

Ἰσραήλ 156,6· 246,23
 Ἰταλία (14)· 42,17· 86,5· 108,22·
 120,10· 150,15· 212,9
 Ἰωάθαμ 154,23
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστής)· 20,9· 32,
 13· 54,21· 60,5· 66,7· 102,23·
 132,16· 274,22· 340,16·
 Ἰωάννης (πρεσβύτερος) (16)· 316,6
 Ἰώβ 24,3
 Ἰώβ (βιβλ. Π.Δ.) 340,1
 Ἰωβιανός (12)· 104,8· 112,9
 Ἰωσίας 154,24

Κ

Καισάρεια 136,11· 190,17· 318,13
 Καϊάφα 38,15· 198,21
 κακία 22,14· 24,6· 26,23· 46,3·
 80,8· 348,11
 κακοδοξία 123,18· 206,25· 324,
 23
 κακοήθεια 34,16
 κακοφροσύνη 32,17· 36,27· 242,28
 Καλήμερος (διάκονος) 100,13
 Καμάτιος (ἐπίσκοπος) 26,4· 100,19
 Καππαδοκία (9· 17)· 40,11· 42,16·
 108,26· 112,25· 192,26· 320,3
 Καπίτων ὁ Σικελίας 42,17
 καρδιά 48,15· 68,10· 82,7· 106,
 5· 130,11· 190,9· 298,20· 344,22·
 καρδιά ἀνθρώπων 344,22· καρδιά
 τοῦ Θεοῦ 344,22
 Καρτέριος 104,7
 Κεκιλιανός ὁ Ἀφρικῆς 42,16
 Κεκρόπιος 40,3
 κενοφωνία 344,10
 Κιλικία 42,22· 124,16· 158,14
 212,6
 κληρονομία 306,28

κλήσις 328,21· 350,23
 κοινωνία 170,8· 172,11· 174,28·
 202,25· 308,8· 312,24· 354,12·
 κοινωνία ἐκκλησιαστική 308,19
 Κολοσσαεῖς (βιβλ. Κ.Δ.) 340,23
 Κορίνθιοι 180,24· 338,6·
 Κορινθίους (βιβλ. Κ.Δ.) 340,22
 κόσμος 20,10· 194,7· 196,21·
 326,12· 354,9
 Κρήτη 103,24· 120,18
 Κριταὶ (βιβλ. Π.Δ.) 340,3
 κτίσμα (17)· 30,10· 50,17· 54,
 27· 56,2· 58,18· 90,7· 92,18·
 94,4· 104,3· 106,20· 108,12·
 130,12· 132,12· 134,2· 144,8·
 188,5· 190,27· 192,4· 208,2·
 220,3· 260,2· 262,16· 276,2·
 278,5· 292,11· 296,22· 324,24·
 336,19
 Κύπρος 108,24· 120,19
 (Κυριακή 16)
 Κυριακός ὁ Μυσίας 42,13
 Κύριος (19)· 20,7· 22,7· 24,11·
 26,13· 28,20· 30,4· 40,23· 44,1·
 48,4· 52,7· 56,2· 58,25· 60,3·
 64,6· 68,5· 70,16· 72,4· 76,19·
 78,8· 80,11· 82,8· 84,7· 86,23·
 88,3· 90,20· 96,4· 98,20· 100,7·
 102,9· 106,8· 110,10· 112,16·
 124,8· 126,23· 134,13· 138,16·
 148,9· 150,18· 152,17· 154,15·
 168,20· 178,7· 186,27· 192,25·
 198,12· 200,10· 204,27· 206,15·
 208,15· 210,17· 212,14· 216,5·
 222,3· 226,14· 228,1· 230,6·
 232,9· 234,17· 238,3· 240,22·
 242,26· 244,4· 246,23· 248,3·
 250,18· 258,19· 260,6· 272,7·
 274,12· 278,13· 282,8· 284,5·
 290,21· 292,26· 298,23· 304,3

308,17· 310,4· 312,5· 316,7·
 318,6· 320,7· 322,4· 324,21·
 326,9· 328,2· 330,23· 332,13·
 334,14· 336,16· 342,1· 344,23·
 348,22· 350,14· 352,5· 354,20
 Κωνσταντινούπολις (16)· 42,18·
 70,25· 146,19· 236,5· 238,17·
 304,23
 Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας (10)· 34,7·
 70,10· 72,7· 74,4· 114,5· 168,
 25· 170,16· 200,13· 256,21·
 304,25
 Κωνσταντῖος (10· 14· 15)· 114,6·
 128,2· 152,2· 154,13· 158,3·
 164,6· 168,12· 178,18· 194,1·
 210,7· 232,26· 236,11· 240,1·
 300,1· 308,26
 Κώνστας 210,13

Λ

Λάζαρος 96,18
 Λάμπων (ἐπίσκοπος Λάρνεως)
 350,1
 Λαοδικεία 38,20· 192,4
 Λάρνις 350,2
 λατρεία 354,19
 Λεόντιος 38,20· 42,15· 176,16·
 178,10· 256,14
 Λευϊτικὸν (βιβλ. Π.Δ.) 340,2
 Λιβέριος ὁ Ρώμης 42,12· 338,14
 Λιβύη 44,6· 86,6· 100,22· 108,26
 146,2· 176,22· 200,8
 Λογγιανὸς 42,20
 Λόγος (10· 11)· 22,2· 30,8· 44,23·
 50,19· 52,4· 54,21· 56,16· 58,
 14· 60,1· 62,11· 64,18· 66,6·
 68,7· 96,14· 102,22· 130,13·
 132,15· 134,5· 138,11· 140,1·

142,9· 182,27· 186,5· 206,3·
 208,15· 210,21· 216,15· 222,16·
 224,29· 234,19· 246,13· 248,19·
 250,18· 254,4· 258,25· 260,22
 264,6· 266,15· 272,23· 274,22·
 278,17· 280,17· 284,3· 288,14·
 272,18· 328,18· 334,23· 344,21·
 Λόγος ἀληθινὸς 60,18· 62,11·
 258,25· Λόγος τοῦ Θεοῦ 30,6·
 50,19· 60,1· 182,27· 260,22·
 Λόγος τοῦ Πατρὸς 56,16· 58,
 14· 102,22· 334,23· Λόγου
 ἐνσάρκωσις (10)
 Λουκᾶς 20,8· 154,3· 156,21· 334,
 1· 340,16
 Λούκιος (ἐπίσκοπος) 86,9· 112,9
 116,25· 118,2
 Λουκίφερος 100,11
 Λοῦπος ὁ Κιλικίας 42,21
 Λυκία 108,25· 120,19
 λύτρωσις 354,14

Μ

Μάγνος 178,13
 Μακάριος ὁ Ἱεροσολύμων 42,18·
 86,9
 Μακάριος (πρεσβύτερος) (16)· 304,
 24· 306,22
 Μακεδονία 108,23· 120,18· 212,8
 Μανιχαῖος 28,15· 94,23· 188,8
 Μανιχαῖος, - οἱ (10)· 20,12· 60,5·
 180,16· 242,26
 Μαξιμίλλα 158,2
 Μαξιμῖνος ὁ Γαλλίας 42,10
 Μάξιμος (διάκονος) 100,13
 Μαρία 96,7· 164,20· 180,10· 224,
 9· 228,23· 232,10· 236,21· 274,
 14

Μάρις 190,12· 210,11
 Μαρκελλίνος 210,6
 Μάρκελλος Ἀγκύρας 210,2· 216,
 24
 Μαρκίων 28,15· 292,13
 Μᾶρκος (ἐπίσκοπος) 86,8· 210,12
 Μᾶρκος (ἐπίσκοπος) 86,9
 Μᾶρκος (εὐαγγελιστής) 340,16·
 348,17
 Μᾶρκος ὁ Ζύγρων 100,27
 Μᾶρκος ὁ Φίλων 100,28
 Μαρτινιανὸς 232,25
 Μαρτύριος 212,7
 Ματθαῖος 340,16
 Μεδιόλανον (13)· 146· 7· 170,13
 Μελέτιος (10· 89)· 42,20
 Μελιτιανός, - οἱ (10)· 78,22· 80,4·
 82,18· 336,7
 Μενελάϊτος 100,25
 Μεσοποταμία 124,16· 158,14
 μετάληψις 288,22· 296,21
 μετουσία 140,26· 280,24· 282,14·
 288,12· 296,11
 Μεχίρ 348,13
 Μηνᾶς (ἐπίσκοπος) 86,9
 Μηνᾶς (ἐπίσκοπος Ἀντίφρων) 100,
 29
 μῖσος 124,14
 μοιχεία 48,9
 μοναρχία 220,26
 μοναχός, - οἱ 304,10· 310,9· 312,3
 μονογενής 96,15· 110,12· 132,15·
 148,10· 164,12· 188,2· 194,26·
 204,10· 208,15· 210,17· 212,
 14· 216,2· 220,7· 222,12· 224,
 27· 226,3· 230,5· 234,19· 236,
 13· 238,2· 290,22
 μονογενὴς Θεὸς 194,26
 Μοντανὸς 158,3
 Μυσία 42,13· 108,23

μυστήριον 332,8· 346,15
 Μωϋσῆς 28,22· 30,4· 324,6· 342,
 21· 346,2· 354,18

N

(Ναὶν 285· 290)
 Νάρκισσος 38,25· 100,11· 210,11
 Νίκαια (9· 10· 11· 12· 13· 14· 15·
 17)· 34,13· 36,29· 40,24· 54,10·
 68,23· 76,17· 78,19· 90,2· 92,
 1· 94,26· 98,12· 102,6· 104,5·
 106,9· 108,1· 110,6· 120,12·
 122,3· 124,9· 126,14· 130,12·
 136,13· 142,25· 146,21· 150,12·
 152,4· 158,12· 160,9· 162,7·
 166,18· 168,1· 174,23· 178,1·
 180,5· 182,16· 190,10· 198,20·
 240,12· 242,5· 254,5· 262,9·
 270,11· 276,10· 280,16· 298,1·
 324,26
 Νεμεσῖνος 116,14
 (νηστεία 18)
 Νικομήδεια 190,13
 νόμος 28,16· 182,10· 218,6· 270,
 21· 272,1· 300,11

O

Ὁζίας 154,23
 οἰκονομία (11)· 24,12· 94,29·
 164,22· 218,21· 236,23
 (Ὅμοιοι 15)
 ὁμοιούσιος 234,7· 254,16· 262,
 26· 264,2
 ὁμοιότης 294,5· 296,3
 ὁμοιουσιανοὶ (15· 263)
 (ὁμοιούσιος 15· 263)

ὁμοίωσις 104,12· 218,5· 276,
 292,20· 296,19
 ὁμοούσιος (13· 15· 17· 263)· 49,
 2· 104,2· 108,10· 110,14· 112,
 3· 136,16· 140,24· 144,6· 178,
 3· 184,16· 188,8· 190,5· 230,
 16· 234,7· 242,12· 254,6· 258,
 22· 262,9· 264,1· 266,4· 268,
 17· 272,9· 274,3· 276,12· 280,
 3· 286,18· 288,6· 290,2· 292,5·
 294,6· 296,1· 298,3
 ὁμολογητής, - αὶ 170,20
 ὁμολογία (9· 12· 14· 15· 16)· 78,
 15· 92,14· 122,19· ὁμολογία
 πίστεως (9· 12· 14)
 ὁμόνοια 74,5· 272,11
 (ὁμότιμος 17)
 ὁμοφροσύνη 166,26
 Ὁρθοδοξία (12· 17· 263)· 40,27·
 200,26· 308,13· 318,8
 ὁρθόδοξος, - οἱ (10· 15· 16)· 40,7·
 42,9· 80,20
 Ὁσιος ὁ ὁμολογητής 42,10
 ὁσιότης 174,15
 Οὐαλεντίνος 90,12· 94,22· 180,
 16· 188,7· 292,13
 Οὐάλης 38,24· 120,24· 126,18·
 146,14· 150,20· 154,18· 162,
 26· 166,16· 168,7· 170,6· 172,
 17· 174,19· 230,3
 Οὐράνιος ὁ Τύρου 176,15· 178,8
 Οὐρσάκιος 38,23· 120,24· 126,18·
 146,13· 150,19· 152,24· 154,8·
 162,26· 166,16· 168,6· 170,6,
 172,17· 174,19· 230,3
 οὐσία (11)· 52,4· 54,6· 56,10·
 64,20· 66,15· 90,4· 94,4· 110·
 12· 130,2· 134,4· 138,12· 140,
 21· 142,13· 144,12· 164,14·
 166,5· 186,18· 204,32· 224,14·

230,15· 238,6· 242,21· 246,3·
 248,1· 250,5· 252,1· 254,2· 256,
 7· 258,15· 260,3· 262,14· 264,
 3· 272,15· 276,4· 282,12· 286,
 17· 290,2· 294,17· 296,4· οὐσία
 πατρική 294,7· οὐσία τοῦ Θεοῦ
 224,16· 258,15· οὐσία τοῦ πα-
 τρός 52,10· 56,10· 65,15· 238,
 10· 248,1· 254,4· 260,3· 272,
 23· 280,17· 286,17·
 οὐσία Υἱοῦ 166,10· οὐσίας ἐνότης
 (11)

Π

Παγκράτιος (ἐπίσκοπος) 176,24
 πάθος 226,4· 292,3
 Παιδέρως ὁ Ἡρακλείας 42,19
 Παλαιστίνη 190,17
 Παλλάδιος (17)· 318,4
 Παμφυλία 108,25· 120,19
 Παννονία 150,19
 παράδεισος (19)· 26,12
 παράδοσις 204,25· 298,16· 336,23
 Παράκλητος 166,1· 208,24· 210,
 30· 222,26· 226,28· 228,2· 232,
 19· 234,27· 238,4
 Παραλειπομένων (βιβλ. Π.Δ.) 340,
 7
 Παρατόνιον 100,22
 παραφροσύνη 90,13· 336,4
 Παρθένος Μαρία 102,25· 164,21·
 204,14· 206,6· 208,19· 210,23·
 212,20· 216,20· 222,18· 232,
 14· 234,23· 236,22
 Παροιμία (βιβλ. Π.Δ.) 340,9
 Πατάλας 116,22
 Πάσχα (13· 14· 18)· 124,15· 158,
 15· 334,4· 348,14· 350,19
 Πατήρ (11· 13· 14)· 22,1· 44,25·

50,15· 52,6· 54,1· 56,6· 60,4·
 62,1· 64,7· 66,11· 68,8· 84,8·
 94,3· 104,2· 110,9· 112,2· 124,
 7· 132,17· 134,4· 136,10· 138,
 1· 140,4· 142,1· 144,13· 148,8·
 164,10· 166,2· 184,22· 186,16·
 188,8· 190,4· 192,11· 194,25·
 196,1· 198,2· 204,12· 206,1·
 208,13· 210,15· 212,12· 214,
 8· 216,2· 218,2· 220,10· 222,10
 224,4· 226,6· 228,3· 230,4·
 232,1· 234,9· 236,7· 238,10·
 244,5· 246,4· 248,3· 250,22·
 254,4· 256,1· 258,24· 260,1·
 262,15· 266,1· 268,17· 272,18·
 274,4· 276,2· 278,16· 280,17·
 282,2· 284,1· 286,11· 288,7·
 290,1· 292,10· 294,2· 298,2·
 330,24· 348,2· 350,5· 354,7

Πατροπασχίανοι 218,17

Πατρόφιλος 38,25· 150,21· 176,15·
 178,8· 190,11· 252,26

Παυλῖνος (10· 89)· 88,27· 90,24·
 100,13· 102,15· 190,12

Παῦλος 56,5· 78,5· 84,6· 190,5·
 132,17· 194,15· 244,10· 258,
 7· 272,13· 286,6· 332,1· 334,13·
 338,6· 344,4· 346,8· 348,21·
 352,1

Παῦλος (Σαμοσατεὺς) (273)· 90,
 11· 94,22· 210,2· 216,7· 274,
 23

Παφνούτιος, ἐπίσκοπος Σάεως, 86,8·
 100,28

Πεντάπολις 200,8

περιτομή 230,12

Πέτρος 82,19· 96,23· 340,19

πηγή τοῦ ζῶντος ὕδατος 126,7

Πιλᾶτος 36,17· 336,15

πίστις (9· 10· 11· 12· 13· 14· 15·

16· 17)· 32,7· 34,14· 36,29·
 40,17· 46,6· 48,4· 54,14· 70,11·
 74,17· 76,16· 78,2· 84,3· 86,
 23· 88,5· 90,2· 92,1· 94,27·
 102,7· 104,16· 106,7· 108,2·
 110,3· 112,1· 116,16· 120,10·
 122,23· 124,19· 128,14· 142,24·
 146,21· 148,1· 152,3· 154,8·
 156,2· 158,5· 164,5· 166,22·
 168,19· 170,17· 174,22· 176,25·
 180,1· 186,27· 200,23· 204,4·
 206,7· 208,11· 210,1· 220,29·
 228,27· 230,12· 232,14· 234,3·
 236,2· 240,17· 254,13· 260,7·
 262,20· 298,7· 306,2· 310,26·
 312,25· 314,4· 324,26· πίστις
 ἐκκλησιαστική 54,14· 220,4· πίστις
 καθολική 156,16· 164,5· 176,4·
 πίστις ὁρθόδοξος 174,22

Πιστὸς (ἐπίσκοπος) 42,13

Πνεῦμα 26,7· 258,3· 288,4· 332,12·
 334,21

Πνεῦμα ἅγιον (11· 14· 17)· 22,2·
 84,9· 90,3· 92,28· 94,3· 102,17·
 104,3· 108,11· 110,19· 112,5·
 146,28· 148,2· 164,30· 172,
 26· 204,19· 206,13· 208,23·
 210,30· 212,27· 214,8· 218,13·
 220,18· 222,25· 226,26· 228,
 4· 232,17· 234,27· 236,8· 238,2·
 348,23· Πνεῦμα ἀληθείας 166,
 4· 208,24

Ποιμὴν (βιβλίον) 342,11

Πολυδεύκης 176,23

Πόντιος (Πιλᾶτος) 78,24· 336,15

Πόντος 42,21· 108,26

πραότης 104,22

προαίρεσις 202,16

Προβῆνος 210,6

πρόνοια 60,21· 152,10· πρόνοια

θεία (16)
 προσευχή 332,20
 πρόσωπον (11) 214,27· 218,14·
 226,27· 232,2
 προφήτης, - αι 28,19· 30,1· 96,
 3 126,9· 154,20· 156,8· 168· 19·
 188,1· 196,9· 208,6· 208,24·
 218,7· 292,25· 332,12
 Πρωτογένης 42,15
 πρωτότοκος 72,12· 96,16· 206,2·
 252,12· 354,4
 Πτολεμαῖος 176,24

P

Ρούθ (βιβλ. Π.Δ.) 340,4
 Ρουφινιανός (17)· 322,2
 Ρωμαῖος, - οι 170,14· 172,20· 176,
 10· 194,21· 218,17· 270,20·
 272,4· 274,7·
 Ρωμαῖους (βιβλ. Κ.Δ.) 340,21
 Ρώμη (13)· 42,13· 120,7· 136,9·
 146,13· 268,14· 270,14

Σ

Σαβέλλιος 90,11· 94,8· 104,14·
 188,9· 210,2
 Σαβελλιανοί 218,18
 Σαδδουκαῖος, - οι 28,24· 44,16·
 246,16· 342,1
 (Σάκκος Στ. 19)
 Σαμοσατεὺς (Παῦλος) 30,6· 266,
 24· 268,14· 270,17· 272,12·
 274,14· 278,28· 280,1
 Σαμουήλ 78,6
 Σαμψών 78,5
 Σαούλ 48,21

Σαρδία 100,12
 Σαρδική (11)· 38,27· 90,27·
 92,2· 102,5
 σάρκωσις 96,26
 σάρξ (10· 11)· 24,13· 44,23·
 66,6· 94,29· 96,5· 102,23· 204,
 20· 216,20· 224,29· 226,2· 232,
 9· 234,23· 236,22· 274,22· 278,
 22· 344,21· 350,10
 Σατανᾶς 26,16· 328,11
 Σεκοῦνδος ὁ Πενταπολίτης 38,18·
 72,28· 176,21
 Σελεύκεια (14· 15· 125· 128· 136)·
 150,16· 162,23· 176,9· 178,20
 Σενεάρ 352,9
 Σεραπίων (15· 71)· 304,3
 Σέρας (ἐπίσκοπος) 176,23
 Σικελία 42,17· 120,19
 Σίλβεστρος 42,14
 Σιράχ 342,10
 Σίρμιον (14· 233)· 146,18· 222,5·
 228,27· 230,2· 236,2
 Σιών 132,3· 284,22· 354,2
 Σκοτεινός 216,24
 Σκύθης, - αι 150,21
 Σόδομα 226,22
 Σολομών 342,9· 354,17
 σοφία 52,4· 56,20· 58,25· 66,11·
 132,15· 134,8· 182,19· 184,17·
 186,2· 194,6· 196,1· 204,31·
 208,15· 210,21· 212,18· 222,16·
 234,20· 244,23· 258,25· 264,11·
 278,18· 288,14· 292,18· 296,23·
 332,18· σοφία ἐνούσιος 264,26·
 σοφία τοῦ Θεοῦ 194,18· σοφία
 τοῦ Πατρὸς 66,11· 264,20·
 266,15· 278,18· 280,25
 Σοφία Σιράχ 342,10
 Σοφία Σολομώντος 342,9
 Σπανία 108,21· 322,21

σταυρὸς 244,20· σταυρὸς τίμιος
(201)

Στέφανος (ἐπίσκοπος) 38,21· 176,
23

συγγνώμη (17)· 50,10· 170,10·
322,26· 324,13

συκοφαντία 40,7· 222,1

συναγωγή 334,27

συνάφεια 220,11

συνείδησις 280,14· 336,25

σύνεσις 300,12

σύνοδος 162,18· 164,1· 166,28·
168,5· 170,13· 174,18· 176,22·
178,1· 180,5· 182,16· 198,8·
200,3· 202,11· 240,12· 242,4·
250,7· 252,16· 258,21· 260,5·
262,7· 268,18· 272,8· 274,12·
276,22· 322,19· 324,27· 354,6

Συρία 100,19· 124,16· 150,20·
158,14· 194,8

Σχεδία 100,25

Σωσάτης 184,4

(Σωτάδης 184)

Σωτήρ (11)· 20,7· 42,4· 44,18·
72,11· 76,7· 84,7· 94,29· 96,12·
102,2· 104,12· 156,5· 196,17·
234,27· 258,6· 266,13· 274,3·
302,15· 326,7· 330,1· 332,12

σωτηρία (19)· 20,9· 96,14· 104,
20· 174,11· 182,7

σωφροσύνη 350,12

T

τελείωσις 206,14

Τιμόθεος 340,25

Τίτος 340,25

(τριαδικότης τοῦ Θεοῦ 11)

Τριάς (11· 14)· 92,25· 112,7·

184,23· 232,18· Τριάς ἁγία
94,2· 102,21· 148,3· Τριάς ἁ-
γιοτάτη 220,17

Τύανα (πόλις Μ. Ἀσίας) 208,9

Τῦρος 176,15

Τωβίτας 342,10

Υ

Υἱὸς (11· 13· 14· 17)· 26,20,
50,15· 52,17· 54,1· 56,15· 58,
11· 60,1· 62,3· 64,7· 66,5· 92,
27· 94,2· 96,22· 102,3· 104,2·
106,21· 108,12· 110,11· 112,2·
128,19· 130,13· 132,13· 134,
1· 136,10· 138,1· 140,9· 142,5·
144,7· 148,1· 154,18· 164,12·
166,10· 180,10· 182,26· 184,
13· 186,7· 188,2· 190,21· 196·
19· 198,2· 204,10· 206,17· 208,
1· 210,7· 212,3· 214,3· 220,9·
224,1· 226,3· 228,2· 232,1·
234,9· 236,8· 238,2· 246,4·
248,1· 250,1· 252,1· 254,5·
256,1· 258,25· 260,1· 262,22·
264,6· 266,7· 268,17· 272,18·
274,6· 276,1· 278,4· 280,3·
282,2· 286,2· 288,7· 290,1·
292,12· 294,8· 296,3· 298,2·
302,18· 336,19· Υἱὸς ἀληθινὸς
112,4· 298,9· Υἱὸς μονογενὴς 164,
19· 220,7· 222,12· 230,5· 236,
13· 238,2· 302,15· Υἱὸς ἀνθρώ-
που 66,5· Υἱὸς τοῦ Θεοῦ 26,20·
50,16· 58,10· 96,16· 110,11·
144,22· 164,12· 190,21· 192,
7· 216,18· 218,1· 224,6· 226,3·
228,9· 336,19· Υἱὸς τοῦ Πατρὸς
248,3

Ὑμέναιος 78,1
 υἱοπάτωρ 188,10
 υἱοποίησις 20,20
 υἱότης 296,15
 ὑπαρξίς 130,3· 216,25
 Ὑπάτιος 164,8
 ὑπόκρισις 336,10
 ὑπομονή 174,18
 ὑπόστασις (11)· 56,8· 92,12·
 94,8· 102,1· 128,21· 130,1·
 132,18· 134,23· 142,21· 184,15·
 206,22· 208,18· 212,4· 214,3·
 238,11· 252,6· 260,22· 262,15
 Ὑψιστος 24,20

Φ

Φαμενῶθ 348,15
 φαντασία 22,25· 24,5· 246,14
 Φαρισαῖος, - οἱ 44,13· 198,22· 244,
 3
 φθόνος 200,18· 202,18
 φθορά 226,4
 Φιδίλιος 178,12
 φιλανθρωπία 300,27· 302,11· 352,
 19
 φιλαργυρία 80,5
 Φιλήμων 340,26
 Φιλιππησίους (βιβλ. Κ.Δ.) 340,
 23
 Φιλογένιος (ἐπίσκοπος) 42,11
 φιλονεικία 86,14· 92,10· 98,23·
 124,14· 126,1· 276,21
 Φοῖβος 178,12
 φρόνημα 30,15· 58,17· 68,17·
 72,25· 74,14· 88,2· 146,3· 156,
 25· 160,2· 170,27· 222,3· 312,23
 φρόνησις 170,28· 172,26
 Φρυγία 156,27· 180,16

φύσις (11)· 50,22· 52,4· 56,14·
 64,1· 94,16· 112,5· 132,14·
 140,19· 142,18· 144,7· 196,20·
 216,9· 260,22· 262,16· 276,5·
 280,19· 294,21· 296,23· 330,
 14· 334,16· φύσις ἀνθρωπίνη
 (11)· φύσις τοῦ Ὑιοῦ 294,21
 φῶς 26,2· 56,13· 70,1· 110,13·
 134,24· 186,6· 210,19· 212,16·
 222,14· 232,7· 234,19· 260,4·
 266,8· 274,1· 280,27· 282,25·
 292,22· 294,16· 296,18· 330,
 19· 334,10· φῶς ἀίδιον 264,12·
 φῶς ἀληθινόν 204,31· 210,21·
 222,16· 284,4
 Φωτεινός 104,4· 222,6

X

χαρά (19)· 326,18· 350,21· 354,22
 χάρις 22,13· 32,6· 42,27· 52,21·
 78,26· 94,24· 130,24· 138,21·
 200,6· 280,20· 288,14· 316,9·
 324,21· 352,18· χάρις τοῦ Θεοῦ
 94,24· 200,6· 332,7
 χάρισμα 20,20· 22,11· 32,12
 χερουβὶμ 352,16
 χρηστότης 86,18· 100,6
 Χριστιανός, - οἱ 34,5· 40,13· 54,
 19· 76,2· 104,24· 112,16· 116,
 24· 118,15· 124,1· 130,15· 144,
 2· 148,6· 152,20· 154,10· 158,
 2· 168,8· 252,20· 254,19· 260,15
 Χριστός (19)· 20,7· 30,25· 36,
 18· 40,17· 44,3· 46,23· 52,1·
 54,25· 64,2· 74,25· 76,2· 78,
 15· 86,10· 90,4· 104,12· 120,
 10· 148,4· 150,18· 152,21· 156,
 2· 158,3· 160,25· 168,21· 170,

24· 190,19· 192,3· 194,5· 196,2·
 200,14· 204,27· 206,15· 208,
 16· 210,18· 212,15· 214,6· 216,
 6· 218,1· 222,13· 224,6· 228,
 18· 230,6· 232,16· 234,17· 238,
 2· 240,15· 244,14· 248,24· 252,
 6· 258,10· 260,6· 268,5· 270,16·
 272,14· 278,12· 280,4· 284,8·
 298,6· 302,15· 310,26· 312,
 17· 316,15· 328,2· 332,5· 334,
 13· 348,21· 350,19· Χριστὸς
 ἡ φυσικὴ καὶ ἀληθινὴ δύναμις τοῦ
 Θεοῦ 52,24· Χριστὸς Θεοῦ δύ-
 ναμις καὶ Θεοῦ σοφία 244,23·
 Χριστοῦ ὑπαρξίς 216,25

χριστομάχος, - οἱ 38,13· 40,20·
 154,18· 198,15· 262,6· 298,

13· 308,22· 310,6

Ψ

Ψαλμοὶ (βιβλ. Π.Δ.) 340,9
 ψευδοπροφήτης, - αι 20,15· 28,2·
 30,23
 ψευδός 26,5· 32,5
 ψευδόχριστοι 20,16· 30,23
 ψυχὴ 96,14· 116,2· 208,12· 212,
 3· 214,2· 222,29· 300,15· ψυ-
 χὴ εἰρηναία 200,20

Ω

Ὦσηθῆ 154,23

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εἰσαγωγή	σελ. 9
Κείμενον - Μετάφρασις	» 20
'Επιστολή πρὸς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ Λιβύης	» 20
'Ο πρὸς τοὺς 'Αντιοχεῖς τόμος	» 86
Πρὸς 'Ιωβιανὸν περὶ πίστεως	» 106
Πρὸς τοὺς ἐν 'Αφρικῇ ἐπισκόπους	» 120
Περὶ τῶν ἐν 'Αριμίνῳ καὶ Σελευκείᾳ συνόδων	» 150
'Επιστολή πρὸς Σεραπίωνα	» 304
'Επιστολή πρὸς Μοναχοὺς	» 312
'Επιστολή πρὸς 'Ιωάννην καὶ 'Αντίοχον τοὺς πρεσβυτέρους	» 316
'Επιστολή πρὸς Παλλάδιον πρεσβύτερον	» 318
'Επιστολή πρὸς Ρουφινιανόν	» 322
'Αποσπάσματα	» 326
'Εκ τῆς β' ἐορταστικῆς	» 326
'Εκ τῆς ε' ἐορταστικῆς	» 326
'Εκ τῆς στ' ἐορταστικῆς	» 326
'Εκ τῆς κβ' ἐορταστικῆς	» 328
'Εκ τῆς κδ' ἐορταστικῆς	» 328
'Εκ τῆς κη' ἐορταστικῆς	» 328
'Εκ τῆς κθ' ἐορταστικῆς	» 330
'Η λθ' ἐορταστικὴ ἐπιστολή	» 330
'Εκ τῆς μ' ἐορταστικῆς	» 350
'Εκ τῆς μβ' ἐορταστικῆς	» 350
'Εκ τῆς μγ' ἐορταστικῆς	» 350
'Εκ τῆς με' ἐορταστικῆς	» 354
Εὐρετήρια	» 357
1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	» 357
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	» 363
Πίναξ περιεχομένων	» 381

.	σελ.	9
.	»	20
αι Λιβύης . . .	»	20
.	»	86
.	»	106
.	»	120
όδων	»	150
.	»	304
.	»	312
.	»	316
.	»	318
.	»	322
.	»	326
.	»	326
.	»	326
.	»	326
.	»	328
.	»	328
.	»	328
.	»	330
.	»	330
.	»	350
.	»	350
.	»	350
.	»	354
.	»	357
.	»	357
.		363
.		381